ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A MOLDOVEI

A C A D E M I A R O M Â N Ă
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE „COSTIN C. KIRIŢESCU”

CONFERINŢA ŞTIINŢIFICĂ INTERNAŢIONALĂ

CONSACRATĂ CELEI DE-A XXV-A ANIVERSĂRI
A ASEM

„25 DE ANI DE REFORMĂ ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PRIN INOVARE ŞI COMPETITIVITATE SPRE PROGRES ECONOMIC”

23-24 SEPTEMBRIE 2016

VOLUMUL V

CULEGERE DE ARTICOLE SELECTIVE

CHIŞINĂU, 2016

CZU 339.92+314/316(082)=135.1=111=161.1
D 71

COMITETUL DE REDACŢIE

1. **Grigore BELOSTECINIC, Rector ASEM, Academician al AŞM,**
   prof. univ. dr. hab. – copreşedinte
2. **Luminiţa CHIVU, Directorul General INCE al Academiei Române,**
   prof. univ. dr. – copreşedinte
3. **Vadim COJOCARU, Prorector cu activitate ştiinţifică şi relaţii externe,**
   prof. univ. dr. – vicepreşedinte
4. **Eugeniu GÂRLĂ, şef Serviciu „Ştiinţă” – secretar**
5. **Valeriu IOAN-FRANC, Director general adjunct, INCE al Academiei Române,**
   D.H.C. prof. univ., dr.
6. **Dumitru MOLDOVAN, prof. univ. dr. hab., m.c. al AŞM,**
   Decanul Facultăţii „Relaţii Economice Internaţionale”
   Anatol GODONOAGĂ, conf. univ. dr.,
   Decanul Facultăţii „Cibernetică, Statistică şi Informatică Economică”
7. **Ludmila COBZARI, prof. univ. dr. hab.,**
   Decanul Facultăţii „Finanţe”
8. **Angela SOLCAN, conf. univ. dr.,**
   Decanul Facultăţii „Business şi Administrarea Afacerilor”
9. **Alic BÎRCĂ, conf. univ. dr. hab.,**
   Decanul Facultăţii „Economie Generală şi Drept”
10. **Lilia GRIGOROI, conf. univ. dr.,**
    Decanul Facultăţii „Contabilitate”

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare şi competitivitate spre progres economic", conferinţă ştiinţifică internaţională (2016 ; Chişinău). Conferinţa ştiinţifică internaţională consacrată celei de-a 25-a aniversări a ASEM "25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare şi competitivitate spre progres economic", 23-24 septembrie 2016 : Culegere de articole selective : [în 6 vol.] / com. red.: Grigore Belostecinic [et al.]. – Chişinău : ASEM, 2016 – . – ISBN 978-9975-75-834-5.

Vol. 5. – 2016. – 272 p. – Antetit.: Acad. de Studii Econ. a Moldovei, Acad. Română, Inst. Naţ. de Cercetări Econ. "Costin C. Kiriţescu". – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. rom., engl. – Bibliogr. la sfârşitul art. – Referinţe bibliogr. în subsol. – ISBN 978-9975-75-839-0.

1 disc optic (CD-ROM) : sd., col.; în container, 12 x 14 cm.

Cerinţe de sistem: Windows 98/2000/XP, 64 Mb hard, MS Word.

339.92+314/316(082)=135.1=111=161.1
D 71

ISBN 978-9975-75-839-0

© Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

CUPRINS

Secțiunea: FINANȚE

Subsecțiunea: BĂNCI ȘI ACTIVITATE BANCARĂ

Performanța supravegherii sistemului financiar: aspecte conceptuale și metodologice……. 6
Prof. univ., dr. hab. Angela Secrieru, ASEM
Funcţionalitatea activelor bancare în menţinerea stabilităţii băncii……. 10
Conf. univ. dr. Victoria Cociug, ASEM
Lect. sup. Alesea Andronic, ASEM
Supravegherea Twin Peaks în contextul necesităţii gestiunii riscului sistemic……. 16
Conf. univ. dr. Ilinca Gorobeț, ASEM
Conf. univ. dr. Alla Darovannaia, ASEM
Globalizarea și impactul acesteia asupra sistemului bancar autohton…….. 19
Conf. univ. dr. Alla Darovannaia, ASEM
Conf. univ. dr. Ilinca Gorobeț, ASEM
Procesul de reglementare și supraveghere a sistemelor financiare în UE……. 23
Conf. univ.dr. Viorica Lopotenco, ASEM
Transparența activității de supraveghere efectuate de Banca Centrală – premisă pentru o supraveghere bancară eficientă…….. 27
Drd. Elena Mărgărint, ASEM
Canale alternative de plăți electronice, viitorul industriei bancare…… 30
Conf. univ. dr. Ala Roller, ASEM
Canalele de transmisie a produselor și serviciilor bancare…… 35
Conf. univ. dr. Aliona Zubic, ASEM
Direcţii de diversificare a activităţii instituţiilor de microfinanţare……. 44
Conf. univ. dr. Larisa Mistrean, ASEM
Unele aspecte ale procesului de supraveghere bancară bazată pe risc……. 52
Drd. Anastasia Bejan, ASEM

Subsecțiunea: FINANȚE ȘI ASIGURĂRI

Politica fiscală ca instrument de reglare conjuncturală……. 57
Prof. univ. dr. hab. Natalia Băncilă, ASEM
Modelarea deciziei de investiţie în cadrul entităților sistemului cooperației de consum din Republica Moldova…… 60
Prof. univ. dr. hab. Victoria Ganea, CNAA
Drd. Tatiana Sanduţa, UCCM
Investițiile în capitalul sănătății – element important al potențialului de dezvoltare economico-socială…….. 64
Prof. univ., dr. hab. Ludmila Cobzari, ASEM
Prof. univ., dr. hab. Galina Ulian, USM
Conf. univ., dr. Oxana Miron, USC „B. P. Haşdeu”, Cahul
Lect. univ. Tatiana Moroi, ASEM
Comparative Analysis OF Asset Securitization and Traditional Ways of Attraction of Borrowed Funds…… 67
Prof. univ., dr. hab. Ludmila Cobzari, ASEM
Conf. univ., dr. Denis Vostricov, ASEM
Performanța bugetară în Republica Moldova: aspecte metodologice şi aplicative…….. 71
Dr. hab. Maria Ciubotaru, ASEM
Dr. Vasile Hîncu, ÎS „AIR Moldova”
Creşterea eficientizării impozitării în Republica Moldova prin implementarea auditului fiscal…… 77
Conf. univ. dr. Nadejda Botnari, ASEM
Petru Griciuc, IFPS

Direcţiile strategice privind promovarea egalităţii de gen în Republica Moldova…… 82
Conf. univ. dr. Angela Baurciulu, ASEM
Evaluarea politicilor şi analiza bugetelor sub aspectul sensibilităţii la gen…….. 87
Conf. univ. dr. Angela Casian, ASEM
Актуальные аспекты влияния налоговой системы Молдовы на экономическую деятельность……..... 91
Надежда Кику, ASEM
Мариана Гросу, Главная государственная налоговая инспекция
Мошенничество в сфере страхования…….. 96
Conf. univ. dr.Tatiana Dziubeţcaia, ASEM
Realităţile şi perspectivele dezvoltării durabile a sistemului financiar-bancar din Republica Moldova……... 102
Conf. univ. dr. Aureliu Mărgineanu, ASEM
Бюджетные правила в Республике Молдова…….. 107
Conf. univ. dr. Andrei Petroia, ASEM
Реформирование систем финансирования здравоохранения в странах ЕС……. 115
Conf. univ. dr. Andrei Petroia, ASEM
Drd. Natalia Novitchii, ASEM
Drd. Anastasia Semeniuc, ASEM
Drd. Elena Zubcova, ASEM
Управление кредитным риском предприятия……..…. 118
Conf. univ. dr. Iulia Suvorova, ASEM
Совершенствование технологий корпоративных финансов…… 123
Конф. доктор К. Тюриков, ASEM
Armonizarea mecanismului de monitorizare financiară a întreprinderilor la principiile europene. 127
Dr. Veronica Ursu, Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova
Descentralizarea – una din prioritățile reformei administrației publice locale din Republica Moldova…….…….. 131
Drd. Nadejda Berghe, ASEM
Armonizarea politicii fiscale a Republicii Moldova în contextul integrării în Uniunea Europeană... 136
Lector univ. Corina Bulgac, drd., ASEM
Practica internaţională de organizare a activităţii trezoreriale……..……... 142
Lect. sup. Rodica Cernit, ASEM
Mecanismul financiar – element al sistemului de gestiune financiară în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ……... 147
Lect. sup. univ. Ala Creciun, drd., ASEM
Fenomenul spălării banilor – ameninţare la adresa securităţii financiare a sistemului bancar în condiţiile globalizării proceselor economice……..……... 150
Dina Mărgineanu, Universitatea Perspectiva INT
Unele aspecte privind integrarea bancassurance în sectorul financiar din Republica Moldova……. 154
Lect. sup. Anatolie Ţugulschi, ASEM
Portofoliul de credit în spaţiul profit-risc……...…….. 157
Drd. Evghenii Cadocinicov, USM
Sistemul controlului financiar: experienţa ţărilor europene……... 160
Drd. Liliana Isac, USM, România
Practici şi tendinţe în managementul bancar internaţional şi al Republicii Moldova……..…… 164
Drd. Irina Frunză, ASEM
Procesul de formare a preţurilor la produsele farmaceutice: posibilităţi de implementare pentru Republica Moldova…….. 170
Drd. Ana Ţenti, USM
Impactul culturii fizice și sportului asupra dezvoltării economice……...….. 174
Drd. Constantin Ţuţu, USM

Subsecțiunea: INVESTIȚII ȘI PIEȚE DE CAPITAL

Calitatea pieţei de capital ca factor de stimulare a creşterii economice în Republica Moldova……. 176
Prof. univ. dr. hab. Rodica Hîncu, ASEM
Lect. sup. Marcelina Roşca, ASEM
Основные факторы, определяющие реализацию финансовым рынком Республики Молдова аккумулирующей функции…….…….. 182
Конф. унив., д-р. С.В. Билоокая, МЭА
Эмиссионные стратегии как фактор привлечения инвестиций…….. 187
Н. Железнова, доцент, к.э.н., МЭА
Д. Шулятицкая студентка МИСиС
А. Стегореску, студент МЭА
Сбережения, как инвестиционный ресурс роста молдавской экономики…… 193
Д-р. А.В. Сухович, МЭА
Conceptul şi tehnici de evaluare a eficienţei activităţii bancare……...…….. 196
Dr. Iurie Țîrdea, ASEM
Rolul investițiilor publice în vederea îmbunătățirii calității vieții…….. 200
Lect. sup. drd. Olga Conencov, ASEM
Perspectivele globale ale pieţei de achiziţii şi fuziuni……...…… 206
Lect. univ. Natalia Costova, ASEM
Unele impedimente în participarea populației în procesul investițional…… 209
Lect. sup. univ. Aurelia Marianciuc, ASEM
Analysis of the Capitalization of the Investment Potential of Private Pension Funds on the International Plan For Applying the Best Practices to the Private PENSION System in the Republic of Moldova…….. 213
Drd. Ninel Botezatu, AESM
Aspecte legale de reglementare a activităţii investiţionale în statele membre ale Uniunii Europene. 217
Drd. Ana Litocenco, ASEM

Subsecțiunea: LIMBI MODERNE APLICATE

Competenţa profesională – dimensiune esenţială a personalității profesorului modern…… 222
Conf. univ. dr. Djulieta Rusu, ASEM
Învățarea eficientă – finalitate formativă majoră a instruirii academice……...……... 230
Conf. univ., dr. Djulieta Rusu, ASEM
Lect. univ. Maria Bejan, ASEM
Реалии и перспективы высшего образования в Республике Молдова…….. 238
Анджела Мунтяну, МЭА
Ирина Кордуняну, МЭА
Asigurarea calității produsului educational și căi de îmbunătățire continuă…… 243
Lect. sup. univ. Nona Ionaș, ASEM
Lect. univ. Elena Drobîşeva, ASEM
Vocabulary Acquisition Particularities in Foreign Language Learning…… 246
Lect. univ. Elena Drobîşeva, ASEM
Lect. sup. univ. Nona Ionaș, ASEM
Cultivating Students' Entrepreneurial Spirit……...… 250
Nadejda Bacimanova, MA, ASEM
Comunicarea eficientă în limba engleză în cadrul contextelor profesionale şi culturale…….…… 255
Magistru, lect. univ. A. Bondarenco, ASEM
Interacţiunea dintre competenţa de comunicare profesională şi competenţa culturală în procesul de instruire a limbii franceze…….. 259
Lect. sup. univ. Irina Corduneanu, ASEM
Lect. univ. Angela Munteanu, ASEM
Abordări teoretice ale conceptului de cultură națională……...…….. 265
Lect. sup. univ. Angela Pîrlog, drd, ASEM

SECȚIUNEA: FINANȚE

Subsecţiunea: BĂNCI ŞI ACTIVITATE BANCARĂ

PERFORMANȚA SUPRAVEGHERII SISTEMULUI FINANCIAR: ASPECTE CONCEPTUALE ȘI METODOLOGICE

Prof. univ. dr. hab. Angela SECRIERU, ASEM
angelasecrieru@yahoo.com

Moldovan financial supervisory authorities are insistently expected to be able to demonstrate the effectiveness of its actions, in particular in the context of the crisis faced by the domestic banking sector. International practice in this area demonstrates, however, that this entails certain challenges. Thus, it is difficult to demonstrate the causality between actions of supervisors and its effects. Moreover, most of the financial supervisory bodies face the legal obligation of confidentiality. As a result of these challenges, the development of performance measurement in the field of financial supervision has long been in the incipient phase.

Cuvinte-cheie: *instituție financiară, obiectivele supravegherii financiare, performanța supravegherii, supraveghere financiară, sistem financiar.*

Clasificarea JEL: E58, G2

Introducere.

Starea critică a sectorului bancar din Republica Moldova, provocată inclusiv de activitatea nesatisfăcătoare a instituţiilor supreme de reglementare şi supraveghere financiară, impune insistent sarcina dezvoltării unor măsurători eficiente ale impactului şi performanţei supravegherii financiare exercitate de BNM şi celelalte organe de supraveghere financiară.

Prezentul articol urmăreşte, pornind de la practica internaţională, să prezinte esenţa performanţei activităţii de supraveghere financiară, să identifice factorii şi obstacolele, care determină calitatea supravegherii financiară, să identifice indicatorii, care ar putea fi aplicaţi pentru măsurarea performanţei supravegherii financiare.

Considerând caracterul fraudulos al acţiunilor care au determinat extinderea critică a fenomenului creditelor neperformante la nivelul sistemului bancar din Republica Moldova, eficacitatea regimului de supraveghere Republica Moldova trebuie să se bazeze pe evaluarea a cel puţin următoarelor aspecte [2]:

- Cât de reuşit licenţierea, înregistrarea sau alte măsuri de control puse în aplicare de către autorităţile de supraveghere sau alte autorităţi împiedică infractorii şi asociaţii lor să fie proprietari, sau beneficiari efectivi ai unui pachet semnificativ sau de control sau să deţină o funcţie de conducere în instituţiile financiare? Cât de reuşit sunt detectate încălcările acestor cerinţe de licenţiere sau înregistrare?
- Cât de reuşit instituţiile de supraveghere identifică şi menţin o înţelegere corespunzătoare a riscului spălării de bani şi finanţării terorismului în sectorul financiar şi alte sectoare în ansamblul lor, între diferitele sectoare şi tipuri de instituţii, precum şi la nivelul instituţiilor individuale?
- În vederea atenuării riscurilor, cât de reuşit autorităţile de supraveghere, pe o bază sensibilă la risc, supraveghează sau monitorizează măsura în care instituţiile financiare sunt conforme cu cerinţele sistemelor lor de combatere a spălării banilor şi finanţărilor în scopuri teroriste?
- În ce măsură sunt aplicate în practică acţiunile de remediere şi/sau sancţiuni eficiente, proporţionale şi cu efect de descurajare?
- În ce măsură sunt capabile autorităţile de supraveghere să demonstreze că acţiunile lor au efect asupra conformării instituţiilor financiare?

Cât de bine supraveghetorii promovează înţelegerea clară, de către instituţiile financiare, a obligaţiilor lor privind combaterea spălării banilor şi finanţărilor în scopuri teroriste?

Există o dezbatere în curs de desfăşurare între **supravegherea bazată pe reguli** şi **supravegherea bazată pe principii.** Înainte de criză, autorităţile de supraveghere din ce în ce mai mult se bazau pe norme deschise în domeniul supravegherii, oferind instituţiilor libertate sporită în a dezvolta propriile strategii pentru a se conforma normelor de reglementare [1].

Ca urmare a crizei, această abordare a devenit obiect de evaluare, ceea ce indică faptul că supravegherea a devenit prea lejeră. Cu toate acestea, nu este evident că revenirea la o abordare mai detaliată, având ca scop conformarea, va consolida, în mod necesar, eficacitatea supravegherii [3]. Mai important este faptul că organele de supraveghere caută să găsească un echilibru adecvat între aplicarea abordării uniforme, bazată pe reguli, spre deosebire de abordarea mai targhetată, adaptată la circumstanţele specifice ale instituţiei individuale.

Măsurarea impactului supravegherii este un domeniu relativ nou.

Autoritățile specializate în supravegherea bancară au dezvoltat diverse practici pentru a demonstra modul în care activităţile lor contribuie la obiectivul de soliditate și stabilitate a instituţiilor financiare, precum şi a sistemului financiar. Autorităţile de supraveghere trebuie să facă faţă provocărilor metodologice, neexistând nicio metodă sau indicator unic care poate fi identificat / dezvoltat ca răspuns la aceste provocări.

Într-un mediu de piaţă, instituţiile financiare pot eşua. Un cadru eficient de gestionare a crizelor permite autorităţilor de supraveghere să intervină la o etapă incipientă şi pentru a facilita o rezoluție ordonată a instituţiei cu probleme, menţinând astfel stabilitatea financiară.

Autorităţile de supraveghere stabilesc strategiile lor din perspective diferite. Suplimentar **obiectivului final raportat la siguranţă şi soliditate,** obiectivele strategice pot fi direcţionate către sistemul financiar, instituţii, consumatori şi/sau economie. Obiectivele – care sunt, în general, stabilite prin lege sau regulamente şi pot să nu fie controlate de supraveghetori – pot include, de asemenea, **stabilitatea, eficienţa şi competitivitatea sistemului financiar, precum şi prevenirea neregulilor care ar putea pune în pericol siguranţa şi soliditatea sistemului bancar.**

Mai multe autorități supreme de supraveghere financiară au obiective suplimentare, de multe ori secundare. Respectând, în acelaşi timp, obiectivul principal de a promova siguranţa şi soliditatea băncilor, aceste obiective secundare includ menţinerea încrederii publice, promovarea unui sistem financiar competitiv, cu reputaţie favorabilă şi asigurarea unui sistem financiar solid şi stabil, care să contribuie la o economie sănătoasă şi de succes. Unele autorități de supraveghere includ, de asemenea, în setul lor de obiective generale şi protecţia deponenţilor şi a clienţilor.

În acelaşi timp, se impune concluzia că **nu există practică care să poată fi considerată ca fiind cea mai bună în materie de supraveghere financiară**. Obiectivele strategice sunt, în general, la nivel înalt şi nu creează, neapărat, o perspectivă asupra procesului real de supraveghere. Acest lucru indică faptul că este de responsabilitatea supraveghetorului să clarifice, în continuare, strategia şi să transpună obiectivele generale în acţiuni de supraveghere.

Autorităţile de supraveghere pot operaţionaliza obiectivele de supraveghere la un nivel mai tactic (de exemplu, pe un interval de timp de la trei până la cinci ani), prin definirea şi transpunerea obiectivelor în rezultate de supraveghere-cheie, care, la rândul său, permite autorităţilor de supraveghere să determina mai bine impactul supravegherii. Aceste obiective s-ar putea referi la principalele evoluţii din acest sector, precum şi la scopurile şi prioritățile stabilite de către conducere.

Aceste obiective pot fi traduse, ulterior, în planificarea anuală, operaţională a activităţilor de supraveghere privind instituţiile specifice şi supravegherea tematică (a se vedea figura 1 pentru un astfel de cadru pentru stabilirea obiectivelor de supraveghere).

Acest proces de planificare poate oferi o legătură clară între diferitele niveluri de planificare a supravegherii. Acest lucru este esenţial pentru a se asigura coerenţa cu obiectivele finale, strategice şi activităţile de supraveghere.

Includerea următoarelor patru elemente-cheie în procesul de planificare poate contribui la asigurarea că obiectivele generale ale supravegherii bancare discutate mai sus sunt îndeplinite în practică:

a) identificarea vulnerabilităţilor specifice nivelului băncii şi sistemului bancar prin activităţi de verificare şi analize prospective;
b) escaladarea constatărilor și concluziilor la dispoziția organelor decidente în domeniul supravegherii;
c) aplicarea cadrului legislativ şi de reglementare;
d) acţiuni preventive şi corective în timp util.

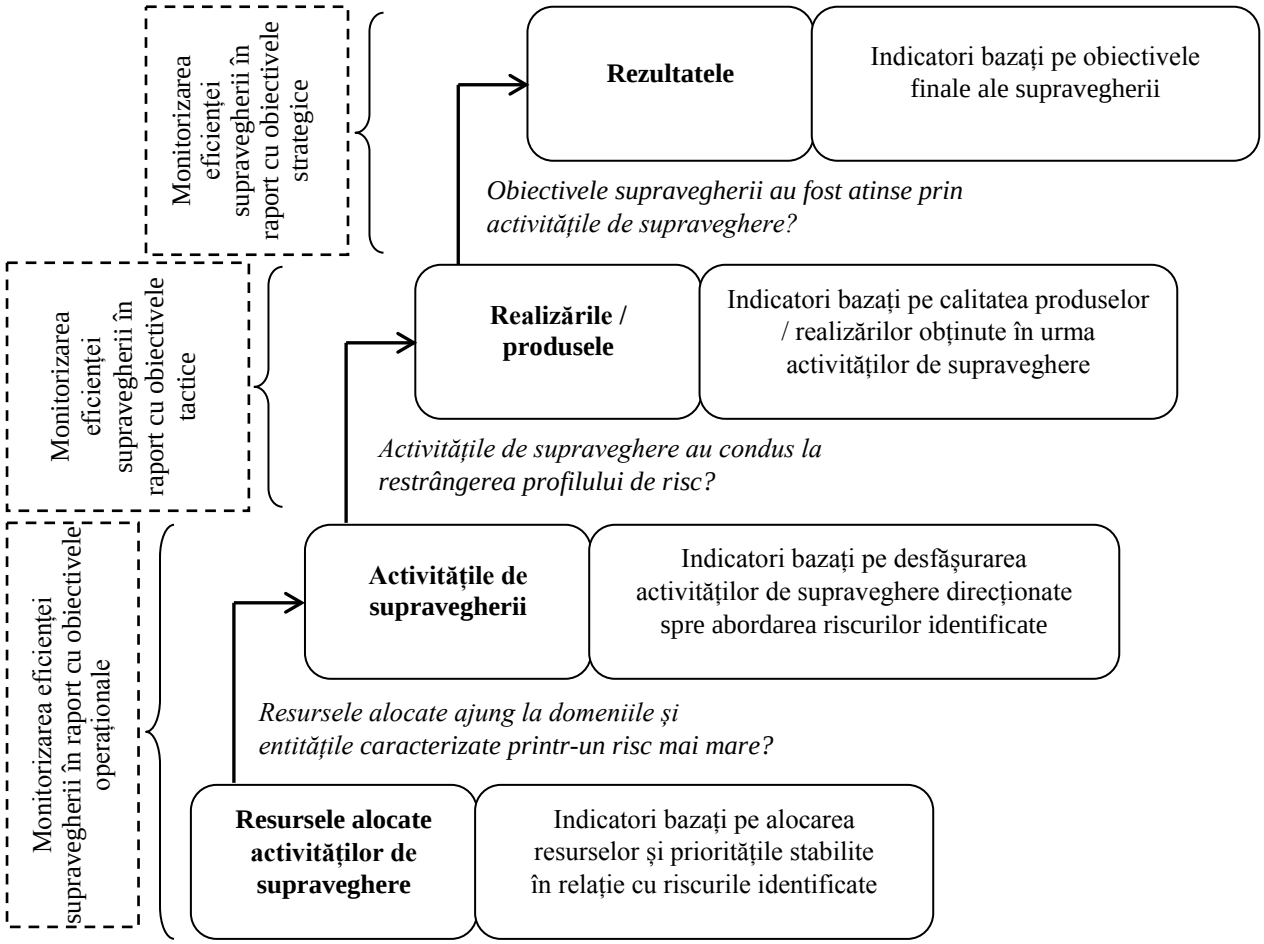

Figura 1. Schema-cadru a portofoliului global de indicatori de performanță în corespundere cu obiectivele supravegherii
Sursa: *elaborat de autor după* [4]

Autoritățile de supraveghere pot fi mai eficiente în cazul în care acestea își comunică, în mod clar, obiectivele părților interesate. În pofida diferenţelor de implementare, este deosebit de important ca autorităţile de supraveghere să ofere claritate cu privire la obiectivele lor. În acest sens, Principiile de bază de la Basel precizează că:

– Autoritatea de supraveghere publică obiectivele sale şi răspunde printr-un cadru transparent pentru îndeplinirea sarcinilor sale în raport cu aceste obiective.

Organele de supraveghere își monitorizează activitățile pentru a evalua dacă şi în ce măsură acţiunile lor contribuie la atingerea obiectivelor lor. Atunci când este evaluată eficienţa, pot apărea diferite provocări metodologice. De aceea, trebuie considerate următoarele elemente:

a) cauzalitatea. Cea mai mare provocare pentru evaluarea performanţei procesului de supraveghere este de a dovedi o relaţie clară între activităţile de supraveghere („cauza”) şi rezultatele constatate („efect”). Nu este simplu să se stabilească contribuţia unei acţiuni de supraveghere la poziţia financiară şi comportamentul unei instituţii financiare.

Un sistem financiar poate fi performant cu puţine eşecuri şi fără pierderi suportate de către beneficiari protejaţi. Cu toate acestea, această afirmaţie nu înseamnă neapărat că acest lucru este rezultatul unei supravegheri eficiente. Opusul este, de asemenea, adevărat: eşecurile financiare şi pierderile suportate de contribuabili nu înseamnă neapărat că supravegherea prudenţială a fost inadecvată. Frecvent este dificil de a izola impactul intervenţiilor de supraveghere.

b) orizontul de timp. Poate fi dificil să se ia în considerare aspectele de timp la măsurarea impactului de supraveghere. Un regim eficient de supraveghere prudenţială urmăreşte să promoveze stabilitatea financiară pe termen lung. Prin supravegherea prudenţială regulată, autorităţile de supraveghere încearcă să identifice potenţialele deficienţe în gestionarea riscului, guvernanţă sau capacitatea de adaptare la stadiul

incipient şi să ia măsuri corective. Rezultatele intervenţiilor de supraveghere nu sunt întotdeauna vizibile imediat, deoarece poate dura, de multe ori, timp considerabil, pentru ca aceste rezultate să se materializeze. Pe termen scurt, măsurile de supraveghere pot avea costuri pentru situaţia financiară imediată a unei instituţii financiare. De exemplu, o analiză a creditului poate dezvălui faptul că o instituţie trebuie să-şi asume pierderi suplimentare legate de poziţia sa, care pot avea un impact negativ asupra performanţei sale financiare, rezultând în costuri financiare pe termen scurt. Pe termen mai lung, însă, această intervenţie poate servi pentru a reduce probabilitatea sau impactul eşecului instituţiei.

c) consecinţele nedorite. Cadrul de măsurare a performanţei bazat pe elemente cantitative poate fi susceptibil de un comportament care este condus de concentrarea asupra aceloraşi indicatori specifici (cu alte cuvinte, „ceea ce se măsoară, aceea se și obține”). Concentrarea pe un anumit indicator de performanţă ar putea crea stimulente perverse prin concentrarea atenţiei supravegherii pe acel indicator specific, distrăgând atenţia de la activităţile care sunt măsurate mai puţin uşor, dar ar contribui mai eficient la menţinerea stabilităţii financiare globale. De exemplu, un indicator bazat pe numărul de intervenţii de supraveghere poate creşte numărul de măsuri formale, care sunt adoptate, dar nu în mod necesar abordează riscurile subiacente. Pe de cealaltă parte a spectrului, indicatorii de performanţă, care se concentrează pe rezultatul dorit al stabilităţii financiare (de exemplu, „fără pierderi noi sau lichidare de instituţie”), ar putea avea, de asemenea, efecte contraproductive. De exemplu, în cazul în care un supervizor ia măsuri corective necesare, anumiţi indicatori de performanţă ar putea sugera că supravegherea a fost ineficientă.

d) confidenţialitatea. Mai multe autorităţi de supraveghere au indicat faptul că cerinţele referitoare la confidenţialitate le pot face dificilă demonstrarea eficacităţii supravegherii. Multă muncă de supraveghere bancară este, prin concepţie, realizată „în culise”. În cele mai multe jurisdicţii, autorităţile de supraveghere pot publica doar informaţii cu privire la instituţiile individuale în măsura necesară pentru îndeplinirea sarcinilor lor statutare. Acest lucru face dificilă comunicarea despre intervenţiile specifice, care ar fi putut demonstra eficacitatea supravegherii [5].

De asemenea, este dificil să se raporteze cu privire la intervenţiile prudenţiale specifice, atunci când o catastrofă financiară a fost evitată (cum ar fi identificarea în timp util a unor practici frauduloase sau inadecvate). Dezvăluirea publică ar putea identifica probleme anterioare, care ar putea afecta potenţial stabilitatea financiară prin cauzarea de consecinţe prudenţiale negative pentru instituţia implicată. În aceste cazuri, autorităţile de supraveghere, de obicei, raportează generic despre efectele obţinute, chiar dacă raportarea exactă a ceea ce a fost realizat prin acţiunile lor ar putea să pună eficacitatea acţiunii lor de supraveghere într-o lumină mai pozitivă.

Nu există un singur instrument sau set de instrumente pentru măsurarea eficacităţii supravegherii. Multe ţări au început să dezvolte instrumente şi indicatori de performanţă pentru a monitoriza implementarea şi impactul supravegherii. Jurisdicţiile naţionale utilizează o serie de indicatori, cum ar fi indicatori operaţionali, care acoperă partea de resurse, prioritizarea riscurilor şi activităţile de supraveghere, precum şi indicatori de rezultate pentru măsurarea modificărilor în profilurile de risc ale entităţii şi starea prudenţială a sistemului financiar şi entităţilor din cadrul acestuia.

Una dintre practicile solide, care derivă din analiza experienţelor internaţionale în domeniul supravegherii financiare, este utilizarea unui portofoliu larg de indicatori pentru a evalua eficacitatea supravegherii prudenţiale. O gamă largă de indicatori cantitativi şi calitativi, mai degrabă decât orice indicator unic de performanţă, permite autorităţilor de supraveghere să-şi evalueze şi să includă diferite perspective în evaluare.

Figura 1 reprezintă un cadru general, care pune în corespundere categoriile de indicatori de performanţă cu obiectivele pe care le urmăreşte activitatea de supraveghere bancară. Consideraţi împreună că aceşti indicatori de performanţă pot prezenta o imagine comprehensivă şi coerentă. Abordarea generală este aplicată, de asemenea, în majoritatea sistemelor de supraveghere de rating (de exemplu, sistemul de rating CAMELS), care asigură o evaluare globală a poziţiei financiare a unei firme şi a managementului riscului acesteia. În afara sectorului financiar, o abordare comparabilă poate fi observată cu ajutorul aplicării unui tabel de punctaj echilibrat, pentru a evalua obiectivele complexe. Un alt avantaj al aplicării mai multor indicatori este faptul că un portofoliu de indicatori rezidă în mai puţin sensibil la valorile extreme comparativ cu un singur parametru.

O astfel de abordare ar raporta aplicarea resurselor de supraveghere la planificarea acţiunilor de supraveghere, la obiectivele specifice ţintite, la impactul prudenţial global.

Pot fi luate măsuri suplimentare pentru a se concentra asupra rezultatelor pe termen lung. Cele mai multe autorităţi de supraveghere folosesc indicatori referitori la resursele alocate şi activităţi, deoarece acestea sunt uşor observabile şi disponibile. Indicatorii care se concentrează asupra produselor sau rezultatelor autorităţilor de supraveghere în ceea ce priveşte obiectivele strategice sunt mai puţin observaţi.

Aceşti indicatori pot evalua mai bine eficacitatea finală a acţiunii de supraveghere în relație cu obiectivele strategice generale, dar nu este clar care indicatori sunt cei mai buni factori de prognozare a eficacităţii. De asemenea, puţine autorităţi de supraveghere sunt capabile să evalueze modul în care indicatorii au evoluat de-a lungul timpului, ca urmare a unor acţiuni de supraveghere şi dacă schimbările în starea financiară a firmelor rezultă într-o siguranţă şi soliditate mai mare.

Autorităţile de supraveghere utilizează o varietate largă de indicatori pentru a evalua impactul acţiunilor lor de supraveghere, care pot fi clasificaţi în diferite categorii ale procesului de supraveghere. Aceşti indicatori se bazează pe:

(a) resursele de supraveghere (intrări);
(b) activităţile de supraveghere;
(c) produsele / realizările aferente activităţilor de supraveghere;
(d) rezultatele, bazate pe obiectivele finale ale supravegherii.

Aceşti indicatori pot fi aplicaţi în mod consecvent în cadrul descris în figura 1.

Concluzii: Nu există practică, care să poată fi considerată ca fiind cea mai bună în materie de supraveghere financiară. Nu există un singur instrument sau set de instrumente pentru măsurarea eficacităţii supravegherii. Una dintre practicile solide, care derivă din analiza experienţelor internaţionale în domeniul supravegherii financiare, este utilizarea unui portofoliu larg de indicatori pentru a evalua eficacitatea supravegherii prudenţiale.

Discuţiile asupra problematicii ce ţin de supravegherea eficientă vor continua să evolueze, deoarece acest concept nu este nici static, nici uşor de definit, supravegherea depinzând, în mod critic, de abilităţile analitice şi profesionale ale autorităţilor de supraveghere.

Bibliografie:

1. BLACK, J. The rise (and fall?) of principles-based regulation. În: Alexander, K., Moloney, N. (ed.). *Law reform and financial markets*, Edward Elgar Publishing, 2011.
2. *Effective supervision and enforcement by AML/ CFT Supervisors of the Financial Sector and Law Enforcement: Guidance for a Risk-Based Approach.* FATF, Paris, 2015.
3. HALDANE, A. *The dog and the Frisbee*, speech at the Federal Reserve Bank of Kansas City's 366th Economic Policy Symposium, The changing policy landscape, Jackson Hole, Wyoming, 2012. Disponibil pe: http://www.bis.org/review/r120905a.pdf.
4. HILBERS, P., RAAIJMAKERS, K., RIJSBERGEN, D., de VRIES, F. *Measuring the effects of financial sector supervision*, Working Paper No. 388, De Nederlandsche Bank, Amsterdam, 2013. Disponibil pe: http://www.dnb.nl/binaries/Working%20Paper%20388_tcm46-295726.pdf.
5. *Report on the impact and accountability of banking supervision.* Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, 2015. ISBN 978-92-9197-123-7. Disponibil pe: http://www.bis.org/bcbs/publ/d326.pdf.

FUNCŢIONALITATEA ACTIVELOR BANCARE ÎN MENŢINEREA STABILITĂŢII BĂNCII

Conf. univ. dr. Victoria COCIUG,
Catedra „Bănci şi activitate bancară", ASEM
Lect. sup. Alesea ANDRONIC,
Catedra „Bănci şi activitate bancară", ASEM

After the recent global financial crisis in contemporary activity of banks was carried a mutation of goals and strategies, so now they are interested in maintaining stability more than the financial results higher in cautious business expense. These mutations had their effect on strategies and asset management bank. Changes in banking regulations have shifted the focus from asset management bank profitability to safety so that the final investment decision is limited to the option we mitigate expected losses on future profitability as afterthoughts.

După recenta criză financiară mondială, în activitatea contemporană a băncilor, s-a efectuat o mutaţie de scopuri şi strategii, astfel încât, actualmente, ele sunt interesate de menţinerea stabilităţii mai mult decât de obţinerea unor rezultate financiare mari, în detrimentul activităţii prudente. Aceste mutaţii şi-au avut efectul şi asupra strategiilor de gestiune a activelor bancare. Modificările survenite la nivelul reglementărilor bancare au deplasat accentul managementului activelor bancare de la profitabilitate spre siguranţă, astfel încât decizia finală de investire se rezumă la opţiunea de a diminua pierderile probabile pe viitor, rentabilitatea fiind lăsată pe planul secund.

Introducere

Maximizarea valorii investiţiei proprietarilor în bancă reprezintă obiectivul fundamental în jurul căruia gravitează toate deciziile managementului privind gestionarea portofoliului de active al băncii. Însă, respectarea legalităţii, siguranţa investiţiilor, asigurarea lichidităţilor, profitabilitatea sunt principiile fundamentale, care stau la baza deciziilor manageriale privind investiţiile, pe care banca le face în scopul atingerii obiectivului fundamental. În caz contrar, dacă banca ar formula ca principiu de bază profitabilitatea activităţii sale, şi nu siguranţa, ea va avea o perioada de activitate posibil profitabilă, dar scurtă.

Activele bancare sunt, în fond, ansamblul disponibilităţilor ce aparţin băncii fiind formate cu scopul de a obţine profit, dar care implică şi un anumit risc. Utilizate în scopurile strategice, activele bancare prezentate sub diverse forme de creanţe financiare, de regulă, având sau o lichiditate înaltă sau o profitabilitate pronunţată. Varietatea de active bancare pe termen scurt sau lung implică o gestionare atentă, atât în ceea ce priveşte dimensiunea totală, cât şi a riscurilor asociate.

Gestiunea calităţii activelor pentru o bancă constă în determinarea unei situaţii ideale exprimate prin dimensiune şi structură, precum şi în luarea deciziilor ce-i permit să atingă această situaţie ideală. Dacă, în cazul gestiunii pasivelor, deciziile sunt supuse condiţiilor pieţei (rata dobânzii, inflaţia, cursul valutar), atunci, în cazul gestiunii activilor, deciziile aparţin gestionarilor băncii. Situaţia ideală privind gestiunea eficientă a activelor presupune persistenţa următoarelor condiţii:

- să dispună de active lichide suficiente, chiar sporite, prevăzute în cadrul legislaţiei în vigoare;
- să fie rentabile şi;
- să nu fie extrem expuse la risc.

Deciziile referitoare la managementul eficace al activelor bancare sunt necesare să fie cauzate de conştientizarea caracterului vital al activului bancar în formarea profitabilităţii şi menţinerea stabilităţii oricărei bănci.

Implicaţia reglemetărilor prudenţiale asupra calităţii activelor bancare. Fiecare bancă îşi asumă un grad de risc şi, fără excepţie, fiecare bancă trece prin experienţa pierderii definitive a unor active (în cazul unor investiţii financiare riscante) sau, mai ales, recuperarea întârziată şi parţială a unor active (de la beneficiarii de credite), pierderi care pot fi micşorate printr-o analiză prealabilă a plasamentelor potenţiale, pe care banca le-ar putea face, precum şi urmărirea modului de utilizare a banilor, pe toată durata derulării contractului, pentru a preveni eventualele pierderi. Evaluarea calităţii activelor şi a impactului ei asupra stabilităţii financiare a băncii implică următoarele limite:

- o apreciere necorespunzătoare a riscurilor;
- o creştere a riscurilor;
- limitarea concurenţei.

Aprecierea incorectă a riscurilor. Metodele prudenţiale sunt, întotdeauna, fondate pe segmentarea în clase de risc, într-un număr redus, cu adoptarea unui coeficient de ponderare unic, în cadrul clasei. Principala limită a raportului de solvabilitate rezidă în a se baza pe o clasificare juridică independentă de riscul efectiv de creditare, iar raţionamentele nu sunt făcute în funcţie de calitatea creditului, ci de statutul juridic al beneficiarului de credite. Reglementările prevăd constrângeri de cinci ori mai mari pentru creditele acordate întreprinderilor, comparativ cu cele acordate guvernelor din ţările dezvoltate.

Totodată, reglementările aplicate în mai multe state, ce fundamentează decizia de plasament a băncii prin necesitatea de formare a provizioanelor (şi trecerea lor la cheltuieli instantaneu, odată cu formarea activului) separat de cantitatea de fonduri proprii destinate acoperirii activelor riscante, condiţionează creşterea costului de gestiune a riscului, dar nu diminuează expunerea la el. Astfel, pentru un credit bun (considerat standard în reglementările în vigoare în Republica Moldova) o bancă atribuie 2% din costul creditului la cheltuielile privind provizioanele de risc şi rezervă 16%[1], din ½ din el sub forma de capital reglementat (CNT). Acesta scumpeşte creditul, dar nu identifică exact profilul la risc, deoarece aceste reguli prudenţiale nu ţin seama de durata creditului sau volatilitatea ratei de dobândă, factori care sunt esenţiali pentru calitatea acestuia. Reglementările consideră echivalente o linie de credit de un an şi cu o dobândă variabilă, cu o facilitate acordată pe 10 ani, la rata fixă de dobândă. Pentru aceeaşi sumă şi acelaşi tip de clienţi, în ambele cazuri, este necesară o acoperire în fonduri proprii egală cu 8% (0,5 din 16%), deşi ultima operaţiune este mai riscantă şi afectează capitalul într-o măsură mai mare.

Un alt efect invers al reglementărilor prudenţiale îl constituie încurajarea băncilor în realizarea de operaţiuni în funcţie de riscul lor actual, neglijând preocupările lor strategice. Astfel, potrivit reglementărilor, creditele în valori mici, acordate comerţului sunt mai sigure decât creditele ipotecare şi, în consecinţă, oferta

[1] În condiţiile când valoarea CVN raportată la activele riscante trebuie să depăşească 16%, iar creditul este plasat în grupa a III-a de active.

bancară este crescătoare faţă de primul tip de active, deşi, în prezent, cererea pentru astfel de credite a scăzut, fiind deplasată spre cel de-al doilea tip. Acest factor, la care se mai adaugă şi lipsa de reglementări clare vis-à-vis de activele sectorului financiar nebancar, face ca creditele companiilor de microfinanţare să fie mai accesibile publicului, din punct de vedere al complexităţii dosarului depus, ceea ce creează presiuni concurenţiale puternice. În aceste condiţii, pentru a putea face faţă acestei concurenţe, băncile cedează la dobânzi, diminuând implicit profitabilitatea plasamentelor lor.

Criteriile de selectare a creditelor devin mai puţin severe, iar riscurile antrenate sporesc. Rezultă că efectul indirect al reglementărilor este de a antrena majorarea ofertei şi implicit, reducerea marjelor de dobândă, ceea ce confirmă faptul că o strategie bazată numai pe constrângerile prudenţiale nu este, în mod obligatoriu, optimă. Respectarea constrângerilor prudenţiale este o condiţie, dar nu garantează optimizarea strategiilor bancare şi gestionarea bilanţului.

Creşterea riscurilor. Odată aplicate, normele prudenţiale şi, în special, cele ce ţin de reglementarea adecvării capitalului, au obligat cea mai mare parte a băncilor să-şi majoreze fondurile proprii pentru acoperirea unui portofoliu de riscuri relativ constant. Modificările din domeniul reglementărilor au determinat creşterea *coeficientului de aversiune faţă de risc,* al acestor bănci, deoarece, la un moment dat, ele s-au pomenit cu o cantitate suplimentară de active lichide, provenite din creşterea capitalului, care necesitau să fie plasate, dar, pentru ca cererea faţă de credite din partea debitorilor solvabili, a rămas nemodificată, creşterea portofoliului de active bancare a putut fi realizată din contul unor debitori ce prezentau un risc mai ridicat.

Totodată, aceleaşi reglementări au creat condiţiile pentru *creşterea nivelului riscului* prin diminuarea efectului de levier şi scăderea rentabilităţii generale a băncii. Necesitatea remunerării sporite a fondurilor proprii a determinat ca majoritatea băncilor să practice operaţiuni, care păreau profitabile, urmărind o creştere a marjelor din dobânzi. Astfel, băncile au putut să-şi majoreze riscurile mai rapid decât fondurile lor proprii, deci, şi-au crescut expunerea faţă de risc, în pofida reglementărilor prudenţiale.

O altă limită majoră a normelor prudenţiale o constituie faptul că nu sunt luate în considerare corelaţiile dintre active, respectiv diversificarea portofoliului şi efectelor asupra riscului. Teoria financiară modernă demonstrează că deţinerea simultană a două active necorelate implică un nivel al riscului mai scăzut decât suma riscurilor aferente fiecărui activ.

Normele prudenţiale privind adecvarea capitalului operează o clasificare strictă a portofoliilor pe tipuri de active şi nu permit luarea în considerare a corelaţiilor dintre categoriile de risc. Aceste norme nu privilegiază, în niciun fel, instituţiile bancare ce îşi diversifică portofoliul de active (acţiuni, credite, obligaţiuni), deşi o asemenea strategie este mai puţin riscantă decât cea bazată pe un singur instrument sau o singură piaţă.

Limitarea concurenţei. Datorită faptului că impun anumite constrângeri, reglementările prudenţiale creează limite ale concurenţei, prin impunerea de bariere la intrare în domeniul activităţii bancare. Acest aspect tangenţial a fost discutat deja cu referire la lupta concurenţială intre sistemul bancar şi cel nebancar pentru debitorii solvabili. În lipsa unor reguli prudenţiale acerbe la formarea activelor, sectorul financiar nebancar este mai liber în selectarea activelor, oferind condiţii mai plauzibile solicitanţilor de credit.

Evaluarea activelor în vederea menţinerii stabilităţii băncii

Stabilitatea financiară înseamnă mai mult decât simpla absenţă a crizelor. Sistemul financiar poate fi considerat stabil în cazul în care[2] facilitează alocarea eficientă a resurselor economice atât din punct de vedere geografic, cât şi în timp, precum şi asigurarea continuităţii tuturor proceselor financiare şi economice:

1. Evaluează, formează şi negociază preţurile la activele financiare, alocă şi gestionează riscurile financiare;
2. Menţine capacitatea de a îndeplini funcţii-cheie menţionate mai sus, chiar şi atunci când se confruntă cu şocuri externe sau o acumulare de dezechilibre financiare.

Implicit, pentru că sistemul financiar cuprinde un număr de componente de infrastructură, diferite ca sens, dar interconectate între ele, instituţii şi pieţe – destabilizarea uneia dintre componente ar putea submina stabilitatea întregului sistem.

Raportându-ne la o singură instituţie financiară, putem afirma că *stabilitatea financiară a unei bănci* se referă la capacitatea sa de a-şi exercita corespunzător funcţiile pe o perioadă nedeterminată, prin corectarea dezechilibrelor, care intervin frecvent în mecanismele sale de funcţionare şi asimilarea riscurilor din contul capitalurilor proprii disponibile.

Stabilitatea financiară a unei băncii este o caracteristică multidimensională şi nu poate fi evaluată cu exactitate printr-un set de indicatori. Însă, sunt suficiente modele, care încearcă să identifice o anumită informaţie cu referire la capacitatea băncii de a se proteja contra şocurilor ce-i pot destabiliza componentele

[2] Adaptat după Garry J. Schinasi, Preserving Financial Stability. ©2005 International Monetary Fund, Published September 2005. ISBN 1-58906-356-2 ISSN 1020-5098

şi să o furnizeze persoanelor care ar putea să o folosească în mod eficient. Aceste modele pot fi separate convenţional în trei grupuri mari:

- modele tip rating – utilizate de autorităţile de reglementare ca metodă de identificare precoce a problemelor în activitatea băncii (în Republica Moldova, se foloseşte metodica CAMEL'S);
- indicele agregat de stabilitate financiară, calculat şi furnizat publicului larg de companii specializate, care constă în combinarea pe baza unor principii de agregare a diverşilor indicatori de stabilitate financiară
- stress-tests-urile – simulări asupra modificării situaţiei financiare a băncii, în funcţie de evoluţia, de regulă, negativă, a unor factori externi şi interni ai sistemului financiar.

Fiecare din aceste tehnici prezintă avantaje şi dezavantaje legate de capacitatea de a furniza informaţii precise cu privire la nivelul de stabilitate. Astfel, sistemele de avertizare timpurie permit efectuarea unor previziuni cu privire la probabilitatea de apariţie a unei crize financiare (şi, în special, a unei crize valutare), dar nu oferă posibilitatea de a include în calcule toate riscurile, la care este expus sistemul şi nici nu oferă informaţii despre capacitatea sa de răspuns la şocuri. Tehnicile de tipul „stress-testing" permit identificarea potenţialelor şocuri şi estimează rezistenţa sistemului financiar, dar nu dau posibilitatea efectuării unor comparaţii între nivelul de stabilitate din diferite perioade sau între gradul de stabilitate a sistemelor financiare din două sau mai multe ţări. Iar indicele agregat de stabilitate conţine un grad înalt de subiectivism, deoarece formula lui depinde de opţiunea autorului faţă de indicatorii incluşi şi modul de agregare a lor.

Totuşi, toate metodele de evaluare a stabilităţii financiare a băncii includ analiza calităţii (în special, a riscului şi profitabilităţii) activelor bancare. Sistemul de avertizare timpurie a instabilităţii financiare a băncii CAMEL'S include mai mulţi indicatori, calitatea activelor băncii fiind evaluată în funcţie de următorii factori:

- practici sănătoase de administrare a creditului şi de identificare a riscurilor;
- nivelul, distribuţia, gravitatea şi trendul activelor neperformante, atât pentru tranzacţiile bilanţiere, cât şi pentru cele extrabilanţiere;
- adecvarea provizioanelor şi a altor rezerve;
- riscul de credit rezultat din tranzacţii extrabilanţiere, cum ar fi scrisori de garanţie, acreditive, linii de credit şi altele;
- varietatea şi calitatea portofoliilor de credit şi investiţii;
- gradul de concentrare a riscului;
- adecvarea politicilor şi practicilor de credit şi investiţii;
- capacitatea de administrare corespunzătoare a activelor, inclusiv identificarea şi corectarea activelor-problemă;
- adecvarea controlului intern şi a sistemelor informatice manageriale.

Cei mai utilizaţi indicatori de evaluare a activelor bancare fac referinţă la riscul de credit. Din multitudinea coeficienţilor propuşi pentru identificarea precoce a problemelor băncii, am selectat următorii **indicatori:**

1. **Rata generală de risc** = (Active la valoarea netă, ponderate în funcţie de gradul lor de risc de credit/Total active din bilanţ la valoarea contabilă) + (Elemente în afara bilanţului, transformate în echivalent credit, în funcţie de gradul lor de risc de transformare în credit, ponderate în funcţie de gradul lor de risc de credit/Total elemente în afara bilanţului la valoarea contabilă).
2. **Credite acordate clientelei / Total activ** = (Creanţe performante[3] asupra clientelei, la valoarea brută + Creanţe neperformante[4] din operaţiuni cu clientela minus valorile posibile de recuperat + Provizioane pentru creanţe minus cele aferente valorilor de recuperat)/Total activ la valoarea brută (sume nete + amortizări şi provizioane).
3. **Credite acordate clientelei în total surse atrase şi împrumutate** = (Creanţe performante asupra clientelei, la valoarea brută + Creanţe neperformante din operaţiuni cu clientela minus valorile posibile de recuperat + Provizioane pentru creanţe minus cele aferente valorilor de recuperat)/Surse atrase şi împrumutate (Total pasiv - capitaluri proprii).
4. **Creanţe neperformante / Total portofoliu credite** = (Creanţe neperformante din operaţiuni interbancare fără depozite la bănci şi valori posibile de recuperat + Creanţe neperformante asupra clientelei fără valori posibile de recuperat) / (Credite acordate băncilor + Credite acordate clientelei).
5. **Creanţe neperformante/ Total activ** = (Creanţe neperformante din operaţiuni interbancare fără depozite la bănci şi valori posibile de recuperat + Creanţe neperformante asupra clientelei fără valori posibile de recuperat) / Total activ la valoarea netă.

[3] Credite clasificate ca standard şi supravegheat.
[4] Credite clasificate ca substandard, dubios şi compromis.

6. **Creanţe neperformante/Capitaluri proprii** = (Creanţe neperformante din operaţiuni interbancare fără depozite la bănci şi valori posibile de recuperat + Creanţe neperformante asupra clientelei fără valori posibile de recuperat / Capitaluri proprii, asimilate şi provizioane.
7. **Rata de acoperire a creditelor şi plasamentelor neperformante** = (Fonduri proprii - Credite bancare şi nebancare, plasamente interbancare şi dobânzi aferente clasificate ca neperformante) / Total active la valoarea netă.

Tratarea acestor indicatori din perspectiva modelului CAMEL'S este redată în tabelul 1.

Tabelul 1

Ratinguri rezultate din analiza indicatorilor pentru componenta de activ al **CAMEL'S**

	Rating 1	***Rating 2***	***Rating 3***	***Rating 4***	***Rating 5***
Rata generală de risc	***mai mare sau egal cu (media pe sistem sau grup bănci – 30%***	***mai mare decât (media pe sistem sau grup bănci – 10%)***	***media pe sistem sau grup bănci***	***(media pe sistem sau grup bănci + 30%)***	***(media pe sistem sau grup bănci + 30%)***
Credite acordate clientelei / Total activ	***mai mic sau egal cu 50%***	***50,1 - 55%***	***55,1 - 60%***	***60,1 - 65%***	***mai mare decât 65%***
Credite acordate clientelei în total surse atrase şi împrumutate	***mai mic sau egal cu 60%***	***60,1 - 65%***	***65,1 - 70%***	***70,1 - 75%***	***mai mare decât 75%***
Creanţe neperformante / Total portofoliu credite	mai mic sau egal cu 5%	5,1 - 10%	10,1 - 20%	20,1 - 30%	mai mare decât 30%
Creanţe neperformante / Total activ	mai mic sau egal cu 2%	2,1 - 4%	4,1 - 6%	6,1 - 8%	mai mare decât 8%
Creanţe neperformante /Capitaluri proprii	< 30%	30%Cp < Crî < 50%	50%Cp < Crî < 70%	70%Cp < Crî < 100%	Crî < Cp
Rata de acoperire a creditelor şi plasamentelor neperformante	***mai mare sau egal cu 8%***	***7 - 7,9%***	***5 - 6,9%***	***2 - 4,9%***	***mai mic decât 2%***
Semnificaţia	indică o calitate adecvată a activelor şi practicilor de administrare a creditului. Calitatea activelor presupune o supraveghere minimă	indică o calitate satisfăcătoare a activelor şi practicilor de administrare a creditului. Necesită un nivel limitat al supravegherii	calitatea activelor şi a practicilor de administrare a creditului sunt mai puţin decât satisfăcătoare. Necesită o supraveghere atentă. În general, se manifestă nevoia îmbunătăţirii practicilor de administrare a creditului şi riscului.	calitatea activelor şi a practicilor de administrare a creditului deficitare. Nivelul riscului activelor e controlat necorespunzător şi pot ameninţa viabilitatea acesteia	indică o calitate critică a activelor sau a practicilor de administrare a creditului, care pot constitui o ameninţare iminentă pentru viabilitatea instituţiei

Din analiza indicatorilor calităţii activelor, observăm că ele, în totalitate, se referă la calitatea portofoliului de credit, drept cel mai mare generator de riscuri bancare şi potenţial de pierdere a stabilităţii financiare a băncii. De cele mai multe ori, problemele care ţin de portofoliul de credite neperformante, în multe bănci, provin din partea unui management defectuos al funcţiei de creditare. Cele mai frecvente erori în gestiunea activelor bancare, care pot condiţiona instabilitatea financiară a băncii, sunt:

1) acceptarea de garanţii supraevaluate, gaj necorespunzător;
2) acordarea de credite înainte de întocmirea dosarului de credit;
3) acordarea de credite fără documentaţie completă: studii de fezabilitate, studii de marketing, împuterniciri de la acţionari, autorizaţii, avize, contracte, acte de proprietate etc.;
4) suplimentarea creditului fără a solicita şi garanţii suplimentare;
5) lipsa de analiză a cash-flow-ului şi a capacităţii de rambursare a împrumutului;

6) acordarea de noi împrumuturi pentru a acoperi dobânda aferentă creditului deja restant;
7) distorsionarea scopului utilizării mijloacelor provenite din credit;
8) eşec în valorificarea garanţiilor;
9) ignorarea unor semnale şi referinţe privind creditele clienţilor rău-platnici la alte bănci sau la alte unităţi ale băncii.

Soluţii privind creşterea stabilităţii financiare a băncii prin gestiunea coerentă a activelor. Pentru a menţine calitatea activelor bancare la un nivel ce fortifică premisele stabilităţii, prezintă importanţă identificarea unor soluţii în vederea diminuării riscurilor generate de ele. Dat fiind faptul că principalele probleme, pe care le pot genera activele, sunt pierderile în urma nerecuperării lor sau cheltuielile suplimentare de menţinere a lichidităţii, soluţiile ce urmează sunt orientate spre minimizarea respectivelor efecte nefavorabile. Astfel, recomandăm băncilor să-şi orienteze managementul activelor spre următoarele direcţii:

1. Coordonarea portofoliului de active bancare cu mediul extern. Evident, este greu să se prevadă evoluţia variabilelor mediului extern ca, de exemplu: creşterea economică, rata dobânzii, inflaţia. Din cauza nesiguranţei oricărei previziuni economice, deciziile de plasament trebuie luate cu o oarecare prudenţă pentru a proteja banca de rezultatele unor previziuni incorecte. Totodată, existenţa unei strategii de rezervă de tipul „planului B" va permite băncii să diminueze pierderile de la incidenţa factorilor de mediu prin modificarea rapidă a deciziilor de investire în funcţie de evoluţia pieţei financiare;

2. Coordonarea portofoliului de active bancare cu planul de lichidităţi al băncii. Acest lucru se poate obţine în condiţiile în care administrarea portofoliului de active bancare nu este considerată o funcţie separată, ci este integrată în procesul de gestionare a activelor corelate cu pasivele băncii. deşi fiecare bancă este obligată să-şi formeze un comitet de gestiune a activelor şi pasivelor ALCO, nu întotdeauna deciziile lui sunt integrate în activitatea cotidiană, fapt ce creează costuri suplimentare de menţinere a lichidităţii bilanţului bancar;

3. Evaluarea posibilităţilor de gajare a titlurilor financiare. Titlurile financiare mai puţin riscante sau lipsite de risc pot constitui garanţii în vederea obţinerii unor împrumuturi de către bancă. Deci, managementul băncii trebuie să ştie cerinţele de gajare specifice pieţei financiare. Totodată, aceste oportunităţi fac investirea în valori mobiliare de stat mai atractivă, permiţând băncii să îşi menţină bilanţul lichid fără a pierde din profitabilitatea plasamentelor sale;

4. Evaluarea riscului pe care îl presupune fiecare tip de activ. Gruparea activelor după diverse criterii, stabilite de bancă în baza experienţei sale, creează premise pentru diminuarea costurilor de gestiune a riscurilor, deoarece gestiunea riscurilor pe un grup/tip de active este mult mai ieftină decât gestiunea riscului fiecărui activ în parte. Criteriile de grupare a activelor bancare pot fi după tipuri de active (creanţe, titluri, alte investiţii), tipuri de debitori, categorii de debitori (selectaţi după vârstă, sau ocupaţie pentru persoanele fizice sau segment de piaţă, tip de activitate pentru persoanele juridice) etc.;

5. Evaluarea fluxurilor de venit pentru fiecare tip de activ. Această măsură permite identificarea activului care nu doar generează profit (este profitabil), dar care acoperă, din fluxul de profit generat, cheltuielile pentru gestiunea lui (în special, cheltuielile cu provizioanele de risc, cu valorificarea gajului etc.). Astfel banca poate selecta activele rentabile de cele care, aparent generează profituri considerabile, dar care, din cauza profilului ridicat de risc, nu sunt potrivite pentru bancă, deoarece nu furnizează rentabilitatea sperată;

6. Diversificarea portofoliului de plasamente financiare. Achiziţionarea mai multor categorii de titluri financiare, de la cât mai mulţi emitenţi, va determina crearea unui mediu al riscurilor financiare mai difuz pentru bancă. Diversificarea riscurilor după tipuri de creanţe şi debitori va diminua dependenţa băncii de anumite segmente de piaţă şi distorsiunile, ce se pot produce pe aceste segmente.

O practică extrem de riscantă, dar agreată de multe bănci, este aceea de achiziţionare a acţiunilor unor instituţii cu care ele colaborează, în special ale societăţilor de asigurare sau ale celor de leasing. Această practică determină ca pierderile societăţilor de asigurare să fie transferate băncii, pierderi la care banca mai ia parte şi în calitate de acţionar.

7. Anticiparea evoluţiei dobânzii. Dacă rata dobânzii va scădea, atunci cererea de credite va fi mare, deci banca va trebui să investească în titluri pe termen scurt, cu grad ridicat lichiditate.

Dimpotrivă, dacă se aşteaptă la o creştere a ratei dobânzii, cererea de credite va fi mică, banca va trebui să-şi plaseze fondurile în titluri pe termen mediu şi lung, în scopul obţinerii unor avantaje. Totodată, urmărirea evoluţiei ratei dobânzii va permite băncii să îşi ajusteze termenele de scadenţă la activele sale faţă de pasive şi să evite expunerea portofoliului la riscul ratei dobânzii sau chiar să valorifice efectele pozitive ale volatilităţii dobânzii.

8. Determinarea mărimii portofoliului de investiţii financiare. Mărimea portofoliului de active bancare se va stabili în funcţie de:

– gradul de profitabilitate al investiţiilor în titluri financiare;

– cererea corelată cu rentabilitatea creditelor pe piaţă;
– volumul fondurilor rămase neutilizate după constituirea fondurilor pentru nevoile de rezerve, lichidităţi şi de credit ale băncii.

Evaluând costurile de procurare a lichidităţilor pe piaţă, banca trebuie să decidă asupra cantităţii optime de lichidităţi, iar excedentul să îl valorifice prin formarea de noi active. În caz contrar, profitabilitatea băncii va avea de suferit, respectiv, capacitatea băncii de a rezista la şocurile financiare se va reduce.

9. Evaluarea experienţei manageriale. În contextul celor întâmplate în sistemul bancar din Republica Moldova, în ultima perioadă, când, în mai puţin de doi ani, au fost pierdute trei bănci, iar alte trei se mai află sub supraveghere specializată, ceea ce constituie cca 64,15% din totalul activelor bancare, această recomandare este indispensabilă stabilităţii sistemului bancar. Or, de la deciziile manageriale neinspirate vin şi toate celelalte probleme ale băncii, care, în final, se cristalizează în active de proastă calitate, urmate de insolvenţă sau faliment.

Concluzii

Una dintre cele mai importante contribuţii ale portofoliului de active bancar este că el permite echilibrarea lichidităţii totale şi a stabilităţii financiare a băncii prin asigurarea cu surse de profit, care, în final, contribuie la majorarea capitalului bancar. Însă pentru ca această funcţie a activelor să fie realizată, este necesară diminuarea pierderilor provocate de riscuri, în special a celui de credit.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova privind instituţiile financiare nr. 550-XIII din 21.07.95. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78-81/199 din 13.05.2011.
2. Regulamentul cu privire la suficienţa capitalului ponderat la risc Nr.269 din: 17.10.2001 *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr.130/310 din 26.10.2001.
3. DĂNILĂ, N. *Management bancar – fundamente şi orientări*. Bucureşti, 2000. 120 p.
4. DEDU, Vasile. *Mecanismul tehnicilor şi instrumentelor de management corelat al activelor şi pasivelor bancare*. Economie teoretică şi aplicativă. 2008. Nr. 10. p.31-38.
5. SCHINASI Garry J., *Preserving Financial Stability*. ©2005 International Monetary Fund, Published September 2005. ISBN 1-58906-356-2 ISSN 1020-5098

SUPRAVEGHEREA TWIN PEAKS ÎN CONTEXTUL NECESITĂŢII GESTIUNII RISCULUI SISTEMIC

Conf. univ. dr. Ilinca GOROBEŢ, ASEM
Conf. univ. dr. Alla DAROVANNAIA, ASEM

The idea of creating a new architecture for supervision of the financial system was motivated by the recent financial crisis, which highlighted the imperfections of this surveillance system as a whole, as well as the impossibility of identifying systemic risks and interconnections between institutions and markets, which threatens the stability of the. These changes have caused objective necessity of developing a new approach to regulation and supervision of institutions operating on the financial services market, and the need for new models of national supervision of financial markets.

Cuvinte-cheie: *reglementare, supraveghere prudențială, megaregulator, piață financiară, creștere economică, conglomerate financiare.*

JEL: G23, G28, G18, K22, O43, G01

Introducere. Ideea creării unei noi arhitecturi de supraveghere a sistemului financiar a fost motivată de recenta criză financiară, care a evidenţiat imperfecţiunile supravegherii acestui sistem, în ansamblul său, precum şi imposibilitatea identificării riscurilor sistemice şi a interconexiunilor dintre instituţii şi pieţe, care îi ameninţă stabilitatea.

Procesul formării conglomeratelor financiare a dus la apariția potențialilor factori de risc sistemic. Desigur, catalizatori ai riscului sistemic sunt și globalizarea și internaționalizarea. Odată cu uniformizarea sistemelor financiare în diferite țări, apare pericolul contaminării și răspândirii unor riscuri, dintre care cel pronunțat – cel sistemic, care provoacă pierderi colosale.

Pot fi evidențiate câteva caracteristici-cheie, ce contribuie la apariția riscului sistemic pe piețele financiare naționale actuale:

– internaționalizarea marilor companiilor investiționale continuă să crească, fapt ce duce inevitabil la sporirea riscului de sistem, ca rezultat al interconexiunilor și interdependențelor ce au loc la granițele diferitelor sectoare financiare;

– companiile investiţionale mari, tot mai frecvent, interacţionează cu băncile şi/sau companiile de asigurări în contextul afilierii în cadrul conglomeratelor financiare, ceea ce creează probabilitatea apariţii riscului sistemic intersectorial;
– „actorii” pieţei valorilor mobiliare, în comun cu băncile şi companiile de asigurări, participă la procesul de consolidare a pieţei financiare, dar și la sporirea riscului sistemic intersectorial și interstatal;
– piața extrabursieră a titlurilor derivate a favorizat și catalizat riscul sistemic în toate sectoarele financiare din orice țară a lumii.

Necesitatea abordării supravegherii financiare, din cele două perspective – microprudenţială şi macroprudenţială – a determinat şi regândirea cadrului instituţional al supravegherii sistemului financiar european.

Astfel, începutul anului 2011 a fost marcat de intrarea în funcţiune a noului Sistem European de Supraveghere Financiară (SESF) format din cele două paliere:

– macroprudenţial – Consiliul European pentru Risc Sistemic (CERS);
– microprudenţial – Autorităţile Europene de Supraveghere (AES), reprezentate de cele trei autorităţi europene de supraveghere a pieţelor financiare - Autoritatea Bancară Europeană (ABE), Autoritatea Europeană pentru Valori Mobiliare şi Pieţe (AEVMP) şi Autoritatea Europeană pentru Asigurări şi Pensii Ocupaţionale (AEAPO) – şi autorităţile de supraveghere naţionale.

Supravegherea macroprudenţială a sistemului financiar este asigurată de CERS, în timp ce supravegherea microprudenţială a acestuia revine, în principal, AES. Totodată, prin intermediul schimbului de informaţii între cele două structuri (CERS şi AES) se poate realiza o supraveghere mai eficientă a serviciilor financiare la nivelul Uniunii Europene.

Multe din aceste probleme vine să soluţioneze modelul de supraveghere în funcţie de obiecte sau cel mai cunoscut apare sub denumirea de modelul „twin peaks”.

Modelul Twin Peaks sau modelul celor „două vârfuri”, sau supravegherea în funcție de obiective, reprezintă un exemplu de trecere de la modelul instituțional la un model bazat pe principii de supraveghere prudențială și de conduită pe piață (market conduct). În această abordare, fiecare element de supraveghere (stabilitatea micro- şi macroeconomică, dezvăluirea informaţiei, concurenţa) se află sub jurisdicţia unui singur organ independent. Astfel, nu există o repartizare strictă pe sectoare, dar fiecare organ are atribuţii de supraveghere şi reglementare inter-sectorială. Adică, există autorități de supraveghere separate pentru supravegherea prudențială și autorități de supraveghere a modului în care întreprinderile își conduc activitatea pentru toate instituțiile financiare la un loc.

Potrivit acestui model de supraveghere, fiecare autoritate are drept atribuții exercitarea controlului în funcție de un obiectiv al reglementării, indiferent de instituția sau activitatea în cauză. În consecință, o singură autoritate este responsabilă cu supravegherea prudențială a mai multor tipuri/tuturor tipurilor de instituții financiare, în timp ce altă autoritate este responsabilă cu supravegherea regulilor de conducere a afacerilor („business conduct rules”).

Schema funcționării modelului „twin peaks” este descrisă mai jos.

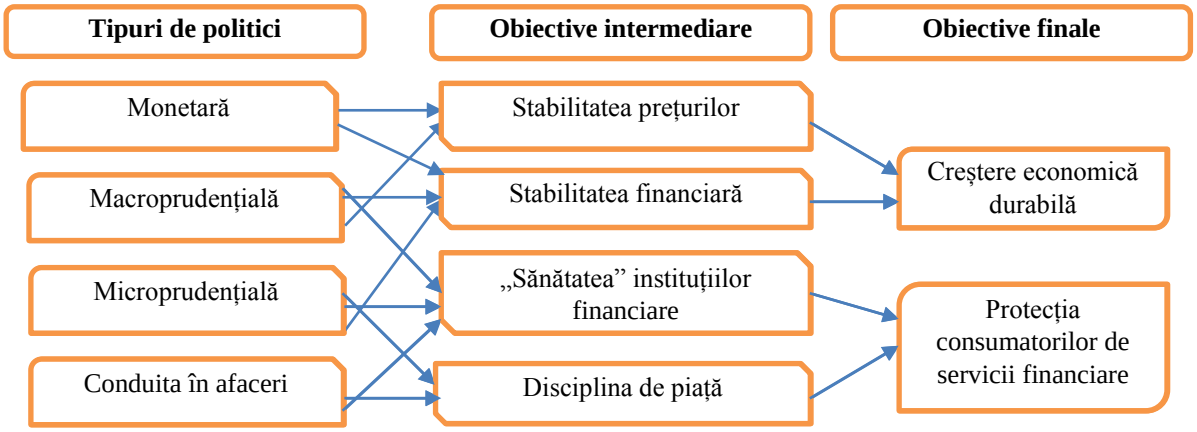

Figura 1. Schema funcționării modelului „twin peaks”

Sursa: *reprodus de autor după* БУКЛЕМИШЕВ, О.В.; *ДАНИЛОВ, Ю.А.; КОКОРЕВ, Р.А. Мегарегулятор как результат эволюции финансового регулирования.* В: *ВЕСТН. МОСК. УН-ТА. СЕР. 6. Экономика,* №4, 2015 г. [online]. [Изучен 2.09.2016], сс.52-74. Доступен: https://www.istina.msu.ru/media/publications/article/0b0/a95/10669904/Economika_4-2015_s.52-74.Mega.pdf., с.71.

Acest model de supraveghere se aplică în Australia din 1998. Conform modelului australian, o singură agenție (Australian Prudential Regulation Authority) a preluat responsabilitatea asigurării sănătății financiare a tuturor tipurilor de instituții financiare, în timp ce fosta autoritate de supraveghere a pieței de capital (Australian Securities and Investments Commission) și-a asumat răspunderea pentru integritatea pieţelor şi protecția consumatorilor la scara întregului sistem financiar. Banca centrală australiană a păstrat răspunderea politicii monetare şi pe cea a asigurării menținerii stabilității sistemice, această ultimă atribuție fiind îndeplinită prin asigurarea facilităților de împrumutător de ultimă instanță şi prin reglementarea sistemului de plăți. Faptul că banca centrală nu este implicată în supravegherea prudențială este considerat, de unii analiști, ca un dezavantaj al modelului australian, deoarece o banca centrală trebuie să dispună de informații detaliate și cât mai recente privind o instituție financiară în cazul unei crize cu implicații sistemice.

O altă formă a supravegherii în funcție de obiective, ce înlătură dezavantajul menționat anterior, există de mai mult timp în Italia, unde banca centrală este responsabilă atât de stabilitatea sistemică, cât şi de supravegherea prudențială a băncilor, a societăților de valori mobiliare şi a fondurilor de investiții, în timp ce autoritatea pieței de capital (Consob) supraveghează respectarea regulilor de conducere a afacerilor de către entitățile amintite mai sus. Trebuie subliniat că diviziunea dintre supravegherea prudențială și conducerea regulilor de afaceri nu se aplică în cazul supravegherii societăților de asigurări și fondurilor de pensii.

În februarie 2002, Olanda a renunțat la supravegherea sectorială şi a adoptat un model de supraveghere în funcție de obiective, unde supravegherea prudențială a tuturor instituțiilor financiare se face de banca centrală şi autoritatea de supraveghere a fondurilor de pensii şi a societăților de asigurări, iar autoritatea pentru piețele financiare s-a transformat într-o agenție de supraveghere a regulilor de conducere a afacerilor.

Patru țări, respectiv Belgia, Australia, Marea Britanie şi Olanda, sunt cu piețe mai mari şi mai sofisticate, şi au sisteme de tip „twin peaks”, respectiv supraveghere pe bază de risc şi supraveghere prudențială.

Modelul respectiv este utilizat şi în ţări, precum: Austria, Danemarca, Estonia, Irlanda, Letonia, Ungaria, Malta, Polonia, Suedia, Norvegia, Finlanda, Bulgaria, şi în țări asiatice ca Hong Kong, China, Japonia, din continentul african – Republica Sud-Africană. În Republica Moldova, funcţionează una dintre formele acestui model.

Adoptarea supravegherii în funcție de obiective de o serie de țări, în ultima perioadă, se explică prin avantajele acestui model care:

- înlătură conflictul de interese dintre necesitatea asigurării confidențialității în situația crizei unei instituții financiare şi necesitatea asigurării transparenței informațiilor către consumatori, întrucât aceste atribuții revin unor instituții diferite şi, astfel, se evită ca o funcție să fie îndeplinită în dauna alteia;
- asigură o mai clară distincție între sarcinile autorităților de supraveghere şi, deci, sporeşte gradul de răspundere al acestora în fața autorităților publice şi publicului;
- asigură egalitate competitivă, întrucât aceleaşi reguli (prudențiale, de transparență) sunt aplicate tuturor instituțiilor;
- facilitează coordonarea dintre diferite autorități în situația supravegherii conglomeratelor financiare multinaționale prin reducerea numărului de agenții implicate.

În **concluzie,** prevenirea crizelor financiare depinde nu numai de modelul unui sau altui regulator, ci, mai curând, de capacitatea acestuia de a analiza riscurile, de eficienţa interacţiunii acestuia cu alte autorităţi ale statului şi de capacitatea de a realiza anumite acţiuni de prevenire de importanţă naţională şi internaţională.

Politicile macroprudenţiale trebuie să realizeze două deziderate principale: stabilitatea şi sustenabilitatea sistemului financiar; precum şi urmărirea îndeaproape a ciclului financiar pentru prevenirea din timp a apariţiei şi dezvoltării vulnerabilităţilor în sistemul financiar. Este necesară o conlucrare şi aplicarea unei guvernanţe adecvate la nivel macroprudenţial, care să cuprindă cele trei zone ale autorităţilor financiare, şi anume, banca centrală, reglementatorii şi supraveghetorii financiari, precum şi ministerul de finanţe.

În ultimul timp, popularitatea modelului de supraveghere a pieței financiare „twin peaks” se extinde, dovadă fiind numărul țărilor care îl implementează. Desigur, numărul lor va fi în continuă creştere, în special, în țările cu o piață financiară mai dezvoltată, sunt de părere foarte mulți specialişti teoreticieni şi practicieni din domeniul supravegherii pieţelor financiare.

Bibliografie:

1. DĂNILĂ Nicolae. Sistemul bancar din România – pilon de bază al sistemului financiar. În: *BNR: Prezentări şi interviuri*, din 13.09.2011. [online]. [accesat 17.09.2016]. Disponibil: http://www.bnr.ro/Sistemul-bancar-din-Romania-pilon-de-baza-al-sistemului-financiar-7333.aspx.

2. GHERMAN, Artur. Finanțele necesită stabilitate. In: *Logos-press,* Nr.44 (515) din 20 noiembrie 2013, [online]. [accesat 10.09.2016]. Disponibil: http://www.capital.market.md/ro/content/finan%C5%A3ele-necesit%C4%83-stabilitate?page=1.
3. Modele şi instituţii de reglementare şi supraveghere bancară [online]. [accesat 15.09.2016]. Disponibil: http://www.creeaza.com/afaceri/economie/finante-banci/MODELE-SI-INSTITUTII-DE-REGLEM954.php.
4. БУКЛЕМИШЕВ, О.В.; ДАНИЛОВ, Ю.А.; КОКОРЕВ, Р.А. Мегарегулятор как результат эволюции финансового регулирования. В: *ВЕСТН. МОСК. УН-ТА. СЕР. 6. Экономика,* №4, 2015 г. [online]. [Изучен 2.09.2016], сс.52-74. Доступен: https://www.istina.msu.ru/media/publications /article/0b0/a95/10669904/Economika_4-2015_s.52-74.Mega.pdf.

GLOBALIZAREA ŞI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA SISTEMULUI BANCAR AUTOHTON

Conf. univ. dr. Alla DAROVANNAIA, ASEM
Conf. univ. dr. Ilinca GOROBEŢ, ASEM

Globalization is often debated contemporary theme of the complexity of this phenomenon and its impact on all human activities. The debate on globalization includes both approaches that argue undeniable existence and manifestation of this feneomen and others who argue that the essential globalization is not only a "myth" vehemently contesting this process. Globalization is a historical phenomenon. Over time, this manifested itself differently depending on the scale and complexity, networks, flows, connections and relationships of all kinds, intensity, impact, degree of infrastructure and interconnection but also to institutionalize them.

Cuvinte-cheie şi JEL: *reglementare, supraveghere prudențială, piață financiară, creștere economică.*
JEL: G23, G28, K22, O43

Globalizarea şi criza financiară au ţinut ani la rând ocupată agenda multor politicieni, economişti sau specialişti, datorită complexităţii şi a impactului pe care îl au aceste fenomene asupra tuturor activităţilor umane. Este recunoscut faptul că, în toate domeniile de activitate, pot apărea distorsiuni sau disfuncţionalităţi, unele dintre ele putând avea urmări nefaste pentru organizaţii, instituţii şi grupuri sociale. Din nefericire, sistemul bancar nu a făcut excepţie, ci dimpotrivă, a fost, poate, cel mai afectat. Dacă la acestea mai adăugăm faptul că sistemul bancar reprezintă coloana vertebrală a unei economii, rezultă că tema aleasă este cu atât mai importantă şi mai actuală.

La nivel mondial, globalizarea se referă la creşterea interdependenţelor economice între state, reflectată prin creşterea fluxurilor transfrontaliere de bunuri, servicii, capital şi know-how.

La nivel naţional, globalizarea se referă la extinderea interconexiunilor dintre economiile naţionale şi restul lumii.

La nivel microeconomic, globalizarea se referă la măsura în care corporaţiile îşi măresc veniturile în urma amplasării activelor fixe în diferite ţări-gazdă, precum şi la măsura în care corporaţia este angajată în fluxurile transfrontaliere de capital, bunuri şi know-how realizate între filialele sale [1].

Factorii determinanţi ai globalizării sunt:

- creşterea continuă a numărului ţărilor care au adoptat ideologia economiei de piaţă;
- mutarea centrului de greutate al activităţilor economice în plan mondial dinspre ţările dezvoltate înspre ţările în curs de dezvoltare;
- progresele tehnologice, care au permis îmbunătăţirea constantă a comunicaţiilor;
- intensificarea concurenţei internaţionale [3].

În ultimele două decenii, activitatea bancară internaţională a cunoscut şi ea un amplu proces de globalizare.

Globalizarea activităţii bancare este, în principal, un rezultat la revoluţiei informaţiei, al tehnologiilor și diseminării ei pe plan mondial. Progresele tehnologice au făcut ca interdependenţele economice, economiile de scară și viteza tranzacţiilor financiare să atingă cote atât de ridicate, încât se resimte tot mai mult nevoia renunţării la vechile limitări geografice, ceea ce a condus la creşterea dimensiunilor organizaţiilor bancare. Prin substanţa şi rolul activităţii bancare, globalizarea în domeniu devine cheia de boltă a întregului proces de globalizare mondial, care are drept bază informaţia și prelucrarea ei. Globalizarea bancară capătă, astfel, semnificaţii deosebite, decurgând din evoluţia utilizării informaţiei, iar aceasta din urmă, în condiţiile în care, pe plan mondial, se reduce importanţa resurselor naturale și create, importanţa cunoaşterii asigură ţărilor care o promovează o sursă majoră de putere [2].

Globalizarea este un fenomen ce se extinde cu o viteză crescândă, şansele Moldovei şi ale altor state cu economie în tranziţie depind, în mod esenţial, de crearea cadrului care să permită exploatarea beneficiilor aduse de globalizare şi diminuarea efectelor negative. Crearea unui astfel de cadru necesită eforturi substanţiale din partea autorităţilor. Pe de o parte, trebuie realizate eforturile de explicare completă a procesului. În acest sens, dacă procesul de integrare europeană este explicat în termenii beneficiilor, dar nu şi în termenii eforturilor de adaptare, apare riscul convulsiilor sociale. Pe de altă parte, trebuie făcute eforturile necesare de adaptare a politicilor şi a legislaţiei [5].

Ca reacţie la procesele de globalizare bancară, marile puteri şi comunitatea bancară internaţională au instituit, prin Comitetul de la Basel de Supraveghere Bancară, un for metodologic menit să asigure consolidarea sistemelor naţionale de supraveghere bancară şi mobilizarea ţărilor în a coopera în cadrul unui sistem unitar de supraveghere bancară pe plan mondial. Aceasta, deoarece unitatea sistemelor naţionale nu trebuie realizată printr-un sistem instituţional special, ci, în mod deosebit, prin disponibilităţile şi angajarea consimţită în acceptarea şi respectarea normelor propuse de către Comitetul de la Basel.

Tocmai pentru a sprijinii relaţiile internaţionale dintre bănci, şi implicit procesul de globalizare, Comitetul de la Basel recomandă ca supraveghetorii bancari să practice o supraveghere globală consolidată, adecvat monitorizată şi aplicând norme prudenţiale tuturor aspectelor operaţiunilor desfăşurate, în aria organizaţiilor bancare mondiale şi, în primul rând, propriilor lor unităţi subsidiare.

În ultima perioadă de timp, caracteristica principală a globalizării ce s-a manifestat vizibil a fost reprezentată de tendinţa capitalului mondial de a trece din stadiul de internaţionalizare în stadiul de transnaţionalizare. Această tranziţie a fost favorizată, pe de-o parte, atât de comerţul mondial, dar factorul decisiv a fost reprezentat de transnaţionalizarea producţiei, ceea ce, inevitabil, a condus la transnaţionalizarea proprietăţii asupra capitalului.

Evoluţia sectorului bancar, pe parcursul ultimelor decenii, a fost marcată de schimbări majore, datorate, în principal, fluxurilor financiare. Nevoia de dezvoltare a activităţii băncilor raliate la cele mai bune practici internaţionale a determinat ţările în curs de dezvoltare, inclusiv Republica Moldova, de a atrage capital străin în sectorul bancar. De aceea, un scop aparte, pentru cercetătorii ştiinţifici, îl reprezintă identificarea motivelor de penetrare a capitalului străin în sectoarele bancare din diverse tari, precum şi a influenţei asupra funcţionării acestora, fapt demonstrat prin multitudinea de teorii economice existente. Acelaşi scop a fost urmărit, în prezenta cercetare, pentru sectorul bancar autohton, care a fost trasat din necesitatea dezvoltării băncilor din Republica Moldova, a intensificării concurenţei bancare, precum şi a lipsei lucrărilor ştiinţifice în domeniul cercetării influentei ISD asupra activităţii sectorului bancar autohton.

Fără îndoială că ţările în curs de dezvoltare şi mai ales economiile emergente, aflate în plin proces de „decolare", au nevoie de resurse financiare. Guvernele trebuie, însă, să reglementeze cu atenţie activitatea băncilor străine, descurajând anumite activităţi (de exemplu, speculaţiile imobiliare), stimulând mai degrabă implantarea de subsidiare decât de sucursale'(subsidiarele fund, după cum am arătat sunt mai înclinate spre nevoile economiei din ţara-gazdă), introducând metode selective de control al capitalurilor, pentru a-şi proteja economiile de mişcările destabilizatoare de capitaluri. Participarea străină, prin investiţii directe, financiare sau bancare, va conduce oricum la o influenţă extinsă asupra economiei, iar guvernele (mai) pot veghea prin reglementări dure, ca acest control să nu devină, în timp, unul de tip neocolonialist. O reglementare prudenţială *ex ante* este mai bună decât o terapie de şoc *ex post* sau decât vânzarea băncilor autohtone imediat după o criză financiară.

În literatura de specialitate, precum şi în articolele, tezele şi studiile actuale se tratează destul de aprofundat problematica fluxului de capital străin şi a sectorului bancar ca două domenii distincte.

În linii generale, impactul investiţiilor străine este analizat din mai multe perspective si anume: impactul investiţiilor străine asupra creşterii economice, combaterii sărăciei, pieţei muncii, dezvoltării anumitor sectoare analizate etc.

Deşi importanţa ISD pentru activitatea băncilor este incontestabilă, reprezentanţii comunităţii ştiinţifice autohtone nu au cercetat respectivul proces.

Un număr limitat de cercetări din străinătate abordează, doar tangenţial, unele aspecte, precum influenţa băncilor străine asupra sectoarelor bancare din ţările în curs de dezvoltare, efectele băncilor străine asupra băncilor locale în Argentina, China, Peru etc.[14]

Cu referire la sectorul bancar al Republicii Moldova, putem spune că, pe parcursul anului 2015, s-au înregistrat următoarele tendinţe. Activele totale pe sector au constituit 69 095.6 milioane lei, majorându-se, comparativ cu finele anului 2014 cu 9 117.0 milioane lei (15.2 la sută). De asemenea, s-a majorat şi ponderea acestora în PIB, de la 53.5 la sută până la 56.7 la sută (figura 2.2). Creşterea activelor a fost determinată atât de sporirea datoriilor cu 7 727.8 milioane lei (15.6 la sută) (aproximativ 4 699.0 milioane lei sau 60.8 la sută din creşterea menţionată a fost cauzată de fluctuaţia cursului valutar), cât şi de majorarea capitalului (SIRF) cu 1 389.2 milioane lei (13.4 la sută).

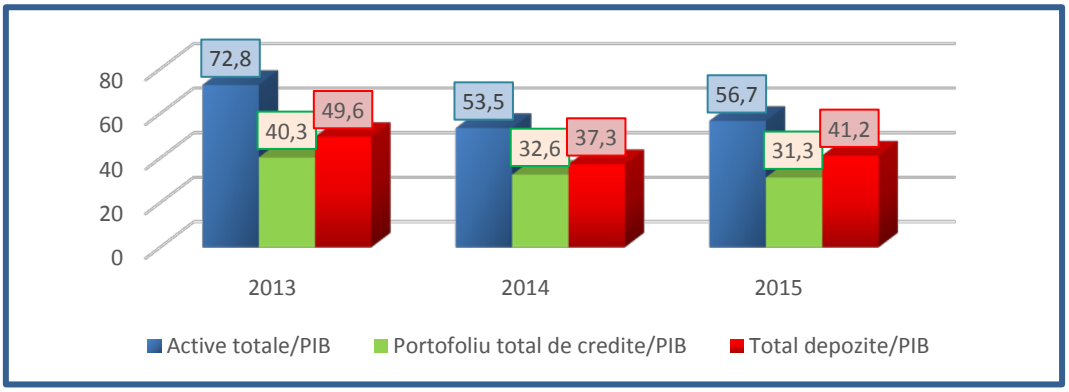

Figura 1. Dinamica activelor, creditelor și a depozitelor raportate la PIB pe sistemul bancar al Republicii Moldova în anii 2013-2015, (%)
Sursa: *elaborat de autor în baza* [6].

În Republica Moldova, se disting următoarele bănci cu capital integral străin: BC Mobiasbanca – GSG SA, BC Eximbank-GVB SA, BC ProCredit Bank SA, Banca Comercială Română Chişinău SA.

Am analizat indicatorii de performanţă financiară ai băncilor cu capital integral străin, din analiză (tabelul 1), se distinge că băncile cu capital integral străin se caracterizează printr-un nivel înalt de lichiditate. Atât coeficientul lichidităţi pe termen lung, cât şi coeficientul lichidităţi curente se situează în limitele intervalului optim.

Tabelul 1

Analiza activităţii financiare a băncilor din Republica Moldova cu capital integral străin în perioada 2009-2015

Denumirea indicatorilor/Banca	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Coeficientul lichidităţii pe termen lung (max 1)							
BC „MOBIASBANCĂ – Groupe Sociétè	0,59	0,58	0,79	0,43	0,44	0.48	0.47
BC Eximbank-GVB SA	0,75	0,49	0,69	0,65	0,72	0,72	0,83
BC ProCredit Bank SA	-	-	-	0,29	0,78	0,74	0,84
Banca Comercială Română SA	0,59	0,51	0,95	0,42	0,30	0,71	0,53
Media pe grupul băncilor cu capital integral străin	0,64	0,53	0,81	0,45	0,56	0,66	0,67
Coeficientul lichidităţii curente (min 20 %)							
BC „MOBIASBANCĂ - GroupeSociétè Générale”	38,15	37,19	37,50	39,04	37,17	44.79	38.03
BC Eximbank-GVB SA	25,60	25,12	24,98	33,06	31,39	27,42	29,03
BC ProCredit Bank SA	-	-	-	43,52	23,69	21,92	21,45
Banca Comercială Română SA	23,94	28,43	21,71	24,17	49,14	37,21	32,18
Media pe grupul băncilor cu capital integral străin	29,23	30,25	28,06	34,95	35,35	32,84	30,17
Suficienţa capitalului ponderat la rise (%) >16%							
BC „MOBIASBANCĂ – Groupe Sociétè	25,66	22,47	23,90	31,88	37,12	46.87	48.25
BC Eximbank-GVB SA	18,67	50,68	46,69	47,69	40,16	33,08	44,80
BC ProCredit Bank SA	-	-	-	73,53	30,63	22,75	18,07
Banca Comercială Română SA	70,62	28,08	26,17	25,17	25,15	32,68	44,70
Media pe grupul băncilor cu capital integral străin	38,32	33,74	32,25	44,57	33,26	33,85	38,95
Total credite nefavorabile/total active (%)							
BC „MOBIASBANCĂ – Groupe Sociétè	2,51	3,79	3,21	3,47	6,32	5.89	2.21
BC Eximbank-GVB SA	0,40	1,17	0,82	3,42	14,79	23,10	15,37
BC ProCredit Bank SA	-	-	-	0,21	0,68	0,90	0,58
Banca Comercială Română SA	0,41	0,03	0.34	15.84	41,13	11,34	2,57
Media pe grupul băncilor cu capital integral străin	1,11	1,66	1,46	5,74	15,73	10,31	5,18
Media pe grupul băncilor cu capital integral	**169,32**	**233,94**	**242,56**	**196,85**	**143,09**	**113,68**	**128,98**

Sursa*: elaborat de autor în baza* [4].

Indicatorul suficienţa capitalului ponderat la risc, ca valoare medie calculată pe toate băncile cu capital integral străin, se află în limitele intervalului optim atât conform normelor în vigoare, cât şi celor din 30 iunie 2013 – min.18%, celor din 30 iunie 2014 – 20 % şi actual 16%. Acest fapt demonstrează că pot menţine eficient un echilibru între maturitatea plasamentelor şi sursele atrase.

Deşi investitorii străini au abilitatea de a menţine costul net al riscului la un nivel redus (tabelul 1, indicatorul total credite nefavorabile/total active), acest coeficient s-a majorat în anul 2013, în special, în cazul Băncii Comerciale Române, din cauza creşterii incapacităţii de plată a clienţilor ca rezultat al impactului nefast al crizei financiare. În anul 2014, datorită politicii prudenţiale a băncilor cu capital integral străin (în ceea ce priveşte creditarea), indicatorul respectiv s-a diminuat semnificativ. Băncile minimizează acest risc prin evaluarea minuţioasă a solicitanţilor de credite, prin monitorizarea acestora pe durata creditării şi prin stabilirea unor limite de expunere.

E de menţionat că urmare a constatării unor aspecte ce ţin de structura netransparentă a acţionarilor, angajarea în operaţiuni de creditare cu risc sporit, Banca Naţională a Moldovei la 11.06.2015, în conformitate cu prevederile Legii instituţiilor financiare, a instituit procedura de supraveghere specială pe un termen de 3 luni, asupra a trei bănci (BC „Moldindconbank" S.A., BC „Victoriabank" S.A. şi BC „Moldova - Agroindbank" S.A., care deţin, în total, 66.2 la sută din activele sectorului bancar) [8], iar prin hotărârile Comitetului Executiv nr.62, nr. 63 şi nr. 64 ale Băncii Naţionale din 16.10.2015 au fost retrase licenţele de desfăşurare a activităţilor financiare a Băncii de Economii S.A., BC „ Banca Socială" S.A., respectiv B.C. „ Unibank" S.A. şi iniţiate procesele de lichidare silită a acestora [7].

Analizând situaţia actuală a sistemului bancar, în Republica Moldova, se observă o situaţie mai puţin favorabilă. Instabilitatea politică, economică, deprecierea monedei naţionale, criza economică, socială au afectat, în modul cel mai direct, segmentul bancar şi activitatea propriu-zisă a acestuia.

O analiza obiectivă a procesului de globalizare de până acum, atestă faptul că avantajele economice înclină mai mult spre ţările dezvoltate şi către marile puteri economice, unde îşi găsesc originea societăţile transnaţionale. În acest sens, acţionează şi mecanismul financiar mondial, care, prin instituţiile sale, F.M.I., Banca Mondială, Organizaţia Mondială a Comerţului dominate de marile puteri economice avantajează într-o proporţie covârşitoare ţările dezvoltate implicate în acordarea de credite, înfăptuirea investiţiilor străine directe, instituţiile, societăţile transnaţionale şi statale creditoare obţin profituri ridicate. Globalizarea, pe lângă faptul că este discutată şi tratată sub diferite forme prin prisma tuturor palierelor societăţii în care trăim, reprezintă un fenomen inevitabil.

Concluziile de bază din studiul efectuat privind influenţa globalizării financiare asupra sistemului bancar sunt:

1. Piaţa bancară nu putea fi ocolită de procesul globalizării, fiind una din expresiile cele mai semnificative, cu reverberaţii directe asupra ansamblului fenomenului. Pe de o parte, globalizarea activităţii bancare este un aspect firesc al alinierii la transformările, care au loc în procesele de producţie, circulaţia mărfurilor şi prestărilor de servicii pe plan mondial. Pe de altă parte, procesul de globalizare a activităţii bancare apare ca un promotor, un factor de susţinere a globalizării în toate compartimentele, datorită rolului prioritar al asigurării şi distribuirii financiare în toate procesele de dezvoltare.
2. Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană va marca un nou drum pentru băncile prezente pe piaţă. Consolidarea sistemului bancar va continua, iar schimbările vor fi mari şi profunde. Conform obiectivelor urmărite în domeniul integrării europene, Banca Naţională a Moldovei a acţionat în concordanţă cu demersurile susţinute ale Moldovei privind ajustarea instituţională, structurală şi operaţională a economiei autohtone la cerinţele comunitare.
3. În contextul analizei fluxului de capital străin în sectoarele bancare, un indicator, testat de literatura de specialitate, pentru statele receptoare, este gradul de pătrundere a capitalului străin pe piaţa bancară. Cota investiţiilor străine în capitalul băncilor, la 31.12.2015, a constituit 83.2 la sută deşi cota investiţiilor străine înregistrează o pondere substanţială, lipsa transparenţei acţionarilor reprezintă o problemă stringentă, cu care se confruntă băncile din Republica Moldova. Astfel, Banca Naţională a Moldovei examinează, monitorizează, întreprinde măsurile necesare în vederea asigurării transparenţei acţionarilor şi examinează respectarea de către acţionari a exigenţelor de calitate prevăzute în legislaţia în vigoare.
4. Astăzi, globalizarea există, pur şi simplu, iar noi suntem, oarecum, predestinaţi să trăim sub semnul acesteia, sub spectrul ei şi să-i facem faţă. Nimic din ceea ce se întâmplă acum în societatea noastră nu rămâne necontaminat de flagelul globalizării. Globalizarea a devenit simbolul vremurilor în care trăim. Singura şansă care ne rămâne este să încercăm să dobândim o viziune echilibrată asupra globalizării, care să ne ajute în plan concret să-i fructificăm, din plin avantajele şi oportunităţile, iar de cealaltă

parte să-i sesizăm pericolele pentru a le putea atenua din timp efectele. Globalizarea, ca toate fenomenele umane, nu este nici ceva bun în sine, nici ceva rău în sine. Putem spune că prezintă chiar mai multe aspecte pozitive decât negative. Însă idolatrizându-i excesiv principiile şi uitând de ceea ce înseamnă la nivel personal factorul uman, globalizarea poate deveni un agent al sfârşitului civilizaţiei umane în forma în care aceasta a evoluat de-a lungul timpului.

În concluzie, globalizarea este o realitate, probabil, ireversibilă şi orice ţară care-şi pregăteşte temeinic viitorul se vede nevoită să interfereze cu ea.

Bibliografie:

1. Globalizarea financiară, [online], [citat 20 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.rasfoiesc.com /business /economie/GLOBALIZAREA-FINANCIARA62.php.
2. Globalizarea și instabilitatea financiară, influențe asupra sistemului bancar: evoluții și perspective [online], [citat 20 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2007-01/19_Ciurlau %20Loredana.pdf.
3. HIRST, P. SI THOMPSON, G. Globalisation: Ten Frecquently Asked Questions and Some Surprising Answers. În*: Soundings* [online]. vol. 4, 1996, p. 48, [citat 20 septembrie 2016]. Disponibil: http://banmarchive.org.uk/collections/soundings/04_47.pdf.
4. Informaţia privind activitatea economico-financiară a băncilor din RM la situaţia din 31.12.2012 - 31.12.2015 [online]. [citat 19 septembrie 2016]. Disponibil: http://bnm.md/md/banks _fin_activity/ 2015.
5. ISĂRESCU, M. Globalizarea și integrarea europeană. În: *Probleme economice*, 2001, nr. 1, p. 1-5.
6. Raport anual BNM pentru a. 2015 [online], [citat 20 septembrie 2016]. Disponibil: http://bnm.md/ro/ content/raport-anual-2015.
7. Situația financiară a sectorului bancar în ianuarie-septembrie 2015 [online], [citat 19 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.bnm.org/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-ianuarie-septembrie-2015
8. Situația financiară a sectorului bancar în trimestrul I, 2016 [online]. [citat 19 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.bnm.org/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-trimestrul-i-2016.
9. SAVU, Emanuela-Mihaela. *Tendinţe privind globalizarea sistemului bancar internaţional BRI* [online], [citat 21 septembrie 2016]. Disponibil: store.ectap.ro/articole/210.pdf.
10. STIGLITZ, E. J. *Globalizarea. Speranțe și deziluzii.* București: Editura Economică, 2003, 448 p. *ISBN* 973-590-766-6.
11. The Banker – Global Financial Intelligence [online], [citat 18 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.thebanker.com/World/Western-Europe/UK/Banks-engage-in-anti-money-laundering-fight.

PROCESUL DE REGLEMENTARE ȘI SUPRAVEGHERE A SISTEMELOR FINANCIARE ÎN UE

Conf. univ. dr. Viorica LOPOTENCO, ASEM
vlopotenco@yahoo.com

Financial regulatory reform in the EU took place the creation of a supranational system of European regulators at the same time, financial stability in the EU attention has been paid and the role of national regulators.

Cuvinte-cheie: *modelul prudențial global și integrat, creditor în ultimă instanță arhitectura sistemului european de supraveghere financiară.*

Introducere

Demararea recentei crize financiare globale a discreditat toate autoritățile naționale şi globale în capacitatea de a planifica, de a controla și de a gestiona evoluțiile financiare. Ordinea de zi stabilită de G20, ca răspuns la șocurile sistemului financiar, a condus la reforme menite să ofere un cadru de reglementare mai protector pentru stabilitatea financiară. Aceste reforme au ţinut să traseze o nouă organizare - Modelul prudențial global și integrat, bazat pe standardele internaționale de producție și integrare a nivelurilor micro- și macro-prudenţiale, cu ocazia introducerii de noi instrumente.

Arhitectura sistemului european de supraveghere financiară la nivel supranaţional a primit un impuls de bază după anul 2009, când în UE a fost clar formulat conceptul reformei sectorului financiar. Într-un anumit

sens, în spațiul UE, s-a creat o situație unică – pe parcursul crizei financiare europene, instituţiile europene au primit posibilitatea de a elabora un concept pur european, de reglementare şi supraveghere financiară, care să nu copie modelul american. [1]

Reforma de reglementare financiară s-a desfășurat în direcția creării unui sistem supranațional al autorităților de reglementare europeană, în același timp, pentru stabilitatea financiară în UE, o atenție deosebită a fost acordată și rolului autorităților naționale de reglementare.

Impactul crizei financiare asupra noii arhitecturi de reglementare şi supraveghere financiară

Analizele evoluţiei recentei crize financiare au încercat să clarifice cauzele declanşării şi consecințele gestionării acesteia. Rezultatele cercetării au condus la un consens cu privire la lecțiile crizei. Aceste lecții pot fi rezumate în următoarele principii:

– Politica monetară ar trebui să includă un obiectiv de stabilitate financiară;

În perioada premărgătoare crizei subprime, majoritatea băncilor centrale au adoptat o politică monetară de țintire a inflației. Această abordare s-a bazat pe presupunerea că inflaţia mică ar asigura stabilitatea sistemului financiar. Experiența, însă, a demonstrat că stabilitatea prețurilor de vânzare cu amănuntul ar putea fi însoţită de creşteri bruște ale prețurilor activelor (imobiliare, pieţei de capital), alimentate de o creștere excesivă a creditelor, amplificată şi de oferta generoasă de lichiditate low-cost al băncilor centrale.

Prin urmare, stabilitatea monetară, în toată această perioadă, numită „marea moderație", a fost însoțită de instabilitate financiară. Este recunoscut faptul că politica monetară trebuie să includă, în plus față de stabilitatea preţurilor, un obiectiv de siguranță a sistemului financiar. Rămâne, totuşi, problema instrumentelor.

– Instituțiile „de importanță sistemică", trebuie să fie identificate și monitorizate;

Existența unor instituții financiare de importanță sistemică este considerată una din cauzele principale ale riscului de sistem. Băncile de acest fel au fost înțelese, în mod tradițional, doar de un singur criteriu - mărime. Criza din 2007-2009 a relevat faptul că doi factori, în special, ar putea promova riscul de sistem. Acestea sunt băncile cu probleme de lichiditate, ele însele raportate la datoria lor excesivă (efectul de levier) și titrizarea complexă; care sunt, de asemenea, link-urile din afara bilanțului stabilite între bănci, în special prin intermediul unor mecanisme de asigurare a creditelor (CDS).

Acești doi factori, de fapt, au constituit, prin bruschețea și intensitatea lor, canale formidabile de propagare a șocurilor financiare.

– Conceptul de creditor în ultimă instanță, vechi de două secole, rămâne neclar în literatura de specialitate;

În sensul convențional, creditor, în ultimă instanță, se confundă cu Banca Centrală, atunci când aceasta furnizează lichidități de urgență în conformitate cu condițiile stabilite de modelul Thornton-Bagehot. [2] Acest tip de operațiune are scopul de a evita falimentul, care, prin efectele sale de contaminare, se poate dovedi dăunător întregului sistem.

În timpul crizei 2008, principiul de creditor în ultimă instanță a fost ridicat la principiu intangibil, de liderii G7, care au proclamat solemn angajamentul lor pentru a salva de la faliment toate instituțiile de importanță sistemică.

– Un cadru de gestionare a crizelor este necesar şi pentru a evita riscul moral, și pentru a proteja contribuabilul;

Principiul de creditor, în ultimă instanță, a dus la acțiuni masive de salvare a entităților aflate în insolvență și, ulterior, la operațiuni de recapitalizare pentru a remedia deficiențele în capitalurile proprii. Natura acestor tranzacții a dus la intervenția statelor, mai degrabă decât a băncilor centrale. Aceste planuri de salvare nu sunt lipsite de consecințe. Crearea unui hazard moral în mare măsură, a exacerbat fiind unul dintre efectele directe ale recentei gestionări a crizelor. Hazard moral se referă la faptul că, în conformitate cu angajamentul G7, orice instituție sistemică poate să se considere la adăpost de la faliment, prin însăși dimensiunea ei, oricare ar fi greșelile sale. Această situație nesănătoasă poate încuraja alte riscuri excesive.

Costurile ridicate pentru comunitate este cea de a doua consecință a răspunsurilor posibile la șocurile financiare. În conformitate cu Comisia Europeană, în Uniunea Europeană, ajutorul de stat aprobat pentru sectorul financiar a ajuns la 4.100 miliarde €, din care 2.000 au fost utilizate în 2008 și 2009. [3] Tratamentul de urgență al crizei a dus la amânarea costurilor comunitare de salvare a sectorului financiar.

Prin urmare, Comisia Europeană a luat măsuri pentru a stabiliza sectorul bancar, urmărind să consolideze:

– cadrul de reglementare aplicabil băncilor, care își desfășoară activitatea în UE;
– supravegherea băncilor, în special a celor care funcționează la nivel transfrontalier; și
– protecția consumatorilor europeni în domeniul produselor financiare.

Stabilirea unui cadru pentru gestionarea şi rezolvarea crizelor, pentru a menţine sustenabilitatea economiei, evitarea hazardului moral și protejarea contribuabilului, prin urmare, au stat la baza noii arhitecturi a sistemului european de supraveghere financiară.

Noua arhitectură financiară elaborată sub impulsul G20, susținută şi coordonată de instituţiile financiare internaționale, poate fi descrisă ca fiind un model prudențial global și integrat. El se bazează pe două caracteristici: voința de a răspunde la globalizarea financiară cu reglementările globale aplicabile în toate țările; și recunoașterea riscului sistemic și a hazardului moral, ceea ce duce la o politică prudențială integrată. Astfel, s-a conturat un model de a treia generație, după modelul clasic al secolului al XIX-lea (Thornton-Bagehot) și modelul prudenţial ierarhic, în vigoare timp de mai multe decenii. [4]

Această reformă cuprinzătoare a sistemului financiar se bazează pe mai multe principii:

- Promovarea unei reglementări solide și integritatea pieţelor, consolidarea cooperării internaționale, reformarea instituțiilor financiare globale. Programul de acțiune este încredințat Consiliului pentru Stabilitate Financiară (FSB), care asigură, împreună cu FMI, coordonarea activității autorităților de reglementare sectorială BIS, Comitetul de la Basel, Asociația Internațională a Supraveghetorilor în Asigurări; Organizația Internațională a Comisiilor de Valori Mobiliare; și autoritățile de reglementare transversale (standarde contabile IASB și FASB) și instituțiile internaționale (Banca Mondială și OCDE).

Un element inovator de reglementare este dorința afișată de către unele autorități de reglementare (Comitetul de la Basel, IASB) de a extinde statutul lor de producător de norme la controlor pentru punerea acestora în aplicare completă și armonizată. Acest lucru are drept scop evitarea distorsiunilor concurenţiale între țări şi pierderea credibilităţii standardelor ce poate conduce la o aplicare dezordonată. Astfel, Comitetul de la Basel intenționează să urmărească îndeaproape progresele înregistrate în punerea în aplicare a standardului global, așa cum se arată printr-un raport recent publicat cu privire la evoluția standardelor Comitetului de la Basel, în funcție de țară.

- Integrarea sistemului de supraveghere. Întrepătrunderea componentelor sistemului apare în îmbinarea solicitată între supravegherea micro- și macro- prudențială. O astfel de integrare este impusă de evoluția standardelor bancare, ceea ce oferă băncilor centrale (responsabile de monitorizarea banilor) responsabilitatea punerii în aplicare a măsurilor macro-prudențiale, cum ar fi nivelul de perne anticiclice, în strânsă legătură cu supraveghetorii la nivel micro-, care vor avea impact asupra reflectării acestor decizii la băncile individuale. Politica prudențială este acum concepută ca un ciclu întreg, care include mai multe etape interdependente: în stadiile incipiente ale unei crize, acțiuni preventive, bazate pe depistarea precoce, asigurate de observatorul de risc sistemic și de regulile prudențiale înăsprite (Basel III). Politica monetară ar trebui, de asemenea, să contribuie împotriva inflației prețurilor activelor; la gestionarea crizelor, atunci când acestea apar.

Schimbările prudenţiale globale au avut impact direct şi asupra redefinirii arhitecturii sistemului european de supraveghere financiară

Sistemul european de supraveghere financiară (SESF) a fost creat ca sistem descentralizat și multistratificat de autorități micro- și macro-prudențiale pentru a asigura supravegherea financiară armonizată și coerentă în UE. Acest sistem de supraveghere, în prezent, suferă modificări majore ca urmare a realizării uniunii bancare.

Raportul de Larosière, publicat în 2009, a recomandat crearea unui Sistem european de supraveghere financiară (SESF) ca rețea descentralizată. [5] Aceasta a dus, în final, la crearea unui sistem de supraveghere micro- și macro-prudențială, constând din autoritățile naționale și europene de supraveghere. Pilonul micro-prudențial la nivel european este format din Autoritatea Bancară Europeană (ABE), Autoritatea Europeană pentru Valori Mobiliare și Piețe (ESMA) și Autoritatea Europeană pentru Asigurări și Pensii Ocupaționale (EIOPA), care colaborează în cadrul Comitetului comun al autorităților europene de supraveghere (AES). Supravegherea macro-prudențială este realizată de Comitetul european pentru risc sistemic (CERS). Autoritățile naționale de supraveghere competente ale statelor membre respective fac parte, de asemenea, din SESF. Obiectivele SESF includ dezvoltarea unei culturi comune de supraveghere și formarea unei piețe financiare unice europene. Ca parte a procedurii legislative, Parlamentul a adoptat, la 11 martie 2014, o rezoluție referitoare la revizuirea SESF, cu recomandări detaliate pentru Comisie. Realizarea uniunii bancare a modificat și ea forma cadrului european de supraveghere.

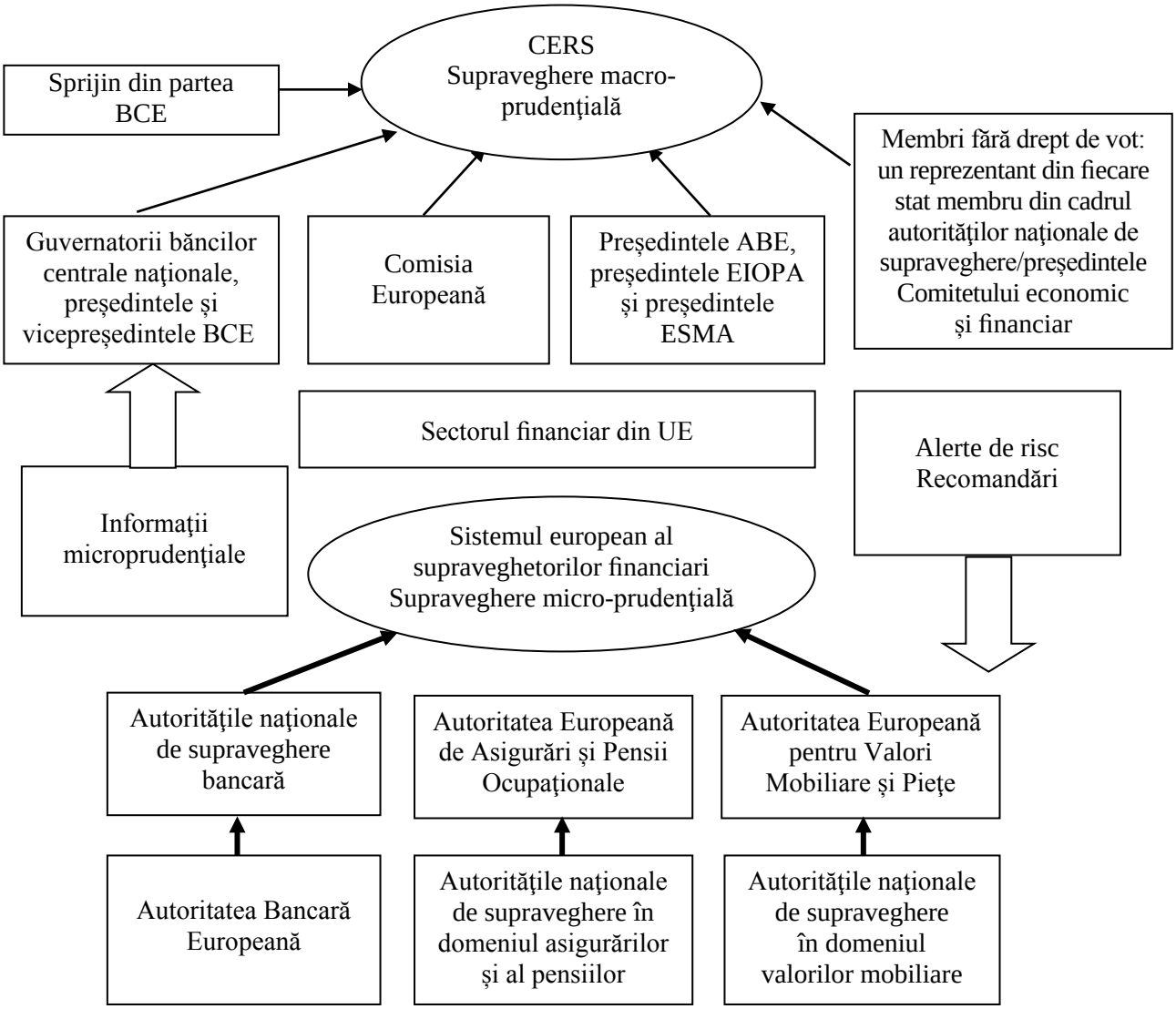

Figura 1. Arhitectura europeană de supraveghere şi reglementare financiară
Sursa: *Supervisory practices* [online]. Disponibil: < https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/approach/cycle/html/index.en.html>

Cât priveşte cadrul legislativ, în mare parte, el a fost elaborat în procesul de integrare europeană, la lansarea monedei euro, în 1999, şi a condus la o relansare puternică a pieței unice în domeniul serviciilor financiare prin intermediul a două programe – planul de acțiuni privind serviciile financiare (1999-2004), ce constă din 39 de texte legislative și politica serviciilor financiare (2005-2010). Începând cu anul 2008, criza a impus măsuri urgente de durată prin dorința de reformare a cadrului legislativ pentru activitățile financiare. Acest program este construit pe trei principii:

- O mai mare transparență. Un regulament privind agențiile de rating de credit a fost adoptat în 2009; o inițiativă legislativă privind produsele derivate a condus la revizuirea importantei Directive privind piețele instrumentelor financiare (MiFID). Astfel, s-a format nucleul dur de reglementare a pieţelor financiare, a cărei infrastructură cunoaşte mutaţii tehnologice extrem de rapide;
- Rezilienţa şi stabilitatea sectorului financiar includ măsuri legislative esențiale pentru prevenirea și rezolvarea situațiilor de criză. Ele se înscriu în cadrul normelor globale, cum ar fi transpunerea la normele bancare Basel III prin a 4-a Directivă privind rata de adecvare a capitalului propriu (DAPF IV)] și definirea unui cadru pentru gestionarea și soluționarea crizelor;
- Protecția consumatorilor. Au fost luate măsuri privind vânzările short a CDS (credit default swap). În plus, revizuirea sistemelor de garantare (privind deponenții, investitorii și persoanele asigurate) este realizată sau în curs de desfășurare.

Concluzii

Conceput pentru a răspunde la criza financiară internaţională, printr-o reformă globală de reglementare, programul G20, început în 2008, a trasat contururile unei noi arhitecturi de supraveghere şi reglementare financiară, cuprinzătoare şi integrată.

Criza financiară a dovedit că simpla coordonare a supravegherii financiare prin intermediul SESF nu a fost suficientă pentru a împiedica fragmentarea pieţei financiare europene. Pentru a depăşi acest obstacol, la jumătatea anului 2012, Comisia a propus o **Uniune bancară,** care va adopta o abordare mai integrată şi va completa moneda unică şi piaţa unică. Acest cadru cuprinde un mecanism unic de supraveghere (MUS, deja înfiinţat), un mecanism unic de rezoluţie (MUR, deja înfiinţat), şi o schemă de garantare a depozitelor (propusă sub forma unui sistem european de asigurare a depozitelor), dublat de elaborarea unui ghid unic de supraveghere.

Bibliografie:

1. STICHELE, M. *Financial regulation in the European union. Mapping EU decision making structures on financial regulation and supervision*. SOMO. 2008. [online Disponibil: < http://www.eurodad.org/uploadedfiles/whats_new/reports/eumapping_financial_regulation_final.pdf>
2. ESTHER, J . The lender of last resort concept: from Bagehot to the crisis of 2007 . In:*Revue de la régulation.* nr. 8 / 2013, p.5-17. ISSN 1957-779
3. European Central Bank. Supervisory practices [online]. Disponibil: < https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/approach/cycle/html/index.en.html>
4. European Central Bank. *Guide to banking supervision European Central Bank.* Frankfurt: ECB, 2014. 74 p. ISBN: 978-92-899-1414-7
5. Report the de Larosiere group Disponibil: < http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf>

TRANSPARENŢA ACTIVITĂŢII DE SUPRAVEGHERE EFECTUATE DE BANCA CENTRALĂ – PREMISĂ PENTRU O SUPRAVEGHERE BANCARĂ EFICIENTĂ

Drd. Elena MĂRGĂRINT, ASEM

margarint.elena@yahoo.com

The importance of banking supervision has both – a national dimension, given the critical role that the banking system has in allocation of resource in the economy and an international one - which is determined by the growing interdependence that characterizes the global economy. Thus, an efficient banking supervision implies a stable and efficient banking sector at national and international levels. In this context, the objective of this article is to propose an essential tool that can be used by the central bank to ensure market discipline in the banking sector and thus, to support the objective of stability and performance of the banking sector. This tools is the transparency of supervision carried out by central bank.

Cuvinte-cheie*: sectorul bancar, supraveghere bancară, transparenţă, banca centrală, eficienţă.*

JEL Classification: E58, G21

I. Introducere

Conform definiţiei date de către Banca Centrală Europeană, „transparenţa presupune că banca centrală furnizează publicului larg şi pieţelor, în mod deschis, clar şi în timp util, toate informaţiile relevante cu privire la strategia sa, analizele sale şi deciziile aferente politicii monetare, precum şi procedurile sale” [2].

Cu referinţă la transparenţa supravegherii bancare efectuate de către banca centrală sau o altă autoritate de supraveghere, aceasta presupune oferirea publicului a informaţiei depline, clare şi timp util cu privire la activitate de supraveghere: obiectivul de bază urmărit, instrumentele utilizate, rezultatele obţinute de băncile supravegheate, deciziile luate şi, în caz de necesitate, activităţile/deciziile planificate să fie întreprinse.

Referitor la măsurarea gradului de transparenţei supravegherii bancare efectuate de către banca centrală, urmare a analizei cercetărilor în domeniu, constatăm că factorii cu impact asupra nivelului transparenţei supravegherii bancare sunt, de cele mai multe ori, subiectivi, având în vedere că aceştia depind de particularităţile fiecărei bănci centrale, dar şi ale mediului/ţării în care aceasta activează [1].

În prezenta lucrare, autorul propune un set de factori, care vor forma un indice recomandat pentru a măsura gradul de transparență a supravegherii bancare efectuate de către banca centrală. Indicele respectiv a fost elaborat în baza celor mai importanți factori care influențează nivelul transparenței supravegherii efectuate de banca centrale, având ca scop final asigurarea stabilității financiare.

II. Analiza critică în domeniul problemei cercetare

Pentru a construi indicele respectiv, autorul a selectat zece criterii, dintre cele mai semnificative care reflectă transparența supravegherii efectuate de banca centrală. Acestea includ:

1. Legile și regulamentele relevante, utilizate în procesul de supraveghere, sunt ușor accesibile publicului.
2. In actele normative ale băncii centrale, este clar declarat obiectivul principal de supraveghere bancară – menținerea stabilității financiare.
3. Sunt accesibile publicului instrumentele utilizate de către banca centrală în procesul de supraveghere și rezultatele obținute, ca urmare a aplicării acestora.
4. Sunt publicate informații despre funcția băncii centrale de creditor de ultimă instanță.
5. Sunt publicate informații cu privire la termenii și condițiile de acordare de lichidități în situații de urgență.
6. Este publicat raportul de stabilitate financiară.
7. Autoritatea de supraveghere publică analize și evaluările anticipative cu privire la situația din sectorul bancar.
8. Sunt publicate comunicate cu privire la riscuri, în special, în situațiile de criză din sectorul bancar.
9. Sunt publicate comunicate cu privire la principalele decizii luate de banca centrală în calitate de autoritate de supraveghere.
10. Supravegherea bancară reprezintă o pagină separată pe site-ul băncii centrale.

Pentru fiecare criteriu, autorul a atribuit o notă, de 0 sau 1, în dependență dacă criteriul respectiv este sau nu aplicat de către Banca Națională a Moldovei – în continuare – BNM (răspunsul este negativ/ afirmativ). Ulterior, va fi calculată suma tuturor notelor, pentru a calcula nota finală (indexul). Astfel, suma maximă care poate fi obținută este 10 și minimă 0 – ceea ce va reflecta gradul maxim sau minim de transparență a supravegherii sectorului bancar efectuate de către banca centrală, în atingerea obiectivului acesteia.

Tabelul 1

Evaluarea transparenței supravegherii bancare efectuate de către Banca Națională a Moldovei

Nr. crt.	Indicele	Punctajul
1.	Legile și regulamentele relevante utilizate în procesul de supraveghere sunt ușor accesibile publicului.	1
2.	În actele normative ale băncii centrale, este clar declarat obiectivul principal de supraveghere bancară – menținerea stabilității financiare.	0
3.	Sunt accesibile publicului instrumentele utilizate de către banca centrală în procesul de supraveghere și rezultatele obținute ca urmare a aplicării acestora.	0
4.	Sunt publicate informații despre funcția băncii centrale de creditor de ultimă instanță.	1
5.	Sunt publicate informații cu privire la termenii și condițiile de acordare de lichidități în situații de urgență.	1
6.	Este publicat raportul de stabilitate financiară.	0
7.	Autoritatea de supraveghere publică analize și evaluările anticipative cu privire la situația din sectorul bancar.	0
8.	Sunt publicate comunicate cu privire la riscuri, în special, în situațiile de criză din sectorul bancar.	0
9.	Sunt publicate comunicate cu privire la principalele decizii luate de banca centrală în calitate de autoritate de supraveghere.	1
10.	Supravegherea bancară reprezintă o pagină separată pe site-ul băncii centrale.	1
TOTAL		**5**

Sursa: *elaborat de autor*

Referitor la criteriile care au obținut **nota maximă (1)**, de menționat că nota respectivă este argumentată prin următoarele:

Criteriul 1. Legile și regulamentele relevante utilizate în procesul de supraveghere sunt ușor accesibile publicului – site-ul BNM a fost modificat, astfel, încât este destul de comod și ușor publicului să acceseze toate actele normative ale BNM utilizate în procesul de supraveghere.

Criteriul 4. Sunt publicate informații despre funcția băncii centrale de creditor de ultimă instanță – informațiile respective sunt prezentate în Memorandumul de înțelegere privind menţinerea stabilităţii financiare, publicat pe site-ul oficial al BNM [3].

Criteriul 5. Sunt publicate informații cu privire la termenii și condițiile de acordare de lichidități în situații de urgență – referitor la informațiile respective, acestea sunt prezentate în Regulamentul cu privire la creditul de urgență (aprobat prin HCA al BNM nr.130 din 28.05.2012), extrasul acestuia fiind publicat pe site-ul oficial al BNM [4].

Criteriul 9. Sunt publicate comunicate cu privire la principalele decizii luate de banca centrală în calitate de autoritate de supraveghere – comunitatele respective sunt plasate pe site-ul oficial al BNM, fiind actualizate la necesitate.

Criteriul 10. Supravegherea bancară reprezintă o pagină separată pe site-ul oficial al băncii centrale – urmare modificării și perfecționării site-ului BNM, a fost inclusă pagina „Supraveghere", care conține informații cu privire la funcția de supraveghere bancară exercitată de către BNM.

Totodată, referitor la criteriile care au obținut **nota minimală (0),** este de menționat că acestea nu sunt încă aplicate de către BNM.

III. Concluzii

În baza analizei efectuate, constatăm că indicele transparenței supravegherii bancare efectuate de către BNM este **5**, reprezentând jumătatea din maximumul care ar putea fi înregistrat. Astfel, deși BNM a depus, în ultimul timp, eforturi pentru a majora gradul de transparență a supravegherii sectorului bancar, acesta încă necesită a fi îmbunătățit. Pentru a atinge un nivel maxim, conform opiniei autorului, este necesară întreprinderea unor acțiuni pentru implementarea criteriilor care au obținut nota minimă (0).

Astfel, eforturi suplimentare sunt necesare din partea BNM, pentru:

- includerea expresă în actele normative ale băncii centrale a faptului că obiectivul principal al supravegherii bancare îl constituie menținerea stabilității financiare;
- asigurarea accesibilității publicului la instrumentele utilizate de către banca centrală în procesul de supraveghere și rezultatele obținute ca urmare a aplicării acestora.
- publicarea raportului de stabilitate financiară, după exemplul țărilor din Uniunea Europeană;
- asigurarea accesibilității publicului la analizele și a evaluările anticipative cu privire la situația din sectorul bancar;
- publicarea comunicatelor ce ţin de riscurile cu care se confruntă băncile, în special în situațiile de criză.

Totodată, este necesar atrasă atenția la aceea că, suplimentar la avantajele asigurării transparenței în sectorul bancar, trebuie luat în calcul faptul că asigurarea deplină a acesteia va presupune unele cheltuieli și responsabilități suplimentare pentru banca centrală, cu atât mai mult în situații dificile sau chiar în cele de criză sistemică, când informația trebuie prezentată în mod adecvat publicului, pentru ca acesta să o interpreteze corect. Unele decizii incorecte sau care nu sunt explicate în mod corespunzător pot avea un impact negativ asupra reacției publicului și, respectiv, asupra reputației autorității de supraveghere.

De menționat că unele informații sunt destul de sensibile și publicarea acestora fără o interpretare adecvată poate chiar cauza hazardul moral. Astfel, asigurarea transparenței supravegherii sectorului bancar trebuie efectuată adecvat și cu prudență, asigurându-se, în același timp, maximizarea acesteia.

Bibliografie:

1. Central Bank Transparency: Where, Why, and with What Effects?. NBER Working Paper No. 13003. [online] [accessed 15.08.2016]. Available: http://www.nber.org/papers/w13003.
2. European Central Bank, transparency. [online] [accessed 15.08.2016]. Available:www.ecb.int/ecb/orga/transparency/html/index.en.html.

3. Memorandumul de înţelegere privind menţinerea stabilităţii financiare. [online] [accesat 15.08.2016].Disponibil:http://bnm.md/files/Memorandum%20de%20%C3%AEn%C5%A3elegere%20privind%20men%C5%A3inerea%20stabilit%C4%83%C5%A3ii%20financiare.pdf.
4. Regulamentul cu privire la creditul de urgenţă. [online] [accesat 10.08.2016].Disponibil: https://www.bnm.md/ro/printpdf/content/extras-din-regulamentul-cu-privire-la-creditul-de-urgenta-aprobat-prin-hca-al-bnm-nr130-din-28.05.2012.

CANALE ALTERNATIVE DE PLĂȚI ELECTRONICE, VIITORUL INDUSTRIEI BANCARE

Conf. univ. dr. Ala ROLLER
Catedra „Bănci și Activitate Bancară", ASEM

The competition between traditional banks, the new technological era and the client's demands, all put together will transform the entire banking system. Therefore, banks of the future should create a stylish and user-friendly atmosphere. The banks of the future make banking simple, easy and offer a variety of services which allow the customer to deal with his money independently and flexibly. However, the sector will benefit from moves that are making it more globally competitive and enabling the creation of integrated financial services providers.
Cuvinte-cheie*: home banking, multicash, mobile banking, small business.*

Criza a pus presiune pe bănci, iar costurile au ajuns în prim-planul oricărui manager. În acest context, dezvoltarea canalelor alternative a devenit o prioritate. Concurența acerbă, care se manifestă pe piaţa serviciilor financiare, a determinat băncile să-și diversifice produsele oferite prin sporirea calității lor. Ca urmare, viitorul serviciilor bancare evoluează în jurul facilităților pe care băncile le vor putea oferi pentru clienții lor şi depinde de promptitudinea şi eficiența cu care vor fi onorate cererile clienților. În acest context, tehnologia informațională este un domeniu crucial, de care va depinde succesul băncilor şi societăţilor prestatoare de servicii financiare. Sistemele informatice au un impact substanţial asupra dezvoltării produsului bancar, a activităţii de marketing şi de back-office şi asupra serviciilor post-vânzare. Băncile au conştientizat că viitorul se bazează pe sistemele lor informatice şi au investit în modernizarea acestora.

Perfecționările, care au avut loc în domeniul plăţilor electronice, au condus la apariţia unor canale de comunicație între bancă şi client, care să permită efectuarea plăţilor de la distanţă, canale cunoscute sub denumirea de „home banking". Astfel au apărut internet banking, mobile banking pentru persoane fizice şi multicash, cash management pentru persoane juridice, iar mai recent microplăţile electronice pentru persoane fizice.

Canalele alternative ocupă un loc esenţial în strategia de dezvoltare a băncilor, având în vedere că majoritatea tranzacțiilor, peste 55%, se desfășoară prin servicii la distanţă, acoperind atât persoanele fizice, small business, cât și zona de corporate. Avantajul băncii constă în faptul că se pornește de la nevoile clientului şi se încearcă satisfacerea lor cât mai bună. Departamentul de internet banking și divizia de canale alternative se ocupă atât de partea de administrare a serviciului și dezvoltare, cât și de partea de relaționare cu clienții. Sub același coordonator, exista acest contact *center;* fructificând feedback-ul primit de la client la maximum și transmițând mai departe prin adăugare de funcționalități serviciilor.

Băncile europene, în permanență, (re)alocă fonduri consistente pentru promovarea canalelor alternative de plată. Raiffeisen Bank România lansează noi campanii de promovare a plăților fără numerar, pentru care numai valoarea premiilor se ridică la aproximativ 50.000 Euro. Banca a lansat, în 2014, două noi campanii de promovare raportate la persoanele fizice: una pentru încurajarea plăților mobile, iar cea de-a doua pentru promovarea cumpărăturilor pe card la comercianți.

Prima, intitulată „**Viaţa fără cash**", este la a treia ediție și are premii in valoare netă de 56.750 lei şi 8.000 Euro (contravaloarea unui Nissan Juke, 1.6L, 94 CP, culoare neagră). Cea de-a doua campanie, „Plătește azi la Lidl cu cardul tău Visa de la Raiffeisen", oferă premii ce îmbracă forma voucherelor de cumpărături şi a unor excursii în Malta, pentru 2 persoane, în valoare totală de 111.359 lei.

Campania „**Viaţa fără CASH**", a fost lansată inițial de Raiffeisen Bank, în 2012, și a urmărit (într-un serial) un cuplu de tineri profesioniști, Ana și George Smart, care și-au petrecut 2 luni fără bani cash, folosind doar metodele alternative de plată „smart".

Peste 80% dintre clienții Băncii Transilvania (BT) își plătesc facturile la automatele din sediile băncii, online și cu cardul la ATM-uri.

Plata facturilor de utilităţi, prin Banca Transilvania, va putea fi făcută, exclusiv prin următoarele modalităţi:

- la automatul de plăţi, de tip self-service;

- cu orice tip de card sau cu numerar (Facturel);
- Internet Banking (BT24; BT24 Facturi), Mobile Banking;
- direct debit;
- prin cele peste 1.000 de bancomate BT.

De asemenea, în ce privește **serviciul de mobile banking**, de exemplu, partea de self *enrolment* este foarte importantă și mai rar întâlnită pe piață. Un inconvenient, des semnalat de clienți, îl constituie faptul că atunci când ei sunt interesați de o funcționalitate nouă sau de un produs/serviciu nou, sunt trimiși să semneze o cerere la bancă. Satisfacerea acestei dorințe și a serviciului de e- statements, cât și a celui de mobile banking beneficiază de self *enrolment*: clienții se pot înrola în aceste servicii de la distanță, fără a mai fi nevoie să viziteze unitățile băncii.

Clienții corporate sunt cei mai pretențioși, pentru că au nevoi mai complexe. În internet banking, sunt funcționalități dedicate, precum modul de autorizare multiplă, interfațare cu sisteme ERP (Enterprise Resource Planning – Planificarea Resurselor Întreprinderii) ş.a. Toate aceste funcționalități ajută la eficientizarea proceselor din companii. Noul serviciu de *mobile banking* funcționează prin intermediul unei aplicații, pentru smartphone sau tablete, atât pentru sistemul de operare iOS, cât şi pentru Android. Practic, se pot aplica patru versiuni, în funcție de device-ul folosit și de sistemul de operare. Pentru viitorul apropiat, se lansează și o versiune web based, menită să reducă constrângerile ce ţin de platforma terminalului, utilizatorii putând să acceseze, practic, un site mobile, pe care sa efectueze aceleași operațiuni, ca și cu aplicațiile native.

Siguranța plăților electronice a serviciilor financiar-bancare în era digitală.

Construirea pieței unice digitale – Digital Single Market – este o preocupare majoră a autorităților europene, prin crearea unui cadru care să faciliteze competiția și inovația, asigurând în același timp siguranța, încrederea și protecția consumatorului. În acest proces, industria serviciilor financiar-bancare joacă un rol esențial. Evoluția rapidă a tehnologiei schimbă, în mod structural, industria serviciilor financiar-bancare. Investițiile în incubatoare de afaceri, în inovația digitală și finanțarea proiectelor de tehnologia informației constituie exemple care arată că industria bancară sprijină inovația tehnică în serviciile financiare. Băncile își concentrează atenția pe experiența clienților. Se produc schimbări importante în comportamentul și cerințele consumatorilor de servicii financiar-bancare, care solicită servicii în timp real, mobilitate, ușurință, comoditate, transparență, dar, în același timp, siguranță, securitate și costuri cât mai mici.

Adoptarea noilor tehnologii implică cerințe complexe de securitate și administrare a riscurilor, în paralel cu eforturile de implementare a noilor reglementări europene. Competiția este în creștere, pe piață apar noi furnizori de servicii financiare, care dau dovadă de agilitate și sunt capabili să răspundă rapid cerințelor clienților. În acest context, cheia succesului constă în tendințele și dezvoltările pieței europene și naționale a serviciilor financiar bancare, modul în care se transformă industria în contextul revoluției digitale, reglementări și inițiative europene, noi produse și servicii, inovație, competiție, noi furnizori pe piața serviciilor financiare, administrarea riscurilor și securitate, piața integrată a plăților la nivel european.

Serviciile bancare electronice în Republica Moldova. Analizând piaţa instrumentelor de plată moderne, îndeosebi cea a cardurilor de plată, care şi-au făcut simţită prezenţa deja şi în economia naţională, s-a constat că această piaţă tinde să capete o amploare tot mai mare odată cu promovarea produselor menţionate ale câtorva instituţii bancare, cum ar fi BC Victoriabank S.A., BC Moldova Agroindbank S.A., BC Moldindconbank S.A., BC Mobiasbancă – Groupe Sociétè Générale S.A., etc.

În Republica Moldova, Compania „Decart” a făcut primul pas în acest domeniu, introducând utilizarea cardurilor ca mijloc de plată. Compania „Decart” şi-a început activitatea pe această piaţă încă în 1993, iar din 1995, în magazinele comerciale „Fidesco”, au început să fie utilizare primele carduri, prin intermediul cărora erau efectuate plăţi pentru mărfurile achiziţionate.

Potrivit Regulamentului Băncii Naţionale a Moldovei nr. 157 din 1 august 2013 privind organizarea de către instituţiile bancare a plăţilor cu carduri pe teritoriul Republicii Moldova, acest instrument de plată (cartela de plată) va fi denumit, conform practicii internaţionale, şi anume – card. În funcţie de provenienţa mijloacelor băneşti disponibile în contul deţinătorului de card personalizat/personificat, se disting următoarele tipuri de carduri de plată: **card de credit** (prin intermediul căruia deţinătorul dispune de mijloacele băneşti oferite de emitent sub forma unei linii de credit), **card de debit** (prin intermediul căruia deţinătorul dispune de mijloacele băneşti depuse la prestatorul de servicii de plată şi care poate oferi posibilitatea acordării unei facilităţi de overdraft (descoperit de cont) în cazul insuficienţei mijloacelor băneşti în contul acestuia). Încă din anul 2002, Republica Moldova s-a încadrat în procesul de implementare a obiectivelor „Agendei e-ESE”, care sunt deja, în mare parte, realizate: crearea instituţiei de nivel

ministerial pentru dezvoltarea sistemelor informaţionale; adoptarea Strategiei şi Programului Naţional pentru dezvoltarea Societăţii Informaţionale[5].

E-Bankingul este oferit, în prezent, de cele mai multe bănci medii şi mari pe întreg teritoriul Uniunii Europene, cât şi în Republica Moldova. Utilizarea e-Bankingului şi asimilarea generală este destul de înaltă, iar majoritatea instituţiilor bancare au acces la Internet şi utilizează cel puţin un calculator conectat la Internet în fiecare zi. Practica dezvoltării e-Bankingului demonstrează că băncile mijlocii tind să adopte e-Bankingul mai rapid decât băncile mari sau mici, având o flexibilitate mai mare de inovare în comparaţie cu cele mici, care nu posedă resursele financiare necesare să fie investite în tehnologii noi şi au tendinţa de a accepta contactul direct cu utilizatorul final.

În Republica Moldova, gama serviciilor e-Banking cuprinde următoarele servicii: Internet Banking; Mobile banking (care include şi SMS Banking); ATM-urile, adică bancomatele; POS Terminalele. Din analiza ofertelor serviciilor bancare la distanță, rezultă că toate cele 11 bănci existente pe piaţa din Republica Moldova oferă clienților lor persoane juridice, cât şi persoane fizice, posibilitatea accesării şi utilizării de la distanță a oricărui serviciu.

Tabelul 1

Sisteme e-Banking implementate de băncile din Republica Moldova, anul 2015

Banca/Servicii	PC Banking	Internet Banking	Mobile Banking	Phone Banking	ATM Banking
Victoriabank	✓	✓	✓	✓	✓
Moldindconbank	✓	✓	✓	✓	✓
EuroCreditBank	✓	✓	✓	✓	✓
Energbank	✓	✓	-	-	✓
Eximbank	✓	✓	-	-	✓
Fincombank	✓	✓	✓	-	✓
MoldovaAgroindbank	✓	✓	✓	✓	✓
BCR Chişinău	✓	✓	-	✓	✓
Mobiasbancă	✓	✓	✓	✓	✓
ProCreditBank	✓	✓	-	✓	✓
Comerțbank	✓	✓	-	-	✓
TOTAL	**14**	**14**	**6**	**10**	**14**

Sursa: *elaborat de autor în baza datelor oferite de băncile din Republica Moldova.*

Conform datelor din tabel se observă că, în toate băncile din Republica Moldova, sunt implementate o serie de produse şi servicii e-Banking. Astfel, 5 bănci (Victoriabank, Eurocreditbank, Moldova Agroindbank, Mobiasbancă, Moldindconbank) oferă clienţilor lor toate tipurile de servicii e-Banking, nu întâmplător câteva dintre aceste bănci sunt în top la capitolul performanțe. Cele mai puţine servicii e-Banking sunt oferite clienţilor de către Comerţbank, Energbank şi Eximbank.

Din analiza ofertelor băncilor, costurile privind serviciile de e-Banking nu sunt semnificative, iar comisioanele de conectare sau deservire (dacă sunt prezente în unele cazuri), în mare parte, sunt compensate de reducerile oferite pentru executarea ordinelor de plată. Astfel, costul acestor servicii este mai curând un factor ignorat în luarea deciziei de a accesa serviciile de e-Banking. În momentul de faţă, Mobile Banking este mai puţin răspândit în sistemul bancar din Republica Moldova (tabelul 1), fiind un produs mai curând pentru persoane fizice destinat plăţilor nesemnificative sau utilizat în calitate de serviciu adiacent la e-Banking pentru persoane juridice cu scop de notificare şi consultări de cont. Este recomandabilă dezvoltarea Mobile Bankingului anume pentru persoane fizice, întrucât formatul relativ simplu al operațiunilor este compatibil cu dimensiunile reduse ale ecranelor telefoanelor mobile, dar, în acelaşi timp, reprezintă şi o opțiune comodă pentru business-clienți, atunci când sunt necesare perfectări de anumite operațiuni unitare urgente în afara sediului companiei.

[5] DAVID, Constantin. Raţionalizarea sistemului informaţional din Republica Moldova în perspectiva integrării în Uniunea Europeană: teză de doctor în economie. Chişinău, 2013, p.89.

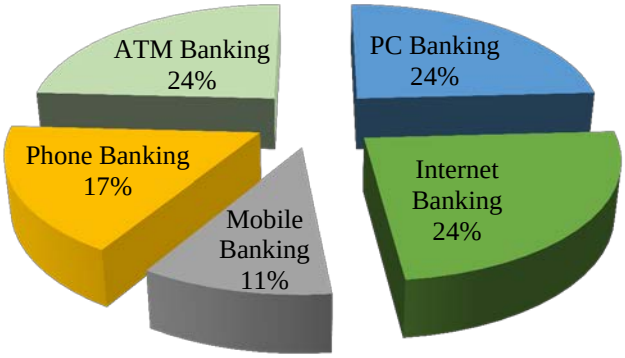

Figura 1. Oferta de servicii e-Banking din partea băncilor autohtone.
Sursa: *elaborat de autor în baza datelor oferite de băncile din Republica Moldova, 2015.*

SMS Bankingul, în calitate de produs independent, este în declin, tehnologic depăşit, inclusiv din motive de securitate redusă şi, în momentul actual, este utilizat mai curând ca serviciu adiacent pentru e-Banking pentru notificări şi cereri de informaţii scurte, în etapa actuală, multe bănci lucrând la lansarea şi la dezvoltarea acestuia.

De menţionat este şi faptul că, în prezent, Banca Naţională a Moldovei desfăşoară şi susţine campania de informare a populaţiei: *„Plăți fără numerar. Simplu. Sigur. Comod.”,* al cărei scop îl constituie informarea în masă a cetăţenilor cu privire la avantajele oferite de instrumentele de plată fără numerar și încurajarea utilizării acestora[6]. Astăzi, utilizând instrumentele de plată fără numerar, oamenii economisesc timp, beneficiind, totodată, de siguranță, flexibilitate şi mai mult control, decât cu oricare altă metodă de plată. Astfel, plățile devin mai sigure și mai comode decât achitările în numerar. Utilizând cardurile de plată sau internet-banking, plățile programate sau debitarea directă se poate achita pentru cumpărături rapid, simplu, sigur şi comod, indiferent de faptul dacă este efectuată această plată la punctul de vânzări sau prin Internet.

În prezent, toate băncile din Republica Moldova oferă un set de funcționalități care, în cea mai mare parte, corespund necesităţilor clienţilor din toate segmentele, persoane fizice, IMM şi Micro. Studiile din domeniu arată, de fapt, că în țările dezvoltate, şi Republica Moldova nu este o excepţie, motorul dezvoltării soluțiilor tehnologice de către bănci pentru companii sunt corporaţiile mari, care efectuează, de obicei, cel mai mare volum de operaţiuni. Acestea sunt semnificativ mai sofisticate, de regulă, cu arie geografică extinsă, transfrontalieră şi beneficiile sunt mai importante la utilizarea tehnologiilor noi oferite de instituţiile financiare. Ulterior, aceste tehnologii sunt transpuse şi adaptate pentru companiile mici şi mijlocii.

Sectorul bancar din Republica Moldova, pe parcursul ultimilor ani, a investit în canale noi electronice. Totuşi, profiturile mult aşteptate diferă de la o bancă la alta, în funcţie de abilităţile băncilor în gestionarea costurilor, dar şi în promovarea serviciilor noi. Schimbările în sistemul bancar încep odată cu anul 1990, când mai multe bănci obţin licenţe de activitate. Cota investiţiilor străine în capitalul băncilor licenţiate la 31.12.2015 s-a menţinut la un nivel înalt, constituind 82,9 la sută, rezultat care se datorează majorării investiţiilor acţionarilor nerezidenţi în capitalul social şi a investiţiilor acţionarilor autohtoni.

În contextul erei informaționale, se constată că un număr de cinci factori sunt relevanți pentru viitorul organizatorico-structural și practic al băncilor.

Schimbări în legislație. Tendințele curente de accentuare a măsurilor de protecţie a consumatorilor, pot şi vor afecta structurile bancare şi, evident, practicile acestea. Reglementările (legiferările), la nivel macro, pot însă produce schimbări structurale. Aceste prevederi pot produce vaste schimbări bancare.

Legislația împotriva spălării banilor nu este uniformă, dar se fac eforturi de unificare. Totuşi, banii electronici pun probleme noi în acest domeniu, probleme care încă nu sunt inventariate integral pentru a se putea identifica modalitățile de prevenire a spălării banilor. Tendința mondială de universalizare sau diversificare a activităţilor bancare va da un impuls cu totul nou activităţilor de marketing atât în ceea ce priveşte amplitudinea, cât şi conţinutul acestora.

Implementarea de noi tehnologii. Actualmente, ne aflăm în mijlocul unei perioade de transformare, în care schimbările din domeniul tehnologiei şi comunicațiilor produc modificări majore în modul de derulare a activităţii de către bănci şi instituţii financiare. În aceasta eră de descentralizare, de tehnologie

[6]Campania: *Plăți fără numerar. Simplu. Sigur. Comod.* Disponibil:http//www.faranumerar.md

electronică şi digitală, un număr din ce în ce mai mare de companii vor recunoaşte importanţa punerii la dispoziţia oamenilor a informaţiilor pentru derularea activităţii bancare, dar aceste companii pot deţine rolul de bănci, însă, pot fi şi brokeri de informații, sau companii tehnologice. Tendința s-a concretizat deja prin creșterea numărului de entități nebancare ce pătrund pe piaţa bancară. Prin urmare, competiția din partea instituțiilor nebancare în domeniul tehnologiei şi solicitările sporite ale clienţilor lucrează în tandem pentru transformarea sectorului bancar tradiţional. Băncile care vor să supravieţuiască şi să prospere, în aceasta lume nouă şi provocatoare, trebuie să se schimbe radical şi rapid. Viitorul model de retail-banking se conturează în mod clar şi nu trebuie subestimat. „Banca virtuală", cum a fost denumită, este definită ca „un model în plină dezvoltare al activității bancare, în care sunt implicate mai multe companii în crearea de produse şi servicii bancare şi în care clienţii pot accesa serviciile bancare prin mai multe canale de distribuție". **Termenul „virtual"** implică independența de localizarea fizică sau, în caz extrem, activitatea bancară fără filiale. Tehnologia este elementul-cheie al acestei evoluţii, permițând efectuarea electronică a comunicărilor şi tranzacţiilor financiare între client şi bancă, fără a fi necesară prezența fizică a clientului la sediul băncii.

Creșterea noilor solicitări de produse bancare ale clienţilor persoane fizice. În principal, schimbările provocate de nevoile clienţilor sunt evoluționiste. Astfel, observăm o creştere rapidă în cererea de tipuri tot mai diverse de servicii financiare şi de informații. Punerea la dispoziția tuturor celor interesați a unui volum de informaţii, tot mai mare, va conduce la accentuarea concurenței dintre bănci şi, deci,la diminuarea timpului de răspuns la orice nouă solicitare a clienţilor.

Schimbări intervenite în activitatea băncilor datorită noilor nevoi ale sectorului real. Presiunea exercitată de clienți este mai relevantă în cazul societăților comerciale. În trecut, băncile au răspuns, în mod extensiv, la nevoile în continuă dezvoltare ale industriaşilor şi comercianţilor, mai ales pentru exportatori. În domeniul serviciilor financiare, această situație va continua în mod inevitabil. Globalizarea multor societăți industriale sau de servicii (industria automobilelor, telecomunicațiilor, industria alimentară – Coca Cola, McDonald`s – serviciilor contabile – Price Waterhouse/Koopers & Librand, Ernst & Young etc.) a impus şi globalizarea activităților bancare. CITIBANK, CHASE, ABN AMRO, ING BARINGS, CREDIT SUISSE FIRST BOSTON, SBC WARTBURG sunt exemple de bănci, care gândesc global în funcție de partenerii lor industriali şi de afaceri care se globalizează. Drept exemplu pot servi serviciile ce țin de finanțarea comerțului (trade finance, forfetări, factoring) sau de prevenirea riscurilor din comerțul internațional (hedging, swap, derivative).

Inovații tehnologice implementate pe piața serviciilor bancare la distanță din Republica Moldova. Standardele implementate de către bănci, legislația în vigoare, promovarea proiectelor ce țin de factura electronică, protecția consumatorului, mediatizarea şi susținerea, din partea autorităților, au un mare impact la dezvoltarea e-Bankingului din Republica Moldova. Cu siguranță, investițiile băncilor în e-Banking sunt efectuate cu scopul de a-şi maximiza profiturile, însă nu sunt fructificate deplin din moment ce nu există încă o platformă de comerț electronic, nu sunt magazine online şi nu există o direcție clară de urmat, referindu-ne la o perspectivă de integrare în spațiul european bancar. În Republica Moldova, rolul central în perspectivele de dezvoltare a e-Bankingului este ocupat de către băncile în sine, care oferă servicii clienților, fie pentru întreprinderi, consumatori individuali, fie pentru autoritățile publice.

Prezentul şi viitorul, cu siguranță, aparțin noilor tehnologii informaționale şi se poate previziona că, în următorii 3 ani, e-Bankingul din Republica Moldova va înregistra:

- creșterea tranzacțiilor electronice ca număr şi ca volum;
- majorarea creditelor de consum;
- dezvoltarea serviciilor e-Banking şi Internet Banking;
- fidelizarea şi personalizarea clientelei bancare prin oferirea de soluții şi servicii convergente actuale;
- sporirea exigenței clientelei față de serviciile bancare, faţă de calitatea serviciilor, securitatea datelor, timpii de procesare etc.;
- creșterea concurenței pe acest segment bancar;
- aspirarea spre satisfacerea consumatorului prin suma beneficiilor nete, marcate de flexibilitate, rapiditate, costuri, disponibilitate, securitate şi actualitate.

În conformitate cu Planul Strategic al BNM, pentru anii 2013-2017, Banca Națională şi-a stabilit ca obiectiv promovarea plăților fără numerar şi reducerea numerarului în circulație. Una din acțiunile realizate de Banca Națională, în acest context, a constituit-o lansarea, la data de 15 decembrie 2014, cu suportul financiar al Facilității de Dezvoltare a Fondului European pentru Europa de Sud-Est (EFSE) a primei campanii naționale de incluziune financiară din Moldova, al cărei scop este de a promova plățile fără numerar.

Pentru a atrage clienți şi a câştiga încrederea noilor utilizatori de e-Banking, băncile trebuie să ofere o selecție completă de servicii financiare, bazate pe perceperea utilității şi sensibilizarea consumatorului.

Factorii cei mai reprezentativi, dar şi adevărați pentru succesul domeniului e-Bankingului în băncile din Republica Moldova, ţin, în mare parte, de încrederea clienților, dar şi disponibilitatea acestora de a utiliza serviciile e-Banking, flexibilitatea organizatorică, disponibilitatea resurselor, sistemul de securitate, integrarea sistemelor, sprijinul top managementului şi serviciile calitative oferite clienților.

Concluzii. Actualmente, în băncile din Republica Moldova, există o mare varietate de sisteme informatice, utilizarea serviciilor bancare bazate pe tehnici moderne fiind încă într-un stadiu incipient. Acest lucru poate constitui un avantaj, deoarece se pot alege de la bun început soluțiile optime verificate de practica bancară internațională, dar poate fi şi un dezavantaj, prin prisma multitudinii formelor de prezentare a rezultatelor, ceea ce îngreunează prelucrările ulterioare ale acestor rezultate. Implementarea metodelor moderne în activitatea bancară românească necesită nu doar eforturi financiare deosebite. Trebuie depăşite mentalități, care încă mai persistă atât la nivelul factorilor decizionali, cât şi la nivelul consumatorului de servicii bancare.

Deşi diferitele aspecte ale activității bancare au fost studiate timp de mai multe decenii, spațiul atribuit e-Bankingului a apărut, în literatura de specialitate, la mijlocul anilor '90. Cercetătorii au analizat mai multe aspecte legate de e-Banking, dar se constată o lipsă de cercetare transparentă şi obiectivă realizată în Republica Moldova a factorilor privind adoptarea e-Bankingului, adoptarea şi problemele asociate de organizare, inclusiv de analiză a beneficiilor. E-Banking-ul oferă, totodată, şi posibilitatea instituțiilor bancare de a-şi minimiza costurile, iar pentru aceasta, ele ar trebui să aibă o strategie clară şi bine distribuită, care să pornească de la vârf şi să aibă în vedere efectele activității e-Banking. Împreună cu continuarea procesului efectiv de măsurare a performanței, băncile ar trebui să ia în considerare şi dezvoltarea cercetării de piață, realizarea unor campanii de marketing, publicitate, precum şi asigurarea că dețin un personal adecvat şi o continuitate a celui mai potrivit plan de afaceri.

Bibliografie:

1. Regulamentul cu privire la cardurile de plată, aprobat prin HCA al BNM nr.157 din 01.08. 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Disponibil: http://lex.justice.md/md/327198/
2. Regulamentul privind utilizarea sistemelor de deservire bancară la distanță: nr. 376 din 15.12.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. Disponibil: http://lex.justice.md/.
3. COSTAŞ, Ilie. *Tehnologii de procesare a informației economice*. Chişinău: ASEM, 2012.
4. CRISTEA, M. *Marketing şi performanțe bancare*. Craiova: Editura Universitaria, 2002, p.71.
5. DAVID, Constantin. *Raționalizarea sistemului informațional din Republica Moldova în perspectiva integrării în Uniunea Europeană: teză de doctor în economie*. Chişinău, 2013.
6. Campania: *Plăți fără numerar. Simplu. Sigur. Comod.* Disponibil: http//www.faranumerar.md
7. RĂDUŢ, D. *Marketing bancar*. Craiova: Editura Universitaria, 2002, p.89.

CANALELE DE TRANSMISIE A PRODUSELOR ŞI SERVICIILOR BANCARE

Conf. univ. dr. Aliona ZUBIC
Catedra „Bănci și Activitate Bancară", ASEM

Banks are financial institutions that attract deposits from individuals and businesses and places them in activities that bring profit to the bank the bank uses a lot of ways of marketing products and banking services. The most common selling points of banking products and services are secondary offices of the bank which offers a wide range of banking products and services.

Băncile sunt instituții financiare, care atrag depozite de la persoane fizice și juridice și le plasează în diferite activități, care aduc profit băncii. Pentru aceasta, banca utilizează o mulțime de modalități de comercializare a produselor și serviciilor bancare. Cele mai frecvente puncte de comercializare a produselor și serviciilor bancare sunt oficiile secundare ale băncii, care oferă un spectru larg al produselor și serviciilor bancare. În practica bancară internațională, se deosebesc două tipuri de filiale care oferă servicii bancare:

- subdiviziuni de tip „închis". În această filială, activitatea este organizată în așa fel, încât primele operațiuni efectuate sunt serviciile operaționale;
- subdiviziuni de tip „deschis". Aici clienții au posibilitatea să procure un set larg de produse și servicii bancare, filialele la banca MAIB sunt organizate după modelul american, la ghișeele băncii sunt oferite tot spectrul de produse și servicii bancare;

MAIB, în anul 2015, și-a extins activitatea prin intermediul preluării activelor de la băncile aflate în proces de lichidare. Astăzi, MAIB deține 74 de agenții noi, iar la finele lui 2015, banca includea 67 de filiale, 104 agenții și 226 de bancomate, 3275 POS terminale, dintre care 1000 acceptă carduri bancare contactless.

Rețeaua de comercializare mai include 5 centre de autoservire nonstop (24 din 24), precum și 40 de zone de autoservire în incinta filialelor băncii și Centrelor Comerciale Grand Hall și Elat. MAIB are cele mai performante sisteme de servire la distanță, cum sunt Internet Banking și Mobile Banking. Evolutiv, rețeaua de comercializare are următoarea dinamică.

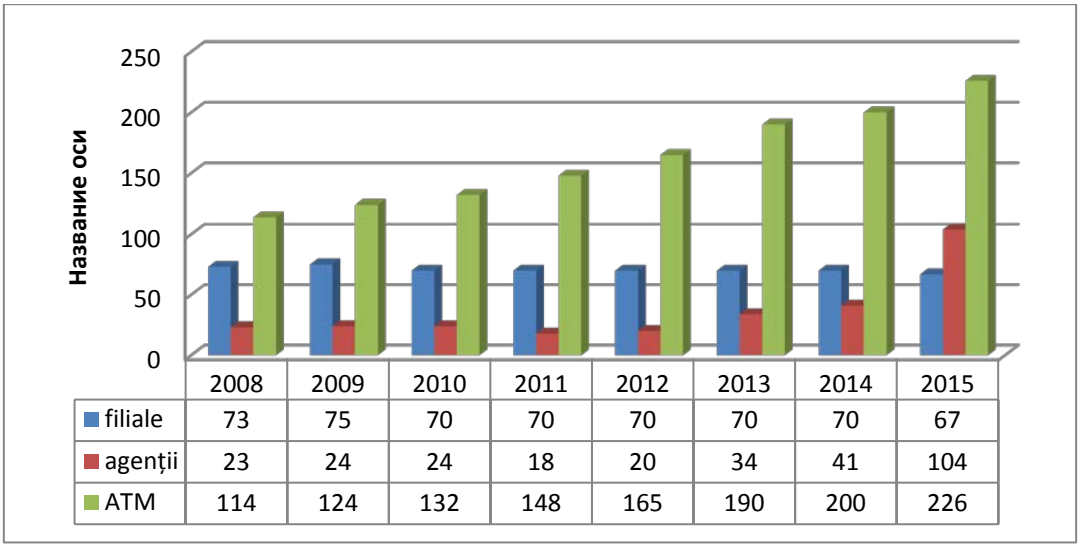

Figura 1. Diagrama rețelei de comercializare a băncii MAIB la data de 31.01.2016
Sursa: *elaborat de autor pe baza informației din Revista MAIB nr.19, 2015* .[online]. [citat 30 septembrie 2016]. Disponibil: <http://www.maib.md/files/2016/22/revista-nr.19.pdf.>

Observăm un trend crescător al rețelei de comercializare a băncii, ceea ce denotă faptul că banca și-a extins aria de extindere a activității și, pentru aceasta, și-a deschis 34 de agenții noi. Pentru anul 2015, banca se află pe prima poziție la capitolul eficiență bancară. În 2015, banca a înregistrat venituri nete de 378,5 mln lei, rentabilitate operațională de 18,51%, ROE – rentabilitatea capitalului propriu de 13,98%. Pentru ca banca să fie cunoscută, pe 01 martie, lucrătorii bancari au împărțit tradiționalele mărțișoare. Aceasta, de asemenea, tot este o modalitate de creare a imaginii băncii pe piață pentru potențialii clienți ai băncii.

Studiul produselor, pe care le oferă MAIB, este amplu la capitolul depozite oferite persoanelor fizice. Deci, există o gamă largă de astfel de produse, dar depinde ce sumă clientul dorește să o plaseze în bancă și la termen, atunci, personalul bancar calculează dobânda aferentă depozitului constituit. Depozitele constituite pot fi în euro, dolari, și în lei moldovenești. În tabelul 2, sunt incluse cele mai importante depozite ale băncii oferite persoanelor fizice.

Tabelul 2

Produsele depozitare ale MAIB pe perioada lunii martie 2016

Nr. crt.	Denumirea depozitului	Rata dobânzii, %	Suma minimă MDL	Rata dobânzii	Termenul depozitului
1.	Clasic	15,75	1000	fixă	180
2.	Clasic	17	1000	Flotantă	540
3.	Clasic +	11,25	5000	Se admit retrageri	180
4.	Meridian	18	500	flotantă	Până la 365
5.	Profitabil Senior	17	100	flotantă	365
6.	Stabil	15,25	500	fixă	90
7.	Capital +	17,75	100	flotantă	3650
8.	Junior Invest	17,5	100	flotantă	1825
9.	Senior Clasic	17,5	1000	lunar	740
10.	Multiopțional	10	1000	Se admit retrageri	180

Sursa: *elaborat de autor pe baza informației depozite persoane fizice* .[online]. [citat 30 martie 2016]. Disponibil: <http://www.maib.md/>

Pentru ca banca să activeze în condiţii normale, aceasta trebuie să atragă resurse de pe piața bancară și o gamă largă de produse bancare este destinată depozitelor pentru persoane fizice, 10 tipuri de depozite fiind puse la dispoziţia clienţilor persoane fizice, ca să opteze pentru depozitarea banilor la MAIB. Termenul pentru care sunt plasate resursele sunt diferite, cel mai mic termen fiind de 90 de zile, iar cel mai lung termen, cu posibilitate de prelungire, este 3650 de zile, toate depozitele sunt indicate în lei moldoveneşti, însă banca are produse bancare pentru valută în Euro sau dolari americani. Filialele bancare rămân să fie canale de distribuție a depozitelor bancare, prin intermediul cărora clienții persoane fizice au posibilitatea de a economisi prin intermediul băncii.

Dacă e să luăm și un exemplu de produs pentru persoanele juridice, ne vom referi la creditele bancare produse, care sunt foarte solicitate de întreprinderi, companii, diferite entități ce doresc să-și dezvolte afacerea sau pentru alte scopuri, care sunt identificate în cererea de creditare, pe care clientul solicitant de credit îl indică la faza inițială. Pentru ca banca să obțină profit, resursele atrase trebuie să fie plasate, dar aici avem în vedere şi riscurile ce pot să apară la nivel de bancă, atât operaționale, cât şi financiare. Gestiunea activității de marketing presupune, la rândul său, diminuarea riscurilor care pot apărea în activitatea de marketing în urma plasării noilor produse și există riscul neacceptării acestora de către clientela bancară.

Creditele pe care le oferă banca MAIB sunt direcționate în patru ramuri prioritare ale economiei naționale și avem:

- credite pentru agricultură;
- credite pentru întreprinderi mici şi macro;
- microîntreprinderi;
- microcredite.

În agricultură, banca acordă următoarele tipuri de credite cu următoarele caracteristici:

Tabelul 3

Produsele creditare ale MAIB destinate persoanelor juridice direcționate în sectorul agrar pe perioada lunii martie 2016

Nr. crt.	Denumirea creditului	Rata dobânzii, %	Suma MDL	Beneficiar	Scop
1.	Credit Multiopțional Agro	19,5-20,5	5000-50 000	Întreprinderi individuale, întreprinderi țărănești	Finanțarea pe termen scurt
2.	Credit Universal Agro	17-19	10 000-700 000	Societăți comerciale, cooperative agricole etc.	Formarea și finanțarea capitalului circulant, investiții în diferite mecanisme în agricultură etc.

Sursa: *elaborat de autor pe baza informației credite persoane juridice .[online]. [citat 30 septembrie 2016]*. Disponibil: <http://www.maib.md/>

Creditele sunt acordate în cea mai prioritară ramură și cea mai riscantă ramură a economiei naționale – agricultura. Pentru a obține credite din partea băncii sunt necesare un set de date care trebuie prezentate în secția creditare și, de asemenea, încheierea unui contract de credit cu indicarea clauzelor ce au fost negociate între client și bancă. Produsele și serviciile pe care le comercializează banca sunt de calitate înaltă, nu dispunem de cifre câte credite au fost accesate la nivelul băncii sau câte depozite au fost constituite, dar veniturile, pe care le-a obținut banca din vânzarea produselor bancare, ne oferă informația că banca are o activitate eficientă, iar la cârma acestei bănci stau profesioniști în domeniul bancar.

Personalul bancar al MAIB constă în 2047 de persoane, care au ca obiectiv selectarea acelor canale de distribuție a produselor și serviciilor bancare, care aduc produsul cât mai aproape de client. Pentru a optimiza procesul de distribuție a produselor și serviciilor bancare, responsabilii din activitatea de marketing trebuie să identifice optimumul în extinderea rețelei și cum este mai bine de organizat personalul de contact. Modalitățile utilizate de bancă ar fi următoarele:

- programul de lucru prelungit sau separarea operațiunilor spre comoditatea clienților;
- centralizarea activității din „Back-office”, pentru ca personalul să petreacă mai mult timp liber cu clienții;

– instruirea personalului pentru a pune în evidență operațiunile băncii;
– îmbunătățirea imaginii oficiilor secundare ale băncii, acolo unde se servesc cei mai mulți clienți;
– abordarea practică a segmentelor ce ţin de operațiunile cu persoanele fizice;
– reducerea timpului de așteptare la ghişeele băncii;
– posibilitatea accesului clienților de a efectua operațiuni financiare, indiferent la care filială are deschis contul său bancar etc.

Bancomatele sau ATM-urile reprezintă un mod de distribuție a produselor și serviciilor bancare, care au apărut odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale. Dacă e să ne referim la puncte POS, acestea au evoluat ca-n figura 4.

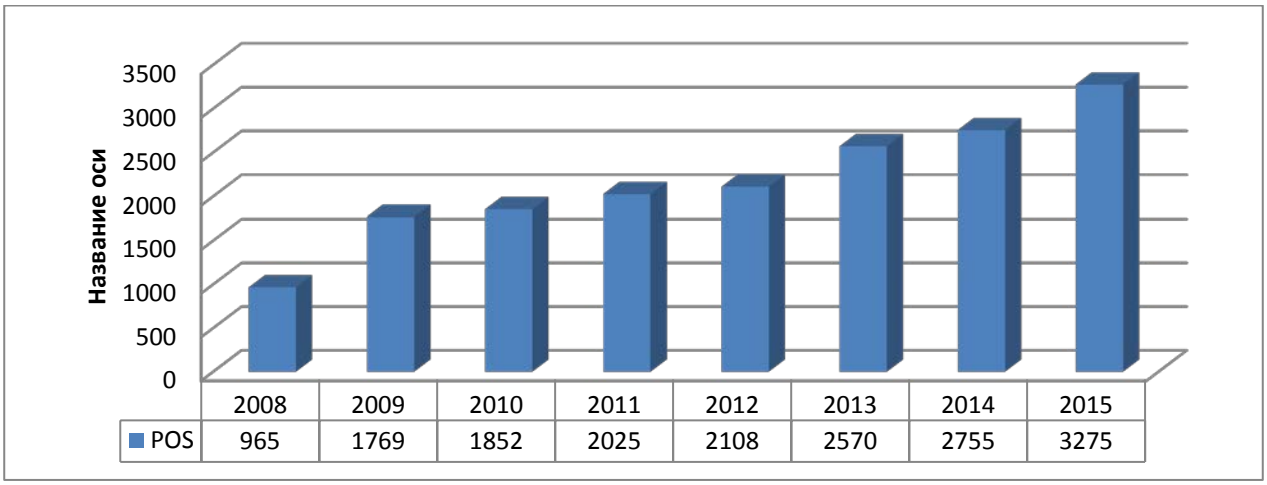

Figura 4. Diagrama dinamicii POS-urilor instalate de banca MAIB în perioada 2008-2015

Sursa: *elaborat de autor pe baza informației din Revista MAIB nr.19, 2015* .[online]. [citat 30 septembrie 2016]. Disponibil: <http://www.maib.md/files/2016/22/revista-nr.19.pdf.>

Dacă e să ne referim la cele mai inovative produse bancare lansate pe piața bancară recent, specificăm clienții MAIB, care dețin cardul WorldElite Master Card, şi pot să viziteze în condiții privilegiate 550 de saloane VIP, în aeroporturi din întreaga lume, în cadrul programului Lounge Key și vor avea acces gratuit la business lounge-urile MasterCard din Kiev, București, Viena și Praga. Deținătorii de card beneficiază de asistență și consultanță oferită de Serviciul MasterCard Concierge. Acest produs este un card de plată, ai căror deținători devin membri ai clubului select. Cardul are accesul la o linie de credit atractivă cu condiții avantajoase de rambursare. Deținătorii acestui card vor primi oferte exclusive și reduceri din partea companiilor din Republica Moldova, ei fiind consultați nonstop, în cadrul serviciului concierge MasterCard. Asistentul personal va oferi clientului asistența de care are nevoie pentru planificarea, organizarea călătoriilor și evenimentelor, odihnei și timpului liber, precum și rezervarea, perfectarea comenzii și procurarea mărfurilor și serviciilor pe teritoriul Republicii Moldova și în toată lumea.

O importanță deosebită o prezintă echipamentele tehnologice asupra cererii la produse și servicii bancare. Un simplu mod de promovare are loc atunci, când clientul se apropie de bancomat, pe ecran se poziționează informația despre bancă sau despre imaginea acesteia, sau să apară informație despre ultimele produse ale băncii. În canalele de distribuție, sunt incluse și serviciile de Electronic banking, care oferă clienților deținători de calculator personal posibilitatea să se conecteze la Internet și în baza unui cod personal sau a unei parole, clientul poate efectua diverse operațiuni, fără să se deplaseze la sediul băncii. Toate produsele și serviciile bancare oferite de bancă presupun un cost, ce poate fi materializat prin comisioane, plăți, taxe, dobânzi, cheltuieli.

Băncile vor folosi, concomitent, mai multe canale de distribuție, pentru o operativitate mai mare, la alegerea canalelor de distribuție vor fi luaţi în calcul următorii factori:
– piața de desfacere a produselor și serviciilor bancare;
– costurile;
– beneficiul;
– ansamblul de canale;
– tehnologia de care dispune banca;
– strategiile de marketing utilizate la moment.

Evaluarea şi gestionarea canalelor de distribuţie presupun obligatoriu instruirea personalului în utilizarea eficientă a mixului de canale ce stă la dispoziţia băncii, conştientizarea managementului de utilizare a canalului concret de distribuire de către clienţi, despre situaţia concurenţilor privitor la dinamica tehnologiilor, analiza minuţioasă a ciclului de viaţă al produsului sau serviciului bancar şi utilizarea corectă a canalelor de distribuţie.

Factorii care au o influenţă asupra produselor şi serviciilor bancare sunt:

a) restricţiile legale – prin intermediul unor reglementări bancare pot fi influenţate deciziile de preţ atât în ceea ce priveşte nivelul acestuia, cât şi modalitatea concretă de aplicare;
b) cererea la produsul sau serviciul bancar – nivelul cererii de piaţă determină şi intensitatea concurenţei în sectorul financiar, ca urmare, trebuie urmărite şi strategiile de preţ ale instituţiilor financiare concurente;
c) structura costurilor bancare – instituţiile financiare urmăresc stabilirea unei valori a preţurilor, în aşa fel, încât să se acopere toate costurile de dezvoltare şi promovare a produsului, obţinând, totodată, profit.

Orice produs promovat de bancă cuprinde sigla, sloganul băncii, iar mesajul este unitar, clar, chiar dacă conţinutul efectiv al acestuia diferă. BC „Moldova Agroindbank" S.A. a implementat un program de consolidare a identităţii vizuale, prin care a schimbat sigla băncii în scopul redării unui principiu inovator, de care se conduce banca în scopul fidelizării clienţilor săi. Receptorul recunoaşte uşor banca şi produsele sale, iar poziţia pe piaţă, pe care banca a dorit să o impună, aceea de încredere şi stabilitate, este pe deplin şi clar percepută de clienţi, ceea ce dovedeşte un sistem de comunicaţii eficient, iar clientela fidelă recunoaşte destul de repede produsele şi serviciile bancare pe care le oferă banca. MAIB utilizează destul de intens publicitatea ca un element informativ pentru clientela sa, vedem această publicitate şi pe spoturi în oraş, la radio, la televiziune, prin intermediul cărora se aduce la cunoştinţa clienţilor despre produsele şi serviciile băncii. Cu ocazia sărbătorilor, vacanţelor şi tehnicilor, prin care se comunică produsele destinate acestor sărbători, se utilizează şi publicitatea de reamintire, de notificare ce ocupă un loc de bază în politica promoţională.

În scopul fidelizării şi măririi numărului de clienţi potenţiali ai băncii, BC „Moldova Agroindbank" S.A. a lansat numeroase promoţii, care sunt transmise înaintea sau în timpul programelor de audienţă maximă, iar, în presa locală, banca este prezentă cu anunţuri ce ţin de deschiderea de noi sedii, lansarea unor campanii de promovare a vânzărilor, uşor de recunoscut şi identificat datorită siglei băncii.

Pe Internet (www.bancamea.md, www.unimedia.md, www.allmoldova.md, www.infotag.md), pe site-ul băncii (www.maib.md), putem găsi informaţii utile privitor la asortimentul de produse şi servicii bancare, pe care le oferă banca clienţilor săi. Pagina de web a băncii promovează şi comunică despre produsele şi serviciile băncii, despre campaniile promoţionale în curs, despre imaginea BC „Moldova Agroindbank" S.A. în presă, despre activităţile din comunităţi, la care banca participă sau pe care le sponsorizează, sport, bucătărie, burse de merit, asistenţă socială etc.

La nivelul băncii, absolut evident, sunt necesare analize în domeniul marketingului, iar banca va utiliza strategii specifice, care ar poziţiona banca printre liderii pieţei bancare. În ceea ce priveşte organizarea Departamentului de marketing, este important să fie cooptate persoane specializate în domeniul marketingului şi care au studii speciale în domeniul dat. Strategia de marketing în domeniul bancar constă în utilizarea mijloacelor disponibile pentru a elabora, promova, comercializa produsele şi serviciile bancare. Selectarea celor mai eficiente modalităţi de plasare şi elaborare a produselor/serviciilor bancare se efectuează cu ajutorul marketingului bancar. Strategia băncii se bazează pe cercetările în domeniul bancar.

Strategia bancară se caracterizează prin faptul că defineşte un ansamblu de componente, ce precizează[7]:

- poziţia băncii în cadrul sistemului bancar;
- coordonatele eficienţei şi profitabilităţii sale;
- relaţia dintre bancă şi clienţii săi;
- partenerii de afaceri şi instituţiile statului;
- modul de promovare a produselor şi serviciilor;
- consolidarea celor patru piloni ai activităţii bancare: informatic, de investiţii, reţeaua de unităţi şi salariaţi, prevederea unor alternative strategice de dezvoltare, de penetrare pe piaţă şi de contracarare a concurenţei.

În funcţie de strategia de marketing, se formează programele de marketing. Programele de marketing pot fi orientate către:

a) efectul maxim, indiferent de risc;

[7] BEREA. A. O. *Strategia bancară*. Bucureşti: Editura Expert, 1999, p.60. ISBN 973-575-831-8.

b) riscul minim fără aşteptările unui efect considerabil;
c) diferite combinaţii ale acestor abordări.

Departamentul de Marketing este responsabil pentru lărgirea asortimentului de produse şi servicii bancare sau este responsabil pentru retragerea unora din gama de produse. Planificarea este importantă, deoarece scopurile strategice şi direcţiile de dezvoltare a băncii pe termen lung, precum şi resursele necesare pentru dezvoltarea băncii trebuie să fie clar definitivate şi, pentru anul de gestiune viitor, trebuie să se cunoască produsele şi serviciile ce urmează să fie plasate în perioada viitoare de activitate. Se elaborează planuri care se axează pe realizarea obiectivelor în funcţie de conjunctura pieţei şi de situaţia de pe piaţa bancară.

Activităţile generale ale Direcţiei de Marketing sunt organizarea, coordonarea şi supervizarea desfăşurării activităţii de marketing şi PR al băncii pe toate liniile de business, în conformitate cu strategia băncii şi în corelaţie cu planurile pe termen mediu şi scurt. Planurile de dezvoltare sunt bazate pe realizarea obiectivelor, pe care şi le-a propus banca. Activitatea de marketing va viza studiul pieţei, studiul concurenţilor de pe piaţa bancară, produsele şi serviciile bancare elaborate de bancă în ultimul timp, crearea programelor de marketing, suportul informaţional şi dirijarea cu marketingul planificării, realizarea evenimentelor de marketing.

Planificarea strategică vizează următoarele etape:

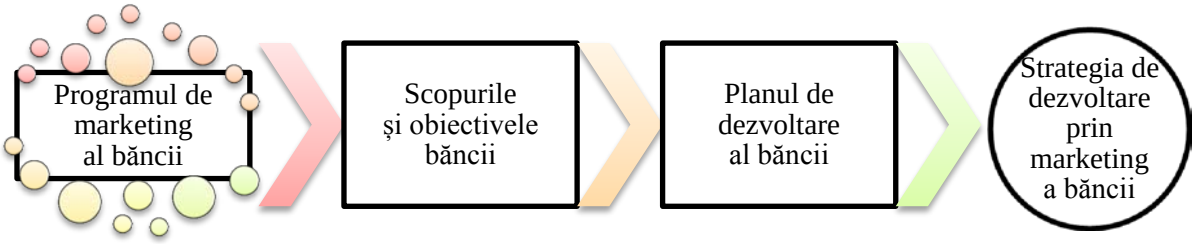

Figura 4. Schema etapelor planificării strategiei de marketing în bancă
***Sursa**: Elaborat de autor în baza Т. С. Бронникова, А. Г. Чернявский. Маркетинг, Учебное пособие. [online]. [citat 30 septembrie 2016]. Disponibil: <http://www.aup.ru/books/m49/>*

Programul de marketing include tabloul general, care răspunde la un set de subiecte, precum reprezentările despre bancă, clienţii potenţiali şi efectivi ai băncii, cele mai solicitate produse pe care le solicită băncile pe perioada scurtă de timp, planurile de viitor ale băncii şi descrierea succintă a inovaţiilor sau a modificărilor ce vor interveni în asortimentul de produse şi servicii bancare.

Programul de marketing trebuie să conţină lista produselor şi serviciilor bancare şi obiectivele pe care le-a stabilit banca pentru anul viitor. Planul de dezvoltare economică se bazează pe evaluarea atractivităţii fiecărui tip de produse. La elaborarea planului de marketing, se iau în considerare următorii factori:

a) mărimea profitului realizat pe această piaţă;
b) intensitatea concurenţei;
c) ciclicitatea şi caracterul sezonier al activităţii;
d) posibilitatea reducerilor cheltuielilor.

Strategiile de marketing ale băncii se bazează pe analize efectuate la nivelul de dezvoltare intensiv, dezvoltare integrată, dezvoltare diversificată.

Tabelul 5

Strategia de dezvoltare a marketingului bancar

Primul nivel	Al doilea nivel	Al treilea nivel
Dezvoltarea intensivă	Dezvoltare integrată	Dezvoltare diversificată
• **penetrare pe piaţă bancară;** • **extinderea limitelor pieţei bancare;** • **îmbunătăţirea produsului bancar.**	• integrare regresivă; • integrare progresivă; • integrare orizontală.	• diversificare concentrică; • diversificare orizontală; • diversificare conglomerată.

***Sursa**: Elaborat de autor în baza Т. С. Бронникова, А. Г. Чернявский. Маркетинг, Учебное пособие. [online]. [citat 02 septembrie 2016]. Disponibil: http://www.aup.ru/books/m49/*

Banca va explora toate posibilitățile sale și va crea produsele și serviciile bancare pe care clienții le doresc sau au nevoie de ele. Extinderea liniilor de produse și servicii bancare este o prioritate pentru bancă și necesită cheltuieli din partea băncii. Toate produsele bancare necesită în timp schimbări sau reînnoire a calității acestuia. Dezvoltarea integrată este justificată în cazul în care banca poate obține o parte din beneficii din contul deplasării în sectorul bancar înainte, înapoi sau orizontal. Integrarea regresivă reprezintă încercările băncii de a obține în posesie sau de a pune sub un control mai strict intermediarii (deplasarea în sectorul bancar înapoi) cu care conlucrează, de exemplu, banca cumpără firma cu care conlucrează. Integrarea progresivă constă în încercările băncii de a lua în posesie sau de a pune sub un control mai strict sistemul de distribuire (deplasarea în sectorul bancar înainte), de exemplu, cumpărarea spațiului luat în arendă pentru desfășurarea activității filialei. Integrarea orizontală constă în încercările firmei de a lua în posesie sau de a pune sub control anumite firme, cu care conlucrează clienții.

Dezvoltarea diversificată este justificată în cazul în care un anumit segment al pieței nu oferă băncilor o oportunitate pentru dezvoltare, sau când oportunitățile de dezvoltare în afara acestui segment sunt mai atractive, iar banca își poate folosi mai bine experiența.

Există trei tipuri de diversificare:

- concentrică, extinderea gamei de produse cu produse similare;
- orizontală, aprovizionarea sortimentului de servicii și produse, cu produse nelegate cu cele deja existente, dar capabile să trezească interesul clienților existenți;
- conglomerată, aprovizionarea sortimentului de produse cu produse ce nu au legătură cu sectorul bancar, care mai apoi ar putea aduce un profit considerabil, încadrându-le în acest sector.

Scopul strategiilor de marketing constă în identificarea posibilităților bancare de a avea o poziție competitivă pe piața bancară sau pe un anumit segment al pieței cu ajutorul adaptării produselor sale la cererea și cerințele consumatorilor.[8]

Orice plan, pe care banca îl va implementa, este influențat de mai mulți factori, printre care se-nscrie istoria evoluției generale a instituției financiare, care generează influențe asupra pieței și clienților deserviți pe această piață. Subdiviziunile, care sunt responsabile de domeniul marketing, trebuie să fie pregătite pentru elaborarea și implementarea produsului nou, care va fi creat, trebuie să fie clar identificat scopul pentru care va fi elaborate produsul sau serviciul nou.

Pentru 2014, produsele care au fost vândute de MAIB au fost destinate, în prealabil, clienților corporativi, piața, însă, a fost destul de fluctuantă, de aceea banca permanent era gata să efectueze modificări în planurile de marketing aprobate. Vânzările produselor de credit s-au situat la nivelul de 23%, iar portofoliul de credite acordate clienților corporativi a reprezentat 63% în total portofoliu de credite al băncii.

Soldul depozitelor, care a constituit 1,142 mln lei, anume, este constituit din depozite ale clienților corporativi, datele sunt utilizate pentru anul 2014, preluate din Raportul anual al băncii, depozitele la termen reprezintă 34% din volumul total al depozitelor, restul fiind disponibilități în conturi curente.

În fiecare an, banca implementează produse și servicii noi destinate clienților corporativi, precum și se lucrează în direcția de îmbunătățire a condițiilor de plasare a produselor și serviciilor bancare existente, ce reprezintă un suport pentru clienții corporativi, care utilizează resursele bancare pentru dezvoltarea afacerilor lor. BC „Moldova Agroindbank" S.A. aplică, în marea majoritate a strategiilor globale, bazate pe clienți potențiali, concreți, care vor solicita și se vor folosi de produsele și serviciile bancare nou-apărute pe piață, dacă produsul este bun, imediat se va vedea reacţia în rândul consumatorilor băncii, care îl vor solicita și, astfel, va deveni produsul cu o popularitate majoră din asortimentul de produse oferit de bancă. Mediul dinamic și instabil creează dificultăți pentru o dinamică pozitivă în activitatea bancară. Din cauza unor fluctuații negative ale produselor de creditare și a riscului de credit, ce au apărut în unele bănci, trei bănci din Republica Moldova sunt în proces de lichidare și sunt considerate falimentare (BEM, Unibank, Banca Socială).

Odată cu procesul de asociere cu UE și băncile sunt influențate de tendințe pozitive ale schimbărilor bancare și standarde europene. MAIB va continua să promoveze și să implementeze noi tehnologii bancare, va susține businessul clienților corporativi, va realiza proiectele investiționale în cele mai importante ramuri ale economiei naționale. Ca exemplu, putem urmări evoluția volumului portofoliului de credite, care reprezintă cea mai importantă fază din activitatea bancară.

[8] МХИТАРЯН, С.В. , *Отраслевой маркетинг*, Moscow. Editura: Эксмо, 2006. pag 291. ISBN 5-699-13920-6.

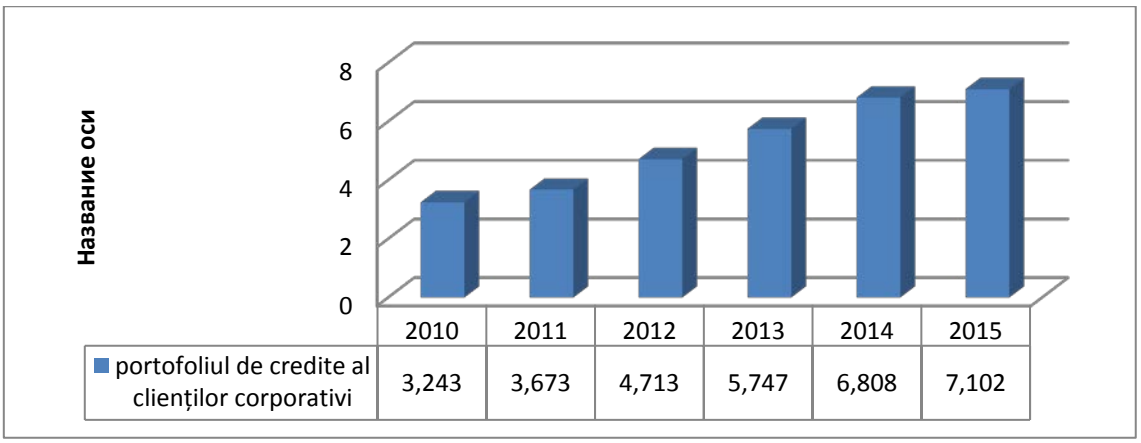

Figura 6. Diagrama dinamicii portofoliului de credite destinat clienților corporativi ai băncii MAIB pe perioada 2010-2015, mii lei

Sursa: *elaborat de autor pe baza informației din Revista MAIB nr.19, 2015* .[online]. [citat 05 septembrie 2016]. Disponibil: <http://www.maib.md/files/2016/22/revista-nr.19.pdf.>

Din această diagramă, observăm dinamica evoluției produselor creditare destinate agenților economici. Această dinamică este în creștere față de perioadele precedente, ce denotă faptul că banca vinde mai multe produse de creditare. Din 2010 până în 2015, portofoliul de credite destinat clienților corporativi s-a dublat, în așa fel produsele creditare destinate agenților economici sunt solicitate de aceștia, fapt ce demonstrează că clienții bancari sunt satisfăcuți de strategiile de marketing pe care le utilizează banca.

Pentru comoditatea clienților, MAIB oferă o gamă largă de modalități de achitare a serviciilor publice în regim online prin intermediul Serviciului Guvernamental de Plăți Electronice – Mpay. MPay este un sistem destinat pentru achitarea serviciilor publice cu orice instrument de plată, pe care îl alege clientul, cum ar fi, de exemplu, Internet Banking/ Mobile Banking, cardul bancar sau să efectueze aceste plăți la ghișeele bancare.

Pentru ca produsele și serviciile bancare să fie mai comode, mai accesibile, MAIB investește resurse importante pentru dezvoltarea rețelei fizice, cât și a celei electronice. Prin intermediul Internet-bankingului, terminalelor multifuncționale și al bancomatelor, se pot efectua următoarele operațiuni:

- achitarea ratelor la credite;
- achitarea serviciilor comunale;
- achitarea mărfurilor și serviciilor către furnizori;
- plăți programate;
- transferuri bănești;
- cumpărarea/vânzarea valutei online;
- vizualizarea soldului conturilor bancare;
- extrase din cont etc.

La terminalele multifuncționale de la MAIB, se pot efectua următoarele operațiuni:

- încasarea numerarului în contul curent;
- alimentarea cu numerar a contului de economii;
- alimentarea cu numerar a cardului de debit;
- achitarea overdraftului la contul de card;
- achitarea creditului.

La ATM de la MAIB, se poate:

- încasa numerar;
- retrage numerar;
- consulta soldul;
- schimba PIN;
- mini-extras;
- tipărirea soldului pe chitanță.

Rebrandingul este o altă strategie utilizată de MAIB prin intermediul:

- perfecționării proceselor tehnologice și creșterii calității deservirii clienților;
- creșterii numărului de clienți deserviți;
- dezvoltării unei imagini moderne ce inspiră încredere;
- atestării stabilității băncii și a viitorului sigur pentru clienți.

MAIB implementează cu succes în activitatea sa strategia de fidelizare a clienților în care a implementat programe ca:

- felicitări cu ocazia zilei de 8 martie către doamnele cliente și partenere ale băncii, prin elaborarea și executarea felicitărilor, transmiterea către destinatari;
- sărbătorile de Paşti, elaborarea și executarea felicitărilor, transmiterea către destinatari, inclusiv conducerea țării, funcționarii publici, personalități marcante;
- ziua independenței, elaborarea și executarea felicitărilor, transmiterea către destinatari, inclusiv conducerea țării, funcționarii publici, personalități marcante;
- Anul Nou, elaborarea și executarea felicitărilor. Tipărirea materialelor promoționale, calendare, agende, achiziționarea cadourilor pentru clienți. Transmiterea către destinatari;
- zile de naştere, elaborarea și executarea felicitărilor, transmiterea către destinatari, inclusiv conducerea țării, funcționarii publici, personalități marcante;
- acordarea burselor de merit pentru cei mai buni studenți din domeniul economiei.

MAIB rămâne o bancă cu strategii moderne, performante, inovative și eficiente.

Banca deservește clienți corporativi și clienți retail, utilizează sisteme performante ale tehnologiilor informaționale avansate, produsele și serviciile, pe care le oferă, sunt cu o performanță ridicată, personalul bancar de la MAIB este bine instruit, pregătit și banca dată are o imagine sigură pe piața bancară din Republica Moldova.

Pentru ca banca să fie cât mai aproape de clienţi şi în vederea creşterii operativităţii deservirii acestora, banca dezvoltă şi îmbunătăţeşte în permanenţă canalele de vânzare, inclusiv de deservire la distanţă, care facilitează accesul la serviciile bancare şi răspund nevoilor clienţilor. În prezent, banca dispune de una dintre cele mai extinse reţele de pe piaţă.

BC „Moldova Agroindbank" S.A. utilizează activitatea de marketing și tot asortimentul de produse și servicii bancare pentru îndeplinirea obiectivelor strategice ale băncii, având drept scop atragerea de noi clienți și menținerea celor existenți.

În urma analizelor efectuate, evidențiem următoarele *concluzii*:

- dezvoltarea marketingului a fost determinată de nivelul de dezvoltare a industriei financiare, de apariția posibilităților de implementare a instrumentelor de marketing și de acțiunea factorilor economici, structurali și temporali;
- asortimentul de produse și servicii bancare este destul de impunător, dar acesta trebuie permanent reînnoit, pentru ca să corespundă cerințelor zilei;
- banca aplică strategii eficiente de promovare a produselor și serviciilor bancare, despre acesta ne vorbește numărul de clienți și numărul de oficii secundare pe care banca le deține;
- o strategie și o activitate de marketing bine structurate ajută la asigurarea unui volum de producție optim pentru bancă și respectiv la obținerea profitului scontat;
- nu există limite ale perfecțiunii și, pentru a obține rezultatele scontate, banca trebuie să fie într-un pas cu societatea modernă, ceea ce presupune flexibilitate maximă și adaptabilitate.

BC „Moldova Agroindbank" S.A. aplică, în politica sa de marketing, cu mare succes, conceptul de comunicaţii integrate de marketing. Orice instrument promoţional folosit cuprinde clar sigla, sloganul băncii, iar mesajul este unitar, clar, chiar dacă conţinutul efectiv al acestuia diferă. Receptorul recunoaşte uşor banca şi produsele sale, iar poziţia pe piaţă, pe care banca a dorit să o impună, aceea de încredere şi stabilitate, este pe deplin şi clar percepută de clienţi, ceea ce dovedeşte un sistem de comunicaţii eficient.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova privind instituțiile financiare: nr.550-XIII din 21.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. [online]. Nr.7881/199 din 13.05.2011. [citat 20.10.2016]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php>
2. ADAM, C, *Marketing financiar-bancar*, Timișoara: Editura Mirton, 2007, p.250. ISBN 978-973-620-812.
3. BATIȘCEV, Ruslan. *Marketing bancar, note de curs.* Chișinău, 2011. Editura: ASEM. p. 79. ISBN 978-9975-75-563-4.
4. BELOSTECINIC, G. *Concurență, marketing, competitivitate*. Chișinău: Editura ASEM, 1999. ISBN 9975750532.
5. CETINĂ, Iuliana, ODOBESCU, Emanuel. *Strategii de marketing bancar*. București: Editura Economică, 2007, p.213. ISBN: 978-973-709-305-9.

DIRECŢII DE DIVERSIFICARE A ACTIVITĂŢII INSTITUŢIILOR DE MICROFINANŢARE

Conf. univ. dr. Larisa MISTREAN, ASEM
mistrean_larisa@yahoo.com

The emergence and development of microcredit companies is dictated by the need for microfinance, especially in rural areas. Financial support to small and medium business and entrepreneurial activity in certain areas of production, trade and supply of services is one of the ways to eradicate poverty, reduce unemployment, solving other problems caused by the transition. Furthermore, the implementation of microfinance products enables many citizens to materialize ideas by initiating or developing various businesses. Most small businesses have insufficient collateral, or are beginners in business and in most cases do not have access to bank loans. Thus, microfinance institutions are welcome to provide financial services for the disadvantaged, constituting an important tool for national economic development.

Cuvinte-cheie: *microfinanţare, microcredite, organizaţii de microfinanţare, servicii de microfinanţare, instituţii de microfinanţare, asociaţii de economii şi împrumut, organizaţii de microfinanţare.*

Clasificarea JEL: D20

Microcreditarea reprezintă o parte a activităţii de microfinanţare, referindu-se la activitatea de acordare de împrumuturi de mici dimensiuni (*microcredite*), unor persoane sau actori economici, care sunt excluşi de la serviciile financiare tradiţionale.

Comisia Europeană defineşte „microcreditul" ca fiind un împrumut sub 25.000 euro, destinat dezvoltării antreprenoriatului şi microîntreprinderilor. Aşadar, microcreditarea, am putea spune că reprezintă o soluţie financiară alternativă, concepută cu scopul de a facilita accesul la finanţare în sumă de până la 25.000 de euro pentru persoanele fizice autorizate sau firmele cu mai puţin de 10 angajaţi.

Microfinanţarea se deosebeşte de creditarea bancară, prin faptul că ea este orientată spre nevoile particulare ale clientului având ca scop final nu doar majorarea profitului organizaţiei, ci şi creşterea bunăstării clientului.

Principalele criteriile care definesc microcreditarea se referă la:

- mărimea creditului;
- utilizatorii-ţintă;
- perioada de rambursare scurtă.

Microcreditele pot fi acordate unui grup de persoane sau individual:

- împrumuturi acordate unui grup de persoane: acesta este cunoscut şi sub denumirea de grup de împrumut solidar şi se referă la un mecanism financiar, care permite mai multor persoane să aibă acces la microcredit printr-o garantare mutuală a împrumutului (o formă de gaj colectiv);
- împrumuturi individuale: acestea sunt acordate unei singure persoane care nu necesită giranţi (garanţi) colaterali.

Impactul microcreditării trebuie să fie dublu:

- impactul economic – care permite dezvoltarea de activităţi generatoare de venit pentru iniţiator;
- impactul social – care permite o contribuţie la incluziune socială şi la o mai bună incluziune financiară a persoanelor.

Apariţia şi dezvoltarea companiilor de microcreditare sunt dictate de necesitatea microfinanţării, îndeosebi, a sectorului rural. Susţinerea financiară a businessului mic şi mijlociu şi, anume, a activităţii antreprenoriale în sferele de producere, comerţ şi prestare a serviciilor este una din căile de eradicare a sărăciei, reducere a şomajului, soluţionare a altor probleme cauzate de perioada de tranziţie. Totodată, implementarea produselor de microfinanţare permit multor cetăţeni să-şi materializeze ideile prin iniţierea sau dezvoltarea diverselor afaceri. Ţinând cont de faptul că majoritatea micilor antreprenori sunt dezavantajaţi de insuficienţă de gaj, sau sunt începători în afaceri, practic, nu au acces la creditele bancare. În aşa mod, instituţiile de microfinanţare sunt binevenite pentru a oferi servicii financiare celor dezavantajaţi, constituind un instrument important de dezvoltare a economiei naţionale.

Beneficiari ai produselor de microfinanţare pot fi persoanele fizice şi juridice. Microcreditele pot fi acordate atât pentru afaceri, cât şi pentru consum. În principal, putem menţiona următoarele tipuri de produse de microfinanţare: microcredite, microleasing, formarea capitalului de risc, acordarea de garanţii etc. Focusul pentru microfinanţare se face, în general, pe zona rurală, acolo unde prezenţa băncilor, care acordă creditare este foarte scăzută. Frecvent, creditele sunt acordate pentru servicii agricole, micul comerţ, producţie publicitară, panotaj, brutării, spălătorii auto şi agroturism. Nu sunt însă finanţate afacerile cu armament, producţia de alcool, domeniile poluante şi jocurile de noroc.

Există trei categorii principale de actori întâlniţi pe piaţa serviciilor de microfinanţare:

- actori de inspiraţie cooperativistă: specificitatea acestui tip de sistem este de a construi instituţii de microcreditare, plecând de la membrii organizaţiei. Una dintre cele mai cunoscute forme, în acest sens, este reprezentată de către cooperativa de creditare;
- organizaţii neguvernamentale cu obiectivul de a realiza o activitate de intermediere financiară;
- bănci existente pe piaţă, care se specializează în servicii de microfinanţare pentru micro-antreprenori.

Instituţiile ce prestează servicii de microfinanţare, în diferite ţări, sunt: uniunile de credit, cooperativele de credit, băncile şi casele de economii, băncile comerciale şi alte organizaţii.

Organizaţiile de microfinanţare au dreptul să desfăşoare activităţi de bază şi activităţi conexe, cu condiţia cumulării acestora cu activitatea de bază. Activitatea de bază a organizaţiei de microfinanţare este acordarea împrumuturilor, inclusiv a *microîmprumuturilor*. Activităţile conexe ale organizaţiei de microfinanţare sunt:

- acordarea garanţiilor la împrumuturi şi credite bancare;
- consultaţii aferente desfăşurării activităţilor de bază şi/sau conexe;
- atragerea investiţiilor;
- leasing financiar;
- să primească mijloace băneşti sub formă de împrumuturi, credite, donaţii şi aport (participaţiuni) în capitalul său social.

Instituţiile de microfinanţare, pe lângă microcredite, oferă şi consultanţă în completarea planului de afaceri, a fluxului de numerar şi în pregătirea dosarului de credit. În spatele consultantului se află o echipă de specialişti din domenii, precum contabilitate, management, promovare, care îl sprijină în oferirea de soluţii concrete pentru realizarea obiectivelor societăţii creditate, pe tot parcursul derulării creditului.

Ceea ce diferenţiază sectorul de microfinantare faţă de sectorul bancar este, în primul rând, orientarea socială a activităţilor desfăşurate de instituţiile de microfinantare. Acestea îşi oferă serviciile, în principal, categoriilor defavorizate de populaţie şi persoanelor aflate în stare de dificultate, categorii care prezintă un grad ridicat de risc. Incluziunea socială şi sprijinirea prin diverse servicii a categoriilor defavorizate reprezintă însă şi esenţa activităţilor instituţiilor de microfinanţare, raţiunea lor de a exista. În perioade de criză, cea mai afectată categorie socială este clasa de mijloc, reprezentată, în principal, de micii întreprinzători, adică motorul unei societăţi şi al economiei. IMM-urile sau PFA-urile sunt foarte vulnerabile, întrucât nici nu se bucură de protecţie din partea statului şi nici nu dispun de suficiente rezerve pentru atenuarea şocului recesiunii.

Criteriile de selecţie ale unui client, care să obţină finanţare de la un microcreditor sunt asemănătoare cu cele utilizate de bănci. Firmele eligibile pentru microcredite sunt cele cu o afacere viabilă, situaţii financiare bine întocmite şi rezultate financiare bune. Firmele trebuie să nu fie în insolvenţă, să nu aibă obligaţii bugetare neonorate sau vreun grad de îndatorare care să le afecteze fluxul de numerar. Majoritatea microcreditorilor preferă să viziteze clienţii pentru a le evalua cât mai bine situaţia.

Criteriile de eligibilitate ţin şi de forma juridică. Tipurile de organizaţii, care pot solicita microcredite sunt microfirmele, persoanele fizice autorizate, asociaţiile familiale, microfermierii, precum şi întreprinzătorii individuali sau asociaţi în diferite forme, fără personalitate juridică.

Pot solicita microcredite şi persoanele fizice cu profesii liberale de tipul: arhitecţi, auditori, avocaţi, experţi contabili, farmacişti, medici, notari publici, executori. judecătoreşti

Statutul juridic şi particularităţile de constituire şi de activitate a organizaţiilor de microfinanţare în Republica Moldova sunt reglementate de Legea nr. 280 din 22.07.2004 cu privire la Organizaţiile de microfinanţare.

Organizaţia de microfinanţare este orice persoană juridică a cărei activitate de bază o constituie activitatea de microfinanţare.[9] În conformitate cu prevederile Legii cu privire la Organizaţiile de microfinanţare, acestea au drept scop sporirea accesului la surse financiare al populaţiei, al antreprenorilor individuali şi al întreprinderilor micro, mici şi mijlocii.

Organizaţiile de microcreditare au drept scop sporirea accesului la surse financiare al populaţiei, al antreprenorilor individuali şi al întreprinderilor mici şi mijlocii. Principiile de activitate ale organizaţiilor de microfinanţare, în Republica Moldova, sunt:

[9] Legea cu privire la organizaţiile de microfinanţare, nr. 280 din 22.07. 2004 . Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313073>.

– asigurarea unei stabilităţi financiare în domeniul microfinanţării;
– asigurarea transparenţei în activitatea de microfinanţare;
– respectarea principiului concurenţei loiale.

Activitatea de microcreditare este o activitate economică permanentă a organizaţiei de microfinanţare, ce constă în prestarea următoarelor servicii de microfinanţare:

– acordarea şi gestionarea împrumuturilor;
– acordarea de garanţii la împrumuturi şi la credite bancare;
– efectuarea investiţiilor, a participaţiunilor.

Instituţia de microfinanţare poate practica orice activitate de microcreditare dintre cele menţionate anterior, precum şi orice alte activităţi auxiliare neinterzise de legislaţie, necesare pentru desfăşurarea activităţii de microcreditare şi consemnate în actul de constituire. În scopul prestării serviciilor de microcreditare, organizaţia de microfinanţare este în drept să primească mijloace băneşti sub formă de investiţii, împrumuturi (credite), donaţii (granturi) şi sponsorizări de la persoane fizice şi/sau juridice atât din interiorul ţării, cât şi din exterior. Organizaţia de microfinanţare este obligată să constituie provizioane destinate acoperirii eventualelor pierderi ce ţin de nerestituirea împrumuturilor şi a dobânzii aferente. În conformitate cu legislaţia în vigoare, organizaţia de microfinanţare stabileşte, în mod independent, condiţiile de prestare a serviciilor de microcreditare.

Instituţia de microfinanţare nu este în drept:

– să efectueze investiţii, participaţiuni fără cumularea acestor activităţi cu activitatea de microfinanţare;
– să acorde împrumuturi în scopul procurării valorilor mobiliare emise de ea însăşi.

Instituţia de microfinanţare este în drept să stabilească restricţii suplimentare în activitatea sa prin actul de constituire.

Asociaţia de economii şi împrumut reprezintă o organizaţie necomercială cu statut juridic special, constituită benevol de persoane fizice şi juridice, asociate pe principii comune, care acceptă de la membrii săi depuneri de economii, le acordă acestora împrumuturi, precum şi alte servicii financiare, în conformitate cu categoria licenţei pe care o deţine. [10]

Activităţile asociaţiilor de economii şi împrumut ale cetăţenilor:

– acceptarea în calitate de depuneri a economiilor personale ale membrilor asociaţiei;
– acordarea de împrumuturi către membrii asociaţiei.

Avantajele solicitanţilor care recurg la serviciile organizaţiilor de microcreditare:

– prezentarea unui dosar minim de documente: de la 3-4 până la cel mult 10 documente (băncile solicită, în astfel de cazuri, cca 20-30 de documente, ceea ce îi ia solicitantului de împrumut mult timp şi surse financiare suplimentare pentru perfectarea şi colectarea acestora);
– acoperirea cheltuielilor financiare, ce ţin de perfectarea documentelor, în special, la înregistrarea de către notar a bunurilor depuse ca garanţie;
– sporirea operativităţii în activitatea cotidiană de lucru, şi anume examinarea cererilor şi perfectarea documentelor aferente operaţiunii de credit în termen cât mai scurt (nu mai mult de 7 zile);
– acordarea creditelor solicitanţilor ce nu au o istorie de creditare anterioară (cca 80-90% dintre beneficiarii de credite nu s-au folosit anterior de surse de creditare);
– amplasarea oficiilor cât mai aproape de clienţi (AEI în 555 de comune, Microinvest deţine reprezentanţe în majoritatea centrelor raionale);
– acordarea creditelor negarantate, adică fără acoperire materială (la solicitarea creditelor în sumă de până la 10,0 -15,0 mii lei fiecare, AEI nu solicită asigurarea lor juridică);
– elaborarea planurilor individuale de rambursare şi acordarea surselor de finanţare diverse în funcţie de timp (de la câteva luni până la 3 ani);
– asigurarea cu garanţii ce pot fi utilizate în garantarea creditelor acordate micilor antreprenori de băncile licenţiate şi investirea mijloacelor băneşti în scopul formării resurselor proprii ale micilor antreprenori (aceste produse sunt acordate de Microinvest);
– abordarea individuală a fiecărui client, bazându-se pe „relaţia de încredere", prin cunoaşterea foarte bine a activităţii şi situaţiei financiare a membrilor.

[10] Legea asociaţiilor de economii şi împrumut Nr.139 din 21.06.2007. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=324779>.

Dezavantajele solicitanţilor care recurg la serviciile organizaţiilor de microcreditare:

- gama îngustă a serviciilor, a produselor de economii oferite membrilor asociaţiilor;
- costul creditului poate fi mai mare în comparaţie cu creditele bancare;
- adesea, lipsa unui local decent şi a echipamentelor necesare;
- incertitudinea privind siguranţa economiilor provocate de lipsa transportului special şi a pazei în timpul transportării;
- gestiunea corporativă neadecvată.

Avantajele instituţiilor de microcreditare pe piaţa creditară:

- mare parte din sursele instituţiilor de microfinanţare sunt surse împrumutate de la bănci, ceea ce aduce un profit acestora şi contribuie la dezvoltarea pieţei creditare;
- dezvoltarea instituţiilor de microfinanţare este destul de benefică, deoarece acestea contribuie la susţinerea financiară a zonelor rurale, stimulând comerţul, activităţile agricole, sectorul social, meşteşugăritul, transportul local şi alte ramuri economice şi sociale de la sate, în fond, contribuind la dezvoltarea domeniului social şi al micului business rural, precum şi urban;
- oferind servicii financiare micilor antreprenori, începătorilor de afaceri, contribuie la dezvoltarea acestora, şi la crearea unei istorii creditare, cu ajutorul căreia IMM-urile vor putea beneficia în viitor şi de credite bancare.

Dezavantajele instituţiilor de microcreditare pe piaţa creditară:

- activitatea organizaţiilor de microfinanţare nu este una licenţiată, precum şi interdicţia acceptării depunerilor de economii. Astfel, cei care creditează organizaţiile de microfinanţare îşi asumă riscul pierderilor în cazul nerambursării valorii împrumuturilor.

Activitatea de microfinanţare nebancară din Republica Moldova este practicată de asociaţiile de economii şi împrumut (AEI) şi organizaţiile de microfinanţare (OM), care asigură accesul persoanelor fizice şi juridice, inclusiv al întreprinderilor mici şi mijlocii, la împrumuturi mici, adesea negarantate, oferite în termene restrânse. Datorită caracteristicilor specifice ale acestui sector – „accesibilitatea" şi „disponibilitatea" – microfinanţarea rămâne a fi sursa alternativă oportună de creditare în raport cu sistemul bancar.

Actualmente, în Republica Moldova, activează 416 instituţii de microcreditare, inclusiv 297 de Asociaţii de Economii şi Împrumut ale Cetăţenilor (AEI).

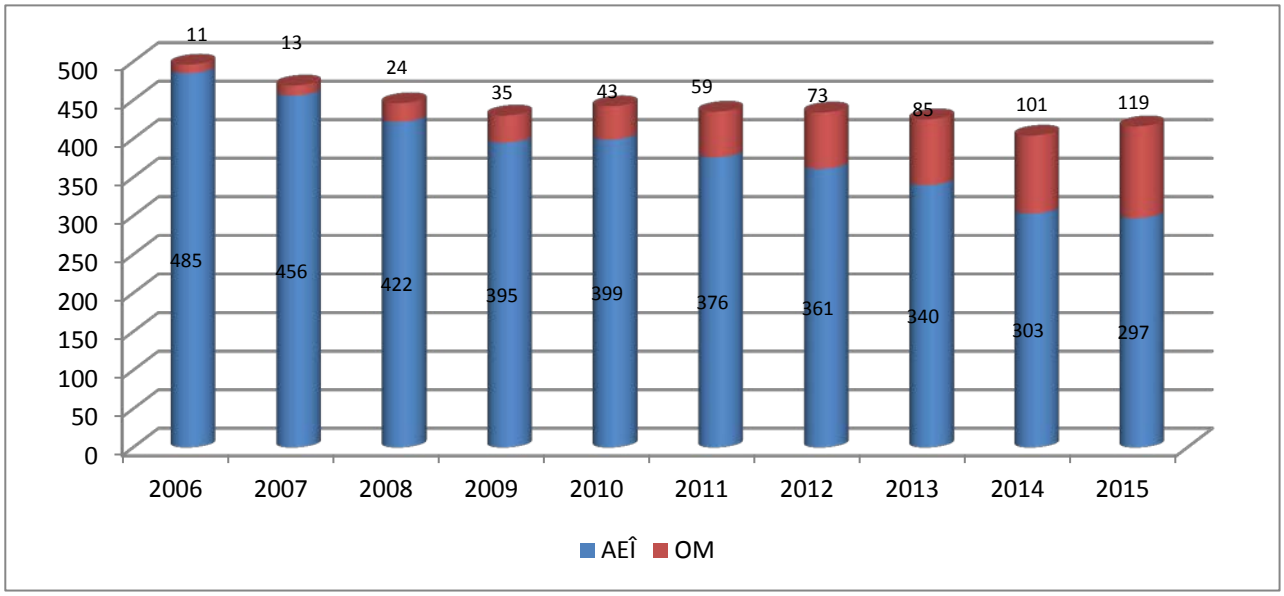

Figura 1. Evoluţia numărului instituţiilor de microfinanţare din Republica Moldova
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015.*
Disponibil: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

Ideea de bază a microfinanţării din Republica Moldova coincide cu cea clasică: acordarea creditelor mici şi a altor servicii financiare, în scopul reducerii stării de nevoi financiare ale microîntreprinzătorilor, crearea de noi locuri de muncă sau sprijinirea noilor idei de afaceri. Societăţile de microfinanţare, pe lângă microcredite, oferă şi consultanţă în completarea planului de afaceri, a fluxului de numerar şi în pregătirea

dosarului de credit. În spatele consultantului, se află o echipă de specialişti din domenii, precum contabilitate, management, promovare, care îl sprijină în oferirea de soluţii concrete pentru realizarea obiectivelor societăţii creditate, pe tot parcursul derulării creditului.

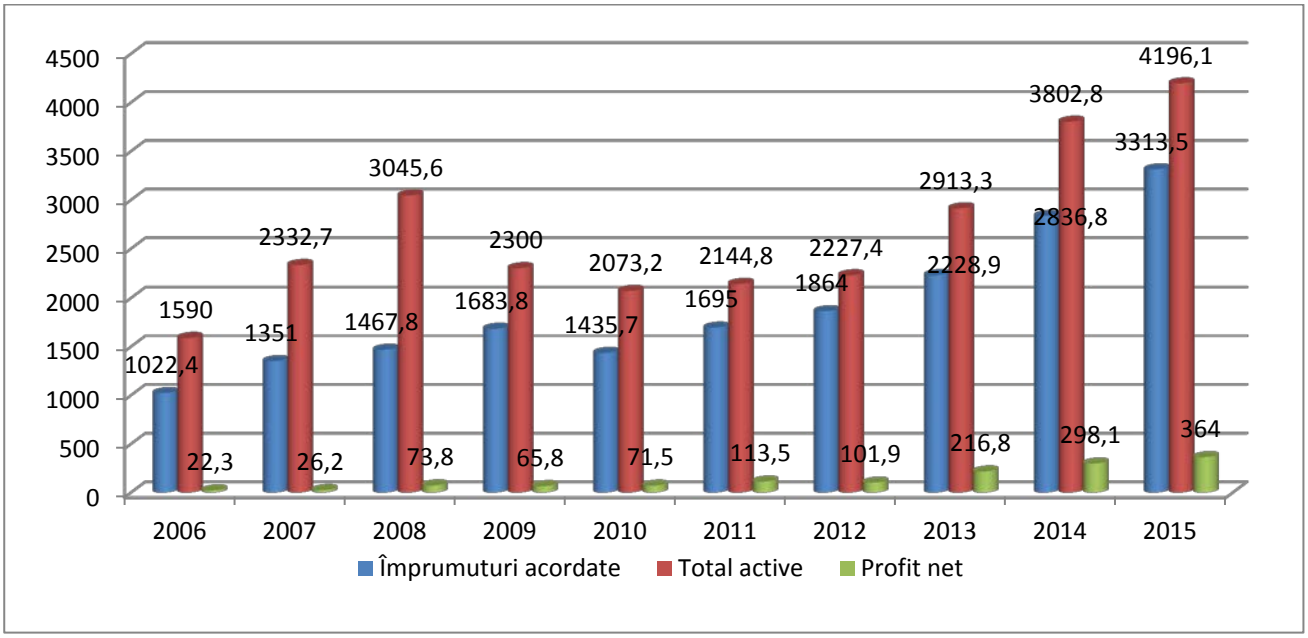

Figura 2. Evoluţia activităţii de microfinanţare, mil. lei
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015*. Disponibil: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

În decursul perioadei analizate, sectorul de microfinanţare din Republica Moldova, reprezentat de asociaţiile de economii şi împrumut şi organizaţiile de microfinanţare, a fost determinat de o evoluţie constantă a principalilor indicatori caracteristici ai activităţii acestora.

Activele sectorului de microfinanţare sunt constituite, preponderent, din contul creditelor acordate clienţilor, valoarea cărora a înregistrat o creştere considerabilă cu circa 91,5% în perioada 2006 – 2008. Totodată, pe parcursul anilor 2009 – 2010, activele au înregistrat o scădere cu circa 46,9%, atingând, la finele anului 2010, o valoare de circa 2073,2 mil. lei, odată cu creşterea numărului instituţiilor de microfinanţare cu circa 34,3%. În anii 2010-2015, s-a înregistrat o creştere semnificativă a activelor, peste 104%, în condiţiile în care numărul lor s-a micşorat constant, constituind, la finele anului 2015, circa 94%, comparativ cu 2010. La sfârşitul anului 2015, este constatată valoarea maximă sectorială a acestora, de circa 4196,1 mil. lei, din care peste 87,6% constituie împrumuturile acordate de OM.

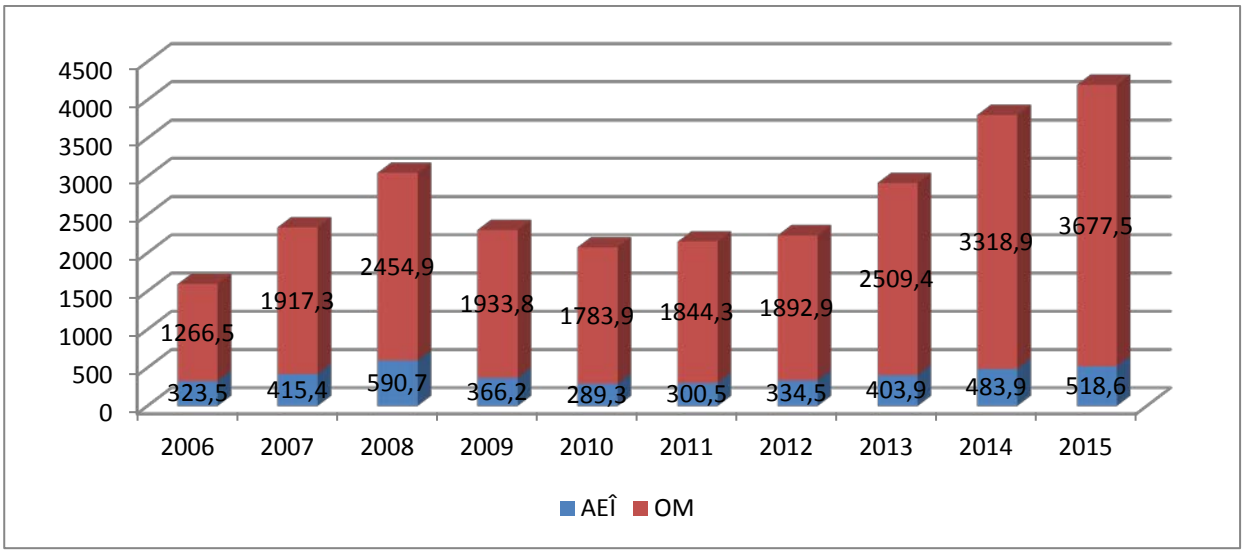

Figura 3. Evoluţia valorii activelor instituţiilor de microfinanţare, mil. lei
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015.*
Disponibil: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

Activele OM sunt constituite, preponderent, din contul creditelor acordate clienţilor, au înregistrat o majorare stabilă, în medie, cu 40,0% în perioada 2006-2008. Totodată, pe parcursul anilor 2009-2010, activele au înregistrat o scădere, în medie, cu circa 14,3%, odată cu creşterea numărului OM cu circa 34,3%. În anii 2011-2012 s-a înregistrat o creştere nesemnificativă a activelor, în medie, cu circa 3,0%, iar în anii 2013-2014 – o majorare considerabilă a activelor cu circa 32,3%. La sfârşitul anului 2015, este constatată valoarea maximă sectorială a acestora de circa 3677,5 mil. lei, în creştere cu 10,8% faţă de aceeaşi perioadă a anului precedent.

La finele anului 2015, volumul activelor AEI a constituit 518,6 mil, dintre care 76,2% revin AEI-urilor ce deţin licenţă de categoria B. Creşterea valorii activelor, în raport cu anul 2014, cu 7,2% se datorează majorării valorii creditelor acordate cu 7,3%. Ponderea majoritară în structura activelor AEI revine creditelor acordate, constituind circa 84,7%.

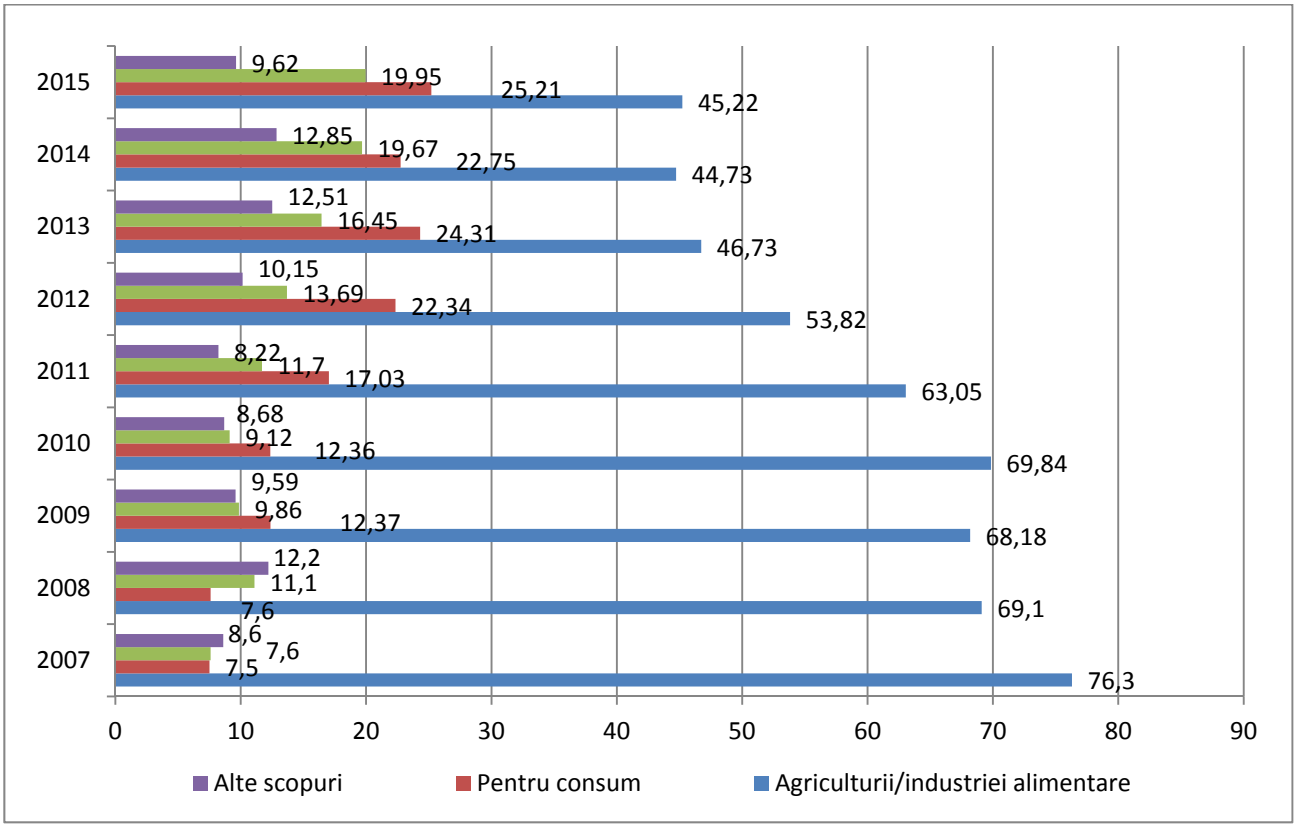

Figura 4. Structura portofoliului de credite al AEI pe direcţii de utilizare
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015*. Disponibil: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

Portofoliul de credite ale AEI, la finele anului 2015, este, în mare parte, pe termen scurt, deoarece propriile lor surse de finanţare oferă, de obicei, numai credite pe termen scurt sau mediu. În aşa mod, la finele anului 2015, creditele cu scadenţă de până la un an acordate de AEI au constituit 73,5% din portofoliul de credite, înregistrându-se o diminuare cu 0,1 puncte procentuale, comparativ cu anul 2014.

Cea mai mare pondere în portofoliul de credite revine creditelor acordate pentru agricultură şi industria alimentară – 45,2%, în scădere cu circa 59,7%, comparativ cu datele înregistrate la finele anului 2007.

De regulă, AEÎ sunt puternic expuse riscurilor potenţial cauzate de:

- regiunea mică de operare – diversificarea dificilă;
- capacităţile şi instrumentele limitate de gestionare a riscurilor: resurse umane, managementul riscului, utilizarea garanţiilor.

Un număr important de AEI şi-au încheiat activitatea lor în perioada analizată şi vor fi nevoite, în continuare, să se închidă. Cauza primară este managementul slab. Se observă tendinţa de diversificare a AEI în două categorii: AEI mici de la sate, care vor continua să se axeze pe acordarea microîmprumuturilor pentru clienţii rurali într-o regiune mică şi „uniuni de creditare” mai mari, care vor apărea în baza celor mai puternice AEI. Cele din urmă au nevoie de asistenţă tehnică considerabilă şi supraveghere din partea CNPF pentru a avea succes în activitatea lor.

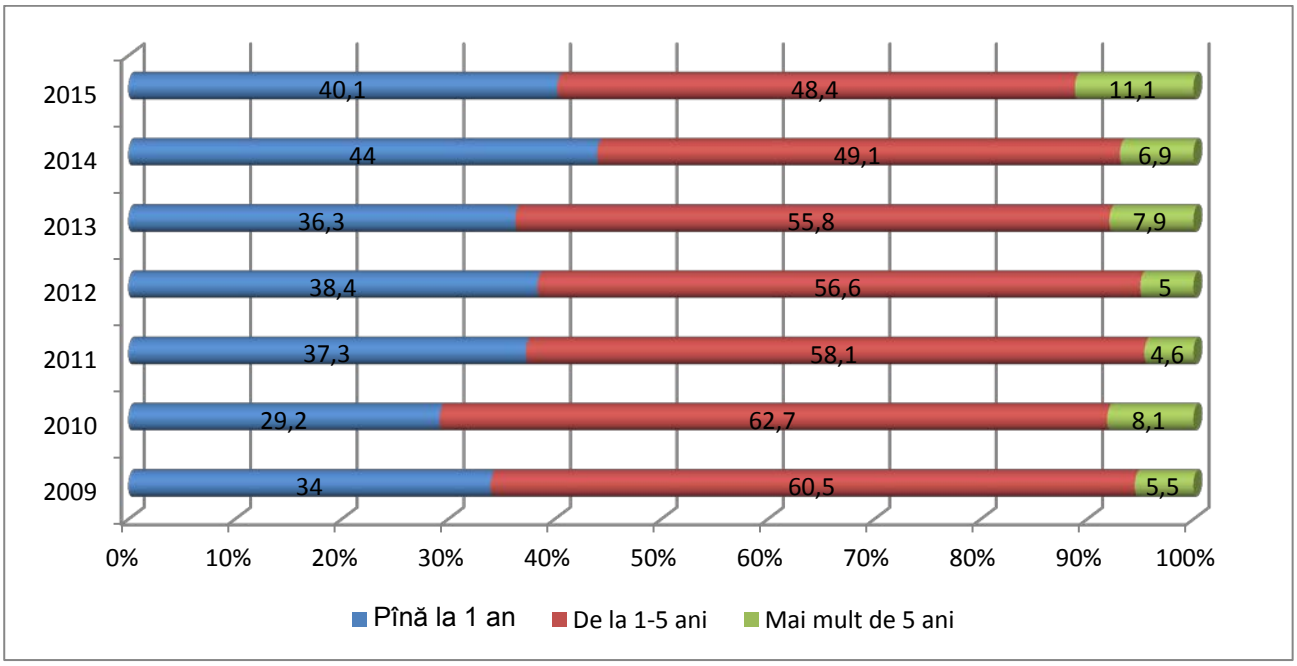

Figura 5. Scadenţa portofoliului de împrumuturi al OM
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015. Disponibil*: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

Analizând activitatea de creditare a OM, putem constata că cea mai mare pondere în portofoliul de credite revine creditelor acordate pe un termen mediu, de la 1 an până la 5 ani, de circa 48,4%, din care 68,7% sunt garantate. Totodată, ponderea creditelor acordate pe un termen mai mic de 1 an constituie 40,5%, din care circa 56,9% sunt asigurate cu gaj.

Trebuie de menționat că cota creditelor acordate pe un termen mai mare de 5 ani, în portofoliul de credite a atins 11,1%, în creştere cu 4,4 p.p. sau circa 161%. Din valoarea totală a creditelor acordate pe un termen mai mare de 5 ani peste 90,6% sunt garantate.

În așa mod, la fel ca și în perioada precedentă, se constată că OM continuă să aplice o politică prudentă de gestiune a portofoliului de credite, asigurându-şi riscurile de nerambursare a împrumuturilor acordate pe măsura creşterii termenului de scadenţă al acestora.

Din numărul total de OM înregistrate, două organizaţii – Microinvest şi Corporaţia de Finanţare Rurală (CFR) sunt cei mai importanţi creditori ai microîntreprinderilor, precum şi principalii creditori ai AEI din Republica Moldova. Ambele organizaţii, fiind finanţate mai mult de către instituţii financiare internaţionale, s-au bucurat de o performanţă excelentă în 2008, dar s-au confruntat cu rezultate sub nivelul mediu în următorul an, din cauza declinului profitabilităţii clienţilor lor. Calitatea portofoliului de credite ale ambelor OMF a avut de suferit, rata împrumuturilor restante crescând simţitor. Microinvest a răspuns prin suspendarea eliberării de împrumuturi pentru clienţi noi, în timp ce Corporaţia de Finanţare Rurală a introdus norme prudenţiale noi pentru AEI. Performanţa variabilă a descurajat şi alte OM-uri să finanţeze micro-întreprinderile.

Aşadar, în raport cu sistemul bancar, microfinanţarea rămâne a fi sursa alternativă de creditare, apărută în Republica Moldova, pe la sfârşitul anilor ’90, pentru a suplini deficitul de finanţare lăsat de bănci în privinţa microîntreprinderilor şi a întreprinderilor mici, în special, a celor din zonele rurale. Astfel, specificul acestui sector este dat, în primul rând, de clientela spre care se adresează, reprezentată de persoanele fizice, întreprinderile micro, mici şi mijlocii, categoriile cel mai mult expuse dificultăţilor de accesare a finanţării. Din cauza ofertei reduse de facilităţi de finanţare pentru microîntreprinderi şi întreprinderile mici, aproximativ 85 la sută din investiţiile în întreprinderile mici, în Republica Moldova, trebuie să fie finanţate din resursele proprii ale întreprinzătorilor şi din resursele interne ale companiilor respective, faţă de un procent de 66% în ţările din Occident.

Cu toate priorităţile existente faţă de sectorul bancar, rolul sectorului microfinanţării ca sursă de alternativă de împrumuturi pentru IMM-uri rămâne, deocamdată, destul de limitat, acesta deţinând o pondere de 2,25%, în raport cu PIB la sfârşitul anului 2014, fiind aproximativ la acelaşi nivel cu anul 2006. Portofoliul de împrumuturi acordate de către companiile de microfinanţare, în raport cu PIB, s-a menţinut la un nivel relativ constant (în creştere cu 0,02 puncte procentuale faţă de anul precedent), sectorul de

microfinanţare fiind caracterizat prin acordarea împrumuturilor cu aplicarea unor politici eficiente şi prudente de administrare a riscurilor.

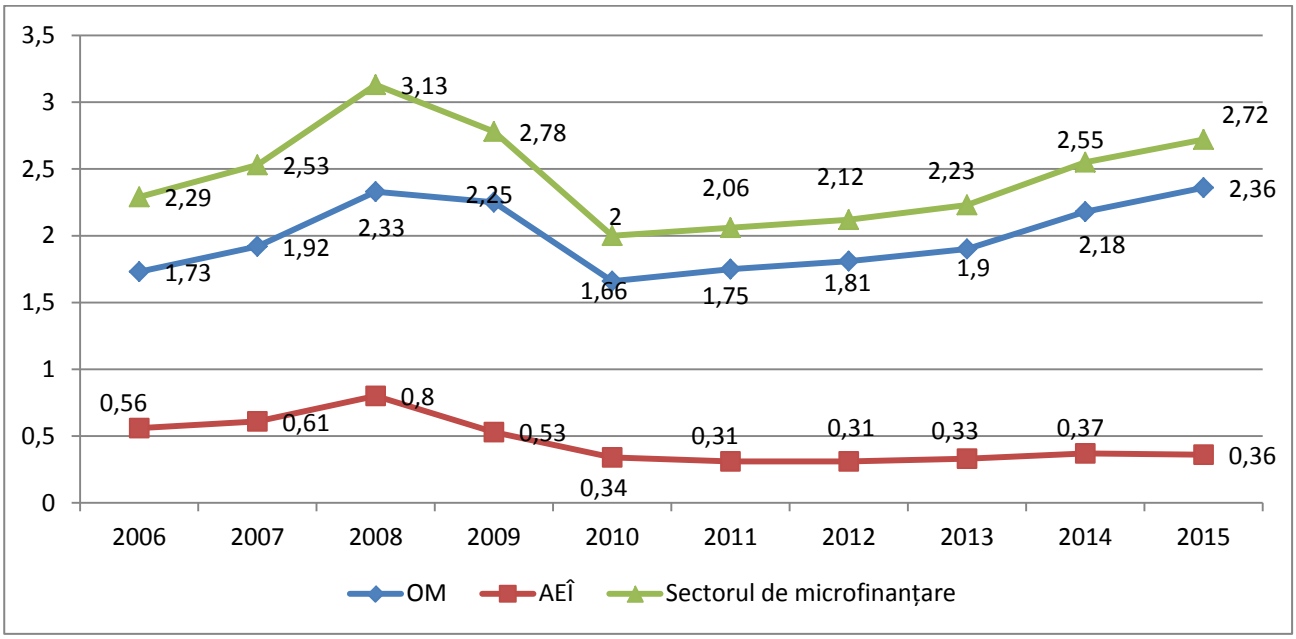

Figura 6. Gradul de intermediere financiară a instituţiilor de microfinanţare (portofoliul de împrumuturi în raport cu PIB), în perioada 2006-2015,%
Sursa: *Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006-2015*.
Disponibil: <http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

Portofoliul de credite acordate de către organizațiile de microfinanțare, în decursul anului 2015, a înregistrat o pondere de circa 2,72 % din PIB, dintre care sectorul AEÎ – 0,36 %, iar al OM – 2,36 %. Acest indicator s-a menținut la un nivel relativ constant (în creștere cu 0,17 puncte procentuale față de anul precedent), însă, este încă sub nivelul anului 2008, când a înregistrat 3,13%. Este de menționat că sectorul de microfinanțare se caracterizează prin acordarea de credite solicitanților cu aplicarea unor politici eficiente și prudente de administrare a riscurilor.

Așa deci, principalele recomandări privind activitatea viitoare a instituţiilor de microfinanţare din Republica Moldova ar fi:

- utilizarea de către instituţiile de microfinanţare a datelor Biroului Naţional de Statistică privind deţinătorii de patentă, afacerile neformale (informaţia din anchetarea gospodăriilor) şi gospodăriile ţărăneşti în scopul evaluării poziţia pe piaţă şi planificării activităţile pe viitor;
- instruirea continuă şi asistenţa acordată microîntreprinderilor, care, de regulă, nu au pregătire profesională suficientă pentru a-şi dezvolta afacerea;
- instruirea şi dezvoltarea capacităţii AEI şi OM privind extinderea ofertei de produse, precum şi consolidarea sistemului de gestionare a riscurilor;
- impunerea cerinţei faţă de AEI şi OM de a prezenta informaţia despre clienţi, fapt ce ar contribui la scăderea riscurilor pentru creditori.

Concluzionând, putem afirma că toate instituţiile financiare au misiunea de a promova microfinanţarea ca şi un instrument de dezvoltare a spiritului antreprenorial şi ocuparea forţei de muncă şi să scoată în evidenţă beneficiile pe care microîntreprinderile le aduc în dezvoltarea sectorului economic, dar şi social.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la organizaţiile de microfinanţare, nr. 280 din 22.07. 2004 . [online]. [citat 05 februarie 2016]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313073>.
2. Legea asociaţiilor de economii şi împrumut Nr.139 din 21.06.2007. [online]. [citat 05 februarie 2016]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=324779>.
3. Raportul anual al CNPF pentru perioada 2006 - 2014. [online]. [citat 05 februarie 2016]. Disponibil: < http://www.cnpf.md/md/rapa/>.

UNELE ASPECTE ALE PROCESULUI DE SUPRAVEGHERE BANCARĂ BAZATĂ PE RISC

Drd. Anastasia BEJAN, ASEM
anastasia.bejan@yahoo.com

The recent global financial crisis has emphasized the critical importance of banking supervision in the process of guarding against risk of failures in the banking system. Taking into account the negative consequences of the crisis, it had become obvious that the traditional approach of banking supervision, focusing on compliance with the legislation in force, was inadequate both in context and focus. The efforts were directed towards developing a more risk-focused approach that would lend itself to identification and mitigation of major risk. The goal of the present article is to describe the content and the importance of the Risk Based Supervision, supervisory approach that is designed to identify activities of greater risk to the soundness of banks and accordingly direct the supervisory resources towards the assessment of how those risks are being managed by banks.

Cuvinte-cheie*: supraveghere tradiţională, supraveghere bazată pe risc, criză financiară, risc de credit, risc de lichiditate, matricea riscurilor*

Clasificarea JEL: G21

Criză financiară mondială a evidenţiat importanţa procesului de supraveghere bancară în vederea protejării sistemului bancar împotriva riscurilor. Având în vedere consecinţele negative ale crizei, precum şi evoluţia rapidă a serviciilor şi operaţiunilor bancare (internet-banking, sistemele avansate de procesare de date şi transfer, produsele derivate etc.), abordarea tradiţională a supravegherii, care de-a lungul multor decenii s-a limitat la verificarea conformităţii activităţii băncilor cu legislaţia în vigoare, s-a dovedit a fi inadecvată după esenţă şi scop.

Astfel, supraveghetorii bancari au fost nevoiţi să îşi revizuie abordarea de supraveghere pe două direcţii. În primul rând, eforturile au fost îndreptate spre dezvoltarea unei abordări cu un accent mai mare pe risc, care permite identificarea ariilor de risc major, cu accent pe unele domenii de activitate importante. În al doilea rând, regulile de supraveghere au fost revizuite, evidenţiind necesitatea unor stucturi şi sisteme eficiente de gestionare a riscurilor în bănci, care să includă roluri clar definite şi responsabilităţi pentru gestionarea riscurilor.

Conceptul de **supraveghere bazată pe risc** (SBR) poate fi definit ca o abordare de supraveghere, care are ca scop identificarea activităţilor şi practicilor de risc sporit pentru soliditatea băncilor şi, în consecinţă, evaluarea modului în care aceste riscuri sunt gestionate de bănci.

Abordarea supravegherii bazate pe risc este, de câţiva ani, preferabilă abordării tradiţionale, care se concentrează pe determinarea stării financiare curente a unei bănci, în baza datelor financiare istorice şi cuantificarea problemelor curente ale unei bănci prin intermediul unor proceduri de examinare similare celor utilizate de auditul extern. Prin contrast, SBR se concentrează asupra cuantificării problemelor prin identificarea practicilor defectuoase de management al riscului, având în vedere că această abordare pune accentul pe înţelegerea şi evaluarea calităţii sistemelor de gestionare a riscurilor în bănci, care sunt în măsură să identifice, să măsoare, monitoriza şi să controleze riscurile, în mod corespunzător şi în timp util. Prin urmare, beneficiile SBR se extind, de asemenea, asupra băncilor prin asigurarea unor sisteme îmbunătăţite de supraveghere şi management al riscurilor [5].

Cheia către o SBR eficientă constă în identificarea riscurilor primare care afectează o bancă şi evaluarea importanţei acestor riscuri pentru banca în cauză. Odată ce acest lucru este făcut, resursele de supraveghere pot fi utilizate mai eficient pentru a diminua aceste riscuri identificate. Prin urmare, SBR satisface nevoia supraveghetorului de a raţionaliza utilizarea resurselor de supraveghere limitate. Acest lucru explică, în parte, motivul pentru care autorităţile de supraveghere utilizează acum această abordare.

Pornind de la argumentele sus-menţionate, **beneficiile SBR** pot fi sintetizate în felul următor [3, p.13]:

a) utilizarea rentabilă a resurselor de supraveghere printr-o concentrare mai mare asupra domeniilor cu risc sporit;
b) un cadru solid pentru evaluarea băncilor prin evaluarea separată a riscurilor şi proceselor de gestiune a riscurilor;
c) identificarea timpurie a riscurilor la nivel individual de bancă, precum şi la nivel de sector;
d) o înţelegere mai bună din partea autorităţilor de supraveghere a caracteristicilor activităţii băncilor, riscurilor cu care se confruntă şi a calităţii managementului riscurilor;
e) instituirea în cadrul administrării băncilor a culturii de supraveghere şi gestiune a riscurilor.

Ca antiteză la supravegherea bazată pe risc, printre inconvenientele abordării tradiţionale de supraveghere, pot fi menţionate următoarele:

Perspectivă istorică și de analiză post-factum

Abordarea tradițională de supraveghere este strâns legată de principiile de contabilitate și audit. Supravegherea tradițională, adesea, nu ține cont de diferite nivele de informații, de care dispun autoritățile de supraveghere, în ceea ce privește instituțiile supravegheate și, prin urmare, aceleași proceduri și metode sunt aplicate, practic, tuturor instituțiilor, în aceeași măsură [3, p.13].

Focalizarea principală a acestei abordări este făcută asupra evaluării conformității/veridicității datelor financiare ale băncilor și adecvării sistemelor de control intern. Obiectivele principale ale abordării tradiționale sunt analiza rapoartelor financiare, revizuirea unui număr mare de tranzacții individuale, cum ar fi acordarea de credite și cuantificarea problemelor bazate pe tranzacțiile verificate. Această abordare determină starea actuală și problemele curente ale unei bănci, dar oferă puține informații referitoare la potențialele riscuri și performanțele viitoare ale băncii.

Abordare cantitativă versus abordare calitativă a problemelor în cadrul unei bănci

Analiza tranzacțiilor constituie o cuantificare a problemelor din punct de vedere cantitativ. În cazul în care problemele sunt determinate cantitativ, de obicei, supraveghetorul ia măsuri care sunt îndreptate spre reducerea dimensiunii problemelor. Dezavantajul acestei abordări constă în faptul este că, de obicei, identifică doar simptomele problemei fără a analiza cauzele acesteia. De aceea, chiar și după ce problemele par a fi rezolvate, există o probabilitate înaltă că acestea vor apărea din nou. Pe de altă parte, supravegherea bazată pe risc se concentrează pe identificarea calitativă a problemelor prin determinarea defecțiunilor de sistem și a practicilor defectuoase de management, care pot cauza probleme atât în prezent, cât și în viitor. În cazul în care problemele sunt considerate semnificative, supraveghetorul poate analiza tranzacțiile mai detaliat pentru a le cuantifica în scopul determinării măsurii în care capitalul și lichiditatea sunt expuse riscului și să prescrie măsuri corespunzătoare de remediere.

Supraveghere reactivă versus supraveghere proactivă

Supravegherea tradițională necesită un volum mare de cunoștințe și competențe, dar este o abordare a supravegherii mai puțin sofisticată. Aceasta, de obicei, nu diferențiază activitățile cu risc înalt, mediu sau scăzut. Pentru că se axează de multe ori pe identificarea simptomelor problemelor, și nu a cauzelor acestora, aceasta conduce, în mod frecvent, la soluții care promovează reducerea riscurilor, în loc de a identifica tehnici de mai bună gestionare a riscurilor.

După cum a fost menționat, SBR pune un accent puternic pe înțelegerea și evaluarea adecvării sistemelor de gestionare a riscurilor în cadrul băncilor, care au rolul de a identifica, măsura, controla și monitoriza riscul într-un mod adecvat și în timp util. Este un proces continuu, prin care riscurile unei bănci sunt evaluate, fiind elaborat un plan adecvat de supraveghere, care este executat într-un mod eficient. Tabelul 1 prezintă o comparație între supravegherea tradițională și supravegherea bazată pe riscuri.

Tabelul 1

Supravegherea tradițională versus supravegherea bazată pe riscuri

Abordarea tradițională	**Abordarea bazată pe riscuri**
Analiza tranzacțiilor	Analiza proceselor
Evaluarea la un moment dat de timp	Evaluarea continuă
Proceduri standarde	Proceduri cu profil de risc
Performanța istorică	Abordare anticipativă
Focusare pe evitarea riscului	Focusare pe diminuarea riscului

Sursa: *Hotay A. N. Guidebook on implementation of risk based supervision* [3,p.14]

În abordarea SBR, efortul de supraveghere depinde de gradul de cunoaștere de către autoritățile de supraveghere a instituțiilor pe care le supraveghează. Dacă există inconveniente în procesul de evaluare a riscurilor, resursele de supraveghere pot să nu fie focalizate asupra instituțiilor care au nevoie de ele. Astfel, supraveghetorii ar trebui să se asigure că înțelegerea profilului de risc al instituțiilor este cât mai exactă. Acest lucru va reduce riscul de aplicare a planurilor de supraveghere ineficiente.

Nerespectarea legilor, regulamentelor și a altor directive prudențiale emise de autoritățile de supraveghere este unul dintre riscurile pe care băncile trebuie să îl gestioneze în mod corespunzător. În cadrul SBR, rolul supraveghetorilor este de a se asigura că băncile dispun de sisteme de gestionare a riscurilor, care să asigure inclusiv conformarea cu legile și reglementările în vigoare.

SBR este un proces continuu, prin care riscurile unei bănci sunt evaluate, fiind elaborat un plan de supraveghere, care trebuie să fie executat într-un mod eficient. Cadrul de SBR este alcătuit din șase etape-cheie, descrise în tabelul 2.

Tabelul 2

Cadrul de supraveghere bazată pe riscuri

Nr. crt.	Etapele	Instrumentele bazate pe risc/rapoarte
1.	Analiza instituției	Profilul instituțional
2.	Evaluarea riscurilor instituției	Matricea preliminară a riscurilor Sumarul evaluării riscurilor
3.	Planificarea și programarea activităților de supraveghere	Planul de supraveghere
4.	Definirea activităților de evaluare	Memorandumul
5.	Efectuarea controalelor	Ratingul CAMELS, Matricea riscurilor
6.	Raportarea constatărilor, elaborarea recomandărilor și urmărirea procesului de înlăturare a inconvenietelor	Rapoartele de supraveghere Profilul instituțional actualizat

Sursa: *Hotay A. N. Guidebook on implementation of risk based supervision* [3, p.15]

1. Profilul instituțional

Această etapă primară presupune examinarea în detaliu a băncii, care este supravegheată. Profilul instituțional oferă un rezumat al structurii instituției, situația financiară actuală și profilul de risc, precum și evidențiază aspectele-cheie și constatările anterioare ale supraveghetorului. Acesta conține informații ce țin de structura de proprietate a băncii, capitalul, rețeaua de sucursale, personalul băncii, sistemul de guvernanță corporativă, strategia și profilul de afaceri al instituției și, riscurile și provocările, cu care se confruntă instituția, performanțele instituției. Un profil instituțional detaliat și în permanență actualizat trebuie să fie menținut pentru fiecare instituție bancară supravegheată.

2. Evaluarea riscurilor

Pentru a asigura că activitățile de supraveghere sunt întotdeauna axate pe domeniile cu cel mai mare risc pentru bancă, este necesară evaluarea periodică a riscurilor, care reprezintă o parte integrantă a profilului instituțional. Procesul de evaluare a riscurilor evidențiază atât punctele forte, cât și vulnerabilitățile unei bănci și oferă o bază pentru determinarea activităților de supraveghere care urmează să fie efectuate. Evaluarea trebuie să se aplice întregului spectru de riscuri ce ţin de activitatea băncii, inclusiv, dar fără a se limita la [2, p.20]:

- riscul de credit – riscul de neîncasare a sumei împrumutului acordat sau a dobânzii aferente acestui împrumut;
- riscul de lichiditate – imposibilitatea băncii de a-și onora obligaţiile scadente la un moment de timp;
- riscul de dobândă – neîncasarea profiturilor în urma modificării neprognozate a ratei dobânzii (situația de gap). Acest risc este generat de diferența dintre activele bonificate cu dobândă și pasivele la care se plăteşte dobânda pentru o perioadă anumită de timp;
- riscul valutar – posibilitatea unor pierderi sau neîncasări de profituri în urma variației imprevezibile a cursului valutar;
- riscul legal – riscul de pierdere, ca urmare atât a amenzilor, penalităţilor şi sancţiunilor de care instituţia de credit este pasibilă, în caz de neaplicare sau aplicare defectuoasă a dispoziţiilor legale sau contractuale, cât şi a faptului că drepturile şi obligaţiile contractuale ale instituţiei de credit şi/sau ale contrapartidei sale nu sunt stabilite în mod corespunzător;
- riscul reputaţional – posibilitatea apariţiei pierderilor financiare importante la nivelul instituţiei de credit, ca urmare a deteriorării percepţiei publicului larg despre capacitatea băncii de a-şi îndeplini adecvat funcţiile.

Activitatea unei instituții prezintă diverse combinații și concentrații de aceste riscuri în funcție de natura și domeniul fiecărei activități în parte. Prin urmare, atunci când are loc evaluarea riscurilor, este necesar să se ia în considerare mediul general de risc al instituției, calitatea managementului intern al riscurilor, a sistemelor de tehnologii informaționale, precum și riscurile asociate fiecărei activități de afaceri [1, p.90]. O matrice a riscurilor este utilizată pentru a prezenta, într-un mod concis, diferitele categorii de risc, nivelul acestora, tendința (evoluția) riscurilor, eficiența gestionării acestor riscuri. Matricea arată, de asemenea, evaluarea globală a riscurilor instituției.

Un exemplu de matrice a riscurilor este prezentat în Tabelul 3:

Tabelul 3

Matricea de evaluare a riscurilor

Tipul riscului	Nivelul riscului	Calitatea managementului riscurilor	Riscul global compozit	Direcția riscului global
Credit	Înalt	Acceptabilă	Înalt	**În creștere**
Lichiditate	Înalt	Joasă	Înalt	**În creștere**
Rată a dobânzii	Înalt	Acceptabilă	Înalt	**În creștere**
Valutar	Moderat	Acceptabilă	Redus	**Stabilă**
Operațional	Înalt	Joasă	Înalt	**În creștere**
Reputațional	Moderat	Acceptabilă	Moderat	**Stabilă**
GLOBAL	Înalt	Acceptabilă	Înalt	**În creștere**

Sursa: *Hotay A. N. Guidebook on implementation of risk based supervision* [3, p.40]

3. Planificarea și programarea activităților de supraveghere

Planul de supraveghere reprezintă o punte de legătură între evaluarea riscurilor instituției,

care identifică riscurile semnificative, problemele în cadrul supravegherii și activitățile de supraveghere ce urmează a fi desfășurate. Un plan anual detaliat de supraveghere ar trebui să fie elaborat pentru fiecare bancă și actualizat, la necesitate. Planul trebuie să demonstreze că deficiențele identificate prin procesul de evaluare a riscurilor, precum și în cadrul examinării anterioare sunt în curs, sau vor fi soluționate pe viitor. Orizontul de timp pentru a fi acoperit de plan este, în general, de 18 luni.

Planul ar trebui să includă, în general, toate activitățile de supraveghere care urmează să fie desfășurate, domeniul de aplicare al acestor activități (complexe sau tematice) și obiectivele acestor activități (de exemplu, verificarea unor anumite linii de afaceri, produse, persoane).

Tehnicile de supraveghere, care pot fi aplicate includ: supravegherea off-site, controale complexe pe teren, controale tematice, ședințele ad-hoc, întâlnirile cu auditorii externi etc.

4. Definirea activităților de evaluare

La această etapă, are loc elaborarea Memorandumului, care identifică domeniul de aplicare, obiectivele-cheie și activitățile examinării/evaluării. Este o planificare detaliată a procesului de evaluare, care acoperă o revizuire aprofundată a tuturor rapoartelor on-site și off-site relevante și situația actuală a băncii. Acesta identifică punctul central al activităților de examinare la fața locului (on-site) și schițează procedurile de aplicat în raport cu zonele de risc, care urmează să fie revizuite în cadrul unei examinări. Memorandumul detaliază, în special, aspectele care trebuie investigate în timpul procesului de examinare și alocă resurse adecvate pentru fiecare sarcină.

5. Efectuarea evaluărilor/controalelor

Examinările on-site se efectuează prin aplicarea procedurilor SBR. Procedurile trebuie să fie adaptate la caracteristicile fiecărei instituții, ținând cont de dimensiunea, complexitatea și profilul de risc al acestora. Accentul trebuie pus pe evaluarea capacității conducerii de a identifica, măsura, monitoriza și controla sau atenua riscurile. Procedurile de evaluare trebuie să fie completate în măsura în care vor determina dacă managementul instituției conștientizează și administrează, în mod adecvat, nivelul și riscurile asumate.

6. Raportarea

Ultima etapă este comunicarea constatărilor și recomandărilor băncii, care a fost examinată și urmărirea acțiunilor ulterioare ale băncii cu privire la remedierea situației/problemelor identificate. Raportul de examinare/control trebuie să comunice, în mod clar, Consiliului de administrație și Organului executiv al băncii, orice problemă constatată în cadrul supravegherii, riscurile în care este încadrată banca, legile și regulamentele care nu se respectă de către bancă, alte probleme. Raportul de examinare/control trebuie să fie confidențial, divulgat doar între instituție și autoritatea de supraveghere și, prin urmare, nu trebuie să fie publicat.

În ceea ce privește procesul de supraveghere bazată pe risc, în Republica Moldova, este de menționat că activitatea bancară din Republica Moldova este supusă unui spectru larg de riscuri, printre care riscul de credit, riscul structurii netransparente a acționarilor în bănci, riscul de spălare a banilor și finanțare a terorismului etc. În prezent, sistemul bancar se află la etapa de tranziție la cerințele Basel II și III, fiind în

proces de implementare a proiectului Twinning, aferent consolidării capacității BNM, în domeniul reglementării şi supravegherii bancare, în contextul cerințelor UE.

În vederea implementării abordării bazate pe risc, BNM își propune crearea, la nivel central, a unei platforme pentru asigurarea obiectivelor supravegherii prudențiale. Crearea centralei riscurilor va asigura Băncii Naționale capacitatea necesară de a analiza şi monitoriza informația în timp real furnizată de băncile licențiate, cu scopul evaluării riscului de credit, al structurii netransparente a acționarilor şi de spălare a banilor şi finanțare a terorismului. Astfel, va fi evaluat adecvat gradul de risc pe bancă, grup de bănci sau sector [4].

În aceste condiții, centrala riscurilor va cuprinde patru soluții informatice distincte care vor asista Banca Națională la identificarea riscurilor din sectorul bancar, şi anume registrul riscului de credit, soluția pentru optimizarea procesului de licențiere şi notificare, soluția pentru optimizarea procesului de monitorizare a transparenței acționarilor şi soluția privind analiza la distanţă în domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor şi finanţării terorismului [4].

1. Registrul riscului de credit reprezintă un sistem de înregistrare şi prelucrare a informaţiilor aferente riscului de credit rezultat din activitatea financiară a băncilor, unde vor fi stocate şi centralizate datele de identificare ale debitorilor (contrapărţilor), cele aferente activelor şi angajamentelor băncilor supuse riscului de credit. Acesta va fi utilizat la revizuirea, rectificarea şi clasificarea debitorilor băncii, contribuind astfel la evaluarea suficienţei provizioanelor pentru nivelul riscului la activele şi angajamentele problematice, precum şi la identificarea tendinţelor portofoliilor de credite.

2. Soluția pentru optimizarea procesului de licențiere și autorizare reprezintă un sistem de înregistrare şi prelucrare a informațiilor şi a datelor cu privire la confirmarea administratorilor băncilor, aprobarea BNM cu privire la deschiderea de subdiviziuni ale băncii, autorizarea activităților instituțiilor financiare, acordarea permisiunilor de procurare sau majorare a cotelor de participare substanțiale achizitorilor potențiali sau deținătorilor direcți/indirecți, licențierea prestatorilor de servicii de plată şi emitenților de monedă electronică nebancari, eliberarea actelor cu caracter permisiv, precum şi a altor activități care necesită autorizarea, confirmarea, aprobarea şi licențierea de către BNM. Implementarea soluției pentru optimizarea procesului de licențiere şi notificare va permite BNM să autorizeze, confirme, aprobe, licențieze persoane şi activități, care nu reprezintă un grad de risc sporit pentru bancă, precum şi va asigura gestionarea, prevenirea şi limitarea riscurilor aferente desfăşurării activităților.

3. Soluția pentru optimizarea procesului de monitorizare a transparenței acționarilor reprezintă un sistem de înregistrare şi prelucrare a informaţiilor şi datelor cu privire la deţinătorii direcţi sau indirecţi de cote în capitalul social al băncii şi beneficiarii efectivi, precum şi tranzacţiile înregistrate de către aceştia. Implementarea soluției va permite verificarea promptă a oricăror suspiciuni aferente deţinătorilor direcţi şi indirecţi, beneficiarilor efectivi de cote substanţiale, precum şi va crea, în ansamblu, o imagine clară şi precisă despre structura de proprietate a băncilor.

4. Soluția privind analiza la distanță în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului va fi implementată având ca obiectiv identificarea şi evaluarea promptă a riscurilor de spălare a banilor şi finanţare a terorismului aferente băncilor, operațiunilor şi tranzacţiilor clienților acestora. Soluția dată va contribui la simplificarea tehnicilor aplicate în cadrul controalelor pe teren pentru identificarea suspiciunilor, examinarea critică a conexiunilor dintre tranzacţii şi persoanele implicate, prioritizarea acţiunilor necesare să fie întreprinse de către autoritatea de supraveghere, iar ca rezultat va duce la micşorarea riscului de spălare a banilor şi/sau finanţare a terorismului, la care este expus sectorul bancar.

În contextul celor expuse, poate fi **concluzionat** faptul că Supravegherea Bazată pe Risc contribuie semnificativ la consolidarea stabilității băncilor şi, implicit, a sistemului bancar în ansamblu.

Astfel, aplicarea unui set de metodologii şi standarde mai bune de supraveghere a sistemului bancar, aliniate la acquis-ul relevant al UE şi cele mai bune practici, va permite o aplicare mai eficientă şi mai sigură a sistemului de supraveghere bazat pe prognozarea şi evaluarea riscurilor. Prin urmare, buna funcţionare a pieţei financiare bancare din Republica Moldova va contribui la creşterea economică, precum şi la asigurarea securității şi stabilității generale a participanților la piața financiară bancară.

Bibliografie:

1. COCIUG V., CINIC L. *Gestiunea riscurilor bancare*, Chişinău: ASEM, 2008. 214 p.;
2. DEDU V., NECHIF R. *Gestiunea riscurilor bancare prin prisma Acordului Basel II*, Economie teoretică şi aplicată, volumul XVII (2010), No.2(543), p.85-98.;
3. HOTAY A. N. *Guidebook on implementation of risk based supervision*, 104p;
4. *http://www/bnm.md*;
5. *http://www.fsc.gov.bb/index.php/43-in-focus/144-rbs-in-focus.*

Subsecţiunea: FINANȚE ŞI ASIGURĂRI

POLITICA FISCALĂ CA INSTRUMENT DE REGLARE CONJUNCTURALĂ

Prof. univ. dr. hab. Natalia BĂNCILĂ,
Catedra „Finanțe și Asigurări", ASEM

In present, economic situation of Moldova is subject to major changes related to economic crisis, political instability, the high degree of poverty population, economic and political situation of neighboring states, and the countries of Europe. In such circumstances it is necessary for the state to streamline instruments of intervention in the economy. Among these are budgeting fiscal policy, which primarily affects assimilation and local budget revenues.

În prezent, conjunctura economică a Republicii Moldova este supusă unor schimbări majore, ce ţin de criza economică, instabilitatea politică, gradul sporit al sărăciei populației, situația economică și politică a statelor învecinate, dar și a țărilor din spațiul european. În astfel de condiții, este necesar ca statul să-și eficientizeze instrumentele sale de intervenție în economie. Printre acestea fiind politica fiscal-bugetară, care, în primul rând, influențează acumularea veniturilor bugetare și locale.

Cuvinte-cheie: *conjunctură economică, politică fiscală, venituri bugetare, impozite.*

Introducere

Conjunctura economică cuprinde totalitatea trăsăturilor şi fenomenelor ce caracterizează situaţia economică a unei ţări, a unui grup de ţări sau a economiei mondiale. Conjunctura economică este determinată de fluctuaţiile şi interdependenţele mai multor procese economice [3].

Conjunctura economică, care, de fapt, reprezintă raportul dintre finanţele publice şi economie, s-a modificat în decursul timpului, în funcţie de numeroşi factori interni şi /sau externi, printre care: nivelul de dezvoltare economică; implicarea statului în viaţa economică şi socială prin diverse instrumente ; diversitatea şi complexitatea necesităţilor publice, inclusiv sociale, perturbările politice, criza economică,etc. Totodată, contextul economic intern, în care funcţionează finanţele publice, este format de acţiunea conjugată a unor factori de nivel sporit, precum: cheltuielile publice, perturbările politice, instabilitatea economică, transformarea permanentă a mediului financiar şi monetar etc.

Politica fiscală, fiind o parte componentă a politicii financiare şi unul din instrumentele de intervenţie a statului în economie, are rolul de a intercorela celelalte politici economice: bugetare, monetare, structurale, investiţionale, antreprenoriale etc., având consecinţe şi efecte majore asupra conjuncturii economice.

Conţinut

Politica fiscală, prin intermediul impozitelor şi taxelor, intervine în procesul de obţinere şi distribuire a veniturilor bugetare influenţând, în cele din urmă, creşterea economică a ţării. În legătură cu aceasta, într-o economie, scopul principal al eficienţei unui sistem fiscal este de a constitui o sursă stabilă şi solidă de venituri publice. Totodată, sistemul fiscal trebuie să aibă drept obiective majore susţinerea dezvoltării economice a ţării şi sprijinirea categoriilor de oameni social-vulnerabile.

Ţinând cont de obiectivele menţionate, pentru a eficientiza politica fiscală, aceasta fiind parte componentă a sistemului fiscal, este necesar de a acorda o atenţie deosebită administrării fiscale. În acest sens, acesteia, la rândul său, îi revine un rol primordial în depistarea şi combaterea unui şir de probleme ale fiscalităţii care slăbesc eficienta structurilor statale, fiind, în acelaşi timp, un factor generator de corupţie.

Principalele instrumente de realizare a politicii fiscale sunt impozitele şi taxele, prin care statul intervine în activitatea economică şi socială a ţării şi care permit formarea sistemului de venituri bugetare, a produsului naţional brut, echilibrarea şi stabilitatea bugetului de stat, a bugetelor locale, realizarea controlului financiar. Acest control, la rândul său, contribuie la apărarea integrităţii patrimoniului public şi privat, la intercorelarea intereselor statale şi locale cu interesele agenţilor economici şi ale populaţiei.

Astfel, impunerea fiscală reprezintă un factor primordial, care influenţează eficienţa de ansamblu a economiei, determinând mărimea înclinaţiei de a economisi, investi şi munci, influenţând creşterea producţiei şi ocuparea forţei de muncă, ceea ce reprezintă elementele esenţiale ale strategiei de dezvoltare durabilă a ţării.

Politica fiscală a Republicii Moldova trebuie să fie orientată spre a fi soluţionate problemele ce ţin de impunerea fiscală, precum: creşterea presiunii fiscale, dubla impunere şi evaziunea fiscală, care frânează desfăşurarea activităţii economice la nivel macro- şi micro-economic, defavorizează climatul investiţional, diminuează aportul financiar al agenţilor economici în bugetul de stat. Din aceste considerente, pentru soluţionarea problemelor menţionate, este necesară perfecţionarea sistemului fiscal pe plan naţional.

Impunerea fiscală, în multe cazuri, determină decizia finală privind investirea capitalului într-o economie anumită perturbând climatul investiţional al unei sau altei regiuni. Totodată, stabilitatea sistemului

fiscal este de aceeași importanță ca și stabilitatea politică şi cea economică a țării. Din acest punct de vedere, orientarea europeană a Republicii Moldova necesită acțiuni de reformare a întregului sistem economic, inclusiv a celui fiscal, în vederea racordării la standardele europene, promovând noi abordări ale politicii fiscale.

Politica fiscală, fiind un element important al economiei de piaţă, poate direcționa procesele economice, lichidând fenomenele negative prin gestiunea corectă a instrumentelor sale, printre acestea fiind: impozitele, taxele, alte prelevări obligatorii, cheltuielile guvernamentale. Astfel, în linii majore, politica fiscală reprezintă un complex de măsuri iniţiate, implementate de guvern, prin intermediul bugetelor publice, în scopul realizării şi menţinerii echilibrului macroeconomic în economie.

Totodată, politica fiscală reprezintă o formă de intervenţie indirectă a statului în economie (este o politică de ajustare), fiind aplicabilă pe piaţa bunurilor şi serviciilor cu efecte imediate asupra economiei, contribuind la ajustarea dezechilibrelor macroeconomice interne, fiind strict şi total reglementată juridic

Prelevarea fiscală urmăreşte asigurarea satisfacerii sarcinii publice, adică participarea tuturor cetăţenilor la cheltuielile publice adică redistribuirea veniturilor cetăţenilor între diferite păturI ale populaţiei.

Sarcina primară a impunerii fiscale constă în procurarea de resurse pentru autoritatea publică, dar, totodată, aceasta este folosită de stat pentru ca să poată interveni în viaţa social-economică a țării. Impozitele reprezintă o contribuţie obligatorie necondiţionată, deoarece contribuabilul nu poate pretinde prestarea unui serviciu de către autoritatea publică.

Mărimea veniturilor prelevate în bugetul statului preponderent depinde de măsura în care se dezvoltă activităţile economico-sociale generatoare de venituri, de nivelul presiunii fiscale individuale şi globale, de mărimea și structura produsului intern brut şi proporțiile proceselor de repartiţie primară şi secundară a acestuia prin intermediul bugetului de stat, de mărimea cheltuielilor publice, de posibilităţile valorificării de către stat a patrimoniului public.

În ceea ce priveşte povara fiscală, aceasta, în Republica Moldova, este relativ scăzută, în comparaţie cu ţările din regiune. Totodată, sistem fiscal nu este, în deplină măsură, definitivat; nu poate fi asigurat un grad suficient de stabilitate a acestuia, iar povara fiscală poate oscila. Este de menționat că majorarea volumului veniturilor bugetare conduce, concomitent, la amplificarea cheltuielilor publice, iar intercorelarea resurselor existente şi a utilizărilor bugetare este determinată de un şir de factori de natură economică, socială, monetară şi financiară.

Din acest punct de vedere, este necesară identificarea factorilor primari, de influență majoră a politicii bugetar-fiscale și impactului acestora asupra celor două elemente componente ale bugetului – veniturile şi cheltuielile şi determinarea scenariului posibil de evoluţie a acestora.

Nu întotdeauna, creşterea cotei impozitelor (a gradului de fiscalitate) are drept efect creşterea veniturilor bugetare, acestea fiind influențate și de comportamentul și reacția consumatorilor şi producătorilor la instituirea sau creşterea impunerii fiscale. Astfel, în Republica Moldova (ca și în alte state ex-sovietice), veniturile bugetare sunt formate, preponderent, de randamentul fiscal al impozitării indirecte și mai puțin a celei directe, spre deosebire de statele cu economie dezvoltată. Practica economică a arătat că există un prag al gradului de fiscalitate (de la ţară la ţară şi de la un moment la altul, în cadrul aceleiaşi ţări), peste care creşterea, în continuare, a acestuia conduce la diminuarea veniturilor bugetare, nu la creşterea acestora.

Este recunoscut faptul că reducerea cotelor exagerate ale impozitelor conduce spre sporirea încasărilor fiscale. Discuțiile apar însă atunci, când se fac cu referire la condiţiile specifice ale unei ţări, la perioada de recuperare a pierderilor bugetare iniţiale survenite în urma diminuării încasărilor fiscale. Din acest punct de vedere, raportat la Republica Moldova, în perioada de criza actuală de subproducţie, ar fi oportună o politică fiscală relaxată (grad de fiscalitate mic), care să încurajeze oferta, mărind astfel baza de impozitare şi, implicit, veniturile bugetare. În practică, acest deziderat este realizat prin diferenţierea impozitelor indirecte, în aşa fel, încât anumite activităţi să fie încurajate, iar altele să fie descurajate.

În ultimul timp, se vehiculează opinia, precum că aplicarea cotei unice de impozitare ar conduce la majorarea veniturilor bugetare. Necesitatea implementării în Republica Moldova a unui astfel de sistem fiscal ar rezulta nu din gradul înalt al fiscalităţii, care este mediu faţă de ţările din UE, ci din diversitatea impozitelor deja existente, ceea ce ar genera probleme privind urmărirea şi prelevarea lor la diferite bugete, încurajând astfel evaziunea fiscală şi birocraţia.

Acţiunile de control efectuate pentru identificarea evaziunii fiscale, pe categorii de contribuabili (persoane fizice şi juridice) şi pe categorii de venituri (impozit pe venit, taxa pe valoarea adăugată, accize, impozite şi taxe locale şi alte impozite şi taxe), analiza evaziunii fiscale în funcţie de forma de proprietate a persoanelor juridice controlate atestă că societăţile comerciale cu capital de stat şi regiile autonome deţin o pondere mai mare în totalul sumelor sustrase, în raport cu persoanele juridice cu capital privat şi mixt.

În cadrul reformelor fiscale, este important faptul de a nu fi admisă reducerea veniturilor bugetare, ceea ce ar contribui la diminuarea cheltuielilor publice, sau la confruntarea cu pericolul inflaţiei. Reducerea presiunii fiscale cu menţinerea sau chiar sporirea concomitentă a veniturilor bugetare, poate fi atinsă ca urmare a creşterii volumului producţiei de mărfuri şi servicii, condiţionată, la rândul său de diminuarea impunerii fiscale. Acest fapt influențează, în cele din urmă, elasticitatea Produsului Intern Brut (PIB). Astfel, de exemplu, reducerea cotei impozitelor cu un procent, antrenează după sine o creştere a valorii PIB-ului mai mare de un procent și, respectiv, o creștere a veniturilor bugetare. Și invers, când creşterea valorii PIB-ului este mai mică decât un procent, reducerea impozitelor va contribui la micşorarea veniturilor bugetare cu toate consecinţele negative. Cu toate acestea, vom menționa că țările cu economii dezvoltate au o presiune fiscală mai înaltă decât ţările în curs de dezvoltate sau subdezvoltate, iar veniturile bugetare sunt formate, preponderent, din impozite directe, dintre care principalul este impozitul pe venit, cota căruia este destul de sporită atingând, în unele cazuri, 35-40%, în Republica Moldova, aceasta fiind de 12% pentru persoanele juridice. Este necesar să menționăm, în acest sens, că ecuaţia fiscalităţii constată următoarele: cu cât vor spori veniturile fiscale pe calea creşterii masei impozabile şi a ratei de impozitare cu atât vor creşte impozitele la nivel de agent economic, ceea ce duce la inhibarea înclinaţiei contribuabililor spre economii şi investiţii, adică la reducerea masei impozabile. Rezultă că fiscalitatea exagerată determină încetinirea activităţii economice, atrăgând diminuarea bazei impozabile, şi, în consecinţă, a veniturilor publice. Această ipoteză fiscală este valabilă pentru economia actuală a Republicii Moldova.

Eficienţa politicii fiscale se manifestă prin consecinţele ei asupra activităţii economice. Astfel, prin intermediul impunerii fiscale, ea intervine în procesul de obţinere şi distribuire a veniturilor agenţilor economici şi, respectiv, a rezultatelor financiare ale acestora. Impozitele şi taxele aplicate la cote exagerate privează activitatea sectorului real de profituri şi face nerentabilă continuarea acesteia. Politică fiscală justă trebuie să asigure echitatea fiscală a agenţilor economici, precum şi valorificarea contribuţiei fiecăruia în raport cu capacitatea pe care o are. Impozitele sporite pot afecta grav cointeresarea materială a contribuabililor, descurajându-i în activitatea lor. Încercând să scape de constrângerile unei presiuni fiscale sporite, o parte din agenţii economici, plătitori de impozite, se vor orienta spre economia subterană sau, pur şi simplu, îşi vor micşora volumul de activitate. Din acest punct de vedere, impunerea fiscală trebuie să se axeze pe principiile eficienţei, echităţii şi simplităţii, care implică administrarea aceleiaşi rate pentru toţi contribuabilii.

În scopul obţinerii unui impact benefic al sistemului fiscal asupra economiei, ar fi oportun ca măsurile privind facilităţile fiscale, reducerile cotelor impozitelor, să fie substituite cu cele de relaxare a impozitării capitalului, justificate prin necesitatea stimulării economisirii şi investirii, ceea ce ar favoriza creşterea economică sustenabilă din contul expansiunii sectorului privat. Totodată, sunt imperios necesare modificarea reglementărilor privind politicile macroeconomice și perfecționarea lor în interesul satisfacerii necesităţilor societăţii.

Ajungem la **concluzia** că statul este acela care poate determina şi gestiona economia unei ţări prin instrumentele de vehiculare a acesteia. Astfel, politica fiscal-bugetară, inclusiv impozitele, de asemenea, ţin de responsabilitatea statului. Acestea pot fi adecvate din punct de vedere al autorităţilor publice şi neadecvate din punct de vedere al contribuabililor fiscali. În condițiile economice și politice actuale, majoritatea contribuabililor (de obicei, cei cu venituri mai mici) se conformează la politica fiscală existentă în pofida tuturor obstacolelor, spre deosebire de cei cu venituri sporite, care, de cele mai multe ori, se eschivează să o facă, fapt ce necesită întreprinderea de măsuri drastice pentru astfel de categorii de contribuabili.

Regulile fiscale, deşi sunt elaborate, nu garantează disciplina bugetar-fiscală, fapt confirmat de practica fiscală. Pentru ca normele respective să fie eficiente, acestea trebuie să îndeplinească câteva criterii, şi anume să nu fie prea rigide, să fie credibile şi transparente. Pe lângă acestea, soldul bugetar, ca instrument de analiză a politicii fiscal-bugetare, poate scoate în evidenţă legăturile dintre potenţialul economic şi baza fiscală a unei ţări. În Republica Moldova, acest sold este deficitar, ceea ce atestă lacune în politica și gestiunea fiscală a țării, inclusiv baza fiscală slabă, deoarece doar activitatea economică peste nivelul PIB-ului potențial generează mărirea încasărilor fiscale peste normă, și reduce din deficitul bugetar înregistrat. Printre problemele finanţelor publice din Republica Moldova, se-nscrie și cea a unei politicii fiscale „clasice” discreţionare şi prociclice. Această situaţie poate fi schimbată doar prin reforma cadrului instituţional și normativ fiscal, reformularea regulilor fiscale şi sporirea transparenţei decizionale luând în considerare experienţa pozitivă şi negativă privind respectarea regulilor fiscale a Republicii Moldova.

În vederea consolidării veniturilor bugetare, stimulării activității economice, precum și diminuării proporţiilor de evaziune fiscală și vamală, în anul 2016, au fost adoptate mai multe măsuri de politică fiscală, printre care: majorarea termenului de reportare a pierderilor rezultate din desfășurarea activității de întreprinzător, de la 3 ani la 5 ani, cu excluderea eşalonării acestora în părţi egale; introducerea impozitului pe avere pentru persoanele fizice – proprietari ai bunurilor imobiliare (cu excepția terenurilor) pe teritoriul

Republicii Moldova, care au o suprafață mai mare de 120 m^2 și valoarea estimată, apreciată de către organele cadastrale teritoriale, ce depășește 1,5 milioane de lei, acesta urmând a fi dezvoltat și pentru alte componente ale averii persoanelor bogate; interzicerea restituirii TVA, taxei vamale şi accizelor în contul stingerii datoriilor creditorilor, inclusiv persoanelor juridice şi fizice cesionari, ai subiectului impunerii/plătitorului vamal, care dispun de decizie de restituire a TVA, accize sau a drepturilor de import; revizuirea modului de deducere a cheltuielilor la calcularea impozitului pe venit și trecerea în cont a TVA aferent întreținerii și funcționării automobilelor etc. Aceste măsuri sunt orientate spre majorarea veniturilor bugetare, spre combaterea evaziunii şi păstrarea echității sociale în speranța că vor fi realizate, dar, în opinia noastră, nu înainte ca să fie respectată legislația fiscală.

Bibliografie:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova
2. Cadrul bugetar pe termen mediu. Hotărârea Guvernului RM nr.1011 din 26.08.2016
3. http://economie-si-afaceri-internationale.blogspot.md/2011/11/studiu-privind-conjunctura-economica.html

MODELAREA DECIZIEI DE INVESTIȚIE ÎN CADRUL ENTITĂȚILOR SISTEMULUI COOPERAȚIEI DE CONSUM DIN REPUBLICA MOLDOVA

Prof. univ. dr. hab. GANEA Victoria, CNAA,
ganea.victoria@gmail.com
Drd. Tatiana SANDUȚA, UCCM
santatyana@yandex.ru

This article highlights the qualities of the financial analysis of the enterprise as a task for the evaluation of its economic performance. Taking into account the dynamics of the investment project and difficulties in appreciation of each phase of the viability of the project, it is welcomed that the investment decision shaping in the framework of the cooperation consume system entities from the Republic of Moldova to be analysed in dynamics under the influence of time factor at each stage of realization of the investment project. We emphasize that the financial analysis methods manifest itself as a real tool used to manage the enterprise, enabling managers to enter into the meaning of phenomena researched, to formulate the fairest conclusions from research and that will be valorised in developing various strategic alternatives.

Key words: *economic entity, financial analysis, investment decisions, investment project.*

Fiecare entitate economică are structuri proprii, forme adecvate de organizare, reglementări de orientare şi control, aplică metode şi principii de conducere corespunzătoare, foloseşte modalităţi şi criterii diferite de apreciere a eforturilor, de măsurare a efectelor şi de apreciere a eficienţei, utilizează diferite instrumente economico-financiare de stimulare sau limitare a unor activităţi. Or, toate instrumentele financiare sunt strâns corelate între ele şi au menirea să orienteze eforturile întreprinderii spre realizarea obiectivelor stabilite, să stimuleze dezvoltarea producţiei şi desfacerii, a prestărilor de servicii, exportului, creşterea competitivităţii produselor pe piaţa externă, accelerarea vitezei de rotaţie a fondurilor, obţinerea de randamente înalte cu costuri reduse şi, astfel, să asigure creşterea veniturilor.

Instrumentele financiare exercită controlul deciziei de investiţie şi îndeplinesc următoarele funcţii: mijloc de dimensionare a necesarului de resurse financiare ce urmează a fi constituite şi utilizate, de semnalare şi control, de stimulare ori sancţionare a entităţii, de cuantificare a eficienţei cu care trebuie să fie utilizate resursele.

Aparatul metodic al managementului financiar al întreprinderii, care, spre regret, încă este utilizat în republica noastră, de fapt, era caracteristic sistemului totalitar sovietic, cu gestiune şi planificare centralizată, unde o însemnătate deosebită, în organizarea procesului de conducere, o aveau metodele empirice. De asemenea, se bucurau de succes metodele tipice şi de standardizare: structurile organizatorice de conducere socialiste, structura aparatului de conducere identic, standardul în gestiunea întreprinderii etc.

Actualmente, odată cu intensificarea mediului concurenţial, se impune adaptarea unităţilor economice la condiţiile existente. Din această cauză, întreprinderile trebuie să treacă de la utilizarea metodelor intuitive şi empirice de conducere la metodele moderne de gestiune, la implementarea în practică a metodelor şi tehnicilor de analiză financiară. În acest sens, se presupune utilizarea unui sistem de indicatori, care au calitatea de purtători de informaţie, cu ajutorul cărora se asigură caracteristica complexă, cantitativă şi

calitativă a fenomenelor studiate. Evaluarea indicilor financiari reprezintă cea mai eficientă şi cea mai des utilizată tehnică a analizei financiare şi a deciziei de investiţie.

Calitatea sistemului de indicatori şi capacitatea acestuia de a oferi informaţii utile în analiza financiară reprezintă o condiţie esenţială în obţinerea unui diagnostic complet şi eficient. Analiza indicatorilor, precum şi concluziile generate sunt foarte importante pentru evaluarea situaţiei actuale şi elaborarea deciziei de investiţie. Dispunând de toate datele, apare posibilitatea aprecierii situaţiei reale şi formulării de decizii. Ca rezultat al procesului de analiză financiară, este prelucrat şi analizat un sistem integru de indicatori, prin intermediul cărora se apreciază componentele activităţii întreprinderii şi se elaborează propuneri pentru ameliorarea situaţiei financiare. Scopul principal al acestor activităţi îl constituie reflectarea cât mai exact a performanţelor sau disfuncţionalităţilor, pe care factorii de producţie şi de piaţă o impun obiectului de activitate al întreprinderii.

Utilitatea analizei nu poate fi motivată doar prin faptul că agentul economic s-a confruntat cu unele dificultăţi. Ea este necesară şi atunci, când „întreprinderea are o bună stare de sănătate”, şi, totuşi, se doreşte îmbunătăţirea ei [1]. Totodată, menţionăm că analiza reprezintă nu doar o funcţie a managementului, ci şi o componentă inseparabilă a acestuia. Conform opiniei lui Peter Drucker, un manager de succes consacră 50% din timpul său problemelor de diagnosticare a activităţii. Astfel, analiza oferă conducerii întreprinderii informaţii privind mersul activităţii economice, evoluţia realizării programelor şi bugetelor, informaţia necesară pentru elaborarea şi adoptarea deciziilor de reglare şi orientare a activităţii în viitor.

Deci, putem concluziona că analiza financiară a unei întreprinderi defineşte activitatea de evaluare a performanţelor economice ale acesteia, atât în trecut, cât şi în prezent. Totodată, ea prevede studierea factorilor care au determinat situaţia în cauză şi stabileşte măsuri concrete de îmbunătăţire a acestora, folosind un ansamblu de date disponibile, metode şi tehnici adecvate.

Metodele analizei financiare se manifestă ca un instrument real folosit pentru gestionarea întreprinderii, care permit managerilor să pătrundă în sensul fenomenelor cercetate, să formuleze cele mai juste concluzii rezultate din cercetare şi care vor fi valorificate în elaborarea diferitelor alternative strategice.

În prezent, există o gamă foarte largă de metode şi tehnici de realizare a analizei financiare. Selectarea acestora este influenţată de menirea analizei şi urmează să facă faţă scopului şi obiectivelor pe care le urmăreşte întreprinderea. Pornind de la aceasta, poate fi executată o grupare a metodelor existente în funcţie de tipurile acestora şi laturile fundamentale ale cunoaşterii – latura calitativă şi latura cantitativă [2].

În procesul de formare a deciziei de investiţie în cadrul entităţilor economice, un rol aparte îi revine obţinerii informaţiilor relevante, ce vor reflecta complex situaţia economico-financiară la întreprindere. Acest sistem de informaţii, necesar analizei se formează din două categorii de surse:

1. *Sursele interne* care reflectă funcţionarea propriu-zisă a întreprinderii, stările acesteia în anumite momente şi sunt reflectate în sistemul de evidenţă contabilă. Acesta include patru documente financiare de bază: bilanţul contabil, raportul privind rezultatele financiare, raportul fluxului mijloacelor băneşti şi raportul fluxului capitalului propriu. Informaţia ce se conţine în aceste documente oferă posibilitatea de a forma o viziune contabilă asupra operaţiilor şi poziţiei financiare ale unei întreprinderi; explică evoluţia reală a veniturilor anilor precedenţi şi evidenţiază cauzele acestei evoluţii. Dacă întreprinderea se confruntă cu probleme grave, se identifică schimbările necesare pentru a remedia situaţia şi se elaborează măsuri pentru revenirea la o profitabilitate normală.

Asigurând un flux informaţional permanent şi sistematic asupra evoluţiei mijloacelor, a modului de constituire a resurselor financiare şi a utilizării acestora, a profitului şi pierderilor obţinute, rapoartele financiare oferă conducerii întreprinderii elementele de bază pentru selectarea direcţiilor de dezvoltare şi optimizare a procesului de producţie şi desfacere, elaborarea politicii investiţionale etc.

2. *Sursele externe* ale firmei sunt necesare orientării activităţii şi adaptării ei la schimbările ce pot avea loc brusc în mediul economic, ajutând întreprinderea la dimensionarea de noi obiective strategice. Acestea permit aprecierea situaţiei reale, conform prelucrării prin intermediul sistemului de indicatori. Astfel, sunt determinate proprietăţile calitative, pe de o parte, iar pe de altă parte, sunt scoşi în evidenţă factorii şi cauzele, care influenţează negativ dezvoltarea activităţii întreprinderii.

Elementul-cheie pentru evaluare este alegerea unui model operaţional cât mai adecvat. Această calitate trebuie susţinută prin proceduri simple, flexibile şi riguroase, care să cuantifice cele mai importante caracteristici ale întreprinderii, care vor fi acceptate în planul procedurilor de lucru. Demersul nu este complet fără precizarea obiectului evaluării, subiecţilor, precum şi poziţia terţului, care furnizează elementul de reper pentru valoare şi preţ.

Caracterul complex al operaţiunii de evaluare este determinat de o serie de elemente, cum ar fi:

- natura şi mărimea întreprinderii. Domeniul în care activează firma îşi pune amprenta asupra modalităţii de evaluare. Cât priveşte mărimea, aceasta se reflectă în dimensiunea activităţii de evaluare, care, în timp, poate fi de ordinul lunilor;
- patrimoniul firmei şi posibilităţile de valorificare a lui. Întreprinderea dispune de bunuri materiale achiziţionate în momente şi la preţuri diferite, care trebuie să fie evaluate în funcţie de valoarea lor de utilitate. Aceste bunuri au o valoare intrinsecă, care se materializează în măsura în care pot fi valorificate;
- reflectarea patrimoniului în contabilitatea firmei. Cu ocazia evaluării unor societăţi, s-au constatat diferenţe importante dintre datele evidenţei şi situaţia faptică din teren. Or, în aceste condiţii, echipa de evaluare a trebuit să efectueze o serie de acţiuni pentru a se asigura concordanţa dintre evidenţe şi realitatea din teren;
- capacitatea echipei manageriale de a gestiona şi elabora strategia firmei.

Astfel, evaluarea unei întreprinderi vizează stabilirea valorii afacerii la un moment dat, măsurarea avuţiei reale şi a potenţialului acesteia de a-şi mări bogăţia în perioada următoare. Aceasta înseamnă că ea nu reprezintă doar stabilirea valorii unor proprietăţi sau bunuri din patrimoniul acesteia, ci şi determinarea capacităţii firmei de a genera diferite fluxuri, avându-se în vedere că obiectul evaluat este un bun care are capacitatea de a crea alte bunuri.

Or, în condiţiile economiei de piaţă, accentul se pune pe autonomia financiară a agenţilor economici, adică aceştia singuri hotărăsc ce să producă, cu ce resurse, pentru cine şi unde să comercializeze producţia. Organizarea finanţelor în cadrul unei întreprinderi presupune câteva principii de bază:

- independenţa întreprinderii în domeniul activităţii financiare;
- capacitatea de autofinanţare;
- realizarea scopului propus şi obţinerea anumitor rezultate;
- controlul şi responsabilitatea pentru aceste activităţi.

Deşi, între gestiunea financiară şi activitatea financiar, nu există o deosebire esenţială şi, deseori, aceste noţiuni se confundă, considerăm, totuşi, că gestiunea financiară cuprinde o activitate mai amplă fiind privită sub diverse aspecte. În primul rând, activitatea financiară în cadrul întreprinderii este reprezentată de ansamblul de oameni, servicii şi totalitatea relaţiilor ierarhice şi comunicaţionale ce îi leagă, care, adoptând şi implementând decizii financiare, realizează funcţia financiară în cadrul întreprinderii.

În baza literaturii studiate, putem identifica trei parametri, care influenţează mărimea şi complexitatea departamentului financiar la întreprindere, şi anume:

- volumul activităţii întreprinderii, care permite sau nu crearea secţiilor independente, de exemplu, planificare strategică, control etc.;
- structura întreprinderii, care poate fi centralizată sau descentralizată. Dar chiar şi în cadrul unei structuri descentralizate, gestiunea financiară trebuie să rămână centralizată, deoarece este necesar de avut, în cadrul întreprinderii, o politică financiară unică referitoare la circulaţia fluxurilor financiare;
- domeniul de activitate (servicii, agricultură, industrie, construcţii etc.).

În acelaşi timp, e necesar să se ţină cont de faptul că, în cadrul întreprinderilor mici, o activitate financiară ca atare nici nu există, iar problemele de ordin financiar apărute, se discută de la director - la contabil, sau se apelează la un expert extern.

În întreprinderile mici şi mijlocii, activitatea financiară curentă este concentrată în interiorul altor departamente, de exemplu: în departamentul contabil, administrativ, economic, deciziile financiare de proporţii (investiţii, finanţare, distribuirea beneficiilor), luându-se de către consiliul superior de administraţie [3].

În întreprinderile mari, activitatea financiară este diferenţiată între:

- organele informaţionale: contabilitate, departamentul juridic, fiscal;
- organele financiare: gestiunea fluxurilor de numerar şi a portofoliului de hârtii de valoare;
- organele de audit: revizia interioară şi auditul.

Implementarea strategiilor inovaţionale este legată de volumul mare de investiţii.

Conform teoriei economice, rentabilitatea activităţii întreprinderii este direct proporţională mărimii investiţiilor de capital. Deci, luând în considerare specificul dinamicii proiectului investiţional şi întrunirea dificultăţilor în aprecierea fiecărei etape a viabilităţii proiectului, propunem ca sistemul de evaluare a eficienţei strategiilor investiţionale să fie analizat în dinamică sub influenţa factorului timp la fiecare etapă de realizare a proiectului.

Astfel, în momentul t_0 la elaborarea proiectului *i*, rentabilitatea proiectului investiţional poate fi apreciată în baza formulei:

$$R_I \;/\; _{t=t_0} = \frac{\int_{t_4}^{t_8} \frac{CF_t^0(t)}{(1+k(t))^t}\,dt}{\int_{t_0}^{t_4} \frac{I_t^0(t)}{(1+(t))^t}\,dt} \qquad (1)$$

unde:

$CF_t^0(t)$ volumul încasărilor mijloacelor băneşti prognozat în decursul perioadei t_4 – faza introducerii inovaţiilor pe piaţă şi până la momentul t_8 – uzura morală la momentul finalizării etapei exploatării produsul inovaţional;

$I_t^0(t)$ – funcţia investiţiilor prognozată în perioada t_0 - momentul iniţierii etapei de elaborare a proiectului inovaţional şi t_4 – etapa de finalizare a realizării investiţiilor; *k(t)* – funcţia modificării coeficientului de discontare în perioada analizată.

Totodată, nu este trecută cu vederea şi probabilitatea obţinerii $R_I|_{t=t0}$ rezultatului rentabilităţii $P(R_I|_{t=t0})$. Concomitent, se prognozează efectul activităţii întreprinderii în urma implementării strategiei investiţionale, sau diferenţa dintre cheltuielile şi rezultatele funcţionării sistemului:

$$E|_{t=t0} = P|_{t=t0} - S|_{t=t0}; \qquad (2)$$

unde:

$P|_{t=t0}$ – valoarea prognozată a rezultatelor economico-financiari la momentul t_0 pentru perioada $T_{8-4} = t_8 - t_4$ funcţionării strategiei investiţionale;

$S|_{t=t0}$ – valoarea prognozată a cheltuielilor din activitatea economico-financiară a agentului economic la momentul t_0 pentru perioada T_{8-4}.

După finalizarea primei faze cu durata $T_{1-0} = t_1 - t_0$, din nou, se prognozează valoarea rentabilităţii proiectului investiţional, iar datele perioadei T_{1-0} utilizate în calcul sunt de facto:

$$R_I \;/\; _{t=t_1} = \frac{\int_{t_4}^{t_8} \frac{CF_t^1(t)}{(1+k(t))^t}\,dt}{I_{1-0} - \int_{t_0}^{t_4} \frac{I_t^1(t)}{(1+(t))^t}\,dt} \qquad (3)$$

unde:

volumul încasărilor mijloacelor băneşti prognozat la momentul $t = t_1$ pentru perioada de timp T_{8-4}.;

I_{1-0} – valoarea investiţiei reale în perioada T_{1-0};

$I_t^1(t)$ – funcţia investiţională prognozată la momentul actual pentru perioada T_{4-1}.

Totodată, se calculează şi probabilitatea obţinerii $R_I|_{t=t1}$, precum şi rezultatului rentabilităţii $P(R_I|_{t=t1})$. Ulterior, se prognozează efectul activităţii întreprinderii:

$$E|_{t=t1} = P|_{t=t1} - S|_{t=t1}; \qquad (4)$$

unde:

$P|_{t=t1}$ – valoarea prognozată a rezultatelor economico-financiari la moment pentru perioada T_{8-4}funcţionării strategiei investiţionale;

$S|_{t=t1}$ – valoarea prognozată a cheltuielilor din activitatea economico-financiară a agentului economic la momentul t_1 pentru aceeaşi perioadă T_{8-4}.

Trebuie menţionat faptul că, într-o anumită situaţie, momentele de referinţă sunt mărimi probabilistice şi, deci, e necesar să se analizeze în dinamică influenţa lor asupra rentabilităţii şi efectului aşteptat.

În cadrul etapei următoare, sunt determinate abaterile în mărimile calculate cu cele planificate şi prognozate şi anume:

1. Devierea rentabilităţii în prima fază a proiectului investiţional:

$$\Delta R_I(t_{1-0}) = R_I/_{t=t1} - R_I/_{t=t0} = \frac{\int_{t_4}^{t_8} \frac{CF_t^1(t)}{(1+k(t))^t}\,dt}{I_{1-0} - \int_{t_0}^{t_4} \frac{I_t^1(t)}{(1+(t))^t}\,dt} - \frac{\int_{t_4}^{t_8} \frac{CF_t^0}{(1+k(t))^t}\,dt}{\int_{t_0}^{t_4} \frac{I_t^0(t)}{(1+(t))^t}\,dt} \qquad (5)$$

2. Compararea rentabilităţii obţinute cu cea prognozată:

$$\Delta P(R|_{t=t1}) = P(R_I|_{t=t1}) - P(R_I|_{t=t0}); \quad (6)$$

Devierea efectului prognozat $\Delta E|_{t1-0}$ în momentul de referinţă $t = t_1$ va depinde de rezultatele obţinute în urma elaborării şi implementării strategiei investiţionale:

$$\Delta E|_{t1-0} = E|_{t=t1} - E|_{t=t0} \quad (7)$$

În următoarea etapă, se efectuează controlul asupra devierilor admisibile obţinute în urma prognozării:

$$\Delta R_I(t_{1-0}) \vee \delta_R, \quad (8)$$

unde:

δ_R – mărimea devierii admisibile a rentabilităţii prognozate, în cazul căreia întreprinderea poate să nu-şi schimbe strategia investiţională.

În cazul când $\Delta R_I \geq \delta_R$, rentabilitatea prognozată creşte sau rămâne intactă. În opinia autorilor, pentru o entitate economică, pe de o parte, această situaţie este favorabilă, iar pe de altă parte – creşterea rentabilităţii trebuie să fie permanent verificată. Procesul de dezvoltare şi implementare a strategiei investiţionale decurge, în mod normal, atunci când $\Delta R_I > \delta_R$ şi $\Delta P(R|_{t=t1}) > \delta_R$, iar agentul economic poate să analizeze efectul inovaţiilor. În situaţia când $\Delta R_I > \delta_R$ şi $\Delta P(R|_{t=t1}) < \delta_R$, întreprinderea trebuie să analizeze factorii ce au influenţat diminuarea rentabilităţii prognozate.

Astfel, algoritmul prezentat constituie baza sistemului de evaluare a eficienţei strategiilor investiţionale şi poate fi utilizat pentru evaluarea eficienţei proiectelor investiţionale în cadrul sistemului cooperaţiei de consum.

Nu există decizie la întreprindere, care să nu aibă implicaţii financiare şi, de aceea, se poate afirma că elaborarea mecanismului de gestiune financiară trebuie să ţină cont de toate domeniile de activitate ale agentului economic şi să fie orientată spre maximizarea valorii firmei. Totodată, stimularea investiţiilor constituie unul din elementele de bază ale strategiei care asigură procesul de renovare şi retehnologizare şi determină evoluţia cooperaţiei de consum în viitor. De aceea, pentru atragerea investiţiilor străine, e necesară elaborarea unor programe investiţionale pe sectorul cooperaţiei de consum de importanţă strategică, precum şi proiecte de investiţii pentru fiecare formaţiune economică inclusă în program.

Bibliografie selectivă:

1. AUGIER, L. & THIBAULT, J.P. *The benefits and costs of comparisons in a novel object categorization task: interactions with development*. În: *Psychonomic Bulletin & Review*, *20*(6)/2013.
2. SANDUŢA T. *Conotaţii privind controlul performanţelor întreprinderilor cooperaţiei de consum autohtone la etapa actuală*. Analele ştiinţifice ale UCCM, Volumul al XI-lea, partea a doua, Chişinău, 2013, p. 79-85.
3. Regulamentul privind fondul de stabilizare a asociaţiilor de economii şi împrumut, nr. 24/16 din 25.06.2010. Monitorul Oficial nr.206-209/720 din 22.10.2010// (cu modificările ulterioare).

INVESTIȚIILE ÎN CAPITALUL SĂNĂTĂȚII – ELEMENT IMPORTANT AL POTENȚIALULUI DE DEZVOLTARE ECONOMICO-SOCIALĂ

Prof. univ., dr. hab. Ludmila COBZARI, ASEM
ludmila_1164@yahoo.com
Prof. univ., dr. hab. Galina ULIAN, USM
galina_ulian@mail.ru
Conf. univ., dr. Oxana MIRON, USC „B. P. Hasdeu”, Cahul
oxana1677@mail.ru
Lect. univ. Tatiana MOROI, ASEM
tania.ceb@gmail.com

The importance of health capital from the fact that it represents the main value of a modern society and a fundamental factor in the economic growth of the country. In this context, investments in health are necessary because it contributes to improving the quality of life and productivity growth in economic activity.

Cuvinte-cheie: *capitalul sănătății, investiții, capitalul uman, dezvoltarea economico-socială, cheltuielile pentru sănătate.*

Clasificarea JEL: H51, I15

Introducere

Acțiunile social-culturale reprezintă servicii sociale, care conduc la crearea venitului național, semnifică un caracter productiv și contribuie la dezvoltarea economico-socială. În acest context, sănătatea,

fiind o acțiune social-culturală reprezintă o sursă a vieții și un factor al dezvoltării economice și sociale. Bunăstarea fizică, psihică și socială, absența bolii conduc, în mod direct, la existența unei forțe de muncă capabile de o activitate eficientă, iar indirect, diminuează necesarul de resurse destinate serviciilor medicale.

Scopul lucrării constă în determinarea importanței capitalului sănătății în vederea valorificării acestuia, ca fiind principala valoare a unei societăți moderne, precum și un factor fundamental în creșterea economică a țării.

În orice societate, eforturile orientate în direcția menținerii sănătății sunt considerate un bun public. În unele societăți, bunurile se egalează cu valoarea vieții și bunăstarea tuturor membrilor societății, ceea ce presupune implementarea unor sarcini financiare și sociale suplimentare asupra statului.

Serviciile medicale sunt considerate de știința economică drept un set de bunuri și servicii, pe care consumatorii le utilizează pentru impactul lor pozitiv anticipat asupra stării de sănătate a acestora. Acest raționament stă la baza a ceea ce, în știința economică, este cunoscut cu denumirea *teoria capitalului uman*.

Capitalul uman este un concept, care a început să fie studiat în economie în anii '50 ai secolului XX, de către cercetătorii Th. Schultz, J. Mincer și G. Becker, care au inițiat teoria modernă a capitalului uman. În cadrul acestei teorii, autorii tratează cheltuielile educaționale și cheltuielile de asigurare a sănătății ca fiind investiții, care au drept rezultat mărirea productivității muncii și care implicit, conduc la creștere economică a unei țări [6].

Pentru prima dată, se concretizează componentele capitalului uman în capital educațional și capital biologic. Atât cheltuielile pentru educație, cât și cele pentru sănătate sunt privite ca investiție, dar și consum. Investiția fiind considerată de un caracter continuu, țintind fie dezvoltarea, fie menținerea stocului de capital [3].

Cheltuielile educaționale și cele pentru sănătate sunt tratate de către Th. Schultz drept investiții, în scopul creșterii productivității muncii, implicit a creșterii economice, iar progresul în domeniul sănătății și educației reprezintă variabila-cheie a dezvoltării economiei. Astfel, în opinia lui Th. Schultz, o sursă de formare și perfecționare a capitalului uman o constituie serviciile de sănătate, ele fiind un factor major de producere a capitalului uman, considerând că infrastructurile și serviciile de sănătate afectează speranța de viață și vitalitatea persoanelor[6].

În acest sens, se formează corelația dintre cheltuielile pentru ocrotirea sănătății și speranța de viață a populației, ceea ce determină importanța studierii organizării sistemului de ocrotire a sănătății a unei țări.

Teoriile contemporane nu ocolesc interacțiunea dintre economie și sănătatea umană reprezentând un factor esențial în calitatea capitalului uman, respectiv a acțiunii indivizilor în activitatea economică. Preocupările actuale se îndreaptă către investiția în capitalul de sănătate efectuată de către individ, cât și de către stat, [3].

Investițiile în sănătate cuprind cheltuielile îndreptate spre asigurarea asistenței medicale, precum și cele destinate acțiunilor de prevenire și de conservare a stării de sănătate. Aceste investiții asigură satisfacerea nevoilor primare ale individului de a fi sănătos, dar, în același timp, a societății de a avea o populație sănătoasă. Contribuind la păstrarea și îmbunătățirea stării de sănătate, investițiile în sănătate reprezintă un factor al dezvoltării economice și sociale a unei țări.

În ceea ce privește sănătatea, ea produce o ameliorare a capacităților individuale de dezvoltare personală, cât și asigurarea pentru indivizi a unei securități economice în viitor. O populație sănătoasă denotă creșterea speranței de viață și o prelungire a ciclului de viață. De asemenea, speranța de câștiguri viitoare se va realiza cu indivizii care sunt cel mai mult dispuși să investească în educație, sănătate și să constituie o economisire financiară[3].

Savantul Grossman M. a elaborat un model privind influența pe care o are sănătatea asupra individului. El susține că sănătatea poate fi considerată a fi o formă a capitalului uman și astfel a elaborat modelul de cerere pentru capitalul sănătății[5].

Cercetătoarea Stoican M. menționează că, teoria capitalului uman, aplicată la sănătate, evidențiază faptul că un consumator de sănătate este în același timp și un producător de sănătate.

De asemenea, ea susține că sănătatea constituie valoarea supremă de apreciere a capitalului uman. Ea dezvoltă conceptul potrivit căruia sănătatea umană este și un bun economic, în sensul că este produsă și reprodusă mereu de om, interacționând cu mediul, comunitatea și organizațiile în care trăiește și muncește, iar cererea pentru sănătate se bazează pe teza că sănătatea este un bun de capital, care combinat cu factorul timp, produce câștiguri bănești,[3].

Voicu B. stabilește legăturile dintre capitalul uman prin componentele sale sănătate și educație, și dezvoltarea socială. El consideră că lipsa de acces, pe termen lung, la serviciile de sănătate și educație, duce la scăderea capacității persoanelor de integrare socială, și indirect, la afectarea, în sens negativ, a șanselor de a obține o profesie, în absența școlarizării, sau scăderea capacității de muncă, prin afectarea fizică, ceea ce va influența starea economică generală a țării, [4].

Popescu C. consideră că sănătatea este privită ca un bun obținut atât din fonduri private, cât și publice, ponderea acestor surse de finanțare variază de la țară la alta, în unele state predominând fondurile private, iar în altele subsidiile publice. În opinia autorului, într-adevăr, este important și necesar de specificat sursele de finanțare a sistemului de ocrotire a sănătății cu scopul identificării unor noi posibilități de finanțare,[2].

Cercetătoarea Iordăchiță G. descrie capitalul uman prin trei componente de bază, cum ar fi: capitalul uman educațional, capitalul uman biologic și capitalul uman de migrație. O estimare a capitalului uman biologic se efectuează prin analiza stării de sănătate a unei țări și se realizează la nivel internațional prin indicatorii: speranța de viață la naștere, mortalitatea pe grupe de vârstă, incidența anumitor boli, care pot fi asociate cu sărăcia[1]. Considerăm că, în viziunea cercetătorului, se conturează doar o particularitate a capitalului sănătății și considerăm necesitatea aprofundării aspectelor teoretice privind capitalul sănătății.

Dobrânin A., analizând conceptul capitalului uman, explică acest termen prin deținerea de către individ a stocului de sănătate, cunoștințe, abilități, motivații care contribuie la sporirea productivității muncii influențând la creșterea veniturilor,[8].

În cercetările sale, Koriţchii A. a constatat că cea mai importantă formă de investire în capitalul uman o reprezintă ocrotirea sănătății și acordarea asistenței medicale populației, ceea ce ar conduce la reducerea îmbolnăvirilor și a mortalității, prelungirea duratei de muncă a omului, precum și creșterea intensității utilizării forței de muncă,[9].

În acest context, susținem, într-adevăr, această opinie și menționăm că, la nivel macroeconomic, rolul decisiv în formarea capitalului uman îi revine capitalului sănătății, care subliniază importanța politicii statului în domeniul ocrotirii sănătății. Astfel, precizăm că cheltuielile publice pentru ocrotirea sănătății sunt prezentate sub forma investițiilor în capacitățile indivizilor de a obține venituri în viitor.

Vodogreeva L. analizează capitalul sănătății ca o componentă a capitalului social, care se acumulează pe parcursul vieții individului, inclusiv datorită efectuării cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății, învățământului, asistenței sociale [7].

Teoria capitalului uman și potențialul sănătății este dezvoltată vertiginos, la etapa actuală, de către economiștii și organizatorii sistemului de ocrotire a sănătății în țările cu strategie eficientă de dezvoltare pe termen lung. Luând în considerare aspectul valorificării resurselor naționale de sănătate, specialiștii se conduc de următoarele idei de bază:

- Obiectul și scopul strategiilor de dezvoltare social-economică a țării îl reprezintă capitalul uman, inovațiile tehnologice și utilizarea rațională a resurselor naturale;
- Cheltuielile pentru ocrotirea sănătății și asistență medicală sunt similare investițiilor în capitalul uman;
- Cheltuielile pentru ocrotirea sănătății, pentru învățământ sunt privite ca investiții fiind remunerate cu venituri mai mari în viitor[7].

Capitalul sănătății semnifică comoara unei națiuni reprezentând investițiile umane efectuate cu scopul formării, menținerii, îmbunătățirii sănătății și performanțelor muncii.

În cercetarea conceptului privind capitalul sănătății, se evidențiază două forme:

- *Capitalul sănătății inițial,* fiind determinat de totalitatea proprietăților fiziologice umane obținute ereditar;
- *Capitalul sănătății acumulat,* format în procesul creării și utilizării proprietăților fizice umane, fiind realizat prin capacitatea de producere a populației.

În opinia noastră, există deosebire dintre capitalul biologic, care reprezintă sănătatea inițială a individului obținută la naștere, și capitalul sănătății care semnifică stocul de sănătate având capacitate de creștere prin intermediul investițiilor efectuate în domeniul sănătății.

Capitalul sănătății poate fi privit conform următoarelor aspecte:

- aspect biologic, care se referă la păstrarea capitalului sănătății;
- aspect social, care se referă la dezvoltarea capitalului sănătății;
- aspect economic, care se referă la valorificarea capitalului sănătății.

Din punct de vedere economic, capitalul sănătății semnifică cheltuielile efectuate pentru ocrotirea sănătății cu scopul creșterii în viitor a productivității muncii și contribuirii la sporirea veniturilor atât ale populației, individual, cât și ale țării, în ansamblu. Capitalul sănătății, fiind o parte componentă a capitalului uman, reprezintă principala valoare a unei societăți moderne precum și un factor fundamental în creșterea economică a țării. Formarea capitalului sănătății necesită cheltuieli semnificative atât din partea populației, cât și din partea statului.

În acest context, capitalul sănătății reprezintă investițiile efectuate în sănătate care contribuie la reducerea îmbolnăvirilor și mortalității, prelungirea capacității de muncă a individului și, astfel, influențând creșterea duratei de funcționare a capitalului uman.

În baza analizei literaturii cu privire la capitalul sănătății, propunem să dezvoltăm conceptul prin abordarea capitalului sănătății în sens restrâns și în sens larg. *Capitalul sănătății în sens restrâns,* format la micro-nivel, semnifică totalitatea calităților fizice și mentale, care determină capacitatea de muncă a individului, identificând capitalul sănătății la nivelul individului. *Capitalul sănătății în sens larg*, format la macro-nivel, reprezintă elementul de bază al potențialului de dezvoltare economico-socială a țării, care influențează și contribuie la creșterea produsului intern brut.

La etapa actuală, conceptul capitalului uman și teoria privind capitalul uman sunt dezvoltate detaliat de către cercetători, fiind determinate elementele structurale, formarea acestora, interacțiunea cu alte forme de capital. Mai activ au fost realizate cercetări în domeniul capitalului educației, iar capitalul sănătății fiind studiat ca o componentă a capitalului uman. Doar relativ recent a apărut necesitatea identificării locului și rolului capitalului sănătății, care reprezintă condiția de bază pentru dezvoltarea economico-socială a țării.

Concluzie

Dezvoltarea conceptului capitalul sănătății, din punct de vedere economic, ne-a permis să determinăm necesitatea valorificării capitalului sănătății, deoarece capitalul sănătății semnifică comoara unei națiuni, reprezentând investițiile umane efectuate cu scopul formării, menținerii, îmbunătățirii sănătății și performanțelor muncii.

Îmbunătățirea stării de sănătate, prin efectuarea investițiilor în capitalul sănătății, vor contribui la ridicarea calității vieții, precum și la creșterea productivității activității economice.

Bibliografie:

1. IORDĂCHIȚĂ G., *"Human capital – a central concept for social development contextualized to the process of globalization*", http://www.upm.ro/jrls/JRLS-06/Rls%2006%2042.pdf
2. POPESCU C., POHOAȚĂ I., *Capital uman, capital social și creștere economică*, Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2007, 133 p.
3. STOICAN M., *Dezvoltarea capitalului uman în condițiile formării economiei inovaționale*, Brașov: Editura Universității "Transilvania", 2012, 115 p.
4. VOICU B., *Capitalul uman: componente, niveluri, structuri. România în context european*, www.revistacalitateavietii.ro/2004/CV-1-2-04/11.pdf
5. GROSSMAN M., *"The human capital model of the demand for health*", www.nber.org/papers/w7078
6. SHULTZ Th., *"Human capital: policy issues and research oppurtunities"*, www.nber.org/chapters/c4126
7. ВОДОГРЕЕВА Л., *Роль и место здоровья в формировании человеческого капитала*. www.ukros.ru
8. ДОБРЫНИН А., ДЯТЛОВ С., *Человеческий капитал в транзитной экономике*, Москва: Издательство «Наука», 1999.
9. КОРИЦКИЙ А., *Влияние человеческого капитала на экономический рост*, Новосибирск: 2013.

COMPARATIVE ANALYSIS OF ASSET SECURITIZATION AND TRADITIONAL WAYS OF ATTRACTION OF BORROWED FUNDS

Professor, Hab. Dr. Ludmila COBZARI, ASEM
ludmila_1164@yahoo.com
Assoc. Prof., PhD Denis VOSTRICOV, ASEM
vostricov@yandex.ru

The essence of assets' securitization is that it is characterized by the transformation of non-liquid assets into a first-class liquid and traded on the stock exchange securities. Moreover, it allows "repackaging" of non-traded assets of different credit quality into new high liquidity debt securities, which have a very high credit quality and are characterized by the flow of payments, which may differ significantly from what is generated by the primary assets.

Regarding the choice of the optimal structure of the transaction and the adoption of measures aimed to reduce credit risk, the originator eliminates or minimizes the risks and ABS issuance receives a highest rating. Thus, a company with a low credit rating or no rating may raise funds in the Triple-A conditions.

***Key words**: securitization of assets, fund, non-liquid assets, specialized legal person (SPV), weighted average cost of capital (WACC), LIBOR.*

JEL Classification: G10, G20

The actuality of the article consists of the ability to delimit the fundamental differences between the securitization of assets from the traditional financing methods, and it is connected with the achievement of a number of secondary objectives in attracting financial resources, which can play a significant role in the choice in favour of the securitization of assets or other types of financing.

Securitization allows writing-off of the assets from the balance sheet along with the relevant obligations under these securities, expanding the range of potential investors and, by reducing the credit and interest rate risk, as well as the liquidity risk improves the quality of assets, liabilities and risks management. These effects are achieved by the isolation of selected assets of the total credit risk of the organization which is attracting financial funds, this is what forms the pivotal idea of assets securitization. Because of this separation of assets and other property of the originator, in contrast to traditional forms of financing, new opportunities arise, which ultimately bring to economic, balance and legal arbitrage.

The next important feature of assets' securitization is that it is characterized by the **transformation of non-liquid assets** into a first-class liquid and traded on the stock exchange securities. Moreover, it allows "repackaging" of non-traded assets of different credit quality into new high liquidity debt securities, which have a very high credit quality and are characterized by the flow of payments, which may differ significantly from what is generated by the primary assets.

Thanks to the sale of the assets to the SPV banks and non-finance sector's companies, it is possible to reduce significantly financing costs compared to the costs of auto financing. As a specific example, Bank of America have had in 1986 BBB rating and, in the same year it have issued securities backed by income from credit cards, which received AAA rating, which allowed the bank to attract funds by approximately 150 basis points cheaper than with debt issues on their own behalf. Therefore, the main argument in favour of securitization is the inherent cost advantages compared with traditional forms of borrowing on the capital market.

Rating of the securitization assets transaction depends primarily on the quality of the securitized financial assets, on the structure of securitization, as well as on the elaboration of the technical and legal aspects of the transaction as a whole, but not on the reliability of the originator's company as borrower. Rating evaluates the overall credit risk of the transaction and is not related to the risks of the originator. Because of this, many businesses can use credit arbitrage opportunities, i.e. arbitrage, based on the different types of credit risks. In real practice rating agencies use the term "*the ranking improvement*", which generally refers to a situation when is assigned a higher rating to the securities issuing than the rating of the originator. The arising of such a possibility is due to two factors:

- Improving the rankings due to the use of arbitrage, based on the different types of risks;
- Improving the rankings due to the structuring and use of increasing reliability mechanisms of securities.

Playing on the difference in the level of risks, through arbitrage, based on the differences in the risks, banks, when serving first-class customers, which do not have access to international capital markets due to the low rating of the country, or for reasons of their low payment reputation, may attract funds, based on the solvency of their debtors, and being financed in favourable conditions with the appropriate diversification of the loan portfolio. Securitization offers a convenient way to solve the problems associated with law balance sheet indicators and to attract funds at the rate established by assessing the coating quality. This fact refutes the conventional opinion, that banks with good rating have access to the cheap funds, while funding costs for banks, which do not have such a rating is much higher. Some deals of weak companies have a low level of risk, while reliable companies can perform high-risk operations. For many banks, this commitment is important because the experience shows that there are many top-notch companies with unreliable clients, on the other hand, weak companies can have excellent clients. Through asset securitization originator can fundamentally change the financing structure and the risks associated costs.

Regarding the choice of the optimal structure of the transaction and the adoption of measures aimed to reduce credit risk, the originator eliminates or minimizes the risks and ABS issuance receives a highest rating. Thus, a company with a low credit rating or no rating may raise funds in the Triple-A conditions.

Along with the possibility of reducing the cost of borrowing, another argument in favor of asset securitization can be the fact, that in the end the costs related to the own funds are reduces. In this case, it is required a smaller amount of equity in comparison with those financing options, when requirements remain on the balance sheet of the borrower. In the case of asset securitization, specialized legal person (SPV) is almost entirely financed by borrowed funds. In the latter case, it is assumed by default, that attracting the borrowed funds, the originator proportionally increases its capital in order to maintain unchanged the structure of liabilities, i.e., the indicator of sufficiency of own means.

Through the following example is intended to explain the benefits of securitization of asset based on the cost of equity capital. The calculations were made deliberately for non-banking organizations, as it allows more clearly illustrate the savings associated with the reduction of the required equity. Since the provision of own funds is not as noticeable in banks. As an example, consider a company, which refinances a pool of assets worth 100 million U.S. dollars. The portfolio return is 12%, and, as shown by statistical data of past years, approximately 1% of this pool are bad debt receivables. The cost of capital for the company is LIBOR plus 50 basis points, LIBOR for the five-year loans is 8%. The share of equity in balance sheet is equal to 40%. When planning asset securitization, additional costs of structuring the transaction should be included in the calculation, obtaining a rating and the payment for necessary legal opinions.

In our example, the cost of structuring is 25 basis points. Thus, the cost of borrowing will amount to 8.75%. According to the data obtained from a number of owners, assessment of additional costs to the securitization of assets may reach amounts of 25-40 basis points. In addition, the use of mechanisms improving the reliability may cost 25 basis points. [3]

It may seem that the attraction of funds by securitization of assets compared to lending is much more expensive (9% vs 8,5%). Opting for traditional financing, which does not involve writing-off of assets from the balance sheet of the company, asset securitization is explained in the following statement: "Although the idea that equity has a cost, and this is recognized in theory, in practice it is considered that own funds are worth nothing, or at least represent a cheap resource. That is why it is very difficult to convince the people, who are in charge for financial management in the company to use asset securitization"[11]. The calculation of the cost of funding shown above does not take into account one very important point, namely, that eventually all the assets have mixed financing, and securitization, which is providing write-off of assets from the balance sheet, compared with the traditional ways of funding significantly reduces the amount of equity required to finance them. As shown below, if the cost of own funds is included in the calculation, the outcome will be in favour of asset securitization. In order to justify this conclusion, we first describe the general calculation method, and then continue the calculation in this example.

Further calculations will be conducted using the indicator of weighted average cost of capital (WACC). Thus, to determine the total financial burden, is taken into account as the costs of borrowed and own funds. To calculate the weighted average cost of capital using average cost of debt and equity:

$$\mathrm{k_K} = \frac{k_{EK}EK + k_{FK}FK}{EK + FK} \tag{1}$$

where: k_K (WACC) – weighted average cost of capital
k_{FK} – cost of borrowed funds
k_{EK} – cost of own capital

The estimated cost of equity is equal to the difference between the weighted average cost of capital (WACC) and the cost of financing, provided the use of only borrowing (k_{FK}). Mathematically, this difference, also known as reservation cost (binding) on equity is calculated as follows:

$$\begin{aligned}
\mathrm{WACC - k_{FK}} &= \frac{k_{EK}EK + k_{FK}FK}{EK + FK} - kFK = \\
&\frac{k_{EK}EK + k_{FK}FK - k_{FK} \times (EK + FK)}{EK + FK} = \\
&\frac{k_{EK}EK + k_{FK}FK - k_{FK}EK - k_{FK}FK}{EK + FK} = \\
&\frac{k_{EK}EK - k_{FK}EK}{EK + FK} = \\
&\frac{k_{EK} - k_{FK}}{1 + FK / EK}
\end{aligned} \tag{2}$$

In addition to the previously made assumptions, a company shall take into account the requirements (requests) from the owners of capital (shareholders) in the amount of 25% (k_{EK}). Thus, the cost of reserving its own funds, in the case of traditional financing that do not involve writing off assets from the balance sheet, will be in our example:

[11] SKARABOT, J. (2002), "*Securitization and Special Purpose Vehicle Structures*," Working Paper, Haas School of Business, University of California at Berkeley (29 April).

the cost of reserving its own funds $= \frac{k_{EK} - k_{FK}}{1 + FK/EK} = \frac{25\% - 8{,}5\%}{1 + 60/40} = 6{,}60\%$ (3)

Since the securitization of assets they are written off from the balance sheet, it is possible to avoid some of the costs of financing attributable to equity. Usually, the originator assumes the credit risk associated with the first losses. Suppose, that the originator agrees to cover the defaults in the amount of 7.5% of the pool size. In addition, mechanisms improving the reliability achieved only at the expense of own funds of originator. In this case, the cost of redundancy of own capital is calculated as follows:

the cost of reserving its own funds $= \frac{k_{EK} - k_{FK}}{1 + FK/EK} = \frac{25\% - 8{,}75\%}{1 + 92{,}5/7{,}5} = 1{,}22\%$ (4)

From the calculations, it follows that the cost of reserving a private capital in the case of asset securitization is somewhat lower. These savings are primarily due to the fact that the special legal person (SPV) has a different capital structure than the originator, having a large leverage. In the limiting case, a special legal person (SPV) will finance the deal solely through borrowings. Since involving borrowed capital, as a rule, is cheaper than binding of own funds, the overall costs are reduced. As can be seen from the formula (5), lowering average cost of capital is more than 5%.

$$\mathrm{WACC}_{\mathrm{OnBS}} = \frac{25\% \times 40 + 8.5\% \times 60}{40 + 60} = 15{,}1\%$$

$$\mathrm{WACC}_{\mathrm{OffBS}} = \frac{25\% \times 7.5 + 8.5\% \times 92{,}5}{7{,}5 + 92{,}5} = 9{,}97\% \quad (5)$$

where: $\mathrm{WACC}_{\mathrm{OnBS}}$ – weighted average cost of capital in lending
$\mathrm{WACC}_{\mathrm{OffBS}}$ – weighted average cost of capital by securitization of assets.

Such a significant reduction in costs arises, primarily, because of the relatively high cost of equity capital in the given example, as well as important differences in the structure of assets of originator and of a special legal entity (a large proportion of borrowed capital). For banks, the effect of savings is also present, but less pronounced, as the share of own capital in a bank's balance sheet is less than of the commercial and industrial enterprises.

The comparison of the total costs of loan financing and securitization of assets, can be represented in the form of a table.

Table 1

A comparison of the total costs of loan financing and securitization of assets

Loan financing (maintaining assets on the balance sheet)		**Asset securitization (write-off of assets from the balance)**	
1. Loan capital	60	1. Loan capital	92,5
2. Own capital	40	2. Own capital	7,5
3. Capital (total)	100	3. Capital (total)	100
4. Yield Portfolio	12	4. Yield Portfolio	12
5. The cost of debt financing[1]	5,1	5. The cost of debt financing[2]	8,09
6. Losses on loans	1	6. Losses on loans	1
7. The cost of credit support	–	7. The cost of credit support	0,25
8. Total expenditure	6,1	8. Total expenditure	9,34
9. Income, excluding the cost of equity[3]	5,9	9. Income, excluding the cost of equity[3]	2,66
10. The cost of own capital[4]	10	10.The cost of own capital[5]	1,88
11. Net income[11]	(4,1)	11. Net income[6]	0,78
12. Return on equity[7]	14,8%	12. Return on equity[7]	35,5%

Designation: [1]LIBOR + 50 basis points.
[2]LIBOR + 75 basis points.
[3]4. – 8.
[4]40 × 25% = 10.
[5]7.5 × 25% = 1,875.
[6]9.- 10.
[7]9./2.

If we have to examine the sensitivity of results to changes in the cost of equity, and take it not equal to 25%, but only 10%, in this case, both versions of financing allows to obtain equal net income (taking into account the cost of own funds) of 1.9. In other words, when they made assumptions are virtually equivalent in terms of the originator. From the above it can be concluded that the securitization of assets in this example, will benefit if the equity value exceeds 10%.

Thus, we can make a final conclusion that the asset securitization definitely pays off in the following cases:

- own funds are not enough, and they are expensive;
- as a comparative criterion is selected profitability index (profit) on equity, or the calculation includes the cost of equity.

So, we will select the three most important characteristics that distinguish the securitization of assets from all other ways of financing:

- write-off (elimination) of assets from the balance sheet of the company or the bank. This makes it possible to separate the economic risks of the organization from the risks of the net assets, as well as to achieve significant savings in equity;
- availability of collateral for the issue of securities. Warranty weight is determined by the amount of the transmitted pool of claims rights, as well as additional credit support;
- incoming (Cash In - Flow) and outgoing (Cash Out - Flow) payment flows. Capital and interest payments on issued securities are repaid from the capital and interest payments on a pool of assets. Payment flows are consistent with each other over time, currencies and payment sizes using derivative financial instruments, special reserve accounts (Reserve accounts, Spread Accounts) and other instruments to increase liquidity.

Only if all three attributes, we can classify a financial transaction as the securitization of assets. In the case of absence of any – any of them or incomplete compliance with the above features use of the term asset securitization is not entirely justified.

Bibliography:

1. JOBST, A. (2004), "The Basle Securitisation Framework Explained: The Regulatory Treatment of Asset Securitisation," Centre for Financial Studies (CFS) Working Papers Series 2004/21, Frankfurt. Forthcoming in *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 13, No. 1.
2. Basle Committee (2002a), "Second Working Paper on Asset-Backed Securitisation", Bank for International Settlements (BIS), October.
3. NORTON J. *Asset Securitisation: The U.S. Experience*. 1995.
4. АЛЕКСАНДРОВА Н.. *Понятие и виды секьюритизации* // Финансы и кредит, № 5, 2007.
5. БЭР Х.П. *Секьюритизация активов: секьюритизация финансовых активов – инновационная техника финансирования банков* / Пер. с нем. Алексеев. Ю. М., Иванов О. М. М.: Волтерс Клувер, 2006.

PERFORMANŢA BUGETARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE METODOLOGICE ŞI APLICATIVE

Dr. hab. Maria CIUBOTARU, ASEM
mciubot@gmail.com
Dr. Vasile HÎNCU, ÎS „Air Moldova"
vasile.hincu@gmail.com

This article represents a research concerning the methodological and practical aspects of budgeting performance, clarifies a concept of performance based budgeting, the approaches and models of performance based budgeting; and analyzed the implementation of the performance budgeting in the Republic of Moldova. The article includes the findings and recommendations concerning the future development of the budgeting performance evaluation system.

Cuvinte-cheie: *managementul finanţelor publice, bugetul de stat, programe/subprograme bugetare, performanţa bugetară, performanţa financiară şi non-financiară, indicatori de performanţă.*

JEL: H61, H72

Introducere. La etapa contemporană, reformele bugetare se efectuează în cadrul reformelor managementului finanţelor publice (MFP), propulsate de necesitatea reducerii cheltuielilor şi deficitului bugetar, şi de îmbunătăţirea performanţei bugetare. Guvernele reformează modelul de bugetare, trecând de la *bugetarea tradiţională,* fundamentată pe aprobarea şi evidenţa cheltuielilor anuale pe baza intrărilor, la *buge-*

tarea bazată pe performanţe, fundamentată pe abordarea sistemică a alocărilor strategice, managementul operaţional şi evaluarea performanţelor. Managementul cheltuielilor publice, în noua abordare, corelează cheltuielile cu valori măsurabile de rezultat şi efecte. Republica Moldova, de asemenea, a realizat importante reforme în domeniul MFP, inclusiv a implementat *cadrul de cheltuieli pe termen mediu* (din anul 2002), sistemul de control financiar public intern (din anul 2010), *Strategia de dezvoltare a managementului finanţelor publice pentru anii 2013-2020* (din anul 2013), *bugetul de stat,* bazat totalmente pe programe *(începând cu anul bugetar 2014), Legea finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar fiscale* şi *Setul metodologic privind elaborarea, aprobarea şi modificarea bugetului* (din anul 2014). Ca rezultat, noul sistem al MFP asigură integrarea deciziilor bugetare cu performanţele în sectorul public, efectuarea unor mai bune controale a utilizării fondurilor primite de autorităţile publice, monitorizarea utilizării acestor fonduri, măsurarea rezultatelor obţinute în urma implementării programelor bugetare şi a responsabilităţii guvernamentale pentru implementarea programelor performante. Cu toate acestea, sistemul autohton al MFP încă nu asigură o eficienţă şi eficacitate satisfăcătoare în utilizarea resurselor financiare publice. *Scopul articolului* constă în cercetarea fundamentelor metodologice şi aspectelor aplicative ale prevederilor legale de reglementare a componentelor MFP cu identificarea deficienţelor în gestionarea bugetului de stat, care împiedică planificarea şi utilizarea eficientă a resurselor bugetare în vederea îmbunătăţirii procesului bugetar autohton, armonizării componentelor acestuia la standardele internaţionale, cerinţele şi principiile europene în domeniu.

Aspecte teoretico-metodologice ale cercetării. ***Abordarea doctrinală*** relevă două modele de bugetare: bugetul bazat pe resurse (intrări) şi bugetul bazat pe performanţă, aplicate la formarea bugetului în diferite variante, în perioade diferite de timp, în diferite ţări. În prezent, cea mai largă aplicare o are *modelul bugetării bazate pe performanţă* – un *model bazat pe politici,* considerat de donatori mai eficient, elaborat şi aplicat pentru aprecierea performanţelor alocării resurselor bugetare. Bugetarea bazată pe performanţă se integrează în diferite etape ale procesului bugetar, începând cu stabilirea obiectivelor şi până la revizuirea bugetului. Bugetarea bazată pe performanţă a fost definită ca *"o formă a bugetării care asociază fondurile alocate pentru obţinerea unor rezultate măsurabile"* [5, p.5], care *"integrează rezultatele evaluării performanţelor în procesul bugetar, în mod ideal, rezultând în alocările bugetului care reflectă mai îndeaproape meritul relativ al programei",* care *transformă bugetarea "într-un instrument puternic de maximizare a eficienţei şi eficacităţii statului"* şi folosit de *"politicieni pentru luarea deciziilor de finanţare a programelor mai eficace şi reducerea sau reorganizarea programelor mai puţin eficace"* [1, 2].

În secolul al XXI-lea, un interes sporit l-a căpătat responsabilitatea faţă de performanţa sectorului public prin implementarea sistemelor de performanţă în procesul de alocare a resurselor bugetare. În prezent, în abordarea doctrinală, bugetele de performanţă sunt clasificate în următoarele tipuri: *Bugetele program* – se bazează pe informaţii privind costurile şi beneficiile programelor, permiţând prioritizarea cheltuielilor; *Finanţare corelată cu performanţa* – corelează nivelul finanţării cu rezultatele asumate; *Stimulente de performanţă* – motivează ordonatorii de credite să obţină rezultate mai bune oferind stimulente financiare pentru rezultatele bune (pot fi aplicate sancţiuni financiare pentru performanţe nesatisfăcătoare); *Finanţare pe bază de formulă* – nivelul finanţării se determină în funcţie de performanţă aplicând o formulă matematică bazată pe costuri.

Reforma bugetară cuprinde întreg ciclul bugetar şi se soldează cu implementarea *managementului performanţei,* care înseamnă: (1) trecerea de la bugetul bazat pe intrări la bugetarea bazată pe performanţe; (2) trecerea de la sistemul contabil bazat pe casă la sistemul contabil de angajamente; (3) evaluarea şi raportarea performanţelor (cu bilanţ contabil şi raport operaţional), completarea auditului financiar cu auditul performanţelor şi evaluări. Bugetarea bazată pe performanţă stabileşte legătura dintre buget şi programele bugetare cu rezultatele, înglobând două elemente indispensabile: a) planificarea strategică folosind cadrul de cheltuieli pe termen mediu (CCTM) cu stabilirea obiectivelor şi b) bugetul fundamentat pe programe cu stabilirea indicatorilor de performanţă. *Deciziile şi alocările bugetare* sunt etape cruciale în ciclul bugetar. Două posibilităţi persistă în dimensionarea bugetului: mărimea bugetului se relatează în funcţie de performanţa anterioară sau se stabileşte fixând explicit ţintele pentru obiective şi indicatori de performanţă. În al doilea caz, legătura dintre alocarea bugetară şi performanţă este indirectă.

Conceptul de performanţă bugetară a evoluat în decursul anilor, fiind dezvoltate mai multe dimensiuni. Conceptul de *performanţă financiară* a început să fie aplicat concomitent cu analiza şi raportarea privind executarea bugetului. Performanţa financiară bugetară se dimensionează folosind patru categorii de indicatori de performanţă financiară: venituri bugetare, cheltuieli bugetare, indicatorii capacităţii de finanţare a investiţiilor şi îndatorare (de investire, contractare a datoriei şi a structurii datoriei), rezultatul operaţional (excedent/deficit bugetar). Evoluţia acestui concept îşi are originea în *conceptul de eficienţă*, ultimul având o dezvoltare evolutivă de la „economisire" spre „eficienţă" şi, ulterior, spre „eficacitate" şi „performanţă bugetară". Performanţa bugetară a intervenit cu includerea informaţiei non-financiare în statistica bugetară; documentele bugetare şi rapoartele anuale, concomitent cu performanţa financiară, furnizează informaţii referitoare la rezultate.

Conceptul de performanţă a utilizării fondurilor publice înglobează *noţiunea* (*sau sensul)* conceptului de performanţă în sectorul public şi *dimensionarea (sau evaluarea)* performanţei. Noţiunile privind *performanţa, productivitatea* şi *eficienţa,* în sectorul public, au fost definite empiric în literatura de specialitate şi diferă după conţinut, fiind folosite alternativ. *Performanţa* descrie rezultatele unei activităţi într-un domeniu specific (de exemplu, numărul de copii educaţi) sau agregate pe mai multe sau toate domeniile de activitate ale unui organ public. Performanţa se măsoară fie în termeni absoluţi (sau ca un indice), în raport cu rezultatele echivalente din perioadele anterioare, alte sectoare sau din alte ţări. *Productivitatea* măsoară rezultatele în termeni de unităţi de intrare; diferenţele de productivitate reflectă diferenţele dintre rezultate, care apar din altă cauză decât diferenţele de intrări. *Eficienţa* evaluează rezultatele unui proces în termeni de resurse utilizate. Un proces eficient este unul pentru care costurile de producţie sunt reduse la minimum. O organizare eficientă este una care produce un rezultat dat cu o cantitate minimă de resurse.

Evaluarea performanţei ţine de recunoaşterea eforturilor individuale şi colective (ale organizaţiei) în stabilirea şi atingerea obiectivelor. Corespunzător celor două modele de formare a bugetului, persistă două modele de evaluare a performanţei utilizării fondurilor publice [2, p. 29]: modelul economisire-eficienţă-eficacitate (*modelul 3E-uri) şi m*odelul intrări-ieşiri-rezultate (*modelul IIR).* Al doilea model include toate elementele primului model, dar mai impune două aspecte: (1) evaluează calitatea serviciilor prin dezagregarea ieşirilor şi rezultatelor în procese şi sub-acţiuni şi (2) dimensionează intrările şi rezultatele prin folosirea metodei cost-eficacitate.

Abordarea legislativă, concomitent cu definirea noţiunii de performanţă şi măsurarea acesteia, conţine prevederi privind evaluarea conformităţii la standardele cadrului normativ şi asigurarea conexiunii dintre performanţă şi buget. Cadrul normativ include prevederi despre măsurarea performanţei financiare, a performanţelor programelor bugetare şi a autorităţilor (instituţiilor) publice, stabileşte conţinutul performanţei în procesul de bugetare (la nivelul central, local şi al entităţii publice) şi conexiunea bugetului cu performanţa prin specificarea clară a rezultatelor şi îmbunătăţirilor aşteptate de la folosirea resurselor bugetare. Bugetul fiecărei agenţii guvernamentale trebuie să fie în conexiune cu misiunea, scopurile şi obiectivele acesteia, propunerile de buget să includă măsurarea performanţei, să stabilească obiectivele privind succesele activităţii în vederea atingerii scopurilor.

Concluzii. *Eficienţa sau eficacitatea cheltuielilor publice* ocupă locul principal printre criteriile de selectare a alternativelor proiectelor de dimensionare a volumului acestora. Concepţia economiştilor despre eficienţă este mai largă decât înţelesul obişnuit al acestui termen. Există două dimensiuni ale eficienţei economice, care sunt utilizate separat, dar intercondiţionat: eficienţa alocativă a resurselor şi eficienţa resurselor. *Conceptul fundamental al performanţei* în sectorul public include noţiunea de performanţă şi măsurare (evaluare) a performanţei. În sursele doctrinale, se argumentează măsurarea mai multor dimensiuni ale performanţei: *economia de resurse şi mijloace, eficienţa, eficacitatea, calitatea serviciilor publice, performanţa financiară şi performanţa globală (sistemică)*. Cadrul legislativ, adiţional la dimensionarea performanţei, propuse în sursele doctrinale (performanţei financiare şi a performanţei non-financiare pe programe şi entităţi publice), conţine prevederi privind evaluarea *conformităţii indicatorilor de performanţă la anumite standarde, asigurând conexiunea dintre performanţă şi buget* la nivelul central, local şi al entităţii publice.

Aspecte aplicative ale cercetării. În contextul reformelor bugetare pe plan internaţional, fiind influenţată de partenerii de dezvoltare, Republica Moldova a demarat modernizarea MFP prin adoptarea cadrului normativ necesar şi realizarea unor activităţi de reformare a elementelor sistemului în cauză [3, 4, 6]. Legislaţia şi actele normative ale Guvernului au fost completate cu prevederi ce asigură reformarea gestionării finanţelor publice, în special, au fost introduse elemente inovative care anterior lipseau. *Legea finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar-fiscale* a introdus modificări esenţiale în procesul bugetar, inclusiv fundamentarea şi raportarea bugetelor pe programe bazate pe performanţă, alocarea şi utilizarea resurselor bugetare, în mod econom, eficient şi eficace, în concordanţă cu principiile bunei guvernări. Legea defineşte *performanţa* ca „rezultat al activităţii autorităţilor/instituţiilor bugetare ca urmare a implementării programelor, exprimat ca impact social-economic sau de altă natură, ca volum de servicii prestate sau ca eficienţă a utilizării resurselor bugetare" [4, art.3]. Astfel, *performanţa* este definită *ca rezultat, ca volum de servicii şi ca eficienţă,* respectiv performanţa se măsoară pe subprograme folosind trei categorii de indicatori de performanţă: de rezultat, de produs şi de eficienţă.

Introducerea cadrului bugetar pe termen mediu (CBTM) a contribuit la stabilirea conexiunii directe între politicile guvernamentale şi alocarea resurselor bugetare. CBTM îmbină abordarea de *sus în jos* în stabilirea ţintelor financiare cu calcularea de *jos în sus* a cheltuielilor pentru programele guvernamentale. Analiza implementării bugetării bazate pe performanţă în administraţia publică din Republica Moldova relevă că bugetul a trecut printr-o lungă perioadă de reformare de la planificarea alocării resurselor pe autorităţi publice la planificarea bugetului pe programe. Ca rezultat, a fost atins un grad înaintat de reformare a MFP, în special a procesului bugetar, inclusiv armonizarea cadrului legal, aplicarea CBTM, fundamentarea

bugetului de stat pe programe bugetare, implementarea Sistemului Informaţional al Managementului Financiar, managementului financiar şi control intern, auditului extern. Entităţile bugetare elaborează propunerile de buget, folosind limitele de alocări bugetare stabilite de CBTM şi raportează despre executarea bugetului, inclusiv a costurilor şi atingerea performanţei pe subprograme bugetare. Politicile prioritare pentru finanţare sunt selectate din totalitatea de politici publice (economice, sociale, financiare etc.), determinate în documentele de politici. În prezent, în Republica Moldova, există circa 330 de concepţii, strategii, programe şi planuri de acţiuni, însă doar o parte dintre acestea sunt finanţate şi implementate.

Ministerele şi alte autorităţi administrative centrale, treptat, au demarat elaborarea bugetelor pe bază de programe şi performanţă în anii 2009-2013, însă planificarea cheltuielilor pe programe sectoriale a fost introdusă doar parţial – unele ministere-pilot fundamentau cheltuielile bugetare pe subprograme/programe, altele – nu aplicau clasificarea bugetului pe programe. Ca urmare, evaluarea programelor guvernamentale nu se efectua în practică, doar evaluarea performanţelor a unor programe finanţate de la bugetul de stat, precum şi a programelor din asistenţa externă, pentru care se aplicau cerinţele donatorilor privind evaluarea progresului şi a rezultatelor. În perioada respectivă, raportarea anuală despre eficienţa utilizării resurselor financiare pe programe sectoriale n-a fost aplicată sau a fost aplicată doar selectiv. În rapoartele anuale ale ministerelor şi agenţiilor, uneori, pot fi găsite informaţii succinte despre performanţa unor programe guvernamentale. În anii 2009-2013, performanţa programelor guvernamentale n-a avut nicio influenţă asupra deciziilor de alocare a mijloacelor bugetare, bugetarea şi raportarea pe programe nu era luată în calcul în procesul de aprobare a bugetului şi auditare, fiind o formalitate.

Metodologia bugetării pe programe a fost aprobată prin Ordinul Ministerului Finanţelor nr.191 din 31.12.2014 privind „Setul metodologic privind elaborarea, aprobarea şi modificarea bugetului" care a înglobat materialele metodologice anterior elaborate şi unele deja folosite, în suportul aplicării *Legii finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar-fiscale*. În conformitate cu recomandările metodologice, bugetul se elaborează pe programe, folosind *„o metodă de prezentare şi fundamentare a bugetelor, având la bază programe cu scopuri, obiective şi indicatori de evaluare a performanţei acestora la toate etapele procesului bugetar*" [6]. Bugetul pe programe se bazează pe clasificaţia bugetară a programelor şi include trei nivele ierarhice: *programul, subprogramele şi activităţile.* Programul este compus din subprograme. Fiecare subprogram trebuie să cuprindă trei elemente – scop, obiective şi indicatori de performanţă, legate logic între ele şi bazate pe abordarea „de sus în jos". Autorităţile/instituţiile bugetare trebuie să aplice *trei categorii de indicatori* de performanţă: de produs, de eficienţă şi de rezultat. Două instrumente principale urmează a fi aplicate de către autorităţile/instituţiile publice în procesul de elaborare şi executare a bugetului: *programele* şi *rapoartele de performanţă pe programe*. Autorităţile administraţiei publice centrale (APC), în procesul de elaborare a propunerilor de buget, formulează setul de programe în corespundere cu priorităţile politicilor sectoriale şi limita de cheltuieli în formatul stabilit de cadrul normativ. *Raportul privind performanţa realizată pe programe,* numit succint *Raportul de performanţă,* se întocmeşte semianual şi anual, conform cerinţelor metodologice.

Autorităţile din APC, treptat, au elaborat propunerile de buget pe programe, conform structurii prevăzute de cadrul normativ. Pentru anul bugetar 2013, 29 (din 51) de entităţi s-au conformat cerinţelor noii metode de bugetare, pentru anul 2014 – 52 (din 52) de entităţi (Figura1).

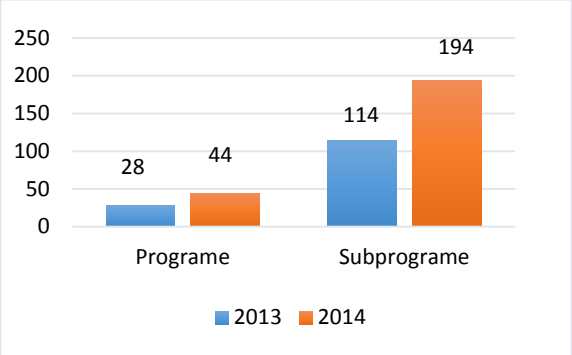

Figura 1. Evoluţia numărului de programe / subprograme bugetare în APC
Sursa: *Elaborat în baza [8]*

Numărul de programe şi subprograme bugetare, elaborate de către entităţile din APC s-a majorat semnificativ în 2014, comparativ cu 2013, când bugetul de stat a fost elaborat în întregime de programe de performanţă.

Structura bugetului de stat se fundamentează pe programe/subprograme şi redă o clasificare suficient de detaliată a cheltuielilor pe obiective. Totuşi, la nivel de sector, în unele cazuri, persistă încă abordarea veche de planificare a bugetului, unele programe pe ministere fiind elaborate, mai degrabă, în baza criteriului organizaţional (instituţional), decât a obiectivelor pe cheltuieli, iar alocarea resurselor în interiorul sectorului (de la minister către autorităţile subordonate acestora) nu întotdeauna corespunde priorităţilor sectoriale şi naţionale.

Rezultatele cercetării privind alocările pe subprograme bugetare relevă un diapazon vast al dimensiunii financiare (măsurată prin volumul cheltuielilor publice) a subprogramelor bugetare pe anul 2014 [8]: de la un cost de peste 0,5 mlrd. lei la un cost circa 1 mil. lei. Astfel, ministerele şi alte autorităţi publice din APC au formulat, pentru anul fiscal 2014, atât subprograme bugetare gigantice (ex., Administrarea

veniturilor publice – 560057,9 mii lei), cât şi subprograme foarte mici din punct de vedere al costurilor (ex., Asigurarea rambursării creditelor preferenţiale şi a dobânzii aferente – *400 mii lei*). Analiza executării alocărilor pe programe bugetare indică, în total, o deviere (*economisire* ca o componentă a performanţei) de circa minus 421,9 mil. lei sau 1,5% a resurselor bugetare comparativ cu planul precizat pe anul 2014 (analiză efectuată pentru 97,3% din alocaţiile bugetare pe programe). Pentru 17% din subprograme, resursele au fost executate conform planului precizat, pentru alte 17% din subprograme executarea a depăşit alocaţiile planificate, iar pentru restul subprogramelor – executarea a fost sub nivelul planificat.

Performanţa atinsă pe unele subprograme gestionate de autorităţile publice a fost inclusă în rapoartele executării bugetului pe anii 2012, 2013 şi 2014. *Raportul executării bugetului pe anul 2014*, concomitent cu analiza performanţei financiare (indicatorii de venituri, cheltuieli bugetare, rezultatul financiar şi indicatorii datoriei publice), conţine analiza performanţei înregistrate pe subprograme gestionate de către autorităţile / instituţiile publice care au primit alocaţii bugetare [8]. Performanţa fiecărui subprogram este redată prin: a) valoarea efectivă a indicatorilor de performanţă (executat) şi compararea valorilor efective cu valorile-ţintă (cu indicarea ţintelor şi devierilor); b) volumul cheltuielilor aprobate şi executate, şi devierile (economisirile) pe anul de raportare a executării bugetului. Transparenţa alocării resurselor pe obiective de politică este umbrită de includerea în subprogram a sumei totale de resurse, care se alocă autorităţii publice pentru politici şi management în domeniul de competenţă fără delimitarea acestora pe programele/subprogramele formulate în programul de dezvoltare strategică a autorităţii. Un aspect pozitiv constă în existenţa subprogramelor ce includ alocaţiile către autorităţile administrative din subordinea autorităţilor publice pentru prestarea serviciilor publice aferente misiunilor acestor autorităţi. Mai persistă cazuri când subprogramele nu sunt definite în termeni de eficienţă, servicii/produse şi rezultate.

Analiza performanţei înregistrate pe subprogramele incluse în rapoartele executării bugetului de stat, pe anii 2012, 2013 şi 2014, a relevat următoarele *constatări.* Pentru prima dată, bugetul de stat pentru anul bugetar 2014 a fost fundamentat totalmente pe programe, această practică urmează să fie transferată şi către bugetele unităţilor administrativ teritoriale. La nivel de sector, fiecare autoritate administrativă din subordinea ministerului elaborează proiectul bugetului anual conform formularelor stabilite prin ordinele Ministerului Finanţelor, folosind plafoanele de alocări bugetare, stabilite de către ministerul de resort. Aceste formulare prevăd aplicarea indicatorilor de rezultat, produs şi eficienţă, ţintele pentru indicatori sunt examinate de angajaţii ministerului, care primesc şi acceptă formularele programului. Însă, ţintele indicatorilor din formularele respective nu acoperă toate serviciile ce urmează a fi prestate de către autoritatea administrativă subordonată ministerului, nu arată performanţa scontată pe toate tipurile de servicii sau pe serviciile principale, aceste ţinte nu se negociază cu ministerul de resort. Rapoartele de performanţă includ situaţia privind atingerea ţintelor pentru indicatorii de performanţă pe programe, însă doar unele ministere asigură transparenţa acestor rapoarte.

Ca rezultat al cercetării, s-a constatat că performanţa atinsă de autorităţile publice în prestarea serviciilor publice de calitate, în raport cu performanţele planificate, precum şi legătura dintre performanţă şi alocările bugetare, încă nu reprezintă un subiect periodic al analizei şi evaluării. Astfel, în interiorul sectoarelor, sistemul de bugetare încă se află la etapa de trecere de la planificarea resurselor către bugetarea pe programe. În multe cazuri, *nu există o legătură strânsă* între *obiective* şi *indicatorii de rezultat*. Numărul mare de indicatori de produs pentru unele subprograme denotă nerelevanţa acestora. *Indicatorii de eficienţă* stabiliţi, cu excepţia *indicatorilor de durată*, nu caracterizează direct eficienţa subprogramelor, nu se referă la costul serviciilor prestate şi/sau a rezultatelor, cele mai mari carenţe au fost admise anume la stabilirea indicatorilor de eficienţă.

Ca urmare a cercetării procesului de trecere de la bugetul pe resurse la bugetul bazat pe performanţă, au fost identificate problemele şi direcţiile de dezvoltare ulterioară a sistemului actual de evaluare a performanţei utilizării resurselor bugetare şi formulate unele recomandări, prezentate în continuare. **Problemele** (P) şi **recomandările** (R) sunt prezentate în continuare.

P1. Legătura dintre performanţă şi alocările bugetare încă nu reprezintă un subiect al analizei şi evaluării, raportarea nu redă performanţa globală a subprogramului cu atingerea obiectivelor.

R1. Cadrul metodologic de evaluare a performanţei urmează să fie dezvoltat prin elaborarea metodologiei de evaluare a performanţei globale a subprogramului.

P2. Rapoartele privind executarea bugetului descriu doar unele aspecte ale performanţei subprogramului, dar nu descriu performanţa în total pe subprogram, autoritate, buget, sistem.

R2. Urmează elaborarea cadrului metodologic pentru alte dimensiuni ale performanţei utilizării resurselor bugetare.

P3. Ţintele indicatorilor de performanţă nu acoperă toate tipurile de servicii prestate de autoritate, ţintele nu se negociază între ministerul de resort şi autoritatea subordonată.

R3. Se recomandă ca, pe fiecare subprogram, să fie identificate serviciile-cheie cu o pondere majoră în alocaţiile bugetare, iar ţintele de performanţă să fie negociate anume pe aceste categorii.

P4. Nu există o legătură strânsă între indicatorii de rezultat şi obiective: indicatorii nu indică rezultatele generale ale obiectivelor subprogramului, ci doar unele rezultate ale unor activităţi.

R4. Se recomandă ca indicatorii de rezultat să măsoare gradul de atingere a obiectivelor subprogramelor, să se specifice rezultatele aferente obiectivelor şi rezultatelor imediate.

P5. Indicatorii de produs sunt în exces pentru majoritatea subprogramelor, numărul mare al acestora pe unele subprograme denotă nerelevanţa lor.

R5. Se propune să fie incluşi doar indicatorii de produs pentru produsele/serviciile cu sume importante de cheltuieli publice; obligatoriu să se includă aspectele calitative ale produselor.

P6. Ţintele indicatorilor de eficienţă, cu excepţia indicatorilor de durată, nu caracterizează direct eficienţa subprogramelor, frecvent sunt redate prin costuri de instruire a personalului.

R6. Se propune ca indicatorii de eficienţă să se refere la costul serviciilor prestate şi/sau la rezultate.

P7. Transparenţa pentru public nu este asigurată de majoritatea autorităţilor bugetare, doar câteva ministere publică setul de programe şi rapoartele de performanţă pe paginile web.

R7. Cadrul normativ urmează a fi completat prin includerea prevederilor clare despre asigurarea de către autorităţile bugetare a transparenţei utilizării resurselor bugetare.

P7. Autorităţile publice de nivel central, în special ministerele, formulează subprograme bugetare de diverse costuri, atât gigantice, cât şi foarte mici.

R7. Se propune elaborarea standardelor referitoare la dimensiunea financiară (costul) a subprogramului bugetar, precum şi materiale metodologice (ghiduri) de elaborare a programelor/subprogramelor.

Concluzii. Cercetările efectuate în prezentul articol scot în evidenţă problemele în procesul bugetar care limitează performanţa bugetară în Republica Moldova. Unele dintre ele se referă la faptul că standardele naţionale de clasificare bugetară nu sunt totalmente armonizate la standardele internaţionale de clasificare bugetară, structura serviciului public nu este conformă standardului european ESA2010 [2], raportul privind executarea bugetului se publică cu întârziere, majoritatea ministerelor nu publică informaţii despre executarea propriului buget pe programe. Totodată, lipsesc reglementările şi ghidurile metodice privind evaluarea performanţelor bugetare la nivel de autoritate publică (minister); în ansamblu, pe ţară şi pe sectorul public; nu se aplică un sistem de indicatori de performanţă bugetară sistemică pentru măsurarea gradului de conformare la principiile europene în domeniul MFP. Practicile internaţionale relevă două abordări pentru evaluarea performanţei bugetare sistemice: a) folosind un sistem de indicatori la nivel global pentru evaluarea gradului de conformare a ţării la principiile europene în domeniul MFP (PEFA [7]; SIGMA [2]) şi b) măsurarea performanţei sistemice medii bazate pe performanţa entităţii şi a programelor bugetare *de jos în sus* (PART [2]). Bazele metodologice de asigurare a performanţei programelor bugetare au fost aprobate şi au început să fie aplicate în practica bugetării. Performanţa bugetară sistemică, performanţa atinsă de autorităţile publice în prestarea serviciilor, precum şi legătura dintre performanţă şi alocările bugetare la nivel de sector şi la nivel naţional încă nu se evaluează. Astfel, sistemul de evaluare a performanţelor bugetare poate fi caracterizat ca fiind încă la etapa de dezvoltare şi urmează a fi consolidat, inclusiv în baza recomandărilor propuse.

Bibliografie:

1. AFONSO A., SCHUKNECHT L., TANZI V. *Public sector efficiency: An international comparison*, European Central Bank, Working Paper, no.242/July 2003, 38 p.
2. CIUBOTARU M., HÎNCU V. *Evaluarea performanţelor bugetare din perspectiva ajustării managementului finanţelor publice din Republica Moldova la principiile europene*. În: Rolul investiţiilor în asigurarea dezvoltării economice durabile în contextul integrării europene. Materialele Conf. Ştiinţifice Internaţionale. Chişinău: ASEM, 2015, p.28-36.
3. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanţelor publice pentru anii 2013-2020. Nr. 573 din 06.08.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.08.2013, nr.173-176/669.
4. Legea finanţelor publice şi responsabilităţii bugetar-fiscale. Nr. 181 din 25 iulie 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.08.2014, nr.223-230/519.
5. OECD. Budgeting for Results: Perspectives on Public Expenditure Management. Paris: OECD, 1995, 234 p. www.oecd.org
6. Ordinul Ministerului Finanţelor cu privire la Setul metodologic privind elaborarea, aprobarea şi modificarea bugetului, Nr.191 din 31 decembrie 2014.
7. Raportul asupra Performanţei Managementului Financiar Public în Republica Moldova în 2011 şi 2015 (PEFA-2011; PEFA-2015). www.mf.gov.md/rapoarte/
8. Rapoarte privind executarea bugetului de stat pe anii 2012, 2013, 2014. www.mf.gov.md/rapoarte/

CREŞTEREA EFICIENTIZĂRII IMPOZITĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN IMPLEMENTAREA AUDITULUI FISCAL

Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, ASEM,
nibotnari@mail.ru
Petru GRICIUC, IFPS,
petru.griciuc@gmail.com

The Republic of Moldova's system of taxes and duties is characterized by low efficiency, the insufficient collection of which being largely determined by the still inefficient administrative apparatus, the complicated methodology coupled with a lack of predictability, but, in the same time, by a reduced tax base due to many facilities and legal deductions and high level of tax evasion. However, it has to be pointed out that, in recent years, there have been initiated a series of measures regarding improvement of this situation, but the effects of tax administration reform may lead to the achievement of objectives of simplification of the system of taxes and duties, reduction of the tax evasion and increase of tax collection. We consider appropriate the gradual increase of tax revenues of the budget, in particular, by streamlining the tax administration, so their share in GDP to reach the EU average, 38-40% respectively.

Cuvinte-cheie. *Administrare fiscală, audit fiscal, eficienţa impozitării, impozit, impozit pe venitul persoanelor juridice, impozit pe venitul persoanelor fizice, CASS, TVA.*

JEL Classification: H21, H24, H25, H3

Introducere. Accentul principal al unui sistem modern de administrare a veniturilor fiscale nu este de a colecta impozite. Într-un sistem modern de impozitare, bazat pe auto-evaluare şi respectarea voluntară a normelor, obligaţiile fiscale sunt evaluate de către contribuabilii înşişi şi plătite prin intermediul băncilor sau sistemului trezorerial de stat. De aceea, contează nu numai cât de multe venituri fiscale sunt colectate sau cât costă colectarea lor, dar, de asemenea, şi modul în care sunt colectate veniturile, deoarece administrarea veniturilor este una dintre cele mai importante interfeţe dintre stat şi cetăţenii săi. Cu alte cuvinte, într-o economie funcţională, administrarea reuşită a veniturilor reprezintă o sursă vitală de guvernare eficientă.

Eficienţa impozitării în Republica Moldova. Pentru a argumenta necesitatea implementării funcţiei de audit fiscal la nivelul autorităţilor fiscale din Republica Moldova, vom analiza performanţele acestora confruntate cu cele ale autorităţilor fiscale din ţările UE.

După cum reiese din figura 1, ponderea veniturilor BPN în PIB înregistrată de Republica Moldova (38% în 2014) este sub media ţărilor din UE-28 (45%), dar şi sub cea înregistrată de ţările europene din zona euro (47%). Ţările care înregistrează cele mai mari ponderi în cazul acestui indicator sunt Danemarca, Finlanda, Norvegia, Franţa, Belgia, Suedia etc. cu peste 55%.

Aceeaşi concluzie rezultă şi din analiza ponderii veniturilor fiscale în PIB. În anul 2014, Republica Moldova a avut 30,2% în PIB din veniturile fiscale, în acelaşi timp, în UE acest indicator ajunge la 40%.

În acelaşi timp, Republica Moldova a devansat asemenea ţări cum sunt Irlanda, Slovacia, Letonia, România şi Lituania.

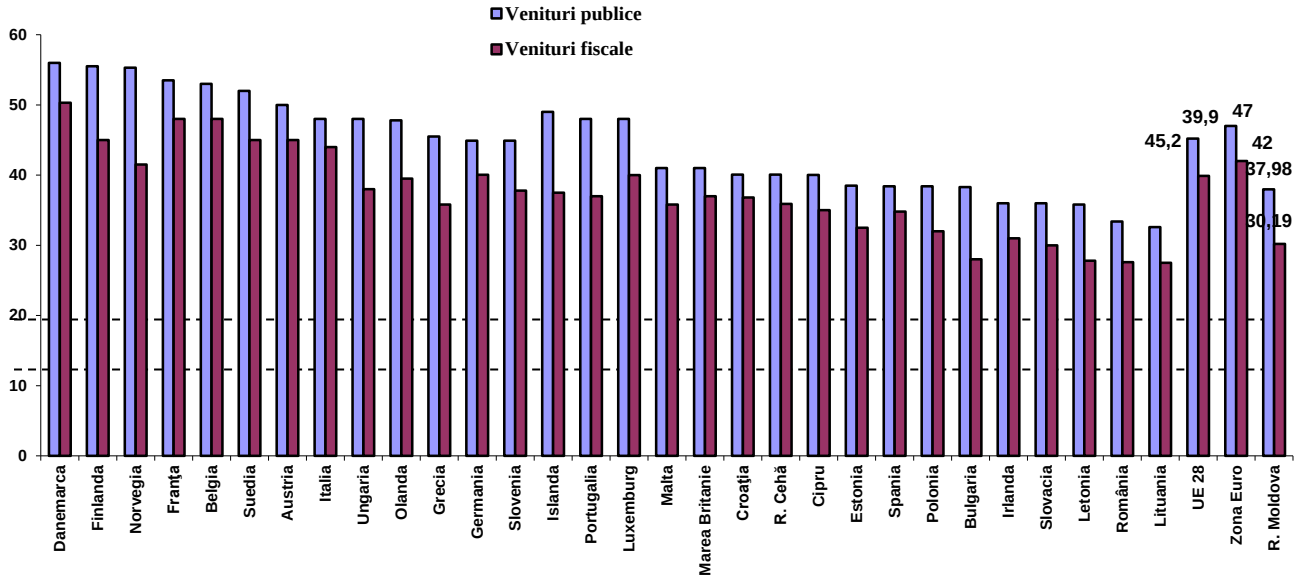

Figura 1. Veniturile bugetare publice şi veniturile fiscale în % din PIB, 2014

Sursa: *elaborat de autor după EUROSTAT şi datele Ministerului Finanţelor din Republica Moldova.*

Prin prisma colectării veniturilor fiscale, apreciem că sistemul de impozite şi taxe în Republica Moldova este caracterizat de un grad redus de eficienţă, colectarea insuficientă a acestora fiind, în mare parte, determinată de aparatul administrativ încă ineficint, metodologia complicată coroborată cu o lipsă de predictibilitate, dar şi de baza de impozitare redusă atât de numeroasele facilităţi şi deduceri legale, cât şi de evaziunea fiscală ridicată. Totuşi, trebuie punctat faptul că, în ultimii ani, au fost iniţiate o serie de măsuri vizând ameliorarea acestei situaţii, iar efectele reformei administraţiei fiscale pot conduce, în timp, la realizarea obiectivelor privind simplificarea sistemului de impozite şi taxe, reducerea evaziunii fiscale şi creşterea gradului de colectare a impozitelor.

În acest context, considerăm necesară **creşterea treptată a veniturilor bugetare fiscale, în special, prin eficientizarea administrării fiscale, astfel, încât ponderea acestora în PIB să ajungă la nivelul mediei UE, respectiv 38-40%.**

Pornind de la faptul că ponderea cea mai mare în încasările fiscale este ocupată de TVA, analizăm, în continuare, eficienţa impozitării în cazul acestui impozit.

Metodologia propusă şi aplicată pentru evaluarea eficienţei TVA este următoarea:

- ✓ se determină **cota implicită a TVA,** ca raport dintre „veniturile din TVA" şi „consumul final al gospodăriilor şi al administraţiei publice şi instituţiilor fără scop lucrativ aflate în serviciul gospodăriilor populaţiei";
- ✓ se calculează **indicele de eficienţă a TVA,** prin raportul dintre rata de impozitare implicită şi cota legală standard.

Rezultatele calculelor sunt prezentate în tabelul 1 şi-n figura 2.

Din tabelul 1, reiese că, deşi cota-standard a TVA este de cel puţin 20% în ţările analizate, rata de impoziare implicită este departe sub cota-standard. Cele mai bune rezultate, în acest sens, au fost înregistrate de Estonia, Ungaria, Slovenia şi Republica Cehă. În cazul Republicii Moldova, cota implicită a TVA este sub nivelul celor din ţările analizate. În ceea ce priveşte indicele de eficienţă a impozitării cu TVA, în 2014, conform calculelor efectuate, acesta a fost în Republica Moldova la nivelul României, devansând doar Polonia.

Tabelul 1

Eficienţa impozitării – TVA

Ţara	Cota-standard a TVA			Cota de impozitare implicită			Indicele de eficienţă a impozitării		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Bulgaria	20,0	20,0	20,0	14,0	15,1	14,8	0,70	0,75	0,74
R. Cehă	20,0	21,0	21,0	14,3	15,0	15,5	0,72	0,71	0,74
Estonia	20,0	20,0	20,0	16,7	16,1	16,8	0,84	0,81	0,84
Lituania	21,5	21,0	21,0	11,6	11,8	12,1	0,54	0,56	0,58
Letonia	21,0	21,0	21,0	12,1	11,9	11,9	0,58	0,57	0,57
Ungaria	27,0	27,0	27,0	17,1	17,1	18,7	0,63	0,63	0,69
Polonia	23,0	23,0	23,0	11,5	11,3	11,6	0,50	0,49	0,50
România	24,0	24,0	24,0	13,3	13,3	12,4	0,55	0,56	0,52
Slovenia	20,0	20,0	22,0	14,3	15,6	16,0	0,71	0,74	0,73
Slovacia	20,0	20,0	20,0	10,4	11,3	11,8	0,52	0,56	0,59
R. Moldova	**20,0**	**20,0**	**20,0**	**10,35**	**10,76**	**10,34**	**0,52**	**0,54**	**0,52**

Sursa: *Eurostat, informaţia Ministerului Finanţelor, BNS, calculele autorului.*

Din figura 2, reiese că cele mai bune performanţe în administrarea TVA în Republica Moldova au fost înregistrate în 2008, când, în condiţiile cotei-standard de 20%, cota implicită a acesteia a fost de 12,7%, iar indicele de eficienţă – 0,64. Indicăm că, în anul 2014, au fost înregistrate rezultatele cele mai nesatisfăcătoare în acest sens.

Eficienţa impozitării în cazul impozitului pe venitul persoanelor fizice.

Metodologia propusă şi aplicată pentru evaluarea eficienţei impozitării persoanelor fizice constă în:

- ✓ determinarea, la prima etapă, a **cotei de impozitare implicită,** ca raport între impozitele directe plătite de gospodării şi o bază de calcul al impozitului pe venit, definită ca salarii brute din conturile naţionale, din care s-au dedus contribuţiile sociale plătite de angajaţi;

- ✓ deterimarea **indicelui de eficienţă a impozitării persoanelor fizice** ca raport dintre rata de impozitare implicită şi cota legală standard. Menţionăm că, în cazul ţărilor cu sistem de impozitare progresiv (Polonia, Slovenia, Republica Moldova), cifra raportată în cazul cotei-standard reprezintă media cotelor de impozitare.

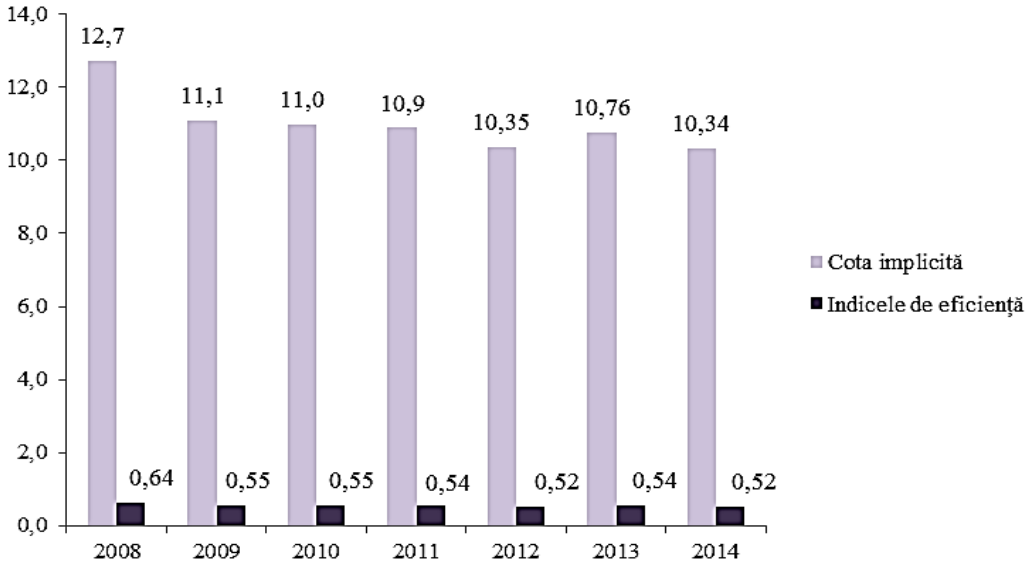

Figura 2. Evoluţia cotei implicite de impozitare şi a indicelui de eficienţă a colectării TVA în Republica Moldova

Sursa: *elaborat de autori după informaţia Ministerului Finanţelor, BNS.*

Rezultatele calculelor sunt prezentate în tabelul 2 şi-n figura 3.

Din tabelul 2, reiese că Republica Moldova se caracterizează printr-o eficienţă scăzută a impozitării venitului persoanelor fizice, indicele de eficienţă oscilând în intervalul 0,53 – 0,55 în perioada 2012-2014.

În acelaşi timp, după eficienţa impozitării venitului persoanelor fizice, Republica Moldova devansează ţări ca Slovenia şi Slovacia.

Tabelul 2

Eficienţa impozitării – impozitul pe venitul persoanelor fizice

Ţara	Cota-standard a impozitului pe venitul persoanelor fizice, %			Cota de impozitare implicită			Indicele de eficienţă a impozitării		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Bulgaria	10,0	10,0	10,0	9,0	8,6	9,2	0,90	0,86	0,92
R. Cehă	15,0	15,0	15,0	8,7	9,1	9,2	0,58	0,61	0,61
Estonia	21,0	21,0	21,0	15,4	15,8	16,0	0,74	0,75	0,76
Lituania	25,0	24,0	24,0	17,5	16,2	15,7	0,70	0,68	0,65
Letonia	15,0	15,0	15,0	11,5	11,7	11,7	0,76	0,78	0,78
Ungaria	16,0	16,0	16,0	12,5	12,4	12,2	0,78	0,78	0,77
Polonia	25,0	25,0	25,0	14,5	14,4	-	0,58	0,58	-
România	16,0	16,0	16,0	13,2	13,5	14,0	0,82	0,84	0,87
Slovenia	27,0	27,0	27,0	12,9	12,0	12,0	0,48	0,45	0,44
Slovacia	19,0	22,0	22,0	11,7	11,8	11,8	0,61	0,54	0,54
R. Moldova	**12,5**	**12,5**	**12,5**	**6,59**	**6,65**	**6,91**	**0,53**	**0,53**	**0,55**

Sursa: *Eurostat, informaţia Ministerului Finanţelor, BNS, calculele autorilor*

Informaţia prezentată în figura 3 demonstrează că rezultatele cele mai bune în administrarea acestui impozit (considerând cota implicită şi indicele de eficienţă a impozitării) au fost înregistrate în 2008, după care observăm, până în 2010, un declin al acestor indicatori. În anul 2014, au fost înregistrate anumite îmbunătăţiri, care, însă, s-au situat sub nivelul anului 2008.

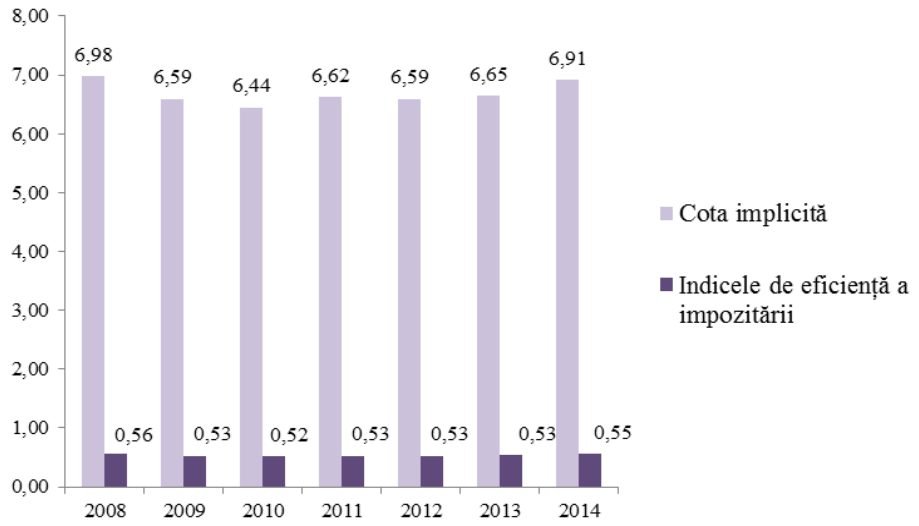

Figura 3. Evoluţia cotei implicite de impozitare şi a indicelui de eficienţă a colectării impozitului pe venitul persoanelor fizice în Republica Moldova

Sursa: *elaborat de autori după informaţia Ministerului Finanţelor, BNS.*

Metodologia propusă şi aplicată pentru evaluarea eficienţei impozitării persoanelor juridice constă în:

- ✓ determinarea, la prima etapă, **a cotei de impozitare implicită,** ca raportul dintre „încasările din impozitul pe venitul persoanelor juridice" şi „veniturile din vânzări înregistrate de agenţii economici din Republica Moldova";
- ✓ determinarea **indicelui de eficienţă a impozitării persoanelor juridice,** ca raportul dintre rata de impozitare implicită şi cota legală standard.

Rezultatele calculelor sunt prezentate în tabelul 3 şi-n figura 4.

Tabelul 3

Eficienţa impozitării – impozitul pe venitul persoanelor juridice

Ţara	Cota-standard a impozitului pe venitul persoanelor juridice, %			Cota de impozitare implicită			Indicele de eficienţă a impozitării		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Bulgaria	10,0	10,0	10,0	3,5	4,4	4,4	0,35	0,44	0,44
R. Cehă	19,0	19,0	19,0	6,3	6,5	6,7	0,33	0,34	0,35
Estonia	21,0	21,0	21,0	3,4	4,2	4,5	0,16	0,20	0,22
Lituania	15,0	15,0	15,0	3,3	3,4	3,6	0,22	0,23	0,24
Letonia	15,0	15,0	15,0	2,5	2,7	2,8	0,17	0,18	0,18
Ungaria	20,6	20,6	20,6	3,2	3,0	3,4	0,15	0,15	0,17
Polonia	19,0	19,0	19,0	4,1	3,4	-	0,22	0,18	-
România	16,0	16,0	16,0	3,0	3,0	3,2	0,19	0,19	0,20
Slovenia	18,0	17,0	17,0	3,4	3,3	3,3	0,19	0,19	0,19
Slovacia	19,0	23,0	22,0	4,6	5,5	5,9	0,24	0,24	0,27
R. Moldova	**12,0**	**12,0**	**12,0**	**0,93**	**0,88**	**0,92**	**0,08**	**0,07**	**0,08**

Sursa: *Eurostat, informaţia Ministerului Finanţelor, BNS, calculele autorilor.*

Dintre impozitele analizate anterior, impozitul pe venitul persoanelor juridice înregistrează eficienţa cea mai mică. Astfel, în condiţiile unei cote-standard de 12%, cota de impozitare implicită a oscilat în jurul valorii de 0,9, indicele de eficienţă, la rândul său, în jurul valorii de 0,1.

Poate suna paradoxal, dar accentul principal al unui sistem modern de administrare a veniturilor nu este de a colecta impozite. Într-un sistem modern de impozitare, bazat pe auto-evaluare şi respectarea voluntară a normelor, obligaţiile fiscale sunt evaluate de către contribuabilii înşişi şi plătite prin intermediul băncilor sau sistemului trezorerial de stat.

În acest context, considerăm că principalele funcţii ale administraţiei veniturilor trebuie să fie:

a) gestionarea civismului fiscal în scopul detectării şi prevenirii comportamentului delincvent şi
b) furnizarea serviciilor pentru contribuabili şi educaţia acestora pentru a ajuta contribuabilii să-şi îndeplinească obligaţiile lor fiscale cu uşurinţă şi cu cea mai mică complexitate şi povară de conformitate.

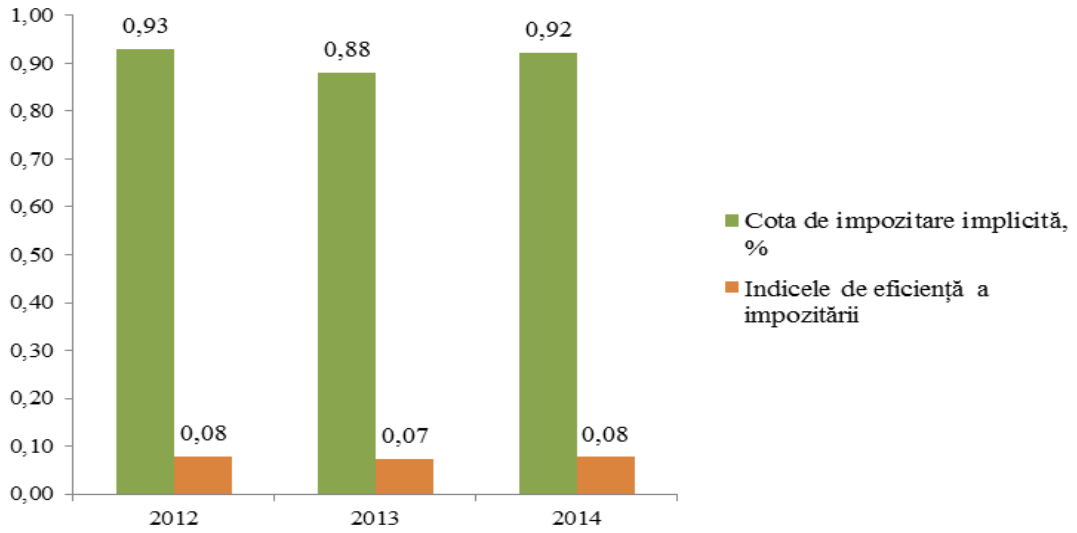

Figura 4. Evoluţia cotei implicite de impozitare şi a indicelui de eficienţă a colectării încasărilor din impozitul pe venitul persoanelor juridice în Republica Moldova
Sursa: *elaborat de autori după informaţia Ministerului Finanţelor, BNS*

De aceea, contează nu numai cât de multe venituri sunt colectate sau cât costă colectarea lor, dar, de asemenea, şi modul în care sunt colectate veniturile, deoarece administrarea veniturilor este una dintre cele mai importante interfeţe dintre stat şi cetăţenii săi. **Cu alte cuvinte, într-o economie funcţională, administrarea reuşită a veniturilor reprezintă o sursă vitală de guvernare eficientă.** Ea oferă guvernului o aprovizionare durabilă cu venituri, iar cetăţenilor – servicii publice, care îi determină să contribuie voluntar la propăşirea naţiunii.

Promovarea respectării voluntare a normelor reclamă dezvoltarea unor abordări moderne bazate pe managementul riscurilor, pentru a furniza cel mai cost-eficient rezultat. Respectarea voluntară a normelor (*civismul fiscal*) se realizează printr-un sistem de auto-evaluare, în care contribuabilii îşi respectă obligaţiile fiscale, fără intervenţia funcţionarilor fiscali, pe baza informaţiilor pe care le primesc cu privire la aceste obligaţii. Contribuabilul completează, în mod voluntar, o declaraţie fiscală pentru a identifica toate obligaţiile fiscale cu precizie şi depune această declaraţie, urmată de plata cuvenită[12]. Atunci când acest lucru nu se întâmplă, autoritatea fiscală ia măsurile corespunzătoare de executare.

Considerăm că, pentru Republica Moldova, auditul fiscal îşi va demonstra semnificaţia şi rolul, cel puţin, din următoarele aspecte:

- În primul rând, auditul fiscal este folosit pentru a detecta şi remedia cazurile individuale de nerespectare a obligaţiilor fiscale. Aceasta este influenţa directă şi cea mai simplă a auditului asupra respectării şi colectării veniturilor.
- În al doilea rând, auditul promovează conformitatea voluntară prin creşterea probabilităţii de detecţie şi sancţiuni pentru contribuabilii neconformi. Acest impact depinde, în mod critic, de strategia de selecţie a cazurilor de audit corect proiectată concentrându-se asupra contribuabililor cu risc ridicat. În mod similar, auditul fiscal oferă o bună ocazie pentru administraţia fiscală de a educa contribuabilii cu privire la obligaţiile lor legale sau cerinţele contabile, îmbunătăţind astfel conformitatea viitoare.
- În al treilea rând, auditul reprezintă o oportunitate unică pentru administraţiile fiscale din Republica Moldova de a colecta informaţii cu privire atât la starea de sănătate a sistemului fiscal

[12] O tendinţă mai recentă observată în ţările nordice, permisă de disponibilitatea unei baze extinse de date formată din informaţia obţinută de la terţi, constă în a produce, pentru administraţia fiscală, a declaraţiilor fiscale pre-completate automat, care sunt apoi trimise contribuabililor pentru verificarea coincidenţei. Menţionăm, în acest context, că, în ultimii ani, şi Republica Moldova a înregistrat anumite rezultate în acest domeniu.

(prin măsurarea ponderii contribuabililor neconformi şi volumul impozitelor neplătite), cât şi la tehnicile de evaziune utilizate de contribuabili.

Concluzia finală care derivă din aceste analize relevă că autorităţile fiscale din Republica Moldova, înregistrând, în ultima perioadă, succese însemnate în activitatea lor, au de depus eforturi susţinute pentru a ajunge la nivelul celor mai reuşite ţări foste socialiste, membre ale UE, în domeniul administrării fiscale, inclusiv prin **introducere funcţiei de audit fiscal la nivelul administraţiilor fiscale.**

În aceste circumstanţe, considerăm că procesul de reformă orientat, în special, spre îmbunătăţirea administrării fiscale, critic necesar în contextul unui sistem de impozite şi taxe caracterizat printr-o eficienţă scăzută, este în Republica Moldova la faza de început, şi dacă procesul va avea succes, ţara are potenţialul de a genera spaţiu fiscal semnificativ pe termen mediu. Totuşi, adoptarea unor decizii privitor la eventuale modificări de impozite şi taxe sau de majorare a unor cheltuieli, în baza potenţialelor creşteri de eficienţă la nivel de impozitare, trebuie să fie operate doar ex-post, după ce procesul de reformă va deveni ireversibil şi capabil să genereze rezultate durabile.

Bibliografie:

1. Baza de date a Uniunii Europene, disponibilă on-line: http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/statistics-illustrated.
2. GUPTA, M., NAGADEVARA, V. Audit Selection Strategy for Improving Tax Compliance: Application of Data Mining Techniques. In: *Foundations of E-government*, eds. A. Agarwal and V. Ramana. Proceedings of the eleventh International Conference on e-Governance, Hyderabad, India, 2007, December 28-30.
3. OECD, *Compliance Risk Management: Audit Case Selection Systems*, Paris: OECD Publishing, 2004.
4. OECD, *Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance*, OECD Publishing, 2004.
5. OECD, *Strengthening Tax Audit Capabilities: General Principles and Approaches*, OECD Publishing, 2006.

DIRECŢIILE STRATEGICE PRIVIND PROMOVAREA EGALITĂŢII DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr. Anjela BAURCIULU, ASEM
ang_baurculu@yahoo.com

Promoting gender equality is an ongoing process that requires constant monitoring and development. The strategic importance of ensuring gender equality in Moldova is clear from both the state's international commitments and, in particular, of national needs. While progress has been made in the last two decades, the plan still remains only partially fulfilled. Based on lessons learned and problems identified should be clearly delimited priority measures to accelerate progress.

Cuvinte-cheie: *abordarea integratoare a egalităţii de gen; gender mainstreaming; egalitatea de gen, bugetarea sensibilă la gen; guvernarea economică.*

JEL: E69, H19, I18, I29, I38, J16, J82

Introducere. Promovarea abordării integratoare a egalităţii de gen la nivel mondial, regional şi naţional, pe parcursul ultimilor 20 de ani, oferă, în prezent, un cadru complex privind metodologiile, tehnicile şi instrumentele de implementare, precum şi o serie de indicatori de analiză şi progres, ce permit evaluarea situaţiei actuale în domeniu. *Scopul* cercetării constă în analiza şi evidenţierea problemelor în vederea determinării direcţiilor strategice în promovarea egalităţii de gen în R. Moldova. *Principalele obiective* ale cercetării vizează: stabilirea situaţiei reale privind promovarea egalităţii de gen; analiza progreselor obţinute în asigurarea egalităţii; identificarea segmentelor problematice; evidenţierea *priorităţilor-cheie* şi a direcţiilor strategice în promovarea egalităţii de gen în R. Moldova.

Sinteza cercetării. Importanţa strategică a asigurării egalităţii de gen, în R. Moldova, reiese atât din angajamentele internaţionale ale statului, cât şi, în mod special, din necesităţile naţionale. Semnarea de către R. Moldova a documentelor internaţionale, cum ar fi CEDAW (1994), Declaraţia de la Beijing (1995), Declaraţia Milenară a ONU (2000) etc., în mod expres, stipulează necesitatea promovării principiilor

egalităţii genurilor, induce responsabilitatea guvernării de a include dimensiunea de gen în toate politicile publice şi documentele strategice de dezvoltare.

Adoptarea, în 2006, a ***Legii cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi*** şi a Planului Naţional „Promovarea egalităţii genurilor umane în societate pentru perioada 2006-2009" a reprezentat un progres esenţial, şi a condus la intensificarea activităţilor ce ţin de crearea cadrului legal şi instituţional de promovarea egalităţii de gen, fiind susţinute de o serie de publicaţii specifice ale Biroului Naţional de Statistică.

În prezent, putem sublinia existenţa unui cadru legal complex, iar promovarea egalităţii de gen s-a regăsit, într-o formă sau alta, în cadrul *strategiilor naţionale de dezvoltare,* unor documente de politici sau planuri, precum şi în cadrul unor *proiecte susţinute de organisme internaţionale.* Cu toate acestea, existenţa reglementărilor şi a cadrului instituţional este insuficientă sau nu garantează instantaneu şi realizarea egalităţii de gen. Astfel, până în prezent, femeile întâmpină multe obstacole în atingerea unei egalităţi reale, inclusiv în ceea ce priveşte concilierea vieţii de familie cu viaţa profesională, discriminarea pe piaţa muncii şi participarea la procese de luarea deciziilor la nivel central şi local.

Anul 2015 a fost unul al prezentării progreselor privind integrarea dimensiunii de gen, în diferite sectoare, în conformitate cu acordurile încheiate de către R. Moldova şi organismele şi forurile internaţionale, precum şi în conformitate cu legislaţia şi documentele de politici naţionale. Astfel, evaluarea şi monitorizarea progreselor Republicii Moldova poate fi regăsită în următoarele 4 rapoarte:

1. *Raportul Naţional privind implementarea Declaraţiei de la Beijing şi a Platformei de acţiuni 1995-2015;*
2. *Raportul privind Realizarea Obiectivelor Milenare de Dezvoltare 2000-2015;*
3. *Raportul privind Indicele Decalajului de Gen pentru R. Moldova;*
4. *Raport de evaluare a implementării Programului naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015.*

Pentru reflectarea *progresului general*, înregistrat în R. Moldova, privind promovarea abordării integratoare a egalităţii de gen, se poate urmări *Indicele Decalajului de Gen Global,* care analizează diferenţa dintre bărbaţi şi femei în patru categorii fundamentale (sub-indici): Participarea economică şi oportunitatea, Educaţia, Sănătatea şi supravieţuirea şi Abilitarea politică.

Tabelul 1

Dinamica indicelui decalajului de gen global pe categorii fundamentale în R. Moldova, în perioada 2006-2015

		Indicele Decalajului de Gen Global		**Participarea economie**		**Educaţie**		**Sănătate şi supravieţuire**		**Abilitarea politică**	
anul	**Nr. total ţări**	**scorul**	**locul**	**scorul**	**locul**	**scorul**	**locul**	**scorul**	**locul**	**scorul**	**locul**
2006	115	0,713	17	0,76	2	0,994	37	0,980	1	0,117	50
2012	135	0,071	45	0,761	21	0,996	42	0,979	34	0,104	85
2014	142	0,740	25	0,808	11	0,995	56	0,979	37	0,180	59
2015	**145**	**0,742**	**26**	**0,797**	**18**	**0,996**	**50**	**0,979**	**42**	**0,195**	**58**
Modificarea scorului 2015/2006		**+0,029**		**+0,037**		**+0,002**		**-0,001**		**+0,077**	

Sursa: *elaborat de autor în baza Global Gender Gap Report 2015, p. 260-261.*
http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/

Datele tabelului 1 afişează dinamica şi progresul Republicii Moldova pe categorii (determinate în baza a 14 indicatori diferiţi care le compun) pentru perioada 2006-2015. Respectarea egalităţii de gen se prezintă prin apropierea de paritate 1 a indicatorului. De asemenea, observăm îmbunătăţirea poziţiei Republicii Moldova, în ultimii ani, situându-se pe locul 25 din 142 de ţări în anul 2014 şi locul 26 în anul 2015, cea mai bună situaţie prezentându-se în sferele educaţiei şi sănătăţii, unde decalajul de gen este redus, indicele aflându-se în proximitatea parităţii 1. O tendinţă favorabilă se înregistrează şi la categoria Participare Economică şi oportunitate, unde mărimea indicelui se situează la nivelul de 0,8 în ultimii 2 ani. Doar la categoria Abilitare politică nivelul indicelui este redus, chiar dacă, în dinamică, s-a înregistrat o îmbunătăţire a scorului cu 0,077.

Comparativ cu mărimea Indicelui Decalajului de Gen Global, pentru 145 de ţări determinat în anul 2015, poziţia Republicii Moldova este prezentată în figura 1.

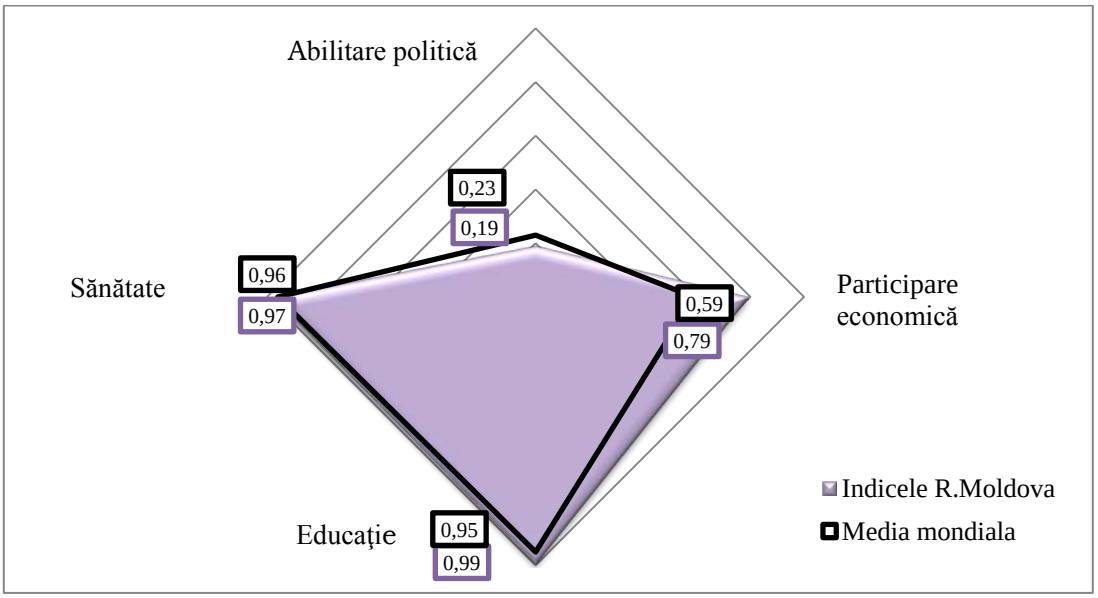

Figura 1. IDG al Republicii Moldova, comparativ cu media IDG Global, 2015
Sursa: *elaborată de autor în baza Global Gender Gap Report 2015.*
isponibil:http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015

Un deceniu de date reflectă că diferenţele de gen privind *Participarea Economică şi oportunitatea* pe plan mondial, în 2015, a fost, în medie, la nivelul de 0,59, în timp ce, în R. Moldova, mărimea indicatorului este mai ridicată, fiind de 0,79. La capitolul *Educaţie*, decalajul de gen global este mic şi constituie 0,95, iar, în R. Moldova, decalajul este doar de 0,996. *Sănătate* şi *supravieţuire* prezintă o medie globală de 0,957 şi în R. Moldova nivelul indicelui fiind cel mai aproape de paritatea 1 si constituie 0,979. La categoria *Abilitare (putere) politică,* decalajul rămâne a fi important în ultimul deceniu, comparativ cu alte domenii şi constituie, la nivelul tuturor ţărilor, doar 0,23 în anul 2015, în timp ce, în R. Moldova, mărimea indicelui se situează sub media mondială, constituind doar 0,195 şi înregistrând o creştere nesemnificativă de 0,077 faţă de anul 2006.

IDG global, precum şi indicii pe categorii fundamentale, prezintă doar situaţia parţială, comparabilă la nivel mondial în ceea ce priveşte decalajele de gen existente la nivelul fiecărei ţări. Sintetizând concluziile din cele patru rapoarte, se pot sublinia unele segmente problematice privind egalitatea de gen în R. Moldova, per ansamblu, dar şi funcţionalitatea mecanismului legal şi instituţional.

Tabelul 2

SEGMENTE PROBLEMATICE PRIVIND EGALITATEA DE GEN ÎN R. MOLDOVA – SINTEZA DATELOR
Abilitarea Politică
▪ Deputat în Parlament – 21,7%; ▪ Miniştri – 28%; ▪ Primar -20,5%; ▪ Consilier raional – 18,6%, ▪ Consilier local – 30%.
Participare economică şi oportunităţi
▪ Ponderea femeilor de afaceri (manageri şi coproprietari de afaceri) în numărul total al oamenilor de afaceri din Republica Moldova este de 27,5%, în timp ce doar 5% dintre acestea sunt întreprinderi mari. ▪ Progrese semnificative s-au înregistrat la remunerarea muncii – salariul femeilor în raport cu cel al bărbaţilor fiind de 88% în ultimii 2 ani.
Violenţa în familie
▪ Aproximativ 27% dintre femei au experimentat violenţa de la vârsta de 15 ani. ▪ Victimele violenţei domestice sunt femei (44,5%) şi copii (45,3 %). Principalii agresori sunt soţii (69%).

SEGMENTE PROBLEMATICE PRIVIND EGALITATEA DE GEN ÎN R. MOLDOVA – SINTEZA DATELOR
▪ Formele predominante de violenţă sunt violenţă fizică (77,7%), pedeapsa corporală a copiilor (51,3%), ameninţările (47%), ameninţarea cu violenţa fizică (45,4%) şi implicarea forţată în contact (42,6%).
Gradul ridicat al sărăciei
▪ Rata sărăciei, în rândul bărbaţilor, a fost, în 2013, de 16,8% şi în rândul femeilor – 16,4%. ▪ Rata sărăciei este mai mare în gospodăriile formate dintr-o singură femeie în vârstă de peste 60 de ani. ▪ Diferenţa dintre mărimea pensiilor pentru femei şi bărbaţi.
Funcţionalitatea mecanismului de promovare
▪ Persistenţa stereotipurilor de gen în toate sferele; ▪ Există un cadru legal normativ solid, însă cu mai multe puncte slabe la capitolul asigurării implementării acestuia. ▪ Lipsa sau insuficienţa datelor statistice privind egalitatea de genuri în rapoartele privind realizarea politicilor publice şi a celor privind situaţia social-economică. ▪ Lipsa bazelor de date şi a statisticilor defalcate pe sex la nivelul APC şi APL. ▪ Rolul redus al Comisiei Guvernamentale în promovarea şi coordonarea acţiunilor naţionale, sectoriale şi transversale; ▪ Lipsa metodelor disponibile pe integrarea dimensiunii de gen şi un set minim de instrumente (de exemplu, analiza de gen, analiza impactului de gen, listele de verificare etc.), în toate etapele de dezvoltare şi implementare a politicilor publice.
Implementarea Bugetării Sensibile la Gen
▪ Lipsa abordării la dimensiunea de gen în politicile bugetar-fiscale la nivel naţional şi local; ▪ Lipsa bazelor de date şi a statisticilor defalcate pe sex pentru elaborarea bugetelor sensibile la gen la nivelul instituţiilor publice ale APC şi APL; ▪ Implicarea insuficientă a Ministerului Finanţelor în promovarea bugetării sensibile la gen, odată cu implementarea bugetării pe programe;

***Sursa**: elaborat de autor în baza Rapoartelor consultate.*

Dacă ne referim la direcţiile strategice, trebuie să menţionăm că, pe plan mondial, în noua Agendă de Dezvoltare Sustenabilă 2030 a ONU, stabilită în cadrul Sesiunii a 59-a a Adunării Generale a ONU, din 12 august 2015***, din 17 obiective globale,*** obiectivul nr.5 continuă eforturile întreprinse până în prezent şi vizează: „*Realizarea egalităţii de gen şi abilitarea tuturor femeilor şi fetelor*”. Acest obiectiv prevede 9 ţinte complexe şi multidimensionale şi anume:

1. Stoparea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor şi fetelor de pretutindeni;
2. Eliminarea tuturor formelor de violenţă împotriva tuturor femeilor şi fetelor din domeniul public şi privat, inclusiv traficul de persoane şi exploatare sexuală, şi a altor tipuri de exploatare;
3. Eliminarea practicilor dăunătoare, cum ar fi: căsătoriile timpurii şi forţate a copiilor şi mutilarea genitală a femeilor;
4. Recunoaşterea şi valorificarea muncii neremunerate casnice şi de îngrijire, prin furnizarea de servicii publice, infrastructură şi a politicilor de protecţie socială, precum şi promovarea responsabilităţii comune în gospodărie şi familie, după caz, la nivel naţional;
5. Asigurarea participării depline şi efective a femeilor şi egalitatea de şanse pentru posturile de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viaţa politică, economică şi publică;
6. Asigurarea accesului universal la sănătatea sexuală şi reproductivă şi a drepturilor de reproducere, în conformitate cu Programul de acţiune al Conferinţei Internaţionale pentru Populaţie şi Dezvoltare, al Platformei de la Beijing şi al altor documentele revizuite;
7. Întreprinderea reformelor pentru a oferi femeilor drepturi egale la resurse economice, precum şi accesul la proprietate, controlul asupra terenurilor şi a altor forme de proprietate, serviciilor financiare, moştenirilor şi a resurselor naturale, în conformitate cu legislaţia naţională;
8. Sporirea utilizării tehnologiilor în rândul femeilor, în special, tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor, pentru a promova emanciparea femeilor;
9. Adoptarea şi întărirea politicilor şi a legislaţiei pentru promovarea egalităţii de gen şi emanciparea tuturor femeilor şi fetelor la toate nivelurile.

Concluzii. Pornind de la problematicile privind egalitatea de gen în R. Moldova, evidenţiate anterior, coroborate cu direcţiile strategice stipulate noua Agendă de Dezvoltare Sustenabilă 2030 a ONU, pentru perioada imediat următoare, sunt necesare *acţiuni direcţionate* privind:

a) Creșterea participării femeilor *la procesele decizionale* și activitatea politică;
b) Creșterea *abilitării economice* a femeilor și consolidarea independenței financiare;
c) *Recunoaşterea și valorificarea muncii neremunerate casnice și de îngrijire***,** prin furnizarea de servicii publice, infrastructura și politicilor de protecție socială;
d) Prevenirea și combaterea *tuturor formelor de violență*;
e) *Reducerea sărăciei şi asigurarea protecției sociale* pentru grupurile vulnerabile;
f) Continuarea eforturilor de asigurare a egalității de gen *în politicile și programele naționale, sectoriale și transversale;*
g) Implementarea *bugetării sensibile de gen* la toate nivelele şi integrarea în CBTM.

Principalele concluzii constatate în cadrul cercetării se referă la următoarele:

- Promovarea abordării integratoare de gen în cadrul politicilor publice necesită revizuirea complexă a calității politicilor existente. *Necesitatea schimbării* poate fi argumentată prin faptul că procedurile și rutina politicilor, precum şi politicile înseşi au fost, în mod inerent, insensibile la dimensiunea de gen sau părtinitoare.
- Raportul privind Indicele Decalajului de Gen Global oferă un set complet de date și o direcție de urmărire a lacunelor existente cu privire la mărimi critice astfel, încât guvernele să determine obiectivele în cadrul propriilor contexte economice, politice și culturale. Amploarea decalajelor naționale privind egalitatea de gen este rezultatul combinat al diferitelor variabile socio-economice, politice și culturale. Astfel, Guvernele au un rol-cheie în eliminarea sau păstrarea acestor decalaje, care intrinsec ţin de cadrul politicilor naționale în vigoare.
- Un aspect esențial al determinării Indicelui Decalajului de Gen Global (IDGG) constă în faptul că oferă imaginea asupra *unor potențiale modele*, care sunt lideri în distribuirea echitabilă a resurselor între femei și bărbați, indiferent de nivelul general de resurse disponibile. În unele țări, progresul are loc rapid, indiferent de nivelul veniturilor și punctul de plecare, dar, în altele, schimbarea este mult mai lentă sau neglijabilă.
- Realizarea egalităţii de gen este considerată parte integrantă a procesului de constituire a unei democraţii adevărate, conştiente şi sensibile la dimensiunea de gen, având drept premisă asigurarea participării tuturor membrilor societăţii, a femeilor şi bărbaţilor, în toate domeniile vieţii.
- În prezent, experienţa acumulată privind promovarea egalităţii de gen oferă un cadru complex de modele, instrumente şi tehnici de elaborare, implementare, analiză şi evaluare. Rezultatele obţinute în promovare şi creşterea egalităţii de gen pe plan mondial, din ultimele două decenii, confirmă faptul că valorificarea egală a potenţialului femeilor şi bărbaţilor are implicaţii directe şi indirecte asupra dezvoltării economice, creşterii echităţii sociale şi asigurării drepturilor fundamentale ale omului.

Bibliografie:

1. BAURCIULU, A., BELOSTECINIC, M., CASIAN, A.; PÂRȚACHI, I.; PETROIA, A. *Bugetare sensibilă la gen*. Chişinău, ASEM, 2009. ISBN 978.9975-75-484-2. Disponibil: http://genderbudgets.ru/biblio/manual_redactie_1_mol.pdf
2. National report on the implementation of the Beijing Declaration, the Platform for Action (1995) and the outcomes of the 23rd special session of the General Assembly (2000), R. Moldova, 2014.
3. Disponibil: http://www.unwomen.org/en/csw/csw59-2015/preparations#National
4. The Millennium Development Goals Report 2015, pp.28-31. Disponibil: http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/the-millennium-development-goals-report-2015.html
5. Global Gender Gap Report, Moldova, p. 260-261. http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/
6. Raport de evaluare a implementării Programului naţional de asigurare a egalităţii de gen pe anii 2010-2015. Disponibil: http://www.mmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_evaluare_pnaeg_2010-2015.pdf
7. Global Gender Gap Report 2015. Disponibil:http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015

EVALUAREA POLITICILOR ŞI ANALIZA BUGETELOR SUB ASPECTUL SENSIBILITĂŢII LA GEN

Conf. univ. dr. Angela CASIAN, ASEM

Gender impact assessment should be carried out as soon as it is established that a particular policy or a particular program / project have implications for gender relations. This analysis has a greater success, if considered from the initial stages of decision-making, development planning and policies / programs / projects. Gender impact analysis can however be introduced later development phase or any time of carrying out policies / programs / projects. Where appropriate, gender impact assessment can even generate some major policy shift underway.

Cuvinte-cheie: *Cheltuieli bugetare, Evaluarea impactului gen, bugetare sensibilă la gen, auditul de gen.*

JEL: H5; I30

Analiza de gen, ca parte a activităţii de integrare a dimensiunii de gen a Guvernului, poate schimba modul de activitate al organizaţiilor astfel, încât acestea să devină mai sensibile la dimensiunea de gen prin abordarea incluzivă a femeilor şi bărbaţilor. Deşi politicile de egalitate de gen sunt destinate problemelor specifice ale femeilor, acestea reprezintă, deseori, o parte discretă a activităţii guvernului şi tind să rămână aşa în raport cu programele principale. Analiza de gen subliniază necesitatea abordării tuturor politicilor şi programelor în funcţie de impactul lor de gen.

Evaluarea impactului de gen trebuie efectuată imediat ce se stabileşte că o anumită politică sau un anumit program/proiect au implicaţii asupra relaţiilor de gen. Această analiză are un succes mai mare, dacă este luată în considerare încă din etapele iniţiale ale procesului decizional, de elaborare şi planificare a politicilor/programelor/proiectelor. Analiza impactului de gen poate fi, însă, introdusă şi ulterior fazei de elaborare, respectiv în orice moment al derulării politicilor/programelor/proiectelor. Dacă este cazul, evaluarea impactului de gen poate genera chiar unele reorientări majore ale politicilor în derulare.

Evaluarea impactului de gen presupune compararea şi analiza, în conformitate cu criteriile relevante de gen, a situaţiei curente, a tendinţelor şi rezultatului aşteptat, generat de aplicarea politicii respective.

Politicile, proiectele şi programele, ce par a fi neutre la gen, pot, de fapt, avea impact diferenţiat asupra femeilor şi bărbaţilor, chiar şi atunci când aceste efecte nu au fost nici aşteptate, nici previzionate.

Evaluarea impactului de gen (Gender Impact Assessment (GIA)) este o metodă de analiză ex-ante sau paralelă efectuată în scopul de a preveni consecinţele negative neaşteptate ale unei politici în vederea realizării obiectivelor pozitive ale egalităţii de gen. GIA este un instrument legal, ce sprijină factorii de decizie politici în implementarea unor politici eficiente şi de calitate/egalitate printr-o mai bună ţintire a rezultatelor.

Evaluarea impactului de gen este o evaluare ex-ante, analiza sau evaluarea unei legi, politici sau a unui program, care face posibilă estimarea, în mod preventiv, a probabilităţii ca efectele unei anumite decizii să aibă consecinţe pozitive, negative sau neutre pentru starea de egalitate între femei şi bărbaţi. Întrebarea centrală a GIA este: legea, politica sau programul reduce, menţine sau creşte inegalităţile de gen între femei şi bărbaţi?

De asemenea, GIA poate servi ca instrument de evaluare ex-post a efectelor de gen aşteptate şi neaşteptate (intempestive). Scopul GIA constă în detectarea disparităţilor şi consecinţelor induse de gradul de diferenţiere în bază de gen a politicilor şi programelor şi tinde să reducă consecinţele negative pentru genuri, în special, pentru cel defavorizat, dar şi promovarea şi susţinerea impactului pozitiv. GIA solicită distincţie fundamentală între sex (biologic/fizic) şi gen (roluri, norme, stereotipuri, identitate).

Astfel, evaluarea implică o abordare dublă: poziţia curentă de gen, în ceea ce priveşte politica promovată şi impactul preconizat asupra femeilor şi bărbaţilor, odată ce politica va fi implementată. Este important faptul că evaluarea este structurată; adică sistematizată, analizată şi documentată.

Evaluarea impactului de gen este destinată evitării consecinţelor negative intempestive şi permite implementarea unor politici eficiente şi eficace. În acest context, GIA apare ca instrument indispensabil de realizare a prevederilor documentelor de dezvoltare strategică la nivel mondial, regional şi local.

Comisia Europeană defineşte evaluarea impactului de gen, după cum urmează: „Evaluarea impactului de gen este procesul de comparare şi de evaluare, în conformitate cu criteriile relevante de gen, a situaţiei actuale şi tendinţei de dezvoltare aşteptată ca rezultat al implementării politicii propuse.

Evaluarea impactului de gen rezidă în estimarea diferitelor efecte (pozitive, negative sau neutre) ale oricărei politici sau activităţi implementate ca elemente specifice în ceea ce priveşte egalitatea de gen”.

Scopul final al GIA îl constituie îmbunătăţirea proiectării şi planificării politicii în cauză, pentru a preveni un impact negativ asupra egalităţii de gen şi pentru a consolida egalitatea de gen prin ameliorarea proiectelor, legislaţiei şi a politicilor. Un obiectiv principal constă în adaptarea politicii în măsură să asigure ca orice efecte discriminatorii să fie eliminate sau diminuate. Dincolo de evitarea efectelor negative, un GIA poate

fi, de asemenea, utilizat într-un mod mai mult de transformare, ca instrument pentru definirea obiectivelor egalităţii de gen şi formularea politicii, astfel încât să promoveze, în mod proactiv, egalităţii de gen.

Evaluarea impactului (EI) de gen poate fi aplicată în trei moduri: 1) ca un supliment sau 2) ca instrument de sine stătător sau 3), într-un mod integrat. Când este aplicată suplimentar, aceasta este compatibilă cu alte evaluări de impact (de exemplu, EI integrat, EI al durabilităţii, EI social, EI de mediu, EI în comerţ, EI al sărăciei – chiar EI economic şi EI financiar) şi se adaugă la analiza lor. Atunci când este aplicat într-o manieră integrată, preocupările de gen sunt integrate în toate etapele şi procesele de EI respective, cu alte cuvinte, abordare integratoare a egalităţii de gen.

Cea mai bogată experienţă, în acest domeniu, în ţările dezvoltate, este denumită „Evaluarea participativă a sărăciei" ('Participatory Poverty Assessments' – PPAs), descrisă de Andy Norton, în 2001, şi poate fi definită ca: instrumente de includere a viziunilor păturilor sărace în analiza sărăciei şi formularea strategiilor de reducere a ei prin prisma politicii publice. PPAs a devenit metoda cea mai des utilizată în scopul integrării „vocii" cetăţeanului în Strategia de Reducere a Sărăciei – care a fost introdusă, în calitate de cadru politic, pentru direcţionarea creditării şi accesului la ajutoare pentru rambursarea datoriei în ţările sărace.

Nu există o metodologie unică pentru efectuarea unei analize a bugetului din punct de vedere al sensibilităţii la gen. Abordarea analitică şi metodologiile utilizate, tehnicile şi instrumentele depind de o serie de factori, cum ar fi:

- Structura veniturilor sau cheltuielilor bugetare;
- Linia bugetară, care urmează a fi analizată;
- Perioada de timp cuprins în analiză;
- Întrebările specifice adresate în analiza de gen a bugetului.

Până în prezent, analizele s-au concentrat, în principal, asupra cheltuielilor publice, deşi impozitarea, de asemenea, are o influenţă diferită asupra bărbaţilor şi femeilor. Motivul constă nu numai în diferite probleme metodologice şi informaţie limitată, dar, de asemenea, în faptul că pot surveni anumite obstacole politice în analiza veniturilor. Prin urmare, analiza veniturilor publice dezagregate pe sexe rămâne, de multe ori, la un nivel redus sau foarte general.

Analiza de gen a bugetului are multe laturi comune cu alte forme de analiză a bugetului, însă, este utilă memorizarea următoarelor principii de realizare a analizei bugetului din punct de vedere al dimensiunii de gen, aceste două principii fiind distincte, anume, pentru analiza de gen:

- Evaluarea personală/per individ, ca şi cea a gospodăriilor. Este importantă evaluarea bugetului din punct de vedere al gospodăriilor sărace, în comparaţie cu cele bogate. Dar la fel de important este să se investigheze în interiorul gospodăriilor şi să se evalueze bugetul din punct de vedere personal – femeie şi bărbat, recunoscând că, deşi gospodăriile împart unele resurse, aceasta, deseori, se face printr-o metodă neclară şi inechitabilă. Femeile pot fi tratate ca cetăţeni cu propriile lor drepturi, şi nu doar ca dependente de bărbaţi, doar dacă bugetele sunt formate ca şi evaluarea probabilă a impactului individual în cadrul gospodăriilor. Doar aceasta ne va asigura că bugetul nu este bazat pe asumări incorecte, precum că toate veniturile din gospodărie sunt acumulate şi echitabil împărţite între toţi membrii gospodăriei.
- Recunoaşterea sistematică a contribuţiei lucrului de îngrijire neplătit. Extinderea obiectivelor atinse de ţări, pe plan social şi economic, depinde nu numai de mărimea muncii plătite prestate de cetăţenii lor, dar şi de volumul muncii neplătite, pe care o prestează cetăţenii îngrijind membrii familiilor lor şi vecinii, precum şi partea de timp liber, pe care o au cetăţenii pentru activităţi civice şi odihnă. Munca de îngrijire neplătită este, încă, inegal împărţită între femei şi bărbaţi, în marea majoritate a ţărilor, şi aceasta constituie un obstacol major pentru asigurarea egalităţii în munca plătită şi pentru dezvoltarea deplină a capacităţilor atât ale femeilor, cât şi ale bărbaţilor. Impactul considerabil al bugetului asupra egalităţii de gen constă în impactul mărimii muncii de îngrijire neplătite ce trebuie prestată. Este destul de important să se analizeze acesta în contextul reducerii cheltuielilor şi reformelor preconizate să amelioreze eficienţa şi eficacitatea gestiunii finanţelor publice.

La nivel internaţional, practica aplicării metodologiei de gen se bazează pe categorisirea cheltuielilor bugetare propusă de Rhonda Sharp. Divizarea în categorii, propusă de R.Sharp o are la bază pe cea utilizată în Australia de Sud în anii 80. Ea ajută aplicanţilor să recunoască faptul că deşi categoria 1 oferă oportunitatea pentru acţiuni afirmative, categoria a 2-a promovează egalitatea în ocuparea forţei de muncă şi participarea femeilor la procesul decizional, dacă ne interesează tendinţele generale în ceea ce priveşte genurile, cea mai importantă este categoria a 3-a. Această metodologie este folosită anual la analiza sub aspect de gen a executării bugetului, şi nu a proiectării acestuia.

Focalizarea asupra bugetelor este privită ca o cale de a verifica cât de departe a ajuns politica generală a statului în implementarea promovării egalităţii de gen şi a drepturilor femeilor, în special, a celor sărace. Începând cu 1997, Secretariatul Regatului Unit a acordat suport la 5 ţări ale Regatului Unit în efectuarea unei analize de gen a bugetului şi serviciilor unor ministere selectate. O caracteristică notabilă a acestei iniţiative era rolul de lider al Ministerului Finanţelor în fiecare ţară. În Africa de Sud, rolul-cheie a fost, de asemenea, realizat de structurile-lider ale WBI, care erau angajate să îndeplinească unele analize, care au fost realizate, însă au demonstrat dificultatea obţinerii unui angajament permanent din partea Ministerului Finanţelor în cele 5 ţări pentru instituţionalizarea analizei şi folosirea ei pentru perfecţionarea bugetelor, politicilor şi programelor.

În procesul implementării BSG, Consiliul Europei constată că: „Bugetarea sensibilă la gen include trei etape de activitate clar definite:

- Etapa 1. Analiza bugetului din perspectiva de gen;
- Etapa a 2-a. Restructurarea bugetului pe baza analizei de gen;
- Etapa a 3-a. Integrarea perspectivei de gen ca o categorie de analiză în cadrul procesului bugetar."

În prima etapă, care analizează bugetul dintr-o perspectivă de gen, este analizată influenţa veniturilor publice şi a cheltuielilor asupra bărbaţilor şi femeilor. O astfel de analiză arată cât de mult bugetul a îndeplinit nevoile diferite ale femeilor şi bărbaţilor. Ar accentua, s-ar reduce sau ar avea un efect neutru asupra inegalităţii de gen, precum şi motivele pentru care bugetul să ia în considerare raportul diferit de femei şi bărbaţi, participarea la munca de uz casnic neplătite, adică economia de îngrijire. Această etapă se bazează foarte mult pe date, în special date de gen diferenţiate, prin care se vede clar cum taxele vamale, impozitele, educaţia, ocuparea forţei de muncă şi a politicilor economice influenţează bărbaţii, şi modul în care femeile le percep.

Unele activităţi din cadrul sectorului public, cum ar fi asistenţa medicală şi de educaţie, adună deja informaţii cu privire la numărul exact de bărbaţi şi femei care folosesc serviciile lor, cu toate că nu i-ar putea publica întotdeauna. În unele domenii de date sunt colectate, dar nu diferenţiate pe sex, care necesită modificări suplimentare, în timp ce datele pe unele probleme importante necesare pentru monitorizarea programelor guvernamentale, proiectelor şi bugetului nu prea s-au adunat. În scopul de a trece de la simpla speculaţie, datele diferenţiate de gen trebuie să înceapă a fi adunate pentru toate domeniile acoperite de veniturile sau cheltuielile publice.

De către organizaţiile internaţionale, promotori ai bugetării sensibile la gen, în persoana Dianei Elson, profesor la Universitatea din Essex (Marea Britanie), sunt propuse cinci etape de încadrare a BSG în activitatea de management public. Aceşti cinci paşi reprezintă fundamentul unei analize corecte a bugetului din punct de vedere al sensibilităţii la gen, indiferent de faptul dacă aceasta se efectuează în cadrul Guvernului sau în afara acestuia, de către ONG-uri, sindicate, patronat, alte organizaţii şi asociaţii obşteşti.

Rezultatele acestor analize sunt, de asemenea, folosite ca argumente pentru punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen şi a perspectivelor de gen în fiecare dintre următoarele etape ale procesului de bugetare.

În faza de elaborare a bugetului, rolul cel mai important este cel al Ministerului Finanţelor. La această etapă, este necesară definirea obiectivelor politicii în domeniul bugetării sensibile la gen şi a indicatorilor adecvaţi pentru determinarea influenţei directe în cadrul procesului de bugetare. Unele dintre instrumente, care pot fi utilizate în această etapă, sunt cadrul bugetar pe termen mediu şi evaluarea politicilor sub aspectul sensibilităţii la gen. Cele mai multe ţări folosesc aceste instrumente ca bază de planificare bugetară, astfel, încât activităţile curente ar consta în punerea în aplicare a bugetului prin încorporarea perspectivei de gen în procesul de bugetare.

Cadrul bugetar pe termen mediu este un mijloc important de încorporare a perspectivei de gen în politicile economice şi sociale, pe care se bazează cadrul bugetar pe termen mediu. Acest instrument defineşte obiectivele pe termen mediu, conjunctura economică şi resursele disponibile pe o perioadă de trei ani. Prin integrarea analizei de gen în cadrul bugetar pe termen mediu, poate fi evaluată influenţa politicilor economice asupra femeilor, concentrându-se pe politica fiscală, monetară, socială ş.a.

Bugetarea fundamentată pe programe şi performanţă este un instrument ex-ante indispensabil implementării bugetării sensibile la gen. Aceasta este componenta esenţială a planificării şi pregătirii unui buget, în cele mai multe ţări, reprezentând cel mai adecvat mijloc ce oferă informaţie nu doar cantitativă, dar şi calitativă privind repartizarea resurselor financiare în funcţie de obiectivele stabilite. Prin urmare, punerea în aplicare a bugetării sensibile la gen necesită doar revizuirea focalizării şi a obiectivelor.

Egalitatea de gen ar trebui să fie considerată unul dintre obiectivele, care trebuie atinse prin măsuri bugetare. Deşi bugetele acoperă perioade de un an, programele se referă la obiectivele pe termen scurt, mediu şi lung şi, în acest mod, permit urmărirea realizării obiectivelor politicilor şi strategiilor. De asemenea,

programele bugetare servesc ca bază pentru audit şi evaluare: formularea precisă şi cuantificarea obiectivelor sunt paşi importanţi pentru urmărirea implementării obiectivelor bugetate în program. Toate aceste activităţi trebuie derulate în contextul unui proces de benchmarking continuu, astfel, încât prin determinarea îmbunătăţirilor şi unde este cazul de implementat, prin analiza modului în care alte state ating niveluri ridicate de performanţă, să se utilizeze aceste informaţii pentru a îmbunătăţi performanţa bugetării în ţara noastră.

Procesul de benchmarking începe prin stabilirea punctelor de referinţă, care ar putea fi folosite pentru desemnarea efectelor modificărilor bugetare. Cu alte cuvinte, această activitate presupune dezvoltarea şi specificarea indicatorilor ce reprezintă dimensiuni de bază ale relaţiilor dintre sexe, care, apoi, servesc drept standard pentru determinarea consecinţelor măsurilor bugetare. În timpul acestui proces, se creează o legătură între ciclul bugetar şi fenomenele sociale specifice, care constituie o condiţie importantă pentru evaluarea bugetului din punct de vedere al sensibilităţii la gen. Prin urmare, indicatorii aleşi vor reflecta efectul obiectivelor bugetare ale programului.

În etapa de adoptare a bugetului, parlamentarii contribuie la procesul de bugetare sensibilă la gen prin solicitarea metodelor şi instrumentelor bugetării sensibile la gen pentru întreg bugetul.

Pe parcursul etapei de implementare, sunt respectate prevederile legale, cu toate acestea, implementarea prevede, în mod obligatoriu, procese decizionale. În această etapă, este important să se asigure ca aceste decizii să ia în considerare egalitatea de gen şi faptul că acestea sunt în conformitate cu cadrul de politică sensibil la gen. Această etapă implică, de asemenea, autorităţile de nivel local, utilizatorii şi administratorii de buget, astfel, încât alocarea banilor publici, de la nivelul central al administraţiei publice la cele locale, ar trebui să contribuie, întotdeauna, la egalitatea de gen.

Instrucţiunile şi ghidurile pentru punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen ar trebui să fie disponibile pentru toţi participanţii implicaţi în acest proces, deoarece ele clarifică importanţa egalităţii de gen, în comparaţie cu alte obiective şi metode de implementare. Ele dau îndrumări cu privire la încorporarea perspectivei de gen în fiecare etapă a procesului bugetar. În afară de instrucţiuni şi orientări, participanţii la proces ar trebui să aibă acces la o formare specifică de gen, în scopul de a înţelege pe deplin procesele anterioare, precum şi rolul lor în acest proces. O astfel de formare de gen asigură faptul că punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen se desfăşoară în conformitate cu obiectivele de egalitate de gen.

Este important să se pună în aplicare procesele de monitorizare şi de audit ale cheltuielilor bugetare, în toate etapele bugetării sensibile la gen, deoarece acestea asigură utilizarea legitimă, corectă şi în mod corespunzător a resurselor bugetare. Auditul bugetului asigură interpretarea corectă a obiectivelor bugetare, luând în considerare obiectivele egalităţii de gen stabilite în procesul de elaborare a bugetului, şi se concentrează, în principal, pe eficienţă. În acest stadiu, bugetarea sensibilă la gen include evaluarea eficacităţii şi eficienţei din perspectiva egalităţii de gen, pe baza obiectivelor specifice de gen şi indicatorilor stabiliţi anterior în cadrul bugetării. Acest proces stabileşte egalitatea de gen ca un criteriu de audit suplimentar pentru distribuirea fondurilor publice.

Evaluarea şi auditul sunt extrem de importante pentru procesele de bugetare viitoare. Evaluarea bugetării sensibile la gen necesită orientări şi instrucţiuni care furnizează informaţii cu privire la modul de efectuare a auditului şi evaluării bugetului şi impactul acestora asupra egalităţii de gen. Aceste linii directoare asigură o interpretare adecvată a obiectivelor bugetare, folosind egalitatea de gen ca un punct de referinţă. Liniile directoare, atât pentru implementare, cât şi pentru evaluare, indică modul în care se corelează egalitatea de gen cu alte scopuri şi principii, stabilind, prin urmare, priorităţi clare. Orientările stricte pentru auditare şi evaluare ajută participanţii implicaţi în procesul de bugetare, precum şi asigură o evaluare de gen de înaltă calitate a documentaţiei bugetare.

Evaluarea de gen a bugetului trebuie realizată, în cadrul raportului privind executarea bugetului, care analizează bugetul şi rezumă implicaţiile sale, inclusiv asupra egalităţii de gen . De exemplu, analiza sensibilităţii la gen a bugetului la partea de venituri publice destinate exclusiv femeilor, pentru a remedia orice inegalitate anterioară, cum ar fi cele în educaţie, programele de sănătate, piaţa forţei de muncă ş.a.m.d. Acesta stabileşte, de asemenea, partea de venituri pentru serviciile publice, care ar putea atenua povara femeii, de exemplu, prin deschiderea de grădiniţe, creşterea nivelului de asistenţă medicală primară etc. În plus, acesta determină partea de venituri, care urmează să fie utilizate pentru problemele femeilor, destinate ministerelor, precum şi partea pentru femeile care lucrează în sectorul public, programe de finanţare pentru spiritul antreprenorial al femeilor, compartimentul destinat femeilor din managementul public, secţiunea pentru fiecare minister în scopul de a reduce inegalitatea de gen etc. Având în vedere că este folosit pentru determinarea influenţei dimensiunii de gen în toate sectoarele bugetare, este nevoie de un grad înalt de cooperare şi coordonare a ministerelor şi a sectorului public.

Există o serie de instrumente şi metode pentru bugetarea sensibilă la gen. Opţiunea pentru care dintre ele vor fi aplicate depinde de resursele disponibile, domeniul de aplicare, precum şi stadiul implementării

BSG. Cu toate acestea, instrumentele şi metodele BSG nu trebuie să se refere numai la distribuirea cheltuielilor şi veniturilor, dar şi la ocuparea forţei de muncă, distribuţia veniturilor, economia de îngrijire, în special, distribuţia muncii plătite şi neplătite, precum şi la utilizarea timpului liber. În plus, nu ar trebui neglijate nevoile specifice de gen, precum şi reacţiile specifice de gen la anumite măsuri de politică, dar şi ratingul contribuţiei bugetare la depăşirea stereotipurilor de gen.

Principalele impedimente, care survin în procesul de bugetare sensibilă la gen, ar putea fi lipsa de date, de instrumente adecvate sau expertiză sau, pur şi simplu, lipsa de voinţă politică şi/sau dedicare din partea guvernului şi a administraţiei publice. Principalele probleme apar în cazul în care guvernul refuză să aloce resurse umane şi financiare suficiente pentru abordarea problemei BSG, precum şi refuzul lor de a lua în considerare mijloacele actuale de acumulare a veniturilor sau cheltuielilor publice. Aceste provocări pot fi depăşite doar prin presiune politică continuă şi respectarea angajamentelor internaţionale.

Bibliografie:

1. ELSON, Diane. *„Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples”*, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, February 19th and 20th 2002, by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin.
2. HEWITT, Guy. *Gender Responsive Budget Initiatives: Tools and Methodology*. New York City: UNIFEM, 2002, 30-37.
3. GREBOVAL Cecile and HUGENDUBEL Katrin. *Gender budgeting: An overview by the European Women's Lobb*y. European Women's Lobby, 2004, 10.
4. COE. *Gender budgeting: practical implementation*. Strasbourg: Council of Europe, 2009, http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf

АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ВЛИЯНИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ МОЛДОВЫ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Надежда КИКУ, Кафедра «Финансы и страхование», МЭА
Мариана ГРОСУ, Главная государственная налоговая инспекция

Taxes have functions in a double aspect: as a fiscal instrument that provides for replenishment of the treasury of the state financial security of life and how government regulation instrument of socio-economic processes in the country, that is, as an element of the tax policy of the state. Taxes affect the business in terms of the income, alienated subjects economy through taxes. In addition, taxes affect investment activity through a mechanism different tax instruments, mainly tax incentives. All this leads to the conclusion about the impact on the business activity of these interrelated factors of a fiscal nature: tax burden, tax instruments, the presence of significant tax risks, the ratio of indirect and direct taxation.

Налоги являются неотъемлемой частью финансовой системы любого государства. При этом налоги обладают функциями в двойном аспекте: как фискальный инструмент, обеспечивающий пополнение казны для финансового обеспечения жизнедеятельности государства и как инструмент государственного регулирования социально-экономических процессов в стране, то есть как элемент налоговой политики государства.

Налоговая система страны представляет собой эффективный инструмент государственного регулирования социально-экономического развития общества в соответствии с важнейшей задачей улучшения социально-экономического уровня жизни населения, и, наоборот, экономический рост напрямую зависит от качества жизни граждан и повышения благосостояния населения.

Налоги воздействуют на предпринимательскую деятельность через величину прибыли, отчуждаемой у субъектов экономики через налоги. Кроме того, налоги влияют на инвестиционную активность через механизм разнообразных налоговых инструментов, в основном налоговых льгот. В качестве сдерживающего предпринимательскую инициативу фактора выступает наличие рисков начисления санкций и применения мер принудительного характера. Все это позволяет сделать вывод о влиянии на предпринимательскую активность следующих взаимосвязанных факторов налогового характера: налоговая нагрузка, налоговые инструменты, наличие существенных налоговых рисков, соотношение косвенного и прямого налогообложения.

Самое основное воздействие на экономическую деятельность налоги оказывают через общее налоговое бремя. Поэтому, проанализируем его воздействие. Проблема расчета налогового бремени (нагрузки) является одной из важнейших и наиболее дискуссионной в теории и практике налого-

обложения. На протяжении всего периода развития науки о налогообложении ученых волновал вопрос о его оптимальной, научно обоснованной величине. Налоговая нагрузка, в соответствии с мнением большинства ученых, представляет собой показатель совокупного воздействия налогов на экономику страны в целом, на отдельных хозяйствующих субъектов или на иных плательщиков и определяется как доля их доходов, уплачиваемая государству в форме налогов и других обязательных платежей налогового характера. Показатель налогового бремени имеет существенное значение при решении ряда задач, к которым следует отнести: разработку налоговой политики; проведение сравнительного анализа налоговой нагрузки в разных странах; формирование социальной политики государства; прогнозирование экономического поведения хозяйствующего субъекта.

Поэтому проблема определения, установления и поддержания оптимальной налоговой нагрузки на экономику играет особую роль в построении и совершенствовании системы налогообложения любого государства. Мировая практика свидетельствует, что изъятие у налогоплательщика до трети дохода вызывает процесс сокращения сбережений и соответственно инвестиций в экономику. Если же у налогоплательщика изымается более 40 % доходов, это практически лишает его стимулов к предпринимательской инициативе и росту производства.

Для сравнительного анализа налоговой нагрузки в разных странах воспользуемся показателем, характеризующим долю налогов в процентах от ВВП (таблица 1.).

Таблица 1

Удельный вес налогов по разным странам в ВВП

Страна	Удельный вес налогов в ВВП, %
Швеция	50,6
Франция	44,2
Италия	41,1
Россия	36,3
Германия	36,2
Испания	35,6
США	31,8
Япония	28,6
Республика Молдова	31,3

* Данные по странам ЕС – за 2002 год, по остальным странам – за 2000 год, по Республике Молдова – за 2015 год (расчеты автора по данным Министерства финансов РМ и Национального бюро статистики РМ).

Источники: *составлено автором на основе данных: http://www.iet.ru; www.mf.gov.md; www.statistica.md.*

Как видно из таблицы, уровень налоговых изъятий в нашей стране не значительно ниже налогового бремени в развитых странах мира. В то же время конкретные предельно допустимые показатели налогового бремени в разных странах определяются множеством других, не связанных напрямую с налогами факторов. Так, уровень налогового бремени может зависеть от доли участия государства в расходах населения на оплату медицинских, образовательных, коммунальных и иных услуг, а также в научно-исследовательских, инвестиционных и других программах. Например, налоговая система Швеции построена таким образом, что налогоплательщик отдает более 50% своего дохода, и это не снижает его стимулы к предпринимательской активности. В этом нет парадокса, поскольку государство централизованно за счет налоговых поступлений решает многие задачи экономического и социального характера, которые в других странах налогоплательщик вынужден решать самостоятельно, за счет собственных доходов, оставшихся после уплаты налогов.

Если же рассмотреть налоговую нагрузку (как долю налоговых доходов в ВВП Республики Молдова) в динамике (за 2000-2015 года) (см. фигуру 1.), то обращает внимание на себя тот факт, что в 2000-2007 года налоговая нагрузка почти постоянно увеличивается и достигает своего максимального значения (в 2007 году – 33,6%), а потом колеблется в некоторые года, но все же незначительно уменьшаться (в 2015 году – 31,3%).

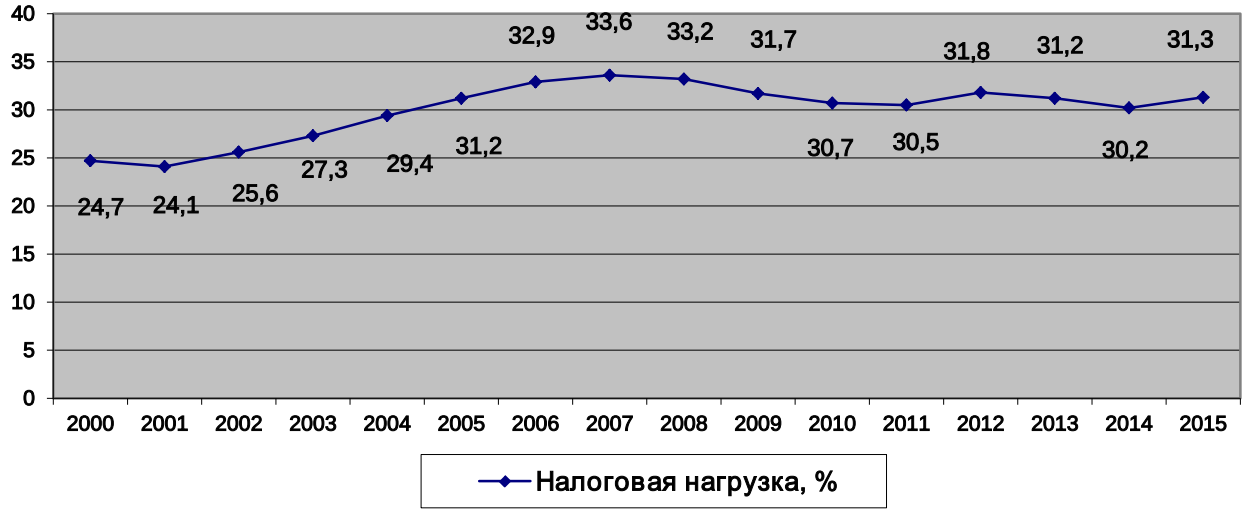

Рисунок 1. Динамика налогового бремени в Республике Молдова в 2000-2015 годах, %
Источник: *составлено автором на основе данных сайта Министерства финансов РМ*

Доля налогов в процентах от ВВП не отражает действительный размер сложившейся налоговой нагрузки на конкретного налогоплательщика, добросовестно выполняющего свои обязанности, что объясняется следующими фактами. Во-первых, необходимо учитывать серьезные проблемы с налоговой дисциплиной. Наличие данной проблемы подтверждают показатели, характеризующие величину задолженности перед бюджетом по налогам. Как показывает практика, начисленные налоговые обязательства и фактическое их выполнение не совпадают, а показатель налоговой нагрузки определяется исходя из фактически уплаченных в бюджет налогов или запланированных к поступлению на очередной финансовый год, поэтому уровень собираемости налогов ставит под сомнение объективность вышеуказанного показателя. Таким образом, совокупный показатель налоговой нагрузки должен корректироваться с учетом коэффициента собираемости, т.е. на сумму ежегодного прироста или снижения недоимки по платежам во все виды бюджета.

Другим фактором, влияющим на объективность оценки налоговой нагрузки, являются искажения ВВП из-за существенных погрешностей его измерения. Указанная ситуация объясняется тем, что органы статистики к показателю ВВП, сформированному по данным статистической отчетности, доначисляют свои официальные данные на сумму произведенного ВВП в так называемой теневой экономике. Еще один фактор, который необходимо учитывать при определении показателя налоговой нагрузки, – это социально-экономические условия, в которых приходиться осуществлять финансово-хозяйственную деятельность и платить налоги налогоплательщикам. Недостаточная развитость рыночных отношений, несовершенство и постоянные изменения налоговой системы страны и ряд других немаловажных факторов, не влияя на абсолютный размер показателя налоговой нагрузки, «утяжеляют» налоговое бремя нашего налогоплательщика.

Следует также учесть, что налоговая система РМ все еще предусматривает возможность предоставления налогоплательщикам значительных налоговых льгот и преференций, в том числе в виде освобождения от налогов, налоговых отсрочек и рассрочек вне зависимости от уровня получаемых доходов. Зачастую подобные преференции получают как раз те организации, которые имеют относительно большой доход. Для целей государственной поддержки предпринимательства это правильно, но для целей равномерного распределения налоговой нагрузки – нет, и это должно учитываться корректировкой совокупного показателя налогового бремени.

Таким образом, налогоплательщики, не имеющие льготных условий налогообложения, уплачивают в бюджет больше, чем среднестатистический налогоплательщик. Мероприятия, осуществляемые в направлении снижения налоговой нагрузки, на первый план выводят необходимость совершенствования налогового администрирования, а также на новый качественный уровень взаимоотношения налоговых органов и налогоплательщиков.

Таким образом, даже при приемлемой величине показателя средней налоговой нагрузки в долях от ВВП реальная ее величина для конкретных налогоплательщиков может колебаться, по оценкам экспертов, в пределах десяти процентных пунктов. Данный факт свидетельствует о том, что проблема снижения налогового бремени на организации остается по-прежнему актуальной.

В качестве примера воздействия налоговой системы на отдельную отрасль рассмотрим ситуацию с IT-компаниями. Отрасль IT – это отрасль с большой добавочной стоимостью и достаточно мобильными человеческими ресурсами. Не нужно особых инвестиций, люди не привязаны к месту работы, а для создания рабочего места в компании требуется только компьютер. В любой момент и сама IT-компания, и работающие в ней специалисты могут переместиться в другую страну. С точки зрения нашего государства, логично создать условия, чтобы они оставались здесь, потому что речь идет не только о сохранении интеллектуальных ресурсов, но и специалистов с большим экспортным потенциалом и большой заработной платой, которые тратят эту зарплату на территории Молдовы, стимулируя экономический рост.

В последние годы отрасль IT быстро развивается, став одной из важнейших для экономики Молдовы. Объем доходов в 2013 году достиг 7,8 млрд леев, а доля в ВВП - 8%. Государство стремится сформировать, путем создания IT-парков, наиболее благоприятную для развития индустрии информационных технологий среду. В частности, есть идея применять единый налог на доход от продаж, который будет включать в себя все обязательства предприятий перед государством. И будут максимально упрощены способы развития бизнеса в области информационных технологий[13].

Все страны региона так или иначе поддерживают эту отрасль, предоставляя в основном налоговые льготы, действуют они и в Молдове[14]. Согласно исследованию компании Pricewaterhouse Coopers, в течение пяти лет действия налоговых льгот для IT- компаний (2005-2010 гг.) рост объема услуг, производимых компаниями-членами ATIC (Ассоциации частных IT-компаний), составил 32,8%, в целом по стране этот показатель был на уровне 13,8%, экспорт рос ежегодно на 49%, в то время как по стране этот показатель был в пределах 4%. Количество новых рабочих мест выросло с 2004 по 2010 год на 239%, в то время как в целом по республике отмечено снижение этого показателя на 10%. Ежегодный средний рост инвестиций в основной капитал IT - компаний достиг 56 млн леев, а их доля в ВВП выросла с 0,59% в 2004 году до 0,84% – в 2010 году. В период 2005-2013 гг. экспорт вырос в 15 раз – с 3,64 млн долларов до 62,5 млн долларов, а зарплаты ежегодно увеличивались на 24%.

Сегодня консолидированная налоговая нагрузка на IT-компании в Молдове составляет 13,1% (относительно продаж), в регионе это самый высокий показатель. В Македонии он на уровне 7,5%, Сербии – 10,3%, Польше – 12%, Румынии – 9%, Украине– 8,5%, Белоруссии – 6,6%, России – 9% (см. фигуру 2.). Это указывает на необходимость дальнейшего предоставления налоговых льгот и даже отмены некоторых налогов для данной сферы.

Рисунок 2. Консолидированная налоговая нагрузка на ИТ-компании

Источник: ШИКИРЛИЙСКАЯ Т. Единый налог для IT-компаний и их работников. *Экономическое обозрение. Логос-пресс.* № 37, 2015, с.6

Кроме налоговых льгот во многих странах IT-компаниям государство предоставляет площади и соответствующую инфраструктуру в специализированных парках (в Белоруссии и Болгарии). В Молдова предлагается создание виртуальных IT-парков, резиденты которых будут платить единый налог. Его ставка определена на уровне 7%, в соответствии со средним уровнем налоговой нагрузки на отрасль в регионе. Считается, что единый налог будет удобен потому, что решит проблемы коррупции и бюрократии и будет прост в администрировании. Например, компания продала услуг на

[13] МОИСЕЕВ С. Бизнес и государство вместе продвигают ИКТ. *Экономическое обозрение. Логос-пресс*. №16, 2014, с.3

[14] ШИКИРЛИЙСКАЯ Т. Единый налог для IT-компаний и их работников. *Экономическое обозрение. Логос-пресс.* №37, 2015, с.6

100 леев, из них семь заплатила государству, и уже незачем проверять у нее правильность отнесения расходов на затраты, например, или выплату зарплат «в конверте».

Большинство экспертов высказываются «за» предоставление льгот IT-компаниям. Единый налог в размере 7% с доходов от продаж заменяет подоходный налог для юридических лиц, подоходный налог для физических лиц, взносы социального и медицинского страхования, местные сборы, налог на недвижимость. Вдобавок к этому освобождаются от таможенных пошлин и НДС на импорт мониторы, компьютеры, сетевое оборудование, а также принадлежности, необходимые для реализации видов деятельности IT-компаний. Государство гарантирует семь лет действия такого налогового режима. Это очень серьезная поддержка IT-бизнеса с его стороны. В Молдове отрасль IT-более чем успешно развивающийся рынок, поэтому стоит их поддержать. Если установить ставку единого налога в 7%, то доходы у таких компаний будут высокие, а расходы – минимальные, и по суммам государство не должно потерять, так как налог платить они будут в Молдове. Сейчас большие суммы идут из-за границы мимо бюджета. Если фирмы будут показывать доходы, то и небольшие 7% дадут эффект, а фирмы смогут развиваться, не скрывая свои доходы от налогообложения.

Правда, вызывает несогласие такой факт, как то, что предлагаемое поотраслевое налогообложение усугубляет фрагментарность налоговой системы Молдовы, в то время как в ЕС уходят от льгот, создавая единые налоговые правила для всех. Министерство финансов также высказывалось против проекта. Его замечания касались администрирования налога. Основным аргументом сторонников идеи было то, что в ВВП доля отрасли составляет меньше 1%, поэтому можно попробовать. PricewaterhouseCoopers делал расчеты, которые доказывают, что бюджет от этого выиграет. Основные вопросы экспертов касаются того, как новый налоговый режим впишется в остальные положения Налогового кодекса. Как режим обложения дивидендов будет применяться в отношении IT-компаний, как будет применяться удержание у источника выплаты. По какой ставке будет облагаться доход от побочных продаж, не связанных с IT-деятельностью (продажа компьютера, автомобиля, доход от депозита, сдача имущества в наем, дивиденды, получаемые от других предприятий). Будут ли применяться специальные налоговые правила для корректировки дохода по рыночной стоимости.

В соответствии со статьей 3 (1) Налогового кодекса, «налоговое законодательство состоит из настоящего кодекса и иных нормативных актов, принятых в соответствии с ним». Иными словами, все налоговые изменения и новации должны применяться исключительно путем принятия изменений и дополнений в Налоговый кодекс. Предлагаемый проект не соблюдает этих постулатов и поэтому вступает с ним в противоречие.

Эксперты также отмечают, что из-за отсутствия механизма администрирования единого налога пока непонятно, как будут распределяться эти 7%, что пойдет на медицинское страхование, социальное страхование, дорожный фонд и т.д., какими пропорциями и в какие бюджеты. Удобнее и целесообразнее было бы производить исчисление налога и взноса, а от его уплаты работников освобождать. Тогда проще было бы определять, как минимум, застрахованный доход работника для включения его в систему государственного страхования. Несколько проще дело обстоит со взносами обязательного медицинского страхования, которые можно было бы определить и выделить из 7-процентного налога, например, в размере фиксированной суммы, установленной на текущий год.

Возникают и другие вопросы. В таких фирмах невозможно не обновлять основные средства, у этих компаний должны быть самые современные компьютеры, и их моральный износ в десятки раз превосходит физический. Через год компьютер надо заменить. Как его продать, если он завезен без НДС и пошлин? Если с начислением НДС, то на какую стоимость, ту, по которой завозили, или рыночную или балансовую стоимость, которая существует на сегодняшний день. Это может быть каналом для завоза подобного оборудования в страну, поэтому нужно предусмотреть не только отсутствие льготы при дальнейшей перепродаже, но иметь в виду и иные каналы – сдача внаем, дарение, вложение в уставной капитал нового предприятия и т.д.

Введение в действие единого налога для IT-компаний сопряжено с определенными сложностями. Пока законопроект содержит лишь общие положения о налоговых льготах, для обеспечения их функциональности следующим этапом будет именно внесение изменений в Налоговый кодекс и другие законодательные акты и разработка подзаконных актов. В процессе их подготовки в обязательном порядке будут приниматься во внимание мнения бизнес-среды, в том числе, представителей отрасли IT, а также специалистов в области налогообложения[15].

[15] ШИКИРЛИЙСКАЯ Т. Единый налог для IT-компаний и их работников. *Экономическое обозрение. Логос-пресс.* № 37, 2015, с.6

Обобщая все вышесказанное, можно сделать вывод, что налоговая система может применяться как инструмент политики государства по экономическому развитию. Для этого, на взгляд автора, необходимо активно применять налоговый механизм, в том числе:

1) внедрить в молдавское налоговое законодательство понятие инвестиционного налогового кредита, активно используемого в зарубежной практике;
2) максимально облегчить предоставление налогового кредита предприятиям, осуществляющим активную инвестиционную и инновационную политику;
3) предоставить льготы банкам, у которых доля предоставляемых кредитов приоритетным отраслям экономики превышает определенный лимит в составе суммарных активов.

Для повышения эффективности предложенных путей совершенствования необходимо постоянное повышение точности и ясности налогового законодательства. Налоговое законодательство должно постоянно совершенствоваться. Поскольку в силу того, что появляются новые прогрессивные формы хозяйствования, виды доходов, новые экономические и финансовые инструменты и операции, необходима разработка адекватного механизма налогообложения, способствующая их быстрому внедрению в практику.

В условиях социальной направленности современных налоговых систем, необходимо применять корректирующие дифференцированные налоговые инструменты, которые, в отличие от нейтральных, устанавливающих одинаковый уровень налогообложения для всех категорий налогоплательщиков, позволит решать как экономические задачи (направлять предпринимательскую активность, инвестиционные ресурсы, рабочую силу в ключевые для национальной экономики отрасли), так и социальные (сглаживать дифференциацию уровня развития районов и повышать качество жизни населения).

В этих условиях особо актуальным является совершенствование налогового механизма посредством создания рациональной сбалансированной налоговой системы, учитывающей отраслевую структуру, способствующей повышению эффективности производства, финансовому укреплению экономики, ускорению научно-технического прогресса, созданию равновыгодных условий хозяйствования в различных секторах человеческой деятельности, а также улучшению социально-экономических показателей развития общества.

Установление указанного механизма налогообложения означает переход к качественно новой налоговой политики, рассчитанной на долгосрочную перспективу и призванной способствовать устойчивому росту экономики и финансово-экономической безопасности нашего государства.

Библиография:

1. МОИСЕЕВ С. Бизнес и государство вместе продвигают ИКТ. *Экономическое обозрение. Логос-пресс*. №16, 2014, с.3
2. ШИКИРЛИЙСКАЯ Т. Единый налог для IT-компаний и их работников. *Экономическое обозрение. Логос-пресс.* №37, 2015, с.6
3. http://www.iet.ru.
4. http://www.mf.gov.md;
5. http://www.statistica.md

МОШЕННИЧЕСТВО В СФЕРЕ СТРАХОВАНИЯ

Conf. univ. dr. Tatiana DZIUBEȚCAIA, ASEM
tvm@bk.ru

This article Input a word such common problems in the insurance business as insurance fraud, discusses his views and measures to reduce it.

Ключевые слова: *страхование, мошенничество, договор страхования.*

Начнем с определения сущности мошенничества в сфере страхования. Под мошенничеством в страховании мы понимаем хищение чужого имущества посредством обмана, при наступлении страхового случая, а также хищение страхового возмещения, которое подлежат выплате согласно закону или договору.

Страховое мошенничество совершается в области, связанной с заключением, действием и выполнением договоров об обязательном или добровольном страховании. Его особенность, по

сравнению с мошенничеством в других сферах общественной жизни, основана на том, что виновный путем обмана или злоупотребления доверием:

1) нарушает отношения по защите имущественных интересов физических и юридических лиц при наступлении страхового случая за счет денежных фондов, формируемых из уплаченных ими страховых взносов (страховых премий);
2) извлекает из этого незаконную материальную выгоду, одновременно причиняя имущественный ущерб законным собственникам или владельцам.

Страховое мошенничество состоит в хищении чужого имущества или приобретении права на него в сфере заключения, действия или выполнения договора об обязательном или добровольном страховании, совершенном способами обмана или злоупотребления доверием, причинившими имущественный ущерб собственнику или законному владельцу.

В отличие от банковской сферы, где вопросам безопасности всегда уделялось большое значение, страхование в нашей стране, мягко говоря, отстает. При этом ситуация усугубляется тем, что договор страхования сам в себе изначально несет предпосылку к обману. Об этом можно спросить любого человека имеющего страховой полис, попытался бы он перехитрить страховщика при удобном случае? Ответ очевиден. При этом мы не говорим об организованных преступных группах, специализирующихся на страховом мошенничестве.

Причины роста мошенничества в страховании:

- Нарушение закона страховыми компаниями - уменьшение сумм и отказы в выплатах.
- Некорректное обращение страховой компании с клиентами.
- Реально понесенные затраты на страхование.
- Восстановление социальной справедливости.
- Желание «честно» заработать на страховой выплате.
- Криминальные цели многоразового обогащения.

Рассмотрим теперь конкретные, возможные и встречающиеся на практике, разновидности мошенничества в сфере страхования.

Все они по субъекту их совершения могут быть подразделены на мошенничества, совершаемые:

1) представителями страхователя — юридического лица;
2) представителями страховщика;
3) застрахованными лицами, выгодоприобретателями или страхователями — физическими лицами.

Мошенничества, совершаемые представителями страхователя — юридического лица

Этот вид мошенничества может быть, в свою очередь, подразделен на два самостоятельных, в зависимости от того, страхует ли юридическое лицо свои интересы или же оно заключает со страховщиком договор страхования в пользу третьих лиц (например, своих работников).

Когда страхователь — юридическое лицо заключает со страховщиком договор о своем страховании (например, договор о страховании своего имущества или предпринимательского риска), обман может касаться:

1) объекта страхования. Например, представители юридического лица (как правило, непосредственные руководители и (или) бухгалтерские работники) умышленно и безосновательно, с целью получения страхового возмещения, увеличивают страховую стоимость (сумму) страхуемого имущества. На практике это достигается путем подделки бухгалтерских или иных документов или заимствования на время проведения экспертизы по оценке стоимости или количества имущества страховщиком чужого имущества и т.п. По истечении срока договора страхования или при спровоцированном самим страхователем страховом случае юридическое лицо незаконно получает страховое возмещение.
2) фиктивного наступления страхового случая. Обман в данном случае заключается в том, что страховой случай не наступил, в то время как утверждается обратное. Примером может служить ситуация, при которой застрахованное имущество перевозится в другое место и укрывается и инсценируется факт его похищения неизвестными людьми (взламываются двери офиса, возможно связывание охранников, разбрасываются и частично уничтожаются или повреждаются предметы, находящиеся в помещении, вызывается милиция и т.д.). Результатом является получение юридическим лицом – страхователем незаконного страхового возмещения.
3) осуществления страхового случая самим страхователем с целью получения страхового возмещения. В этой ситуации застрахованное имущество, в том числе, например, недвижимость, уничтожается руководителем страхователя или его работниками для получения страхового возмещения.

Когда страхователь заключает со страховщиком договор страхования в пользу третьих лиц (своих работников, например), обман может заключаться:

1) во взимании страховых выплат с тех работников, которые в силу прямого указания закона освобождены от них, и присвоении этих сумм. Здесь деяние совершается, как правило, бухгалтерскими работниками, которые, как и положено, перечисляют страховые взносы за указанных работников страховщику из средств страхователя, но одновременно удерживают эти же взносы из заработной платы застрахованных лиц и присваивают их.
2) в заключении договора страхования уже после наступления события, которое по этому договору определяется как страховой случай. Например, договор страхования заключается в отношении работника страхователя, который явился жертвой несчастного случая на производстве. В этой ситуации ущерб причиняется страховщику, его имущественным интересам, поскольку он вынужден в результате такого обмана произвести страховые выплаты (страховое возмещение, страховое обеспечение).

Мошенничества, совершаемые представителями страховщика

Представители страховщика могут совершить следующие виды обманных действий:

1) заключение договоров страхования на выгодных условиях фиктивной организацией – страховщиком с присвоением полученных страховых взносов. Эта ситуация практически ничем не отличается от так называемых финансовых пирамид. Не собираясь на деле заниматься страховой деятельностью, виновные регистрируют организацию – юридическое лицо, а возможно, и получают лицензию на страховую деятельность, только для того, чтобы присвоить денежные средства, передаваемые им в качестве страховых взносов (премий и т.п.). Как правило, регистрация осуществляется по поддельным бухгалтерским и иным (в том числе – личным) документам.
2) обман в факте заключения договора, предпринимаемый представителями страховщика, страховыми агентами или страховыми брокерами, в том числе таковыми и не являющимися. Обман может состоять, например, в использовании действительного статуса страхового агента или страхового брокера для фиктивного заключения страхового договора и в присвоении страховых взносов (страховой премии). На самом деле лицо злоупотребляет доверием потерпевшего, основанным на указанном статусе виновного, и реально страхового договора не заключает.

Анализируемая разновидность обмана может выражаться и в том, что мнимое страхование совершается лицом, выдающим себя за страхового агента или страхового брокера.

3) фальсификация результатов экспертизы по установлению стоимости страхуемого имущества. Эти действия предпринимаются страховщиком для того, чтобы снизить страховую сумму и возможные страховые выплаты.

Мошенничества, совершаемые застрахованными лицами, выгодоприобретателями или страхователями – физическими лицами

Застрахованные лица (страхователи — физические лица) совершают обманные действия или на стадии заключения страхового договора, или на стадии его исполнения – в отношении страховых случаев, или сразу на всех стадиях действия страхового договора. Выгодоприобретатели имеют реальную возможность совершить страховое мошенничество на стадии исполнения страхового договора.

На стадии заключения страхового договора со стороны застрахованных лиц (страхователей — физических лиц) возможны следующие виды обманных действий:

1) обман в отношении страхуемого имущества. При этом лицо может:
   а) страховать несуществующее имущество, используя для предъявления чужое имущество, взятое на время, или подделанные документы на имущество (например, на якобы находящуюся в собственности квартиру, но на самом деле принадлежащую другим лицам и всего лишь арендуемую виновным);
   б) вводить в заблуждение относительно реальной стоимости страхуемого имущества, сознательно завышая ее для получения высокого страхового возмещения (обычно используются те же уловки, что и в первом случае – подменяется временно свое имущество на более дорогое чужое имущество, применяется документальный обман и т.п.);
   в) страховать одно и то же имущество в размере его полной страховой стоимости у двух и более страховщиков. В этой разновидности обмана могут присутствовать и два предыдущих вида обманных действий: лицо может дважды и более страховать несуществующее имущество или умышленно дважды и более завышать реальную страховую стоимость страхуемого имущества. Однако для квалификации содеянного как страхового мошенничества вполне достаточно только одного вида обмана – факта двойного страхования имущества. Эта разновидность обмана, однако, предполагает совершение обман-

ных действий и на стадии исполнения страхового договора и соответственно относится к обманным действиям сразу на всех стадиях действия страхового договора;

2) обман в отношении других объектов страхования. Это может быть, например, обман в состоянии здоровья застрахованного (страхователя – физического лица), при котором страхуется лицо, неизлечимо больное, как здоровый человек или инвалид I-II группы как вполне трудоспособное лицо и т.д. Для этого виновный прибегает к различным уловкам: подделывает и (или) использует подложные официальные (прежде всего, медицинские) документы, уговаривает другое лицо пройти медосмотр и т.д. Размер страхового мошенничества определяется в этом случае размером незаконно выплаченного страхового обеспечения.

На стадии исполнения страхового договора со стороны застрахованных лиц, выгодоприобретателей, страхователей – физических лиц возможны следующие виды обманных действий:

1) обман в наступлении страхового случая (фиктивное наступление страхового случая). Обман здесь заключается в том, что страховой случай не наступил, в то время как утверждается обратное:

а) застрахованное имущество укрывается в другом месте, и инсценируется факт его похищения неизвестными людьми (взламываются двери квартиры или дома, возможно связывание членов семьи, разбрасываются и частично уничтожаются или повреждаются предметы, находящиеся в помещении, вызывается милиция и т.д.). Результатом становится получение застрахованным лицом, выгодоприобретателем или страхователем – физическим лицом незаконного страхового возмещения;

б) в эту же группу страхового мошенничества входит и обман в факте беременности, предпринятый для того чтобы получить пособие за постановку на учет в медицинских учреждениях в ранние сроки беременности, или пособие по беременности;

в) этот обман может выражаться в подделке возрастных паспортных данных, для того чтобы получить пенсию по старости раньше установленного законом срока, или в подделке срока выслуги лет для получения пенсии по выслуге лет;

г) введение в заблуждение относительно факта нахождения в статусе безработного. Лицо встает на учет как безработный, для того чтобы получать социальное пособие по безработице, и одновременно работает в какой-либо организации, или является индивидуальным предпринимателем;

д) в этом же ряду стоит обман в факте временной нетрудоспособности, когда лицо представляет на работу фиктивную медицинскую справку для получения за время своего отсутствия на рабочем месте заработной платы.

Размер страхового мошенничества во всех перечисленных ситуациях определяется размером незаконно выплаченного страхового обеспечения (пособия по беременности, суммой всех полученных лицом пенсионных или иных выплат, суммой пособий по безработице, реально выплаченных, и т.д.);

2) осуществление страхового случая самим застрахованным, выгодоприобретателем или страхователем – физическим лицом с целью получения страхового возмещения. В этой ситуации:

а) застрахованное имущество (дом, дача, квартира, автомобиль и т.п.) уничтожается лицом путем поджога, взрыва и т.п. для получения страхового возмещения;

б) с той же целью умышленно причиняется вред своему здоровью.

На всех стадиях действия страхового договора со стороны застрахованных лиц (страхователей – физических лиц) возможны все вышеперечисленные виды обманных действий, если они начинают совершаться при заключении страхового договора (например, обман в стоимости страхуемого имущества или в состоянии здоровья страхуемого лица) и заканчиваются обманом, связанным со страховым случаем (например, при его фальсификации).

Основные формы страховых мошенничеств

1) Мошенничество в сфере личного страхования

Мошенничество в личном страховании считается опасным потому, что доля этой отрасли в страховых поступлениях в развитых странах весьма велика - более половины. Однако опасность мошенничества в сфере личного страхования тем более высока еще и потому, что преступления здесь могут быть связаны не только с мошенничеством и близкими к нему экономическими преступлениями, но и с преступлениями против личности. Отказать даже явному мошеннику в заключение договора страхования с правовой точки зрения нельзя. Поскольку теоретически отказ от приема на страхование может быть обжалован в суде, страховщик на стадии заключения договора должен отклонить заявление такого клиента каким-то косвенным образом. Либо придется психологическими мерами воздействия убедить его отказаться от намерения застраховаться в этой компании (в том числе путем изложения ему выдержек из условий страхования, где расписаны случаи, когда стра-

ховщик вправе отказать в выплате, путем предупреждения об ответственности за достоверность излагаемых сведений и об уголовной ответственности за мошенничество и т.п.). Либо страховщик может завысить мошеннику страховой тариф (обосновав это повышенной степенью риска) настолько, что ему будет невыгодно заключать договор. За рубежом помимо этого страховщик обязан известить о таком клиенте уполномоченные органы или ассоциации страховщиков по борьбе с мошенниками, внести его данные в единую базу.

2) Мошенничество в сфере имущественного страхования

Водители, которые страхуют своё транспортное средство, направляют свой умысел на уклонение от страхования всеми возможными способами, включая использование поддельных или недействительных бланков полисов. В свою очередь и получатели выплат по страхованию ответственности часто инсценируют или провоцируют повреждение их машин застрахованными автомобилями с целью получения ущерба, сумма которого также, как правило, значительно завышен. Сектор страхования грузоперевозок – вторая по криминогенности группа договоров страхования после автотранспортных видов. Злоумышленники страхуют «несуществующие» грузы, заявляют к выплате благополучно доставленные получателю перевозимые товары, используют фиктивные накладные и др. документы – разнообразие вариантов значительно. Страхование различных видов гражданской ответственности, являющееся в силу ГК разновидностью договоров имущественного страхования, используется мошенниками достаточно редко в силу ряда причин. Во-первых, это непопулярность данной группы видов страхования в Молдове. Во-вторых, при страховании ответственности выплата осуществляется, как правило, в пользу третьих лиц (пострадавших от действий застрахованного лица, причинившего им вред или не выполнившего обязательства), поэтому страхователю довольно трудно самому получить материальную выгоду от своих действий; ему нужно как минимум входить в сговор с получателем страховой выплаты.

3) Мошенничество с участием страховых посредников

Страховые посредники (агенты и брокеры) также часто являются соучастниками в страховом мошенничестве. Причем чаще в мошенничестве участвуют именно агенты, поскольку они при заключении договора страхования выступают от имени страховщика и обязательства по заключенным ими договорам несет страховщик, ответственность же агента весьма ограничена. А брокер, выступающий по поручению страховщика или страхователя, но от своего имени, несет ответственность (в гражданско-правовом понимании) более широкую, чем агент. Страховые брокеры подлежат государственной регистрации, отчитываются перед налоговыми органами, т.е. подвергаются более высокой степени контроля, нежели агенты. Но это все равно не исключает их злоупотреблений, просто осуществляются они по другим схемам. Поскольку брокер реже становится соучастником страхователя-мошенника (а предметом данного исследования мы заявили именно преступления страхователей), далее мы рассмотрим преступления, совершаемые агентами, а не брокерами.

Сам характер работы страхового агента располагает к мошенничеству. Агент, выполняющий, в сущности, чисто аквизиционные функции, получает вознаграждение в процентах от собранной им страховой премии. Поэтому в целом он заинтересован заключить максимум договоров и собрать максимум премии, комиссию за которую выплатят уже сейчас. Он мало заинтересован в безубыточном прохождении срока страхования, а тем более в финансовых результатах работы компании на перспективу.

Главное для агента – получить свое вознаграждение, а в остальном ему в принципе достаточно того, что компания пока не разорилась, выплачивает возмещения его собственным клиентам, выдает более или менее продаваемые, конкурентоспособные (с точки зрения тарифов и размера агентской комиссии) предложения и имеет приличную репутацию, позволяющую ему не терять клиентов. А техника работы компании, ее текущий и перспективный результат простому агенту не интересны: если у компании начнутся проблемы, он ее поменяет, уйдет вместе с клиентами к другому страховщику.

Применяемая на сегодняшний день в большинстве страховых компаний линейная (пропорциональная) система оплаты труда агентов сама по себе является стимулом для мошенников. Страховая компания платит, исходя только из одного показателя деятельности агента – размера собранной страховой премии, от которого в соответствии с установленными ставками определяется процентное вознаграждение. Все остальные показатели страховых операций – размер выплат, финансовые результаты, рентабельность и прочее – на доход агента никак не влияют. Поэтому, войдя в сговор со страхователем относительно любого искажения сведений об объекте страхования и обстоятельствах страхового случая, агент имеет шанс «разделить» с ним возмещение и получить дополнительный незаконный доход.

Статистика преступлений страховых агентов говорит о том, что чаще всего попадаются на попытке обмана начинающие агенты, относительно недавно перешедшие в страхование из других сфер предпринимательской деятельности (и как правило, речь идет здесь о достаточно крупных договорах на большие суммы). Однако самый большой ущерб наносят не они, а как раз латентные, не выявленные мошенники, работающие в страховании многие годы, и за счет большого количества мелких мошенничеств длительное время «подтачивающие» компанию изнутри.

Последствия мошенничества:

1) ущерб и упущенная выгода;
2) снижение спроса на страховые услуги из-за падения репутации страхового рынка в глазах страхователей;
3) угроза финансовой устойчивости страховщиков;
4) физический вред;
5) моральный, политический, организационный и другой нематериальный вред;
6) повышение кредитоспособности (например, путем страхования строений от пожара для получения кредита под залог недвижимости);
7) препятствие стимулирования предпринимательской инициативы.

Мошеннические претензии и расходы на их расследование ведут к росту тарифов для честных клиентов. Расследование мошенничества также оказывает влияние на возможность страховщиков быстро обслужить настоящую претензию. Исследования, кроме того, показывают, что полученные нечестным путем деньги позднее идут на финансирование и других преступлений.

Методы борьбы с мошенничеством в сфере страхования

Главную роль здесь играют правоохранительные органы, но не менее важная роль отводится соответствующим службам, подразделениям и сотрудникам страховых компаний. Именно они первыми контактируют с преступниками и различными криминальными схемами их деятельности.

Борьба с мошенничеством в сфере страхования ведется как отдельными страховыми компаниями, так и объединениями страховщиков. Основными элементами складывающейся системы коллективной безопасности в международной практике являются:

- объединение усилий всех страховых компаний в борьбе с мошенничеством;
- защита корпоративных капиталов;
- изыскание средств для создания коалиции и центрального банка данных;
- исследование выработанным и принятым нормам поведения.

Среди мер, предпринимаемых страховщиками для борьбы с мошенничеством, выделяются:

- неуплаты по претензии,
- аннулирование страхового полиса,
- отказ в иных страховых и других финансовых услугах,
- передача дела в полицию для дальнейшего расследования,
- преследования и лишение свободы.

Таким образом, можно сказать, что распространение страхового мошенничества в Молдове еще не приобрело масштабов, которые угрожают развитию национального страхового рынка. При этом опираясь на опыт развитых стран, мы можем наблюдать тенденцию роста размеров потерь, наступающих в результате мошеннических действий, по мере возрастания страховых операций.

Криминализация страхового рынка тормозит не только развитие страхования в стране, но и пагубно влияет на экономику в целом. К сожалению, увеличение объемов страхования привлекает к данной сфере предпринимательства криминальных элементов, как авторитетов преступного мира, так и мелких, разрозненных мошенников и аферистов, интересы которых находятся в сфере страхования.

Проблема мошенничества в автостраховании является, пожалуй, самой обсуждаемой и важной в среде специалистов страхового рынка.

Главным в этой проблеме – это спад доверия и рост недовольства потребителей страховых услуг, на которых ложится бремя повышения тарифов, более пристального и длительного рассмотрения страховыми компаниями страховых случаев и так далее.

Мошенничество является реальной угрозой для страховых компаний, которые ежегодно выплачивают «возмещение» аферистам по сфальсифицированным страховым случаям.

Список литературы:

1. ГАЛАГУЗА Н.Ф., ЛАРИЧЕВ В.Д. *Преступления в страховании*. М., 2010. – 205 с.
2. ЛАРИЧЕВ В.Д. *Мошенничество в сфере страхования*. М., 2012. – 306 с.
3. ФИЛИППОВ А.В. *Мошенничество в сфере страхования автотранспортных средств: отдельные вопросы квалификации* // Актуальные проблемы гражданского права. Тула 2007. – С. 101-105.

REALITĂŢILE ŞI PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII DURABILE A SISTEMULUI FINANCIAR-BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ., dr. Aureliu MĂRGINEANU
Catedra „Finanţe şi asigurări", ASEM

The realization of the principles of sustainable development is a necessity of the time, which would result with effective outcomes corresponding to the conntemporary ecological foresights and to the society`s interests. The sustainable development (sustainability) is prosperity, the welfare of humanity and the envioronment, that doesn`t reduce the oppotunities of the following generations, supporting the economic continuity for the current generation. The sustainability is a complexe problem, wich requiers multisectoral cooperation, the implication of the goverment, the non-govermental sector, the people, the companies and the fianancial sector. To ensure business sustainability, the companies all around the world decide to be actively involved in the durable development of their countries, integrating principles of social responsability in the essence of the conducted business. The role of financial institutions, and in particular, of the banks is major, they having the posibility of becoming the catalyst of sustainable development. The banking system is one the most deeply integrated in the national economy because of his lending activity, as well as the collecting and agregation of the retail and corporate money. Therefore, it is the most sensitive at the macroeconomic changes, showing a procyclical behavior.

Cuvinte-cheie: *sistem bancar, dezvoltare durabilă, credite, suficienţa capitalului, lichiditate, instituţie financiară, operaţiuni bancare, strategii inovative.*

Clasificare JEL: G21

Introducere. Integrarea dezvoltării durabile în sectorul bancar se îndreaptă în două direcţii principale:

1. Integrarea responsabilităţii sociale şi de mediu în operaţiunile bancare, prin iniţiative de mediu (de exemplu, programe de reciclare sau de creştere a eficienţei energetice) sau iniţiative de responsabilitate socială (de pildă, suport pentru evenimente culturale, îmbunătăţirea activităţii de resurse umane şi donaţii umanitare).
2. Integrarea dezvoltării durabile în activitatea de bază a băncii, prin integrarea considerentelor de mediu sau sociale în designul produselor, politicilor şi strategiilor acesteia. Exemple: integrarea criteriilor de mediu în acordarea de credite sau în strategiile de investiţii, în dezvoltarea de noi produse ce facilitează accesul la capital al afacerilor bazate pe dezvoltare durabilă.

Integrarea sustenabilităţii în esenţa afacerii, pe care o desfăşoară, oferă posibilitatea companiilor angajate în dezvoltarea durabilă să obţină avantaje competitive şi să pornească pe noi căi de creştere.

O companie există în relaţie cu cei din jur, iar o viziune comercială limitată atrage riscul de a nu observa tendinţe pe termen lung în piaţă sau chiar de a cădea victima unor crize neaşteptate. Implicarea activă într-o relaţie strânsă cu toţi participanţii relevanţi la relaţiile financiare facilitează companiilor construirea unei baze de creştere de durată, oferă o platformă nu numai pentru creşterea reputaţiei, dar pentru o mai bună înţelegere a factorilor de dinamică şi a contribuţiei acestora la crearea de valoare.

Abordarea tradiţională, din sectorul bancar, a durabilităţii a fost de cele mai multe ori reactivă şi defensivă, bazată, în principal, pe ideea că băncile ce se angajează în împrumuturi neetice riscă să afecteze atât reputaţia pentru pierderile colaterale provocate de către cei împrumutaţi, cât şi capitalul acţionarilor. În ultimii ani, o serie de bănci internaţionale au adoptat strategii inovative, proactive pentru a capitaliza pe oportunităţile asociate dezvoltării durabile. Acestea au dezvoltat produse noi ca fonduri etice sau credite create special pentru afaceri de mediu, pentru a deţine noi oportunităţi pe piaţă asociate cu durabilitatea. Piaţa financiară a ajuns, la concluzia că sustenabilitatea corporaţiilor a devenit un concept avantajos pentru investiţii datorită creşterii valorii activelor pe termen lung. Acest fapt a mărit viteza cu care „sustainable banking" se dezvoltă în momentul de faţă.

Realităţile şi problemele sectorului financiar-bancar din Republica Moldova

Funcţia fundamentală a oricărei bănci este cea de intermediere financiară: agregarea economisirilor populaţiei şi direcţionarea acestora spre cei ce au nevoie de lichidităţi suplimentare. Cu alte cuvinte, pasivele (sursele de finanţare) băncilor comerciale sunt reprezentate, preponderent, de depozite, iar activele (domeniile de investiţii) sunt formate, în special, din credite. Astfel, utilitatea unui sistem bancar, eficienţa şi nivelul de integrare al acestuia, în economia naţională, depind, în mod direct, de viteza de convertire a economiilor în investiţii şi de volumul acestor resurse.

La 31 iulie 2016 activele totale pe sectorul bancar au constituit 70925,2 mil. lei, majorându-se de la începutul anului 2016 cu 2135,0 mil. lei sau cu 2,6%. Capitalul de gradul I pe sectorul bancar s-a diminuat de la începutul anului cu 2,2%, sau cu 197,5 mil. lei, şi a însumat 8781,5 mil. lei la 31.07.2016. Cota investiţiilor străine în capitalul băncilor a scăzut cu 1,9 p.p. până la 81,0% la 31.07.2016. Media suficienţei

capitalului ponderat la risc, calculate ca raport dintre capitalul normativ şi total active ponderate la risc, a înregistrat o creştere cu 0,8 puncte procentuale faţă de nivelul de la finele anului precedent, constituind 27,0% (normativul fiind de > 16%).

Portofoliul de credite brut a scăzut cu 2,8%, faţă de finele anului 2015, constituind 37104,7 mil. lei la 31 iulie 2016. În acelaşi timp, ponderea creditelor neperformante în total credite s-a majorat cu 5,9 puncte procentuale, atestând un nivel de 15,9% în iulie 2016.

Rentabilitatea activelor (ROA) şi rentabilitatea capitalului (ROE) au sporit de la începutul anului cu 0,7 şi 5,5 puncte procentuale, respectiv, înregistrând valori de 2,4% si 14,6% la 31.07.2016.

Indicatorul lichidităţii pe termen lung pe sector (principiul I al lichidităţii) (active cu termenul de rambursare mai mare de doi ani/resurse financiare cu termenul potenţial de retragere mai mare de doi ani < 1) s-a menţinut la nivelul înregistrat la finele anului 2015, constituind 0,7 la sfârşitul lunii iulie 2016.

Lichiditatea curentă pe sector (principiul II al lichidităţii – active lichide, exprimate în numerar, depozite la BNM, valori mobiliare lichide, credite interbancare nete cu termenul de până la o lună / total active x 100% > 20%) a constituit 45,1%, în creştere cu 3,4 puncte procentuale faţă de nivelul de la sfârşitul anului 2015.

Situaţia de moment, în care se află sectorul financiar-bancar din Republica Moldova, este consecinţa unor activităţi manageriale cu caracter dubios, fără precedent, care au avut loc în anii precedenţi, sau care, conştient sau nu, au fost lăsate să se deruleze în pofida caracterului evident contradictoriu al acestora.

În acest context, una dintre cele mai importante probleme rezultă din lipsa claritătii privind proprietarii beneficiari finali ai băncilor, ceea ce, de fapt, înseamnă că nu sunt cunoscute, în definitiv, persoanele care controlează băncile. Problema transparenţei structurii acţionariatelor la instituţiile financiare nu este nouă, rezolvarea acesteia se tărăgănează încă din anii 90. Acest lucru le permite, practic şi în prezent, unor persoane sau grupuri să obţină controlul asupra băncilor (în special, băncilor mari) din Republica Moldova, evitând controlul adecvat din partea organului de supraveghere – BNM. Riscul, care s-a materializat în cazul Băncii de Economii, Băncii Sociale şi Unibank – constă în faptul că aceste bănci au fost gestionate în interesul personal al acţionarilor, fără a fi asigurat un sistem adecvat de control, punând în pericol finanţele clienţilor şi banii publici.

O altă problemă importantă constă în amestecul nejustificat, ilegal al politicului şi justiţiei în supravegherea şi reglementarea băncilor. De exemplu, acţiunile întreprinse de Banca Naţională a Moldovei (BNM) pentru blocarea proprietarilor, care au acţionat. în mod concertat, într-un şir de bănci au fost ulterior contestate în instanţele de judecată şi apoi suspendate. În plus, decizia BNM de a limita expunerile la creditele interbancare transfrontaliere, care urma să prevină frauda din Banca de Economii, Banca Socială şi Unibank, a fost contestată şi suspendată de către instanţele de judecată de câteva ori doar în anul 2014.

Amestecul ilegal, intervenţia nedorită în procesul de supraveghere, adesea, rezidă în aşa-numita toleranţă a regulatorului – o situaţie în care a fost necesară o acţiune de supraveghere, dar ea nu a fost întreprinsă sau s-a efectuat cu o întârziere semnificativă. În pofida numărului mare de tranzacţii suspecte, realizate în ultimii doi ani, Comisia Naţională a Pieţei Financiare (CNPF), responsabilă de supravegherea înregistrării şi transferurilor de acţiuni în băncile cotate la bursă, nu a iniţiat investigaţii şi nu şi-a exprimat îngrijorarea. La fel, BNM şi Serviciul prevenire şi combatere a spălării banilor al Centrului Naţional Anticorupţie nu au întreprins nicio acţiune serioasă împotriva acţionarilor şi conducerii băncilor, care au încălcat reglementările ce ţin de combaterea spălării banilor.

Management „ineficient" cu caracter fraudulos şi transparenţa acţionariatului

Guvernarea slabă din sectorul bancar constituie o reflectare a unui set complex de probleme, inclusiv a deficienţelor mecanismelor de gestionare a riscurilor din băncile comerciale, a deficienţelor procesului judiciar şi cadrului legal şi a lipsei independenţei operaţionale a instituţiilor de reglementare bancară.

Transparenţa acţionariatului este o componentă critică în edificarea unui sistem bancar sigur şi rezistent. În comparaţie cu situaţia de la întreprinderile industriale, transparenţa acţionarilor băncilor este mult mai importantă, deoarece banca face profit nu din bunurile pe care le produce, ci din împrumutarea banilor de la alţii la o rată joasă a dobânzii şi oferirea banilor respectivi cu împrumut la o rată mai înaltă a dobânzii. Prin urmare, băncile maximizează valoarea investiţiilor acţionarilor prin alocarea optimă a acestora, dar şi prin filtrarea deciziilor de finanţare prin prisma mecanismelor de control al riscului, astfel, încât să nu fie puşi în pericol banii deponenţilor. Prin urmare, cei care doresc să devină acţionari ai băncilor ar trebui să poată demonstra organului de supraveghere bancară că ei sunt potriviţi pentru această poziţie. Atunci când nu este dezvăluită informaţia privind proprietarii beneficiari finali, organul de supraveghere nu poate estima volumul împrumuturilor acordate persoanelor afiliate şi nu poate stabili acţiunile concertate ale acţionarilor.

În consecinţă, deponenţii şi publicul larg nu au capacitatea de a discerne, cine sunt proprietari băncii şi, deci, nu au nici capacitatea de a evalua gradul de risc al tranzacţiilor realizate de acţionarii băncilor. În

Moldova, incapacitatea de a demonstra definitiv, cine se află în spatele drepturilor de proprietate, prezintă o problemă majoră.

Lipsa transparenţei proprietarilor beneficiari finali ai băncilor împiedică autoritatea de reglementare să asigure o precondiţie-cheie pentru un sistem bancar solid şi bine guvernat, şi anume, să se asigure că proprietarii şi managerii băncilor îndeplinesc cerinţele de competenţă şi onorabilitate *(fit and proper).* Lipsa transparenţei proprietarilor băncilor, de rând cu mecanismele slabe de control intern, creează spaţiu pentru abuzuri, permiţând efectuarea unor tranzacţii care periclitează stabilitatea întregului sistem bancar.

BNM nu este unica autoritate responsabilă pentru asigurarea unui cadru de supraveghere funcţional. O guvernare bancară bună se sprijină pe fundaţii legislative, de reglementare şi instituţionale eficiente – dar, la momentul actual, ele sunt fragile în Moldova. De exemplu, Ministerul Justiţiei intervine permanent, în mod iraţional, în cadrul de reglementare al BNM. Înainte de a intra în vigoare, regulamentele BNM urmează să fie înregistrate de Ministerul Justiţiei, care efectuează o redactare de ordin juridic, ce duce, uneori, la modificări substanţiale. Acest gen de ingerinţe nu doar subminează autoritatea şi autonomia BNM, dar şi duce la tărăgănarea inutilă a implementării reglementărilor prudenţiale.

Costurile managementului bancar fraudulos sunt mari. Anume, prin aceasta, în Republica Moldova sectorul bancar ca un tot întreg nu a fost capabil să îşi îndeplinească rolul său de bază – intermedierea financiară, prin canalizarea economiilor spre investiţii productive, contribuind la creşterea economică.

Costurile pentru societate ale fraudei, care, deja, a avut loc, sunt foarte mari:

1. C*reşterea semnificativă a ratelor de dobândă*.

Din noiembrie 2014, până în februarie 2016, rata de bază la creditele acordate de BNM a crescut, în mod accelerat, de la 3,5 până la 19,5%. Ulterior, aceasta a cunoscut un trend descendent (tabelul 1).

Tabelul 1

Ratele dobânzilor BNM, %

Data punerii în aplicare	Rata la depozitele „overnight”	Rata de bază	Rata la creditele „overnight”
27.11.2014	0,5	3,5	6,5
12.12.2014	1,5	4,5	7,5
30.12.2014	3,5	6,5	9,5
29.01.2015	5,5	8,5	11,5
18.02.2015	10,5	13,5	16,5
28.05.2015	11,5	14,5	17,5
25.06.2015	12,5	15,5	18,5
30.07.2015	14,5	17,5	20,5
26.08.2015	16,5	19,5	22,5
25.02.2016	16,0	19,0	22,0
31.03.2016	14,0	17,0	20,0
28.04.2016	12,0	15,0	18,0
26.05.2016	10,0	13,0	16,0
04.07.2016	7,0	10,0	13,0
08.08.2016	7,0	10,0	13,0

Sursa: *datele oficiale ale Băncii Naţionale a Moldovei*

Potrivit datelor oficiale ale Băncii Naţionale a Moldovei, în şedinţa din 8 august 2016, Comitetul executiv al BNM a decis menţinerea nivelurilor în vigoare ale ratelor dobânzilor la instrumentele de politică monetară. Astfel, rata de bază a BNM (aplicată la principalele operaţiuni de politică monetară pe termen scurt) constituie 10,0%. Ratele la depozitele şi creditele „overnight” constituie, respectiv, 7,0% si 13,0%.

Totodată, a fost decisă menţinerea normei rezervelor obligatorii din mijloacele atrase în lei moldoveneşti la nivelul actual de 35,0% din baza de calcul, şi a normei rezervelor obligatorii din mijloacele atrase în valută liber convertibilă la nivelul actual de 14,0% din baza de calcul.

2. Irosirea rezervelor valutare

În decursul anilor 2014-2015, activele oficiale de rezervă ale BNM au cunoscut o diminuare permanentă în comparaţie cu sfârşitul anului precedent şi au constituit în februarie 2016 1717,1 mil. lei (tabelul 2).

Tabelul 2

Activele oficiale de rezervă

Perioada	USD (milioane)	Modificare (%) faţă de sfârşitul anului precedent
Ianuarie 2015	1958,0	-9,2
Februarie	1799,1	-16,6
Martie	1752,3	-18,7
Aprilie	1760,6	-18,4
Mai	1746,9	-19,0
lunie	1787,8	-17,1
lulie	1749,4	-18,9
August	1806,0	-16,3
Septembrie	1769,4	-17,9
Octombrie	1767,9	-18,0
Noiembrie	1740,4	-19,3
Decembrie	1756,8	-18,5
Ianuarie 2016	1736,0	-1,2
Februarie	1717,1	-2,3
Martie	1746,3	-0,6
Aprilie	1858,7	5,8
Mai	1891,8	7,7
lunie	1874,6	6,7
lulie	*1933,2*	*10,0*

Sursa: *datele oficiale ale Băncii Naţionale a Moldovei*

Deja, la 29 iulie 2016, soldul activelor oficiale de rezervă (deţinute în conturile BNM) a constituit 1933,2 mil. dolari SUA, fiind în creştere cu 58,6 mil. dolari SUA, faţă de luna precedentă. Comparativ cu nivelul de la sfârşitul anului 2015, activele de rezervă au crescut cu 176,4 mil. dolari SUA, sau cu 10,0%. La creşterea soldului activelor oficiale de rezervă cel mai mult au contribuit cumpărări de valută efectuate de BNM pe piaţa valutară internă.

3. Majorarea datoriei publice şi a cheltuielilor pentru deservirea ei

La 30 iunie 2016, soldul datoriei de stat a constituit 35596,4 mil. lei, înregistrând o creştere de la începutul anului cu 2087,2 mil. lei, sau cu 6,2%. Soldul datoriei de stat interne a însumat 8530,4 mil. lei (sau 24,0% din total datorie de stat), înregistrând o majorare cu 1305,0 mil. lei (sau cu 18,1%), faţă de nivelul de la începutul anului. Modificarea datoriei de stat interne s-a produs integral din contul majorării emisiunii valorilor mobiliare de stat (VMS) pe piaţa primară. Pentru 6 luni ale anului 2016, rata medie ponderată a dobânzii la VMS comercializate prin licitaţii a constituit 20,53% (pe tipuri de VMS: 91 de zile – 20,45%, 182 de zile – 20,45%, 364 de zile – 20,67%, 2 ani – 20,01%), care, comparativ cu perioada analogică a anului 2015, a fost mai mare cu 3,9 puncte procentuale.

Soldul datoriei de stat externe a constituit 1362,2 mil. dolari SUA (27065,9 mil. lei), înregistrând o creştere de la începutul anului cu 25,2 mil. dolari SUA (sau cu 1,9%).

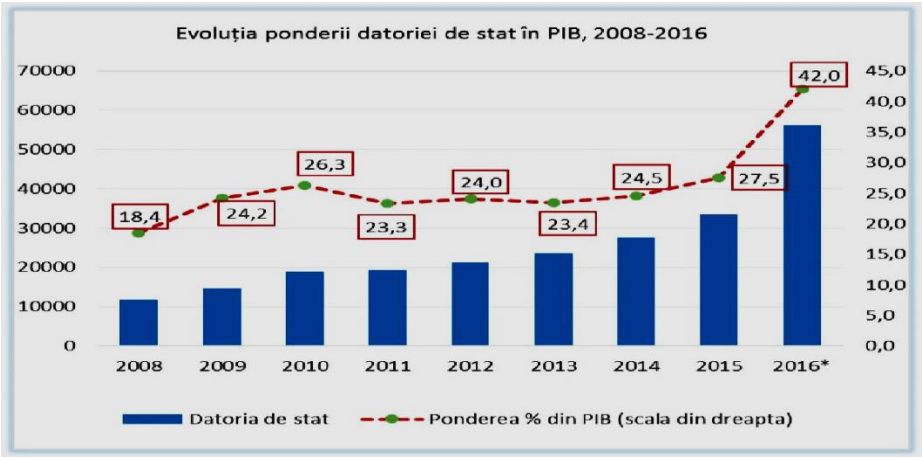

Figura 1

Sursa: *datele oficiale ale BNM*

La situaţia din 31 decembrie 2015, soldul datoriei sectorului public a constituit 33509,2 mil. lei, inclusiv 1337,0 mil. dolari SUA datorie publică externă şi 7225,4 mil. lei datorie publică internă. Ponderea datoriei sectorului public în PIB a constituit 27,5% (sau cu 3 puncte procentuale mai mult, comparativ cu anul 2014), inclusiv ponderea datoriei publice externe – 21,6%, şi datoriei publice interne – 5,9%. Costul evident constă în creşterea datoriei publice, pe care vor trebui s-o ramburseze contribuabilii şi generaţiile viitoare.

4. Pierderea încrederii investitorilor externi.

În trimestrul I 2016, soldul contului curent al balanţei de plăţi a Republicii Moldova a înregistrat un deficit de 104.67 mil. USD (în scădere cu 26.5 la sută, faţă de ianuarie-martie 2015), contul de capital a înregistrat un sold negativ de 11.12 mil. USD, iar contul financiar s-a soldat cu intrări nete de 69.88 mil. USD. Poziţia investiţională internaţională a rămas net debitoare şi a constituit -5,831.37 mil. USD.

A avut loc o injectare masivă de lichidităţi în sistemul bancar prin băncile insolvabile, sprijinul acordat sub formă de lichidităţi pentru aceste bănci urcând de la zero, în septembrie 2014, până la circa 14 miliarde de lei în martie 2015. Pentru a contracara impactul şi a limita efectele asupra monedei naţionale şi asupra inflaţiei, BNM a înăsprit, în mod agresiv, politica monetară. Anume de aceea, în mai puţin de un an, BNM a majorat rata de politică monetară în mai multe etape, de la 3,5 la sută până la 19,5 la sută, iar rata rezervelor obligatorii în lei de la 14 la sută până la 35 la sută. Sectorul privat a avut de suportat acest cost foarte evident al crizei, confruntându-se cu rate înalte de creditare şi disponibilitatea limitată a creditelor.

Cu toate acestea, fără o politică monetară agresivă, costurile pentru economie şi pentru societate ar fi fost mult mai mari. Crizele bancare anterioare, cu un nivel de monetizare înalt din America Latină la mijlocul anilor ‘90, au generat episoade de inflaţie galopantă, deseori, însoţită de deprecierea bruscă a monedei naţionale.

Este important de remarcat că garanţiile guvernamentale asociate cu planul de salvare a băncilor şi, în consecinţă, valorile mobiliare emise pentru înlocuirea acestor garanţii, sunt parte a datoriei publice, care s-a majorat de la 37 la sută din PIB în 2014, până la peste 50 la sută în prezent.

Concluzii

Obiectivul prioritar al cadrului autohton de soluționare a problemelor actuale din sectorul bancar trebuie să fie permiterea falimentului instituţiilor aflate în dificultate, indiferent de tipul și dimensiunea acestora, în special, permiterea falimentului instituţiilor de importanţă sistemică, dar fără riscuri pentru stabilitatea financiară şi evitând, în acelaşi timp, costurile pentru contribuabili. Pentru obținerea acestui rezultat în sectorul bancar, este necesar ca BNM să elaboreze şi să înainteze spre aprobare unele modificări în cadrul legal pentru prevenirea, gestionarea şi soluţionarea crizelor financiare ale cărui obiective de bază sunt:

- să permită acţiuni rapide şi decisive, prin instituirea de competenţe și proceduri bine definite şi prin eliminarea incertitudinii juridice cu privire la momentul când autoritatea de reglementare poate interveni şi la acţiunile pe care acestea le pot întreprinde;
- să aducă în prim-plan prevenirea și pregătirea, adică adoptarea de măsuri de planificare şi de prevenire cuprinzătoare, care să ajute autorităţile şi instituţiile financiar-bancare să se pregătească pentru procedura de faliment şi să completeze alte reforme pentru a reduce riscurile din sistemul financiar;
- să furnizeze instrumente de soluționare credibile, punând la dispoziția autorităţilor statului opţiuni adecvate de soluționare a problemelor apărute într-un mod care să reducă la minimum riscurile de contagiune atât a sectorului financiar-bancar, cât şi a celui real al economiei şi să asigure continuitatea serviciilor financiare esenţiale, inclusiv accesul continuu la conturi ale deponenţilor asiguraţi;
- să reducă hazardul moral, prin asigurarea unei repartizări corespunzătoare a pierderilor între acționari și creditori și prin protejarea fondurilor publice. Acest lucru presupune că cel puţin costurile ce ţin de soluționare să fie suportate de acţionari şi, pe cât posibil, de creditorii instituţiei în cauză, în ordinea normală a importanţei lor şi, numai după aceasta, dacă este necesar, de către sectorul bancar în ansamblul său;
- autoritățile să adopte, în regim de urgență, actele legislative care să restabilească, în deplină măsură, atribuțiile de reglementare și supraveghere ale BNM și CNPF,
- să aplice cerințele privind respectarea standardelor prudențiale și să consolideze guvernarea corporativă în sectorul bancar, inclusiv prin asigurarea dezvăluirii informației cu privire la structura acționariatului.

Pe măsură ce se reduc presiunile inflaţioniste, BNM poate lua în considerare reducerea ratei de bază. Dar, în continuare, BNM trebuie să manifeste prudenţă faţă de mărimea reducerii ratei de politică monetară, având în vedere gradul sporit de incertitudine privind perspectivele, pe fundalul inflaţiei în scădere. Reducerea ratei de bază, în mod ideal, ar trebui să ducă la reducerea ratelor creditelor bancare; totuşi, mecanismul de transmisie monetară a fost afectat de problemele din sistemul bancar. Restabilirea stabilităţii financiare şi a încrederii în sistemul bancar vor contribui la îmbunătăţirea mecanismului de transmisie.

Un cadru de gestionare a crizelor bazat pe aceste obiective trebuie să garanteze că băncile aflate în dificultate ies de pe piaţă, fără a pune în pericol stabilitatea financiară. În absenţa unui astfel de cadru, este posibil ca, în cazul unei crize viitoare, să nu existe nicio alternativă realistă la salvarea din nou a instituţiilor financiare.

Bibliografie:

1. Banking on the future: The EQUATOR PRINCIPLES and the project finance market, Washington, USA, http://www.equator-principles.com/documents/SyndLend-IFC02.pdf
2. Buletin info-financiar. –Liga bancherilor din Moldova, iulie 2016
3. HARRIBEY, J.M., *Le Développement soutenable*. Economica. Paris. 1998.
4. ION, P., *Strategii şi politici europene de dezvoltare durabilă*. Universitatea Alexandru Ioan Cuza. Iaşi. Centrul de Studii Europene.
5. POPESCU, M., *Globalizarea şi dezvoltarea trivalentă*. Editura Export. Bucureşti. Popescu, M., 1999. Globalizarea şi dezvoltarea trivalentă. Editura Export. Bucureşti. 1999.

БЮДЖЕТНЫЕ ПРАВИЛА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Conf. univ. dr. Andrei PETROIA, ASEM,
petroia5@hotmail.com

The transition to market methods of management led to the reform of the Republic of Moldova's public finance, including its main component – the budget system. Currently, the budget system of the Republic of Moldova is in the reforming stage; there is worked the legislative mechanism of redistribution of duties and responsibilities between the different levels of government.

As a result of drastic changes in the budget system of the country in recent years, it has become a very urgent task to ensure manageability and controllability of financial resources and their centralization in one executive agency. The task of this body is to ensure streamlining of the cash flows of resources from the state budget and promptly provide information on the state of public finances to make effective management decisions.

Fiscal policy is a key element of the state financial regulation.

The aim of given paper is to study the budget rules and their role in the effective management of the state.

Ключевые слова: *бюджет, бюджетная система, Республика Молдова, бюджетные правила, бюджетно-налоговая политика*

Классификация JEL: E62, H61

Введение

Переход к рыночным методам хозяйствования обусловил реформирование государственных финансов Республики Молдова, в том числе и ее основного звена – бюджетной системы. В настоящее время бюджетная система Республики Молдова находится в стадии реформирования, отрабатывается законодательный механизм перераспределения обязанностей и ответственности между разными уровнями власти.

В результате кардинальных изменений, произошедших в бюджетной системе страны в последнее время, чрезвычайно актуальной стала задача обеспечения управляемости и подконтрольности финансовых ресурсов, их централизации в одном органе исполнительной власти. Задача такого органа – обеспечить упорядочение денежных потоков ресурсов из госбюджета и оперативно предоставлять информацию о состоянии государственных финансов для принятия эффективных управленческих решений.

Функционирование государственного бюджета происходит посредством особых экономических форм – доходов и расходов, выражающих последовательные этапы перераспределения стоимости общественного продукта, концентрируемого в руках государства. Доходы служат финансовой базой государства, а расходы – удовлетворению общественных потребностей. Доходы бюджета выражают экономические отношения, возникающие у государства с организациями, предприятиями и гражданами в процессе формирования бюджетного фонда страны.

Бюджетно-налоговая политика является ключевым элементом государственного финансового регулирования.

Целью работы является изучение бюджетных правил и выявление их роли в эффективном управлении государством**.**

1. Теоретические аспекты бюджетных правил и принципов бюджетной системы

В мировой практике принципы бюджетной системы считаются настолько важными, что предусматриваются в конституциях или аналогичных основных законах. Считается, что это повы-

шает их значимость по сравнению с отражением в специальных нормативно-правовых актах, связанных с функционированием бюджетной системы, её организацией. В Республике Молдова принципы бюджетной системы отражены в Законе о публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности. Изучение природы бюджетного принципа и механизма его возникновения неизбежно приводит исследователя к бюджетной практике, которая является той основой, из которой принципы возникают и из которой абстрагируются, получают законодательное оформление и уже в качестве норм бюджетного права на нее же воздействуют. В связи с этим интересно посмотреть на новые явления в бюджетном процессе, которые в последнее время широко распространены на всех его стадиях и которые получили название «бюджетных правил», исследовать взаимосвязь между бюджетными правилами.

Правила регулируют выделения денежных средств на расходы. Разработкой правил занимается Министерство финансов или другой госорган, который составляет годовой бюджет, определяет процессы выделения ассигнаций, рассчитывает расход средств на год, и отсчитывается о финансовых запасах. Новые правила не могут заменить старые, но они могут их существенно изменить, тем самым помогая усовершенствовать бюджетную систему, и часто увеличивают время на выполнение основных этапов в ежегодном бюджетном цикле. Бюджетные правила обычно рассчитывают баланс между расходами и доходами.

Под ***бюджетными правилами*** понимается введение ограничений и автоматических механизмов (стабилизаторов) установления предельных (максимальных или минимальных) численных значений бюджетных параметров при проведении долгосрочной финансово-бюджетной политики либо введение четких норм и требований, при которых должны быть введены в действия законы либо другие правовые акты. Исходя их этого определения бюджетные правила можно разделить на количественные и качественные. Количественные правила изложены в абсолютном выражении, качественные индексируются к ВВП или другим понятиям.

Некоторые финансовые правила были приняты национальными правительствами по их собственной инициативе, некоторые были наложены международными соглашения, такими как Пакт о стабильности Европейского союза или по договорённостям, продиктованным Международным валютным фондом (МВФ) и другими международными финансовыми институтами. Некоторые из них включены в налоговые законодательства, которые требуют выполнения правил от национального правительства для достижения финансовых целей в преддверии ежегодных работ по бюджету; другие возникают из процесса подготовки и утверждения бюджета. Хотя большинство национальных правительств до сих пор работают без предварительно установленных бюджетных ограничений, число стран, использующих их, вероятно, увеличится в ближайшие годы.

Изучение источников формирования государственного бюджета, а также факторов, влекущих за собой дефицит бюджета, является одной из важнейших задач ряда государственных институтов. Бюджетные правила позволяют решить эту задачу. Поэтому очень важным аспектом бюджетного процесса Республики Молдова выступает изучение, соблюдение и использование бюджетных правил. Также отмечу, что рациональное использование государством своего бюджета ведёт к повышению уровня жизни населения. Мы считаем, что необходимо совершенствовать бюджетный механизм и укреплять его доходную базу для укрепления денежного обращения и финансового положения.

Всестороннее изучение этого вопроса, а также грамотное использование механизмов бюджетно-налоговой политики позволяет обеспечить стабильные темпы экономического роста, возможность использования государством экономических рычагов регулирования. Подводя итоги, хочу отметить, что проблема госбюджета, независимо от места и времени, будет оставаться актуальной. Но грамотно сформированная и последовательно проводимая бюджетно-налоговая политика, как правило, характеризуется достижением макроэкономической стабильности, сбалансированностью государственных финансов и ведет к стабильному, уравновешенному и не побоюсь этого слова процветающему образу жизни всех субъектов государства.

2. Основные цели и задачи бюджетно-налоговой политики Республики Молдова. Бюджетные правила в Республике Молдова.

В качестве основных ***задач***, которые будут решаться с использованием правила бюджетного учета, выступают:

1. Усиление макроэкономической стабильности и обеспечение устойчивости финансовой системы.
2. Разработка стратегии на период до 2020-го.
3. Установление параметров, в соответствии с которыми будет осуществляться развитие пенсионной системы.

4. Формирование условий для оказания населению качественных госуслуг.
5. Планирование и реализация новой стадии развития межбюджетных взаимодействий.
6. Совершенствование аппарата управления государственными обязательствами и активами Республики Молдова.
7. Обеспечение открытости и прозрачности бюджетного процесса.

Общими ***целями*** бюджетно-налоговой политики являются:

2) обеспечение общей бюджетно-налоговой дисциплины и стабильности национального публичного бюджета на среднесрочный и долгосрочный период;
3) обеспечение эффективного управления государственным долгом и долгом административно-территориальных единиц с поддержанием их на приемлемом уровне на среднесрочный и долгосрочный период;
4) обеспечение предсказуемого и прозрачного бюджетно-налогового прогноза;
5) оптимизация налоговой нагрузки и повышение эффективности системы налогового администрирования.

Бюджетные правила предусматривают ряд обязательных положений, в частности:

1. Бюджетно-налоговая политика разрабатывается в соответствии с другими сопутствующими политиками и обеспечивает, чтобы предельный размер годового дефицита национального публичного бюджета, за исключением грантов, к 2018 году, не превысил 2,5 процента валового внутреннего продукта. Превышение данного уровня дефицита национального публичного бюджета допускается при наличии реальных источников финансирования инвестиционных проектов, финансируемых за счет внешних источников и способности их освоения.
2. При определении приоритетов политик ответственные органы публичной власти обеспечивают последовательность и преемственность задач, принимаемых в рамках бюджетного прогноза на среднесрочный период.
3. Отступление от правил, установленных в части (1), допускается лишь на определенный период, не превышающий трех лет, и только в случае:
   a) стихийных бедствий и других чрезвычайных ситуаций, угрожающих национальной безопасности;
   b) спада экономической деятельности и/или превышения прогнозируемого / планируемого уровня инфляции на 10 процентных пунктов;
   c) необходимости покрытия дебетового сальдо общего резервного фонда Национального банка Молдовы, а также в ситуации системного финансового кризиса – для капитализации банков и гарантирования срочных кредитов, выданных банкам Национальным банком Молдовы.
4. В случае ситуаций, указанных в части (3), Правительство информирует Парламент о:
   a) причинах, обусловивших отступление от установленных правил бюджетно-налоговой политики;
   b) мерах, которые Правительство намеревается предпринять, чтобы восстановить соответствие правилам бюджетно-налоговой политики;
   c) сроках, в которые планируется возобновить соблюдение правил бюджетно-налоговой политики.
5. В период применения отступлений от правил Правительство отчитывается перед Парламентом за полугодие о динамике макробюджетных показателей, о мерах, планируемых и принятых для восстановления соответствия правилам бюджетно-налоговой политики.
6. Правила бюджетного сальдо:
   a) a) предельный уровень бюджетного сальдо устанавливается ежегодными бюджетными законами/решениями, которые предусматривают соответственно источники финансирования дефицита бюджета или направление профицита бюджета.
   b) любое изменение бюджетного сальдо может утверждаться только законом/решением об уточнении бюджета.
7. Правила оценки финансового воздействия:
   a) проекты нормативных актов, оказывающих финансовое воздействие на бюджеты, подлежат финансовой экспертизе в соответствии с законодательством, регулирующим порядок разработки нормативных актов.
   b) в течение бюджетного года не могут вводиться в действие решения, приводящие к сокращению доходов и/или увеличению расходов бюджета, если их финансовое воздействие не предусмотрено в бюджете.

c) c) установление нормативными актами, иными чем ежегодные бюджетные закон/решение, сумм или процентных долей в бюджете или в валовом внутреннем продукте для отдельных областей, секторов или программ не допускается.[16]

Далее детально рассмотрим правило первое налогово-бюджетной политики, которое гласит, что предельный размер годового дефицита национального публичного бюджета, за исключением грантов, к 2018 году, не превысил 2,5 процента валового внутреннего продукта. Рассмотрим национальный публичный бюджет РМ в динамике с 2006 года по 2014 и проверим как РМ соответствовала данному правилу. В таблице 1 и в диаграмме представлена эволюция НПБ за 2006- 2014 гг.

Таблица 1

Эволюция НПБ за 2006-2014 гг. (% к ВВП)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Доходы	39,88	41,72	40,55	38,92	38,33	36,7	38,2	36,9	37,98
Расходы	40,2	42,0	41,6	45,27	40,82	39,1	40,3	38,7	39,72
Дефицит	-0,28	-0,23	-1,00	-6,35	-2,49	-2,4	-2,1	-1,8	-1,7
ВВП	44754,4	53429,6	62922	60430	71849	82174,1	87847,0	99879,0	111757,0

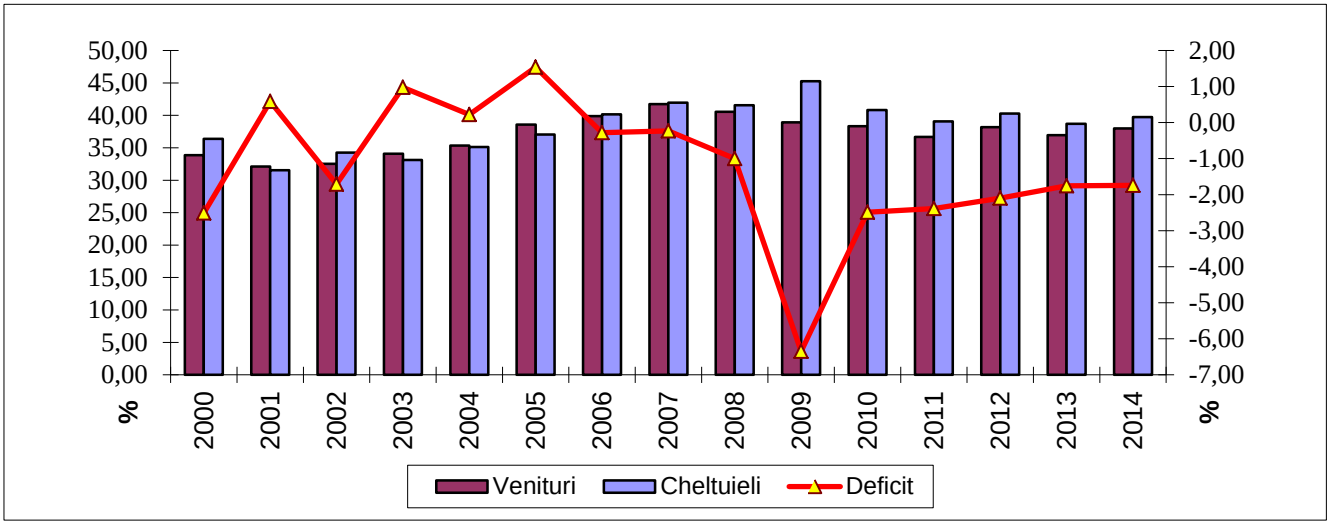

Рисунок 1. Эволюция НПБ за 2000- 2014 гг.

Из представленных данных видно, что данное правило соблюдалось практически всегда. За исключением того периода, когда в стране был кризис. В остальной период размер годового дефицита национального публичного бюджета не превышал установленных законодательством норм. Это говорит о том, что к 2018 году в Республике Молдова размер годового дефицита национального публичного бюджета не должен превысить 2,5 процента валового внутреннего продукта.

Еще одно правило гласит, что закон о бюджете на год вступает в силу с 1 января и должен быть утвержден не позднее 5 января каждого года или в иной срок, предусмотренный в тексте закона, и публикуется в Официальном мониторе Республики Молдова. Рассматривая детальней данное правило можно сделать вывод, что оно не соблюдается точно в срок: закон о государственном бюджете на 2015 год был принят 12.04.2015, а опубликовался 28.04.2015. В 2014 году ситуация была лучше – закон был принят 23.12.2013, но опубликован только 21.01.2014. Закон о государственном бюджете на 2013 год вступил в силу согласно правилу и точно в срок. Опубликован и принят был еще в декабре предшествующего года.

Далее рассмотрим ряд ***качественных бюджетных правил***, которые присущи как Молдове, так и ряду других стран.

1. Бюджетами следует управлять в четких, пользующихся доверием и предсказуемых рамках налогово-бюджетной политики.

Устойчивая налогово-бюджетная политика – это политика, которая позволяет избежать создания крупных, нерациональных долгов, и которая использует благоприятные экономические

[16]Закон о публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности: №18 от 25.07.2014. Мониторул Официал № 223-230/519 от 08.08.2014

времена для создания устойчивости к потрясениям и буферов для защиты в трудные времена. Данную задачу необходимо поддержать, учитывая факторы давления, которые могут помешать правительству реализовывать контрациклическую, или циклически нейтральную, политику, и благоразумно использовать ресурсы.

Как минимум, у правительств должно быть твердое обязательство проводить рациональную и устойчивую налогово-бюджетную политику. Уровень доверия к этому обязательству можно повысить посредством четких и проверяемых налогово-бюджетных правил или стратегических целей, которые облегчат для людей понимание и ожидание в отношении курса налогово-бюджетной политики правительства на протяжении экономического цикла, и посредством других институциональных механизмов, чтобы обеспечить независимую точку зрения в этой связи.

В рамках этих четких целей налогово-бюджетной политики, следует применять бюджетное управление «сверху-вниз», чтобы привести политику в соответствие с ресурсами, выделяемыми на каждый год среднесрочного налогово-бюджетного горизонта. Генеральные бюджетные установки на каждый год должны быть такими, чтобы все элементы доходной, расходной части и более широкой экономической политики были последовательными и соответствовали имеющимся ресурсам.

2. Бюджеты следует строго связать со среднесрочными стратегическими приоритетами правительства.

Для продвижения привязки к функциям правительства по многолетнему планированию, определению приоритетов и установлению целей, процесс бюджетирования должен: (a) подготовить более сильный среднесрочный горизонт, выходя за рамки традиционного годового цикла (см. пункт 4 ниже); и (b) организовать и структурировать бюджетные ассигнования таким образом, чтобы они полностью соответствовали национальным задачам.

Среднесрочный финансовый план (MTEF) является важным инструментом и рассматривается в качестве основы для годового бюджета. Чтобы быть действенным, MTEF должен располагать реальной силой при установлении границ для основных категорий расходов для каждого года среднесрочного временного горизонта; должен быть полностью увязан с бюджетными ограничениями «сверху-вниз», согласованными правительством; должен основываться на реалистичных прогнозах для базовых расходов (то есть, используя существующую политику), включая четкие основные принципы основных использованных допущений; должен показывать соответствие с задачами расходов и результатами национальных стратегических планов; а также должен включать достаточные институциональные стимулы и гибкость, чтобы гарантировать соблюдение границ.

3. Планирование бюджета капитальных расходов должно соответствовать требованиям государственного развития и быть рентабельным и последовательным.

Планы капитальных инвестиций, которые, по своей природе, оказывают воздействие, выходящее за рамки годового бюджета, должны быть основаны на объективной оценке пробелов в экономическом потенциале, потребностей инфраструктурного развития и отраслевых/социальных приоритетов. Процесс бюджетирования должен требовать осмотрительной оценки затрат и выгод таких инвестиций; доступности для пользователей на долгосрочной основе, включая также и в свете периодических издержек; относительной приоритетности среди различных проектов; и общего соотношения цены и качества. Инвестиционные решения следует оценивать независимо от конкретного механизма финансирования, то есть, либо посредством традиционных капитальных закупок, либо посредством модели частного финансирования, такой как государственно-частное партнерство (PPP).

Национальные принципы поддержки государственных инвестиций должны касаться ряда факторов, в т.ч.: адекватной институциональной структуры для оценки, закупки и управления крупными капитальными проектами; стабильной юридической, административной и нормативной основы; координации инвестиционных планов между разными уровнями правительства; и интеграции капитального бюджета с генеральным среднесрочным налогово-бюджетным планом правительства.

4. Бюджетные документы и данные должны быть открытыми, прозрачными и доступными.

Необходимы четкие, актуальные бюджетные отчеты, которые должны лечь в основу основных этапов формулирования политик, изучения и дебатов, а также реализации и проверки. Сам по себе годовой бюджетный документ, который показывает ассигнования для каждой области государственных услуг и директивных мер, касающихся доходов, в каждом налоговом разделе, представляет чрезвычайную важность. Бюджетную информацию также следует представлять в сопоставимом формате до принятия окончательного бюджета, чтобы было достаточно времени для действенных

обсуждений и дебатов относительно выбора политик (например, проект бюджета или предварительный бюджетный отчет), на этапе внедрения (например, среднегодовой бюджетный) и по окончании бюджетного года (отчет на конец года), для продвижения действенного принятия решений, подотчетности и надзора.

Все бюджетные отчеты должны публиковаться полностью, незамедлительно и регулярно, а также таким образом, чтобы они были доступны гражданам. В современном контексте «доступность» требует, чтобы бюджетные документы были доступны в режиме он-лайн, и чтобы все бюджетные данные представлялись в форматах открытых данных, которые смогут с легкостью загрузить, проанализировать, использовать и заново представить граждане, организации гражданского общества и другие заинтересованные лица.

Согласно требованию «доступности», подробная бюджетная информация должна быть понятной гражданам. Вся такая информация должна быть ясно представлена, и должны разъясняться последствия бюджетных мер – как в части налогов, так и в части расходов. И один из способов, как этого можно добиться – это «бюджет для граждан» или краткий бюджет, изложенный в стандартной и дружественной форме.

Бюджетные отчеты объединяют все финансовые (доходные и расходные) потоки правительства; по мере возможности следует проектировать и использовать бюджетные данные, таким образом, чтобы облегчать выполнение и оказывать поддержку в достижении других важных правительственных целей, таких как открытое правительство, целостность, оценка программ и координирование политики между разными уровнями правительства.

5. Бюджеты должны представлять целостную, точную и достоверную картину государственных финансов.

Как контракт доверия между гражданами и государством, ожидается, что бюджетный документ должен всеобъемлюще и правильно учитывать все расходы и доходы национального правительства, и что никакие цифры не будут пропущены или скрыты (хотя по соображениям национальной безопасности или другим законным соображениям могут применяться некоторые ограничения). В целях укрепления доверия, это ожидание следует сделать явным посредством официальных законов, правил или деклараций, которые гарантируют бюджетную искренность и ограничивают использование «внебюджетных» фискальных механизмов.

Контроль над национальным бюджетом – это центральная область ответственности правительства, и неважно, выполняется он на центральном уровне или совместно на всех уровнях; степень координации и сотрудничества с региональными уровнями органов власти, естественно, варьируется в разных странах, отражая конституционные нормы. Должен быть представлен общий национальный обзор государственных финансов – охватывая центральный и региональные уровни органов власти, а также весь госсектор в перспективе – как существенный контекст для дебатов о бюджетном выборе.

Бюджетный бухгалтерский учет должен показывать полные финансовые издержки и выгоды бюджетных решений, включая воздействие на финансовые активы и обязательства. Бюджетирование и отчетность по методу начисления, которые в основном соответствуют нормам бухгалтерского учета частного сектора, как правило, показывают эти издержки и выгоды; в случаях же, когда используется традиционное бюджетирование по кассовому методу, требуется дополнительная информация. Когда используется метод начисления, также следует готовить кассовый отчет для ежегодного мониторинга и управления финансированием государственных операций.

Государственные программы, которые финансируются посредством нетрадиционных методов – например, государственно-частные партнерства – должны быть включены и должны объясняться в контексте бюджетной документации, даже тогда, когда они не могут оказывать непосредственное воздействие на государственные финансы в сроки бюджетного документа.

6. Следует обеспечить активное планирование, управление и мониторинг исполнения бюджета.

После утверждения в парламенте, бюджетные ассигнования должны осуществляться в полном объеме всеми государственными органами.

Кассовые выплаты должны соответствовать назначению, и за ними необходимо осуществлять строгий контроль и мониторинг; также необходимо четко регулировать роли, обязанности и полномочия каждого органа и подотчетного лица. Единый, централизованный казначейский фонд для всех государственных доходов и расходов – эффективный механизм, обеспечивающий такое регулирование и контроль; специальные фонды и специальное распределение доходов на конкретные цели должны быть сведены к минимуму.

Парламентские разрешения должны предоставлять министерствам и ведомствам некоторую ограниченную свободу для перераспределения средств в течение года в интересах эффективного управления и соотношения цены и качества, в соответствии с широкой целью ассигнования средств. Такую свободу можно обеспечить через интеграцию очень дробных статей или через передачу полномочий на управление перераспределением средств между статьями (virement). Для более значительных случаев перераспределения, напр., для которых нужны крупные суммы или новые назначения, нужны новые парламентские разрешения.

Отчеты об исполнении бюджета, в том числе в течение года и итоговые отчеты, прошедшие аудиторскую проверку, насущно необходимы для подотчетности. Такие отчеты, если они хорошо спланированы и составлены, могут передавать полезные сведения об эффективности деятельности и соотношении цены и качества, которые понадобятся для обоснования будущих бюджетных ассигнований.

7. Результаты деятельности, оценка и соотношение цены и качества должны быть неотъемлемой частью бюджетного процесса

Парламент и граждане должны понимать не только, что тратится, но и что покупается от имени граждан – то есть, какие государственные услуги фактически предоставляются, по каким стандартам качества, и с какими уровнями эффективности. Информация о результатах работы должна регулярно представляться таким образом, чтобы служить основой и предоставлять полезный контекст для финансовых ассигнований в бюджетном отчете. Важно, чтобы такая информация проясняла, а не затуманивала и не затрудняла подотчетность и надзор. Соответственно, информация о результатах работы должна ограничиваться небольшим количеством значимых показателей для каждой стратегической программы или направления; должна быть ясной и легкой для понимания; должна создавать условия для отслеживания результатов по отношению к целям и для сравнения с международными и другими контрольными данными; и должна четко показывать связь со стратегическими задачами всего правительства.

Программы расходов (включая налоговые расходы) должны в плановом порядке и регулярно подвергаться объективной оценке и проверке, для информирования распределения ресурсов и пересмотра приоритетов как в профильных министерствах, так и в правительстве в целом. Должна иметься в наличии высококачественная (т.е. насущная, последовательная, всеобъемлющая и сопоставительная) информация о результатах работы и об оценке, чтобы облегчать проведение подкрепленной фактами проверки.

В частности, все существенные новые предложения политик следует регулярно и открыто оценивать ex ante, чтобы определить их соответствие национальным приоритетам, ясность целей и ожидаемые затраты и выгоды.

Периодически правительства должны проводить инвентаризацию всех расходов и переоценивать их соответствие налогово-бюджетным целям и национальным приоритетам с учетом результатов оценок. Для того чтобы такая комплексная проверка была результативной, она должна отвечать практическим потребностям правительства в целом.

8. Следует идентифицировать, оценивать и осмотрительно управлять вопросами более долгосрочной устойчивости и другими налогово-бюджетными рисками

Для продвижения стабильного развития государственных финансов, следует применять механизмы для продвижения устойчивости бюджетных планов и смягчения потенциального воздействия налогово-бюджетных рисков.

Налогово-бюджетные риски, включая непредвиденные обязательства, должны быть четко идентифицированы, объяснены и классифицированы по типам, чтобы послужить основой для изучения и обсуждения надлежащего курса налогово-бюджетной политики, который будет принят в бюджете. Налогово-бюджетные риски также должны быть представлены в количественном выражении, насколько это возможно, а механизмы для управления этими рисками должны быть ясными и должны указываться в контексте годового бюджета.

Более долгосрочные демографические изменения и другие социальные и экологические факторы могут привести к возникновению серьезного давления и вызовов для устойчивости и межпоколенческого равенства в бюджетной политике. Отчет о долгосрочной устойчивости государственных финансов должен регулярно публиковаться, тем самым способствуя общественному и политическому обсуждению данного вопроса, и его политические сообщения – как краткосрочные, так и более долгосрочные – следует представлять и принимать во внимание в бюджетном контексте. [17]

[17] Принципы бюджетного управления. Июнь 2014 года

Выводы

В результате проделанной работы я пришла к выводу, что фискальные правила должны применяться пока актуальны, после чего должны либо отменяться, либо редактироваться время от времени. Однако если фискальные правила применялись десятилетиями, то нужно перед их редакцией, хорошо взвесить последствия.

На практике фискальная политика активно используется в целях стабилизации экономики. Расширение государственных расходов и снижение налогов применяется, когда надо помочь экономике выбраться из кризиса. Снижение расходов и увеличение налогов практикуется, когда надо затормозить чрезмерный подъём. В настоящее время бюджетно-налоговая политика и бюджет неотделимы друг от друга. Эта политика является важнейшим инструментом формирования государственного бюджета. С другой стороны, она включает в себя теоретическую основу и на практике определяет статьи расхода бюджетных средств.

Также хочу отметить, что через налоговую политику и бюджетное финансирование предоставляется возможность влиять на различные стороны хозяйствования, способствуя ускорению обновления производственных фондов, быстрейшему внедрению в производство научно-технического прогресса.

Результаты бюджета в целом оказываются более благоприятными в развитых странах. Справедливое оценка финансовых тенденций за последние полвека подтверждают вывод о том, что финансовая дисциплина часто была слабой в развитых странах мира. В странах-членах ОЭСР, государственные расходы сейчас в среднем на 20 процентных пунктов выше по отношению к ВВП, чем это было в начале 1960-х. Фискальные дисбалансы были более выражены в периоды экономической слабости, но они происходили регулярно в экспансионистские времена. Поскольку развитые страны, как правило, не сталкиваются с оттоком капитала и экономической дестабилизацией, с которой периодически сталкиваются бедные страны с формирующимся рынком, они были в состоянии финансировать бюджетные дисбалансы без особых трудностей. Богатые страны любят нахваливать их хорошее состояние фискальной дисциплины, но истинное объяснение может заключаться в экономической полноте, а не в правилах и процедурах бюджета.[18]

Библиография:

Нормативные акты

1. Закон о местных публичных финансах: № 397-XV от 16.10.2003. Переопубликован: Мониторул Официал ал Р.Молдова N 397-399/703 от 31.12.2014 Мониторул Официал ал Р.Молдова N 248-253/996 от 19.12.2003
2. Закон о долге публичного сектора, государственных гарантиях и государственном рекредитовании: № 419-XVI от 22.12.2006. Переопубликован: Мониторул Официал ал Р.Молдова N 397-399/704 от 31.12.2014 Мониторул Официал N 32-35/114 от 09.03.2007
3. Закон о публичных финансах и бюджетно-налоговой ответственности: №181 от 25.07.2014. Мониторул Официал № 223-230/519 от 08.08.2014
4. Закон о бюджетной системе и бюджетном процессе: №847-XIII от 24.05.1996 Мониторул Официал ал Р.Молдова N 19-20/197 от 27.03.1997
5. Закон о государственном бюджете на 2015 год: №72 от 12.04.2015. Мониторул Официал № 102-104/172 от 28.04.2015
6. Закон о государственном бюджете на 2014 год: №339 от 23.12.2013. Мониторул Официал № 14-16/34 от 21.01.2014
7. Закон о государственном бюджете на 2013 год: №249 от 02.11.2012. Мониторул Официал № 263-269/853 от 21.12.2012

Статьи в периодических изданиях

1. САГАЙДАЧНАЯ Н. К. *Проблемы учёта и финансов* №1(9) 2013 стр. 57-58
2. Электронный ресурс. [online]. Доступно: <https://insider.pro/ru/article/12104/>

Учебники, монографии, научные работы

3. ГАЛЬЧИНСКИЙ, А. С. *Кризис и циклы мирового развития*. Киев, АДЕФ, 2010, 257 с. ISBN 978–966–187–054–2
4. ОСТРОШЕНКО, В. В. *Краткий словарь основных экономических терминов*. Уссурийск, 2005, 140 с.

[18] Martine Guerguil, Pierre Mandon, and René Tapsoba - Flexible Fiscal Rules and Countercyclical Fiscal Policy © 2016 International Monetary Fund WP/16/8 Доступно https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1608.pdf

РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМ ФИНАНСИРОВАНИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СТРАНАХ ЕС

Conf. univ. dr. Andrei PETROIA, ASEM, *petroia5@hotmail.com*
Drd. Natalia NOVITCHII, ASEM, *natalia.novitchii@gmail.com*
Drd. Anastasia SEMENIUC, ASEM, *asemeniuc55@gmail.com*
Drd. Elena ZUBCOVA, ASEM, *ezubcova@yahoo.com*

This paper discusses the reforms, which expand the revenue base by changing the ratios between the various mechanisms of fundraising – firstly, the expansion of the role of social security contributions, the central or local taxes, as well as the expansion of private financing (in the form of private health insurance and consumers' co-payments of medical services).

Ключевые слова: *здравоохранение, финансирование системы здравоохранения, Европейский Союз, медицинское страхование, реформирование здравоохранения*

Классификация JEL: H51, I11, I13, I18

Введение

В силу стремительных изменений в экономиках большинства государств, которые зачастую имели тяжелые последствия, реформы финансирования здравоохранения стали приоритетным вопросом политики этих стран. Специфические сочетания инструментов проведения реформирования и ключевых контекстуальных факторов существенно различались по странам. Несмотря на ограниченные эмпирические данные, на основе которых можно проводить объективную оценку, к концу 1990-х гг. большинство государств были не удовлетворены достижениями, полученными в процессе и по окончании реформ. Страны все чаще стали проводить анализ реформ, прибегая к помощи научных учреждений и международных организаций. В результате появилась доказательная база, позволяющая проводить сопоставительную оценку реформ финансирования здравоохранения, проводимых в этих странах.

В данной работе анализируется опыт проведения реформ финансирования в области здравоохранения некоторых стран Европейского Союза.

Обеспечение достойного уровня жизни человека является главной целью любого государства. Поэтому каждое государство стремится создать наилучшие условия проживания для своих граждан. Уровень системы здравоохранения и предоставление качественных медицинских услуг играет важную роль в политике государства и демонстрирует степень зрелости и развитости страны.

Наше государство, Республика Молдова, требует изменения курса своего развития. Начатый процесс евроинтеграции и вступление в ЕС требуют ряд жизненно важных изменений, в том числе в сфере здравоохранения. Не для кого не секрет, что политика нашего государства в этой области, да и вообще сфера здравоохранения, требует достаточно серьезных изменений и улучшений, для того, чтобы соответствовать уровню, требуемому Европейским союзом. Путем проб и ошибок, можно добиться усовершенствования системы финансирования здравоохранения. Но как гласит народная поговорка, лучше учиться на ошибках других. Поэтому в данной работе рассмотрим международный опыт реформирования системы финансирования.

1. Реформы по увеличению поступлений средств.

Наличие верхнего предела отчислений, ограничивает объем средств, поступающих от более богатых людей, и нарушает справедливость в финансировании, поскольку делает отчисления более регрессивными. Венгрия и Эстония отменили верхний предел отчислений, чтобы увеличить поступление средств. При прочих равных условиях это укрепляет также справедливость в финансировании.[2, стр.56] Венгрия и Эстония столкнулись с проблемой сбора средств, посредством фондов медицинского страхования, поэтому ответственность за сбор средств была переложена на центральную налоговую службу (в 1998 г. в Венгрии и в 1999 г. в Эстонии). Венгрия ввела у себя также интерактивную электронную систему, позволяющую проверить, внесены ли средства теми, кто пользуется услугами здравоохранения. [2, стр.56]

Еще одной проблемой явилось неравномерность выплат страховыми фондами, различных районов одной страны, из-за того, что в некоторых районах застраховано большее количество застрахованных с высоким уровнем риска. Для более справедливого распределения средств правительство Германии начало крупную реформу: с 2009 г. страховые взносы устанавливаются центральным ведомством (Федеральное управление страхования), а собранные средства поступают в новый общенациональный фонд медицинского страхования, который будет заниматься также распределением средств, что может помочь преодолеть сопротивление механизмам выравнивания рисков. [2, стр.57]

Крупная административная реформа 2007 г. в Дании привела к образованию из прежних 14 амтов пяти новых регионов, а ответственность за финансирование здравоохранения была возложена вместо региональных и местных властей, как ранее, на центральное правительство. Сокращение числа заинтересованных сторон вместе с отменой местных налогов укрепило позиции центрального правительства в распределении ресурсов на местах и поэтому может помочь сгладить региональные неравенства в доступе к медицинской помощи. [2, стр.58]

Данные реформы, помогают улучшить собираемость средств, а, следовательно, финансирование здравоохранения улучшается.

2. Реформы в отношении изменения соотношения между различными механизмами сбора средств.

В 1990-х годах (Венгрия в 1990 г., Эстония в 1992 г., Чешская Республика и Словения в 1993 г., Словакия в 1994 г., Литва в 1997 г., Латвия в 1998 г., Болгария, Польша и Румыния в 1999 г.) ввели у себя целевые взносы социального страхования, основанные на величине заработка. Результат этих реформ неоднозначен, скорее данные взносы социального страхования не дополнили средства, получаемые с помощью налогообложения, а заместили их.

Налоги играют роль в финансировании здравоохранения во многих странах, где основу финансирования составляют взносы социального страхования. Так, Франция в 1998 г. заместила большую часть взносов от работающих, основанных на величине заработка, налогом, основанным на доходе (общий взнос социального страхования, Contribution Sociale Généralisée, введен в 1990 г. с целью финансирования социального обеспечения). В Германии с 2006 г. впервые внедрена схема перевода налогов фондам медицинского страхования в качестве покрытия взносов за детей. В Дании в 2006 г. также была внедрена система финансирования через налоговые дотации (система налоговых вычетов). Некоторые страны, где здравоохранение финансируется из налогов, также увеличили роль центральных налогов в финансировании. Например, в Латвии здравоохранение ранее финансировалось через целевые отчисления части подоходного налога, но с 2004 г. – исключительно из общего налогообложения. [2, стр.61]

Эстония, Латвия, Литва, Словакия и Румыния ввели твердую (единую) ставку личного и корпоративного подоходного налога – страны Балтии в середине 1990х гг., а другие страны после 2004 г. [2, стр.62]

В системах здравоохранения, финансируемых в основном из взносов социального страхования, расширение роли центральных налогов может способствовать финансовой защите и равенству доступа к медицинской помощи.

Некоторые страны, где здравоохранение финансируется главным образом из налогов, расширили роль местных налогов (Швеция в 1980-1990-х гг., Финляндия в 1990-х гг., Италия в 1997-2001 гг. и Испания в 2001 г.). В Италии и Испании реформы стали частью общего сдвига политики в сторону федерализма (а в случае Испании частью осознанной стратегии борьбы с различиями в уровнях региональной автономии). И, напротив, в Финляндии экономический спад в начале 1990-х гг. привел к постепенному сокращению размера субсидий центрального правительства на здравоохранение, с 36% общего бюджета здравоохранения в 1990 г. до 20% в 2004 г. Одним из следствий этого стало расширение роли местных налогов и рост частичной оплаты медицинской помощи. В Швеции доля местных налогов в общих расходах здравоохранения выросла с 62% в 1980 г. до 72% в 2003 г. Расширение роли местных налогов может нарушить справедливость в финансировании, поскольку местные налоги обычно менее прогрессивны, чем централизованные. Недавние реформы финансирования в Италии направлены на борьбу с этим, но угроза региональных отличий остается, поскольку богатые регионы способны собрать больше средств на здравоохранение. В Испании, однако, новая модель финансирования здравоохранения, внедренная в 2001 г., снизила региональное неравенство, поскольку предусматривала введение механизма перераспределения между регионами централизованных налоговых субсидий, взамен системы, основанной на размере прошлых субсидий и политических переговорах. [2, стр.64]

3. Реформы в отношении расширения роли частного финансирования в форме частного медицинского страхования.

Причины для внедрения частного медицинского страхования или расширения его роли в финансировании здравоохранения могут быть различными, начиная от сокращения государственных расходов, переложив их на частные страховые компании и население, до стимулирования конкуренции между государственными и частными страховыми фондами.

В 1990-х гг. во всех центральноевропейских и восточноевропейских странах ЕС было принято законодательство, впервые давшее возможность развиваться частному медицинскому страхованию. Однако, за исключением Словении, этот рынок развит там слабо.

В результате реформ 1970 и 1989 гг. в Германии у граждан появилась возможность воспользоваться системой обязательного страхования. Это привело к тому, что частные страховые компании стремились привлекать клиентов с низким уровнем риска. Со временем «рынок» медицинского страхования стал сегментированным – и система обязательного страхования стала включала в себя и людей с очень высоким с высоким уровнем риска (например, пожилых и людей с плохим здоровьем).

В Нидерландах В 1986 г. выход из системы обязательного страхования там был отменен; взамен из нее были исключены люди с высокими заработками и их иждивенцы (37% населения). В 2006 г. правительство распространило систему обязательного страхования на все население страны, тем самым сделав заменяющее частное медицинское страхование ненужным. [2, стр.70]

Отрицательный опыт стран, по введению заменяющего частного медицинского страхованию привел к появлению идеи о введении дополняющего частного медицинского страхования.

Развитие дополняющего частного медицинского страхования, покрывающего частичную оплату медицинских услуг потребителями, может быть привлекательным вариантом для стран, которые хотят сократить государственные расходы на здравоохранение, расширив роль оплаты медицинских услуг потребителями. На первый взгляд опыт Франции и Словении, двух стран с наиболее развитым рынком страхования этого типа, кажется положительным. В обоих странах дополняющее страхование, покрывающее обязательную частичную оплату медицинских услуг, охватывает почти все население (во Франции свыше 90%, в Словении свыше 98%), а это означает, что сборы с потребителя распределены по всему населению. [2, стр.71]

В конце 1990х гг. дополняющим частным медицинским страхованием было охвачено 85% населения Франции. В 2000 г. правительство ввело бесплатное дополняющее страхование для людей с очень низкими доходами (Закон о всеобщем медицинском страховании). В 2006 г. правительство Франции освободило от уплаты налога на страховую премию те компании, которые согласились выполнять определенные правила, направленные на облегчение доступа к медицинскому обслуживанию (например, свободная регистрация в страховых фондах и страховые взносы, исчисляемые на основе усредненных доходов). [2, стр.72]

В Словении государство использует обязательную частичную оплату медицинских услуг потребителем, чтобы поддерживать фискальное равновесие в системе здравоохранения. Для поддержания данной реформы были введены жесткие схемы регулирования, введенные в 2000 г. после декларации правительства о том, что дополняющее частное медицинское страхование отражает интересы населения. В 2005 г. регулирование было ужесточено далее, с введением схемы выравнивания рисков.

4. Реформы в области расширения роли дополнительного альтернативного частного медицинского страхования

Если правительство не поддерживает развитие какого-то определенного типа частного медицинского страхования, скорее всего, развитие получит рынок дополнительного альтернативного медицинского страхования, которое предлагает более быстрый доступ к медицинской помощи.

Данный тип страхования относится в основном к плановой хирургии. Реформы в области альтернативного частного медицинского страхования проводились в таких странах, как Ирландия, Соединенном Королевстве, Австрии, Бельгии, Канаде, Дании, Италии и Испании. Реформа имела двойственный характер, во-первых такой способ страхования был доступен в основном богатым людям, но зато он помог разгрузить очереди на предоставление медицинских услуг в государственных медицинских учреждениях, а также врачи могут увеличить свой доход с помощью частной практики, что компенсирует более низкие зарплаты в государственном секторе.

Заключение

Анализ опыта стран Европейского союза в области проведения реформ финансирования здравоохранения позволил нам вынести некоторые полезные советы для сегодняшнего плана действий. Несмотря на то, что рассмотренные страны стартовали реформы с приблизительно одинакового уровня с 1990 г., они претерпели много изменений, и каждая система здравоохранения по-прежнему испытывает разного рода проблемы. В решении этих проблем могут помочь реформы финансирования. Опыт проведения этих реформ позволяет сделать ряд важных рекомендаций для государственных деятелей:

a. Во-первых, необходимо установить, какие проблемы имеются в системе, и на их основе определить цели реформ.
b. Во-вторых, определить, есть ли расхождения между существующей системой организации финансирования и оказания услуг, а также между ними и установленными стратегическими целями.

c. На основе полученной информации необходимо разработать стратегию действий и постепенно внедрять её, обращая особое внимание на то, по каким положениям можно идти на компромисс, а по каким положениям компромисс может быть опасен. К последним относится все, что может помешать достижению целей реформирования.
d. Немаловажным является публиковать отчетность и анализ проводимой политики. Информация должна быть доступна как для правительства, так и для всего населения. Это позволит соблюдать принцип прозрачности и даст правительству возможность оценить адекватную направленность расходования выделенных средств. Анализ же необходим для определения и решения проблем, которые неизбежно возникнут в ходе процесса реализации реформ, а также для того, чтобы продемонстрировать эффект реформ на достижение стратегических целей.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, что для проведения эффективной реформы здравоохранения, принципиально важным является эффективное и последовательное управление, а именно качественное руководство и координацию со стороны правительства в отношении разработки, реализации и мониторинга реформ финансирования здравоохранения.

Такие элементы реформы, как определение проблем, постановка целей, выбор инструментов, расстановка приоритетов и определение последовательности реализации реформ, должны определяться, интегрироваться, координироваться и управляться объективно с использованием подходов, доказавших свою эффективность.

Библиография:

1. МАКЛХОЗ Л., МАК-КИ М. «*Системы здравоохранения: время перемен»*. Республика Молдова. Копенгаген, Европейская обсерватория по системам здравоохранения, (2002). 72 стр.
2. THOMSON Sarah, FOUBISTER Thomas, MOSSIALOS Elias. *"Финансирование здравоохранения в Европейском союзе. Проблемы и стратегические решения*". Серия исследований Обсерватории, выпуск 17.2010г. 241стр. ISBN: 978 92 890 0207 3
3. World Bank, World Bank Project Appraisal Document. 2000, Ministry of Health: Chisinau.
4. БАРБАЛАТ Думитру «*Аналитический доклад Института эффективной политики. Реформа и развитие здравоохранения в Молдове. Роль министерства здравоохранения».* Глава 2 «Реформа здравоохранения» http://iep.md/analytic/0237-Analiticheskij-doklad-Reforma-i-.phtml
5. БОРТА М. *«Социальное страхование в РМ»*, презентация от октябрь 2011 http://uslide.ru/ekonomika/25881-socialnoe-strahovanie-v-respublike-moldova.html
6. Каталог «ЕС-10: страны, присоединившиеся к ЕС 1 мая 2004 г.». стр. 137-138 http://www.ms.gov.md/sites/default/files/pmc/3782-95-oms_despre_moldova.pdf
7. ЛОГИН Влад *«Такая страна, как Республика Молдова, не может позволить себе другой системы здравоохранения»*, газета «Vocea Poporului». *Vocea Poporului, 16.02.2015* http://vocea.md/mihail-dutka-takaya-strana-kak-respublika-moldova-ne-mozhet-pozvolit-sebe-drugoj-sistemy-zdravoohraneniya/

УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

Conf. univ. dr. Iulia SUVOROVA, ASEM

Effective management of enterprise credit risk is primarily due to the optimization of the size and the provision of timely collection of receivables goods, works and services. The article discusses the characteristics of the current stage management of accounts receivable in relation to buyers of products, ways to reduce the credit risk and its role in management decisions.

Ключевые слова: *кредитный риск, кредитная политика предприятия, дебиторская задолженность, кредитоспособность, кредитный лимит, кредитный период, прибыль.*

JEL: G32

Современный этап экономического развития характеризуется высоким уровнем кредитного риска предприятий, реализующим свою продукцию оптовым и розничным покупателям. Этот риск приводит не только к росту текущей дебиторской задолженности, но и вызывает большой объем так называемых «сомнительных долгов», часть из которых не может быть погашена покупателем – должником и подлежит списанию.

Один из видов финансовых рисков – кредитный риск. Это вероятность неуплаты заемщиком основной суммы долга и начисленных по ней процентов, а также вероятность неплатежеспособности эмитента по выпущенным облигациям и иным долговым ценным бумагам [2].

Эффективное управление кредитным риском предприятия связано в первую очередь с оптимизацией размера и обеспечением своевременной инкассации задолженности покупателей за товары, работы и услуги.

Формирование алгоритмов такого управления текущей дебиторской задолженностью, определяемое как кредитная политика предприятия по отношению к покупателям продукции, осуществляется по следующим основным этапам (рисунок 1):

1. Анализ текущей дебиторской задолженности предприятия в предшествующем периоде. Основной задачей этого анализа является оценка уровня и состава текущей дебиторской задолженности предприятия, а также эффективности инвестированных в нее финансовых ресурсов. Анализ дебиторской задолженности по расчетам с покупателями проводится в разрезе товарного (коммерческого) и потребительского кредита.

- *На первой стадии анализа* с целью отражения реального состояния текущей дебиторской задолженности с позиций возможной ее инкассации в общей ее сумме выделяется чистая реализационная ее стоимость. *Чистая реализационная стоимость дебиторской задолженности* представляет собой сумму текущей дебиторской задолженности за товары, работы и услуги, уменьшенную на сумму резерва сомнительных долгов (под сомнительным долгом понимается та часть дебиторской задолженности, относительно которой существует неуверенность ее погашения покупателем-должником).

Рисунок 1. Основные этапы управления текущей дебиторской задолженностью покупателей [1]

На второй стадии анализа оценивается уровень дебиторской задолженности покупателей продукции и его динамика в предшествующем периоде. Оценку этого уровня рекомендуется осуществлять на основе следующих показателей:

а. *Коэффициента отвлечения текущих активов в текущую дебиторскую задолженность за товары, работы и услуги.* Он рассчитывается по следующей формуле:

$$КОАдз = \frac{ДЗв + ЧРСдз + РСД}{ОА} \quad (1)$$

где: КОАдз – коэффициент отвлечения текущих активов в текущую дебиторскую задолженность за товары, работы и услуги;

ДЗв – сумма текущей дебиторской задолженности покупателей, оформленной векселями;

ЧРСдз – сумма чистой реализационной стоимости дебиторской задолженности;

РСД – сумма резерва сомнительных долгов;

ОА – общая сумма текущих активов предприятия.

б. *Коэффициента возможной инкассации текущей дебиторской задолженности за товары, работы и услуги.* Он определяется по следующей формуле:

$$КВИдз = \frac{ДЗв + ЧРСдз}{ДЗв + ЧРСдз + РСД} \quad (2)$$

где: КВИдз – коэффициент возможной инкассации текущей дебиторской задолженности за товары, работы и услуги;

ДЗв – сумма текущей дебиторской задолженности покупателей, оформленной векселем;

ЧРСдз – сумма чистой реализационной стоимости дебиторской задолженности;

РСД – сумма резерва сомнительных долгов.

На третьей стадии анализа определяется средний период инкассации текущей дебиторской задолженности за товары, работы и услуги. Он характеризует роль этого вида дебиторской задолженности в фактической продолжительности финансового и общего операционного цикла предприятия. Расчет этого показателя производится по следующей формуле:

$$ПИдз = \frac{ДЗв + ЧРСдз}{Оо} \quad (3)$$

где $ПИд_З$ – средний период инкассации текущей дебиторской задолженности за товары, работы и услуги (в днях);

$ДЗ_В$ – средняя сумма текущей дебиторской задолженности покупателей, оформленной векселем, в рассматриваемом периоде (рассчитанная как средняя хронологическая);

ЧРСдз – средняя сумма чистой реализационной стоимости дебиторской задолженности в рассматриваемом периоде (рассчитанная как средняя хронологическая);

$О_0$ – сумма дневного оборота по реализации продукции в рассматриваемом периоде.

- *На четвертой стадии анализа* оценивается состав дебиторской задолженности предприятия по отдельным ее "возрастным группам", т.е. по предусмотренным срокам ее инкассации.
- *На пятой стадии анализа* определяют сумму эффекта, полученного от инвестирования средств в дебиторскую задолженность. Расчет этого эффекта осуществляется по следующей формуле:

$$Эдз = Пдз - ТЗдз - ФПдз \quad (4)$$

где: $Э_{дз}$ – сумма эффекта полученного от инвестирования средств в дебиторскую задолженность по расчетам с покупателями;

$П_{дз}$ – дополнительная прибыль предприятия, полученная от увеличения объема реализации продукции за счет предоставления кредита;

$ТЗд_З$ – текущие затраты предприятия, связанные с организацией кредитования покупателей и инкассацией долга;

$ФП_{ДЗ}$ – сумма прямых финансовых потерь от невозврата долга покупателями.

2. Выбор типа кредитной политики предприятия по отношению к покупателям продукции. В современной коммерческой и финансовой практике реализация продукции в кредит (с отсрочкой платежа за нее) получила широкое распространение. Различают три типа кредитной политики предприятия по отношению к покупателям продукции – консервативный, умеренный и агрессивный.

- *Консервативный (или жесткий) тип кредитной политики предприятия* направлен на минимизацию кредитного риска. Такая минимизация рассматривается как приоритетная цель в осуществлении его кредитной деятельности. Осуществляя этот тип кредитной политики

предприятие не стремится к получению высокой дополнительной прибыли за счет расширения объема реализации продукции. Механизмом реализации политики такого типа является существенное сокращение круга покупателей продукции в кредит за счет групп повышенного риска; минимизация сроков предоставления кредита и его размера; ужесточение условий предоставления кредита и повышение его стоимости; использование жестких процедур инкассации дебиторской задолженности.

- *Умеренный тип кредитной политики предприятия* характеризует типичные условия ее осуществления в соответствии с принятой коммерческой и финансовой практикой и ориентируется на средний уровень кредитного риска при продаже продукции с отсрочкой платежа.
- *Агрессивный (или мягкий) тип кредитной политики предприятия* приоритетной целью кредитной деятельности ставит максимизацию дополнительной прибыли за счет расширения объема реализации продукции в кредит, не считаясь с высоким уровнем кредитного риска, который сопровождает эти операции.

3. Определение возможной суммы текущих активов, направляемой в дебиторскую задолженность по товарному (коммерческому) и потребительскому кредиту. При расчете этой суммы необходимо учитывать планируемые объемы реализации продукции в кредит; средний период предоставления отсрочки платежа по отдельным формам кредита; средний период просрочки платежей исходя из сложившейся хозяйственной практики (он определяется по результатам анализа текущей дебиторской задолженности в предшествующем периоде); коэффициент соотношения себестоимости и цены реализуемой в кредит продукции.

4. Формирование системы кредитных условий. [1] В состав этих условий входят следующие элементы:

- срок предоставления кредита (кредитный период);
- размер предоставляемого кредита (кредитный лимит); идок при осуществлении немедленных расчетов за приобретенную продукцию);
- стоимость предоставления кредита (система ценовых скидок)
- система штрафных санкций за просрочку исполнения обязательств покупателями.
- *Срок предоставления кредита (кредитный период)* характеризует предельный период, на который покупателю предоставляется отсрочка платежа за реализованную продукцию.
- *Размер предоставляемого кредита (кредитный лимит)* характеризует максимальный предел суммы задолженности покупателя по предоставляемому ему товарному (коммерческому) или потребительскому кредиту. Его размер устанавливается с учетом типа осуществляемой кредитной политики (уровня приемлемого риска), планируемого объема реализации продукции на условиях отсрочки платежей, среднего объема сделок по реализации готовой продукции (при потребительском кредите – средней стоимости реализуемых в кредит товаров), финансового состояния предприятия – кредитора и других факторов.
- *Стоимость предоставления кредита* характеризуется системой ценовых скидок при осуществлении немедленных расчетов за приобретенную продукцию.
- *Система штрафных санкций за просрочку исполнения обязательств покупателями,* формируемая *в* процессе разработки кредитных условий, должна предусматривать соответствующие пени, штрафы и неустойки. Размеры этих штрафных санкций должны полностью возмещать все финансовые потери предприятия – кредитора (потерю дохода, инфляционные потери, возмещение риска снижения уровня платежеспособности и другие).

5. Формирование стандартов оценки покупателей и дифференциация условий предоставления кредита. [1]

В основе установлении таких стандартов оценки покупателей лежит их кредитоспособность. *Кредитоспособность покупателя характеризует систему условий, определяющих его способность привлекать кредит в разных формах и в полном объеме в предусмотренные сроки выполнять все связанные с ним финансовые обязательства.*

Формирование системы стандартов оценки покупателей включает следующие основные элементы:

- определение системы характеристик, оценивающих кредитоспособность отдельных групп покупателей;
- формирование и экспертизу информационной базы проведения оценки кредитоспособности покупателей;
- выбор методов оценки отдельных характеристик кредитоспособности покупателей;

- группировку покупателей продукции по уровню кредитоспособности;
- дифференциацию кредитных условий в соответствии с уровнем кредитоспособности покупателей.

Формирование стандартов оценки покупателей и дифференциация кредитных условий осуществляются раздельно по различным формам кредита – товарному и потребительскому.

- *Определение системы характеристик, оценивающих кредитоспособность отдельных групп покупателей,* является начальным этапом построения системы стандартов их оценки.

По товарному (коммерческому) кредиту такая оценка осуществляется обычно по следующим критериям: [3]

- объем хозяйственных операций с покупателем и стабильность их осуществления;
- репутация покупателя в деловом мире;
- платежеспособность покупателя;
- результативность хозяйственной деятельности покупателя;
- состояние конъюнктуры товарного рынка, на котором покупатель осуществляет свою операционную деятельность;
- объем и состав чистых активов, которые могут составлять обеспечение кредита при неплатежеспособности покупателя и возбуждении дела о его банкротстве.

По потребительскому кредиту оценка осуществляется обычно по таким критериям:

- дееспособность покупателя;
- уровень доходов покупателя и регулярность их формирования;
- состав личного имущества покупателя, которое может составлять обеспечение кредита при взыскании суммы долга в судебном порядке.
- *Формирование и экспертиза информационной базы проведения оценки кредитоспособности покупателей* имеет целью обеспечить достоверность проведения такой оценки. Информационная база, используемая для этих целей, состоит из сведений, предоставляемых непосредственно покупателем (их перечень дифференцируется в разрезе форм кредита); данных, формируемых из внутренних источников (если сделки с покупателем носят постоянный характер); информации, формируемой из внешних источников (коммерческого банка, обслуживающего покупателя; других его партнеров по сделкам и т.п.).

Экспертиза полученной информации осуществляется путем логической ее проверки; в процессе ведения коммерческих переговоров с покупателями; путем непосредственного посещения клиента (по потребительскому кредиту) с целью проверки состояния его имущества и в других формах в соответствии с объемом кредитования.

- *Выбор методов оценки отдельных характеристик кредитоспособности покупателей* определяется содержанием оцениваемых характеристик. В этих целях при оценке отдельных характеристик кредитоспособности покупателей, рассмотренных ранее, могут быть использованы статистический, нормативный, экспертный, балльный и другие методы.
- *Группировка покупателей продукции по уровню кредитоспособности* основывается на результатах ее оценки и предусматривает обычно выделение следующих их категорий:
  - покупатели, которым кредит может быть предоставлен в максимальном объеме, т. е. на уровне установленного кредитного лимита (группа «первоклассных заемщиков»);
  - покупатели, которым кредит может быть предоставлен в ограниченном объеме, определяемом уровнем допустимого риска невозврата долга;
  - покупатели, которым кредит не предоставляется (при недопустимом уровне риска невозврата долга, определяемом типом избранной кредитной политики).
- *Дифференциация кредитных условий в соответствии с уровнем кредитоспособности покупателей* наряду с размером кредитного лимита, может осуществляться по таким параметрам, как срок предоставления кредита; необходимость страхования кредита за счет покупателей; формы штрафных санкций и т.п.

6. Формирование процедуры инкассации текущей дебиторской задолженности. В составе этой процедуры должны быть предусмотрены; сроки и формы предварительного и последующего напоминаний покупателям о дате платежей; возможности и условия пролонгирования долга по предоставленному кредиту; условия возбуждения дела о банкротстве несостоятельных дебиторов.

7. Обеспечение использования на предприятии современных форм рефинансирования текущей дебиторской задолженности. Развитие рыночных отношений и инфраструктуры финансового

рынка позволяют использовать в практике финансового менеджмента ряд новых форм управления дебиторской задолженностью – ее рефинансирование, т.е. ускоренный перевод в другие формы текущих активов предприятия: денежные средства и высоколиквидные краткосрочные ценные бумаги.

8. Построение эффективных систем контроля за движением и своевременной инкассацией текущей дебиторской задолженности. Такой контроль организуется в рамках построения общей системы финансового контроля на предприятии. Одним из видов таких систем является "Система ABC" применительно к портфелю дебиторской задолженности предприятия. В категорию "A" включаются при этом наиболее крупные и сомнительные виды текущей дебиторской задолженности (так называемые «проблемные кредиты»); в категорию "B" – кредиты средних размеров; в категорию "C" – остальные виды дебиторской задолженности, не оказывающие серьезного влияния на результаты финансовой деятельности предприятия.

В целом, предприятию необходимо использовать следующие способы снижения кредитного риска: [4]

- регулярная оценка платёжеспособности предприятия;
- уменьшение размеров получаемых кредитов;
- страхование кредитов;
- устойчивое обеспечение кредита;
- заключение постоянных кредитных договоров

Таким образом, кредитные риски, как важная составляющая финансовых рисков, играют важную роль в хозяйственно-финансовой деятельности предприятия. Их своевременное выявление, оценка и анализ помогают руководству предприятий принять верное управленческое решение, которое улучшит показатели его финансового состояния и повысит конкурентоспособность.

Литература:

1. БЛАНК И.А. *Управление финансовыми рисками* - К.: Ника-Центр, 2005. - 600 с. (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 12). ISBN 966-521-320-2
2. ЛУКАСЕВИЧ И.Я. *Финансовый менеджмент* / И.Я. Лукасевич М.:Эксмо, 2010. – 323 с. ISBN 978-5-699-38636-9
3. ЕПИФАНОВ М.А. *Управление кредитными рисками* / М.А. Епифанов // Финансовый бизнес. — 2013. – № 9.– С. 38-49.
4. ГАВРИЛОВА С. В., ЕГОРОВА Е. И. *Кредитные риски: сущность, классификация, управление* // Научное сообщество студентов XXI столетия. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ: сб. ст. по мат. XIX междунар. студ. науч.-практ. конф. № 4(19). URL: http://sibac.info/archive/economy/4(19).pdf

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ КОРПОРАТИВНЫХ ФИНАНСОВ

Доктор, конференциар Константин ТЮРИКОВ, МЭА

comedal@mail.ru

В современном мире возрастает роль совершенствования технологий корпоративных финансов. Рассмотрена роль корпорации, модели управления финансами корпораций, принципы эффективного управления финансами, механизмы формирования эффективной системы управления денежными потоками.

Ключевые слова: *корпорация, технологии корпоративного управления, эффективное управление финансами, управление денежными потоками, финансовое планирование, финансовый контроль.*

JEL: G23, G30, L15, M14, O14

В условиях глобализации, роста конкурентной борьбы и нарастания кризисных явлений трансформируются и усложняются проблемы управления бизнесом. В конце XX и начале XXI вв. корпоративная форма организации бизнеса получила широкое распространение как наиболее эффективная и прогрессивная. Корпорации составляют экономическую основу индустриально развитых стран и определяют их конкурентоспособность на мировом рынке.

Корпорация – основанное на долевом участии в капитале объединение, юридические права и обязательства которого обособлены от прав и обязательств его участников. Если обычная фирма учреждается в целях организации управления экономической деятельностью, то корпорация - для концентрации капитала при ограниченной личной ответственности акционеров, пропорционально количеству акций, которым владеет каждый акционер [1]. Это служит достаточно мощным стимулом

для привлечения значительных денежных средств в целях финансирования производственной и хозяйственной деятельности корпорации.

В современной рыночной экономике корпорации играют ключевую роль. Имея небольшой удельный вес в структуре организационных форм – не более 20-25%, корпорации дают 80-90% валового хозяйственного оборота. При этом они представлены практически во всех отраслях экономики. Бюджеты некоторых ТНК сравнимы по размерам с бюджетами небольших европейских стран.

В наши дни в мировой практике получили распространение три основные модели управления финансами корпораций: англо-американская, японская и немецкая. Если первые две модели практикуются только в тех странах, по именам которых названы, то последняя применяется, кроме Германии, еще в некоторых европейских странах, Канаде, Австралии и частично в Новой Зеландии. [1]

Для **англо-американской модели** характерно присутствие как индивидуальных внутренних акционеров, так и растущее число акционеров со стороны (аутсайдеров). Избрание директоров в состав Совета, эмиссия акций, корректировка учредительных документов, назначение аудиторов, принятие решений о слияниях и поглощениях осуществляется только с согласия акционеров. Институциональные инвесторы осуществляют контроль за деятельностью корпорации, в ряде случаев делая довольно рисковые капиталовложения или инициируя создание институциональных фондов.

В **японской модели** наблюдается большой удельный вес финансовых и корпоративных структур в составе акционеров. Главными участниками являются банки и финансово-промышленные сетевые организации, а также государство, поскольку все выпускаемые акции полностью принадлежат им. Банки помогают своим корпоративным клиентам с выпуском ценных бумаг, ведением счетов, оказывают консалтинговые услуги, предоставляют выгодные кредиты. Практикуется перекрестное владение акциями.

Немецкая модель отличается следующими признаками: участие банков в корпорациях носит долгосрочный характер, поэтому их представители избираются в Совет директоров на постоянной основе. Немецкий бизнес, выбирая между акционерным финансированием и банковским кредитованием, как правило, отдает предпочтение последнему. Обычно структура владения акциями следующая: корпорации – 45% акций; банки – 30%; индивидуальные акционеры (работники) – 12%; пенсионные фонды – 3%.

Как видно из проведенного анализа, все рассмотренные модели объединяет ключевая роль, которую играют банковские и корпоративные участники в финансировании деятельности и управлении делами корпораций за рубежом

Организация Экономического Сотрудничества и Развития сформулировала основные принципы, которым должно отвечать эффективное управление финансами в современных корпорациях: [2]

1. Прозрачность (вся финансовая отчетность и регламентирующие документы должны быть четко сформулированы и общедоступны)
2. Честность (инвесторы, вкладывающие средства в деятельность корпорации, должны иметь гарантии того, что их собственность будет защищена от нецелевого использования и предоставленные средства не пойдут на покрытие непредвиденных убытков и долгов)
3. Подотчетность (собственники осуществляют контроль за деятельностью менеджеров, которые должны быть подотчетны им. Это позволит избежать множества конфликтов и решить одну из основных проблем современных корпораций)
4. Ответственность (корпорация должна нести ответственность перед обществом в целом за направление и результаты своей деятельности на рынке. В частности, она не должна практиковать недобросовестную конкуренцию, делать попытки всецело монополизировать свой целевой рынок, ликвидируя или поглощая конкурентов)

Объективные потребности экономики требуют поддержки наиболее современных технологий корпоративного управления, причем в весьма продвинутой постановке. К числу таких технологий относятся:

- методология планирования бизнес-ресурсов ERP (*Enterprise Resource Planning)*
- MIS (Managment Information System) – система поддержки принятия решений
- система управления затратами и себестоимостью (контроллинг)

Рассмотрим кратко базовые элементы вышеупомянутых технологий.

Методология планирования бизнес-ресурсов содержит следующие элементы:

- планирование потребности в материалах (MRP);

- планирование потребности в мощностях (CRP);
- планирование потребности в финансовых ресурсах (FRP).

В мировой практике важнейшей причиной создания данной методологии было резкое сокращение длительности «жизненного цикла изделия», то есть времени от момента представления товара (изделия) на рынок, до резкого снижения уровня прибыли от его продаж, что требует замены товара на новый, или привлечения средств для увеличения объема продаж за счет маркетинговых акций. В Молдове дополнительно к вышесказанному, важнейшее значение имеет необходимость антиинфляционного управления фирмой, а во многих случаях и «антикризисного». Последнее приводит к тому, что, в отличие от Запада, где мощность системы почти прямо связана с размерами предприятия, системы класса ERP требуются даже многим небольшим, но активно работающим компаниям.

Managment Information System (система поддержки принятия решений):

- предоставление объективной и своевременной информации;
- удобный и интеллектуальный интерфейс к данным;
- возможность в "горячем" режиме оказывать управляющее воздействие.

Методология управления затратами и себестоимостью:

- учет и анализ затрат;
- управление себестоимостью и ценой продажи;
- анализ cash flow (финансовых потоков).

Отдельные элементы данной методологии, как например, учет и анализ затрат, управление себестоимостью и ценой продажи достаточно разработаны в Молдове.

Особую актуальность в современных условиях хозяйствования приобретает совершенствование технологий управления денежными потоками компаний. При формировании эффективной системы управления денежными потоками выделяют следующие компоненты организации, представленные на рисунке 1.

Рисунок 1. Компоненты формирования эффективной системы управления денежными потоками предприятия [3]

Исследование в данном аспекте направлено на выявление и устранение имеющийся пробелов в описании функциональных связей и финансовых факторов, влияющих на исполнение финансового плана, его разработку, корректировку, реализацию и анализ возникших отклонений, включая применение методов интерпретации движения денежных средств.

Постановка эффективного финансового управления компаний потребует коренной перестройки механизма управления хозяйствующим субъектом в [illegible] я эффективной системы управления денежным[illegible]

1. Провести реструктуризацию механизма управления компании с целью обеспечения прозрачности бизнес-процессов.
2. Сформировать структуру управления с выделением центров финансовой ответственности.
3. Организовать функционирование финансовой службы так, чтобы существовала возможность информирования по следующим составляющим:
   – по процессам (планирование, корректировка, контроль, анализ);
   – по денежным потокам;
   – по объектам финансового управления.
4. Разработать стандарт управленческого учета, определяющий формы и сроки предоставляемой отчетности, систему информационных потоков и т.д.
5. Внедрить информационные технологии с целью автоматизации указанных мероприятий.

Графически данный механизм представлен на рисунке 2.

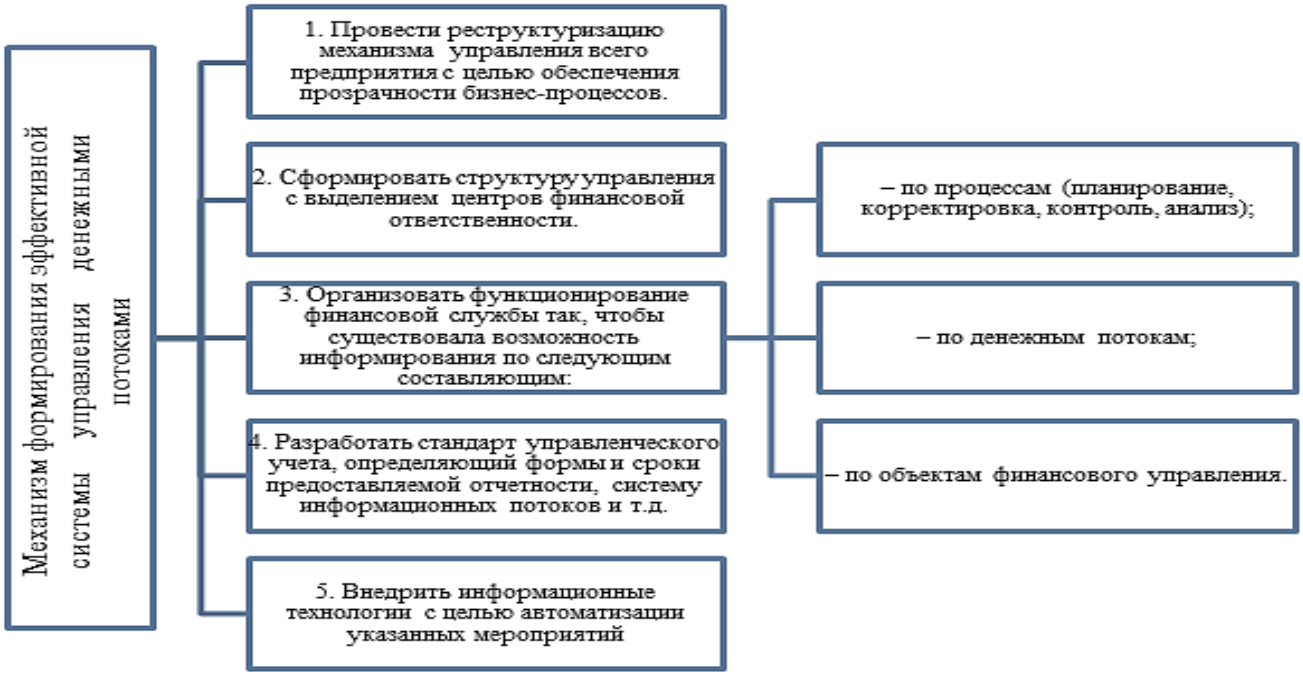

Рисунок 2. Механизм формирования эффективной системы управления денежными потоками [3]

Управление денежными потоками компании должно носить системный характер и базироваться на применении корпоративной информационной системы (КИС), прогнозирующие и планирующие возможности которой позволяют существенно снизить затраты и повысить качество бизнес-процессов на предприятии.

Таким образом, основными объектами целенаправленного воздействия системы управления денежными потоками компании являются следующие составляющие:

- регулирование финансового результата, т.е. определение лимитов и нормативов статей затрат, формирующих в конечном итоге себестоимость, управленческие и коммерческие расходы, распределение издержек, ценообразования и т.д.;
- управление активами и управление источниками денежных средств;
- управление финансовым результатом.

Отправной точкой в построении эффективной модели управления денежными потоками является определение структурных подразделений, ответственных за предоставление информации, анализ, планирование, оптимизацию и контроль за денежными потоками. Внедрение модели управления денежными потоками, представленной на рис. 2 путем проведения ряда последовательных аналитических операций будет способствовать поддержанию финансового равновесия организации в процессе производственно-хозяйственной деятельности.

На основании вышесказанного построение эффективной системы управления денежными потоками предприятий должно осуществляться в соответствии со следующими постулатами: комплексность финансового управления, непрерывность финансового планирования, его вариативность, корреляция достижения запланированных результатов и системы мотивации, унификация и единство используемых форм документации, взаимосвязь и взаимозависимость функциональных подсистем организации.

Библиографический список:

1. КОВАЛЕНКО Б.Б., СИДОРОВА Л.В. *Эволюция научных и практических представлений о сущности и содержании корпоративных предпринимательских организаций*// Научный журнал НИУ ИТМО. Серия Экономика и экологический менеджмент. 2015, №2, С. 11.
2. МЭЙ М. *Трансформирование функции финансов*: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2005.
4. БОКОВА О.В. *Современная система управления денежными потоками организации* // Современные научные исследования и инновации. 2015. № 1 [Электронный ресурс]. URL: http://web.snauka.ru/issues/2015/01/45660.

ARMONIZAREA MECANISMULUI DE MONITORIZARE FINANCIARĂ A ÎNTREPRINDERILOR LA PRINCIPIILE EUROPENE

Dr. Veronica URSU,
Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova
veronica.ursu@mf.gov.md

This article includes a research on financial monitoring of the state owned companies and proposes a relevant performance system in order to assess the links between the public policies and companies results. The research is focused to underlie the concept of monitoring and evaluation of the public policies, in particular of the financial monitoring of the state owned companies, that should conform the national instruments and techniques to international principles and standards.

Key words: property, state owned companies, monitoring, evaluation, financial monitoring
JEL: G32, G38

Introducere. În ultimii zece ani, Republica Moldova a implementat importante reforme în domeniul managementului finanțelor publice, inclusiv în domeniul administrării proprietății de stat. Astfel, politica economică şi financiară în domeniul administrării proprietăţii publice a înregistrat schimbări substanţiale, fiind racordată la anumite standarde ale Comunităţii Europene, organismelor internaţionale, precum şi la cele mai bune practici ale unor ţări.

În urma reformelor, a fost implementat un nou sistem al administrării proprietății publice, care asigură evidența proprietății publice, monitorizarea financiară a activității companiilor de stat, măsurarea performanțelor companiilor date și includerea responsabilității manageriale și guvernamentale pentru asigurarea eficientă a administrării proprietății.

Cu toate acestea, sistemul administrării proprietății publice din Republica Moldova încă nu asigură eficiență și eficacitate scontate în utilizarea resurselor companiilor de stat, practica demonstrează că încă nu toate reglementările în totalitate corespund standardelor internaționale și europene.

Scopul acestui articol constă în cercetarea conceptului administrării publice a companiilor de stat prin prisma practicii internaționale, a instrumentelor de monitorizare și evaluare a performanței companiilor date și a mecanismului de monitorizare financiară din perspectiva conformării sistemului autohton la principiile europene în domeniu.

Conceptul teoretic. Monitorizarea şi evaluarea reprezintă activităţi ce se desfăşoară în timpul şi după implementarea politicilor publice, urmărindu-se stabilirea gradului de realizare a obiectivelor politicii publice. În Republica Moldova, la momentul actual, lipseşte un act legislativ unitar, complex şi adecvat realităţilor juridice existente, care, luând în considerare tendinţele, experienţa internaţională şi realizările ştiinţifico-practice actuale din domeniul dat, să reglementeze detaliat, clar şi adecvat principiilor de monitorizare şi evaluare în domeniul administrării proprietăţii publice. Reglementarea politicilor publice, inclusiv a raporturilor ce ţin de administrarea proprietăţii publice impun ralierea actelor legislative şi normative la principiile şi standardele europene. Desăvârşirea, în continuare, atât a cadrului legal existent în domeniul administrării proprietăţii publice, cât şi a sistemului de monitorizare şi raportare, vor condiţiona includerea etapei de evaluare a politicilor publice, implementarea mecanismelor de monitorizare şi evaluare a politicilor de administrare a proprietăţii publice.

În acest sens, organizaţiile internaţionale au stabilit cadrul pentru proprietatea publică prin formularea unor principii generale de bună guvernare şi monitorizare a rezultatelor financiare ale întreprinderilor cu proprietate publică. Astfel, pentru eficientizarea monitorizării şi evaluării sistemului de administrare a proprietăţii publice, Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE) a stabilit *Principiile de bună guvernare* a proprietăţii publice de către stat, ce stabilesc procedurile de gestiune a proprietăţii publice, responsabilităţile factorilor interesaţi, obiectivele de performanţă pentru companie şi acţionari; cerinţele faţă de conducerea companiei cu proprietate publică, structura capitalului acţionar, Planul anual de activitate şi modalitatea de ţinere la control a managementului companiei de către proprietari [5].

În ţările europene, se aplică principiile de bună guvernare ale OCDE, promovând creşterea economică prin majorarea productivităţii, îmbunătăţirea profitului, a eficienţei şi fortificarea competitivităţii. OCDE a elaborat ghidul (regulamentul) de bună guvernare pentru companiile cu proprietate publică, ce reprezintă un standard privind cele mai bune practici de guvernare a acestor întreprinderi şi complementează principiile de bună guvernare. Prin îmbunătăţirea condiţiilor operaţionale ale companiilor, se majorează accesul întreprinderilor de stat la capital (atât la capitalul de împrumut, cât şi la capitalul acţionar). În consecinţă, companiile de stat pot atinge o utilizare mai transparentă şi eficientă a resurselor şi pot promova investiţii profitabile şi locuri de muncă.

Principiile de bună guvernare a statului, stabilite de OCDE, sunt următoarele [5]:

1. Toţi acţionarii trebuie să fie trataţi la fel;
2. Trebuie să fie asigurată transparenţă referitoare la proprietatea statului în companiile cu proprietate de stat;
3. Deciziile proprietarului şi rezoluţiile se adoptă la Adunarea generală anuală a acţionarilor;
4. Statul ca proprietar poate stabili un set de obiective de performanţă pentru companiile cu proprietate de stat sau cu cota statului, la fel ca şi alţi acţionari;
5. Sursele de formare a capitalului companiei urmează a fi în corespundere cu obiectivele companiei;
6. Consiliul de administraţie trebuie să fie competent, să aibă capacităţi şi să corespundă specificului companiei;
7. Compensaţia (ajutorul) alocată de stat companiei trebuie să fie rezonabilă şi să creeze valoare adăugată;
8. Consiliul de administraţie trebuie să efectueze independent controlul asupra managementului companiei, iar rezultatele controlului să le aducă la cunoştinţă proprietarilor;
9. Consiliul de administraţie trebuie să aprobe un Plan de lucru (activitate) anual şi să dezvolte competenţele. Cerinţele faţă de Planul anual de activitate se elaborează de către autoritatea de stat centrală care administrează proprietatea de stat şi include chestiunile principale ce trebuie reflectate în acest plan, precum şi materiale de suport pentru elaborarea lui.
10. Activitatea consiliului de administraţie trebuie să fie evaluată de către autorităţile de stat care gestionează companiile de stat.
11. Compania trebuie să-şi recunoască responsabilităţile faţă de toţi acţionarii săi.

În corespundere cu principiile de bună guvernare ale OCDE, statul administrează proprietatea publică şi asigură următoarele: forma de organizare, asocierea cu alte companii, finanţarea şi componenţa consiliului de administraţie se stabilesc în corespundere cu obiectivele companiei şi ale proprietarului; garanţia proprietăţii se asigură tuturor acţionarilor, politica statului stabileşte o delimitare clară a responsabilităţilor autorităţilor de stat, care administrează proprietatea de stat, a proprietarilor de stat şi a consiliului de administraţie; proprietarul are aşteptări vizavi de realizarea obiectivelor de către companie; funcţiile consiliului de administrare sunt realizate în mod satisfăcător.

Întru administrarea proprietăţii publice, statul aplică anumite proceduri, care sunt realizate de autorităţile de stat cu responsabilităţi şi atribuţii în domeniu. În ţările Uniunii Europene, administrarea proprietăţii publice este efectuată de către ministere, care monitorizează rezultatele financiare şi gestionează statutul general al companiilor cu proprietate de stat. Totodată, la nivel central, un anumit minister (mai frecvent Ministerul Industriei şi Comerţului) sau o agenţie de stat specială are responsabilitatea de administrare a proprietăţii de stat şi de raportare Parlamentului referitor la realizarea politicii statului în domeniul administrării proprietăţii de stat şi activitatea companiilor de stat pentru perioada de raportare, comparativ cu perioadele precedente. Ministerele convoacă regulat şedinţe cu managementul companiilor de stat în ceea ce priveşte dinamica de dezvoltare, aşteptările statului privind rentabilitatea investiţiilor şi stabilirea politicii de dividende şi strategiile de dezvoltare ale întreprinderilor. Dorinţele statului sunt un „input" pentru consiliul de administraţie al companiei cu proprietate de stat. În cazul când sunt mai mulţi acţionari, statul, ca acţionar, are acces la aceeaşi informaţie, ca şi ceilalţi acţionari.

Scopul principal al gestiunii proprietăţii de stat constă în crearea valorii pentru proprietari, acesta fiind şi scopul principal al managementului financiar al oricărei companii, fie cu proprietate privată sau proprietate publică. Statul are sarcina de recuperare a investiţiilor, ceea ce se reflectă în doi indicatori: recuperarea investiţiilor sub formă de *dividende* şi majorarea *valorii capitalului investit.*

În acest scop companiile cu proprietate de stat vor stabili rata de recuperare a investiţiilor în activitatea lor operaţională. Această ţintă este un semnal pentru companie la stabilirea rentabilităţii investiţiilor. Rata de rentabilitate va servi ca subiect de monitorizare şi evaluare din partea autorităţilor de stat vis-à-vis de aşteptările acţionarilor, dar şi de către consiliul de administraţie al companiei în cadrul monitorizării interne.

Rata-ţintă de recuperare a investiţiilor pentru companie se deduce în conformitate cu principiile generale ale managementului financiar ca suma ratei de rentabilitate liberă de inflaţie „risk-free interest" (reprezintă dobânda la hârtiile de valoare de stat) şi rata riscului „provizion for risk". Rata-ţintă se stabileşte de către ministerul sau agenţia specializată, care administrează companiile de stat pe termen mediu de la trei la cinci ani, apoi se reevaluează. Aceste rate se stabilesc pentru societăţile comerciale dependente de ajutorul statului.

Politica de dividende a companiei se bazează pe crearea pe termen lung a valorii înalte a companiei, pentru societăţile comerciale. Ministerele care administrează companiile cu proprietate de stat stabilesc aşteptările pentru dividende pentru o perioadă de trei-cinci ani sub formă de cotă procentuală de la profitul

anual. Aceste aşteptări se aprobă la Adunarea anuală generală a acţionarilor, pornind de la strategia de dezvoltare a companiei, ciclul de viaţă sau faza de creştere a activităţii companiei, structura capitalului, istoria investiţiilor. De asemenea, se iau în considerare recuperarea slabă a capitalului în companie, politica de dividende ca factor de control, precum şi nivelul dividendelor în companiile similare.

Guvernul aşteaptă ca consiliul de administraţie să stabilească plafoane la valoarea salariilor de bază, acesta fiind un instrument de control asupra tendinţelor în executarea plăţilor. Guvernul doreşte să contribuie la o transparenţă mai mare şi să posede informaţie despre companiile cu proprietate de stat.

În ultimii ani, unele ţări europene au implementat modelul suedez de administrare a proprietăţii publice. În Suedia, Parlamentul stabileşte regulile generale de administrare şi deetatizare a proprietăţii de stat, iar Guvernul administrează proprietatea de stat. Conform Legii bugetare anuale, Guvernul poate vinde acţiunile companiilor în care cota-parte a statului este mai mică de 50%. Primul ministru are dreptul să delege responsabilitatea de administrare a proprietăţii de stat către Ministerul Industriei, Ocupaţiei şi Comunicaţiilor [5, 7].

Începând cu anul 2003, la propunerea Guvernului suedez, la Legea bugetară anuală (Spring Budget Bill), Parlamentul a decis revizuirea structurii capitalului companiilor de stat, aprobând suma maximală a dividendelor (3 000 milioane SEK), ce se transferă la un cont special către Oficiul Datoriei Naţionale (National Debt Office) pentru iniţiativele companiilor de stat, în ansamblu, sau ale unor companii, în parte. Companiile de stat pot primi bani din acest fond pentru creditare, subvenţionarea dobânzii etc.

Ministerul Industriei, Ocupaţiei şi Comunicaţiilor este responsabil de administrarea proprietăţii de stat, şi are o subdiviziune specială în acest scop, care dirijează politica de proprietate prin stabilirea unor obiective clare pentru companii şi a unor ghiduri (regulamente) pentru acordarea de asistenţă companiilor. Totodată, este responsabil de administrarea generală a companiilor, pentru asigurarea unei politici uniforme de proprietate şi de nominalizare a membrilor în consiliul de administraţie al companiilor. Companiilor li se stabilesc obiective speciale referitoare la crearea valorii, aceste obiective fiind monitorizate de stat. Însărcinarea de gestiune a proprietăţii de către minister mai include implementarea politicii Guvernului în domeniul proprietăţii şi elaborarea instrumentelor ce se pun la dispoziţia proprietarilor din companiile de stat. Conform Legii Companiilor, consiliul de administraţie trebuie să elaboreze anual, în scris, un Plan de activitate, în comun cu toţi membrii consiliului de administraţie, cuprinzând direcţiile de dezvoltare pentru perioada următoare.

Totodată, Guvernul Suediei a adoptat regulamentul referitor la raportarea financiară externă. În acest context, consiliul de administraţie trebuie să asigure aplicarea legislaţiei contabile şi să prezinte un raport anual, rapoarte intermediare (trimestriale) şi raportul de activitate, în conformitate cu recomandările Bursei de Valori. Aceste rapoarte sunt instrumentele de control în cadrul monitorizării companiilor cu proprietate publică.

În raportul de activitate, administraţia remarcă despre realizarea politicii statului referitor la proprietate şi implementarea regulamentelor Guvernului. Companiile anexează la raportul pe care îl prezintă pe adresa ministerului, care administrează această companie trei rapoarte: bilanţul contabil, raportul privind rezultatele financiare şi raportul privind fluxul de numerar (Cash flow). Monitorizarea şi evaluarea se realizează prin analiza financiară şi analiza industrială, precum şi a lucrului consiliului de administraţie, prin dialogul cu preşedintele consiliului de administraţie. În baza rapoartelor primite de la companiile cu proprietate publică, ministerul menţionat efectuează analiza sectorului companiilor cu proprietate de stat, care se soldează cu un raport. Analiza, de asemenea, mai include şi evaluarea impactului politicilor statului asupra activităţii acestor companii. Astfel, structura raportului integrat pe sector include două componente:

- Impactul politicilor de administrare ale statului asupra companiilor cu proprietate publică pe tipuri de impact (social, economic, financiar, administrativ şi de mediu, după caz), pe perioada de raportare sau pentru câţiva ani.
- Analiza economico-financiară a companiilor cu proprietate publică, care, la rândul său, include analiza sectorului companiilor cu proprietate publică şi analiza economico-financiară a fiecărei companii cu proprietate publică, folosind sistemul indicatorilor de rezultat.

Analiza pe sector se face separat pentru companiile de stat care activează în condiţiile pieţei şi se supun reglementărilor pieţei şi companiile, care au anumite interese speciale ale societăţii, analiza primului grup de companii mai include companiile listate la Bursa de Valori.

Ministerele raportează despre activitatea întreprinderilor de stat prin prezentarea unui raport anual, ce include, în majoritate, rapoartele despre activitatea operaţională a întreprinderilor de stat, anexând rapoartele financiare consolidate pe companiile de stat, iar Ministerul Industriei, Ocupaţiei şi Comunicaţiilor întocmeşte Raportul anual privind administrarea proprietăţii de stat şi activitatea companiilor de stat, în ansamblu, în care se relevă modificările în proprietatea de stat, care se transmite Parlamentului şi se dă publicităţii. Raportul anual privind activitatea companiilor de stat ilustrează gestiunea de către Guvern a proprietăţii de stat şi dezvoltarea acestei proprietăţi de stat.

Rapoartele conţin următorii indicatori financiari ce relevă activitatea integrală a companiilor de stat, precum şi a fiecărei companii în parte: venitul din vânzări, profitul înainte de impozitare, profitul net, capitalul acţionar, total activ, încasări din activitatea operaţională, investiţii brute, numărul mediu al angajaţilor, inclusiv companiile asociate, rentabilitatea activelor, levierul financiar (coeficientul îndatorării pe termen lung), dividende. În raportul anual, indicatorii cuprind nu numai anul de raportare, ci şi ultimii doi ani, pentru comparaţie. *Raportul despre auditul financiar* al companiilor cu proprietate publică relevă aplicarea corectă a legislaţiei contabile.

Monitorizarea companiilor cu proprietate publică este efectuată similar şi în alte ţări europene, de către organul coordonator de stat, care întocmeşte şi prezintă Guvernului (şi apoi Parlamentului) raportul despre starea proprietăţii de stat. Companiile cu proprietate publică sunt monitorizate pentru a se verifica dacă acestea au atins obiectivele speciale stabilite de către stat ca proprietar în Planul anual de activitate. Monitorizarea companiilor cu proprietate publică este un element în ierarhia sistemului de performanţă guvernamental.

Transparenţa administrării proprietăţii publice este asigurată prin întocmirea şi publicarea rapoartelor, inclusiv pe pagina web şi în mijloacele mass-media, după care, cele mai importante sugestii se anexează la raportul anual al Guvernului către Parlament. *Sistemul de raportare* include raportarea performanţelor efectuată de ministerul coordonator şi raportarea auditului financiar efectuată de organele de audit. *Raportarea performanţelor,* în ţările Uniunii Europene, cuprinde *două tipuri de rapoarte* în domeniul administrării proprietăţii publice: Raportul public despre politica de proprietate a Guvernului şi Raportul anual generalizat despre proprietatea publică, ultimul cuprinde şi rapoartele anuale ale proprietarilor.

În economia de piaţă, statul are două roluri principale: rolul de elaborare a politicilor şi reglementare a pieţei prin reglementarea activităţii de antreprenoriat, şi rolul de proprietar al întreprinderilor de stat şi al companiilor (societăţilor comerciale) cu cota statului, dat fiind faptul că, în proprietatea statului, se află unele companii, care activează în condiţiile pieţei competitive şi/sau unele companii cu interes social special. Între aceste două roluri, întotdeauna, persistă un conflict, pentru reducerea acestuia, statul asigură transparenţa referitor la organizarea funcţiei de gestiune a proprietăţii publice. Ca proprietar, statul contribuie la dezvoltarea întreprinderilor de stat prin asigurarea unei politici active de administrare a activelor de stat cu stabilirea unor obiective ambiţioase pentru conducerea acestor întreprinderi. În ţările cu economie de piaţă, guvernele impun cerinţe raportate la recuperarea investiţiilor şi plata dividendelor care stau la baza formulării obiectivelor în activitatea întreprinderilor de stat. Totodată, gestiunea patrimoniului întreprinderilor de stat se face în concordanţă cu principiile de guvernare corporativă adoptate prin lege [6, 7].

Concluzii

În urma studiului efectuat, putem conchide că, la momentul actual, administrarea proprietăţii de stat a devenit o direcţie prioritară a Guvernului pentru soluţionarea problemelor ce ţin de proprietate. În constituirea patrimoniului, dreptul de proprietate ocupă un loc primordial, întrucât de însăşi existenţa acestuia depinde existenţa tuturor celorlalte drepturi patrimoniale.

Suplimentar, e de menţionat că, la momentul actual, nu există un document de politici pentru sectorul întreprinderilor de stat şi al societăţilor comerciale cu capital integral sau majoritar de stat. Politicile publice referitoare la acest sector sunt fragmentate în mai multe documente de politici publice (Legea cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi, Legea cu privire la întreprinderea de stat, Legea privind societăţile pe acţiuni). Astfel, unificarea actelor legislative şi normative prin elaborarea şi adoptarea unui act legislativ (de exemplu, Legea cu privire la activitatea economică sau Codul corporativ etc.) ar fi o etapă de raliere a politicilor statului la standardele internaţionale.

Monitorizarea financiară a activităţii economico-financiare a companiilor cu proprietate de stat trebuie să fie completată cu etapa de evaluare a impactului politicilor publice de administrare a companiilor cu proprietate de stat, adică procesul poate fi privit sub două aspecte: de monitorizare propriu-zisă, ce se soldează cu raportarea rezultatelor monitorizării efectuate, şi de analiză a impactului politicilor publice.

Totodată, experienţa comunităţii europene urmează a fi implementată în sectorul administrării proprietăţii de stat şi prin introducerea altor indicatori financiari utilizaţi la raportarea trimestrială/anuală privitor la activitatea şi eficienţa companiilor cu proprietate publică.

În urma cercetărilor efectuate, concluzionăm că monitorizarea financiară a activităţii economico-financiare a întreprinderilor de stat şi a societăţilor comerciale cu capital integral sau majoritar de stat, în Republica Moldova, se efectuează folosind indicatori financiari la toate companiile eligibile, doar pentru perioada de raportare (de exemplu: anual comparând indicatorii de rezultat cu indicatorii din perioada precedentă (anul trecut). Cercetările efectuate relevă că evaluarea ex-ante a proiectelor de acte normative se face doar pentru actele normative cu impact asupra activităţii de antreprenoriat, dar nu se efectuează analiza ex-post a impactului politicilor de administrare a proprietăţii publice asupra activităţii acestor companii.

Bibliografie:

1. Legea privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice nr. 121-XVI din 04.05.2007. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.90-93/401 din 29.06.2007.
2. Legea privind societăţile pe acţiuni nr. 1134-XIII din 02.04.1997. Monitorul Oficial nr. 1-4/1 din 01.01.2008, Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediţie specială din 03.10.2006, p. 5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 38-39/332 din 12.06.1997.
3. Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16.06.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2/9 din 25.08.1994.
4. Legea cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.1992. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 2/33 din 28.02.1994.
5. OECD. Management in Government: Feasibility Report on the Development of Comparative Data. Paris 31 October 2005.
6. Performance report 2007, http://www.cps.gov.uk/publications/reports/index.html
7. Report No.13 to the Storting (2006-2007) An active and Long-Term State Ownership.

a. htpp://www.regjeringen.no/en/dep/nhd/Documents/Government-propositions-end-reports

8. www.mf.gov.md

DESCENTRALIZAREA – UNA DIN PRIORITĂȚILE REFORMEI ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Drd. Nadejda BERGHE, ASEM,
nadya.berg@gmail.com

Decentralized fiscal systems offer a greater potential for improved macroeconomic governance and regional fiscal equity than centralized fiscal systems .While empirical evidence on these questions is quite weak, nevertheless it further supports the conclusion that fiscal decentralization is associated with improved fiscal performance and better functioning of the internal common market. This is to be expected as decentralized fiscal systems require greater clarity in the roles of various players (centers of decision making), transparency in the rules and greater care in the design of institutions that govern interactions to ensure fair play and limit opportunities for rent seeking.

Fiscal decentralization poses significant challenges for macroeconomic management. These challenges require careful design of monetary and fiscal institutions to overcome adverse incentives associated with the "common property" resource management problems or with rent seeking behaviors. Experiences of federal countries indicate significant learning and adaptation of fiscal systems to create incentives compatible with fair play and to overcome incomplete contracts. This explains why that decentralized fiscal systems appear to do better than centralized fiscal systems on most aspects of monetary and fiscal policy management and transparent and accountable governance.

Cuvinte-cheie*: autonomie locală, descentralizare fiscală, transfer de sarcini, capacitate financiară a autorităților locale, resurse potențiale de finanțare.*

JEL: G38, H72, H77, R51

Unul din obiectivele politicii bugetar-fiscale a statului constă în posibilitatea de asigurare a autonomiei financiare la nivel local prin perspectiva perfecţionării sistemului de impozite şi taxe locale ca o oportunitate de acumulare a veniturilor bugetare, prin creşterea gradului de eficienţă a sistemului de descentralizare financiară, prin evaluarea cadrului instituţional şi legislativ, prin optimizarea transferurilor de la bugetul public naţional, precum şi a defalcărilor şi programelor de dezvoltare naţională. Scopul cercetării, în acest sens, rezidă în conturarea impactului descentralizării financiare asupra disproporţiilor de finanţare ale unităţilor administrativ-teritoriale din Republica Moldova, prin care, de fapt, se asigură descentralizarea puterii decizionale şi responsabilizarea, la nivel local, a autorităţilor publice, care, în cele din urmă, constituie obiectivul principal în contextul aderării la structurile europene.

Dacă necesitatea reformării sistemului administraţiei publice locale atât la nivel central, cât şi la nivel local este conştientizată de toate forţele politice din ţară implicate în procesul decizional, iar principiile descentralizării şi autonomiei locale au fost acceptate ca valoare universală a guvernării locale, atunci, până în prezent, caracterul controversat al acţiunilor de reformare a administraţiei publice şi incertitudinea obiectivelor aspirate nu au permis avansarea spre autonomie locală reală, iar efectul legilor, adoptate în vederea *redistribuirii funcţiilor,* s-a axat preponderent pe *transferul de sarcini şi responsabilităţi,* şi mai puţin, pe alocarea corespunzătoare a resurselor necesare executării lor.

Capacitatea administrativă la nivel local este esenţială prin evaluarea funcţionării structurii şi organizării autorităţilor administraţiei publice locale în vederea exercitării competenţelor stabilite, conform legislaţiei în vigoare. Însă, din simplul motiv că autorităţile locale activează într-un mediu cu capacităţi

administrative reduse, apare acea neproporţionalitate între atribuţiile legale şi resursele financiare alocate pentru exercitarea lor.

Delegarea de competenţe este efectivă doar din momentul în care a avut loc transferul suficient al resurselor financiare şi materialelor necesare. Autorităţile administraţiei publice centrale nu pot stabili sau impune niciun fel de responsabilităţi autorităţilor administraţiei publice locale în procesul de descentralizare, fără asigurarea mijloacelor financiare corespunzătoare pentru realizarea respectivelor responsabilităţi. În realitate, exercitarea competenţelor delegate este defectuoasă, deoarece în majoritatea cazurilor se sesizează faptul că, la implementarea acestor responsabilităţi, autorităţile APL se confruntă cu situaţia că nu dispun de mijloace financiare.

În toate ţările democratice, o parte importantă a activităţilor economice se desfăşoară sub responsabilitatea administrativă, financiară şi legală a autorităţilor locale. Gradul de implicare al administraţiilor publice locale în aceste activităţi diferă în funcţie de tradiţiile istorice, de mediul economic, social şi politic din fiecare ţară. Există o întreagă diversitate de modalităţi în care sunt concepute responsabilităţile autorităţilor locale în diferite ţări ale lumii, dar nu există o unică soluţie pentru modul în care responsabilităţile sunt atribuite unei ori altei categorii de administraţie locală sau rămân în sarcina administraţiei centrale.

Transferul de atribuţii administrative către colectivităţile locale şi autorităţile acestora trebuie să fie asigurat cu finanţarea necesară, fie din resurse financiare, pe care autorităţile locale le percep direct sau le primesc de la autoritatea ierarhic superioară, în vederea îndeplinirii sarcinilor care le-au fost atribuite prin lege.

Prin autonomie locală, delimităm dreptul şi capacitatea efectivă a autorităţilor locale de a decide şi de a conduce în limitele stabilite de lege o parte semnificativă a treburilor publice, pe propria lor răspundere şi în interesul populaţiei din zona.

Necesitatea autoadministrării locale porneşte de la mai multe considerente şi anume:

1. Participarea populaţiei la elaborarea deciziilor, în cadrul unei administraţii locale, este o condiţie esenţială pentru democraţie;
2. Controlul exercitat de locuitorii comunităţii asupra administrării treburilor publice este o garanţie a creşterii economice a comunităţii. Lipsa controlului conduce la deficit bugetar, la cheltuirea averii publice şi, în final, la distrugerea cadrului socio-economic.

Autonomia locală este formă modernă de exprimare a distribuirii împuternicirilor între Guvern şi administraţiile locale. Opţiunea generală pentru descentralizarea răspunderilor, pentru asigurarea serviciilor publice locale către autorităţile locale şi pentru transferul competenţelor decizionale privind realizarea resurselor necesare, în acest scop, are la bază serioase raţiuni de eficienţă economică şi de echitate socială. Practica internaţională a dovedit că autorităţile locale sunt capabile să administreze resursele mai eficient decât administraţia centrală, pentru că sunt mai aproape de comunităţile de cetăţeni şi, în consecinţă, sunt mai bine plasate pentru a identifica în mod adecvat priorităţile, nivelul obiectivelor şi criteriile de performanţă în producerea şi prestarea serviciilor către populaţie.

Moldova a parcurs o parte însemnată din calea spre tranziţia la relaţiile de piaţă şi spre democratizarea societăţii, dar rămân încă multe probleme de rezolvat, pe care le implică tranziţia, printre care se remarcă problema finanţelor publice şi, în special, a celor locale. Finanţele publice locale sunt legate cu autonomia locală. Un rol important, în asigurarea unui înalt grad de autonomie locală, revine capacităţii unităţilor administrativ-teritoriale de a se autofinanţa. În ţările cu o economie dezvoltată, autorităţile locale se bazează, preponderent, pe sursele proprii de venituri.

În Republica Moldova, de la obţinerea independenţei şi până în prezent, au fost întreprinse mai multe acţiuni de reformare a administraţiei publice. Însă caracterul lor controversat, absenţa continuităţii şi incertitudinea obiectivelor aspirate nu au permis avansarea spre autonomia locală reală. Până în prezent, efectul legilor adoptate în vederea redistribuirii funcţiilor s-a axat preponderent pe transferul de sarcini şi responsabilităţi, şi mai puţin, pe alocarea corespunzătoare a resurselor necesare executării lor. În acelaşi timp, perspectiva europeană încurajează reforma administraţiei publice din Republica Moldova.

În scopul consolidării finanţelor publice locale, Guvernul Moldovei promovează politica de descentralizare financiară. Descentralizarea financiară înseamnă delimitarea împuternicirilor între Guvernul central şi autorităţile locale, punerea la dispoziţia autorităţilor locale a veniturilor necesare pentru exercitarea funcţiilor ce le revin, stabilitatea financiară a fiecărui teritoriu. Cu alte cuvinte, acest proces complex este legat de delimitarea împuternicirilor între Guvernul central şi autorităţile publice locale, în ce priveşte mobilizarea surselor financiare corespunzătoare diferitelor niveluri de bugete, pe de o parte, şi reglementarea şi armonizarea relaţiilor financiare între Guvernul Central şi administraţiile teritoriale (locale), pe de altă parte.

Procesul de descentralizare financiară în Republica Moldova contribuie esenţial la accentuarea rolului deosebit al mecanismelor de impozitare, nu numai al celor de stat, ci, în mod preferenţial, al impozitelor şi taxelor locale, cărora le revine un rol important în formarea veniturilor bugetelor unităţilor administrativ-

teritoriale. Or, expresia financiară a UAT se exprimă sub forma necesităţilor care ulterior urmează a fi acoperite atât prin elemente proprii, cât şi alocate, care, la nivel general, creează tabloul şi schema de formare a Bugetului Public Naţional.

Fiecare unitate teritorial-administrativă are dreptul, în cadrul politicilor economice naţionale, la deţinerea autonomă şi liberă a unor resurse proprii suficiente, de care pot dispune, în mod liber, în exercitarea atribuţiilor lor (Articolul 9. „Resursele financiare ale autorităţilor administraţiei publice locale". Carta Europeană – „Exerciţiul autonom al puterii locale").

De aceea, o altă prioritate a reformei administraţiei publice ţine de aria financiară şi poate fi realizată prin descentralizarea fiscală.

Descentralizarea fiscală constituie o parte componentă a întregului proces de reformă a administraţiei publice în Republica Moldova. Direcţionarea strategică a reformei aparţine Parlamentului Republicii Moldova, fiind necesară obţinerea consensului politic, referitor la procesul de descentralizare.

Unul dintre elementele fundamentele ale descentralizării fiscale eficiente, coerente şi susţinute, constituie consolidarea capacităţilor administraţiei publice locale. Efectul descentralizării fiscale se va realiza prin redirecţionarea atribuţiilor şi eforturilor autorităţilor publice centrale, de la gestionarea furnizării serviciilor locale, spre eficientizarea proceselor de formulare a politicilor, elaborare de standarde şi reglementări, de evaluare, control şi monitorizare. Implementarea politicilor la nivel local va constitui sarcina administraţiei publice locale.

Descentralizarea fiscală se referă la mărirea controlului autorităţilor locale asupra resurselor financiare, fie în termeni de repartizare a cheltuielilor, fie a generării de venituri. Multe din lucrările de specialitate privind descentralizarea fiscală se concentrează pe natura transferurilor interguvernamentale şi pe diferenţele privind capacitatea de generare a veniturilor a diferitelor tipuri de autorităţi. Un aspect important în analiza descentralizării fiscale este reprezentat de o echilibrare corespunzătoare între autoritate şi resursele financiare necesare exercitării acelei autorităţi.

Transferurile reprezintă o soluţie de compromis prin separarea competenţei de încasare a veniturilor de competenţa de distribuire a acestora. Un sistem eficient de transferuri constituie un pas spre descentralizarea fiscală, în ceea ce priveşte finanţarea serviciilor publice prestate la nivel local. Totuşi, gradul de autonomie, ce oferă autorităţilor locale posibilitatea de luare a deciziilor asupra bugetului, depinde de structura sistemului de transferuri.

În practica economică, există mai multe căi de proiectare a unui sistem de transferuri. Majoritatea analizelor sugerează că structura transferurilor de stat depinde de obiectivele guvernului. Unii susţin ideea descentralizării fiscale şi a autonomiei locale, iar alţii, îndeosebi reprezentanţii ţărilor în curs de dezvoltare, sunt mai mult preocupaţi de efortul fiscal, nivelarea sau stimularea cheltuielilor locale pentru activităţi particulare.

Obiectivele descentralizării fiscale includ alocarea eficientă a resurselor printr-o administraţie publică centrală raţională şi responsabilă, asigurarea echitabilă a cetăţenilor cu servicii în diferite instanţe, precum şi menţinerea stabilităţii macroeconomice şi avansarea creşterii economice.

Paralel cu derularea etapelor de descentralizare fiscală, este necesar să fie întreprinse măsuri privind creşterea capacităţii administraţiei publice locale de implementare a politicilor la nivelul structurilor locale:

- Identificarea, stabilirea şi delimitarea clară a competenţelor administraţiei publice locale de diferite nivele, luând în considerare criteriile eficienţei economice şi funcţionale.
- Consolidarea autonomiei patrimoniale a autorităţilor publice locale (delimitarea clară a proprietăţilor; consolidarea şi reglementarea clară a competenţelor locale de administrare a patrimoniului local (concesionarea, licitaţii, privatizare)).
- Garantarea dreptului autorităţilor publice locale la organizarea propriilor structuri interne de funcţionare, prin acordarea competenţei de a decide liber asupra mărimii şi statelor de personal şi organigramei.
- Modernizarea şi extinderea programelor de formare profesională în pregătirea şi perfecţionarea resurselor umane necesare susţinerii procesului de descentralizare fiscală şi administrativă.
- Consolidarea teritorială a unităţilor administraţiei publice locale de nivelul I (se va încuraja fuziunea satelor şi comunelor mici în cadrul unor unităţi administrativ-teritoriale mai mari şi mai funcţionale sub aspect economic şi administrativ; se vor elabora criterii credibile şi juste, care ar stabili numărul populaţiei cuprins într-o comună pentru administrarea domeniului public local).
- Crearea unor mecanisme de reprezentare unitară a intereselor generale ale autorităţilor publice locale şi membrilor săi atât pe plan intern, cât şi pe plan extern.
- Implementarea sistemului european de statistici, conform Nomenclatorului Unităţilor Teritoriale pentru Statistică (NUTS).

Administraţia publică locală va putea să-şi realizeze funcţiile descentralizate numai în cazul în care dispune de resurse adecvate şi participă la decizii privind alocarea cheltuielilor. Însă, nu întotdeauna descentralizarea împuternicirilor de alocare a cheltuielilor este însoţită de descentralizarea împuternicirilor fiscale. În cazul în care cheltuielile autorităţilor publice locale sunt strict reglementate prin legi aprobate la

nivelurile superioare ale puterii, atunci, chiar dacă e vorba de o descentralizare sporită a cheltuielilor, independenţa reală a autorităţilor publice locale este foarte scăzută. În afară de aceasta, volumul cheltuielilor depinde de volumul transferurilor cu destinaţie specială, alocarea cărora presupune o descentralizare a cheltuielilor, însă nu presupune o descentralizare a împuternicirilor atunci când utilizarea mijloacelor financiare este supusă unui control riguros.

Principiul de bază în distribuirea responsabilităţilor de alocare a cheltuielilor constă în faptul că o asigurare eficientă a serviciilor publice necesită ca administraţia centrală să satisfacă nevoile şi preferinţele contribuabililor. Eficienţa în prestarea serviciilor publice sporeşte în cazul în care beneficiile consumării acestora sunt corelate cu costul prestării prin plăţi, taxe sau impozite locale.

În acest sens, descentralizarea fiscală presupune participarea colectivităţilor locale la elaborarea deciziilor ce vizează localitatea în care rezidă. Într-un sistem financiar autonom, autorităţile locale trebuie să dispună de capacitatea de a realiza obiectivele stabilite de capacitatea de a aduce administraţia publică locală mai aproape de cetăţeni. În acelaşi timp, complică relaţiile cu administraţia publică centrală şi afectează capacitatea administrativă şi fiscală a localităţilor. Fragmentarea excesivă presupune mărimea mică a unităţilor administrative, respectiv o bază fiscală mult prea redusă pentru a asigura nivelul necesar al veniturilor fiscale şi riscul calificării inadecvate a administraţiei publice locale.

Descentralizarea fiscală este una dintre cerinţele fundamentale pentru ca administraţiile locale să poată fi independente şi viabile. Dependenţa de administraţia centrală, prin fiscalitate, transferuri şi finanţare a infrastructurii elimină capacitatea administraţiilor locale şi a cetăţenilor lor de a lua decizii referitoare la serviciile publice, pe care ei le-ar fi dorit şi modul în care doresc ca aceste servicii să fie prestate. Din cauza constrângerii capacităţii fiscale, administraţia publică nu va putea implementa metode de furnizare alternativă de servicii. Este recunoscut faptul că serviciile publice sunt în funcţie de veniturile publice. La fel, este cunoscut că, pentru unele servicii publice, cum ar fi iluminatul străzilor, activitatea poliţiei etc., este greu de identificat, în mod individual, beneficiul şi costul lor şi, de aceea, în acest caz, este recomandat un impozit general impus populaţiei din teritoriul dat. Alte servicii, precum cele comunale (apă, căldură etc.), trebuie finanţate prin preţuri de consum impuse beneficiarilor. În acest caz, populaţia rezidentă poate decide calitatea şi cantitatea bunului pe care doresc să-1 consume, relaţiile dintre administraţia locală şi public pot fi facilitate numai în condiţiile unei descentralizări reale şi ale unei autonomii financiare.

Realizarea unei autonomii financiare efective, în plan local, presupune reducerea rolului autorităţilor centrale în stabilirea cuantumului şi categoriilor de venituri fiscale şi nefiscale la nivel local, în utilizarea veniturilor locale (deci, în stabilirea priorităţilor privind orientarea şi efectuarea cheltuielilor), elemente constitutive ale bugetului local, şi în ceea ce priveşte exercitarea coordonării administrative asupra aparatului fiscal pe plan local. Referitor la această din urmă condiţie, se poate afirma că este realmente indispensabilă crearea de organisme fiscale proprii, aflate sub coordonarea autorităţilor locale, condiţii fără de care exprimarea atribuţiilor fiscale autonome nu se poate realiza în practică.

Elementele autonomiei financiare sunt:

1. Resursele financiare ale autorităţilor administraţiei publice locale trebuie să fie proporţionale cu competenţele prevăzute de constituţie sau de lege.
2. Cel puţin o parte din resursele financiare ale autorităţilor administraţiei publice locale trebuie să provină din taxele şi impozitele locale, al căror nivel este de competenţa acestora să-1 stabilească în limitele legale.
3. Sistemele de prelevare, pe care se bazează resursele de care dispun autorităţile administraţiei publice locale, trebuie să fie de natură suficient de diversificată şi evolutivă, pentru a le permite să urmeze practic, pe cât posibil, evoluţia reală a costurilor, exercitării competenţelor acestora.
4. Unităţile administrativ-teritoriale cu o situaţie mai grea financiară necesită instituirea de proceduri de egalizare (nivelare) financiară sau de măsuri echivalente, destinate să corecteze efectele repartiţiei inegale a resurselor potenţiale de finanţare, precum şi a sarcinilor fiscale care le suportă. Asemenea proceduri sau măsuri nu trebuie să restrângă libertatea de opţiune a autorităţilor administraţiei publice locale în sfera lor de competenţă.
5. Autorităţile administraţiei publice locale trebuie să fie consultate, de o manieră adecvată, asupra modalităţilor de repartizare a resurselor redistribuite care le revin.
6. Subvenţiile alocate unităţilor administrativ-teritoriale trebuie, pe cât posibil, să nu fie destinate finanţării unor proiecte specifice. Alocarea de subvenţii nu trebuie să aducă atingere libertăţii fundamentale a politicilor autorităţilor administraţiei publice locale în domeniul lor de competenţă.
7. În scopul finanţării cheltuielilor de investiţii, autorităţile administraţiei publice locale trebuie să aibă acces, în conformitate cu legea, la piaţa naţională a capitalului.
8. Autorităţile unităţilor administrativ-teritoriale, care îşi exercită funcţiile lor în limita resurselor financiare de care dispun, urmează să-şi stipuleze măsurile prioritare în vederea finanţării de la bugetele unităţilor administrativ-teritoriale.

9. Concomitent, Guvernul Central îşi va putea delega unele din funcţiile sau atribuţiile sale pentru a fi exercitate de către autorităţile locale, care urmează a fi recompensate pentru aceste activităţi prestate cu resurse financiare de la bugetul guvernului central.
10. În acelaşi timp, resursele financiare acumulate de către autorităţile locale nu sunt accesibile pentru Guvernul Central şi insuficienţa de resurse financiare pentru propriile necesităţi nu se compensează de la Bugetul de Stat.
11. Autorităţile administraţiei publice ale unităţilor administrativ-teritoriale pot crea fonduri de rezerve şi pot aproba regulamente privind utilizarea acestor fonduri. Fondurile de rezervă sunt destinate în special finanţării unor acţiuni sau măsuri, iniţial, prevăzute la aprobarea bugetelor respective.
12. La baza bugetelor unităţilor administrativ-teritoriale, stă principiul echilibrului bugetar (balanţa bugetară). Conform acestui principiu, autorităţile publice au dreptul de a aproba şi efectua cheltuieli numai în limita resurselor financiare disponibile. Acolo şi atunci unde şi când autorităţile publice locale nu-şi vor asigura colectarea impozitelor preconizate, vor fi obligate, în acest caz, să-şi reducă devizul de cheltuieli.
13. Unităţile administrativ-teritoriale sunt obligate să menţină disciplina financiară în teritoriu.

Rolul statului central apare, din acest punct de vedere, în cadrul politicii generale de dezvoltare a organismelor şi instituţiilor autonomiei administrative locale, în generarea de experienţă şi sprijin pentru construcţia instituţională a organismelor fiscale subordonate autorităţilor locale. Gradul de implicare a autorităţilor în activităţile economice şi sociale variază în cazul fiecărei ţări în parte, datorită evoluţiei istorice, patrimoniului cultural, mediului social şi relaţiilor externe.

Cu scopul de a se asigura un plan de acţiuni coerent orientat spre realizarea independenței și a unei autonomii financiare reale la nivel local, la 5 aprilie 2012, descentralizarea în Republica Moldova a luat amploare prin elaborarea și adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr.68 pentru aprobarea *Strategiei Naţionale de Descentralizare* şi a *Planului de acţiuni privind implementarea Strategiei Naţionale de Descentralizare* pentru anii 2012–2015, care este dedicat promovării ascendente şi continue prin procedee judicioase, în atmosferă de toleranţă şi cooperare, în termene rezonabile, cu rezultate sesizabile vis-à-vis *de îmbunătăţirea afacerilor publice comunitare şi regionale a acţiunilor de descentralizare fiscală*. Documentul integrează acțiuni în domeniile-cheie ale procesului de descentralizare fiscală: transferul de competenţe, alocare a veniturilor şi aranjamentele instituţionale. La moment, este principalul document de politici în domeniul administraţiei publice locale, ce determină mecanismele naţionale în domeniul descentralizării şi asigurării unei autonomii locale autentice pentru autorităţile administraţiei publice locale.

Prezenta strategie are drept *scop* crearea unei administrații publice locale democratice și autonome, care să asigure, în mod echitabil, prestarea serviciilor publice de calitate și managementul eficient al competențelor locale. Transferul de competenţe se orientează spre realizarea delimitării certe a acestora între organele administraţiei publice de diferite nivele şi eficientizarea furnizării bunurilor şi serviciilor de interes local prin finanţarea lor suficientă. Alocarea veniturilor are ca finalitate extinderea propriilor încasări şi raţionalizarea transferurilor interbugetare prin definirea sistemului de impozite şi taxe locale şi stabilirea relaţiilor directe între nivelele de guvernare.

Considerăm oportun ca prevederile ce ţin de promovarea politicii descentralizării fiscale să fie incluse în toate documentele strategice de stat cu influenţă directă sau indirectă, care vor fi elaborate pe viitor de Guvernul Republicii Moldova sau de organele subordonate. Totodată, este necesar de asigurat consistenţa acestor prevederi, consolidarea şi generalizarea lor în documente unice (Strategia naţională de descentralizare financiară) şi un mecanism eficient de aplicare (planuri de acţiuni cu indicarea termenelor şi instituţiilor responsabile, cadrul instituţional adecvat).

Bibliografie:

1. Carta europeană a autonomiei locale. Raport explicativ. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.* 2011, nr.141.
2. CHIVRIGA A., FURDUI V., Politici publice nr.6, 2009, *Organizarea şi funcţionarea APL în Republica Moldova: competenţe, structura şi resurse*, IDIS „Viitorul”;
3. *Descentralizarea fiscală. Provocări pentru Republica Moldova* / grupul ed.: Tatiana Manole; coord.: Svetlana Arionescu; consultant şt.: Oleg Stratulat. – Chişinău, Epigraf, 2006.
4. Legea pentru aprobarea Strategiei naţionale de descentralizare şi a Planului de acţiuni privind implementarea Strategiei naţionale de descentralizare pentru anii 2012–2015: nr. 68 din 05.04.2012. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr.143-148, art. nr. 465.
5. http://descentralizare.gov.md - site- ul Reformei de Descentralizare (citat 07.03.2015).
6. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=344005

ARMONIZAREA POLITICII FISCALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Lector univ. Corina BULGAC, drd. ASEM
corina-777@mail.ru

The EU integration process is making significant progress among increasing number of EU members, as well as by countries potential candidates to EU membership. The acceptance of the EU recommendations and guidelines has had a positive impact on the EU potential member's countries, as well as on the countries, which strategy are not to become an EU member in the near future. This is because these countries are small and open economically to the rest of the world, they has a high competitive advantage regarding the export operations. The significant importance are the efforts done by the RM towards EU integration, legislation and fiscal policies harmonization. The process of legal and fiscal harmonization to EU requirements has undertaken in two stages: firstly, to eliminate the barriers for entry for trade, investments and foreign capital and, secondly, to comply the national standards and procedures with EU requirements. The result of these two stages is the development of the modern and ethical fiscal legislation. This logic follows the basic contingencies made by the RM versus EU regarding the fiscal policies.

Cuvinte-cheie: *Integrare Europeană, armonizarea politicii fiscale, obiectivele politicii fiscale, cote, impozite directe, impozite indirecte.*

JEL: F15, G38, H30, H87

Introducere: Integrarea europeană a devenit, din ce în ce mai mult, cel mai des utilizat termen în discursurile publice. Pe măsura apropierii UE de hotarele Republicii Moldova, subiectul integrării europene interesează tot mai mult factorii de decizie din ţara noastră.

Procesul de integrare în UE face progrese rapide, în ceea ce priveşte creşterea numărului de membri ai UE şi a eforturilor multor altor ţări de a deveni membre ale UE. Acceptarea recomandărilor şi îndrumărilor UE influenţează ţările nemembre ale UE, chiar şi ţările a căror strategie nu include aderarea la UE încearcă să se adapteze recomandărilor acesteia, deoarece aceste ţări sunt mici şi deschise din punct de vedere economic, au o competitivitate înaltă în ceea ce priveşte exportul.

Din perspectiva Uniunii Europene ca un ansamblu de state care au o politică și obiective comune, prin intermediul fiscalității, se exercită o puternică influență asupra multiplelor procese economice care au loc în cadrul acestei structuri, precum și în cadrul fiecărui stat membru. Principalul instrument utilizat de UE în scopul influențării politicilor fiscale ale celor 28 de țări membre îl constituie metoda coordonării fiscale, la baza acesteia stând două principii ale integrării europene. Primul principiu constă în respectarea politicilor fiscale ale tuturor țărilor în măsura în care acestea răspund obiectivelor și cerințelor de funcționare ale pieței unice, precum și cât timp nu creează discrepanțe majore în cadrul Uniunii. Iar cel de-al doilea principiu constă în menținerea unei subordonări determinate de existența unor fluxuri informaționale verticale între instituțiile europene și guvernele naționale.

În contextul eforturilor Republicii Moldova îndreptate spre o mai mare integrare în UE, armonizarea legislaţiei şi a sistemelor fiscale este de o importanţă specială. Procesul de armonizare are loc în două etape – eliminarea tuturor tipurilor de bariere fiscale pentru schimbul de mărfuri, încasări şi investiţii şi, eventual, alinierea normelor şi procedurilor fiscale naţionale la normele şi procedurile comune adoptate în UE. La baza acestor două etape, se află dezvoltarea treptată a unei administraţii fiscale moderne şi obiectiv echitabile. Această logică reprezintă fundamentul pentru angajamentele Republicii Moldova vis-à-vis de UE în domeniul impozitării.

Un aspect important al „calității" finanțelor publice îl reprezintă politica fiscală promovată de statele europene. Scopul principal al impozitării este de a asigura resursele financiare pentru finanțarea serviciilor publice. Se pot adăuga și alte obiective complementare, în mod normal, serviciile asigurate de sistemul public fiecărui cetățean nu sunt direct proporționale cu plățile efectuate de fiecare contribuabil, impozitarea are și rolul de redistribuire a veniturilor.

Dacă, în cazul politicii monetare, se poate vorbi de o politică unică, politica fiscală a statelor membre a rămas în zona de autonomie națională în elaborarea politicii macroeconomice, respectiv cel mai important instrument al statului în asigurarea stabilității economice.

Politica în domeniul impozitării este esențială pentru toate statele membre, iar acțiunile unei țări pot avea impact nu numai în acea țară, dar și în țările învecinate.

Decizia autorităților comunitare, în ce privește colectarea de resurse bugetare la nivelul Uniunii Europene, este că, indiferent de modul cum va fi construit sistemul resurselor proprii ale Uniunii, la baza acestuia vor trebui să fie așezate principiile suveranității fiscale a țărilor membre și neutralității fiscale, orice impunere de impozit la nivel comunitar prin directivă privind modificări de impozite la nivel național, de care să beneficieze, în mod direct, întreaga Uniune Europeană, fiind în acest moment doar o opțiune a cărei implementare va depinde doar de unanimitatea în ceea ce privește o astfel de decizie. Cu toate dezavantajele

sale, am putut demonstra că o concurenţă de natură fiscală în spaţiul unic a generat şi generează, în continuare, beneficii economice în întreaga Uniune, prin definirea unui cadru dinamic, care să permită dezvoltarea întreprinderilor, însă, în acelaşi timp, impune crearea unui nivel adecvat de coordonare fiscală între ţările membre, care deşi nu are ca obiectiv armonizarea cotelor de impunere, prin avantajele sale, poate contribui la distribuirea pe o scară mai largă a beneficiilor competiţiei fiscale la întreprinderi, salariaţii acestora şi consumatorii finali. La nivelul UE, politica fiscală este subordonată Tratatului de înfiinţare a Comunităţii Europene, care prevede: eliminarea taxelor vamale între ţările membre şi a oricăror altor măsuri cu efect similar; asigurarea liberei concurenţe în cadrul pieţei comune. În plus, Tratatul de la Maastricht impune membrilor uniunii monetare limitarea deficitelor bugetare la 3% din PIB, membrilor neparticipanţi la uniunea monetară fiindu-le recomandat să evite deficitele substanţiale.

Tratatul este un acord cu forţă juridică obligatorie între statele membre ale UE. În el sunt stabilite obiectivele UE, regulile de funcţionare a instituţiilor europene, procedura de luare a deciziilor şi relaţiile existente între Uniune şi statele membre. Tratatele sunt modificate pentru a permite creşterea eficienţei şi transparenţei UE, pentru a pregăti extinderile viitoare şi pentru a introduce noi domenii de cooperare. În baza tratatelor, instituţiile UE au posibilitatea de a adopta acte legislative, pe care statele membre le aplică ulterior.

Cerinţele de bază pentru armonizarea ţărilor non-UE au fost iniţial definite în termeni de creare a sistemelor compatibile de TVA şi accize şi dezvoltarea administraţiilor fiscale spre promptitudinea de a participa efectiv în cooperarea administrativă şi activităţile de oferire a asistenţei reciproce referitoare la soluţionarea problemelor legate de evaziunea fiscală la frontiere prin colectarea şi schimbul de informaţii. Aproximarea detaliilor mai fine ale Acquis-ului UE în domeniul fiscal (inclusiv armonizarea cotelor minime ale impozitelor indirecte şi ale impozitelor directe principale din Directive) sunt, în general, lăsate pentru ultimele etape ale procesului de integrare a ţărilor candidate.

În ceea ce priveşte măsura în care ar trebui să se realizeze procesul de armonizare, analiza a pornit de la o constatare evidentă: între armonizare şi uniformizare există diferenţe semnificative, iar efectele induse de fiecare tip de abordare sunt destul de mari.

Stabilirea cotelor minime pentru TVA şi accize în UE s-a dovedit a fi cele mai provocatoare aspecte ale procesului de integrare în UE, în ceea ce priveşte Acquis-ul UE privind politica şi legislaţia fiscală. În evaluarea măsurii în care legile şi politicile identificate, în această publicaţie, au fost/trebuie să fie armonizate în Moldova şi a recomandărilor noastre pentru anii ce urmează, concluziile-cheie vizând impozitarea directă, indirectă şi dezvoltarea administrării fiscale din Moldova sunt după cum urmează.

Aderarea la Uniunea Europeană presupune pentru ţările candidate şi uniformizarea sistemelor naţionale de prelevări obligatorii în vedere asigurării liberei circulaţii a persoanelor,a mărfurilor şi serviciilor,a capitalurilor,precum şi pentru a permite un joc liber al concurenţei. Astfel, în cazul impozitelor indirecte, se recomandă eliminarea discriminărilor fiscale directe, care conferă avantaje produselor naţionale,în raport cu produsele provenite din celelalte ţări membre. În plus, este necesară armonizarea, în ceea ce priveşte TVA, accizele etc., întrucât impozitele indirecte afectează libera circulaţie a mărfurilor şi prestare de servicii.

În cazul impozitelor directe, necesitatea armonizării este mai puţin evidentă decât în cazul impozitelor indirecte. Unele aspecte ale fiscalităţii directe nu necesită armonizarea şi nici coordonarea, fiind lăsate la aprecierea ţărilor membre şi candidate, însă ele trebuie să respecte principiile fundamentale ale libertăţii de circulaţie a mărfurilor,persoanelor,serviciilor şi capitalurilor. În cazul impozitelor directe, principalul aspect problematic se referă la necesitatea de a scuti dividendele achitate de către filialele din RM societăţilor-mamă din statele membre ale UE de reţinerea impozitului la sursă. Unele prevederi ale Codului Fiscal, în ceea ce priveşte cooperarea cu statele membre ale UE, sunt, de asemenea, considerate dorite.

Raportat la impozitarea veniturilor persoanelor, trebuie ţinut cont de faptul că acesta este un atribut al fiecărui stat membru, ceea ce presupune riscul ineviabil al unor obstacole în calea liberei circulaţii a forţei de muncă, riscul evaziunii fiscale, precum şi riscul migrării forţei de muncă înalt calificate. Pentru reducerea acestor riscuri, trebuie concentrat efortul de coordonare fiscală pe trei obiective majore:

- eliminarea obstacolelor fiscale din circulaţia liberă a forţei de muncă şi a serviciilor pe care acestea le asigură (discriminarea fiscală şi dubla impozitare);
- evitarea evaziunii transfrontaliere;
- prevenirea competiţiei dăunătoare.

În cazul impozitelor indirecte, se pune problema la sistemul TVA, cât şi la legislaţia cu privire la accize din RM. În ceea ce priveşte TVA, recomandările specifice se axează pe extra-scutirile de TVA, sistemul cotei zero, activităţile de restituire a TVA şi facturile TVA, pe definirea legală a locului de prestare a serviciilor, combaterea fraudei TVA şi colectarea îmbunătăţită a TVA. În domeniul accizelor, problemele principale se referă la cote, baza unităţii pentru impunerea accizelor, necesitatea unei legislaţii ulterioare

(referitoare la apariţia obligaţiei fiscale şi depozitare) şi tratamentul zonelor libere. O abordare treptată a acestor probleme se recomandă să fie concentrată, în primul rând, pe punctele sistemice, şi doar mai târziu, pe armonizarea cotelor minime de impozitare indirectă.

Includerea TVA-ului, ca unic impozit în cadrul sistemului fiscal, constituie una dintre condiţiile obligatorii pentru ţările care vor să adere la UE. Începând cu anul 1993, devine activ principiul: orice cetăţean al UE poate să achiziţioneze orice bunuri pentru consumul propriu din orice stat din cadrul UE, TVA-ul fiind plătit în ţara în care s-a achiziţionat. Această reglementare ar reflecta anularea serviciilor vamale. Reglementările existente în cadrul armonizării structurii fiscale pot fi rezumate, în felul dat :

- Rata-standard de TVA trebuie să se înscrie între 15-19%, rată aplicată, în majoritatea cazurilor bunurilor şi este dominată în cadrul sistemului.
- Pe de o parte s-a stabilit că o rată înaltă de impozitare se foloseşte la o anumită categorie de bunuri şi ca rezultat, are loc limitarea caracterului regresiv al taxei de consumaţie. Bunurile trebuie alese cu chibzuinţă, deoarece apare diferenţe în ceea ce priveşte consumul acestora.
- Directivele admit existenţa ratei zero sau a unei rate sub 5%,în cazul exporturilor şi a unor servicii sociale.

Comisia Europeană, prin Directoratul General de Impozitare și Uniunea Vamală, a publicat un material-sinteză privind Cotele de TVA aplicabile în Statele Membre ale Uniunii Europene, valabile la data de 01 ianuarie 2012. [VAT Rates Applied in the Member States of the European Union].

Cea mai mare cotă-standard TVA (27%) este în Ungaria, iar cea mai mica (15%) este în Luxemburg și Cipru. Figura 1 ne relevă cum sunt respectate aceste reglementări:

TVA in UE	Cote TVA	Cote TVA reduse	TVA in Europa (non-UE)	Cote TVA	Cote TVA reduse
Austria	20%	12% / 10%	Albania	20%	-
Belgia	21%	12% / 6%	Andorra	4,5%	1%
Bulgaria	20%	7%	Azerbaidjan	18%	10,5% / 0%
Cehia	20%	10% / 0%	Armenia	20%	0%
Cipru	15%	8% / 5%	Belarus	20%	-
Croatia	23%	10% / 0%	Bosnia si Hertegovina	17%	0%
Danemarca	25%	-	Elvetia	8%	3,8% / 2,5%
Estonia	20%	9%	Georgia	18%	0%
Finlanda	23%	13% / 9%	Islanda	25,5%	7%
Franta	19,6%	5,5% / 2,1%	Liechtenstein	7,6%	3,6% / 2,4%
Germania	19%	7%	Macedonia	18%	5%
Grecia	23%	13% / 8% / 6,5%	Moldova	20%	8% 6%,0%
Irlanda	21%	13,5% / 9% / 4,8%	Muntenegru	17%	-
Italia	21%	10% / 6% / 4%	Norvegia	25%	14% / 8%
Letonia	22%	12% / 0%	Rusia	18%	10% / 0%
Lituania	21%	9% / 5%	Serbia	18%	8% / 0%
Luxemburg	15%	12% / 9% / 6% / 3%	Turcia	18%	8% / 1%
Malta	18%	5%	Ucraina	20%	0%
Marea Britanie	20%	5% / 0%			
Olanda	21%	6% / 0%			
Polonia	23%	8% / 5% / 0%			
Portugalia	23%	13% / 6%			
Romania	24%	9% / 5%			
Slovacia	20%	10% / 6%			
Slovenia	20%	8,5%			
Spania	18%	8% / 4%			
Suedia	25%	12% / 6%			
Ungaria	27%	18% / 5%			

Figura 1. Cotele TVA în statele member ale UE

***Sursa**: European Commission Taxation and Customs Union. [citat 18 martie 2016]. Disponibil: < http://codfiscal.net/media/vat_rates_en.pdf>*

Deci, putem concluziona că figura de mai sus ne arată limpede care sunt statele cu probleme în respectarea directivelor. Pentru a vedea modul în care economiile în tranziţie reuşesc să se încadreze în limitele referitoare la ratele TVA, trebuie să afirmăm că, în majoritatea cazurilor, rata impozitului de bază este depăşită, pe parcurs ar trebui să se apeleze la scăderea ratelor de bază, poate prin creşterea ratelor de impozitare mai scăzute sau prin transferarea unui bun de sub incidenţa unei rate scăzute sub cea de bază.

Conform Art. 96 din Codul Fiscal, cota TVA standard este de 20% din valoarea livrării impozabile de mărfuri/servicii efectuate pe piaţa internă a Republicii Moldova, precum şi din valoarea impozabilă a mărfurilor/serviciilor importate, TVA este mai mare cu 1 p.p., în comparaţie cu alte state, dar acest lucru se pare că are un impact nesemnificativ asupra competitivităţii Republicii Moldova la nivel internaţional, întrucât nu afectează preţurile relative ale factorilor de producţie ale ţării.

O mare atenţie se acordă şi accizelor, deoarece acestea sunt evidente în preţurile produselor, întrucât există pericolul de a crea obstacole în calea pieţei libere europene. O rată înaltă a accizelor denotă faptul că bunurile impozabile au o elasticitate a cererii foarte scăzută, de aceea, se recomandă o analiză minuţioasă a bunurilor care sunt supuse impozitării.

În continuare, pe baza figurei 2, analizăm volumul şi structura prelevărilor fiscale obligatorii (% PIB) în ţările membre ale Uniunii Europene şi în ţările candidate la UE.

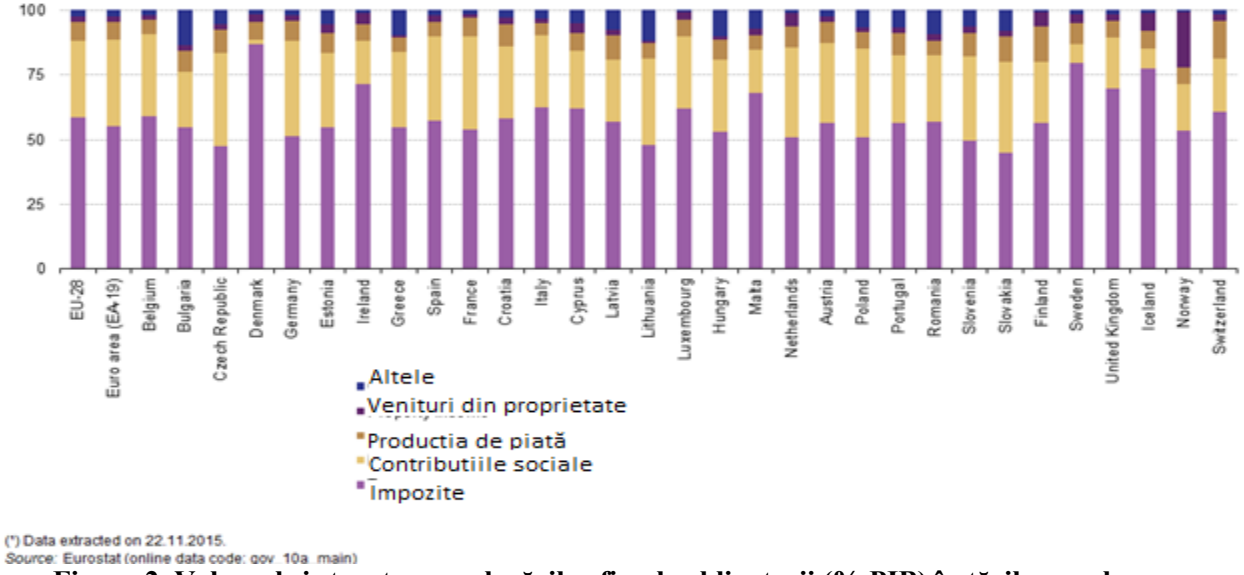

Figura 2. Volumul şi structura prelevărilor fiscale obligatorii (% PIB) în ţările membre ale Uniunii Europene şi în ţările candidate la UE

***Sursa**: Eurostat-statiscs-expained. [citat 18 martie 2016].*

Disponibil: <http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_finance_statistics/ro>

Principalele venituri ale administraţiei publice constau din impozite, contribuţii sociale, vânzări şi venituri din proprietate. În mare parte, observăm că, în totalul veniturilor, predomină, cu o pondere mare sarcinile fiscale, în Danemarca se constată o pondere de circa 80%, Polonia 50%, Slovenia 45% etc. Conform analizei redate prin figura 2, putem estima faptul că impozitelor le revine o pondere majoră în total veniturilor bugetare, astfel putem deduce faptul că ţările cu o astfel de pronunţare duc o politică bine stabilită în ceea ce priveşte antrenarea impozitului ca pârghie economico-financiară. O astfel de situaţie reflectă puterea legislativă şi politică în reglementarea vectorului economiei.

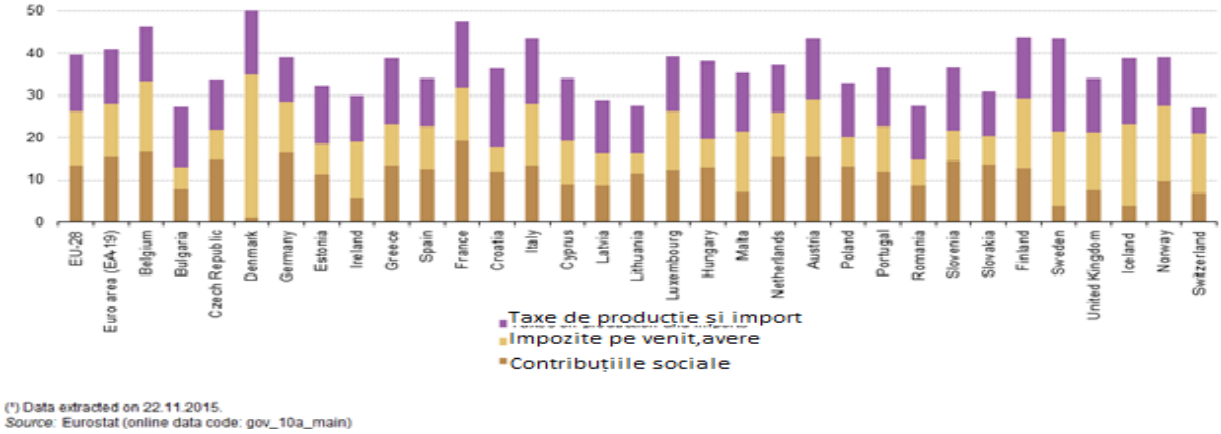

Figura 3. Principalele componente ale veniturilor publice

***Sursa:** Eurostat-statiscs-expained. [citat 18 martie 2016].*

Disponibil: <http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_finance_statistics/ro>

În 2014, veniturile publice totale în UE-28 s-au ridicat la 45,2 % din PIB (în scădere de la 45,4 % din PIB în 2013), acest lucru se vede în figura 3.

Veniturile au crescut, într-un mod constant, în perioada 2009-2014, ducând astfel la o scădere a deficitului. Cu toate acestea, între 2008 şi 2009, veniturile publice au scăzut în ambele zone, cu 378 miliarde EUR în UE-28 şi cu 155 miliarde EUR în ZE-19.

La nivelul UE-28, principalele componente ale veniturilor publice totale sunt impozitele şi contribuţiile sociale nete. În 2014, impozitele au reprezentat 58,8% din veniturile totale în UE-28 şi 55,5% în ZE-19. În ceea ce priveşte statele membre ale UE luate individual, importanţa relativă a diferitelor categorii de venituri a variat foarte mult. De exemplu, în 2014, impozitele au reprezentat sub 50 % din veniturile publice în Slovacia, Lituania, Republica Cehă şi Slovenia, dar s-au ridicat la 86,4% din veniturile publice totale în Danemarca şi la 77,9% în Suedia). Principalele tipuri de venituri publice sunt impozitele curente pe venit şi pe patrimoniu etc., impozitele pe producţie .

Din analiza veniturilor realizate pe ansamblul Uniunii Europene, în anul 2014, se constată că impozitele directe participau cu 66,6%, iar cele indirecte cu 33,4%. Dintre impozitele directe, cele mai mari ponderi le aveau impozitele pe venit şi pe profit (34,5% din totalul veniturilor) şi contribuţiile la securitatea socială (28,6%), iar dintre impozitele indirecte - cele percepute pe bunuri şi servicii (30,9%). În prezent, datele nu se diferenţiază mult de cele precedente, adică, marea majoritate a veniturilor fiscale ale Uniunii Europene continuă să fie formate din impozite şi taxe.

Deci, putem remarca faptul că fiecare stat dezvoltat sau în curs de dezvoltare are anumite particularităţi fiscale. Acestea se evidenţiază prin faptul că majoritatea statelor, printre care Franţa şi Germania, pun un accent sporit pe veniturile din impozite directe, iar presiunea fiscală este foarte ridicată. În schimb, în Danemarca, contribuţiile sociale sunt extrem de reduse, pe când impozitele ecologice sunt destul de variate şi au cote ridicate. Caracteristic pentru noile state ale Uniunii Europene, precum Ungaria, este faptul că veniturile din impozite indirecte prevalează asupra celor din impozite directe, iar politica fiscală este orientată spre promovarea privatizării şi încurajarea economiilor şi a investiţiilor. De menţionat este faptul că noile state membre ale UE au adoptat cote fixe de impozite.

În RM, creşterea semnificativă a veniturilor bugetului public naţional, în fond, se explică prin faptul că, începând cu 1 ianuarie 2015, se implementează, pe tot teritoriul republicii, noul sistem de stabilire a relaţiilor între bugetul de stat şi aceste bugete, cu preluarea la finanţare la bugetul de stat a instituţiilor de învăţământ general şi a competenţelor delegate autorităţilor publice locale, prin transferuri către aceste bugete.

Structura veniturilor bugetului public naţional pe grupuri de impozite, pe anii 2012-2015, se prezintă în următoarea diagramă:

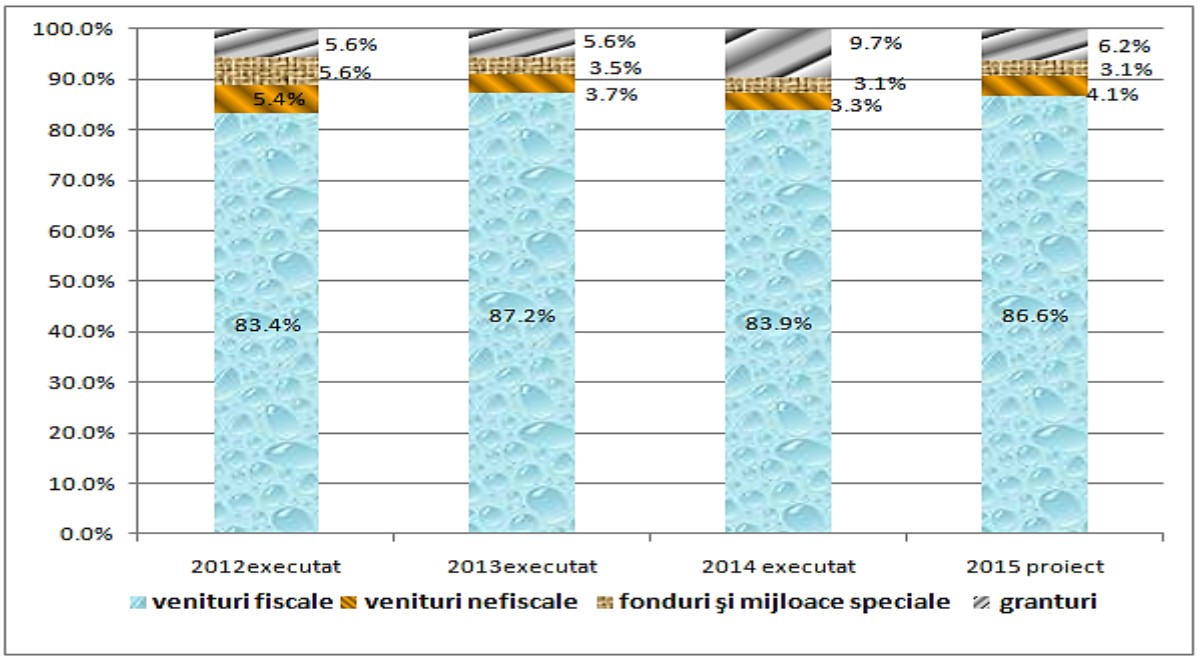

Figura 4. Componentele venitului public în RM

Sursa: *Legea bugetului de stat pentru anul 2015. [citat 18 martie 2016]. Disponibil:http://www.parlament.md/Informa%C8%9Biipublice/Bugetuldestat/tabid/162/language/ro-RO/Default.aspx*

În structura veniturilor bugetului public naţional, o pondere majoră este deţinută de veniturile fiscale, astfel, în anul 2015, s-a preconizat să constituie circa 86,6 la sută (39 068,9 mil. lei), faţă de 83,9 la sută (35 630,7 mil. lei) în anul 2014 scontat. Din totalul acestora, 44,1 la sută le revin impozitelor directe (17 233,8 mil. lei) şi 53,0 la sută impozitelor indirecte (20 708,9 mil. lei). Ca pondere în PIB impozitele directe vor deţine în anul 2015 – 14,6%, cu 0,2 p.p. mai mult decât executat 2014. Din figura 5, observăm actorul principal în cadrul formării bugetului naţional public.

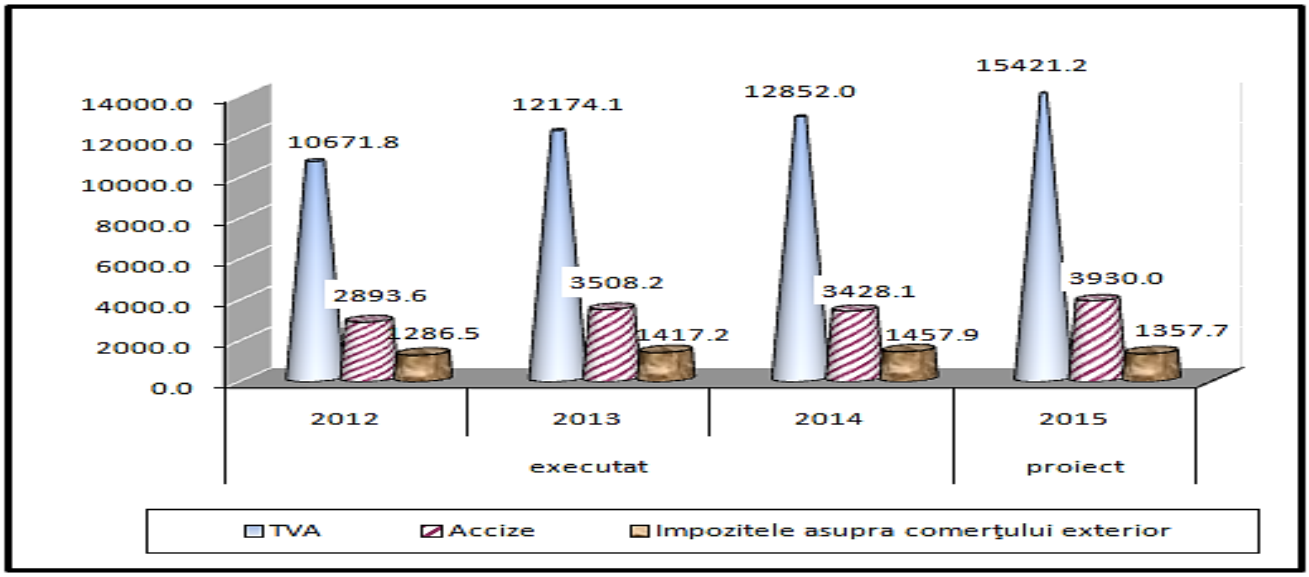

Figura 5. Dinamica încasărilor din impozitele indirecte în RM
Sursa: *Legea bugetului de stat pentru anul 2015. [citat 18 martie 2016].*
Disponibil: http://www.parlament.md/Informa%C8%9Biipublice/Bugetuldestat/tabid/162/language/ro-RO/Default.aspx.

Principala sursă de venituri indirecte este TVA-ul - 15421,2 mil.lei sau 74,4 la sută, astfel va depăşi nivelul executat în anul 2014 cu 20,0 la sută sau cu 2569,3 mil.lei. Ca pondere în PIB, aceste venituri vor atinge nivelul de 13,0%, şi vor depăşi nivelul anului 2014 cu 1,5 p.p. O altă sursă o constituie accizele, care sunt în sumă 3930,0 mil.lei, cu 501,9 mil.lei mai mult, faţă de anul 2014. Ca pondere în PIB, accizele vor înregistra 3,3% cu 0,2 p.p. mai mult, faţă de cel executat în anul 2014. Într-un studiu comparativ, rezultă că Republica Moldova se atribuie, în mare parte, directivelor europene, ceea ce rezultă că avem eficienţă în privinţa armonizării fiscale.

Pe baza cercetării recente, este clar că nivelul general de impozitare din Moldova (la nivel de 34% din PIB) nu sunt, în particular, înalte, dar nici mici, conform standardelor internaţionale. Impozitarea în RM, la nivel de 17% din PIB, nu reprezintă o povară fiscală, în special, grea în conformitate cu standardele internaţionale. În plus, cea mai înaltă cotă a impozitului pe venitul persoanelor fizice (18%) este sub nivelul standardelor internaţionale a cotei medii de 30%. Cota TVA de 20% este puţin mai ridicată decât media la nivel internaţional.

Concluzii. În timp ce RM are un sistem fiscal coerent şi rezonabil, iar baza pentru impozitarea directă şi indirectă este compatibilă cu normele UE, progresul ulterior din reforme şi soluţionarea problemelor principale vis-à-vis de angajamentele prezente faţă de UE au fost limitate din cauza politicilor Ministerului Finanţelor. Agenda continuă a aproximării UE referitoare la legislaţia şi politica fiscală rămâne importantă pentru economia Moldovei, investitorii locali şi mediul de afaceri, căci este clar că sunt unele armonizări, care necesită o perioadă mai îndelungată în comparative cu altele ce se pot realiza rapid de exemplu, restituirea TVA, pot fi realizate destul de repede.

În termeni ai legislaţiei UE, în timp ce UE are careva putere pentru a produce legi şi a armoniza sistemul impozitării indirecte, în ceea ce priveşte impozitarea directă, dreptul de a organiza sistemul fiscal, alegerea ratelor, aplicarea scutirilor etc. este oferit în general suveranităţii naţionale exclusive şi legilor statelor membre ale UE.

Procesul de armonizare a legislaţiei şi politicii fiscale în ţările non-UE trebuie să fie bazat pe cerinţele principale legale şi instituţionale referitoare la ţările candidate pentru calitatea de membru al UE, deoarece acestea stabilesc analize comparative relevante pentru o etapă mult mai avansată a procesului de integrare în UE.

Bibliografie:

1. Codul Fiscal, al RM. Titlul III .Taxa pe Valoarea Adăugată, Legea Republicii Moldova Nr. 1053-XIV din 02.11.2000.
2. Art.96
3. CÎMPEANU, E., PANAINTE, A., STOIAN, A., ȚÎȚU, L, VASILESCU, D, BRAȘOVEANU, I., TUDOR, R., MIRICESCU, E.. *Finanțe publice.* Bucureşti. Editura: Universitar, 2004, p.187. ISBN: 973-8499-77-1.
4. STUART, E. *Legislaţia şi politica fiscală: armonizarea legislaţiei Republicii Moldova cu standardele UE*. Chişinău. Editura: IBF International Consulting în consorţiu cu DMI, IRZ, Nomisma, INCOM şi Institutul de Politici Publice, 2003. ISBN: 978-9975-4099-1-9.
5. NEMEC, Juraj,WRIGHT, Glen. *Finanțe publice: teorie și practici în tranziția central-europeană.* Bratislava. Editura: Ars Longa, 2000, p.225-226.ISBN: 973-9325-35-1.
6. *http://codfiscal.net/media/vat_rates_en.pdf*>
7. *http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Government_finance_statistics/ro*>
8. *http://www.parlament.md/Informa%C8%9Biipublice/Bugetuldestat/tabid/162/language/ro-RO/Default.aspx.*
9. *www.worldshipp.com*

PRACTICA INTERNAŢIONALĂ DE ORGANIZARE A ACTIVITĂŢII TREZORERIALE

Lect. sup. Rodica CERNIT, ASEM,
rodica_cernit@mail.ru

Deep scientific study of the role of treasury execution of the budget in public finance regulatory system in Moldova are generated by specific features of the national economy and the positive experience of the existence of treasury bodies in other countries. Establishment of the single account across Moldova will allow you to move to a qualitatively new system of planning and financial forecasting.

Cuvinte-cheie: *cont trezorerial unic, practici internaționale, fluxuri de numerar, sistem bugetar, resurse financiare.*
Clasificarea JEL: E63, H61

Introducere

Având în vedere importanţa contextului economic, în care ţările sunt supuse unui proces accentuat de internaţionalizare, în continuare, ne propunem să analizăm practicile trezoreriale în unele ţări şi grupuri de ţări, care au unele elemente de dezvoltare comune. În plus, Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional sunt implicate activ, în ultimii ani, în oferirea suportului guvernelor ţărilor ex-sovietic şi altor ţări din Europa de Est de a implementa/moderniza structurile instituţionale care gestionează finanţele publice.

Scopul lucrării constă în identificarea celor mai bune practici, care ar putea servi drept exemplu de implementare, gestionare, îmbunătăţire sau dezvoltare a sistemului trezorerial al tării.

Ținându-se cont că Republica Moldova se dezvoltă într-un anumit context regional, prezintă interes practica trezorerială a României şi Ucrainei.

În România, gestionarea resurselor financiare publice se realizează printr-un sistem unitar de bugete. Acest sistem unitar şi corelat de fonduri este reunit în ceea ce se cheamă bugetul general consolidat, care reflectă, la nivelul unui an, ansamblul veniturilor şi cheltuielilor statului şi a celorlalte entităţi de drept public, cu eliminarea dublelor înregistrări (în vederea evitării dublei evidenţe a acestora), ce pot să apară, ca urmare a transferurilor de resurse între diverse verigi ale sistemului bugetar, prin operaţiunea de consolidare.

Înfiinţarea Trezoreriei finanţelor publice, în România, a completat cadrul instituţional prin care statul şi-a creat posibilitatea de a-şi stabili şi aplica politica de venituri şi cheltuieli, organizându-şi activitatea financiară atât la nivel central, cât şi teritorial. Astfel, a devenit posibilă creşterea responsabilităţii utilizării banilor publici, cât şi asupra asigurării finanţării obiectivelor şi acţiunilor aprobate. Ca urmare, prin Trezorerie este posibilă cunoaşterea şi rezolvarea implicaţiilor specifice gestiunii financiare publice. În plus, Trezoreria facilitează folosirea de către Ministerul Finanţelor Publice, cu ocazia întocmirii, aprobării şi execuţiei bugetului public, a instrumentelor de analiză fundamentală şi de supraveghere a realizării echilibrului financiar, monetar, valutar şi a datoriei publice[1].

Importanţa organizării sistemului Trezoreriei publice, în România, rezultă din următoarele considerente:[2]

- este considerat cel mai potrivit sistem de organizare a execuţiei finanţelor publice, protejându-le de toate riscurile;

– permite soluţionarea unor importante probleme financiare, prin mijlocirea operaţiilor specifice (gestionarea creditelor externe primite de către Guvern pentru sprijinirea programelor de reformă; mobilizarea resurselor financiare din economie pentru acoperirea deficitului bugetar şi pentru serviciul datoriei publice; finanţarea obligaţiilor statului asumate prin acorduri guvernamentale cu decontare în conturile de clearing, barter şi cooperare economică, în vederea echilibrării importurilor cu exporturile);
– permite cunoaşterea permanentă a resurselor publice şi asigură previziunea nevoilor de împrumuturi pentru finanţarea deficitului bugetar.

Trezoreria publică cuprinde totalitatea resurselor de care dispune statul. Ea nu se limitează, însă, numai la execuţia bugetului de stat. Astfel, prin Trezoreria publică, s-a realizat separarea finanţelor sectorului public de resursele private din conturile distincte la bănci. De asemenea, prin Trezoreria publică, se realizează şi politica de plasamente financiare din disponibilităţile temporare aflate în conturile trezoreriei, asigurând, pe de o parte, valorificarea disponibilităţilor temporare (surplusul de încasări faţă de plăţi), iar pe de altă parte, sprijinirea, prin mecanismele statului, a procesului de tranziţie.

Prin urmare, Trezoreria publică reprezintă un sistem unitar şi integrat prin care statul asigură efectuarea operaţiunilor de încasări şi plăţi privind fonduri publice, inclusiv cele privind datoria publică, şi a altor operaţiuni ale statului, în condiţii de siguranţă şi în conformitate cu dispoziţiile legale în vigoare. *Principiile bugetare* reprezintă o sinteză a experienţei practicii bugetare, dar şi a cerinţelor şi exigenţelor presupuse de procesul elaborării şi execuţiei bugetului de stat. Legislaţia bugetară se bazează pe aceste principii şi le include ca norme juridice. Reflectarea lor juridică nu poate fi însă rigidă, ci adaptată intereselor şi particularităţilor economice, caracterizând nu doar statul de referinţă, ci chiar orientarea regimului de stat, a organului legislativ sau a guvernelor,[3].

În România, conform Legii privind finanţele publice, la baza elaborării şi executării bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat, bugetelor locale şi bugetelor fondurilor speciale stau: principiul universalităţii; principiul publicităţii; principiul unităţii bugetare; principiul anualităţii; principiul specializării bugetare; principiul unităţii monetare. Conform principiului universalităţii, veniturile şi cheltuielile se includ în buget în totalitate, în sume brute. De asemenea, veniturile bugetare nu pot fi atribuite direct unei cheltuieli bugetare anume, cu excepţia donaţiilor şi sponsorizărilor, care au stabilite destinaţii distincte.

Trezoreria de Stat din Ucraina a preluat, începând cu anul 1997, funcțiile de execuție a bugetului, efectuate anterior de departamentele financiare ale Ministerului de Finanțe. A fost înființată o organizație a trezoreriei pe trei niveluri, cu birouri în oficiul central, 26 de regiuni și aproximativ 700 de raioane. A fost pusă în aplicare o structură specifică de clasificare bugetară. Au fost închise majoritatea conturilor bancare ale unităților de cheltuieli, iar finanțele guvernamentale sunt depuse în banca centrală. Procesele de execuție bugetare au fost modificate și unitățile de cheltuieli își efectuează cheltuielile prin intermediul birourilor de trezorerie desemnate, care apoi le prelucrează în conturi create pentru unitățile de cheltuieli la filialele desemnate ale băncii centrale (Banca Națională a Ucrainei – BNU) care funcționează la nivel de regiuni (oblast). În prezent, Trezoreria operează un sistem de eliberare pe bază de mandate. Un sistem informatic rudimentar plasat în birourile Trezoreriei permite birourilor de trezorerie să verifice disponibilitatea creditelor bugetare și mandatele înainte de a aproba cererile de plată primite de la unitățile de cheltuieli.

Guvernul a consolidat considerabil procesul de implementare a bugetului în perioada 1997-2000. Sistemul Trezoreriei a fost extins treptat, pentru a acoperi toate operațiunile centrale bugetului de stat, inclusiv fostele fonduri extrabugetare și veniturile extrabugetare ale instituțiilor guvernamentale centrale. Trezoreria a devenit sistemul central de contabilitate pentru toate alocările bugetare inițiale, precum și orice modificări operate pe parcursul anului. Un sistem de bază de înregistrare a angajamentelor și de control a fost inițiat în 2001.

Doar Departamentul Vamal, agențiile naționale de securitate selectate, Fondul de pensii și Fondul de Asigurări Sociale rămâneau în afara domeniul de aplicare al Trezoreriei. Rapoartele fiscale lunare pentru operațiunile bugetului de stat și ale bugetelor locale sunt produse în termen de 20 până la 25 de zile de la sfârșitul lunii. Trezoreria Centrală a început, de asemenea, extinderea acoperirii sale la bugetele locale. Extinderea acoperirii Trezoreriei la executarea bugetului local permite aplicarea uniformă a reglementărilor cheltuielilor, controlul achizițiilor publice și o mai bună informare cu privire la poziția fiscală a tuturor bugetelor guvernamentale din Ucraina.

Cu toate acestea, în scopul perfecționării întregului proces de executare a bugetului este necesar să se stabilească controale interne relevante pentru toate etapele de execuție a bugetului, inclusiv:
– înregistrarea creditelor,
– stabilirea bugetelor unităților de cheltuieli individuale și modificările ulterioare ale acestor bugete,

– înregistrarea şi controlul angajamentelor,
– înregistrarea facturilor de furnizor;
– verificarea primirii bunurilor şi serviciilor,
– înregistrarea şi decontarea cererilor de plată.

Trezoreria a creat un sistem computerizat tranzacţional al Trezoreriei Ledger, care serveşte drept coloană vertebrală de contabilitate pentru Sistemul Informatic de Management Financiar al Guvernului, şi permite înregistrarea bugetelor iniţiale, precum şi orice modificări ulterioare, alocările de numerar, înregistrarea tuturor etapelor unei tranzacţii, elaborarea de rapoarte pentru Trezorerie, gestionarea bugetului Ministerului Finanţelor, precum şi în scopuri de audit.

Trezoreria a investit considerabil în îmbunătăţirea capacităţii sale, pentru procesul de management al numerarului, prin implementarea unui sistem intern de plăţi, care permite tuturor birourilor Trezoreriei din regiune să proceseze plăţi printr-un singur cont corespondent cu Sucursala BNU din acea regiune. Lucrările de consolidare a sistemului de trezorerie şi a sistemelor asociate au fost finanţate din resurse proprii, precum şi din contul unui împrumut de dezvoltare instituţională de la Banca Mondială, urmat de un proiect de dezvoltare a unui sistem de trezorerie în valoare de 16,4 milioane de dolari,[4].

Pe plan internaţional, aranjamentele comerciale în care se desfăşoară activitatea bancară a guvernelor variază de la ţară la ţară. Spre exemplu, plăţile sunt procesate prin intermediul Băncilor Centrale în Franţa şi Rusia, în timp ce în Marea Britanie şi Australia sunt efectuate prin intermediul Băncilor Comerciale. Procesarea plăţilor este centralizată în Franţa şi Rusia, dar descentralizată în Africa. Ţările mai mari, precum SUA, China şi India au dezvoltat abordări mixte, care depind de natura şi tipul tranzacţiilor,[5].

Respectiv, la nivel global, trei configuraţii de modele pentru gestiunea plăţilor aferente activităţii trezoreriale au fost dezvoltate şi testate. Acestea includ:

1. Banca Centrală responsabilă pentru operaţiunile bancare: Franţa, Africa de Sud, Federaţia Rusă, Belarus, Argentina şi Georgia.
2. Băncile Comerciale responsabile pentru operaţiunile bancare: Marea Britanie şi Australia.
3. Hibrid: China, SUA şi India.

În continuare, vom analiza câteva exemple de sisteme în diferite ţări din categoriile de mai sus, în baza materialelor Fondului Monetar Internaţional, care cuprind o descriere detaliată a practicilor trezoreriale din câteva ţări OCDE.

Franţa are un sistem trezorerial cu arhitectură centralizată complet, deţinând conturi şi subconturi regionale ale Contului Trezorerial Unic (CTU), care este bine dezvoltat în cadrul băncii centrale (Banque de France). CTU include soldurile conturilor autorităţilor locale, ale organelor guvernamentale şi cvasi-guvernamentale, precum şi ale cheltuielilor şi veniturilor guvernului central (inclusiv autorităţi externe). Conturile de indemnizaţii sociale sunt gestionate de către contabili publici. Gestiunea numerarului şi a datoriilor este responsabilitatea Agence France Trésor (AFT), care, la rândul său, este o filieră a Trezoreriei franceze şi face parte din Ministerul Economiei, Finanţelor şi Industriei. AFT administrează, în mod activ, CTU, şi a dezvoltat o capacitate de previziune a fluxului de numerar în mod corespunzător. Aceasta investeşte (şi dacă este necesar, împrumută) fondurile excedentare pe pieţele monetare, în vederea menţinerii unui sold de sfârşit de zi scăzut şi stabil în CTU şi asigurând cea mai bună rentabilitate a investiţiei surplusului de numerar. AFT operează un sistem centralizat de plăţi. Agenţiile care efectuează cheltuieli fac angajamente de cheltuieli şi înaintează cererile de plată către una dintre cele aproape 4500 de trezorerii regionale. Plăţile sunt efectuate din subconturile regionale ale CTU. Soldurile de închidere în subconturi sunt transferate în CTU în timp real. Guvernul nu utilizează conturi la băncile comerciale. Din punct de vedere istoric, acoperirea Trezoreriei franceze (Trésor) a fost foarte largă, în comparaţie cu tezoreriile altor ţări OCDE. Ea s-a extins dincolo de administraţiile publice şi a acoperit şi alte entităţi publice, inclusiv întreprinderile de stat. Tresor primea, de asemenea, depozite de la public. Gestionarea numerarului de către Guvern în Franţa, se referă la gestionarea de către AFT a tuturor fluxurilor de numerar, care sunt depuse în CTU la Banque de France. Toate fluxurile de numerar ale guvernului central (inclusiv fluxurile de investiţii) şi tranzacţii de finanţare sunt incluse, cu doar câteva excepţii marginale. Aceasta include, de asemenea, fluxurile de numerar ale „corespondenţilor de trezorerie"; acestea sunt guvernele regionale şi locale, instituţiile publice şi întreprinderile, care, în virtutea obligaţiilor legislative sau din comoditate, deţin un cont în CTU. Fondul de Securitate Socială este gestionat de trezorerie, dar este păstrat într-o bancă de economii, care aparţine statului. Sub influenţa ultimelor reforme, cu toate acestea, acoperirea CTU a fost în continuă scădere. Pe parcursul anului 2002, „public Trésor" a încetat să primească depozite de la public şi a exclus şi întreprinderile de stat şi departamentul poştal din sfera de competenţă. În afară de principalele fluxuri guvernamentale, în prezent, numai fondurile extrabugetare majore, cum ar fi acele de securitate socială, sunt

gestionate de către Trésor. Fondurile de securitate socială nu sunt deținute în CTU, dar în Caisse des Depots et Consignations, o bancă de economii de stat. Cu toate acestea, domeniul de aplicare al CTU rămâne foarte larg și evitarea restrângerii acestuia face parte din angajamentul structural pentru a optimiza datoria publică.

Federaţia Rusă deţine, de asemenea, o arhitectură complet centralizată, CTU fiind situat la banca centrală. Există „conturi de colectare" menținute de birourile regionale de trezorerie împreună cu conturi dedicate pentru colectarea impozitelor, taxelor etc. Un „cont operațional" este menținut de birourile regionale de trezorerie pentru efectuare cheltuielilor fondurilor bugetare federale. Conturi separate există pentru înregistrarea cheltuielilor finanțate din surse specializate, cât și pentru valută străină. Toate veniturile bugetului federal și cheltuielile trec prin TSA. Bugetul federal este executat prin intermediul conturilor bancare menținute de birourile regionale de trezorerie relevante. Toate veniturile bugetului federal și cheltuielile sunt înregistrate zilnic în registrul general de trezorerie. Din conturile dedicate pentru colectarea impozitelor sunt transferate fonduri din CTU în conturile operaționale ale birourilor regionale (în limita soldurilor disponibile) în CTU către beneficiari prin intermediul conturilor operaționale în conformitate cu cererile unităților de cheltuieli. Birourile de trezorerie locale înregistrează și prezintă informații cu privire la cheltuielile efectuate pe conturile de cheltuieli. În cazul în care acest lucru este necesar, birourile regionale transferă fondurile din contul operațional la conturile de „plată în numerar", deschise pentru birourile federale de trezorerie, iar unităţile de cheltuieli retrag numerarul din aceste conturi.

În Georgia, având o arhitectură centralizată complet, cu o reţea de oficii regionale de trezorerie, CTU este deținut la banca centrală. Acesta include Fondul de Stat de asigurări sociale și alte fonduri. Pentru procesarea plăților, birourile de stat regionale, care deservesc unitățile de cheltuieli introduc datele privind cererea de plată primită de la fiecare unitate de cheltuieli în sistemul de informații și trimit cererile de plată electronice în loturi la centrul de decontare al trezoreriei centrale. Sistemul de informații generează ordine de plată (OP), iar centrul de decontare le trimite în loturi la banca centrală în mod electronic. Banca centrală execută OP prin intermediul unui sistem de informaţii și transferă fondurile în conturile furnizorilor și beneficiarilor din băncile comerciale. Sistemul de informații generează înregistrările contabile relevante din TGL. Veniturile sunt colectate prin sucursale bancare comerciale, care, la rândul lor, trebuie să transfere fondurile în aceeași zi în CTU.

În Marea Britanie, având o arhitectură centralizată în totalitate, toate soldurile de numerar ale guvernului central sunt agregate într-un CTU menținut la banca centrală. Nu există fonduri extrabugetare, care sunt în afara sistemului. Autoritățile locale și întreprinderile de stat sunt în afara sistemului central și dețin soldurile de numerar în sistemul bancar comercial.

Cele două fonduri principale ale guvernului central sunt Fondul Consolidat (FC) și Fondul Național Credite. În cazul în care FC are un excedent, acesta este transferat automat la FNC pentru a reduce nevoia de a împrumuta, și viceversa. FNC împrumută în mod oficial bani pentru guvern și fonduri de creditare autorităților locale. Contul Gestiunii Datoriilor (CGD), care este gestionat de Oficiul de gestiune a datoriilor de gestionare a datoriei, este utilizat pentru a echilibra orice surplus sau deficit zilnic în FNC. FC primește veniturile din impozite generale și din alte încasări. Din FC sunt achitate sumele necesare pentru ca departamentele şi agenţiile, care cheltuie, să îşi îndeplinească angajamentele. Conturile bancare ale departamentelor sunt gestionate de către Serviciul Bancar al Guvernului. Cele mai multe dintre funcțiile Serviciul Bancar al Guvernului sunt externalizate prin contract către „integratorul de servicii". Această agenție a contractat în shimb serviciile de gestiune a numerarului şi serviciile bancare către o bancă comercială, iar soldurile conturilor aferente tranzacţiilor respective sunt transferate peste noapte în CTU. Serviciul Bancar al Guvernului, de asemenea, gestionează, în mod direct, unele contracte cu bănci, în numele unora dintre cei mai mari utilizatori ai sistemului bancar din guvern. Serviciul Bancar al Guvernului are un singur cont principal la Banca Angliei și oferă facilități de plată pentru cele mai multe departamente guvernamentale centrale și organismelor conexe. Odată ce dispoziția de a-și îndeplini angajamentele de cheltuieli este transferată de la FC la respectivul subcont, Serviciul Bancar al Guvernului, acesta se află sub controlul unității de cheltuieli respective, iar unitatea respectivă controlează toate plățile. În cea mai mare parte, conturile Serviciului Bancar al Guvernului sunt locuri de staţionare temporară a banilor extraşi sau depuşi în FC. Transferurile între Serviciul Bancar al Guvernului și Fondul consolidat, precum și între Fondul consolidat şi contul de gestiune a cheltuielilor, sunt tratate drept interne de către guvern. Legătura dintre conturile guvernamentale (cunoscut sub numele de „Exchequer Piramida") înseamnă că toate soldurile deținute la Banca Angliei sunt trecute într-un singur cont la sfârșitul zilei lucrătoare. În acest fel, excedentul sau deficitul net pe toate conturile inferioare trece la contul de gestiune a cheltuielilor. Toate conturile mai jos de contul de gestiune a cheltuielilor au solduri la zero peste noapte.

În Australia, fiind o arhitectură mixtă (cu elemente de modele CTU atât centralizate, cât şi descentralizate), Departamentul de Finanțe și Administrație este responsabil pentru aranjamente bancare și de plată

în cadrul guvernului. Acest departament deține principalele conturi bancare ale guvernului la banca centrală, Reserve Bank of Australia (RBA). Contul principal la RBA este contul public oficial. Acest cont oferă finanțare pentru toate conturile de cheltuieli ale departamentelor. Finanţarea este asigurată departamentelor cu o zi în avans, pe baza previziunilor fluxurilor de numerar de cheltuieli primite de la departamente. Soldurile conturilor de cheltuieli ale departamentelor şi agenţiilor sunt transferate peste noapte în contul public oficial, dar sunt returnate în ziua următoare. Există, de asemenea, un cont pentru încasările oficiale consolidate în cazul în care toate veniturile guvernamentale din conturile cu intrări departamentale sunt consolidate peste noapte. Plățile de la departamente sunt, într-o anumită măsură, executate prin intermediul sistemului bancar comercial. În cadrul regimului bancar descentralizat, toate departamentele sunt obligate să contracteze servicii bancare, iar ei pot alege să facă acest lucru cu băncile comerciale sau să se bazeze pe RBA.

Statele Unite ale Americii, deţinând o arhitectură descentralizată, cu Băncile Federale de Rezervă în calitate de bănci guvernamentale principale pentru agenţii, fiindu-le atribuită responsabilitatea pentru controlul contabil şi utilizarea fondurilor. Trezoreria SUA menține un coş de fonduri consolidate, într-un singur cont, pentru toate fondurile guvernului federal. Băncile Federale de rezervă acționează ca principalele bănci guvernamentale. Acestea, și, în special Federal Reserve Bank din New York (FRBNY), mențin contul general al trezoreriei, acceptă depunerea taxelor federale și a altor încasări care aparţin agenţiilor federale, și procesează controalele şi plățile electronice parvenite pe contul general al trezoreriei. Trezoreria deține toate fondurile, cu foarte puține excepții, sub conducerea agentului său fiscal, FRBNY. Plățile sunt administrate prin intermediul băncilor federale de rezervă și sunt reflectate în Contul general al trezoreriei în timp real. În timp ce toate plățile de trezorerie sunt realizate din Contul general al trezoreriei, o rețea de mai multe mii de instituții financiare colectează cea mai mare parte a tuturor veniturilor fiscale. În contextul sistemului de cont unic, fiecărei agenții și birou le sunt atribuite controlul contabil și responsabilitatea pentru programarea și utilizarea fondurilor. Cu toate acestea, agenția / Biroul nu deține efectiv aceste fonduri în conturi bancare separate în afara trezoreriei. Operațiunile de trezorerie acoperă o gamă completă de fonduri publice la nivel federal, inclusiv fonduri bugetare, fonduri fiduciare, fonduri de rulment și alte fonduri. Guvernele statale și locale au independență deplină în gestionarea fondurilor proprii și ei fac uz de instituții depozitare în afara sistemului de bănci centrale.

India are implementat un mix de arhitectură centralizată şi descentralizată cu subconturi pentru ministere, deţinute la banca centrală. Colectarea veniturilor şi eliberarea plăţilor sunt efectuate, în cea mai mare parte, prin intermediul băncilor comerciale deţinute de stat. India deține Conturi trezoreriale unice atât la nivelul guvernului federal, cât şi de stat. În cadrul unui acord încheiat între guvernul federal cu Reserve Bank of India (banca centrală), afaceri bancare generale, constând din încasări, colectări, plăți și transferuri de bani în numele guvernului central sunt realizate de Reserve Bank of India. În regiunile unde Reserve Bank of India nu are filiale, activitatea bancară a ministerelor de resort este deservită de către băncile comerciale (care includ atât bănci de stat, cât și private), ca agenți ai Reserve Bank of India, pe bază de comision. La nivelul guvernului federal, contul principal CTU la Reserve Bank of India este suplinit de conturi din registrul subsidiarelor pentru a înregistra și controla plățile atribuite ministerelor de resort individuale. Serviciile de tranzacții bancare (atât pentru colectarea veniturilor și a eliberării plăților) este asigurată, în principal, de o serie de bănci comerciale, iar conturile pentru tranzacţii în aceste bănci sunt operate pe o bază de sold zero și transferul zilnic al soldului, la sfârșitul zilei de afaceri în subconturile respective din CTU,[6].

Analizând sistemele bugetare şi sistemele de echilibrare interbugetară ale statelor federale şi unitare, se poate trage următoarea concluzie:

- trăsătura specifică a sistemelor bugetare ale statelor federale constă într-o autonomie mai mare a organelor administrative ale subiecţilor federaţiei în domeniul stabilirii mărimilor impozitelor şi introducerii unor noi impozite, repartizării împuternicirilor de cheltuieli şi dispunerii de mijloacele propriilor bugete;
- în țările de tip unitar, este caracteristică uniformitatea impozitelor, a plăţilor şi a procesului bugetar pe întreg teritoriul ţării, iar în statele de tip federal, parametrii în cauză se deosebesc unii de alţii în diferiţi subiecţi ai federaţiei, în funcţie de legislaţia regională.

În statele federale, bugetul fiecărui nivel constituie un fond autonom de resurse financiare, care îşi mobilizează şi îşi repartizează propriile resurse financiare. Totodată, bugetele de diferit nivel sunt legate între ele prin sistemul relaţiilor interbugetare, construit conform legislaţiei federale. Pentru statele de tip unitar este specifică o cotă-parte înaltă din mijloacele bugetului central în veniturile bugetelor de nivel inferior.

Un management financiar eficient este o caracteristică-cheie a sistemului trezorerial suedez, unde creditele sunt depuse în contul purtător de dobândă al fiecărei agenții. În cazul în care o agenție își cheltuie resursele sale financiare într-un ritm mai lent, se plătește pentru soldul contului. În mod similar, în cazul în care o agenție își cheltuie resursele sale într-un ritm mai rapid, atunci acesta trebuie să plătească dobândă,

ceea ce reflectă costul împrumutului guvernamental. Agențiile de cheltuieli, desigur, variază foarte mult în capacitatea lor de a cronometra cu precizie tranzacțiile individuale, dar acest sistem a servit pentru responsabilizarea acestora în gestiunea mai eficientă a numerarului. O altă măsură pentru a îmbunătăți gestionarea fluxurilor financiare a constituit-o acordul agențiilor să țină mai departe în conturi resursele finaciare neutilizate. Acest lucru a fost conceput pentru a evita, la sfârşit de an, rambursările de cheltuieli, care reprezintă o problemă inerentă a procesului bugetar anual, precum și de a spori disciplina în rândul managerilor, de asemenea, stimulează și creșterea eficienței agențiilor,[7].

Concluzie

Astfel, se poate concluziona că organele administrative ale municipalităţilor au obligaţiuni privind finanţarea exclusivă a categoriilor de cheltuieli de importanţă locală, în veniturile acestor bugete se varsă impozitele pe proprietate şi taxele locale de licenţiere şi înregistrare, iar baza de venituri ale bugetelor de nivel inferior, de regulă, depinde în mod decisiv de mijloacele bugetelor de nivel superior.

Bibliografie:

1. APETRII A., „B*uget şi trezorerie publică*”, Universitatea „Ştefan Cel Mare” Suceava, 2008
2. MOŞTEANU T., şi colaboratorii, „*Buget şi trezorerie publică*”, Editura Universitară, Bucureşti, 2003, 7 p.
3. Manual Finanţe Ciclul de Studii de Licenţă, Craiova, 2011
4. HASHIM A., ALLAN B. *Treasury Reference Model*. World Bank, 2001. www1.worldbank.org/publicsector/pe/trm.pdf
5. Bank of India. 2015 Annual Report, www.rbi.org.in/scripts/AnnualReportPublications.aspx?Id=1153
6. SAILENDRA P, Israel F., *Treasury Single Account: An Essential Tool for Government Cash Management.* International Monetary Fund, 2011.
7. OCDE, “Budgeting in Sweden,” 1998.

MECANISMUL FINANCIAR – ELEMENT AL SISTEMULUI DE GESTIUNE FINANCIARĂ ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR SUPERIOARE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Lect. sup. univ. Ala CRECIUN, drd., ASEM,
alla.creciun@gmail.com

It is known that in any state to achieve financial policy, the financial mechanism is used as an element of management and a regulator of economic relations. The financial mechanism plays an important role in the allocation of financial resources and their rational distribution task is one of the main economy. Research issues and factors that detremină the modernization of the financial mechanism in the education system requires a new theoretical interpretation of the concept of financial mechanism on the higher education system. It is also necessary to determine the structure and functions of the financial mechanism in higher education institutions in accordance with the balance between the interests of the institution and the state.

Cuvinte-cheie: *mecanism financiar, resurse financiare, relații financiare, instituții superioare de învățământ, sistem de finanțare.*

JEL: I25, I28.

Este cunoscut că, în orice stat, pentru realizarea politicii financiare, mecanismul financiar este utilizat ca un element al gestiunii și un regulator al relațiilor economice. Mecanismul financiar joacă un rol important în repartizarea resurselor financiare, iar sarcina repartizării raționale a acestora este una din principalele în economie.

Cercetarea problemelor și a factorilor, ce determină procesul de modernizare a mecanismului financiar în cadrul sistemului de educație, necesită o nouă interpretare teoretică a noțiunii de mecanism financiar referitor la sistemul de învățământ superior. De asemenea, este necesară determinarea structurii și funcțiilor mecanismului financiar în instituțiile de învățământ superior în corespundere cu balanța dintre interesele instituției de învățământ și stat.

Mecanismul financiar joacă un rol important în activitatea desfășurată de instituțiile superioare de învățământ. În cadrul mecanismului financiar al instituțiilor superioare de învățământ, se creează diverse relații financiare ale instituției superioare de învățământ privind formarea, repartizarea și utilizarea resurselor financiare, decontări cu bugetul, și cu alți agenți economici. Cu ajutorul acestui mecanism, sunt mobilizare și repartizate resursele financiare necesare pentru desfășurarea activității de instruire, activității științifice, precum și a altor activități. În calitate de elemente ale acestui mecanism financiar, servesc tipurile resurselor financiare,

metodele de formare a acestora, sistemul de reglare, normele şi normativele utilizate la determinarea veniturilor şi a cheltuielilor instituţiei de învăţământ superior, organizarea sistemului de finanţare a acesteia.[19]

Fiecare element al mecanismului financiar reprezintă o parte componentă a totalului. Aceste elemente sunt corelate şi interdependente între ele, iar combinarea elementelor ale mecanismului financiar – tipurile, formele, metodele de organizare a relaţiilor financiare formează conţinutul mecanismului financiar al instituţiilor superioare de învăţământ.

Scopul mecanismului financiar universitar, care constă în asigurarea dezvoltării stabile a instituţiilor superioare de învăţământ în condiţiile schimbării permanente a mediului extern. În procesul realizării scopului principal, mecanismul financiar universitar este direcţionat spre soluţionarea următoarelor obiective:

- atragerea volumului suficient de resurse financiare, ce ar asigura realizarea scopului strategic al instituţiei de învăţământ;
- asigurarea interdependenţei dintre subsistemele şi elementele mecanismului financiar şi defalcării prin stabilirea corelaţiei dintre aceştea, precum şi combinarea diferitelor părţi componente ale mecanismului;
- crearea condiţiilor pentru realizarea scopului şi obiectivelor sistemului de relaţii economice ale instituţiei superioare de învăţământ, ca un sistem social şi economic deschis;
- asigurarea autonomiei financiare şi economice a instituţiilor superioare de învăţământ.

Esenţa şi conţinutul mecanismului financiar universitar se manifestă şi în funcţiile acestuia, care asigură realizarea scopului şi îndeplinirea complexului de obiective ale acestui mecanism. Printre funcţiile mecanismului financiar universitar se enumeră funcţiile de reglare, redistribuire, acumulare, reproducere, stimulare, suplinire şi control.

Mecanismul financiar al instituţiilor superioare de învăţământ, existent în prezent, reprezintă un set interdependent şi, în acelaşi timp, contradictoriu de metode financiare şi instrumente financiare utilizate de instituţiile superioare de învăţământ în scopul utilizării eficiente a finanţelor. O atenţie deosebită se acordă structurii instituţiei şi asigurării coordonării corelate a tuturor componentelor şi elementelor funcţionale ale ei.

Corelarea sistemică, în interiorul mecanismului financiar, permite luarea deciziilor maximal efective, ce ar asigura eficienţa dezvoltării instituţiilor superioare de învăţământ.

Dacă mecanismul financiar îl vom privi ca un sistem, atunci se poate evidenţia următoarele subsisteme:

- planificarea şi prognozarea financiară;
- forme, metode, pârghii şi instrumente financiare;
- gestiunea finanţelor şi a riscurilor.

În componenţa fiecărui subsistem, se includ blocuri, care presupun o totalitate de elemente omogene interdependente, comasate după principiul direcţionării-ţintă, exprimate într-o formă concretă prin care se evidenţiază interesele societăţii, statului şi de piaţă. Evidenţierea blocurilor în structura funcţională a mecanismului financiar permite de a determina posibilităţile tehnice şi parametrii calitativi ai funcţionării elementelor procesului de gestiune financiară în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ.

Elementul mecanismului financiar reprezintă o formă simplă de activitate, prin care se manifestă, într-un mod specific, interesele participanţilor la relaţiile financiare şi la procesul educaţional.

Consecutivitatea elementelor funcţionale ale procesului de gestiune financiară în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ permite scoaterea în evidenţă a două direcţii de acţiune asupra funcţionării şi activităţii economice şi financiare a acestora:

1. *Acţiunea cantitativă*, care presupune atingerea asigurării financiare suficiente prin formarea mijloacelor bugetare şi a resurselor financiare extrabugetare pentru întreţinerea şi dezvoltarea ulterioară, determinată de proporţiile procesului de repartizare;

2. *Acţiunea calitativă*, care constă în acele tipuri şi forme ale relaţiilor financiare dintre instituţiile superioare de învăţământ şi alţi participanţi ai reproducerii sociale, care permit examinarea lor în calitate de stimulatori activi ai dezvoltării eficiente a instituţiilor superioare de învăţământ. Printre elementele mecanismului financiar, se pot menţiona regulatorii de stat şi de piaţă, acţiunea cărora este direcţionată asupra realizării principiului constituţional de orientare socială a statului şi optimizării cheltuielilor în domeniul educaţiei. Un loc important, în mecanismul financiar al instituţiilor superioare de învăţământ, îl ocupă regulatorul de stat, ceea ce se explică prin faptul că relaţiile de piaţă, tot mai mult, fac parte din activitatea economică şi financiară a instituţiilor superioare de învăţământ. Aceasta se raportează în primul rând, la modul de formare a resurselor financiare. Atragerea surselor extrabugetare şi lărgirea, în aşa mod, a volumului de

[19] Герчикова И.Н. Финансовый менеджмент: Учеб. пособие. -М.: АО «Консалтбанкинг», 1996.

finanţe permit universităţilor să folosească metode neutilizate anterior de instituţiile bugetare de reglare a mecanismului financiar, cum ar fi managementul financiar, marketing, leasing, venituri extrabugetare etc.[20]

Eficienţa utilizării mecanismului financiar în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ este determinată de interdependenţa, corelarea şi funcţionarea regulatorilor de stat şi de piaţă. Principalele condiţii ale eficienţei mecanismului financiar contemporan al instituţiilor superioare de învăţământ sunt:

- argumentarea obiectivă a mecanismului financiar, care trebuie să fie formată ţinând cont de dezvoltarea obiectivă a sferei sociale ale statului, ţinând cont de legităţile contemporane şi direcţiile de dezvoltare a finanţelor de stat;
- corespunderea condiţiilor şi metodelor de piaţă de desfăşurare a activităţii, care presupune utilizarea diferitelor instrumente de reglare financiară şi a noilor metode de mobilizare a resurselor financiare;
- legătura strânsă dintre mecanismul financiar cu procesul de gestiune financiară, care, în cele din urmă, determină consecutivitatea efectuării tranzacţiilor financiare, componenţa relaţiilor financiare, modul de organizare a acestora în practica economică şi financiară a instituţiilor superioare de învăţământ.

Caracterul dual al esenţei economice a instituţiilor superioare de învăţământ ca instituţii, finanţate din buget, pe de o parte, şi organizaţii care efectuează activităţi ce aduc venituri, determină interesele lor politice şi economice, rolul ca participanţi la procesul politic, direcţiile şi antagonismul în dezvoltarea mecanismului financiar universitar. Printre contradicţiile în dezvoltarea contemporană a mecanismului financiar universitar, menţionăm antagonismul dintre mecanismul de finanţare bugetară şi extrabugetară. Aceasta se manifestă prin necesitatea dezvoltării activităţii de antreprenoriat în cadrul instituţiei de învăţământ şi, concomitent, reglementarea strictă din partea statului, în ceea ce ţine de utilizarea mijloacelor extrabugetare obţinute, ceea ce limitează posibilităţile managementului financiar universitar.[21]

În ţările, unde instituţiile superioare de învăţământ istoric au fost create şi dezvoltate ca instituţii bugetare, acestea, întotdeauna, au fost cointeresate de majorarea finanţării de la stat şi încercau să influenţeze organele de stat, prin participarea la concurenţă cu alte sectoare sociale să le majoreze cota cheltuielilor bugetare. În prezent, acest scop se transformă în obiectivul creierii unui mecanism financiar al activităţii educaţionale şi de ştiinţă în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ corect, eficient şi clar, care ar asigura atât acoperirea cheltuielilor necesare ale instituţiei, cât şi dezvoltarea potenţialului lor.[22]

Dezvoltarea activităţii de antreprenoriat, în cadrul instituţiilor superioare de învăţământ, determină apariţia unor noi interese financiare, cum ar fi:

- consolidarea legislativă a regimului fiscal preferenţial al veniturilor şi patrimoniului instituţiilor superioare de învăţământ;
- crearea condiţiilor legale pentru asigurarea utilizării libere a mijloacelor, obţinute din activitatea de antreprenoriat în scopul creşterii acestora şi direcţionării lor spre dezvoltarea instituţiei superioare de învăţământ;
- dezvoltarea sistemului de creditare a studenţilor, ce ar deschide accesul persoanelor din familii vulnerabile la studii în instituţiile superioare de învăţământ, precum şi majorarea cererii de servicii educaţionale;
- crearea condiţiilor pentru dezvoltarea organizaţiilor de binefacere orientate spre acordarea de subvenţii atât cercetătorilor, precum şi studenţilor, ce îşi fac studiile în instituţiile superioare de învăţământ;
- adoptarea actelor normative, ce asigură lipsa concurenţei neloiale, din partea instituţiilor care nu au dispun de un potenţial suficient tehnico-material, ştiinţific, uman şi care îşi vând serviciile lor la un preţ redus, dar care se numesc instituţii superioare de învăţământ etc.

Realizarea intereselor menţionate necesită sporirea activităţii sociale şi politice a instituţiilor superioare de învăţământ, pregătirea proiectelor de legi, stabilirea legăturii cu ministerele, administraţia municipală, organizaţiile sociale etc.

Bibliografie:

1. ГЕРЧИКОВА И.Н. *Финансовый менеджмент: Учеб.пособие.* – М.: АО «Консалтбанкинг», 1996.
2. КОВАЛЕВ В.В. *Введение в финансовый менеджмент.* – М., 2001. – С.62

[20] Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М., 2001. – С.62.

[21] Романова Т.Ф. ,Финансовый механизм бюджетных учреждений: теория и методология /Монография, М.: Финансы и статистика, 2002.

[22] Трансформация финансового механизма вуза в условиях модернизации системы образования и бюджетных реформ /Г.И.Мальцева// Сибирская финансвоая школа, 2006, № 2.

3. РОМАНОВА Т.Ф. *Финансовый механизм бюджетных учреждений: теория и методология* / Монография, М.: Финансы и статистика, 2002.
4. Трансформация финансового механизма вуза в условиях модернизации системы образования и бюджетных реформ /Г.И.Мальцева// Сибирская финансвоая школа, 2006, № 2.

FENOMENUL SPĂLĂRII BANILOR – AMENINŢARE LA ADRESA SECURITĂŢII FINANCIARE A SISTEMULUI BANCAR ÎN CONDIŢIILE GLOBALIZĂRII PROCESELOR ECONOMICE

Dina MĂRGINEANU, Universitatea Perspectiva INT

The financial globalization and the intense development of informational technologies had induced important advantages for the business development, all the spatial and time borders being removed. It would be worth to remark the increase of the competition, which imposes providing on the market of high quality goods and services. All these changes in the economic activity affect the activity of banking institutions, that have an essential role in the good function of the economy, in general. One of the problems that the banking system faces in the procces of financial globalization is the spreading of banking fraud, among which money laundering occupies a special place.

Cuvinte-cheie: *risc, instituţie bancară, acţiune ilicită, schemă frauduloasă, infracţiune financiară, spălarea banilor, globalizare.*

Clasificare JEL: G21

Dereglementarea bancară, deschiderea instituțiilor bancare, circulația fără limite și foarte rapidă a capitalului, implementarea inovațiilor financiare și a tehnologiilor informaționale și de comunicare avansate se referă la aspectele pozitive ale globalizării în activitatea bancară. Pe de altă parte, însă, aceste schimbări aduc cu sine și diverse vulnerabilități, amenințări și riscuri, printre care un loc aparte îi revine globalizării infracționalității, și aici ne referim, îndeosebi, la cele cu caracter financiar: deturnarea de fonduri, spălarea de bani, diverse alte fraude bancare. În decursul timpului, s-au modificat esențial tipologia și modalitatea de desfășurare a infracțiunilor financiare, astfel, jefuirea „fizică" a unei bănci nu mai prezintă interes pentru infractori, aceștia recurgând la acțiuni ilicite contemporane sofisticate, care au la bază diverse scheme frauduloase și, de obicei, foarte complicate, care asigură obținerea unor sume mari de bani în timp scurt și cu riscuri mai mici.

Dintre totalitatea infracțiunilor financiare, spălarea banilor este una dintre conceptele, cele mai vehiculate în literatura de specialitate și în sursele media, în deosebi, în ultimii 5-10 ani, atât la nivel internațional, dar și la nivel național. Acest fenomen s-a dezvoltat ca urmare a imperfecțiunilor sistemului financiar globalizat, influențând considerabil toate domeniile societății moderne, afectând, în mod direct, bunăstarea acesteia și cu efecte negative considerabile asupra tuturor sectoarelor economiei: investițiile, producerea, capitalul, piețele de desfacere etc.

Nu se cunoaște cu precizie momentul când a apărut fenomenul spălării banilor, însă, în vremurile străvechi acesta era legat de obișnuința ascunderii averilor pentru a evita impozitele excesive sau confiscarea abuzivă a averilor de către autorități. De dată mai recentă, termenul spălării banilor este legat cu fenomenul când, în SUA, a fost interzise băuturile alcoolice, când apare necesitatea unor mecanisme ce ar permite ascunderea originii surselor de proveniență a banilor obținuți din activități ilegale. Astfel, anume în anul 1920, spălarea banilor a fost recunoscută ca infracțiune, când Al Capone și Bugsy Moran, au inițiat procesul de transferare a banilor obținuți ilegal în bani legali, incluzându-i în circuitul financiar. Respectiv, expresia „spălării banilor" reflectă transferarea banilor „murdari„ în bani „curați", iar în acest scop, erau înființate diverse activități utilizate pentru ascunderea câștigurilor ilicite. Această definire a acțiunilor ilicite, este una generală, care, însă, nu exprimă complet diversitatea operațiunilor desfășurate, dar care este recunoscută la nivel mondial.

O definiție a fenomenului spălării banilor, din punct de vedere juridic, o putem găsi în Convenția ONU privind Traficul Ilicit de Narcotice și Substanțe Stupefiante (Convenția de la Viena din 1988), care, ulterior, a obținut caracter de lege în multe state ale lumii, astfel „spălarea banilor presupune conversia sau transferul de bunuri în scopul de a disimula sau deghiza originea ilicită a acestora".

Directiva 2005/60/ CE a Parlamentului European și a Consiliului, din 26 octombrie 2005, privind prevenirea și utilizarea sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului definește conceptul de spălare a banilor, ca următoarele acțiuni săvârșite cu intenție:

- transformarea sau transferarea de proprietate, ţinând cont că o astfel de proprietate provine dintr-o activitate infracțională sau dintr-un act de participare la o astfel de activitate, în scopul ascunderii sau

disimilării originii ilicite a proprietății, sau în scopul sprijinirii oricărei persoane implicate în comiterea unei astfel de activități, pentru a se sustrage consecințelor legale ale acțiunilor sale;

- ascunderea sau disimularea naturii, sursei, amplasării, dispunerii, mișcării drepturilor reale cu privire la proprietate sau la posesia acesteia, cunoscând că o astfel de proprietate provine dintr-o activitate infracțională.

În cadrul legislaţiei naţionale, art. 3 din Legea nr. 190 din 26.07.07 cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului/ Publicat: 07.09. 2007 în MO nr. 141-145, spălarea banilor este definită ca acțiuni stabilite în Codul penal, art. 243, orientate spre atribuirea unui aspect legal sursei şi provenienței veniturilor ilicite, ori spre tăinuirea originii sau apartenenței unor astfel de venituri.

Din punct de vedere economic, spălarea banilor reprezintă totalitatea tehnicilor economice şi financiare prin care mijloacele bănești obținute din activități ilicite, economie tenebră, evaziune fiscală, contrabandă etc., sunt îndepărtate de sursa de provenienţă, pentru a li se acorda un caracter legal, astfel fiind posibilă orientarea mijloacelor spre economia reală pentru investiții.

Fenomenul spălării banilor este apreciat, în literatura de specialitate, ca intensiv şi extensiv. Aspectul intensiv se referă la schimbările calitative ale procesului de spălare a banilor şi este ţinut de dezvoltarea intensă a economiei, în general, şi a sectorului serviciilor financiare, în particular, apariția şi dezvoltarea intensă a noilor tehnologii, liberalizării pieţelor şi tendinţa globală generală. Aceste fenomene, pe de o parte, favorizează dezvoltarea finanțelor internaționale, iar pe de altă parte, reprezintă potențiale amenințări ale sistemului financiar. Aspectul extensiv denotă fenomenul spălării banilor ca fiind strâns legat de dezvoltarea fără precedent a crimei organizate. Printre cauze pot fi evidențiate: schimbările sociale – accentuarea migraţiei, liberalizarea circulației oamenilor etc.; dezvoltarea tehnologiilor – permit organizațiilor criminale să-şi desfăşoare activitatea mai eficient, spre exemplu, pot organiza diverse scheme ilicite din orice colţ al lumii.

Spălarea banilor decurge din dorinţa de a ascunde diverse activități infracționale, din care provin banii: traficul de droguri, prostituţia, traficul de persoane, corupția, şantajul, contrabanda şi de a obține venituri considerabile şi în timp relativ scurt, care, ulterior, sunt plasate în alte activități, de obicei legale, iar în unele cazuri şi mai grave aceste fluxuri sunt orientate spre acțiuni ilegale: finanțarea terorismului sau alte acțiuni ilegale cu impact social negativ etc. Asemenea fenomene ca spălarea banilor şi finanțarea terorismului sunt activități care reprezintă un pericol pentru credibilitatea, stabilitatea, transparența, securitatea şi eficacitatea sistemelor financiar-bancare în parte şi a economiei în general.

Deci, spălarea banilor presupune existenţa a două categorii de operațiuni sau acțiuni:

1. Diverse acțiuni ilicite, cum ar fi vânzarea drogurilor, delapidări din conturi, evaziune fiscală, contrabanda etc., care constituite surse de provenienţă a banilor murdari sau ilegali;
2. A doua categorie prezumă totalitatea operațiunilor efectuate pentru includerea acestor banii în circuitul financiar şi trecerea în categoria de bani legali.

Spălarea banilor implică o multitudine de tranzacții deosebit de complicate, în cele mai multe cazuri, cu implicarea instituțiilor bancare, dar şi a instituțiilor financiare non-bancare, societăților de asigurări, cazinourilor, societăților comerciale, liberilor profesioniști etc.

Cel mai important segment al acestui proces îl reprezintă fenomenul spălării banilor cu implicarea instituțiilor bancare. Anume, băncile prin operațiunile clasice pe care le desfăşoară, – atragerea de depozite şi oferirea de credite, – reprezintă posibilități de introducere a numerarului în sistemul financiar-bancar. De obicei, din activitățile ilicite, veniturile se obțin sub forma numerarului, care trebuie să fie inclus în circuitul financiar printr-o modalitate oarecare şi anume, la această etapă, apar cele mai multe puncte dificile de evitat, care permit descoperirea ilicită a sursei de provenienţă a banilor. La acestea se referă: includerea numerarului în sistemul financiar-bancar; trecerea numerarului peste frontiere, precum şi transferurile în cadrul sistemului financiar-bancar.

Fenomenul spălării banilor este unul destul de complicat, care include mai multe etape şi o diversitate mare de modalități şi scheme, uneori, foarte complicate, în care sunt implicate mai multe persoane, entități şi instituții. Prima etapă, în cadrul procesului de spălare a banilor, este plasarea, care reprezintă procesul de introducere a banilor obținuți din surse ilegale, adică bani „murdari”, în sistemul financiar-bancar. Instituțiile financiar-bancare sunt utilizate în procesul de spălare a banilor, deoarece, astfel, pot fi efectuate o diversitate de operațiuni prin intermediul cărora banii sunt îndepărtați de sursa de provenienţă.

Aceasta constituie, în principiu, a doua etapă a spălării banilor, executarea mai multor tranzacții financiar-bancare, de transfer al mijloacelor băneşti, dintr-un cont în altul, care permit pierderea legăturii dintre bani şi sursa lor de provenienţă. În unele scheme de spălare a banilor, aceste transferuri se efectuează spre diverse companii, numite „companii-scoici”, create anume pentru aceste operaţiuni şi care nu desfăşoară activități de afaceri sau comerciale. Următoarea etapă este integrarea şi reprezintă momentul în care banii

„spălați” sunt introduși în economia reală, prin efectuarea unor investiții în diverse active: bunuri imobiliare, valori mobiliare, bunuri de lux etc.

Încadrarea banilor murdari în fluxurile financiare legale se efectuează, de obicei, prin intermediul sistemului financiar-bancar și reprezintă un real pericol pentru acesta, deoarece, aceasta ar permite accesul reprezentanților grupărilor criminale la deciziile importante ce vizează buna funcționare a sistemului financiar, în particular, și a economiei, în general, luând în considerare și globalizarea, atât la nivel național, cât și la nivel internațional. Efectuând o comparație mai alegorică a consecințelor fenomenului spălării banilor pentru sistemul bancar, în particular, și pentru economie, în general, pot fi comparate cu efectele dezastruoase ale poluării mediului ambiant, care, uneori, pot fi ireversibile. De aceea, uneori, instituţiile bancare sunt atrase în astfel de scheme sofisticate de spălare a banilor, fără a presupune ceva ilegal iniţial, ulterior, aceste ilegalităţi fiind deconspirate, iar în alte cazuri şi, de obicei, mai des băncile acceptă cu bună ştiinţă astfel de tranzacţii, deoarece sunt deosebit de atractive, întrucât aduc profituri materiale considerabile. Una dintre cele mai facile metode de spălare a banilor constă în convertirea banilor murdari într-o monetă străină, într-un paradis fiscal sau off-shor și, ulterior, readucerea lor în țară spre a fi fructificate.

Spălarea banilor este influențată de mai mulți factori, printre care corupției îi revine un loc deosebit. Spălarea banilor și corupția sunt fenomene negative ale lumii contemporane globalizate, între care există o legătură indisolubilă, care sunt condamnate în toate statele lumii, sau cel puțin la nivel de declarații, însă acest fenomen, uneori, scapă din atenție datorită diverselor forme și aspecte inofensive pe care le îmbracă. Consecințele negative ale spălării banilor, sub aspect de componentă a crimei organizate, se referă la faptul că aceste structuri criminale, pe lângă faptul că pot influența în mod direct activitatea instituțiilor bancare, se pot implica și în structuri politice și administrative pentru a se menține la putere și a utiliza politicul şi puterea în scopuri private pentru a asigura protecția și succesul în afacerile ilegale, pe care le desfășoară. Influența structurilor criminale asupra activităţii instituţiilor, în particular, şi a politicii, în general, constituie o amenințare reală pentru stabilitatea financiară a sistemului bancar, a statului, dar și a securității naționale în general.

Problema spălării banilor comportă un caracter internaţional și acest fenomen s-a accentuat în condițiile globalizării proceselor economice și odată cu dezvoltarea intensă a tehnologiilor. Pentru grupările criminale nu există granițe, limite și alte impedimente, astfel, la nivel internațional, s-a ajuns la concluzia că contracararea acestui fenomen se va solda cu succes mai mare, printr-o colaborare la nivel internaţional, între instituțiile responsabile de acest domeniu și crearea unui sistem de norme legislative comune în acest domeniu. La nivel internaţional, organizațiile cu implicare în prevenirea fenomenului spălării banilor și finanțării terorismului, sunt: Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI/FATF); Comitetul Basel de Supraveghere Bancară; Grupul Wolfsberg; Organizația Națiunilor Unite etc.

Grupul de Acțiune Financiară Internațională a fost înființat, în anul 1989, la Paris, la Summit-ul G7. În acest grup, au fost incluse statele membre G7 – Marea Britanie, Italia, Canada, Germania, SUA, Franța, Japonia, plus Consiliul Europei și alte 8 state. GAFI este un organism inter-guvernamental, care stabilește standardele internaționale, dezvoltă și promovează politici de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. GAFI a elaborat unele recomandări care formează cadrul internaţional al luptei împotriva spălării banilor și finanțării terorismului, fiind actualizate periodic, în corespundere cu evoluția fenomenelor menționate. Recomandările GAFI, privitoare la metodele și procedurile monitoringului financiar se rezumă la trei sarcini funcționale: identificarea participanților la tranzacțiile financiare; fixarea detaliilor referitoare la aceste tranzacții și participanților; informarea organelor competente referitor la tranzacțiile suspecte.

Comitetul Basel de Supraveghere Bancară (BCBS – Basel Comitete on Banking Supervision) elaborează principiile și normele generale de supraveghere bancară, de asemenea, recomandări de implementare a practicii internaționale. De la înființarea sa, în 1974, Comitetul Basel, a avut rolul de a promova stabilitatea sistemului bancar global prin lansarea Acordurilor Basel I, apoi Basel II și, la momentul actual, Basel III. Comitetul Basel se implică în eradicarea problemei spălării banilor și finanțării terorismului prin elaborarea normelor recomandate la nivel internaţional în domeniul respectiv, printre care: Declarația de prevenire a implicării sistemului bancar în scopul spălării resurselor bănești, decembrie 1988; Principiile de bază de supraveghere bancară eficientă, septembrie 1997; Verificarea corespunzătoare a clienților băncii, 2001.

Declarația de prevenire a implicării sistemului bancar în scopul spălării resurselor bănești a stabilit, pentru prima dată, standardele contracarării spălării banilor prin sistemul bancar, fiind elucidat conținutul a trei dispoziții de bază, aplicate de către bănci: identificarea clientului, corespunderea legislațiilor și conlucrarea cu organele de drept.

Principiile de bază de supraveghere bancară eficientă prezintă planul complex de organizare a supravegherii bancare și cuprinde o gamă largă de probleme, inclusiv contracararea spălării mijloacelor bănești. Din totalitatea principiilor, unul dintre acestea se referă la spălarea banilor și prevede obligația organelor de supraveghere bancară de a stabili dacă banca are regulamentele, dispozițiile și instrucțiunile

adecvate, inclusiv regulile „Cunoaşte clientul”, care includ politici şi proceduri privind identificarea clientului. În procesul de determinare a clienţilor suspecţi, adică acei clienţi care prezintă riscul efectuării operaţiunilor de spălare a banilor şi participării la introducerea veniturilor ilicite în circuitul fluxurilor financiare, se determină nivelul înalt şi nivelul scăzut de risc al clientului. În corespundere cu recomandările GAFI, organul naţional cu atribuţii în domeniul controlului asupra spălării banilor murdari, în mod obligatoriu, trebuie să identifice criteriile de clasificare referitoare la un anumit client şi la grupa de risc corespondentă. Criteriile de clasificare conţin semne generale, care confirmă posibilitatea spălării banilor murdari, dar şi semne specifice, care se referă la tipurile de activităţi ale clientului şi operaţiuni specifice.

Organizarea sistemului de contracarare a legalizării veniturilor ilegale şi finanţării terorismului, în fiecare stat, are specificul său, dar există cerinţe şi principii generale la nivel internaţional. Unul dintre principiile generale se referă la anunţarea obligatorie a organelor competente despre tranzacţiile care depăşesc o anumită sumă, care este prevăzută în legislaţia fiecărui stat în parte.

La nivel naţional, se încearcă constituirea unui sistem viabil de prevenire şi combatere a spălării banilor şi finanţării terorismului, acesta incluzând legislaţiile în vigoare, instituţiile cu atribuţii în domeniu etc. Referitor la conectarea legislaţiei naţionale la standardele internaţionale impuse în domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor şi finanţării terorismului, a fost adoptată Legea nr. 190-XVI din 26.07.07 cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului/ Publicat: 07.09. 2007 în MO nr. 141-145. Acest act a devenit legislaţia primară de referinţă în domeniul prevenirii şi combaterii spălării banilor şi finanţării terorismului.

În conformitatea cu legislaţia în vigoare, organele cu funcţii de supraveghere în domeniul menţionat sunt: Serviciul Prevenire şi Combaterea Spălării Banilor din cadrul Centrului Naţional Anticorupţie (SPCSB), Banca Naţională a Moldovei, Comisia Naţională a Pieţei Financiare, Ministerul Justiţiei, Ministerul Finanţelor etc.

Sistemul bancar este atractiv pentru efectuarea „spălării banilor”, deoarece, anume, prin intermediul acestuia se realizează circuitul intens al mijloacelor băneşti, sunt stabilite legături de durată cu instituţii internaţionale şi oferă o serie largă de produse şi servicii financiar-bancare. Implicarea instituţiei bancare în scheme de spălare a banilor presupune existenţa ameninţărilor considerabile pentru securitatea financiară a băncii, deoarece efectuarea operaţiunilor cu active, obţinute pe căi ilegale, reprezintă riscuri considerabile pentru reputaţia băncii. Încrederea clienţilor în instituţiile bancare scade considerabil, atunci când apare informaţia că această instituţie a fost implicată în scheme frauduloase şi că are legături cu structurile criminale, în plus, băncile pot suferi importante pierderi ca urmare a unor operaţiuni ilegale efectuate intenţionat sau neintenţionat. De aceea, în contextul asigurării securităţii financiare a sistemului bancar, o importanţă deosebită o are prevenirea transformării banilor „murdari” în bani „curaţi” prin intermediul instituţiilor bancare.

Această problemă este de o actualitate deosebită pentru economiile în dezvoltare. Reputaţia unei instituţii bancare este o componentă deosebit de importantă în asigurarea unei activităţi eficiente şi profitabile. În contextul problemei abordate de spălare a banilor, succesul pe termen lung al unei instituţii bancare depinde de atragerea şi păstrarea fondurilor obţinute în mod legitim. Mijloacele băneşti obţinute în mod fraudulos pe termen scurt pot aduce venituri unei bănci, însă comportă un caracter tranzitoriu şi cu efecte negative semnificative, deteriorând considerabil reputaţia acestei instituţii pe piaţă, cu efecte ulterioare deja binecunoscute.

Stabilitatea, securitatea şi încrederea în instituţiile bancare pot fi deteriorate de acţiunile ilegale ale diverselor grupări sau persoane certate cu legea, de a integra fondurile obţinute ilegal în circuitul financiar legal, profitând de libera circulaţie a capitalului şi alte defecte ale sistemului financiar globalizat. Contracararea acestui fenomen, care prezintă efecte negative considerabile atât la nivel naţional cât şi internaţional poate fi înfăptuită cu succes numai printr-o conlucrare a autorităţilor naţionale şi internaţionale cu atribuţii în domeniu şi prin elaborarea şi implementarea strategiilor şi politicilor cu efecte reale în sensul prevenirii şi combaterii spălării banilor.

Bibliografie:

1. Directiva 2005/60/ CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 26 octombrie 2005 privind prevenirea şi utilizarea sistemului financiar în scopul spălării banilor şi finanţării terorismului.
2. Directiva (UE) 2015/849 a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanţării terorismului
3. Legea nr. 190-XVI din 26.07.07 cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului/ Publicat: 07.09. 2007 în MO nr. 141-145.
4. CĂPRARU, B. *Internaţional banking: teorie şi practici*/ Bucureşti, Editura C.H. Beck, 2011.
5. ГАМЗА В. А. *Безопасность банковской деятельности: учебник для вузов*. М.: Изд. Юрайт, 2014, 513 с.

UNELE ASPECTE PRIVIND INTEGRAREA BANCASSURANCE ÎN SECTORUL FINANCIAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Lect. sup. Anatolie ŢUGULSCHI, ASEM

Financial services perform functions at both micro and macro economics. Production of financial services is subject to several constraints of which are: the pressure of competition, concentration of the major banking and insurance groups, the emergence of new markets, changes in emerging economies and restructuring processes of social security systems.

Pătrunderea instituţiilor bancare pe piaţa asigurărilor se înscrie în domeniul eforturilor de modernizare a sectorului serviciilor financiare, în vederea satisfacerii nevoilor diversificate ale consumatorilor. Apariţia fenomenului de bancassurance nu poate fi atribuită, în primul rând, nici băncilor, nici companiilor de asigurări. Apropierea celor două sectoare s-a produs ca urmare a mutaţiilor survenite în cererea şi oferta de servicii financiare.

Conform dicţionarului economic, ***bancassurance*** este un model de dezvoltare a sectorului financiar. Conceptul de bancassurance este de origine franceză. Mai poate fi întâlnit în limba germană sub denumirea de *Allfinanz,* iar în engleză, ca *Financial Services*. Acesta se bazează pe apropierea dintre bănci şi companiile de asigurări în scopul dezvoltării produselor financiare. Prima bancă ce a lansat servicii financiare integrate de bancassurance a fost Crédit Mutuel din Franţa. Motivul apariţiei acestui tip de servicii îl constituie asigurarea creditelor acordate întreprinderilor. Alte bănci franceze au preluat modelul, în acest fel, vânzarea de poliţe de asigurare la ghişeele băncilor s-a dovedit un prim succes.

Forma efectivă, sub care se manifestă, în perioada actuală, conceptul de bancassurace, este cea a apropierii dintre industria bancară şi cea a asigurărilor. Apropierea are ca scop utilizarea în

comun a infrastructurilor şi a canalelor de distribuţie. Astfel, operaţiunile de bancassurance au motivaţii diferite pentru companiile de asigurare şi pentru bănci.

Dintre scopurile, pentru care societăţile de asigurări se angajează în afaceri bancare sau urmăresc apropierea de băncile comerciale, pot fi enumerate următoarele:

- liberalizarea şi dereglementarea pieţelor financiare, ceea ce determină creşterea presiunii concurenţiale;
- saturarea pieţelor pentru asigurările generale în vederea căutării unor noi pieţe de desfacere;
- în procesul globalizării, riscurile depăşesc, de multe ori, capacitatea financiară a asiguratorilor tradiţionali;
- produsele de asigurare, fiind vândute prin reţeaua băncilor de detaliu, au costuri mai mici decât cele ale companiilor de asigurare;
- marile întreprinderi asigură o parte din riscuri prin crearea unor societăţi proprii de asigurare, care duc la reducerea pieţei potenţiale pentru asigurători.

Obligaţia de creştere a băncilor şi a companiilor de asigurări până la atingerea taliei critice şi expansiunea internaţională se desfăşoară după mai multe axe care urmăresc complementaritatea şi reducerea costurilor. În tabelul 1, sunt ilustrate formele de cooperare în cazul industriei bancare şi a asigurărilor.

Tabelul 1

Formele existente de concentrare în bancassurance

Forme de alianţă	Exemple
Participări încrucişate	Swiss Life – Union Bank of Swizerland Credit Suisse Group – Swiss Re
Crearea de societăţi de asigurare proprii	Predica şi Pacifica deţinute de Crédit Agricole CS Life deţinută de Credit Suisse Group
Cooperare	La Poste – Winterthur; Vontobel Banque Helvetia ABN Amro – Delta Lloyds
Servicii financiare integrate	Nederlanden – ING Group, Caisse d'Epargne – Ecureuil
Joint ventures	Roma Vita – Banca di Roma Winco – CS Holding
Holding	Credit Mutuel Bancassurance Deutsche Bank – DB Insurance Group

Sursa: *site-urile Credit Suisse Group, Qualisteam, les Echos []*

Persoanele fizice şi juridice au nevoi a căror acoperire necesită servicii financiare. Ele angajează venituri distribuite eşalonat în timp şi în acelaşi timp creează valoare care trebuie gestionată. Pentru a răspunde acestor nevoi, băncile oferă instrumente de plată, plasamente şi finanţări sub formă de împrumuturi.

Complexitatea serviciilor creşte cu cât clienţii au o talie mai mare. Pe lângă produsele de bază citate mai sus, băncile furnizează marilor clienţi servicii financiare personalizate. La rândul lor, societăţile de asigurări îşi asumă riscurile clienţilor în schimbul plăţii de prime, care sunt plasate conform legislaţiei urmărind o dispersie a incertitudinii.

Un aspect semnificativ al convergenţei la nivel de produse, între sectorul asigurărilor şi cel al altor servicii îl reprezintă comercializarea produselor combinate.

Considerăm că, pentru Republica Moldova, cea mai raţională formă de combinare a produselor de asigurare distribuite ar putea fi realizată prin comercializarea acestora de către o bancă sau altă instituţie financiară împreună cu un asigurător (cum s-a procedat, în Olanda şi în alte ţări occidentale) al unei linii de produse de asigurare de viaţă cu componentă de economisire, gestionată de bancă într-un cont distinct. Partea de primă aferentă riscului este vărsată asigurătorului, iar partea ce priveşte economisirea - băncii, ce garantează un anumit nivel al ratei dobânzii. Astfel, se poate realiza un echilibru vădit între produsele de economisire şi cele de prudenţă, contribuind concomitent şi la consolidarea cadrului operaţional al produselor de asigurare.

Cu toate că, deja, s-a constituit cadrul normativ în baza căruia sunt reglementate operaţiunile de asigurare şi reasigurare, reglementările naţionale mai sunt, încă, susceptibile de perfecţionare şi modernizare, fapt impus şi de necesitatea sporirii competitivităţii produselor de asigurare, în raport cu cele financiare operante pe piaţă.

În Republica Moldova, modelul bancassurance funcţionează numai în două dintre formele de colaborare între bănci şi asigurători, respectiv societăţi de asigurare bazate pe capitalul unei bănci şi acorduri comerciale privind comercializarea produselor de asigurare de către o bancă. În această ordine de idei, se impune necesitatea perfecţionării reglementărilor existente şi consolidarea cadrului operaţional favorabil pentru distribuţia produselor de asigurare. Aceasta ar duce la impulsionarea activităţii asigurătorilor şi brokerilor şi la atragerea suplimentară de disponibilităţi de la populaţie pentru finanţarea economiei, fără ca încasările bugetare să fie afectate în mod semnificativ.

Astfel, dezvoltarea produselor de asigurare sub aspect financiar, fiind marcată de variabilitatea sumei asigurate, flexibilitatea şi rentabilitatea poliţelor de asigurare ce ţin de plasamente de capital mai performante, va contribui la sporirea nivelului de competitivitate al produselor de asigurare, în raport cu produsele financiare oferite pe piaţă, fapt care este imposibil de realizat fără o dereglementare, fără înlăturarea limitelor sau interdicţiilor. Numai după întreprinderea acţiunilor reliefate anterior, produsul de asigurare distribuit de către bancă poate fi combinat cu comercializarea unui produs bancar şi prezentat sub formă unică simplă sau mai sofisticată, ce ar putea constitui un efort semnificativ în procesul de constituire a cadrului operaţional al asigurărilor distribuite prin intermediul bancassurance, în pofida disfuncţionalităţilor existente, în sistemul naţional de bancassurance, există un potenţial colosal deţinut de acest segment de distribuţie al produselor de asigurare. Distribuirea acestor produse în sistem bancassurance poate influenţa sporirea nivelului de cerere solvabilă a populaţiei, contribuind astfel şi la modernizarea sistemului de distribuţie a produselor de asigurare, în general.

În condiţiile când societăţile financiare, inclusiv bancare şi cele de asigurare, intră pe o piaţă integrată, în care este foarte dificil să fie separate serviciile prestate de acele instituţii, iar serviciile prestate de către societăţile financiare capătă un caracter social de o importanţă majoră, se impune necesitatea abordării, într-un nou context, a problemei privind constituirea unei instituţii preocupate de supravegherea financiară integrată şi de reglementare.

Grupurile integrate de bancassurance ridică o serie de probleme autorităţilor de reglementare şi supraveghere în ceea ce priveşte definirea fondurilor proprii.

Supravegherea solvabilităţii companiilor de asigurări vizează verificarea capacităţii lor de efectuare a despăgubirilor plătitorilor de prime în conformitate cu sumele asigurate.

În cazul băncilor, se urmăreşte siguranţa plasamentelor şi existenţa strict corelată a fondurilor proprii cu riscurile asumate. În realitate, activele bancare sunt mai mari consumatoare de fonduri proprii, decât cele ale societăţilor de asigurări. Soluţiile de bancassurance vor permite societăţilor financiare din Republica Moldova să-şi crească capacităţile de asumare de riscuri a băncilor prin folosirea cerinţelor de fonduri proprii mai reduse ale asigurărilor.

Atât băncile, cât şi companiile de asigurări sunt intermediari financiari, care le permit clienţilor o repartiţie a utilităţii monetare în timp. Putem ilustra interfaţa dintre bănci şi asigurări din punct de vedere al ofertei în modul prezentat în figura 1:

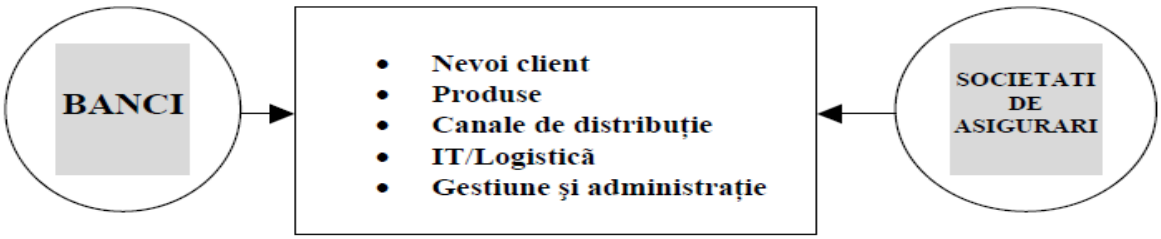

Figura 1. Interacţiunea bănci-asigurări în cadrul bancassurance

Serviciile de intermediere financiară, oferite în comun de bănci şi asiguratori, pot fi sintetizate astfel:

- Plasamente → achiziţionarea de obligaţiuni şi titluri de stat de pe pieţele naţionale şi internaţionale;
- Finanţări → punerea la dispoziţia clienţilor a unor facilităţi sindicalizate de volume mari;
- Asigurări → vânzarea lor în cadrul pachetelor de produse financiare prin intermediul ghişeelor bancare;
- Intermediere pe pieţele financiare;
- Consiliere → a clienţilor privind gestionarea patrimoniului;
- Gestiune → managementul în comun al portofoliilor.

În concluzie, putem remarca faptul că, în Republica Moldova, vânzarea produselor de asigurare se efectuează cu precădere prin metode tradiţionale, precum reţelele de distribuţie ale asigurătorilor şi, într-o măsură mai mică, intermediarii (brokeri de asigurare, dezvoltarea unui sistem a agenţilor de asigurare – persoane juridice în stare incipientă), respectiv prin bancasigurare.

Bancasigurarea, la rândul ei, funcţionează numai în două forme de colaborare, între bănci şi asigurători – societăţile de asigurare bazate pe capitalul unei bănci, ca Mobiasbanca – Groupe Sociétè Générale, în parteneriat cu GRAWE Carat Asigurări, şi Moldcargo-Moldincombanc, ce reunesc resursele de distribuţie ale băncilor cu oferta acestor asigurători.

Se poate menţiona necesitatea extinderii şi diversificării formelor bancasigurării, ce prezintă un element de modernizare a asigurărilor aplicate în Republica Moldova, pe motiv că bancasigurarea prezintă o serie de avantaje, faţă de formele tradiţionale de distribuţie a produselor de asigurare. Astfel, băncile dispun de: un număr mare de clienţi şi, deci, o piaţă potenţială de asigurare, reţele largi de distribuţie şi o bază materială puternică, inclusiv sistemul informaţional, mari posibilităţi de extindere internaţională, o imagine publică de calitate. La rândul lor, asigurătorii aduc în această cooperare o gestiune financiară mai bine adaptată la bancasigurare decât cea a băncilor, datorită nivelului ridicat al capitalurilor proprii şi a disponibilităţilor mobilizate de la asiguraţi, precum şi tehnicilor de vânzare specifice produselor de asigurare.

Dezvoltarea bancasigurării în Republica Moldova, atât sub aspect cantitativ, cât şi din punct de vedere calitativ, prin diversificarea formelor sale, are anumite limite:

- capacitate redusă de selectare a partenerului potrivit, numărul băncilor şi asigurătorilor puternici dispuşi să practice bancasigurarea fiind relativ mic;
- un segment de piaţă restrâns, ţinând cont de faptul că publicul-ţintă al bancasigurării este considerat a fi „clasa mijlocie", redusă numeric în ţara noastră;
- spre deosebire de ţările dezvoltate, proporţia clienţilor sistemului bancar este relativ mică faţă de totalul populaţiei active, clienţii băncii reprezentând doar o parte din piaţa potenţială de asigurare.

Aşadar, se impune necesitatea modificării reglementărilor existente şi a introducerii, în cadrul regulatoriu, a unor prevederi, în care ar fi stabilite condiţiile şi modalităţile de constituire şi formele de funcţionare ale asigurătorilor bancheri, care sunt cele mai oportune pentru situaţia ţării noastre.

Bibliografie:

1. NEGRU T. *Asigurările şi reasigurările în economie*, Bucureşti, Editura C.H.Beck, 2008;
2. TĂNĂSESCU, P., DRAGOTĂ, M., ŞERBĂNESCU, C., LĂZĂRESCU, S. *Asigurări moderne de bunuri şi viaţă*, Bucureşti, Editura A.S.E., 2003;
3. *Банковское страхование (bancassurance)*. http://forinsurer.com/theme/3;
4. *Bancassurance: A Tool of Integrating Insurance and Banking Industries.* http://www.academia.edu/5587571/Bancassurance_A_Tool_of_Integrating_Insurance_and_Banking_Industries.

PORTOFOLIUL DE CREDIT ÎN SPAȚIUL PROFIT-RISC

Drd. Evghenii CADOCINICOV, USM

This article will concern some aspects of credit risk modelling in order to minimize it. Crediting as an activity is vital for any banking, by the fact that generates profit and maintain vital the credit institution. Any organization subjected to the credit risk try to manage it in such a way to achieve an optimal level. The optimization of the risk does not mean the minimization of it, whereas, the risk is in direct relation to rentability and at minimization of the risk, the company is missing/sticking a considerable part of its profits. Therefore, obtaining credit portfolio risk analysis, it is necessary to be taken into account not only the risk, but also rentability.

Creditarea, ca domeniu de activitate, a apărut cu multe secole în urmă. Orice organizație supusă riscului de credit depune efortul de a-l gestiona pe acesta, în așa fel, încât să atingă un nivel optim. De altfel, optimizarea riscului nu presupune minimizarea acestuia, întrucât riscul este în legătură directă cu rentabilitatea și, la minimizarea riscului, compania se lipsește de o parte considerabilă din profiturile sale. De aceea, efectuând analiza riscului portofoliului de credit, este necesar să se ia în considerare nu doar nemijlocit riscul, dar și rentabilitatea.

În multe modele, orice devieri de la rezultatul financiar, obținut de către compania creditoare în cazul unor circumstanțe favorabile când debitorul achită atât partea principală din suma datoriei, cât și procentele, sunt considerate pierderi. În modele, se ține cont de eventualele pierderi la fiecare credit și portofoliu, în general, se construiește legea repartiției probabilității pierderilor, prin urmare, în funcție de obiectivele examinatorului, se caută structura de portofoliu optimă, se stabilesc limitele, se iau în considerare riscurile, se determină cotele procentuale la credite. Prin acest criteriu se pot minimiza pierderile, se poate minimiza dispersarea pierderilor, relativ medie, sau are loc limitarea pierderilor maximale, printr-o anumită valoare, ce nu va depăși probabilitatea de încredere stabilită.

O astfel de abordare, când atenția examinatorului este concentrată doar pe pierderile portofoliului, se aplică, deseori, în bănci și alte organizații de credit. Acest fapt este corelat, în primul rând, cu necesitatea de a respecta reglementările băncii centrale privind gestionarea evidenței contabile în organizațiile de credit. La scoaterea, din bilanțul băncii creditoare, a unei datorii desperate sau/și ireale pentru a fi încasată și suma care nu este percepută din datoria principală, și procentele, în cazul insuficienței volumelor de rezervă pentru acoperire, se califică drept pierderi.

Dar, dacă în calitate de criteriu de optimizare se examinează minimizarea pierderilor, soluționarea problemei devine trivială, astfel, încât este mai bine să se refuze efectuarea operațiilor de creditare. Însă, obiectivul operațiunilor de credit, care sunt efectuate de bancă, îl constituie obținerea profitului, de aceea, nu se admite să nu se țină cont de componenta profitului la analiză.

Analizând portofoliul de credit în spațiul profit-risc, în primul rând, urmează să fie definite semnificațiile, în acest caz, ale termenilor profit și risc.

Literatura de specialitate, referitor la profit, relatează că se poate determina prin diferite metode. Pe de o parte, acesta se poate defini ca diferența dintre suma de mijloace obținute de la debitor în cazul lichidării totale sau parțiale a datoriei și suma de mijloace acordate de creditor. Dacă profitul se va solda cu rezultat negativ, atunci acesta se califică drept pierderi. Punctul profitabil al portofoliului de credit se atinge în cazul egalității mijloacelor percepute de la debitor cu suma de bază a datoriei (vezi tabelul 1).

Tabelul 1

Repartiția fluxurilor bănești, a profiturilor și pierderilor la creditul acordat fără a ține cont de valoarea bănească temporară

Probabilitatea (p)	p_i	$1-p_i$
Fluxul de intrări de mijloace	$(1-L_i)(1+r_i)\,S_i$	$(1+r_i)\,S_i$
Fluxul de ieșiri de mijloace	S_i	S_i
Venitul (V_i)	$(r_i-L_i(1+r_i))S_i$	r_iS_i
Condiția rentabilității	**Fluxul de intrări de mijloace = S_i**	

unde:

p_i exprimă Probabilitatea falimentului debitorului ***i*** (probabilitatea de default la creditul ***i***);
S_i – Suma creditului ***i*** acordat;
r_i – Cota procentuală a creditului i;
L_i – Nivelul de pierderi (Loss Rate), la creditul ***i*** în caz de default.

O asemenea abordare la determinarea profitului se poate aplica în bănci şi în alte organizaţii de credit întru evaluarea profitului aşteptat, cu scopul calculului sumei plăţilor fiscale prevăzute.

Însă, în această abordare, nu se ţine seama nici de valoare bănească temporară, nici de cerinţele acţionarilor privind rentabilitatea băncii. Cu scopul de a lua în considerare aceste particularităţi, urmează să se facă unele corectări în determinarea profitului.

În calitate de flux de intrări de mijloace necesare unei activităţi nedeficitare a băncii, se propune să se ţină cont nu doar de suma de bază a datoriei, dar şi de suma dobânzilor după o anumită rată special determinată (r*).

Această rată se poate determina ca suma următoarelor valori:

- cota procentuală fără risc, în funcţie de care mijlocelele băncii pot fi plasate într-un activ fără risc (sau relativ fără risc), (de exemplu, în obligaţiunile împrumutului de stat), pe acelaşi termen ca şi creditul acordat, exprimată în procente anuale;
- cheltuielile de tranzacţie preconizate aduse la cota procentuală anuală;
- cheltuielile preconizate corelate cu defaultul debitorului (cheltuielile de judecată, cheltuielile de încasare a datoriei etc.) aduse la cota procentuală anuală;
- cota procentuală care asigură rentabilitatea rezervei în cazul unor eventuale pierderi la împrumut, egală cu rentabilitatea capitalului băncii cerută de către acţionari.

Varianta ideală ar fi ca asemenea cote „iniţiale" să fie stabilite pentru fiecare credit în parte. Însă, în lipsa informaţiei necesare sau în cazul unor dificultăţi de a o găsi (de timp, financiare), poate fi calculată o cotă medie unică pentru întregul portofoliu de credite. Atunci, profitul se determină ca diferenţa dintre suma creanţei, inclusiv procentele, şi suma ce asigură rentabilitatea (vezi tabelul 2).

Tabelul 2

Repartiţia fluxurilor băneşti, a profiturilor şi pierderilor la creditul acordat ţinând cont de valoarea bănească temporară

Probabilitatea (p)	p_i	$1-p_i$
Fluxul de intrări de mijloace	$(1-L_i)(1+r_i)\ S_i$	$(1+r_i)\ S_i$
FV(fluxul de ieşiri de mijloace)	$(1+r^*)S_i$	$(1+r^*)S_i$
Venitul (V_i)	$(r_i-r^* - L_i(1 + r_i))S_i$	$(r_i-r^*)S_i$
Condiţia rentabilităţii	**Fluxul de intrări de mijloace = $(1+r^*)S_i$**	

Prezenta abordare, în opinia noastră, reflectă mai obiectiv eficacitatea reală a operaţiunilor bancare, deoarece ia în considerare şi valoarea bănească temporară, şi rentabilitatea capitalului necesar. Acest fapt asigură includerea în portofoliu doar a acelor credite, a căror rentabilitate nu va fi mai mică decât valoarea capitalului băncii. Creditele ce satisfac această condiţie contribuie la majorarea valorii nominale a băncii.

Cea mai difuză măsură de risc este dispersia (sau abaterea-standard) profiturilor. Însă, o asemenea măsură nu este suficient de efectivă la analiza portofoliului de credit. În primul rând, analiza dispersiei aduce rezultate bune doar în cazul în care profitul/pierderile sunt dispersate normal. Legea normală este stabilă, conform propriilor parametri, de aceea, dispersia este un instrument comod de analiză: la analiza riscului portofoliului, la fuziunea câtorva portofolii, dispersiile se adună. Însă, profitul/pierderile portofoliului de credit nu se supun legii normale de repartiţie. Profitul/pierderile portofoliului de credit vor fi asimptotic normale, doar dacă creditele sunt acordate unui număr destul de mare de debitori (specific băncilor mari) şi dacă falimentele companiilor sunt independente (ceea ce, în realitate, este incorect).

În al doilea rând, dispersia (AMP) este o măsură de risc simetrică, iar la analiza portofoliului de credit examinatorul este interesat mai mult de riscul obţinerii pierderilor, adică analiticul îşi concentrează atenţia doar pe latura stângă a funcţiei probabilităţii dispersării veniturilor/pierderilor. Pe lângă acest fapt, profitul portofoliului este limitat deasupra şi atinge nivelul maxim când sunt îndeplinite la timp obligaţiunile de către toţi debitorii. În legătură cu acest fapt, în prezentul model, se propune spre evaluare riscul, bazându-se pe conceptul V_aR.

La analiza riscului de credit al portofoliului, este posibilă o abordare dublă a acestei măsuri de risc. Pe de o parte, conducerea băncii poate stabili probabilitatea de încredere a pierderilor mari. Atunci, la analiza portofoliului, se determină nivelul pierderilor, care corespund respectivei probabilităţi şi se trage concluzia că asemenea pierderi sunt admisibile.

E necesar de menţionat că, dacă creditarea nu se examinează în mod izolat de celelalte operaţiuni bancare, dar ca o parte dintr-un sistem unic, care generează fluxurile băneşti, atunci la calcularea valorii

profitului aşteptat (în opinia noastră), obţinut de portofoliul de credit, este necesar să se ţină cont de amortizarea fiscală, care se dobândeşte de bancă în cazul pierderilor de bilanţ la operaţiunile de creditare (pierderile se determină fără a ţine seama de valoarea bănească temporară).

Astfel, luând în considerare amortizarea fiscală cu probabilitatea p_i profitul la creditul i va constitui $(r_i-r^*-L_i(1+r_i))S_i+L_iS_iT=(r_i-r^*-L_i(1+r_i-T))S_i$, iar cu probabilitatea $(1-p_i)$ va fi egal cu $(r_i-r^*)S_i$, unde: T - este cota de impozit pe profit stabilită.

Pe de altă parte, conducerea poate stabili nivelul maxim admis de pierderi la portofoliul de credite, care permite băncii să-şi îndeplinească toate obligaţiunile şi să rămână „la suprafaţă". În asemenea caz, la analiza portofoliului, se caută probabilitatea că pierderile vor depăşi limita stabilită şi se ia decizia de a admite o astfel de probabilitate. Astfel, vom pune creditele în ordinea descreşterii coeficientului valorii medii. Creditul care deţine un coeficient mai mare al valorii medii are un număr de ordine mai mic. M este cel mai mare număr de ordine, egal cu numărul de credite, care au un coeficient nenegativ al valorii medii. Apoi, este posibil de determinat vectorul soluţie iniţial S şi pentru fiecare credit în parte determinăm intervalul de rectificare admis: H_i – plafonul minim al creditului i; U_i – plafonul maxim al creditului i.

Vom atribui valori iniţiale plafoanelor: plafonul minim este suma curentă a creditului, plafonul maxim este limita stabilită de acordare pentru un anumit credit. utilizând simularea prin metoda Monte Carlo, mărimile aleatorii V_i şi profitul aleatorii al portofoliului $V_P=\Sigma_i V_i$, vom găsi probabilitatea α că profitul aleatoriu va fi mai mic decât plafonul stabilit V_aR. Dacă probabilitatea găsită nu depăşeşte limita stabilită α, atunci modificăm vectorul S astfel, încât să mărim profitul aşteptat al portofoliului, în acelaşi timp, să menţinem îndeplinirea limitelor privind riscul. Dacă probabilitatea găsită depăşeşte α*, atunci construim altă soluţie iniţială S, astfel, încât să obţinem îndeplinirea limitelor privind riscul.

Deci, mijloacele băncii pot fi distribuite între debitori prin intermediul mai multor metode:

1. Proporţional limitelor stabilite:

$$S_i = Z_i \cdot \frac{Z^*}{\sum_{i=1}^{M} Z_i} \qquad (1)$$

2. După descreşterea coeficienţilor respectivi, la calcularea profitului aşteptat al portofoliului:

$$(r_i - r^* - L_i\, p_i\, (1+r_i))S_i \qquad (2)$$

Iniţial, debitorul, căruia îi corespunde cel mai mare coeficient la calcularea valorii aşteptate a profitului portofoliului, primeşte o sumă maximă posibilă, ce nu depăşeşte limita acestuia. Debitorul care are cel mai mare coeficient dintre cei rămaşi, primeşte o sumă egală cu limita acestuia, dacă suma de mijloace necheltuite depăşeşte limita sau tot restul sumei, dacă ea este mai mică decât limita. Şi aşa mai departe, până la epuizarea totală a limitei generale de mijloace ale băncii.

3. După creşterea coeficienţilor respectivi la determinarea dispersiei portofoliului pentru o sumă unică de credit.

$$p_i(1-p_i)L_i^2(1+r_i^2) \qquad (3)$$

Dacă în cazul aplicării algoritmilor valoarea nominală S_i rezultă a fi neintegrală, ea se rotunjeşte spre una mai mare.

Debitorul, căruia îi corespunde cel mai mic coeficient la calcularea dispersiei profitului de portofoliu, primeşte o sumă maximă posibilă, ce nu depăşeşte limita acestuia. Debitorul care are cel mai mic coeficient dintre cei rămaşi, primeşte o sumă de mijloace echivalentă cu limita acestuia, dacă suma necheltuită depăşeşte limita sau tot restul sumei, dacă ea este mai mică decât limita. Şi aşa mai departe, până la epuizarea totală a limitei generale de mijloace ale băncii.

Condiţia fundamentală de a găsi o soluţie optimă (sau aproape de cea optimă) pentru problema dată în baza algoritmului propus este existenţa unui activ fix fără risc (sau considerat astfel), în care banca are posibilitatea de a investi mijloace. Dacă creditarea debitorilor reali este nerentabilă, atunci algoritmul va duce banca la necesitatea de a investi toate mijloacele libere aflate la dispoziţie în acest activ fără risc. Profitul aşteptat de la un asemenea activ (calculat conform metodei prezentate în teză) va fi egală cu diferenţa dintre rata fără risc şi rentabilitatea capitalului cerută de acţionari.

În cazul în care investiţiile în activul fără risc, în practică, se dovedesc a fi imposibile, atunci este necesar de a include în model pe lângă creditare şi posibilitatea de a lăsa mijloace şi în interiorul băncii. Astfel de bani „morţi" vor aduce pierderi băncii în mărimea costului capitalului. Însă, dacă creditarea unui potenţial debitor aduce pierderi mai mari decât costul capitalului, algoritmul va duce banca la necesitatea de refuz a unei astfel de operaţiuni de creditare, în aşa mod, va permite diminuarea pierderilor aşteptate.

În prezent, pentru sistemul bancar autohton, creşte problema evaluării riscului de credit. Aplicarea modelului privind evaluarea riscului de faliment al portofoliului de credit va permite organizațiilor de credit să obțină evaluări mai fiabile ale eficacității operațiunilor efectuate de acestea și să-și reglementeze activitatea conform rezultatelor obținute.

Bibliografie selectivă:

1. NOVOSELOV A. A., *„Modelarea matematică a riscurilor financiare. Teoria măsurărilor”*, Novosibirsk, „Nauka”, 2001.
2. DIDIER Cossin, HUGUES Pirotte, *Advanced Credit Risk Analysis*. Financial Approaches and Mathematical Models to Assess, Price, and Manage Credit Risk, John WILEY & SONS, LTD, 2001.

SISTEMUL CONTROLULUI FINANCIAR: EXPERIENŢA ŢĂRILOR EUROPENE

Drd. Liliana ISAC, USM, România

The nature of functional control resulting from the objective necessity of government relations and executing special function due to social division of labor. The developed countries maintain various forms some supreme financial control bodies, the potential of which is presented as an important factor in public transformations. Many states take effective measures for the further development of organs of state financial control and on improving the efficiency of their work. These measures are related to improvement of legislation, determining where organs above the state administration system, their role, their rights and opportunities.

Key words: *financial control, community control; technical cooperation, public funds, budget.*

Introducere. Statul, indiferent de forma de organizare a acestuia, şi-a creat din cele mai vechi timpuri sisteme de control, în special, sisteme de control financiar, ale căror principale obiective au constat, în majoritatea covârşitoare a cazurilor, din activităţi de urmărire a modului de realizare a obligaţiunilor financiare ale populaţiei faţă de instituţiile sale.

În prezent, practic, în toate ţările dezvoltate există (într-un fel sau în altul) organe de control financiar suprem, potenţialul cărora se prezintă ca fiind un factor important în domeniul transformărilor publice. S-a recunoscut, demult, că controlul financiar veridic este unul dintre instrumentele de bază ale perfecţionării gestiunii de stat prin îmbunătăţirea gestiunii întreprinderilor şi organizaţiilor de stat. Organul de control financiar de stat suprem asigură puterii legislative şi celei executive posibilităţi suplimentare de a efectua distribuirea şi gestiunea resurselor de stat într-un mod mai eficient. Din aceste considerente, multe state întreprind (mai ales în ultimele decenii) măsuri efective privind dezvoltarea ulterioară a organelor de control financiar de stat şi privind sporirea eficienţei activităţii lor. De regulă, aceste măsuri ţin de perfecţionarea legislaţiei, care determină locul organelor sus-menţionate în sistemul gestiunii de stat, rolul lor, drepturile şi posibilităţile lor. De menţionat că, în prezent, nu există în lume un concept unic privind organizarea şi efectuarea auditului finanţelor publice.

Analiza experienţei ţărilor europene în domeniul controlului financiar. În ţările UE, se pot evidenţia patru tipuri principale de organizare a organelor de control financiar de stat suprem, care pot fi numite condiţional în felul următor: judecătorie cu funcţie juridică; structură colegială fără funcţie juridică; oficiu independent de audit condus de auditor general; oficiu de audit condus de auditor general în structura guvernului. În afară de cele menţionate, Curtea de Conturi din Austria este un model al organului de control financiar suprem, condus de preşedinte, care efectuează controale la nivel de stat şi local.

În şapte ţări (Franţa, Belgia, Luxemburg, Portugalia, Spania, Italia şi Grecia), organele de control financiar suprem pot fi considerate de tip „judecătorie cu funcţie juridică”. De exemplu, în Grecia şi în Portugalia, aceste organe sunt parte a sistemului judiciar şi, conform Constituţiei, sunt puse pe picior de egalitate cu alte judecătorii. Cu toate acestea, Curtea Europeană de Auditori, în pofida denumirii sale, nu are drepturi juridice. În Olanda şi în Germania, aceste organe pot fi considerate de tip „structură colegială fără funcţie juridică”.

Modelul „oficiu independent de audit condus de auditor general” există în Marea Britanie, Irlanda şi în Danemarca (la fel, în SUA, Canada, Australia, India, RSA şi în alte ţări, care au fost puternic influenţate de modelul britanic de gestiune de stat şi control financiar).

Modelul „oficiu de audit condus de auditor general în structura guvernului” a fost elaborat în Suedia şi Finlanda şi reflectă locul acestui organ ca fiind un organ de guvernare. Ambele state au câte două organe de control financiar de stat, unul – responsabil faţă de guvern şi care se ocupă de îndeplinirea unor investigaţii detaliate, al doilea – condus de parlament şi responsabil faţă de acesta.

Similitudinea dintre structurile organelor de control financiar supreme de stat în ţările UE nu este una întâmplătoare. Unele judecătorii modelează sistemul francez, care s-a răspândit în Europa, în secolul al XIX-lea, ca o reflecţie a practicii franceze de administrare.

În Irlanda, Suedia, Finlanda, Marea Britanie, Austria şi în Danemarca, organul de control financiar de stat suprem are un singur conducător – sau auditor general, sau preşedinte, care, în ultimă instanţă, ia decizii la nivel suprem. În alte ţări deciziile organelor de control financiar de stat suprem sunt luate în mod colegial. În Germania, organul de control financiar de stat suprem include 66 de membri, inclusiv preşedintele şi vicepreşedintele, şi deciziile se iau în mod colegial. În Olanda, organul de control financiar de stat suprem este condus de consiliul celor trei şi deciziile se iau, la fel, în mod colegial. În ţările în care organele de control financiar de stat suprem au un rol de judecătorie, componenţa lor numerică se poate schimba în mod semnificativ.

Controlul anterior constă în aprobarea cheltuielilor publice motivate, făcând, astfel, parte din procesul de gestiune financiară. Sunt controlate toate documentele ce ţin de plăţi, la fel şi acelea care confirmă că operaţiunea a fost argumentată juridic, aprobată şi are o acoperire bugetară suficientă. Toate plăţile care nu corespund criteriilor sus-menţionate nu se execută şi se remit pentru revizuire. Controlul anterior detaliat asupra cheltuielilor se efectuează în cinci ţări. Ţinând cont de faptul că aceste controale creează o supra-încărcare a organelor de control financiar de stat, unele ţări le efectuează numai în cazul plăţilor şi operaţiunilor de un anumit fel. În Italia, până în anul 1994, organele de control financiar de stat au fost împuternicite să controleze aproape toate cheltuielile publice – aproximativ 5 milioane de operaţiuni anual. Modificările introduse în anul 1994 au redus numărul de operaţiuni care urmează să fie controlate.

În Grecia, controlului anterior se supune cheltuirea aproape a tuturor mijloacelor de către organele centrale, corporaţiile publice – aproximativ 1 milion de operaţiuni anual, majoritatea operaţiunilor fiind verificată pe parcursul a 1-2 zile. În ultimii ani, computerizarea procesului de efectuare a controalelor anterioare a micşorat sarcina administrativă asupra organelor de control financiar de stat.

Deşi controalele anterioare sunt mari consumatoare de forţă de muncă, organele de control financiar de stat, din multe ţări europene, consideră că aceste controale prezintă multe avantaje. De exemplu, în Grecia, acest control este considerat ca fiind modalitatea cea mai sigură de a evita cheltuieli incorecte; aceasta este mai degrabă de dorit să fie utilizată decât încercarea de a restitui mijloacele cheltuite nejustificat în viitor. În Portugalia, controalele anterioare sunt considerate un mecanism care garantează gestiunea eficientă a datoriei publice. De asemenea, controale anterioare există în Marea Britanie şi în Irlanda, unde auditorul general are ca funcţie suplimentară cea de controlor şi de garant, ceea ce îi permite să se asigure că fondurile de stat sunt folosite de funcţionarii publici numai în scopurile aprobate de guvern.

Controalele ulterioare sunt efectuate în ţările UE de către toate organele de control financiar de stat, independent de faptul dacă au loc sau nu controalele anterioare. Aceste controale se desfăşoară în trei direcţii:

- controlul funcţional juridic şi acceptarea (sau neacceptarea) cheltuielilor persoanelor, care şi-au asumat răspunderea personală de utilizarea mijloacelor publice;
- controlul financiar care include examinarea documentelor financiare, ceea ce permite de a judeca despre justeţa operaţiunilor perfectate;
- controlul asupra faptului executării cheltuielii mijloacelor publice, inclusiv conformitatea cu destinaţia, eficacitatea şi economisirea.

Înainte de toate, controlului financiar efectuat, ulterior, de către organele de control financiar de stat i se supun rapoartele guvernului. În Marea Britanie, de exemplu, examinarea constă în exprimarea opiniilor despre rapoartele fiecărui departament de administraţie publică în parte. În Danemarca, rapoartele guvernamentale se examinează în mod integral. Curtea Europeană a Auditorilor desfăşoară controlul ulterior al rapoartelor privind realizarea bugetului UE.

Unele organe de control financiar de stat ţin ca prioritate controlul asupra sistemului de gestiune internă şi funcţionarea auditorilor interni. În Marea Britanie, nivelul de importanţă a efectuării controalelor de către organele de control de stat parţial se determină de evaluarea stării sistemelor de control intern.

În afară de Grecia şi Luxemburg, toate organele de control financiar de stat din ţările UE, parţial, au posibilitatea de control al activităţii de executare a structurilor de stat şi al altor structuri publice.

Există un acord general între statele UE privind controlul asupra utilizării mijloacelor bazate pe principii de economisire, raţionalitate şi eficienţă. În acelaşi timp, diferite ţări interpretează diferit principiile sus-menţionate şi efectuează activităţile începând cu controlul economisirii până la evaluarea programelor. În Germania, aspectelor de control al eficacităţii utilizării resurselor financiare li se acordă atenţie încă din sec. al XIX-lea; în Finlanda, organele de control de stat, la fel, consideră aceste aspecte ca fiind importante în activitatea lor. Controlul asupra executării în Belgia este concentrat înainte de toate asupra evaluării eficienţei de gestiune.

Metodele tradiţionale de control sunt completate tot mai intens cu noi instrumente: „Estimare de software”, orientate la rezultatele finale, principiul „Sunset” („Apus de soare”) etc. Esenţa evaluării programate constă în faptul că, în sistemul departamental, este integrat un mecanism care permite: să se efectueze periodic monitorizarea stadiului de realizare a programului; să se identifice la timp obstacolele („locurile înguste”) şi să se reacţioneze la acestea; să se monitorizeze respectarea graficelor de executare a unor etape individuale de lucrări; să se compare rezultatele obţinute cu cele aşteptate; să se măsoare şi să se compare rezultatele cu resursele investite, stabilindu-se astfel eficacitatea reală a programului.

În circulara editată recent de Direcţia administrativ-bugetară a Statelor Unite ale Americii, se prevede că, în aceste scopuri, trebuie să fie cheltuite, în medie, 0,5-1% din alocaţiile destinate programului.

O perioadă îndelungată de timp, în buletinele guvernamentale ale ţărilor dezvoltate, prevala tendinţa de a se concentra pe noţiunea „tip de resursă” (de exemplu, capacitatea întreprinderii, numărul de personal etc.). Treptat, au fost relevate deficienţe grave privind utilizarea acestor caracteristici, deoarece ele furnizează puţine informaţii despre gradul de eficienţă. Astfel, în cazul controlului în domeniul ocrotirii sănătăţii, contorizarea numărului de paturi de spital disponibile sau frecvenţa utilizării acestora nu demonstrează impactul real al asistenţei medicale oferite populaţiei. De aceea, în ultimii ani, caracteristicile tradiţionale privind realizarea de programe sunt completate de indicatori „finali”, care să reflecte la un grad maxim randamentul real al programului, un impact complet al acestuia asupra societăţii.

Metoda „Sunset” prevede limitarea legislativă a termenelor de funcţionare a majorităţii departamentelor federale de la 4 la 10 ani. Totodată, se solicită o justificare analitică minuţioasă privind necesitatea funcţionării fiecărui departament şi a programelor înfăptuite de acestea. De exemplu, în statul Colorado (SUA), pe parcursul anului, au fost supuse unor controale 13 structuri guvernamentale din 43; în consecinţă – trei departamente au fost lichidate, două – sunt asociate, autorizaţiile altor trei au fost prelungite în volum total; problema existenţei celor cinci restanţe fiind lăsată deschisă până la finalizarea unei verificări mai detaliate.

În Canada, de exemplu, este creat un Institut de Cercetări cu privire la Controlul Eficienţei, în SUA – un Institut de Control şi Cercetare. Datorită faptului că controlul eficienţei solicită analiza unui volum semnificativ de date privind activităţile guvernului şi ale ministerelor, în cadrul organelor de supraveghere sunt instituite subdiviziuni (direcţii) de informare.

În ţările străine, sunt formulate cerinţe foarte riguroase faţă de personalul organelor de control. Aparatul este format, în principal, prin antrenarea unor specialişti de categorie superioară, a lucrătorilor din domeniul ştiinţei. În cadrul Direcţiei Principale de Control (DPC) din Statele Unite, de exemplu, 76% dintre toţi controlorii sunt magiştri şi doctori în ştiinţe. Toate funcţiile-cheie în organele controlului de stat din Franţa sunt completate prin concurs de persoane care au absolvit Academia de specialişti cu diplomă universitară; după angajarea prin concurs la Departamentul de Control, aceştia sunt trimişi la cursuri de 13 săptămâni.

În SUA, Canada, Germania, Columbia şi în Filipine, funcţionează 17 centre de formare şi perfecţionare profesională a controlorilor. Acestea reprezintă facultăţi, universităţi, cursuri, institute de cercetare, centre internaţionale de schimb de cunoştinţe şi de experienţă.

Procesul de autoperfecţionare a lucrătorilor de control este stimulat şi de sistemul de avansare în carieră constituit în unele ţări. Sunt stabilite până la 25 de niveluri ierarhice. Odată cu acumularea experienţei, cu formarea abilităţilor şi ridicarea nivelului de cunoştinţe, la fiecare 2-3 ani, specialistul va avansa pe linie de serviciu şi îi va creşte retribuţia muncii.

Abordarea sistemică în cercetarea esenţei, scopului, obiectivelor şi funcţiilor controlului financiar de stat presupune analiza acestuia, pe de o parte, ca o componentă a unui întreg, pe de altă parte – ca un întreg ce constă din părţi. În primul caz, trebuie să examinăm controlul financiar ca parte a controlului de stat. Astfel, este necesară dezvăluirea aspectelor fundamentale ale controlului de stat în conformitate cu locul său în cadrul gestionării de stat.

Controlul de stat rezultă din esenţa puterii şi a statului. Dar, ca orice element al acestei categorii, controlul îşi are locul său în cadrul gestionării de stat, care este determinat de funcţiile gestionării de stat, de obiectivele şi ierarhia puterii de stat, dar şi de diviziunea muncii socialmente necesară. În acest context, trebuie analizată esenţa fiecărui aspect şi interdependenţa acestora cu controlul de stat.

În procesul gestionării de stat (de fapt, ca şi în oricare altul), sunt realizate un şir de funcţii de gestionare, care asigură cercul închis al gestiunii. Printre acestea putem menţiona: planificarea, ce presupune stabilirea obiectivelor şi acţiunilor de realizare a ei; motivaţia (stimularea), ce asigură interesul oamenilor în atingerea scopului; controlul, ce determină gradul de realizare a obiectivelor şi permite tranziţia la un nou ciclu al gestiunii – ajustarea obiectivelor sau stabilirea unor noi obiective. Prin urmare, controlul, fiind etapa finală a ciclului de gestiune, reprezintă, concomitent, şi baza unui ciclu nou de gestiune, fără de care ciclul de gestionare va fi întrerupt, adică gestionare ca atare nu va exista.

Esenţa funcţională a controlului rezultă din necesitatea obiectivă a relaţiilor administraţiei şi executările ca funcţie specială, ca urmare a diviziunii sociale a muncii. Deci, în cel mai larg sens al cuvântului, obiectul controlului este comportamentul oamenilor – participanţi la procesul public.

În cercetările realizate de către oamenii de ştiinţă, care au studiat esenţa controlului, se deosebesc patru direcţii. Prima este descrisă în lucrările multor jurişti, sociologi şi economişti, care au examinat controlul ca domeniu de activitate al organelor gestiunii de stat şi economice. De obicei, aceştia definesc controlul ca o metodă sau o formă a activităţii de gestionare.

Unii economişti interpretează controlul ca o metodă sau o formă de gestionare, care este pusă la îndoială, deoarece, prin noţiunea de metode de gestionare, de obicei, se subînţeleg modalităţile de realizare practică a sarcinilor activităţii de gestionare, modalităţile practice de influenţă administrativă, socială şi economică din partea obiectului de gestiune asupra obiectului gestionat. Forma de gestionare, la rândul său, reprezintă modalitatea de exprimare exterioară a conţinutului activităţii de gestionare prin intermediul emiterii diverselor acte normative (juridice): regulamente, instrucţiuni, ordine etc.

Părerea acestora se reduce la faptul că controlul nu poate fi considerat doar o metodă sau formă a activităţii de gestionare, fiind o funcţie independentă a gestiunii; mai exact, este o activitate specială, caracterizată printr-o orientare-ţintă, conţinut şi modalităţi uniforme de realizare ale ei.

A doua direcţie de interpretare a esenţei controlului este caracteristică multor experţi în teoria gestiunii, care, de obicei, evidenţiază trei etape ale activităţii de gestionare: etapa de proiectare şi definire a obiectivelor, organizarea realizării deciziilor adoptate şi verificarea executării. Prin urmare, controlul este tratat ca o etapă specială a ciclului de gestionare. Vom fi de acord cu această abordare, dacă vom analiza controlul conform unei poziţii înguste – drept modalitate de verificare a executării fiecărei decizii concrete de gestionare, dar nu în calitate de modalitate bine determinată şi relativ separată a activităţii de gestionare.

A treia direcţie, în caracterizarea esenţei controlului, este reflectată în lucrările unor cercetători, care s-au bazat pe un ansamblu de termeni cibernetici. Din punct de vedere al ciberneticii, controlul este o formă de feedback (conexiune inversă), prin intermediul căreia sistemul de gestionare obţine informaţiile necesare despre starea reală a obiectului gestionat şi despre modul de executare a deciziilor de gestionare. Unii economişti admit că adepţii acestei poziţii permit „înclinaţia informaţională" specifică în înţelegerea esenţei controlului. Desigur, din punct de vedere al aspectelor informaţionale ale procesului de gestionare, controlul este o formă de feedback. Totuşi, conform acestei interpretări, controlul se detaşează, în mod artificial, de procesul de luare a deciziilor de gestionare, cea mai importantă caracteristică a controlului – posibilitatea şi necesitatea influenţei active asupra proceselor economice care au loc – nu este vizibilă.

Indubitabil, abordarea cibernetică îngustă, aplicată la definirea esenţei controlului, nu provoacă obiecţii cu caracter formal. Cu toate acestea, interpretarea dată a prezentat, în prim-plan, aspectele tehnice ale controlului, nu însă cele socio-economice, care ar trebui să fie dominante. Interpretarea cibernetică a controlului comportă un caracter auxiliar.

În cadrul celei de a patra direcţii, esenţa controlului constă în verificarea, în mod regulat, a respectării normativelor administrative, în identificarea încălcărilor disciplinei de stat. Poziţia respectivă reprezintă conceptul normativ al esenţei controlului, care se reduce doar la modalitatea de respectare a legii şi de verificare a respectării normativelor juridice. Cu toate acestea, în pofida importanţei verificării respectării legii şi a reglementărilor, esenţa controlului nu se limitează numai la aceasta. Cea de-a doua parte constă în prezenţa feedback-ului, care este exprimat prin influenţa activă a controlului asupra utilizării mai raţionale a resurselor, fiind înlăturate obstacolele în vederea funcţionării optimale a diferitelor niveluri de gestiune.

În literatura de specialitate, este răspândită părerea, potrivit căreia controlul financiar reprezintă o sinteză a experienţei practice de analiză a activităţii economice, a datelor contabile privind finanţele etc. Adepţii acestui concept, în esenţă, echivalează controlul, ca funcţie de gestiune, şi specificul activităţii unităţilor individuale de gestiune. Această abordare provoacă obiecţii, deoarece orice funcţie de gestiune acţionează ca o categorie generală pentru toate unităţile sale, indiferent de structura concretă a aparatului de gestiune. Prin urmare, una şi aceeaşi funcţie (de planificare, calculare, analiză şi control) poate fi îndeplinită de diferite unităţi ale aparatului de gestiune; şi, invers, o unitate îndeplineşte, deseori, mai multe funcţii.

Aspectele privind raportul dintre controlul financiar şi evidenţa contabilă merită o atenţie specială datorită faptului că teoria evidenţei contabile, în comparaţie cu teoria controlului financiar, este abordată pe larg în literatura de specialitate. Unii economişti neagă legitimitatea „divizării" controlului financiar de evidenţa contabilă. De aceea, de obicei, se prezintă un astfel de argument, precum că evidenţa contabilă şi controlul financiar au un obiect comun – starea şi utilizarea mijloacelor întreprinderilor, organizaţiilor şi instituţiilor în procesul de reproducere lărgită. Cu o astfel de poziţie nu putem fi de acord, deoarece se atestă o interpretare nejustificată a conţinutului şi obiectului a două ramuri ale ştiinţei economice interdependente, dar diferite, din care fiecare examinează procesele şi fenomenele economice în aspectul său.

Evidenţa contabilă reprezintă sursa principală de asigurare cu informaţii pentru efectuarea diferitelor funcţii de gestionare, inclusiv ale controlului. Concomitent, în procesul de evidenţă, se desfăşoară controlul privind utilizarea raţională a resurselor materiale, de muncă/umane şi financiare, integritatea proprietăţii. Funcţiile de control sunt efectuate de către evidenţa contabilă prin intermediul tuturor elementelor metodei sale: documentare şi inventariere, evaluare şi calculare, sistemul de conturi şi înregistrarea dublă, generalizarea soldului şi raportarea. Dar, în pofida importanţei evidenţei contabile de previziune, curente şi de perspectivă, justificarea teoretică şi elaborarea întregului set de întrebări privind metodologia şi organizarea controlului financiar şi auditul rămân în afara evidenţei contabile.

Analogic, semnificaţia funcţiei de control al evidenţei contabile nu trebuie identificată cu noţiunea de control financiar, la fel cum este imposibilă echivalarea intrinsecă a proprietăţii obiectului sau fenomenului şi utilizarea lui în practică. În cazul în care evidenţa contabilă nu ar poseda caracteristica proprie obiectivă – funcţia de control, statul nu ar putea folosi evidenţa în calitate de mijloc de control. Controlul financiar apare ca rezultat al utilizării practice a funcţiilor de control al evidenţei contabile, finanţelor, creditului, calculării economice, precum şi a altor categorii economice. Evidenţa contabilă se bazează pe o înregistrare continuă, completă şi documentară a tuturor operaţiunilor economice implicate în mişcarea valorilor marfare şi materiale şi a mijloacelor băneşti. Controlul financiar, spre deosebire de evidenţa contabilă, de multe ori, se bazează pe date non-continue (selective) de observare sau de o singură acţiune (măsurările de control şi estimările experţilor). Subiecţii controlului nu sunt doar din contabilitate, dar şi din alte servicii funcţionale ale întreprinderii, precum şi o unitate specială de control şi audit, care este superioară unităţilor de gestiune şi organelor non-departamentale.

Concluzii. Stabilirea în sine a evidenţei contabile trebuie să devină obiectul unei supravegheri continue de către autorităţile care exercită controlul financiar. În domeniul său, sunt incluse, de asemenea, studierea gradului de tensiune şi justificare a indicatorilor planificaţi şi a standardelor pentru costurile de producere, identificarea rezervelor economice interne.

Fără îndoială, în plan internaţional, controlul financiar are mai multe scopuri şi obiective comune cu evidenţa contabilă, deoarece au acelaşi obiect – activităţile financiare şi economice ale întreprinderilor şi asociaţiilor. Diferenţa constă în direcţionarea-cheie a fiecăreia dintre aceste activităţi economice. În multe ţări, în cadrul organelor de control de stat, sunt înfiinţate centre proprii de cercetare. Acestea studiază situaţiile privind controlul în propria lor ţară şi în străinătate şi elaborează propuneri privind îmbunătăţirea activităţii de control.

Bibliografie:

1. BOULESCU M. *Control financiar-fiscal*, Editura Fundaţia „România de Mâine”, Bucureşti, 2006.
2. BUNGET O. *Control financiar şi expertiză contabilă*, Editura Mirton, Timişoara, 2004.
3. GHIŢĂ M. *Control financiar-fiscal*, Editura Bren, Bucureşti, 2003.
4. POPESCU M. *Control financiar-fiscal*, Editura Bren, Bucureşti, 2003.
5. БУРЦЕВ В.В. *Как государство должно обеспечивать свою финансовую безопасность* // Финансовый вестник: финансы, налоги, страхование, бухгалтерский учет. 2009. - N 6. - С.29 - 32.

PRACTICI ŞI TENDINŢE ÎN MANAGEMENTUL BANCAR INTERNAŢIONAL ŞI AL REPUBLICII MOLDOVA

Drd. Irina FRUNZĂ, ASEM

The paper deals with the factors affecting the development of the Moldovan banking system and what experience can Moldova take from other countries with stable and developed banking system to meet the standards of EU integration. In this meaning, was evaluated the situation in the sector compared to the European, American, Asiatic and Islamic banking system, based on series of specific features. The result explain the causes of high cost of credit, high levels of inefficiency of management and the systemic weaknesses, as well as other major factors hindering dynamic development of the banking sector. The experience of the European and American coutries, is useful for Moldova in terms of transformation of the banking sector into a competitive and functional, which meets the requirements of the post-transformation economy and meet the EU accession standards. Research results highlight the main features, practices and trends of the banking system and solutions for a stable banking system with high performance.

Key words: *banking system, banking management, international practices, trends, Basel.*

JEL codes: E52, E58, G210, G33

Introducere. În ultimele decenii, o semnificaţie deosebită, în gestionarea băncilor comerciale, o au procesele ce vizează integrarea procedurilor şi instrumentelor de management a riscurilor în bancă bazate pe analiza diferitelor instrumente de gestiune şi luare a deciziilor ţinând cont de relaţia risc/profit al băncii.

Pentru ca o bancă să poată practica un managemnet bancar dinamic trebuie îndeplinite simultan mai multe condiţii ce ţin de mediul economic, cât şi de propria situaţie. Aceste condiţii presupun: o piaţă financiară dezvoltată şi un sistem de reglementări bancare adaptat la condiţiile pieţei.

Sistemul bancar international este compus din mai multe tipuri de bănci. Dintre acestea, doar câteva sute au o participare internaţională semnificativă, remarcându-se, în primul rând, printr-o activitate susţinută în cadrul sistemelor financiare naţionale. În ultimii ani, activitatea bancară internaţională, a cunoscut un amplu proces de globalizare. Unele bănci, în loc să colecteze depozite dintr-o ţară pentru a acorda împrumuturi în altă ţară, au adoptat o strategie de colectare de fonduri şi acordare de credite în interiorul diverselor pieţe naţionale graţie implantării locale. Altele şi-au axat dezvoltarea pe pieţe financiare, încercând, de asemenea, să finanţeze local portofoliile de titluri naţionale. Unele au optat pentru un model mondial de bancă de retail sau activităţi corporative, instituţiile de credit făcând eforturi tot mai susţinute pentru a răspunde nevolilor clientelei prin intermediul prezenţei şi finanţării locale. În ultimii ani, sistemul bancar din Republica Moldova se confruntă cu mai multe probleme, care influenţează performanţele financiare ale activităţii bancare. Una dintre problemele din sistemul bancar ţine de managementul în activitatea bancară şi modificarea structurii capitalului bancar în condiţii de intransparenţă a acţionarilor băncilor comerciale. [1]

Scopul prezentei cercetări constă în identificarea şi analiza practicilor şi tendinţelor managementului bancar atât la nivel internaţional, cât şi la nivel naţional, de a elabora orientări teoretice privind practicile managementului financiar pentru creşterea inovatoare a băncilor din Republica Moldova şi integrarea sa in conformitate cu standardele europene. Prin urmare, primul obiectiv al acestui studiu a fost acela de a evidenţia cele mai importante caracteristici şi tendinţe ale managementului bancar internaţional şi pentru a trage concluzii importante din experienţa acestora pentru Moldova. Pentru atingerea scopului propus, au fost stabilite următoarele sarcini sau obiective: definirea esenţei şi structurii social-economice a managementului, analiza practicilor în managementul bancar internaţional şi în Republica Moldova; identificarea tendinţelor managementului bancar internaţional şi al Republicii Moldova; compararea activităţii sectorului bancar internaţional cu cel din Moldova.

Baza teoretică şi metodologică a studiului au constituit-o rezultatele cercetărilor fundamentale şi aplicative în domeniul sferei bancare, riscuri, management şi inovaţia financiară a sectorului bancar.

În studiul prezent, s-au utilizat astfel de metode, ca: abstracţia ştiinţifică, inducţia şi deducţia, abordarea logică şi comparativă şi analiza statistică. Baza de informaţii pentru studiu a constat în raportul Băncii Naţionale a Republicii Moldova, informaţii de pe site-urile oficiale ale Global Economy, Economica, The World Bank, actele normative şi legislative internaţionale şi ale Republicii Moldova, datele din rapoartele financiare cu privire la activitatea băncilor comerciale, care, prin urmare, au fost analizate de autor.

Structura sistemelor bancare. Sistemul bancar internaţional este compus din mai multe tipuri de bănci. Aceste bănci pot fi clasificate în câteva familii mari, în funcţie de competenţele deţinute în ţările de origine: băncile de depozit, acest tip de bănci este foarte raspândit în ţări, precum SUA, Japonia, Marea Britanie, Franţa; băncile comerciale; băncile regionale îşi fac apariţia in marile centre financiare americane: New York, Chicago sau marile oraşe din California; cele 12 City Banks japoneze s-au lansat pe arena internaţională ceva mai târziu; băncile de clearing şi fostele bănci coloniale britanice; băncile universale, spre deosebire de băncile de depozit, băncile universale îşi au originea în Germania, Elveţia şi Austria; casele de economii şi instituţiile specializate centrale regionale ale caselor de economii germane (Landesbank - Girozentrale), casele de economii belgiene şi italiene sunt cele mai reprezentative, casele de credit agricol (în Franţa sau Rabobank în Olanda) şi băncile populare, angajamentul lor internaţional fiind destul de întârziat şi limitat.[4]

În Republica Moldova, sistemul bancar contemporan include trei elemente de bază: Banca Centrală sau (Banca de emisie), băncile comerciale și instituțiile financiar-creditare specializate, care cuprind atât organizații bancare, cât și nebancare. Sistemul bancar moldovenesc comportă un caracter similar cu sistemele bancare existente în Statele Uniunii Europene. Aceasta înseamnă că toate instituțiile bancare pot efectua orice tip de activitate și pot presta orice servicii clienților lor. Printre investitorii străini în capitalul băncilor, sunt bănci din: România, Grecia, Rusia, Cipru, SUA, Elveția, Israel, Marea Britanie, Germania, Belgia, Austria. Astfel, în prezent, în Republica Moldova, după analogia altor ţări, ca SUA, Marea Britanie, Germania, Austria, este creat un sistem bancar de două niveluri.

Particularităţile sistemului bancar internaţional. Sectoarele bancare din ţările Europei Centrale şi de Est sunt caracterizate printr-o prezenţă importantă a investitorilor străini. În Ungaria, România şi Cehia, băncile străine controlează mai mult de 80% din totalul capitalului bancar. Cele mai importante cinci bănci străine sunt KBC Bank, Erste Bank, Sociétè Générale şi Unicredit. Grupul SANPAOLO IMI este una dintre principalele entităţi financiar-bancare italiene, având o acoperire teritorială şi o capacitate distributivă semnificativă, care îi permite să deservească atât piata retail, cât şi piaţa companiilor. Specializarea Grupului în domenii, cum sunt

Corporate Banking, Investment Banking sau serviciile financiare pentru clientela retail, se traduce în cote de piaţă semnificative. [6]

Sistemele bancare asiatice au început să se afirme tot mai mult pe scena economică mondială. Băncile asiatice au pătruns în domenii de activitate noi, cum ar fi investiţiile bancare, creditele de consum, tranzacţiile mobiliare pe lângă alte produse şi servicii. Băncile chineze domină topurile globale ca valoare de piaţă, iar unele instituţii au acumulat experienţă mai mai mare pe pieţele emergente.[5]

Pentru că este cea mai mare economie a lumii, cu un venit pe cap de locuitor de 36354 dolari (2010), SUA are cea mai mare şi lichidă piaţă a acţiunilor şi obligaţiunilor, cel mai mare sector bancar şi cea mai mare piaţă a asigurărilor. Unele din cele mai importante banci din America sunt Bank of America cu sediul în San Francisco, California şi Citigroup, grupul financiar Citigroup, devenind astfel cea mai mare banca din lume, în funcţie de valoarea de piaţă. Bank of America este cea mai mare bancă de retail din SUA, în timp ce Citigroup obţine peste 40% din venituri din activităţi internaţionale. Bank of America a anunţat recent cresterea profitului cu 41%. Aceste rezultate sunt explicate de către oficialii băncii ca urmare a majorării comisioanelor pentru cărţile de credit şi a vânzării unei unităţi braziliene. [5]

Băncile reprezintă principala sursă de credit pentru populaţie şi pentru companii, în special pentru cele mici şi mijlocii.Un avantaj al sectorului bancar american faţă de cel european ţine de trendul demografic favorabil şi aşa trăsătură ca dualismul. Sectorul bancar din SUA este mai puţin concentrat decât în ţările din Europa de Vest, primele 10 bănci deţinând aproximativ 53% din activele bancare.[5]

Sistemul bancar islamic trebuie să respecte legea islamică (Shariah). Regulile şi practicile financiare provin din Coran, Sunnah, dar şi din alte surse secundare. Una din caracteristicile fundamentale ale sistemului bancar islamic este interzicerea practicii dobânzii (Riba). De asemenea, tranzacţiile trebuie să respecte anumite principii-cheie (Islamic Finance, 2011).[5]

Top 10 bănci din lume: Banca Comercială şi Industrială din China (active totale de 3600 miliarde $ şi o capitalizare de piață de 278 miliarde $), Banca de Construcţii din China (active totale de 2900 miliarde $ şi o capitalizare de piață de 213 miliarde de $), Banca Agricolă din China (190 miliarde $ capitalizare de piață şi total active de 2800 miliarde $), Bank of China (capitalizarea de piață de 199 milioane $, active totale de 2.6 mii de miliarde $), JPMorgan Chase (225,5 mlrd. $ capitalizarea de piață şi active totale 2500 miliarde de $), Wells Fargo (active totale de 1.7 mii de miliarde $), HSBC (active totale de 2.6 mii de miliarde $ şi o capitalizare de piață de 168 miliarde $), Citigroup (capitalizarea de piață de 157 miliarde $ şi active totale de 1800 miliarde $), Bank of America (capitalizarea de piață 163 miliarde $ şi active totale de 2100 miliarde $), Banco Santander (capitalizarea de piață de 109 miliarde $ şi active totale de 1500 miliarde $).[13]

Practici în managementul bancar internaţional şi Republica Moldova

Sistemul bancar european şi american sunt, în ansamblu, mai puternice datorită reformelor adoptate în ultimii ani, dar băncile trebuie să continue să-şi cureţe bilanţurile şi să-şi rezolve problemele ce ţin de calitatea activelor. Majoritatea băncilor raportează părţile interesate externe cu privire la problemele de mediu şi sociale, funcționează spre o gestionare internă de mediu, adoptă și pun în aplicare politici ale resurselor umane şi practicile în conformitate cu politicile băncilor – munca și condițiile de muncă, şi sprijină tranziția de piață şi oferă acces la capital. [11]

BCE (Banca Centrală Europeană) estimează că 7,1% dintre creditele bancare din zona euro erau neperformante la finele lui 2015, un raport de aproape cinci ori mai mare decât cel înregistrat în SUA. Italia şi Grecia se află în cea mai proastă situaţie. Cele peste 700 de instituţii care formează sistemul bancar italian au acumulat credite neperformante în valoare de peste 360 de miliarde de euro. Începând din ianuarie şi până în prezent, indicele care regrupează acţiunile băncilor italiene, FTSE Italia All-Share Banks, a pierdut peste 55% din valoare.[11] Obiectivul principal al Eurosistemului îl constituie menţinerea stabilităţii preţurilor în interes general. Deoarece îndeplineşte şi rolul de autoritate financiară principală, Eurosistemul are drept scop conservarea stabilităţii financiare şi promovarea integrării financiare la nivel european.

Orice hotărâre a managementului bancar include trei factori importanţi: bani; timp; risc. Teoretic, scopul managementului băncii îl constituie maximizarea valorii băncii (capitalului propriu). Scopurile se formează sub influenţa a trei factori principali: preferinţele proprietarilor; directivele şi hotărârile conducerii; societăţii. Managementul riscului în banca comercială este influenţat de trei factori principali: proprietarii băncii; managementul băncii; societate (interesele fiind reprezentate de organele de reglementare). Aceasta confirmă scopul reglementării bancare şi recomandărilor Comitetului Basel privind principiile reglementării, şi anume: a apropia maximal posibil suma capitalului bancar de suma riscurilor asumate de bancă.

Băncile din întreaga lume sunt puternic implicate în promovarea exporturilor complexe, furnizând informaţii şi acordând consultanţă cu privire la condiţiile de participare la licitaţiile internaţionale, ofertele de lucrări publice etc. Ele deţin un rol important în politica de investiţii a firmelor transnaţionale, oferind acestora servicii de informare asupra reglementărilor şi uzanţelor naţionale sau internaţionale, în domenii

diferite, informaţii economice generale (structura economică şi financiară a diferitelor ţări, situaţia conjuncturii, studii de piaţă, statistici etc.), prospectarea şi efectuarea de studii asupra pieţelor potenţiale ş.a. Astfel, băncile au intrat şi pe pieţele de capital la concurenţă cu societăţile de valori mobiliare, de asigurări, fonduri mutuale, fonduri de pensii. Totodată, bancile au trebuit să dezvolte noi produse şi servicii, să folosească instrumente şi tehnici specifice noilor pieţe, pentru a putea face faţă concurenţei. Ca urmare, practicile bancare tradiţionale – bazate pe atragerea de depozite şi acordarea de credite – au trecut pe un plan secundar. în ultimele două decenii, sistemele bancare ale ţărilor capitaliste dezvoltate au fost supuse unui puternic proces de schimbare: în primul rând, a avut loc un puternic proces de internaţionalizare a sistemelor bancare din ţările dezvoltate. Practicând o politică agresivă de implantare în noi puncte financiare de pe glob, aceste bănci consideră extinderea pe alte pieţe ca parte integrantă a politicii lor de dezvoltare. A doua practică este puternicul proces de concentrare a activităţii bancare. Amploarea operaţiunilor derulate, fondurile tot mai mari, care sunt solicitate de clienţi, riscurile de insolvabilitate ale debitorilor, cât şi dorinţa de a-şi mări câştigurile şi puterea de penetrare pe alte pieţe şi, în consecinţă, ocuparea unui loc dominant în viaţa valutar-financiară internaţională au determinat accentuarea procesului de unificare a băncilor în monopoluri, consorţii, sindicate sau alianţe bancare.[11]

În continuare, se vor descrie câteva practici bancare a câtorva state, care au reuşit să se stabilizeze şi să aibă succes. De exemplu, forma sistemului bancar polonez reprezintă efectul proceselor care au fost planificate în această piață de peste zece ani, ei au luat parte la privatizarea celor mai mari instituții financiare din Europa și din lume. [12] Prin urmare, investitorii străini dețin acțiuni mari în băncile poloneze. Cele mai importante evenimente de pe piața bancară din ultimii ani – a fost o dezvoltare foarte puternică a campaniei de credit (în special, în ceea ce privește creditele pentru locuințe), dezvoltarea serviciilor online: unele bănci oferă acces la conturi realizate prin Internet. Există, de asemenea, fenomenul de inserție a economiilor în fonduri de investiții și a altor instituții financiare.[2]

Întregul sistem bancar din Franța, se află sub controlul statului. Băncile din Franța, nu numai că nu au avut dreptul de a se ascunde de serviciul public mărimea și forma conturilor și a fluxurilor de capital, dar sunt obligate să le informeze cu privire la operațiuni majore, în special cu țările străine. Toate operațiunile sunt controlate de către centrul național de card de credit în Franța (și în S.U.A.), care furnizează informații actuale cu privire la locul și activitățile proprietarului. Băncile franceze plătesc rate foarte scăzute ale dobânzii la depozite de la 2,5%. [11]

Nivelul creditelor neperformante deţinute de băncile spaniole a ajuns la un nivel record în 2014, deoarece companiile şi consumatorii nu au reuşit să-şi achite împrumuturile, într-o economie în care rata şomajului încă depăşeşte 26%. Procentul creditelor neperformante aflate în portofoliul băncilor spaniole a urcat la 13,6%. Băncile spaniole s-au confruntat cu un nou val de credite neperformante pe măsură ce Guvernul de la Madrid a implementat o serie de măsuri dure de austeritate care vor agrava problemele cu care deja se confruntă gospodăriile care trebuie să ramburseze creditele. [9]

Planificata reformă a reglementărilor bancare globale, analizată în prezent de SUA, Europa şi Japonia, precum şi alte economii importante, riscă să afecteze negativ băncile europene . Dar cei care se opun noilor reglementări (Basel III), în special, în Europa şi Japonia, consideră că revizuirea a mers prea departe, deoarece se tem că băncile vor trebui să majoreze excesiv de mult nivelul capitalului. Normele Basel III, elaborate după izbucnirea crizei financiare, vizează mai ales consolidarea fondurilor proprii ale băncilor, precum şi rezervele lor de lichidităţi pentru a limita riscurile de faliment şi a evita noi crize. Ele prevăd impunerea pentru instituţiile bancare a unei rate de fonduri proprii de 8%, până la finalul lui 2018. [8]

În Republica Moldova, băncile sunt destul de puternice, deoarece au un nivel satisfăcător al capitalului. Însă toate băncile au simţit efectele crizei. Este chiar şi uşor să explici de ce. Pe de o parte, a scăzut producţia ca urmare a reducerii cererii pentru credite. Pe de altă parte, şi clienţii se confruntă cu nişte dificultăţi, unii fiind chiar în pragul falimentului. În această situaţie, băncile trebuie să creeze nişte rezerve, înregistrând chiar şi nişte pierderi. O problemă majoră în sistemul bancar din Moldova o reprezintă instransparenţa acţionarilor şi majorarea nivelului creditelor neperformante, ca urmare a unor tranzacţii dubioase în proporţii destul de mari, în urma cărora au falimentat 3 bănci în 2014. Recent, în septembrie 2016, Guvernul a luat decizia de a-şi angaja răspunderea în faţa Parlamentului pentru şapte legi. Este vorba de legi extrem de importante, care vizează consolidarea şi curăţarea sectorului bancar, una din ele fiind transformarea datoriilor în datorii publice. Suma care va rămâne, în mod real, la datoria bublică până la urmă nu e cunoscută. [7]

Ca urmare, veniturile sunt mai mici, iar costurile de gestionare sunt mai înalte. Principalul punct forte este că băncile moldoveneşti au un nivel satisfăcător al capitalului. Ele pot rezista situaţiilor de criză. Un alt factor ce le-a ajutat să reziste crizei este că sistemul bancar nu este chiar atât de dezvoltat. Unul din punctele slabe este că băncile nu au, deocamdată, un nivel bun al managementului riscurilor. Dacă comparăm cu băncile din Vest, este evidentă această lipsă. [1]

Tendinţele în sectorul bancar internaţional şi al Republicii Moldova. Criza economică s-a făcut resimţită la nivel mondial, majoritatea băncilor au avut de suferit, însă unele au rămas pe poziţii stabile. În Tabelul 1, sunt descrise cele mai importante tendinţe de dezvoltare a sectorului bancar internaţional, dar şi al Republicii Moldova. Luând în calcul perioada mai lungă de adaptare a băncilor comerciale la noile tendinţe macroeconomice, în următorii ani, nivelul penetrării sistemului bancar ar putea creşte.

Tabelul 1

Tendinţele în managemetul bancar internaţional şi al Repubicii Moldova

La nivel internaţional	La nivel Republicii Moldova
Jucatorii netradiţionali afeactează tot mai mult barierele bancare profitabile	Cota investiţiilor străine în capitalul băncilor se menţine, practic, la acelaşi nivel de la finele anului 2015 (82.8 %)
În sistemul bancar francez, există tendinţa universalizării băncilor.	Activele totale majorându-se, comparativ cu finele anului 2015 cu 2.6 la sută
Tehnologiile informaţionale noi încep să aibă o influenţă tot mai mare asupra industriei bancare. Aceasta este specifică, mai ales, pentru activitatea bancară "en-detail"	Portofoliul de credite brut micşorându-se pe parcursul semestrului I al anului 2016 cu 2.5 la sută, s-a redus şi volumul total al creditelor noi acordate cu 15.0 la sută
Rata de adecvare a capitalului se menţine peste minimumul de 8% (16%)	Ponderea creditelor neperformante a crescut cu 6.2 p.p. faţă de finele lui 2015
Băncile continuă să se focalizeze pe investiţiile inovatoare, ca să-şi păstreze şi să-şi consolideze diferenţierea competitivă	Ponderea creditelor neperformante nete în capitalul normativ total s-a majorat cu 11.8 p.p
Cu creşterea ameninţărilor cibernetice, băncile investesc în sistemul de securitate	Media suficienţei capitalului ponderat la risc e în creştere cu 0.7 p.p. comparativ cu finele anului 2015
Băncile utilizează, din ce in ce mai mult, servicii cloud pentru activităţile principale de afaceri	Capitalul de gradul I a înregistrat o descreştere de 3.4 la sută
Băncile investesc în soluţii moderne bancare pentru a transforma sistemele vechi	Profitul s-a majorat cu 13.3 la sută, în cea mai mare parte, din contul majorării veniturilor din dobânzi cu 40.9 la sută
Permisiunea acordată băncilor de a opera şi în alte sectoare financiare.	ROA şi ROE este în creştere cu 0.7 şi 4.2 p.p. respectiv
Multe bănci din sistem nu sunt în stare să se conformeze cerinţelor Basel III	Lichiditatea curentă pe sector s-a majorat cu 0.8 p.p.
Activele totale şi capitalurile proprii ale zonei euro sunt în creştere cu 8%	Soldul depozitelor, conform rapoartelor prudenţiale, sunt în creştere cu 4.0 la sută

Sursa: *elaborat de autor în baza datelor BNM, Top 10 trendsin Banking in 2016[3,9]*

În figurile 1 şi 2, se poate observa o comparaţie a doi indicatori a 4 state din UE şi Republica Moldova, unde se vede că rata inflaţiei este la un nivel înalt pentru ţara noastră, la fel cum şi creditele neperformante, ceea ce ne indică faptul că atât situaţia economică, cât şi situaţia în sistemul bancar sunt probleme ce ţin de management.

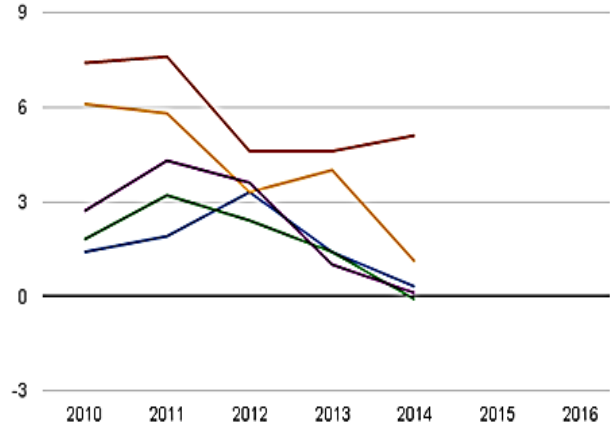

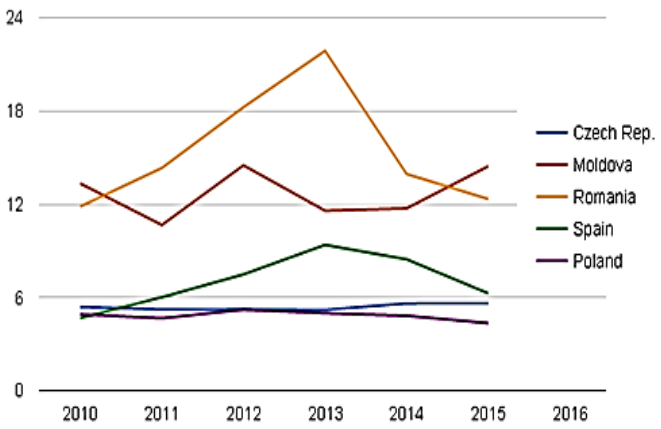

Figura 1. Inflaţia: modificarea procentuală a indicelui
Figura 2. Rata creditelor neperformante din preţurilor de consum totalul creditelor bancare
Sursa: *TheGlobalEconomy.com, The World Bank*

Concluzii: Aceasta cercetare a permis o analiză mai amplă a situației în sectorul bancar al Republicii Moldova și în alte state mai dezvoltate, după care putem deduce următoarele concluzii:este necesară adaptarea modalităţilor de elaborare şi implementare a politicilor la realitatea economică şi financiară în permanentă schimbare. Nu numai criza actuală, ci şi istoria agitată a sistemului bancar arată că soluţia viabilă constă în identificarea unei abordări echilibrate în ceea ce priveşte rolurile pe care pieţele şi guvernele trebuie să le joace în plasarea economiei pe o traiectorie de creştere durabilă. În acest context, măsurile de reformă a sistemului financiar ar trebui să aibă ca scop nu numai evitarea declanşării de noi crize în viitor, ci şi îmbunătăţirea capacităţii noii arhitecturi a sistemului financiar de a sprijini o creştere economică sustenabilă, ca, de exemplu, decizia luată de Guvernul Republicii Moldova, referitor la cele şapte legi, care vizează consolidarea şi curăţarea sectorului bancar. Băncile din Republica Moldova sunt preocupate de atingerea standartelor bancare internaţionale, în scopul recunoaşterii de către comunitatea bancară internaţională și de către clienţi, ca bănci cu un bun renume. Un punct slab al sectorului bancar moldovenesc este că băncile se axează prea mult pe finanţarea pe termen scurt. Moldova ar putea beneficia enorm de experiența transformărilor sociale și economice ale altor state, ca: Republica Cehă, Franța, Germania, realizarea tranziției spre o economie de piață, menținând un acces larg la serviciile de bază. O altă lecție importantă, din care trebuie să învețe Republica Moldova, este necesitatea de a construi o infrastructură instituțională pentru sprijinirea eficientă a sectorului bancar, monitorizarea permanentă a tranzacţiilor şi managementul băncii, pentru a corespunde tuturor normelor şi regulamentelor instituite de BNM şi Guvern. Politica sistemului bancar ar trebui să fie simplă și transparentă. Statele europene cu un sistem bancar stabil şi echilibrat au o reglementare şi supraveghere bancară eficientă, în timp ce Republica Moldova ar trebui să mai lucreze la acest subiect. Aplicarea unui management eficient va duce la schimbări esenţiale, una din ele ar fi diminuarea ratei de bază, ceea ce ar facilita accesul la credite pentru întreprinderile mici şi mijlocii.

Surse bibliografice:

1. Agora (2014), Analiza sistemului bancar din Moldova, evaluări, prognoze și recomandări. [on-line]: http://agora.md/analize/14/sistemul-bancar-din-republica-moldova---evaluari-prognoze-si-recomandari;
2. JANC Alfred, JUREK Michał, MARSZAŁEK Paweł, *Financial System in Poland,* Studies in Financial Systems No 7, ISSN: 2052-8027. [on-line]: www.fessud.eu
3. KUMAR Amit, SAXENA Avinash, *Top 10 Trend in Banking in 2016,* Capgemini. [on-line]: www.capgemini.com/banking;
4. CRONIN Anne Maria, *Sustainable Banking- International Best Practices from the Perspective of International Development Financial Institutions,* EBRD. [on-line]: http://www.ebrd.com/pages/about/principles/sustainability/intermediaries.shtml
5. SPULBĂR Cristi, NIŢOI Mihai, *Sisteme Bancare Comparate,* Editura Sitech, 2012, Craiova, ISBN 978-606-11-1994-3;
6. SPULBĂR Cristi, *Managementul Bancar, Manual universitar,* Editura Sitech, 2013, Craiova, ISBN 978-606-11-0067-5
7. Comitetul de Supraveghere bancară de la Basel, Basel III: Un cadru global de reglementare pentru bănci mai rezistente și sisteme bancare, Decembrie 2010, ISBN: 92-9131-859-0
8. Comunicat de presă: Guvernul şi-a asumat răspundere pe şapte legi-cheie pentru Acordul cu FMI. [on-line]: http://www.gov.md/comunicate_de_presa;
9. Creditele neperformante ale sistemului bancar spaniol. [on-line]: http://www.economica.net/spania-creditele-neperformante-au-atins-un-nou-record-in-decembrie_73869.html#ixzz4M7hJakdS
10. Informație privind activitatea economico-financiară a băncilor din RM, Raportul statistic al BNM (2016). [on-line]: http://bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro;
11. Sistem bancar internaţional http://www.scritub.com/economie/finante/Lucrare-de-diploma-Sistemul-ba1132422244.php)
12. Sistemul bancar din Polonia. [on-line]: www.economica.net/Poland_banking_system;
13. Top 10 cele mai mari bănci din lume. [on-line]: http://media.imopedia.ro/stiri-imobiliare/top-10-cele-mai-mari-banci-din-lume-23378.html

PROCESUL DE FORMARE A PREŢURILOR LA PRODUSELE FARMACEUTICE: POSIBILITĂŢI DE IMPLEMENTARE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Drd. Ana ȚENTI, USM
ana.tenti@gmail.com

The pharmaceutical market is one of the strategic sectors for the socio-economic development of any country in the world. Therefore, underestimating the importance of innovative methods of establishing drug prices both on the commercial segment, as well as from public authorities, lead to a series of negative consequences of the economic crisis. The prices of drugs increase, the pharmaceutical industry is facing financial difficulties, etc. In this context, the successful development of pharmaceutical companies and of the industry itself as a whole being one of the most important innovative sectors of the economy, has great social importance, therefore, it is necessary to systematize and evaluate the factors that determine the pricing both globally and nationally. It is necessary to determine the particular choice of pricing strategy for pharmaceutical companies, as well as for certain types of medication.

Cuvinte-cheie: *pharmaceutical market, medicinal products, price, costs, strategy.*

Piaţa produselor farmaceutice este unul dintre sectoarele strategice pentru dezvoltarea social-economică a oricărei țări din lume. Înalta intensitate științifică și utilizarea tehnologiilor avansate, în această industrie, au un efect semnificativ, multiplicator asupra industriei chimice, agriculturii, construcţiei de maşini, precum și activității științifice. În plus, nivelul ridicat al dezvoltării industriei farmaceutice din țară are un impact considerabil asupra asigurării populației cu medicamente și a calității serviciilor medicale. Însă, atingerea unui nivel înalt de dezvoltare a pieţei produselor farmaceutice este posibilă numai în cazul în care există o cerere pentru medicamentele fabricate, care depinde, în mod direct, de tendințele de dezvoltare ale pieței mondiale.

În legătură cu consolidarea politicii sociale în domeniul asistenței medicale și necesitatea dezvoltării industriei farmaceutice, problema stabilirii prețurilor la medicamente pe piața internă a Republicii Moldova prezintă o importanță deosebită. În prezent, principiile de stabilire a prețurilor, adesea, contravin intereselor statului și societății, nu sunt favorabile dezvoltării componentei inovative a industriei farmaceutice. Multe companii farmaceutice de pe piața internă se ghidează în stabilirea prețurilor de metode depășite de timp și foarte costisitoare. Actualmente, practic, nu avem companii care ar avea strategie o proprie de stabilire a prețurilor pe termen lung, elaborată în baza evaluării unei game largi de factori de stabilire a prețurilor. Acest lucru se întâmplă în perioada când, în țările cu economii dezvoltate, piața farmaceutică se dezvoltă în conformitate cu o serie de tendințe moderne.

În acest context, subliniem că, în anul 2012, volumul pieței farmaceutice mondiale a constituit aproximativ 1 trilion dolari SUA (vezi figura 1).

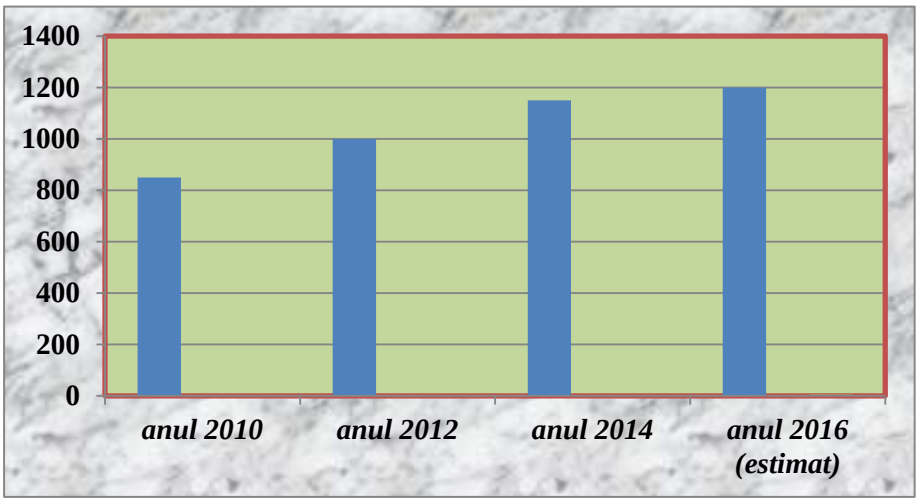

Figura 1. Evoluția volumului pieței farmaceutice globale (miliarde dolari SUA)
Sursa: *elaborat de autor în baza [1] și [2].*

Conform previziunilor Institutului de suport informaţional din domeniul sănătăţii (Institute for Healthcare Informatics), capacitatea pieței farmaceutice mondiale, în anul 2016, va crește la 1,2 trilioane dolari SUA. Totodată, se remarcă faptul că creșterea pieței va încetini la nivelul de 3-6% pe an, în următorii cinci ani. În perioada 2005-2010, creșterea a constituit mai mult de 6% anual, în pofida crizei globale [2].

Creşterea estimată se explică, în principal, prin extinderea pieţei pe seama ţărilor-lider în curs de dezvoltare şi a medicamentelor generice. În plus, la creşterea vânzărilor de medicamente contribuie următorii factori: o creştere generală a incidenţei datorită influenţei tot mai mari a factorilor tehnogeni şi a înrăutăţirii condiţiilor ecologice; tendinţa de „îmbătrânire a populaţiei" în ţările dezvoltate; creşterea nivelului veniturilor populaţiei în China, India, Rusia, ţările Europei de Est, care contribuie la utilizarea unor medicamente mai scumpe şi de o înaltă calitate.

Volumul total al importului de produse farmaceutice, în anul 2012, au constituit 466,3 miliarde de dolari SUA. Comparativ cu anul 2006, importurile au crescut cu 46%. Companiile-lider al pieţei farmaceutice mondiale după volumul de producere şi vânzări sunt cele mai mari companii multinaţionale, cum ar fi Novartis, Pfizer, Merck & Co, Johnson & Johnson, Roche şi altele. La ţările-lider, după importul de produse farmaceutice, se referă: SUA, Germania, Belgia, Franţa, Marea Britanie. În acelaşi timp, după importul de produse farmaceutice pe cap de locuitor, locul de frunte îl ocupă Irlanda (6515 dolari SUA), precum şi după ponderea exporturilor acestor produse în exportul total al ţării (23%). Lideri, în funcţie de cota produselor farmaceutice în exportul total al ţării, sunt Elveţia (15,7%), Belgia (13,8%), Israel (11,0%), Slovenia (9,0%). La ţările-lider, după importul de produse farmaceutice, se atribuie: SUA, Germania, Belgia, Franţa, Marea Britanie [2].

Actualmente, creşte ponderea ţărilor, care dezvoltă intensiv industria farmaceutică şi care majorează costurile pentru acest tip de produs, aşa-numitele Pharmerging countries. La acestea ţări, se raportează: China, Brazilia, India, Rusia, Mexic, Turcia, Polonia, Venezuela, Argentina, Indonezia, Africa de Sud, Thailanda, România, Egipt, Ucraina, Pakistan şi Vietnam. Ponderea acestor ţări, în anul 2016, se ridică la 30% faţă de 14% în anul 2006 [2].

Acest indicator se datorează creşterii cheltuielilor pentru produsele farmaceutice, ca urmare a creşterii numărului populaţiei acoperite de sistemul local de sănătate, ceea ce sporeşte cererea de preparate medicale, în general, şi la medicamente destinate pentru tratamentul bolilor cronice, asociate, în mod tradiţional, cu stilul de viaţă occidental: cardiovasculare, diabetul, cancerul.

Astfel, India este, în prezent, unul dintre cei mai mari producători mondiali de medicamente nepatentate (generice). Astăzi, acestei ţări îi revin aproximativ 70% din producţia mondială de ingrediente farmaceutice active. Două direcţii principale, pe care le urmează dezvoltarea businessului farmaceutic indian, sunt fabricaţia de forme medicamentoase finite şi expansiunea activă pe pieţele emergente, în primul rând, China şi Rusia (vezi tabelul 1).

Tabelul 1

Volumul pieţei farmaceutice şi ritmul de creştere pentru unele ţări

Indicatori	a.2011, mlrd. dolari SUA	Ritmul de creştere anii 2007-2011, %	a.2016 (estimat), mlrd. dolari SUA	Ritmul de creştere anii 2012-2016, %
Total, din care:	**955,5**	**6,1**	**1175-1205**	**3-6**
SUA	322,0	3,4	350-380	1-4
Germania	45,0	4,8	39-49	0-3
Franţa	41,3	2,3	32-42	(-2)-1
Italia	28,6	4,1	23-33	0-3
Spania	22,7	4,4	13-23	(-4)-(-1)
Marea Britanie	21,5	3,9	18-28	0-3
Japonia	111,2	3,9	105-135	1-4
Canada	22,4	4,4	19-29	0-3
Coreea de Sud	12,2	9,4	10-20	2-5
China	66,7	23,5	155-165	15-18
Brazilia	29,9	15,6	42-52	12-15
Rusia	15,7	15,7	23-33	10-13
India	14,3	15,4	24-34	14-17

Sursa: *Elaborat de autor în baza* [2].

Concomitent, se prognozează o creştere treptată a impactului Chinei asupra pieţei farmaceutice mondiale şi este considerată un fel de „pepinieră" a tehnologiei medicale moderne şi, în primul rând, a biotehnologiei. Acest domeniu de cercetări ştiinţifice se bucură de susţinerea guvernului chinez, incluzând scutiri de impozite şi majorarea finanţării de stat.

În altă ordine de idei, actualmente, costurile pentru dezvoltarea unui preparat medicamentos depăşeşte 1,38 miliarde dolari SUA, comparativ cu 138 milioane dolari SUA, în anul 1975. Cu toate acestea, pentru dezvoltarea şi testările clinice ale medicamentului sau vaccinului este nevoie de 10-15 ani. Costurile crescute sunt cauzate de nevoia de medicamente mai sigure, îmbunătățirea calității terapiei și reducerea acțiunilor adverse pentru pacienţi.

În comparație cu alte ramuri, pentru cercetare-dezvoltare în industria farmaceutică, revenea cea mai mare parte a investițiilor, chiar și în vremuri de criză economică și financiară. Astfel, alocările anuale pentru R&D în industria farmaceutică (120 miliarde de dolari SUA), sunt de 5 ori mai mari decât investițiile similare în industria aerospațială și de apărare, de 3,75 ori – în industria chimică și de 2,5 ori – în industria de calculatoare [4].

Cheltuielile de cercetare-dezvoltare ale celor mai mari companii din industria farmaceutică au fost stabile în anul 2012.

Medicamentele inovatoare de brand (produse originale), în anul 2011, au constituit mai mult de 2/3 din consumul total de produse farmaceutice (63%, sau 596 miliarde de dolari SUA). Cu toate acestea, pe măsura expirării patentelor pe piețele dezvoltate, va scădea și cota lor. În anul 2016, ponderea acestor medicamente va fi de 53%, iar în termeni de valoare se va ridica până la 615-645 miliarde de dolari SUA. În același timp, pe piețele din țările dezvoltate cota medicamentelor patentate se va menţine la nivelul de 70% din totalul medicamentelor consumate [4].

Potrivit estimărilor *Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (PhRMA)*, perioada medie de valabilitate a patentelor în Statele Unite este de 11,5 ani. După cum arată practica, costul tratamentului, în care medicul prescrie doar medicamente patentate, îi revine pacientului de 3 ori mai scump decât un curs similar, dar format din medicamente nepatentate.

Cheltuielile pentru medicamente generice sunt principala forță motrice pe piețele-lider emergente, ceea ce se reflectă în creșterea cotei lor. Veniturile din medicamentele generice, în anul 2015, se presupune că vor ajunge la 400-430 miliarde de dolari, totodată, 70% din ele vor reveni piețelor emergente [1].

Se fac previziuni că, la clasele de medicamente, cărora le revine cea mai mare parte a cheltuielilor din anul 2016, o mare pondere o vor înregistra medicamentele împotriva cancerului, diabetului, astmului, bolilor autoimune, şi medicamente care reglează metabolismul lipidelor. Ratele de creştere deosebit de ridicate se observă pe segmentul de piaţă al medicamentelor oncologice – în ultimii cinci ani, rata de creştere a constituit, în medie, 13%. Experții explică această creștere prin majorarea ponderii persoanelor vârstnice în țările dezvoltate, precum și îmbunătățirea diagnosticării cancerului. Peste 70% din toate medicamentele oncologice sunt comercializate în Statele Unite și cinci țări-lider europene [4].

În ansamblu, 20 de domenii terapeutice fruntașe vor constitui 42% din cheltuielile pentru medicamente din lume. În șapte, dintre aceste 20 de domenii ale terapiei bazate pe cele mai recente realizări ale medicinei mondiale, în mod special, se dezvoltă medicamente concepute cu noi mecanisme de transmitere a substanțelor active și îmbunătățire a eficienței [2].

Tendința care va avea cel mai mare impact asupra dezvoltării industriei farmaceutice, în perspectiva pe termen mediu, este extinderea utilizării invențiilor din domeniul biotehnologiei, în crearea de noi medicamente. Lumea a cunoscut o creștere rapidă a numărului de companii de biotehnologie, al căror interes de cercetare se află în întregime în domeniul farmacologiei. Companiile multinaționale farmaceutice fie creează în structurile lor unitățile respective, fie prin intermediul schemei de externalizare, transferând subcontractorilor cercetările de specializare îngustă.

La intersecția dintre farmacologia tradițională și biotehnologie, apare o nouă industrie – farmacogenomică; scopul său este de a crea medicamente personalizate „medicamentele cele mai eficiente pentru acest pacient în acest moment”. Personalizarea medicinei bazate pe noile invenții biotehnologice și, odată cu aceasta, producerea de medicamente reprezintă o abatere de la „modelul de afaceri blockbuster”, care până curând a fost universal pentru marile companii farmaceutice. În cadrul acestei strategii, profitul principal vine din punerea în aplicare a unuia sau a mai multor medicamente populare și cu o reputație bună.

Segmentul de piaţă, care se ocupă cu producerea preparatelor medicamentoase biotehnologice, este în creștere constantă timp de mai mulți ani; în anul 2010, ritmul de creștere al său a constituit aproape 11,7%, iar vânzările totale au atins 138 miliarde de dolari SUA [4]. Printre caracteristicile sale esențiale – implicarea crescândă a țărilor cu piață emergentă (în special, China și India), precum și estomparea hotarelor dintre companiile biotehnologice și farmaceutice tradiționale. Acest lucru este vizibil mai ales în companiile mari, care domină în acest segment al pieței farmaceutice.

În pofida faptului că principalele invenții au loc în cele mai importante domenii terapeutice (oncologie, diabet ș.a.m.d.), companiile biofarmacologice, treptat, încep să înlăture producătorii tradiționali din astfel de nișe, ca lupta împotriva obezității, astm și alergii, boli cardiovasculare și ateroscleroză, tratarea bolilor subite și cronice. Experții remarcă faptul că, pe piață, apar medicamente concurente create pe baza biotehnologiei,

pentru unele boli, cum ar fi anemia, scleroza, artrita reumatoidă. Aceasta ar trebui să reducă, în cele din urmă, costul produselor biotehnologice. Astăzi, ea este o piață foarte concentrată, în care 10 cele mai bine vândute biomedicamente aduc mai mult de 50% din veniturile totale.

Cu referire la Republica Moldova, putem menționa că sectorul farmaceutic reprezintă un domeniu prioritar, supus unei reglementări stricte, ale cărei mecanisme complexe au făcut obiectul unei analize constante şi atente la nivel guvernamental. Garantarea aplicării unui nivel rezonabil al preţurilor pe această piaţă, ţinând cont de nivelul redus al veniturilor reale ale populaţiei ţării, este asigurată mai mult prin aplicarea unor măsuri administrative, decât prin buna funcţionare a mecanismelor economiei de piaţă.

În contextul unui cadru normativ strict, rolul Agenţiei Medicamentului în supravegherea respectării regulilor de activitate pe piaţa farmaceutică este unul esenţial. Nivelul prezent de dezvoltare, precum şi tendinţele/potenţialul de dezvoltare pe viitor al pieţei medicamentelor sunt în directă corelaţie cu activitatea Agenţiei Medicamentului, precum şi cu politica promovată în sector de autorităţi.

Trăsăturile pieţei medicamentului sunt specifice unui model general de organizare a pieţei, axat pe interacţiunea cererii şi ofertei, dar influenţa altor factori suplimentari este semnificativă, fiind în măsură să determine configuraţia finală a pieţei. Piaţa medicamentelor a cunoscut o dezvoltare dinamică continuă pe durata mai multor ani. Această realitate a permis producătorilor interni, deşi puţini la număr, să-şi extindă capacităţile de producţie. În acelaşi timp, marii producători străini de produse farmaceutice, pătrund tot mai mult pe piaţa Republicii Moldova.

Distribuitorii şi-au consolidat poziţia pe piaţă pe măsură ce fluxurile comerciale au crescut, în timp ce comercianţii cu amănuntul au cunoscut o expansiune rapidă a reţelei de vânzare. Factorii de risc, care pot determina majorarea de preţ la produsele farmaceutice pentru producătorii autohtoni, sunt:

- ✓ producerea cantităţilor mici de medicamente şi astfel, unei unităţi de produs îi revine un cost mai mare decât în cazurile unor cantităţi mari;
- ✓ majorarea artificială a cheltuielilor;
- ✓ tehnologiile de fabricaţie învechite;
- ✓ managementul defectuos al întreprinderilor farmaceutice;
- ✓ creşterea costurilor la resursele energetice;
- ✓ modificarea cadrului legislativ etc.

Concluzionând, vom sublinia faptul că, pentru Republica Moldova, în prezent, pot fi relevante următoarele măsuri, ținând seama de tendințele de dezvoltare a pieței farmaceutice mondiale:

- orientarea științei spre direcțiile farmaceutice de perspectivă – medicamente biotehnologice, medicamente pentru cancer, diabet, astm, boli autoimune, medicamente care reglează metabolismul lipidic, medicamente pentru medicină veterinară;
- pe lângă implementarea standardului de calitate GMP, introducerea treptată a standardelor *GLP* („Good Laboratory Practice” – buna practică de laborator) și GCP („buna practică clinică”);
- finanțarea efectuării cercetărilor screening și studiile preclinice, testările clinice de noi compuși deja obținuți de organizațiile științifice și universitățile, care ar putea deveni baza pentru noi medicamente originale;
- stimularea și finanțarea din partea statului a procedurilor de patentare de noi medicamente sau de înregistrare și certificare a piețelor externe existente;
- înființarea de întreprinderi farmaceutice mixte în cadrul spațiului economic european, efectuarea cercetărilor comune costisitoare pentru a dezvolta noi medicamente cu scopul de a reduce costul de cercetare pentru fiecare țară participantă;
- stimularea financiară și fiscală de colaborare (participarea în lanțurile de aprovizionare la nivel mondial, dezvoltarea de noi substanțe, crearea de întreprinderi comune ș.a.m.d.) cu companiile-lider de pe piața farmaceutică pentru a obține experiența în realizarea R&D avansate, utilizarea standardelor moderne, formarea specialiștilor.

Bibliografie selectivă:

1. The Global Use of Medicines: Outlook Through 2015: Parsippany: IMS Institute for Healthcare Informatics, 2011.
2. The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016: Parsippany: IMS Institute for Healthcare Informatics, 2012.
3. http://riarating.ru/infografika/20130718/610575448.html.
4. http://www.ifpma.org/wp-content/uploads/2016/01/2011_The-Pharmaceutical-Industry-and-Global-Health_RUS.pdf

IMPACTUL CULTURII FIZICE ȘI SPORTULUI ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE

Drd. Constantin ȚUȚU, USM

This article aims to give an appreciation to physical culture and sports as an economic activity which directly influences the social, political and health state of a modern society. The author argues his scientific vision of the sustainable development of sports industry on the basis of public-private partnership. The establishment of sports business based on the institutionalization of the market principles and the increase of the concentration of target use of public resources for the sport will finally attract investors in the national economy, but the most important - will help to build a healthy society and to develop the economy of the country.

***Key words**: physical culture, sport, macroeconomic indicators, economic growth, sports business.*

Prezenta comercializare activă a sportului, a impus transformarea lui, într-unul dintre cele mai intens dezvoltate tipuri de business. Acest fapt facilitează o nouă vizualizare a activităților sportive prin prisma intensificării cercetărilor din domeniul managementului organizațiilor sportive. În toată lumea, semnificația social-politică sporită a culturii fizice și sportului, condiționează participarea activă a statului la susținerea economico-financiară a organizațiilor sportive.

Pe măsură ce societatea se dezvoltă, activitatea fizică și sportul, tot mai mult, pătrund în toate sferele vieții umane, devenind una din cele mai semnificative și integrante părți ale activității vitale a civilizației mondiale. În prezent, milioane de oameni duc un stil de viață sănătos în toate țările lumii, a căreia componentă este practicarea activității motrice și de ameliorare a sănătății, participarea la competiții sportive. În ultimele decenii, cu ritmuri gigante, se dezvoltă și sportul de performanță, treptat transformându-se într-o adevărată industrie de evenimente sportive spectaculoase.

O societate care practică cultura fizică și sportul, inevitabil, va avea cetățeni prosperi și în alte domenii, cum ar fi: educația, sănătatea, știința etc., și, dimpotrivă, într-o societate în care nu se pune în valoare practicarea sportului și grija față de starea fizică a națiunii, vom avea și o degradare morală: va crește dependența de droguri, alcoolismul, vor decădea cultura și educația, nu vor fi la fel de importante valorile morale, conștiința și mândria pentru poporul său. În consecință, se va dezvolta intens complexul de inferioritate al națiunii. Deci, sănătatea fizică a națiunii este un element extrem de important pentru starea economică și politică a societății, este componentă esențială, care stă la baza concepției despre lume și pozițiile ideologice, prioritatea determinantă a comportamentului uman.

Concomitent cu cele relatate, confirmăm că sportul și cultura fizică influențează intens calitatea capitalului uman, structura consumului și a cererii, comportamentul consumatorilor, relațiile economice externe, turismul și alți indicatori ai sistemului economic. Astfel că sportului ca un tip special de business îi este specifică o serie de caracteristici, cum ar fi:

- ca marfă, sportul poate oferi un spectacol valoros, unde sunt antrenați sportivii de performanță, diferite componente ale infrastructurii sportive, atributica sportivă etc.;
- un grad ridicat de imprevizibilitate a rezultatelor sportive și, prin urmare, riscuri asociate unei investiții în domeniul sportului;
- durata mai lungă a „ciclului de viață” al infrastructurii sportive, sportivilor și antrenorilor, care pot fi pe post de obiect în care se investește sau – de vânzare-cumpărare. E cunoscut faptul că pentru a obține un profesionist în domeniul sportului este necesar de investit în dezvoltarea sa cel puțin 5-7 ani.
- un volum mare de capital – costuri financiare, materiale și de muncă investite în sport;
- necesitatea menținerii unei infrastructuri extinse pentru asigurarea practicării culturii fizice și sportului: echipamente sportive, mijloace speciale de transport etc.

Acestea și mulți alți factori contribuie la faptul unei participări semnificative în activitatea sportivă a organizațiilor de stat și a celor obștești, adică a parteneriatului de stat-privat. Deși se crede că un număr mare de activități sportive trebuie asigurat pe cheltuiala statului, totuși, în republica noastră, la ora actuală, în acest sens, există problema utilizării eficiente a fondurilor bugetare alocate pentru sport.

Deci, rolul economic al culturii fizice și sportului se evidențiază pronunțat în câteva direcții principale. În primul rând, practicile sportive de ameliorare a sănătății contribuie la minimizarea pierderilor economice aproape în toate sferele activității vitale a societății și sunt alternativa viciilor, care, după cum vom specifica mai jos, manifestă un efect puternic distructiv asupra sistemului economic.

În al doilea rând, activitatea fizică este un factor important în creșterea speranței de viață a populației și are un efect pozitiv asupra creșterii vârstei apte de muncă a persoanelor.

În al treilea rând, cultura fizică și sportul sunt unele dintre principalele componente ale pregătirii forței de muncă de înaltă calitate și, prin urmare, este factorul de asigurare a creșterii economice.

În al patrulea rând, activitatea motrice, sportul și turismul sportiv-evenimențial sunt, în prezent, cea mai importantă sferă a activităților antreprenoriale extinse, care asigură, pe de o parte – angajarea multor

oameni în sectoarele industriei sportive şi complexul turistic, iar pe de altă parte – sectoarele menționate completează bugetul din contul încasărilor fiscale, ceea ce permite statului să rezolve eficace problemele sociale ale populației.

Practicarea activităților sportive este un element extrem de important în viața economică a societății, având cel mai direct şi imediat impact asupra economiei: pe de o parte, dereglările în sănătatea publică duc la pierderi economice uriaşe, pe de altă parte, o economie ineficientă dă impulsuri cumulative fenomenelor negative. Astfel, se dezvoltă semnele primare ale degradării: beția, criminalitatea, narcomania, iar apoi, în proces, se includ factorii distructivi secundari: crește numărul îmbolnăvirilor psihice și a bolilor cardio-vasculare, numărul de sinucideri, are loc o creștere a numărului invalizilor pe caz de boală și invalizilor din copilărie, crește numărul de absenteism la serviciu. Apare și o serie de alți factori negativi.

Este cunoscut faptul că recent, într-un sondaj, Republica Moldova era descrisă drept țara cu cel mai mare consum de alcool pe cap de locuitor. Pierderile survenite din abuzul de alcool și alcoolism, în țara noastră, reprezintă o dimensiune foarte semnificativă, care pot fi calificate ca primare (pe termen scurt) și secundare (pe termen lung). Acțiunea factorilor negativi este clasificată după criteriile de durată (pe termen scurt și pe termen lung), adică, în esență, ca o manifestare a beției (a abuzului general de alcool) și alcoolismului (dependența de alcool, consumul sistematic al acestuia).

Astfel, în baza literaturii studiate, am sistematizat ca factori primari, care cauzează pierderi din cauza beției și alcoolismului:

- ✓ infracțiuni privind violența în familie săvârşite în stare de ebrietate;
- ✓ accidente rutiere;
- ✓ accidente de muncă;
- ✓ absenteism, sinucideri.

Factorii primari, dacă nu sunt depistați și combătuți, pot facilita dezvoltarea activităților nocive pe termen lung:

- ✓ creşterea numărului de boli psihice şi cardiovasculare;
- ✓ creşterea numărului copiilor născuţi cu handicap fizic sau mintal;
- ✓ scăderea productivităţii muncii;
- ✓ creșterea mortalității;
- ✓ pierderea capacităţii de muncă şi invaliditate;
- ✓ îmbătrânirea prematură şi reducerea generală a speranţei de viaţă;
- ✓ schimbările negative în cultură (mentalitate, obiceiuri, tradiţii).

De asemenea, trebuie remarcat faptul că alcoolul, într-o măsură semnificativă, contribuie la creșterea în societate a invalizilor pe caz de boala comună, pentru accidente de muncă, ca urmare a concepției copiilor în stare de ebrietate etc. Este dovedit științific și faptul că fumatul și alcoolul slăbesc sistemul imunitar uman, ca urmare, bolile decurg mai dificil și duc la consecințe mai grave.

În consecință, consumul excesiv de alcool duce la pierderi economice colosale, iar eficiența economică este redusă în mod semnificativ, deci se dezechilibrează producția și sfera de desfacere, se supraîncărcă sistemul de asigurări sociale și de asistență medicală.

O altă activitate nocivă în societate este fumatul, iar pierderile economice și sociale de la fumat, în multe țări din întreaga lume, sunt imense. Astfel, potrivit rezultatelor unui studiu efectuat în Suedia, anual, în această țară, din cauza fumatului decedează 4 mii de persoane. Persoanele care au fumat mai mult de 20 de țigări pe zi au o speranță de viață cu 8 ani sub medie. Iar în Rusia, fiecare cetățean fumează anual aproximativ 85 de pachete de țigări (până în anul 2010, indicatorii au fost mult mai răi – fiecare cetățean rus afuma, în medie, pe an, până la 96 de pachete de țigări) [1].

Este demonstrat faptul că tutunul, pe lângă dauna nemijlocită a sa, acționează și ca un agent auxiliar de precipitare în corpul uman. Studiul multilateral al acestei probleme, atât în țara noastră, cât și de Organizația Mondială a Sănătății, a arătat că fumatul dăunează sănătății oamenilor, cauzând sau contribuind la apariția unui şir de boli mortale. Este suficient să spunem că fumătorii înrăiți se îmbolnăvesc de cancer pulmonar de 30 de ori mai des, decât nefumătorii. Pe lângă cancerul pulmonar, la o serie de boli, coeficientul mortalității la fumători este de mai multe ori mai mare decât la nefumători. Astfel, la bronșită și emfizem, nivelul mortalității la ei este mai mare de 6 ori, la cancer laringian – de 5 ori, cancerul esofagian gastric – de 3 ori, la bolile circulației sanguine – de 2,5 ori, la boli ale vaselor coronariene aproape de 2 ori etc. [2].

Experții remarcă faptul că moartea subită provocată de boala cardiacă ischemică se constată în rândul fumătorilor de 5 ori mai des decât la nefumători. Datele similare pentru SUA denotă că vârsta medie a persoanelor, al căror deces este cauzat de atac de cord, la nefumători este de 67 de ani, la fumătorii înrăiți – 48 de ani [2].

În altă ordine de idei, menționăm că la începutul secolului XXI, drogurile sunt consumate mai mult de 180 de milioane de oameni, adică aproximativ 4% din populația lumii, în vârstă de peste 15 ani. Veniturile anuale ale traficanților de la traficul ilegal de droguri în lume, în ultimii ani, depășește 400 de miliarde dolari SUA. Aceste date le aduce Biroul ONU pentru lupta împotriva răspândirii de droguri și prevenirea criminalității. Cea mai mare răspândire o are marijuana – ea este consumată de mai mult de 142 de milioane de persoane. Aceasta este urmată de drogurile sintetice (amfetamine) – 30,5 milioane de persoane, apoi – cocaină – 13,4 milioane de persoane, heroină și opiacee – 8 milioane de persoane [2].

În fine, subliniem că implicarea insuficientă a copiilor, tinerilor și maturilor în cultura fizică și sport are un efect negativ asupra sănătății viitoarelor generații, și, de asemenea, duce la o creștere a alcoolismului, narcomaniei și criminalității, ceea ce se reflectă și asupra indicatorilor socio-economici. Sportul și cultura fizică, în societatea modernă, sunt cei mai importanți factori de menținere și întărire a sănătății oamenilor, perfecționare a culturii lor, modalitate de comunicare, petrecere activă a timpului liber etc.

Considerăm oportun că, în dezvoltarea strategică a culturii fizice și sportului în Republica Moldova, ar trebui să se pună accentul pe următorii factori:

- creșterea rolului sportului, ca factor de îmbunătățire a naturii umane și a societății în general;
- susținerea economico-financiară din partea statului a activităților sportive și a modului sănătos de viață, precum și de combatere a fenomenelor antisociale, ceea ce, în consecință, va combate procese demografice negative;
- simbioza organică a eforturilor statului, sectorului public și celui privat, organizații, instituții, cluburi pentru dezvoltarea unui mod sănătos de viață, care este un semn al rolului lor important în sistemul de valori al culturii contemporane;
- accelerarea construirii și modernizării stadioanelor moderne, a parcurilor de odihnă, amenajarea și echiparea cu tehnică sportivă statică a curților între spațiile locative, precum și crearea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea întreprinderilor mici care produc astfel de produse.

În concluzie, ținem să accentuăm faptul că atragerea investițiilor în domeniul culturii fizice și sportului conduce la creșterea indicatorilor macroeconomici, cum ar fi produsul intern brut, venitul brut, venitul net, precum și ratele de creștere ale volumului de alte servicii și ca urmare, reducerea incidenței populației, mortalității, șomajului, precum și îmbunătățirea altor indicatori de natură socială.

Bibliografie:

1. ЕСЕНКОВА И. А. *Организация и экономика физической культуры и спорта.* Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2016
2. http://www.who.int/publications/en/

Subsecțiunea: INVESTIȚII ȘI PIEȚE DE CAPITAL

CALITATEA PIEȚEI DE CAPITAL CA FACTOR DE STIMULARE A CREȘTERII ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Prof. univ., dr. hab. Rodica HÎNCU, ASEM,
hincu@ase.md
Lect. sup. Marcelina ROȘCA, ASEM,
marcelina.rosca@gmail.com

In the literature on economic growth, the link between capital markets development and economic growth has received much attention. Although there are many studies regarding this aspect, but approaches on emergent ex-communist countries' economies, especially for contribution of capital market quality to economic growth, and for the Republic of Moldova, are very few comparatively to the general cases.

Our paper examines the correlation between capital market quality and economic growth in the Republic of Moldova using a graphic representation. The results show that the capital market quality is negatively correlated with economic growth, suggesting that capital market quality follows economic growth, but economic growth are not determining the capital market to improve their quality.

Cuvinte-cheie: *calitatea pieței de capital, creșterea economică, piață de capital, lichiditatea pieței de capital, capitalizarea bursieră*

Clasificarea JEL: G10, E44

Introducere. Creşterea economică este un proces complex, care este influenţat de mai mulţi factori, printre care, indirect, se regăseşte şi calitatea pieţei de capital. La rândul său, calitatea pieţei de capital este rezultatul influenţei mai multor factori. Existenţa mai multor interdependenţe între factorii, ce contribuie la creşterea economică şi la ameliorarea calităţii pieţei de capital îngreunează stabilirea relaţiei cauzale dintre creşterea economică şi, respectiv, ameliorarea calităţii pieţei de capital. Însă, rolul pieţei de capital în stimularea creşterii economice este indiscutabil, deoarece există un cadru teoretic bine stabilit pentru ca răspunsul a priori să fie afirmativ. Astfel, dezvoltarea pieţei de capital a unei ţări a fost văzută, de către guverne şi agenţii multinaţionale, precum Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional, ca un instrument esenţial pentru promovarea eficienţei şi stimulării creşterii economice.

În cercetarea empirică a contribuţiei calităţii pieţei de capital la stimularea creşterii economice se aplică, de obicei, un asemenea indicator, precum ***raportul dintre capitalizarea bursieră şi PIB***. Pentru formularea, implementarea şi evaluarea politicilor la nivel macroeconomic, în vederea identificării soluţiilor pentru creşterea economiei naţionale, o importanţă majoră prezintă aplicarea unor indicatori de dimensionare a nivelului de dezvoltare al pieţei de capital, unul dintre aceştia fiind *calitatea pieţei de capital*.

I. Conceptul privind calitatea pieţei de capital şi indicatorii de dimensionare a acesteia.

Calitatea, conform ISO 8402-1986 (EN-28402-1991), reprezintă „ansamblul caracteristicilor unei entităţi materiale sau nemateriale care-i conferă aptitudinea de a satisface necesităţile exprimate”. Compania *Praxiom Research Group Limited [14]* din Canada, bazându-se pe definiţiile formale din standardul ISO 9000: 2005 [14], a propus definirea calităţii drept: „Calitatea a ceva poate fi determinată prin compararea unui set de caracteristici inerente cu un set de cerinţe. Dacă acele caracteristici inerente satisfac toate cerinţele, este obţinută o calitate ridicată sau excelentă. Dacă acele caracteristici nu satisfac toate cerinţele, se obţine un nivel de calitate slab sau inferior” [8]. Mai mult decât atât, în *Business Dictionary* (Dicţionarul de Afaceri) [2] este inclus, pe lângă definiţiile generale şi subiective ale calităţii, şi conceptul obiectiv al calităţii care stipulează că calitatea este „*un aspect măsurabil şi verificabil* al unui lucru sau fenomen, exprimat în cifre sau cantităţi”.

Cu toate că, există numeroase studii privind piaţa de capital, mecanismele de funcţionare şi modalităţile de dezvoltare a acesteia, conceptul de “calitate a pieţei de capital” este aplicat într-o măsură infimă. Mai mult decât atât, unii autori consideră că conceptul de calitate a pieţei de capital este unul evaziv. Conform opiniei savantului Pasquariello P. [20], „*calitatea pieţei de capital* se referă la capacitatea unei pieţe de capital de a stabili preţuri corecte, care, la rândul său, depind, în mod esenţial, de eficienţa funcţiei de descoperire a preţurilor şi, respectiv, de lichiditatea activelor. Aceste dimensiuni ale calităţii pieţei de capital sunt legate, de obicei, de costurile de tranzacţionare, viteza de execuţie a tranzacţiilor, precum şi impactul preţurilor (O'Hara M. (1995) [18]; Pasquariello P. (2014) [21]). Reieşind din cele expuse, menţionăm că, atunci când se face referinţă la calitatea pieţei de capital, cercetătorii o analizează sub aspectul ***dimensiunilor*** cuantificabile. De exemplu, în Raportul tehnic al Guvernului Marii Britanii (2012) „Foresight: The Future of Computer Trading in Financial Markets” [7], precum şi în lucrarea cercetătorului Brogaard J. (2010) „High frequency trading and its impact on market quality” [4] se menţionează că calitatea pieţei de capital poate fi evaluată prin intermediul următoarelor dimensiuni (indicatori): *lichiditatea pieţei de capital; eficienţa preţului şi funcţia de descoperire a preţurilor; volatilitatea pieţei de capital; stabilitatea pieţei de capital; costurile de tranzacţionare.*

Deşi conceptul „calitatea pieţei” este considerat a fi evaziv, cele mai multe studii [8] menţionează că calitatea pieţei de capital are aceleaşi dimensiuni ca şi lichiditatea pieţei de capital. Pentru dimensionarea calităţii pieţei de capital, într-un volum considerabil de cercetări, au fost aplicaţi aceiaşi indicatori ca şi pentru dimensionarea lichidităţii pieţei de capital. De exemplu, Madhavan (2002), evaluând calitatea pieţei de capital, a aplicat aşa indicatori ca spread-urile preţurilor valorilor mobiliare tranzacţionate, volumul activităţii de tranzacţionare, precum şi volatilitatea pieţei, care, de fapt, sunt şi indicatori de dimensionare a lichidităţii pieţei de capital. Reieşind din cele expuse, se poate concluziona că, indicatorii utilizaţi în dimensionarea lichidităţii pieţei de capital sunt fundamente ale măsurii calităţii pieţei respective. Astfel, potrivit cercetătorului Harris L. (2002) [10], *lichiditatea pieţei de capital* este cea mai importantă caracteristică a pieţelor care funcţionează bine, deoarece reflectă capacitatea pieţei de a executa ordine mari într-o perioadă scurtă de timp şi cu costuri de tranzacţionare reduse. Menţionăm că, Harris L. (2002) [10] a rezumat atributele lichidităţii pieţei de capital ca fiind: *imediatitatea* (rapiditatea cu care se realizează tranzacţiilor în baza ordinelor emise) *pieţei, dimensiunea pieţei, profunzimea pieţei, rezilienţa pieţei.*

Eficienta preţurilor şi funcţia de descoperire a preţului constituie o altă dimensiune importantă a calităţii pieţei de capital. Preţurile valorilor mobiliare tranzacţionate sunt considerate a fi eficiente atunci când reflectă corect valorile fundamentale care stau la baza valorilor mobiliare. Potrivit lui Hendershott T. (2011) [11], pentru a măsura eficienţa preţului, în calitate de metode-standard, se aplică ratele de variaţie a preţului. De exemplu, variația rentabilităţilor săptămânale ale valorilor mobiliare poate fi comparată (de cinci ori) cu variația rentabilităţilor zilnice a respectivelor valori mobiliare. Dacă rata de variație este aceeaşi, piețele sunt considerate a fi eficiente, de exemplu ratele de variație ale preţurilor mai mari denotă faptul că prețurile urmează tendințe pe termen scurt.

Volatilitatea pieţei de capital. Cercetătorul Harris L. (2002) [10] descrie volatilitatea pieţei ca tendința prețurilor de a se modifica în mod neașteptat, fie ca răspuns la noile informații fundamentale (volatilitatea fundamentală), fie în rezultatul cererii mari a traderilor nerăbdători de a obține lichidități (volatilitate tranzitorie). De regulă, volatilitatea pieţei de capital nu este constantă în timp și perioadele de volatilitate scăzută alternează cu perioade de volatilitate ridicată.

Stabilitatea pieţei de capital constituie o dimensiune a calităţii pieţei de capital, care merge „mână în mână" cu volatilitatea. În cazul în care există perioade de volatilitate extremă şi au loc variații mari ale prețurilor într-o perioadă scurtă de timp, volatilitatea denotă disfuncţionalităţi ale pieţei de capital.

Menționăm că în lucrările de specialitate în domeniul pieţei de capital, dimensiunile calităţii pieţei de capital se regăsesc în cadrul variabilelor de dimensionare a nivelului de dezvoltare al pieţei de capital. Analizând variabilele de dimensionare a nivelului de dezvoltare a pieței de capital, savanții români Dragotă V., Obreja Braşoveanu L., Catarama D. şi Semenescu A. (2008) [17], menţionează că acestea sunt: *de mărime* (sau *capitalizare bursieră), de lichiditate şi de volatilitate*.

Din cele menţionate mai sus, se poate concluziona că calitatea pieţei de capital poate fi identificată printr-un set multi-dimensional de indicatori. Calitatea pieţei de capital, ca factor de propulsare a creşterii economice, este analizată prin prisma respectivilor indicatori atât din punct de vedere teoretic (vezi compartimentul II al acestui articol), cât şi empiric (vezi compartimentul III).

II. Rolul calităţii pieţei de capital în stimularea creşterii economice: incursiuni în literatura de specialitate.

Există disonanțe considerabile cu privire la constatările despre contribuţia calităţii pieţei de capital la creşterea economică, argumentele pentru diferite state fiind suficient de concludente, iar rezultatele – mixte. Ţinând cont de faptul că calitatea pieţei de capital este o dimensiune a pieţei de capital identificată în baza unei multitudini de indicatori, este binevenită descrierea contribuţiei fiecăruia dintre aceştia la creşterea economică.

De exemplu, cercetătorii Nazir S.M, Nawaz M.N. și Gilani J.U. (2010) [15] menţionează că, într-o economie emergentă prin *creșterea dimensiunii pieței de valori mobiliare*[23] și a *capitalizării pieței poate fi atinsă creșterea economică.* Despre influența pozitivă *a dimensiunii (volumului) pieţei de valori mobiliare asupra creşterii economice* menționează în articolul „Stock market development and economic growth: Evidence from Nigeria" [23] autorii Ujunwa A. și Salami O.P. (2010). Mai mult decât atât, respectivii autori au identificat şi relaţia de cauzalitate şi efect dintre *creşterea ratelor de rentabilitate a valorilor mobiliare şi creşterea economică.* Cercetătorul cu renume Levine R. (1996) [13] a demonstrat că *țările* în care, în anul 1976*, piețele de valori mobiliare* erau *mai lichide*, ulterior (în următorii 18 ani) *au înregistrat ritmuri mai rapide de acumulare a capitalului* şi, în consecinţă, au consemnat *o creştere mai mare a productivităţii,* fapt ce a condiţionat, respectiv, *şi creşterea economică*. Această situaţie se datorează şi faptului că lichiditatea mai înaltă a piețelor de capital contribuie la diminuarea riscului investițiilor pe piaţa de capital.

Menţionăm faptul că, pe lângă numeroasele constatări cu privire la contribuţia creşterii economice la impulsionarea dezvoltării pieţei de capital, literatura de specialitate relevă tot mai des despre contribuţia pieţei de capital la creşterea economică. Totodată, în cercetările autorilor cu renume se consemnează că piaţa de capital poate influenţa creşterea economică în *diverse moduri*.

Dovezi privind efectele pozitive ale dezvoltării pieţei de capital asupra creşterii economice au fost aduse de către cercetătorii Levine R. (2001), Bekaert şi colab. (2003), Bonfiglioli şi Mendicino (2004), care menţionează că efectul pieţei de capital asupra creşterii economice este pozitiv. În mod similar, Levine R. și Zervos S. (1996) [13] arată că dezvoltarea pieţei de valori mobiliare este asociată pozitiv cu creşterea şi dezvoltarea economică. Totodată, există şi *dovezi ale efectelor negative ale pieţei de capital asupra creşterii economice.* De exemplu, Grilli şi Milesi-Ferretti (1995), Kraay (1998) şi Rodrick (1998) au constatat că piaţa

[23] În literatura de specialitate, în funcţie de modelul de structurare a pieţei financiare, sintagma „piaţa valorilor mobiliare" este echivalentă cu sintagma „piaţa de capital".

de capital nu afectează creşterea economică. Similar acestora, mai târziu (în 2003), Eichengreen şi Leblang remarcau faptul că piaţa de capital are un efect negativ asupra creşterii economice. În acest sens, prezintă interes şi cercetările autorilor Nuhiu A.R. şi Hoti H.A. (2011) [16], precum şi Osinubi S.T. (2001) [19] privind contribuţia pieţei de capital la creşterea economică în ţările în curs de dezvoltare. Autorii menţionaţi demonstrează că constituirea şi dezvoltarea pieţelor de capital au avut, la creşterea economică, o contribuţie mai mult negativă, deoarece *în ţările în curs de dezvoltare,* comparativ cu pieţele de capital din mai multe state dezvoltate, *piaţa de capital se caracterizează prin*: pieţe mai puţin reglementate şi organizate, lipsă de lichiditate pe piaţă, rate înalte de volatilitate a preţurilor titlurilor de valoare, medii macroeconomice volatile. De menţionat că, *lipsa de lichiditate pe piaţă* şi *ratele înalte de volatilitate a preţurilor titlurilor de valoare* caracterizează, de fapt, o piaţă de capital de o calitate joasă.

Cercetătorii Rancière, Tornell şi Westermann (2006) au observat că nivelul de dezvoltare a pieţelor de capital (identificat prin intermediul indicatorilor calităţii pieţei de capital) ar putea avea un efect mai mic asupra creşterii economice în ţările în curs de dezvoltare cu venituri mari comparativ cu cele cu venituri medii şi mici. Astfel, ameliorarea calităţii pieţei de capital a Republicii Moldova (care este ţară în curs de dezvoltare, cu venituri mici) ar putea avea un efect mai mare asupra creşterii economice.

III. Contribuţia calităţii pieţei de capital a Republicii Moldova la creşterea economică: studiu empiric.

Piața de capital a Republicii Moldova, cu toate că de la constituirea acesteia a cunoscut și evoluții pozitive, totuşi, este caracterizată printr-o dimensiune mică, fragmentată, şi se poate afirma că corespunde încă unui stadiu incipient de dezvoltare. Dat fiind faptul că băncile constituie cea mai mare parte a sectorului financiar (în anul 2015 – 56,71% din PIB), piaţa de capital a Republicii Moldova nu are decât un rol marginal, cu o pondere a volumului tranzacţiilor bursiere în PIB de 0,56%, stare ce evidenţiază că piaţa de capital a Republicii Moldova este încă departe de cea a ţărilor europene, chiar şi faţă de cea a României, căreia i s-a atribuit statutul de piaţă de capital emergentă.

Piaţa de capital din Republica Moldova este caracterizată printr-un volum mic de tranzacţii (vezi figura 1), lichiditate joasă (vezi figura 2), este izolată de alte pieţe, şi cu o mobilitate scăzută a capitalului cauzată de costuri înalte, fapt ce îi atribuie calificativul de piaţă de capital cu calitate scăzută. Cei mai importanţi participanţi (sub aspectul volumului tranzacţiilor efectuate) de pe piaţa de capital autohtonă, conform unor studii recente [12], sunt băncile şi câteva societăţi de investiţii.

Pentru a evalua contribuţia calităţii pieţei de capital a Republicii Moldova la creşterea economică (exprimată prin evoluţia indicatorului PIB) au fost utilizate, pentru valoarea indicatorului PIB, cât şi pentru diferiţi indicatori relevanţi de dimensionare a calităţii pieţei de capital din Republica Moldova, date istorice, care acoperă perioada de 10 ani (2005-2015). Din indicatorii de dimensionare a calităţii pieţei de capital, s-au utilizat: *volumul tranzacţiilor de pe piaţa de capital* şi *lichiditatea pieţei de capital*. Studiul de caz s-a bazat pe rezultatele reprezentării grafice a evoluţiei indicatorilor menţionaţi şi analizei corelaţiei dintre aceştia. Astfel, creşterea economică în Republica Moldova a cunoscut o evoluție pozitivă continuă în perioada de analiză, cu o descreștere nesemnificativă, în anii 2008-2009, descreștere manifestată pe fonul crizei economico-financiare globale.

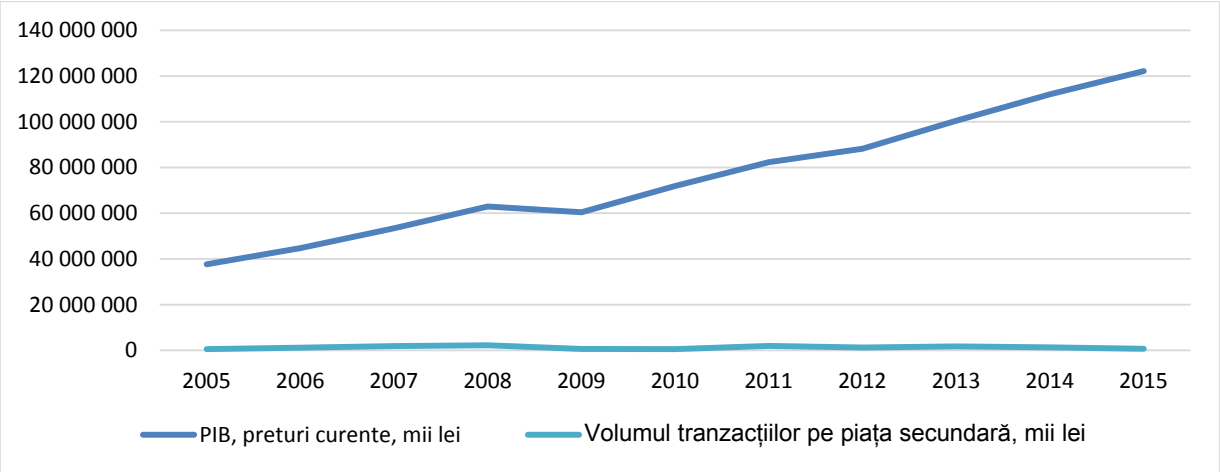

Figura 1. Trendul evoluţiilor indicatorului PIB al Republicii Moldova şi a volumului tranzacţiilor pe piaţa secundară de capital a Republicii Moldova
Sursa: *elaborată de autori în baza surselor [*6] şi [22]

Din figura 1, se observă că există o tendință de stagnare (descreştere) a volumului tranzacţiilor pe piața secundară de capital a Republicii Moldova. În conformitate cu datele prezentate de CNPF, în anul 2015, pe piața secundară a fost înregistrată o descreştere semnificativă a volumului total al tranzacţiilor față de aceeași perioadă a anului precedent cu 659,33 mil.lei (50,42%), cauzată de reducerea de 3,7 ori a volumului tranzacţiilor efectuate pe piața reglementată. Pe piața secundară a valorilor mobiliare, tranzacţiile efectuate în afara pieţei reglementate au predominat atât după numărul tranzacţiilor (98,20%), cât şi după volumul acestora (70,09%). Această diminuare a fost cauzată, în opinia CNPF [22], „de necesitatea conformării la rigorile legislației a Bursei de Valori a Moldovei şi Depozitarului Național de Valori Mobiliare al Moldovei, care urmau până la data de 15.03.2015, conform Legii nr.171 din 11.07.2012 privind piața de capital, să obțină o nouă licență, fapt realizat la data de 11.05.2015 de către BVM şi la data de 15.05.2015 de către DNVM. Totodată, noile cerinţe legislative au dus la diminuarea numărului emitenţilor ale căror valori mobiliare au fost admise spre tranzacţionare pe piața reglementată".

Deşi în anul 2014 economia Republicii Moldova a înregistrat o evoluţie pozitivă, obţinând o creştere de 4,6%, aceasta a fost inferioară creşterii înregistrate în 2013, ultima fiind determinată de menţinerea dinamicii pozitive a cererii interne şi de majorarea exporturilor în prima jumătate a anului. Încetinirea ritmului de creştere economică în a doua jumătate a anului 2014, a fost cauzată de deteriorarea climatului economic regional, restricţiile comerciale aplicate de Federaţia Rusă pentru produsele moldoveneşti şi persistenţa incertitudinii economice şi politice interne, care a generat scăderea interesului populaţiei şi al investitorilor străini faţă de instrumentele pieţei financiare şi, drept consecinţă, faţă de contractarea investiţiilor.

Lichiditatea pieţei de capital a Republicii Moldova, ca indicator de dimensionare a calităţii pieţei de capital, este joasă. Această constatare este formulată atât în Strategia Naţională de Dezvoltare „Moldova 2020", cât şi în cercetările efectuate de cercetătorii autohtoni Biloocaia S. [3] şi Harcenco D. [9]. După cum a fost menţionat anterior, lichiditatea pieţei de capital poate fi determinată în baza mai multor indicatori, însă, datorită faptului că în Republica Moldova, datele privind tranzacţiile realizate (părţile implicate, preţul la care tranzacţionează participanţii) sunt mai puţin transparente, dimensionarea lichidităţii pieţei de capital poate fi realizată doar în baza câtorva indicatori, cel mai important fiind ponderea în PIB a volumului tranzacţiilor realizate pe piața de capital, or, în sursele de specialitate este menţionat că acest indicator reprezintă un pas preliminar pentru o analiză completă a lichidităţii pieţei. Conform indicatorului, *ponderea tranzacţiilor în PIB* se observă că în Republica Moldova lichiditatea pieţei de capital este foarte joasă (vezi figura 2).

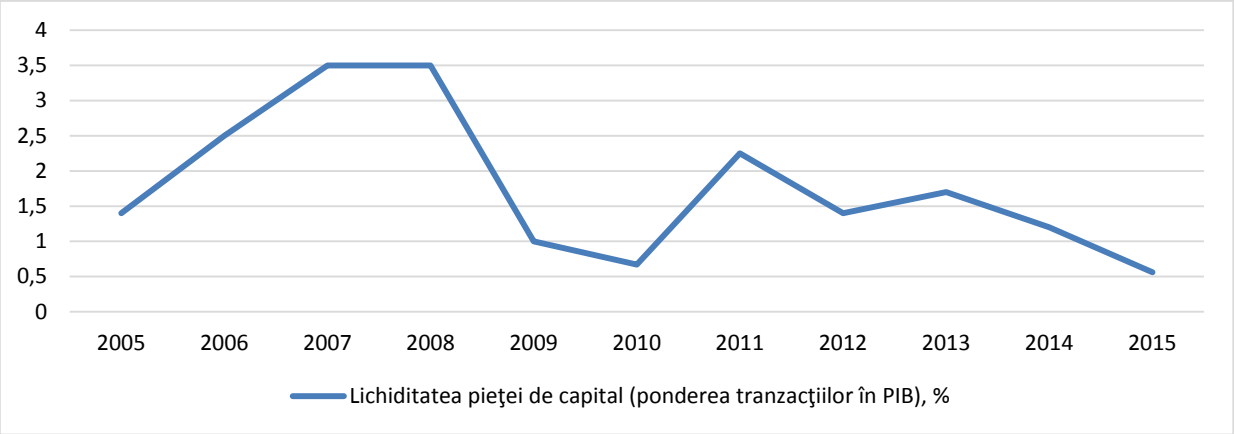

Figura 2. Trendul lichidităţii pieţei de capital a Republicii Moldova
Sursa: *elaborată şi calculată de autori în baza datelor din sursele* [6] şi [22]

Din figura 2, se observă că lichiditatea pieţei de capital a cunoscut o creştere semnificativă în anii 2007-2008, urmată de o descreştere majoră în anul 2010, până la 0,67%. Către anul 2011 se consemnează majorarea lichidităţii pieţei de capital a Republicii Moldova cu circa 1,2%, adică până la 2,25%, iar ulterior, către anul 2015, s-a diminuat considerabil până la 0,56 %. Din analizele prezentate în articolul dat se observă că contribuţia pieţei de capital a Republicii Moldova la creşterea economică este infimă, având un rol marginal.

Concluzii. Actualmente, calitatea pieţei de capital a Republicii Moldova este joasă, economia este privată de finanţarea proiectelor investiţionale pe termen lung, care constituie pilonul de bază a creşterii economice. Una din soluţiile posibile în vederea îmbunătăţirii corelaţiei dintre creşterea economică şi piața de capital este ameliorarea calităţii pieţei de capital. Importanţa contribuţiei calităţii pieţei de capital este văzută şi de Comisia Europeană, care menţionează, în Cartea verde privind construirea Uniunii Pieţei de capital [5], că: „Îmbunătăţirea eficienţei pieţelor ar permite UE să atingă beneficii din majorarea dimensiunii

şi profunzimii pieţei. Printre aceste beneficii se numără o concurenţă mai mare, mai multe opţiuni şi costuri mai mici pentru investitori precum şi o distribuţie mai eficientă a riscurilor". Funcţionarea calitativă a pieţei de capital autohtone va îmbunătăţi alocarea capitalului în economie, facilitând antreprenoriatul şi investiţiile în infrastructură, în tehnologii noi şi, în consecinţă, va contribui la creşterea economică.

Bibliografie:

1. Acordul de Asociere Republica Moldova şi Uniunea Europeană. Disponibil on-line : http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf. Citat la 8.09.2016
2. American Society for Quality. Glossary-Entry: Quality
3. BILOOCAIA. Sv. *Развитие рынка ценных бумаг Республики Молдова в контексте европейской финансовой интеграции.* Teză de doctor. Chişinău, 2014
4. BROGAARD, J. *High frequency trading and its impact on market quality*. 2010
5. European Commission Green Paper: *Building a Capital Markets Union*", 18 February 2015.
6. Evoluţia PIB a Republicii Moldova în perioada 2005-2015. Disponibil on-line: http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&. Citat la 20.09.2016
7. Foresight: The Future of Computer Trading in Financial Markets. *Technical report*, UK Government Office for Science. 2012
8. GARVIN, D.A. *Managing Quality: The Strategic and Competitive Edge*. New York: Free Press. 1988
9. HARCENCO, Dorina. *Rolul pieţei valorilor mobiliare în abordarea investiţională prin prisma globalizării.* Teză de doctor. 2010. 184 p. P. 127
10. HARRIS, L. *Trading and exchanges: Market microstructure for practitioners*. Oxford University Press, USA, 2002.
11. HENDERSHOTT, T. High frequency trading and price efficiency. 2011
12. HÎNCU, Rodica, ROȘCA, Marcelina, BUHOCIU, Florin Marian. The contribution of banks towards the formation of capital market liquidity: the case of Moldova. In: *Risk in Contemporary Economy* [online]: conf. şt. intern., 19-20 mai 2016. Galaţi, România, 2016, pp. 282-290 [accesat 21 septembrie 2016]. ISSN-L 2067-0532, ISSN on-line 2344-5386. Disponibil: http://www.rce.feaa.ugal.ro/images/stories/RCE2016/HincuBuhociuRosca.pdf.
13. LEVINE, R. şi ZERVOS, S. Stock market development and long-run growth. *The World Bank Economic Review*, Volume 10, Issue 2, 1996.
14. ISO 9000: 2005.Quality Management Systems- Fundamentals and vocabulary. International Organization for Standardization.
15. NAZIR, S. M., NAWAZ, M. M. şi GILANI, J. U. Relationship between economic growth and stock market development (Electronic version). In: *African Journal of Business Management*, Vol. 4(16), 2010, pp. 3473-3479. Citat la 21.07.2016. Disponibil on-line http://www.academicjournals.org/AJbM/PDF/pdf2010/18Nov/Nazir%20et%20al.pdf
16. NUHIU, A. R., şi HOTI, H. A. Effects of capital markets development on economic growth of Western Balkan countries (Electronic version). In: *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*. Retrieved August 2012. Citat la 214.08.2016. Disponibil on-line: http://www.eurojournals.com/EJEFAS.htm.
17. OBREJA BRAŞOVEANU L., DRAGOTA V., CATARAMA D., SEMENESCU A. Correlations between capital market development and economic growth: the case of Romania. In: *Journal of Applied Quantitative Methods*. Vol. 3, Nr. 1, 2008. Pag 64-75
18. O'HARA, M. *Market Microstructure Theory*, vol. 108. Blackwell Cambridge. 1995
19. OSINUBI, S. T. *Does stock market promote economic growth in Nigeria*? Department of Economics, Faculty of Social sciences, University of Ibadan, Ibadan, Oyo State, Nigeria. 2001. Citat la 14.08.2016. Disponibil on-line: http://sta.uwi.edu/conferences/financeconference/Conference%20Papers/Session%202/Does%20the%20Stock%20Market%20promote%20Economic%20Growth%20in%20Nigeria.pdf
20. PASQUARIELLO P. şi ZAFEIRIDOU Ch. Political Uncertainty and Financial Market Quality. July 24, 2014
21. PASQUARIELLO, P. *Prospect Theory and Market Quality*. 2014
22. Raportul anual al CNPF pentru anul 2015. Disponibil on-line: http://cnpf.md/md/rapa/. Citat la 26.08.2016
23. UJUNWA, A., şi SALAMI, O. P. Stock market development and economic growth: Evidence from Nigeria. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences - Issue 25. 2010. Citat la 19.09.2016. Disponibil on-line:* http://www.eurojournals.com/ejefas_25_05.pdf

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ РЕАЛИЗАЦИЮ ФИНАНСОВЫМ РЫНКОМ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА АККУМУЛИРУЮЩЕЙ ФУНКЦИИ

Конф. унив. др. С.В. БИЛООКАЯ, МЭА
biloocaiasvetlana@gmail.com

In this article, based on the indicative and functional approach of investigation, carried out the analysis of the influence of dynamics of the average nominal wage, volume of remittances to Republic of Moldova from abroad through banks in favor of individuals, evolution of inflation, interest rates on banking deposits and the index of economic freedom on the main indicators characterizing the implementation by the financial market of the Republic of Moldova accumulating function, such as: volume of deposits attracted by the commercial banks and volume of share issues.

Ключевые слова: *финансовый рынок, индикативно-функциональный подход, экономический рост, аккумулирующая функция, банковские депозиты, эмиссии акций.*

JEL: G1, G2

Введение

Исследование перспектив развития национальной экономики, выявление и оценка основных факторов ее роста, являются одной из важнейших задач для современных исследователей, что требует серьезных методологических и аналитических разработок и наличия соответствующего инструментария.

В последние десятилетия появилось значительное количество исследований, посвященных оценке уровня развития финансовых рынков и выявления степени их влияния на экономику отдельных стран [1, 3, 4]. Проведенный анализ такого рода научной литературы, демонстрирует отсутствие *единой концепции* относительно используемых инструментов анализа, что не позволяет осуществлять обобщение и сравнительный анализ полученных в рамках этих работ результатов оценки. Особенно отчетливо эта проблема проявляется в случаях, когда осуществляется исследование рынков стран, находящихся на различных уровнях экономического развития. Как было отмечено Дж. Стиглиц и др. [8] “существует множество попыток построения индикаторов устойчивого развития… текущая ситуация характеризуется, скорее всего, избытком предлагаемых методов, чем их недостатком…, но это не очень хорошая новость, особенно когда различные индикаторы свидетельствуют о противоположных результатах”.

Цели и задачи исследования

Целью данного исследования является анализ влияния банковского сектора и рынка ценных бумаг Республики Молдова на национальный экономический рост, а также выявление и оценка, в рамках исследования реализации финансовым рынком аккумулирующей функции, основных факторов, определяющих такого рода воздействие.

Теоретические аспекты исследования

Проведенное изучение современных эмпирических и теоретических исследований выявило, что для решения данной задачи, наиболее оптимальным представляется применение *подхода,* позволяющего с помощью системной методологии выявлять уровень развития рынка капитала и банковского сектора посредством оценки степени их воздействия на развитие экономики, основанное на оценке реализации соответствующими рынками присущих им функций.

Впервые о возможности анализа развития финансовых рынков, основанном на исследовании реализации рынками присущих им функций и влиянии на экономический рост было заявлено в работе Мертона Р. [7], однако основные функции финансового рынка автором выделены не были, как и не были приведены индикаторы их оценки.

Впоследствии о возможности оценки уровня развития финансовых систем посредством изучения реализации финансовыми рынками соответствующих функций, было заявлено в исследовании Ливайна Р., в котором автор выделил пять основных функций финансовых систем: содействие торговле, страхованию, диверсифицированию и устранению рисков, размещение ресурсов, мониторинг за менеджментом компаний и контроль за корпоративным управлением, а также мобилизация накоплений и содействие обмену товаров и услуг [5]. Впоследствии в своих научных исследованиях этот ученый развивал данное направление анализа. Например, в исследовании 2013 г, Ливайном Р. и др. были уточнены функции финансовой системы, определяющие ее уровень развития, так, автор утверждает, что «в общем случае, финансовое развитие может быть определено как улучшение качества реализации ключевых пяти функций: (1) производство и обработка информации о возможных инвестициях и размещение капитала, основанное на их оценке; (2) мониторинг физических

лиц и компаний относительно соблюдения корпоративного управления после размещения капитала; (3) содействие торговле, диверсификации и управлению рисками; (4) мобилизация и размещение сбережений; (5) упрощение обмена товарами, услугами и финансовыми инструментами» [6]. Также в этом исследовании была сделана попытка выделения отдельных категорий индикаторов, позволяющих осуществлять оценку финансового развития. В частности, авторами работы была предпринята попытка «построить систему измерения четырех важнейших характеристик финансовой системы: (1) глубина; (2) доступность; (3) эффективность, (4) стабильность». Однако система индикаторов, которая могла бы позволить оценивать реализацию финансовыми системами присущих им функций, ни в одной из вышеперечисленных работ не была предложена.

По мнению автора данной статьи, основным недостатком вышеперечисленных методов анализа, было то обстоятельство, что не был выделен целый ряд основных функций финансовой системы и развитие финансовой системы рассматривалось отдельно от эволюции основных показателей экономического развития анализируемых стран. В связи с чем не предоставлялось возможным объективно оценить, насколько эффективно функционируют исследуемые финансовые системы и какое влияние они оказывают на экономическое развитие.

Предлагаемая методика исследования

Проведенное исследование современных подходов к выделению основных функций финансового рынка в целом и рынка капитала, как одной из основных его составляющих [6, 10, 11], а также собственные научные исследования автора [2, 9], позволили выделить следующие специфические функции финансовых систем: аккумулирующая (мобилизационная) функция, инвестиционная функция, перераспределительная функция (функция обеспечения оптимальной аллокации капитала), функция влияния на денежное обращение, приватизационная функция, антиинфляционная или сберегательная функция, функция ускорения оборота капитала, страховая функция, контрольно-надзорная функция, диверсификационная функция, функция совершенствования корпоративного управления и защиты интересов инвесторов, социальная функция, интеграционная функция.

Для оценки, на основании *индикативно-функционального подхода,* реализации финансовым рынком Республики Молдова *аккумулирующей (мобилизационной) функции*, в данном исследовании анализируется динамика таких показателей, как: *объемы привлеченных коммерческими банками депозитов* и *объемы капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.* Также в статье, в разрезе отдельных секторов финансового рынка, исследуется: какие факторы оказывают определяющее влияние на привлечение капиталов в национальную экономику и насколько существенен вклад банковского сектора и фондового рынка в ВВП Республики Молдова.

В качестве исследуемых факторов в данной работе анализировалась динамика: средней номинальной оплаты труда, объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц, инфляции (индекса потребительских цен), процентных ставок (средних) на депозиты в леях, индекса экономической свободы (Index of Economic Freedom). Анализ проводился на основании ежегодных показателей за период 2000-2015 г.г. Исследование проводилось с применением теста Грэнджера (Granger Causality Tests), на основании следующих p-регрессий:

$$y_t = \alpha_0 + \alpha_1 y_{t-1} + \ldots + \alpha_p y_{t-p} + \beta_1 x_{t-1} + \ldots + \beta_p x_{t-p} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$x_t = \alpha_0 + \alpha_1 x_{t-1} + \ldots + \alpha_p x_{t-p} + \beta_1 y_{t-1} + \ldots + \beta_p y_{t-p} + u_t \quad (2),$$

где α_0 – константа (intersept), ε_t и u_t – ошибки (погрешности), α – коэффициент при исследуемой переменной Y, β – коэффициент при исследуемой переменной X. Значения критерия Фишера (F-критерия) рассматривались для уровня значимости p=0.05. Количество лагов равно двум.

Анализ полученных результатов исследования

Результаты проведенной оценки влияния отдельных факторов на объемы привлеченных коммерческими банками Республики Молдова депозитов и, как следствие, на реализацию банковским сектором аккумулирующей функции (таблица 1) демонстрируют, что по Грэнджеру, эволюция номинальной заработной платы и объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц в существенной степени влияют на динамику привлекаемых объемов депозитов, в то же время, эволюция процентных ставок по депозитам, динамика инфляции и эволюция индекса экономической свободы на привлечение банками депозитов не оказывают существенного влияния.

Таблица 1

Результаты оценки влияния динамики номинальной оплаты труда, объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц, инфляции, процентных ставок на депозиты, индекса экономической свободы на объемы депозитов, привлекаемых коммерческими банками Республики Молдова

№ п.п.	Нулевая гипотеза: (pairwise Granger causality tests, null hypothesis)	F-Statistic	Вероятность
1.	Эволюция номинальной заработной платы не влияет на динамику привлекаемых объемов депозитов.	6.34060	0.0191
	Динамика объемов привлекаемых депозитов не влияет на эволюцию номинальной заработной платы.	3.08060	0.0957
2.	Эволюция объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц не влияет на объемы привлекаемых депозитов.	6.52063	0.0178
	Динамика объемов привлекаемых депозитов не влияет на объемы денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц.	0.04153	0.9595
3.	Эволюция процентных ставок на депозиты в леях не влияет на объемы привлекаемых депозитов.	1.29420	0.3206
	Динамика объемов привлекаемых депозитов не влияет на эволюцию процентных ставок на депозиты в леях.	6.94585	0.0150
4.	Эволюция уровня инфляции не влияет на динамику объемов привлекаемых депозитов.	1.41251	0.2927
	Динамика объемов привлекаемых депозитов не влияет на эволюцию уровня инфляции.	5.14724	0.0323
5.	Эволюция индекса экономической свободы (index of economic freedom) не влияет на динамику объемов привлекаемых депозитов.	0.29044	0.7547
	Динамика объемов привлекаемых депозитов не влияет на эволюцию индекса экономической свободы (index of economic freedom).	5.60869	0.0262

Источник: *разработана автором на основании www.cnpf.md, www.bnm.md, www.statistica.md*

В то же время, в результате проведенного исследования влияния аналогичных факторов на объемы капитала, привлеченного акционерными обществами Республики Молдова посредством эмиссий акций и, как следствие, на реализацию национальным рынком капитала аккумулирующей функции (таблица 2) выявлено, что по Грэнджеру, только эволюция номинальной заработной платы в существенной степени оказывает влияние на динамику объемов привлеченного капитала вследствие эмиссий акций.

Таблица 2

Результаты оценки влияния динамики номинальной оплаты труда, объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц, инфляции, процентных ставок на депозиты, индекса экономической свободы на объемы капитала, привлеченного посредством эмиссий акций в Республике Молдова

№ п.п.	Нулевая гипотеза: (pairwise Granger causality tests, null hypothesis)	F-Statistic	Вероятность
1	**2**	**3**	**4**
1.	Эволюция номинальной заработной платы не влияет на динамику объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.	5.06293	0.0336
	Динамика объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций, не влияет на эволюцию номинальной заработной платы.	0.11882	0.8893

1	2	3	4
2.	Эволюция объемов денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц не влияет на динамику объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.	0.39202	0.6867
	Динамика объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций, не влияет на объемы денежных переводов из-за рубежа, осуществляемых в пользу физических лиц.	2.90811	0.1061
3.	Эволюция процентных ставок на депозиты в леях не влияет на динамику объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.	8.72898	0.0780
	Динамика объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций, не влияет на эволюцию процентных ставок на депозиты в леях	1.11172	0.3703
4.	Эволюция уровня инфляции не влияет на динамику объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.	1.83665	0.2143
	Динамика объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций, не влияет на эволюцию уровня инфляции.	1.66727	0.2421
5.	Эволюция индекса экономической свободы (index of economic freedom) не влияет на динамику объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций.	1.20843	0.3429
	Динамика объемов капитала, привлеченного посредством эмиссий акций, не влияет на эволюцию индекса экономической свободы (index of economic freedom).	0.64081	0.5493

Источник: *разработана автором на основании www.cnpf.md, www.bnm.md, www.statistica.md*

Проведенный анализ динамики доли объемов вновь привлеченных коммерческими банками Республики Молдова депозитов и эволюции капиталов, полученных национальными компаниями вследствие эмиссий акций в ВВП (фигура 1) продемонстрировал, что в последние годы роль финансового рынка в национальном экономическом росте значительно снижается. Особенно существенное падение характерно для национального рынка капитала, пиковые значения которого пришлись на 2000 г. и 2004 г.

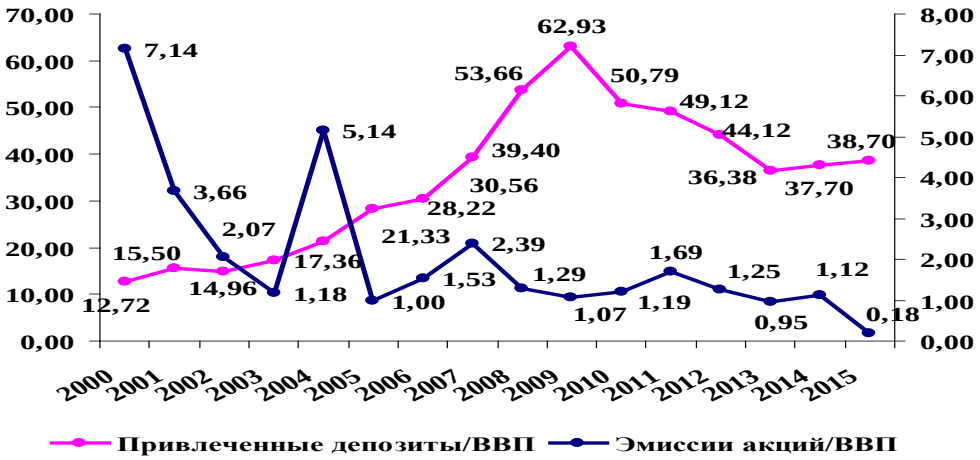

Рисунок. 1. Доля вновь привлеченных коммерческими банками Республики Молдова депозитов и капиталов, полученных вследствие эмиссий акций национальными компаниями в ВВП, (%)

Источник: *разработана автором на основании www.cnpf.md, www.bnm.md, www.statistica.md*

Принимая во внимание разнонаправленную динамику доли объемов привлеченных банками депозитов и капиталов, полученных акционерными обществами вследствие эмиссий акций в ВВП, в рамках написания данной статьи также была исследована эволюция абсолютных показателей – объемов вновь привлеченных банками депозитов, а также капиталов, полученных компаниями вследствие эмиссий акций и национального ВВП, вследствие чего было выявлено, что, в основном, изменения в динамике объемов банковских депозитов коррелируют с эволюцией ВВП, в то время как изменения в объемах эмиссий акций с национальным ВВП имеет зачастую разнонаправленный вектор, что подтверждает не значительное влияние рынка капитала на экономический рост Республики Молдова.

Рисунок. 2. Динамика объемов привлеченных банками депозитов, эмиссий акций и ВВП, млрд. лей

Источник: *разработана автором на основании www.cnpf.md, www.bnm.md, www.statistica.md*

Выводы

Развитие национальной экономики и, как следствие, обеспечение устойчивого экономического роста невозможно без привлечения значительных объемов капитала. В отличие от рынков развитых стран, финансовый рынок Республики Молдова в не значительной степени выполняет возложенные на него функции. В частности, проведенное исследование выявило, что доля отдельных его секторов в национальном ВВП неуклонно снижается. Особенно незначительна роль в экономическом росте рынка капитала. Исследование отдельных факторов, которые в развитых странах оказывают значительное влияние на реализацию финансовыми рынками аккумулирующей функции выявило, что в Республике Молдова, их значение не велико. На объемы привлекаемых банками депозитов существенное воздействие оказывают только эволюция номинальной заработной платы и объемы денежных переводов, полученные физическими лицами из-за рубежа. Ни динамика инфляции, ни эволюция процентных ставок, ни динамка такого показателя, как индекс экономической свободы не оказывают влияние на объемы привлекаемых банками денежных средств. В соответствии с проведенными расчетами, на эволюцию объемов капиталов, привлеченных посредством эмиссий акций, оказывает влияние только динамика номинальной заработной платы.

Все вышеизложенное определяет необходимость продолжать модернизацию системы регулирования финансового рынка Республики Молдова в соответствии с законодательной базой ЕС, принципами и рекомендациями наднациональных профильных организаций и международной практикой, в условиях равного и справедливого отношения ко всем участникам рынка. Также считаем необходимым рекомендовать в значительной степени усилить работу над организацией надзора и регулирования, что будет способствовать конкуренции и прозрачности на финансовом рынке, содействовать повышению качества и расширению спектра оказываемых финансовых услуг, снижению их стоимости, увеличению количества участников рынка, развитию его инфраструктуры, препятствовать коррупции, гарантировать обеспечение соблюдения контрактов, что в конечном итоге обеспечит рост доверия потенциальных инвесторов и создаст необходимые условия для финансирования национального экономического роста.

Библиография:

на английском языке:

1. ADAROV, A., TCHARIDZE R. *Development of Financial Markets in Central Europe: the Case of the CE4 Countries*. In: IMF Working Paper. WP/11/101, May 2011.
2. BILOOCAIA, S. The Main Aspects of Implementing the Accumulation Function by the Financial Markets of European Countries. International Conference "Risk in Contemporary Economy" ISSN-L 2067-0532 ISSN online 2344-5386 XVIIth Edition, 2016, Galati, Romania "Dunarea de Jos" University of Galati – Faculty of Economics and Business Administration. [online]. Доступно: http://www.rce.feaa.ugal.ro/images/stories/RCE2016/SvetlanaBiloocaia.pdf
3. FITZGERALD, V. *Financial development and economic growth: a critical view*, Oxford University, Background paper for World Economic and Social Survey 2006.
4. GIOVANINI, A., MAYER, C., MICOSSY, S., DI NOIA, C., ONADO, M., PAGANO, M., POLO, A. *Restarting European Long-Term Investment Finance.* A Green Paper Discussion Document, CEPR Press, 2015.
5. LEVINE R. *Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda Journal of Economic Literature* .Vol. XXXV. June 1997, pp. 688–726.
6. LEVINE, R., ČIHAK, M., DEMIRGUC-KUNT, A. FEYEN, E. *Financial development in 205 economies*, 1960 to 2010. National Bureau of economic research, 1050, Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138, April 2013, Working Paper 18946.
7. MERTON R. T*he financial system and economic performance.* Journal of Financial Services Research, KJuwer Academic Publishers, 1990. p.p. 263-300.
8. STIGLITZ, J., SEN, A., FITOUSSI, J. *The measurement of economic performance and social progress revisited OFCE* N° 2009-33, december 2009. [online]. Доступно: http://www.ofce.sciences-po.fr/pdf/dtravail/ WP2009-33.pdf.

на русском языке:

9. БИЛООКАЯ, С. *Развитие рынка ценных бумаг Республики Молдова в контексте европейской финансовой интеграции* (Securities Market Development in the Republic of Moldova in the Context of European Financial Integrations), PhD dissertation, Chisinau, 2015. 149 p.
10. МИРКИН, Я. *Российский рынок ценных бумаг: влияние фундаментальных факторов, приоритеты и механизм развития*. post-doctoral dissertation, Moscow, 2003. Available: http://www.mirkin.ru/
11. ЖЕЛЕЗНОВА, Н., ХЫНКУ, Р., ЖЕЛЕЗНОВА, Е. *Основы функционирования рынка капитала.* (manual), Chisinau, ASEM, 2011, 318 p.

Интернет-источники

12. BNM, Raport Anual, 2002-2015 г.г. [online]. Доступен: http://www.cnpf.md/md/rapa/
13. CNPF, Raport Anual, 2000-2015 г.г. [online]. Доступен: http://www.bnm.org
14. http://www.statistica.md

ЭМИССИОННЫЕ СТРАТЕГИИ КАК ФАКТОР ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ

Н. ЖЕЛЕЗНОВА, доцент, к.э.н., МЭА
Д. ШУЛЯТИЦКАЯ, студентка МИСиС
А. СТЕГОРЕСКУ, студент МЭА

The article discusses the features of the development strategy of the emission, the possibility of using expert assessments in predicting performance, conditions for the adoption of capital investment decisions by issuing securities.

Key words: *investment, issuance of securities, emission strategy, evaluation of the cost of capital.*

JEL: G1, G3

В развитии мировой экономики не прослеживается четкой зависимости динамики инвестиций и основного показателя развития – валового внутреннего продукта (ВВП) даже с учетом лага в один год. Тем не менее, именно инвестиции являются материальной основой развития всех видов деятельности. Относительный показатель объема инвестиций в процентах от ВВП по мировой экономике в 2015 году составил 21,8%, в том числе в Китае – 43.3%, Индии – 33,2%, Франции – 21,5%, Швеции – 24,5%, США – 20,2%. Объем инвестиций на единицу ВВП является сравнительным показателем объема привлекаемого капитала, на который влияют многочисленные факторы, связанные с уровнями привлекаемых источников, управления экономикой.

Привлечение инвестиций в экономику как главное условие её развития может осуществляться за счёт разнообразных внутренних и внешних источников. Деление источников на внутренние и внешние относительно и зависит от времени движения финансовых ресурсов, так как внешние источники, кроме грантов, покрываются за счет будущих внутренних источников. Одним из внешних источников привлечения инвестиций является эмитирование ценных бумаг на рынке капитала.

Привлечение инвестиций путем эмиссии ценных бумаг осуществляется при формировании акционерного общества, необходимости увеличения уставного капитала, привлечения дополнительных ресурсов в виде заемного капитала. Такие способы привлечения инвестиций требуют формирования эмиссионной стратегии. Но и для реструктуризации ценных бумаг в форме конвертации, дробления, консолидации акций, изменения объёма прав по ним тоже необходимо обоснование цели и путей ее достижения. Следовательно, каждый из видов эмиссий предполагает разработку эмиссионной стратегии.

Поскольку привлечение инвестиционных финансовых ресурсов через рынок капитала в Республике Молдова происходит путем эмиссии ценных бумаг, рассмотрим динамику этого процесса за 2005-2015гг. (рис. 1).

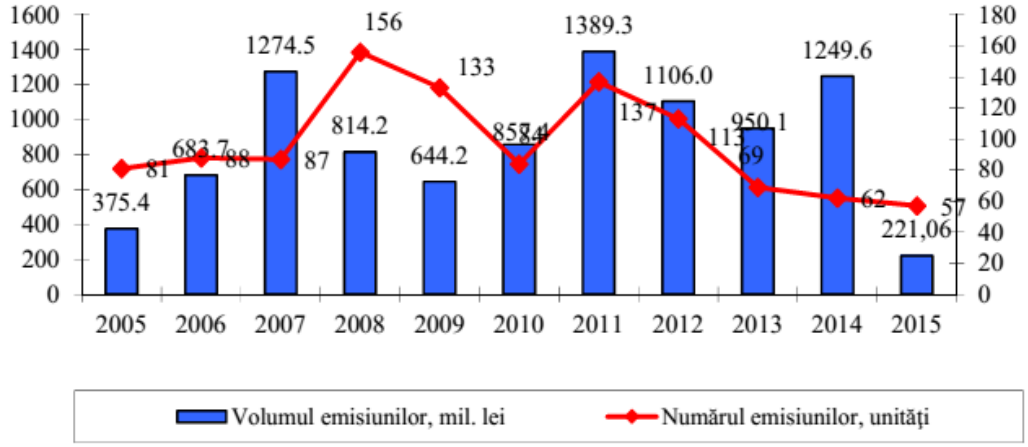

Рис. 1. Объемы эмиссии ценных бумаг на рынке капитала Республики Молдова за 2005-2015 годы

Источник: *Годовой отчет НКФР за 2015 г.*/www. cnpf.md.

Общий объем эмиссии ценных бумаг в Республике Молдова по данным отчета НКФР за последние 10 лет показывает неравномерность в развитии этого процесса и значительное снижение объемов эмиссии в 2015 году.

Динамика учредительных эмиссий за указанный период представлена следующей диаграммой (рис. 2).

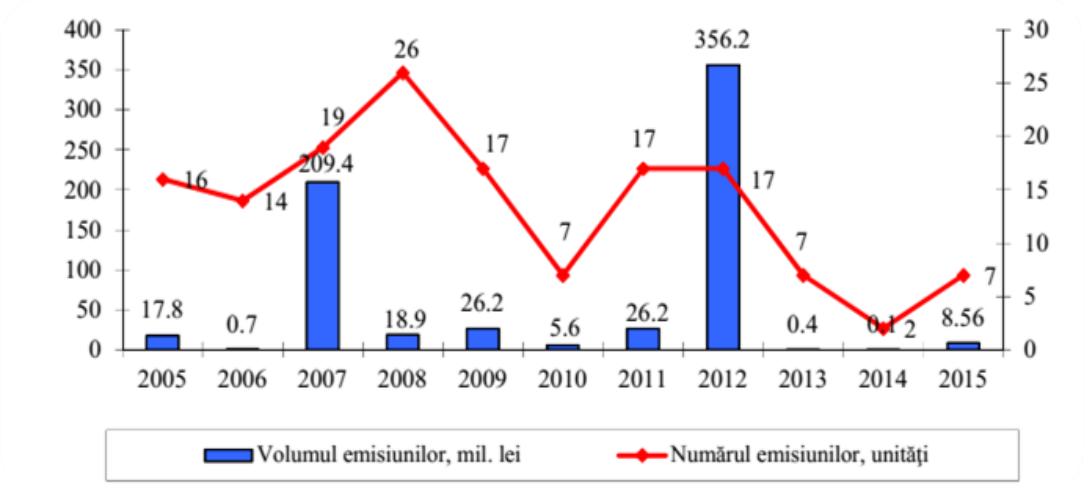

Рис. 2. Объемы учредительных эмиссии ценных бумаг на рынке капитала Республики Молдова за 2005-2015 годы

Источник: *Годовой отчет НКФР за 2015 г.*/www. cnpf.md.

Приведенные данные об объемах учредительных эмиссий показывают незначительные величины, кроме периодов 2007 и 2012 годов, что было связано с увеличением величин нормативного капитала банков.

Следующая диаграмма показывает динамику дополнительных эмиссий ценных бумаг, объемы которых превышают объемы учредительных эмиссий, но в 2015 году оказались тоже незначительными (рис.3).

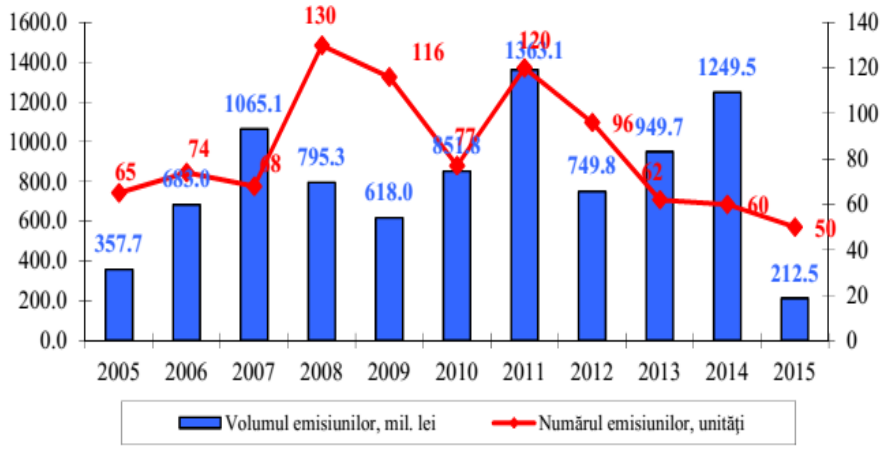

Рис. 3. Объемы дополнительных эмиссий ценных бумаг на рынке капитала Республики Молдова за 2005-2015 годы

Источник: *Годовой отчет НКФР за 2015 г.*/www. cnpf.md.

Представленные объемы учредительных и дополнительных эмиссий ценных бумаг в Республике Молдова за рассматриваемый период относятся, в основном, к акциям, так как небольшой выпуск облигаций был осуществлен только в 2005-2006 годах. Поэтому эмиссионные процессы по выпуску ценных бумаг относятся к процессам акционирования, то есть расширению деятельности уже существующих акционерных обществ путем дополнительных эмиссий и развитию процессов акционирования путем образования новых акционерных обществ. Динамика процессов акционирования путем образования новых акционерных обществ и аннулированных акционерных обществ за 2008-2015 годы представлена в таблице 1.

Таблица 1

Количество зарегистрированных и аннулированных АО в Республике Молдова за 2008-2015 гг.

	2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Количество *вновь зарегистрированных* АО	26	17	7	17	17	7	2	7
Количество акционерных обществ, чей статус акционерного общества был аннулирован через *преобразование в ОАО*	12	20	5	10	1	1	25	7
Количество акционерных обществ, чей статус акционерного общества был аннулирован через *ликвидацию*	32	30	33	26	25	16	13	19
Количество акционерных обществ, чей статус акционерного общества был аннулирован по *другим причинам*	5	12	2	0	1	20	3	0
Всего аннулированных АО	49	62	40	36	28	37	41	26

Источник: *составлено по данным годового отчета НКФР за 2015 г.*//www. cnpf.md.

Соотношение количества зарегистрированных и аннулированных по различным причинам акционерных обществ также показывает, что ежегодно количество аннулированных обществ больше, чем вновь зарегистрированных. При этом в числе аннулированных АО большую долю составляют ликвидированные АО. Это свидетельствует о неразвитости процессов акционирования и эмиссии ценных бумаг в Республике Молдова.

Для характеристики общего состояния эмиссионной деятельности целесообразно использовать не только абсолютные, но и относительные показатели. Объём эмиссии ценных бумаг характеризует абсолютный уровень вложений капитала в производственную и коммерческую деятельность. Для сравнительного анализа таких процессов в динамике по годам или по регионам, странам используется показатель *годового объёма эмиссии на единицу валового внутреннего продукта (ВВП) и кумулятивного (за определённый период) объёма эмиссии на единицу ВВП*. Так, в Республике Молдова показатель соотношения кумулятивного объёма эмиссий (с 1992 года) к объёму ВВП по годам представлен в таблице 2.

Таблица 2

Соотношение кумулятивного объема эмиссий к объему ВВП в Республике Молдова за 2005-2015 гг. (в процентах)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
48,5	42	37,1	32,8	35,3	30,8	28,6	28	25,4	24	22,1

Источник: *рассчитано по данным сайтов*: www.cnpf.md и www.statistica.md.

Как видно из приведенных данных, наблюдается не наращивание *кумулятивного* объема эмиссии по отношению к ВВП, а значительное его сокращение. В развитых странах, где рынок ценных бумаг имеет большое влияние на экономику, данный показатель достигает более 50 процентов.

Динамика показателя кумулятивного объема эмиссии по отношению к ВВП зависит от динамики объёмов эмиссии и ВВП. Поэтому доля *ежегодных* эмиссий на первичном рынке по соотношению с ВВП характеризуется другими величинами. Так, максимальное значение указанного соотношения за рассматриваемый период – 2,39% – было достигнуто в 2007 году. В 2014 году этот показатель составил 1,1%, а в 2015году – 0,18%. Анализ динамики процессов инвестирования, эмиссионных процессов и торговли на рынке капитала РМ в начале 2016 года также показывает снижение соответствующих показателей по сравнению с периодами предыдущего года.

Следовательно, и относительные показатели эмиссионных процессов в Республике Молдова подтверждают неразвитость этих процессов и процессов акционирования. Из этого можно сделать, как минимум, следующие предположения: не исчерпаны возможности привлечения финансовых ресурсов для инвестиций, нет заинтересованности или возможности осуществления этих процессов для развития экономики страны. В последние годы публикуется достаточно много экспертных оценок относительно инвестиционной привлекательности нашей экономики, что должно бы соответствовать росту объемов инвестирования. В то же время наблюдаются сравнительно низкие показатели инвестирования в материальные активы и еще более низкая отдача от привлеченных инвестиций. Причиной такого состояния могут быть факторы, связанные с организацией процесса инвестирования, и в том числе, с выработкой решения об эмиссии на уровне компании.

На развитие рынка капитала как важнейшего сегмента рыночной системы и источника привлечения инвестиций оказывают влияние многочисленные взаимнокоррелирующие факторы. Безусловное влияние оказывает такой обобщающий фактор, как инвестиционная политика, создающая инвестиционный климат в стране. На микроуровне *одним из факторов*, определяющих успешность привлечения инвестиций, целесообразно считать *эмиссионную стратегию по выпуску ценных бумаг* каждой компанией.

Краткое определение стратегии сводится к тому, что это – средство для достижения цели, учитывающее конкретные условия и возможные их изменения. Кроме того, элементом стратегии является последовательный набор действий для достижения целей. Эмиссионную стратегию по выпуску ценных бумаг можно определить как направление деятельности компании по достижению специфической цели – привлечения инвестиционных ресурсов для решения стратегических задач.

Эмиссионная стратегия по выпуску ценных бумаг относится, скорее всего, к стратегии диверсификационного роста (стратегия горизонтальной диверсификации), так как предусматривает расширение деятельности за счет привлечения инвестиций, которое в современных высококонкурентных условиях связано, как правило, с расширением видов продуктов или деятельности.

Разработка и реализация эмиссионной стратегии осуществляется на корпоративном уровне, когда компания действует в нескольких сферах бизнеса, на уровне первых руководителей отдельных видов бизнеса (деловая, на уровне конкретного бизнеса) и на функциональном уровне, т.е. на уровне руководителей функциональных отделов (финансов, маркетинга, производства, управления персоналом и т.д.). В данном случае рассуждения по поводу эмиссионной стратегии будем рассматривать

на корпоративном уровне, предполагая, что другие уровни разработки и реализации эмиссионной стратегии будут осуществляться в соответствии с первым уровнем.

Эмиссия представляет собой процессы конструирования, организации выпуска и первичного размещения ценных бумаг. С точки зрения формирования эмиссионной стратегии наиболее значимым является *процесс конструирования ценной бумаги*, предлагаемой к размещению. На этом этапе, исходя из цели привлечения финансовых ресурсов, в решении о выпуске ценных бумаг должны быть определены вид, класс, количество ценных бумаг в данном выпуске, форму выпуска, права, удостоверяемые ценной бумагой данного класса, форму эмиссии, сроки начала и окончания размещения данного выпуска, порядковый номер выпуска, юридические и временные реквизиты эмитента. Для облигаций, кроме указанных, должны содержаться сведения о порядке обеспечения, доходности, сроках выплаты процентов, сроках обращения и выкупа. Соблюдение указанных параметров на этапе конструирования, как и требования к последующим этапам эмиссии, регламентируются соответствующими органами публичного управления. Организация разработки эмиссионной стратегии, безусловно, подчинена соответствующему порядку действий и соблюдению законодательных норм.

Но определение конкретного вида, класса, количества ценных бумаг в данном выпуске, формы выпуска, конкретных прав, удостоверяемых ценной бумагой данного класса, и даже формы эмиссии, сроков начала и окончания размещения данного выпуска – это вопросы стратегии, требующие многовариантных расчетов. Последнее, в свою очередь, связано с использованием большого объема информации по определению каждого показателя, характеризующего ценную бумагу, *определению эффективности инвестируемого капитала и стоимости привлекаемого капитала путем эмиссии*. При этом значения отдельных показателей часто оказывают противоположное влияние на обобщающие показатели результативности эмиссии. Так, для повышения ликвидности можно предложить публичную эмиссию, но это потребует дополнительных издержек, раскрытия части конфиденциальной информации, вызовет повышение общественного контроля деятельности компании, что не всегда желательно. Выбор вида ценной бумаги тем более требует всестороннего обоснования. Принимая решение о выпуске акции или облигации, приходится считаться с тем, что привлечение средств через выпуск акций или облигаций имеет свои преимущества и ограничения. В условиях экономик таких стран как Республика Молдова при разработке эмиссионной стратегии целесообразно учитывать ещё и решение многочисленных социально-экономических проблем. Опыт стран с развитым рынком капитала показывает, что через выпуск акций и облигаций можно обеспечить превращение сбережений населения в инвестиции. Целесообразно также учитывать, что выпуск акций и их размещение среди работников компании создает чувство собственности, возможности участвовать в эффективном управлении, что сказывается на результатах деятельности компании.

Эмиссионная стратегия должна учитывать привлекательность ценной бумаги с точки зрения инвестора (доходность и риск), которая в свою очередь, определяет уровень ликвидности с точки зрения эмитента. Но эмитента, кроме ликвидности, интересует установление ориентиров по стоимостным показателям, прежде всего, *по стоимости* привлекаемого капитала, ибо этот показатель оказывает влияние на обобщающие показатели эффективности и определяет выгодность для компании привлекаемых ресурсов. При этом в процессе разработки эмиссионной стратегии необходимо определить показатели эффективности с учетом влияния не только стоимости привлеченного через эмиссию капитала, но и с учетом прогнозируемого *эффекта от инвестиционного проекта, финансируемого за счет выпуска ценных бумаг*. При разработке эмиссионной стратегии учитывается и интерес инвесторов к качественным характеристикам ценных бумаг. Поэтому эмиссионная стратегия включает определение предполагаемых показателей доходности ценных бумаг и показателей эффективности деятельности компании (совокупности показателей платежеспособности, финансовой устойчивости, деловой активности, рентабельности, таких показателей качества акций при эмиссии, как «цена-доход», или срок окупаемости акции; отношение текущей цены акции к стоимости чистых активов и др.). Эмиссионная стратегия, как любая стратегия, прогнозирует и возможные риски (ликвидности, временной, операционный и др.), а также предполагает повышение степени финансовой прозрачности и информационной открытости эмитента.

Стоимость привлекаемого капитала путем эмиссии определяется по общепринятой методике:

- для обыкновенных акций – по ожидаемой доходности с использованием модели CAPM;
- для неторгуемых акций – по дивидендной доходности;
- для привилегированных акций – по их доходности, рассчитываемой на основе периодических платежей;

- для торгуемых облигаций – по доходности к погашению;
- для неторгуемых облигаций – можно принять величину банковского процента.

Эффективность инвестиционного проекта, финансируемого за счет выпуска ценных бумаг, определяется следующими показателями, известными в литературе по инвестициям: чистый дисконтированный доход (NPV), индекс доходности (PI), внутренняя норма доходности (IRR, %), период окупаемости первоначальных затрат (PP), среднегодовая ставка рентабельности (коэффициент эффективности) инвестиций (ARR). При этом каждый из показателей имеет свои достоинства и недостатки.

Процесс принятия решения по оценке показателей, характеризующих стоимость привлекаемого через эмиссию капитала, должен основываться на неравенстве: $s < i$,

где s – стоимость привлекаемого капитала; i – банковская процентная ставка. Рентабельность рассматриваемого инвестиционного проекта должна быть больше стоимости привлекаемого капитала. Если в конкретных условиях, например, при расширении действующего производства не представляется возможности определить отдельно рентабельность инвестиционного проекта, условием принятия решения будет: $r_1 > r_0$, где r_1 – рентабельность после внедрения проекта; r_0 – рентабельность до внедрения проекта.

Осуществление цели эмиссионной стратегии всегда связано с тем, что конкретные условия подвержены изменениям. Это обуславливает сложность определения стоимости привлекаемых ресурсов, ликвидности эмитируемых ценных бумаг и эффекта от инвестиционного проекта, финансируемого за счет эмиссии, и предполагает использование *экспертных оценок* для расчета значений обобщающих показателей. Результаты экспертных оценок целесообразно обрабатывать различными методами репрезентативной теории измерений, составной части статистики объектов нечисловой природы, позволяющими агрегировать мнения экспертов, системно подходить к построению обобщенных показателей и рейтингов. Такие методы снижают субъективизм исследователя при приписывании численных значений реальным объектам и предполагают использование различных средних величин, средних баллов, медиан в качестве средних баллов, методов средних арифметических рангов, медиан рангов. Если инвестиционный проект распространяется на несколько подразделений компании и предусматривает горизонтальную диверсификацию продуктов или видов деятельности, то для оценки ориентиров в стоимости заемного капитала или в определении привлекательности акций для различных групп инвесторов в эмиссионной стратегии может быть использована матрица портфеля Бостонской консалтинговой группы (БКГ). Это может создать синергетический эффект от взаимодействия привлекательностей ценных бумаг и в процессе размещения обеспечить их большую ликвидность. Используя известные приемы анализа, знание конкретной ситуации и даже интуиции, менеджер по управлению эмиссионной стратегией принимает решение по использованию ориентиров в оценке стоимости привлекаемых ресурсов и ликвидности эмитируемых ценных бумаг.

Многовариантные расчеты показателей, необходимых для разработки инвестиционной стратегии, требуют процессного подхода и использования соответствующих программ. При таком подходе эмиссионная стратегия обеспечит привлечение инвестиционного капитала с высоким эффектом, явится фактором привлечения инвестиций.

Развитию инвестирования с привлечением эмиссионных ценных бумаг могла бы способствовать перспектива развития новых отраслей и видов услуг в стране. Стратегией Молдова-2020 предусмотрено развитие образования, автомобильных дорог, доступности к финансированию, деловой среды и в числе преимуществ такого развития указано на возможности роста инвестиций в страну. Если развитие экономики страны будет развиваться в соответствии со стратегией, можно рассчитывать на развитие процессов акционирования и эмиссий ценных бумаг, обеспечивающих привлечение инвестиций в компании различных видов деятельности.

Библиография:

1. ЗАКОН Республики Молдова *«О рынке капитала»*. В: Мониторул Официал ал Р. Молдова, № 193-196/66 от 14.09.2012.
2. ИНСТРУКЦИЯ о порядке государственной регистрации ценных бумаг. Приложение №1 к Постановлению НКФР № 9/9 от 1 марта 2012. В: Мониторул Официал № 170-174/987 от 17.08.2012.
3. ПОСТАНОВЛЕНИЕ НКФР РМ *«Об утверждении Положения об инвестиционных услугах и деятельности»* № 49/3 от 26.08.2015. В: Мониторул Официал № 324-329/2295 от 04.12.2015.
4. Национальная стратегия по развитию Молдовы 2020» (Стратегии «Молдова 2020») // *http://cancelaria.gov.md/lib.php?l=ru&idc=435&nod=1&*.

5. DIRECTIVE 2014/65/EU of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. Доступен: *eur-lex.europa.eu › EUROPA › EU law and publications › EUR-Lex.*
6. REGULATION (EU) No 600/2014 of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Regulation (EU) No 648/2012. Доступен: *eur-lex.europa.eu › ... › EU law and publications › EUR-Lex.*
7. Динамика инвестиций по странам [прочитано 06.10.2016]. Доступен: *Economywatch (http://www.economywatch.com/economic-statistics/economic-indicators/Investment_Percentage_of_GDP/2015/).*
8. ОТЧЕТ НКФР Республики Молдова за 2015 [прочитано 09.09.2016] Доступен: *http://www.cnpf.md/file/rapoarte/2016/RA_2015_final.pdf /.*
9. Статистическая информация об акционерных обществах [прочитано 03.09.2016] Доступен: *http://www.cnpf.md/ru/anact/?attempt=1.*
10. Матрица БКГ [прочитано 03.09.2016] Доступен: *stplan.ru.*
11. ОРЛОВ, А.И., *«Стратегический менеджмент»* [прочитано 06.09.2016] Доступен: *http://www.iteam.ru/.*

СБЕРЕЖЕНИЯ, КАК ИНВЕСТИЦИОННЫЙ РЕСУРС РОСТА МОЛДАВСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Конф. унив., д-р А.В. СУХОВИЧ, МЭА

Известно, что важнейшими источниками инвестиционных ресурсов любой страны являются *частные сбережения, профицит бюджета и чистый импорт капитала*. Для Республики Молдова в условиях бюджетного *дефицита* и *недостаточного притока* иностранных инвестиций в страну, особенную роль в предложении капитала, формировании инвестиционных ресурсов и повышении технологического уровня производства представляет формирование и прирост *внутренних* сбережений, а также всесторонняя поддержка мотивов их осуществления.

Характеризуя валовое сбережение (S) любой страны в целом, необходимо отметить следующие важные аспекты:

1. *Его комплексный характер,* поскольку оно включает сбережения трех секторов: предприятий (Se), государства (Sg), домашних хозяйств – населения (Sh). Таким образом, валовое сбережение на макроуровне можно описать формулой:

$$\mathbf{S = Sh + Se + Sg;}$$

2. *Тесную связь* формирования сбережений с их использованием на государственные расходы (G) и потребление (C). Таким образом, равновесие формирования и использования валового сбережения может быть описано, как:

$$\mathbf{Se + Sg + Sh = Y – C – G;}$$

3. *Тесную взаимообусловленность* объема внутренних национальных сбережений, состояния торгового баланса страны, величины бюджетного дефицита и притока внешних сбережений**.** Так, в случае дефицита текущего счета платежного баланса и бюджетного дефицита (характерных для Республики Молдова) для их покрытия предпринимаются меры по привлечению необходимого объема внешних сбережений;
4. *Изменение мотивов сбережений* населения под влиянием конъюнктуры рынка. Так, если в условиях централизованной экономики мотивом формирования *сбережений* населения были обусловлены в основном дефицитом потребительских товаров и услуг, то в настоящее время они в значительной мере обусловлены *инфляционными ожиданиями и недостаточным уровнем* социальной поддержки;
5. Зависимость формирования, увеличения и использования объема внутренних сбережений от содержания и взаимной увязки мер денежно-кредитной, инвестиционной, фискальной, и других политик;
6. Зависимость объема внутренних сбережений от объема располагаемого дохода и др.

С учетом приведенных выше характеристик внутренних валовых сбережений, отметим, что их динамика в различных группах стран имеет различные тенденции.

Рассматривая динамику внутренних сбережений в мире и в отдельных группах стран за период 2003-2013 гг., отметим следующее:

1. Наблюдается общая тенденция *роста* объема сбережений в мире и отдельных группах стран;
2. За указанный период, внутренние сбережения увеличились:
   - в мире в целом 2,16 раза;
   - в развитых странах в 1,44 раза,
   - в развивающиеся странах – в 4,35 раза,
   - в ЕС – в 1,77 раза;
3. На фоне обшей тенденции роста сбережений, из всех рассмотренных групп, *наиболее динамично* росли внутренние сбережения *в развивающихся странах*.

Поскольку валовое сбережение является значительным источником *предложения* капитала на цели инвестирования, представляет интерес сопоставление динамики инвестиций в мире и по отдельным группам стран.

Сопоставляя динамику роста внутренних сбережений и инвестиций в мире и в отдельных группах стран за период 2003-2013 гг., отметим следующее:

1. В мире в целом, за указанный период наблюдается глобальный избыток сбережений (*такая ситуация отражает возможность экспорта излишка сбережений на мировой финансовый рынок). Так,* в мире в целом, объем внутренних сбережений увеличился **2,16** раза, в то время как объем инвестиций за указанный период увеличился **в 2,01** раза;
2. По отдельным группам указанных стран картина выглядит следующим образом:
   - *развитые страны* в целом, увеличили объем инвестиций за указанный период в примерно **1,43** раза, что совпадает с увеличением объема их внутренних сбережений;
   - *в развивающихся странах* в целом, за указанный период, наблюдается превышение объема внутренних сбережений над увеличением объема инвестиций. Так объем внутренних сбережений в этих странах увеличился **в 4,35** раза, а объем инвестиций увеличился в 4,07 раза*;*
   - *в зоне ЕС* в целом за указанный период наблюдается незначительное превышение объема внутренних сбережений (рост в 1,78 раз); над объемом инвестиций (рост в 1,76 раз);
3. *Наиболее динамичен* рост сбережений и инвестиций (в рамках глобальной тенденции опережения роста сбережений над инвестициями) также наблюдается в развивающихся странах.

На фоне общемировых тенденций, представляет интерес сопоставление динамики сбережений и инвестиций в Республике Молдова.

Характерной особенностью валовых сбережений в целом в Республике Молдова является их незначительный рост в абсолютном выражении, а также тенденция сокращения их доли в ВВП – от **22,9%** в 2005г. до **12,0** в 2013 году,

На основе проведенного анализа обозначим ряд тенденций:

1. За указанный период в республике наблюдался рост ВВП в абсолютном выражении. Его величина в 2013 г. возросла по сравнению с 2003 г. почти в 2,19 раза.
2. Валовое сбережение в абсолютном выражении также увеличивалось, за исключением кризисного 2009г., когда оно сократилось ниже уровня 2005 г. В 2013 гг. валовое сбережение республики незначительно увеличилось, по сравнению с 2005 г. (на 1359 млн. лей или в 1,16 раза). При этом, рост ВВП в республике за указанный период значительно *опережал* рост валовых сбережений, тем самым роль внутренних сбережений в обеспечении экономического роста республики в сложившихся условиях можно считать недостаточной. Вместе с тем, отметим, что в некоторых развитых странах экономический рост имеет место на фоне низкой нормы сбережений[24].
3. Начиная с 2009 г. наблюдается последовательное ***снижение*** доли валовых сбережений в ВВП республики (от наивысших значений 22,9% в 2008 и 2005 гг. до 12% в 2013 г.). Для сравнения отметим, что в динамично развивающихся странах доля сбережений в ВВП находится в интервале 25%-35%. Одним из негативных последствий снижения доли валовых сбережений в ВВП республики является сокращение валового накопления капитала, (в т.ч. валового

[24] Так, в США, Великобритании и в других развитых странах нередки ситуации, когда сбережения за вычетом кредитования составляют отрицательную величину. В тоже время, недостающие национальные сбережения этих стран компенсируются за счет избытка сбережений других стран, в частности Китая (где норма сбережений превышает 40%).

накопления основного капитала) и сокращение инвестиционной активности в стране. Так, валовое накопление капитала за этот период уменьшилось с 24,2% почти до 22%, что негативно сказалось и на темпах прироста инвестиций. Для сравнения отметим, что даже в таких странах, как Вьетнам, доля сбережений в ВВП составляет 33%, в Азербайджане – 46%, в Казахстане и России – 30%, в Румынии – 28%. В Китае, мировом лидере по привлечению инвестиций, этот показатель составляет около 53%. В Республике Молдова за указанный период он составил всего лишь около 13%.

Увеличение объема ВВП Республики Молдова в условиях сокращения валовых внутренних сбережений достигается за счет увеличения внешних заимствований (т.е. внешних сбережений), а также за счет значительных трансфертов молдавских граждан из-за границы (не вовлеченных в инвестиционный процесс). В тоже время проблемой другого рода является существенное *недоиспользование в целях инвестирования* имеющихся в стране финансовых ресурсов.

В связи с отмеченным, феномены формирования, наращивания и использования сбережений в республике, в разрезе всех их составляющих должны стать объектом пристального изучения и воздействия мерами инвестиционной, фискальной, денежно-кредитной и др. экономических политик. В свою очередь, меры по стимулированию роста сбережений, как важнейшего инвестиционного ресурса экономического роста должны найти отражение и взаимную увязку в положениях денежно-кредитной, инвестиционной, налоговой, валютной и других политик.

Несомненный интерес представляет также изучение динамики роста валового сбережения республики в увязке с валовым накоплением основного капитала, поскольку в ходе накопления основного капитала формируется и расширяется материально-техническая база развития, экономическая активность; импортозамещение; инновационный и научный потенциал страны. В этом контексте неоценима роль сбережений, как основного *источника финансирования* накопления капитала.

Анализ динамики роста валового сбережения республики в увязке с валовым накоплением основного капитала позволяет сделать следующие выводы:

1. Отношение валовых сбережений к валовому накоплению основного капитала за указанный период неуклонно сокращается – от 74,5% за 2005 г. до 50,3% за 2013 г.;
2. Валовое накопление основного капитала в республике увеличивается быстрее валового сбережения, но медленнее, чем рост валового внутреннего продукта. Так, если в 2013г. валовой внутренний продукт страны увеличился, по сравнению с 2005 г. в 2,18 раза, то валовое накопление основного капитала увеличилось, по сравнению с 2005 г. в 2,07 раза, в то время, как валовое сбережение увеличилось только в 1,15 раз. Следует отметить, что пик роста валового накопления капитала и соответственно валового накопления основного капитала в Республике Молдова был зарегистрирован в 2008г., когда валовое накопление капитала увеличилось по сравнению с 2005г. *в **2.13 раза***, а валовое накопление основного капитала *в **2,31 раза.***

В международной практике, в случае превышения валового накопления капитала (в т.ч. основного капитала) над внутренними сбережениями, источником покрытия этого разрыва являются иностранные сбережения. Вместе с тем, необходимо отметить, что приток иностранного капитала *не всегда* сопровождается *увеличением* основного капитала, в связи с тем, что иностранный капитал может замещать внутренние сбережения, *то есть, финансировать потребление*, отвлекать экспортные поступления для обслуживания внешнего долга и др. Поэтому важно отметить, что, если импорт капитала растет быстрее, чем страна может его использовать производительно, экономический рост может *сокращаться.*

Так, в соответствии со статистическими данными накопленный объем иностранных инвестиций за период с 2005 г. по 2013 г. *вырос почти в 2,8 раза*, но при этом, доля прямых иностранных инвестиций в финансировании основного капитала *сократилась* с18,4 % за 2005 г. до 8,5% за 2013 г., т.е. *более чем в 2 раза.*

Основным индикатором *внутренней сбалансированности,* необходимой для обеспечения устойчивости роста, является также сложившиеся пропорции между сбережениями и инвестициями. Результаты проведенного анализа показывают, что за все указанные годы (2003-20213 гг.) в республике между указанными показателями наблюдается дисбаланс, т.к. величина инвестиций в основной капитал заметно превышает величину внутренних сбережений, образуя, за рассмотренный период, разрыв от 3,8% до 7% объема ВВП.

В Р. Молдова имеет место серия взаимосвязанных причин отмеченного разрыва между валовыми сбережениями и инвестициями в основной капитал (каждый из которых может и должен стать объектом специального изучения). К таким причинам мы относим:

- использование части иностранных инвестиций (внешних сбережений) на восполнение дефицита госбюджета;
- нарастание внешнего долга и, соответственно, возрастание выплат по внешнему долгу;
- феномены бегства капитала;
- незначительную доходность инвестиционных проектов;
- элементы недоверия части населения к банковской системе и рынку ценных бумаг республики;
- низкую финансовую грамотность значительной части населения;
- низкую вовлеченность частных сбережений, и в первую очередь, населения в финансирование инвестиций в основной капитал и др.

Выводы:

Многоаспектность проблемы соотношения сбережений и инвестиций в основной капитал в республике предполагает и многоаспектность принятия мер по ее решению. В частности, необходимо принятия комплекса мер по увеличению и более полному вовлечению в инвестиционный процесс совокупных национальных сбережений в разрезе всех их составляющих. Кроме того, существует необходимость увязки накопления национального богатства с производством и использованием валового внутреннего продукта, валового национального дохода, сбережениями и инвестициями. Необходимо также принятие мер по сокращению бегства капитала, созданию благоприятных условий для вовлеченности частных сбережений в инвестиционный процесс и др. Указанные проблемы, как показывает передовая мировая практика, могут быть решены только на государственном уровне через создание соответствующих финансовых институтов, финансовых инструментов и стимулов.

Библиография:

1. Strategia Națională de atragere investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020
2. Legea Republicii Moldova cu privire la investiţiile în activitatea de întreprinzător Nr. 81-XV din 18.03.2003- În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 64-66 din 23.04.2003
3. ПЛАХОВА Л.В. *Финансовое поведение населения в формировании инвестиций*. // Финансы и кредит. – 2007. – № 18. – С. 29-36
4. SUHOVICI A. *Резервы привлечении инвестиций в национальную экономику посредством улучшения корпоративного управления*. În: Conferinţa ştiinţifică cu participare internaţională «Rolul investiţiilor în asigurarea dezvoltării economice durabile în contextul integrării europene». Ediţia a II-a, 29-30 octombrie 2015, P. 57-62
5. www.statistica.md
6. www.bnm.md

CONCEPTUL ŞI TEHNICI DE EVALUARE A EFICIENŢEI ACTIVITĂŢII BANCARE

Dr. Iurie ȚÎRDEA, ASEM

Literatura existentă aplică diverse concepte de eficienţă şi metode de măsurare pentru a evalua eficienţa operaţională şi pentru a analiza determinanţii diferenţelor de eficienţă între bănci. Eficienţa bancară poate fi tratată fie cu ajutorul unor indicatori agregaţi construiţi în baza funcţiilor de cost şi a funcţiilor de profit, fie prin prisma unui sistem de indicatori individuali, fiecare reflectând aspecte specifice sau generale ale activităţii bancare. În scopul studierii problematicii eficienţei bancare, este analizată aplicarea următoarelor două categorii de indicatori: (i) X-eficienţa (sau cost-eficienţa) şi (ii) alternativa acesteia – profit-eficienţa.

The existing literature applies different concepts of efficiency and measurement methods for evaluating operational effectiveness and analyzing the determinants of efficiency differences between the banks. Banking efficiency can be treated either by means of aggregated indicators constructed on the basis of cost and profit functions, either in terms of a system of individual indicators, each reflecting specific or general aspects of banking activity. In order to study the subject related to bank efficiency it is analyzed the applying of the following two categories of indicators: (i) X-effectiveness (or cost-effectiveness) and (ii) its alternative – profit-efficiency.

***Cuvinte-cheie**: cost-eficienţa, profit-eficienţa, test de profitabilitate, tehnici de evaluare, activitatea bancară, abordarea parametrică, indicatori de rentabilitate.*

JEL: H5

În ultimele două decenii, sectoarele bancare, din ţările post-socialiste ale Europei Centrale şi de Est (ECE), au evoluat gradal de la sistemul monobancar tradiţional caracteristic pentru perioada planificării centralizate spre stilul occidental, diversificat geografic şi sectorial specific sistemului bancar format din

două niveluri. Guvernele, cu suportul financiar şi strategic acordat de organizaţiile internaţionale, depun eforturi pentru a dezvolta sisteme bancare eficiente şi competitive bazate pe principiile unei economii de piaţă funcţionale în scopul corespunderii cerinţelor acquis-ului comunitar.

Noile pieţe financiare, instituţii şi canale de intermediere au fost dezvoltate, practic, „de la zero". Deşi au fost adoptate numeroase reglementări prudenţiale şi formate sisteme de supraveghere bancară pentru a facilita transformările şi susţine stabilitatea financiară, promovarea eficienţei sectorului bancar continuă să rămână o preocupare importantă pentru guvernele ţărilor din ECE şi diferitele organizaţii internaţionale, care susţin procesele de tranziţie.

În opinia noastră, performanţa băncilor din ECE reprezintă o problemă de interes ştiinţific şi de relevanţă politică datorită următoarelor considerente:

În primul rând, importanţa şi rolul dominant, pe care îl joacă băncile în furnizarea serviciilor de intermediere şi procesele de formare a capitalului în economiile post-socialiste. Odată ce pieţele lor monetare şi de capital continuă să se găsească în etapa de dezvoltare, ţările post-socialiste au, la început, sisteme financiare de orientare bancară şi, prin urmare, performanţa sistemului bancar joacă un rol-cheie în creşterea economică şi funcţionarea eficientă şi stabilă a sectoarelor industriale.

În al doilea rând, structura competitivă a sectorului financiar s-a modificat semnificativ datorită recentelor dereglementări şi liberalizări, însoţite de privatizările în masă şi participarea străină[25]. Datorită politicilor de licenţiere mai puţin restrictive, în ultimii 20 de ani numărul băncilor private (autohtone şi străine) a crescut substanţial în ţările post-socialiste. Aceste evoluţii au avut, cu certitudine, implicaţii asupra performanţei operaţionale şi productivităţii sistemelor financiare din ţările post-socialiste.

În al treilea rând, odată ce băncile şi alte instituţii financiare din ţările ECE sunt în proces de pregătire pentru a face faţă concurenţei crescânde din UE, este important să fie evaluată abilitatea lor de a concura şi supravieţui în mediul financiar integrat european. De aceea, atât pentru preocupările manageriale, cât şi pentru cele de politică publică, este foarte importantă cunoaşterea nivelului de eficienţă al operaţiunilor bancare, în scopul stabilirii modului în care industria bancară va răspunde acestor provocări şi care din instituţiile bancare este posibil să reuşească pe parcursul etapei de tranziţie şi integrare europeană.

Deşi în ţările dezvoltate există numeroase cercetări asupra problemei eficienţei activităţii bancare şi a altor instituţii financiare, pentru cazul economiilor în tranziţie, numărul de studii care abordează acest subiect este foarte redus.

Nu există un consens între cercetători în ceea ce priveşte conceptul de eficienţă, forma funcţională şi tehnica de estimare, care să producă măsura cea mai potrivită a eficienţei. Literatura existentă aplică diverse concepte de eficienţă şi metode de măsurare pentru a evalua eficienţa operaţională şi pentru a analiza determinanţii diferenţelor de eficienţă între bănci.

În opinia noastră, eficienţa bancară poate fi tratată: (i) *cu ajutorul unor indicatori agregaţi construiţi în baza funcţiilor de cost şi a funcţiilor de profit*, şi (ii) *prin prisma unui sistem de indicatori individuali*, fiecare reflectând aspecte specifice sau generale ale activităţii bancare.

Performanţa instituţiilor financiare de depozitare a constituit subiectul numeroaselor studii empirice, care au urmat după lucrările seminare ale lui *Benston* (1965), *Bell* şi *Murphy* (1968). Primele cercetări asupra performanţei bancare au pus accentul, preponderent, pe analiza economiilor de scară şi cele derivate din diversificare folosind funcţia de cost, în care se presupune implicit că toate băncile operează aproximativ la aceleaşi nivele de eficienţă. Cercetarea eficienţei de scară în industria bancară identifică, de regulă, o curbă de forma „U" relativ plată a costului mediu şi anunţă un nivel mai înalt de eficienţă pentru băncile de dimensiune medie, decât pentru băncile mari şi mici[26].

În ceea ce priveşte tehnicile de evaluare, măsurarea eficienţei prin estimarea frontierelor stochastice a căpătat, în ultimii 20 de ani, o atenţie sporită printre cercetători.

În scopul studierii problematicii eficienţei bancare, este indicată aplicarea următoarelor două categorii de indicatori: (i) aşa-numita *X-eficienţa* (sau *cost-eficienţa*) şi (ii) alternativa acesteia – *profit-eficienţa*.

X-eficienţa furnizează o măsură a modului în care managerii bancari sunt în măsură să minimizeze costurile şi, astfel, să maximizeze profiturile prin alocarea „intrărilor" şi explorarea oportunităţilor tehnologice, preţurile pentru „intrările" şi „ieşirile" bancare fiind date.

Indicatorul alternativ – *profit-eficienţa* – este măsurat prin modul în care managerii sunt în măsură să maximizeze profitul, dacă preţurile pentru „ieşiri" nu sunt prestabilite.

---

[25] În numeroase ţări din ECE, ponderea proprietăţii străine, atât în totalul activelor, cât şi în capital, depăşeşte în prezent 2/3, ceea ce face sectorul bancar din această regiune cea mai deschisă piaţă emergentă pentru participarea străină.

[26] Berger A. N., Mester L. J. - What Explains the Dramatic Changes in Cost and Profit Performance of the U.S. Banking Industry? - Wharton school Center for Financial Institutions, Working Paper, nr. 99 – 1

Cercetarea eficienţei deserveşte obiectivul estimării aşa-numitei „frontiere de eficienţă” şi analizei devierilor de la această frontieră care corespund pierderilor de eficienţă. Crearea „frontierei de eficienţă” deserveşte obiectivul distingerii unităţilor de producţie care înregistrează performanţe reuşite (operează eficient) de grupul de unităţi neeficiente. În literatura de specialitate, pentru a genera această frontieră, frecvent sunt utilizate două concepte: *abordarea non-parametrică* şi *abordarea parametrică*.

Metodele non-parametrice, propuse pentru prima dată de *Farrell* (1957), selectează unităţile eficiente de producţie în scopul creării „frontierei producţiei eficiente”. Procedura a fost aplicată pentru prima dată de *Charnes* şi alţii (1978), care au utilizat tehnici de programare liniară (DEA – Data Envelopment Analysis[27]).

Metodele parametrice sunt considerate a fi mai sofisticate, comparativ cu tehnicile non-parametrice, din cauza că estimarea eficienţei este bazată pe optimizarea economică, fiind dată presupunerea de bază despre frontiera stochastică optimală. Metodele parametrice reuşesc să încorporeze atât eficienţa alocativă de resurse, cât şi eficienţa tehnică. Cele mai frecvente tehnici parametrice utilizate sunt Abordarea Frontierei Stochastice (*Stochastic Frontier Approach* - SFA) dezvoltată independent de *Aigner* şi alţii (1977) şi *Meeusen* şi *Van den Broeck* (1977) şi *Abordarea Distribuţiei Libere* (Distribution Free Approach - DFA) elaborată de *Schmidt* şi *Sickles* (1984) şi *Berger* (1993).

Cost-eficienţa

O altă preocupare recentă, de mare semnificaţie în analiza eficienţei bancare, vizează alegerea *formei funcţionale* pentru funcţia de cost. Studiile realizate de cercetătorii de vază în domeniu[28] au abandonat translog-ul tipic de forma „*U*” pentru a accepta forma *Fourier*-flexibilă sinusoidală, care îmbină stabilitatea specificării translog în apropierea mediei datelor din eşantion cu flexibilitatea specificării Fourier pentru observaţiile îndepărtate de mediile eşantionului. Forma funcţională Fourier este preferată translog-ului din cauza că ea aproximează mai reuşit funcţia cost de bază peste şirul extins de „ieşiri”.

Alegerea unei definiţii pentru noţiunea de „ieşiri” bancare reprezintă o problemă importantă pentru cercetarea cost-eficienţei bancare (*banks' cost efficiency*). Deşi caracterul de „multiprodus” al firmei bancare este pe larg recunoscut, totuşi, nu există consens privitor la definiţia şi măsura explicită pentru „intrările” şi „ieşirile” bancare (*banks' inputs and outputs*). De regulă, fiecare definiţie pentru „ieşirile” şi „intrările” bancare conţine un set particular de concepte bancare, care influenţează şi constrânge analiza caracteristicilor de producţie ale industriei bancare.

Literatura de specialitate aplică două abordări atunci când defineşte „intrările” şi „ieşirile” bancare, şi anume – abordarea „*intermediară*” şi abordarea „*de producţie*”.

Definiţia pentru conceptul de „ieşiri” şi „intrări” bancare, pe care o vom utiliza în prezenta lucrare, este o variaţie a abordării intermediare dezvoltată, iniţial, de *Sealey* şi *Lindley*[29] şi care susţine că totalitatea *împrumuturilor* şi *valorilor mobiliare* reprezintă „*ieşiri*”, în timp ce *depozitele* împreună cu *resursele de forţă de muncă* şi *capitalul* reprezintă „*intrări*”.

Cercetătorii care studiază cost-eficienţa bancară postulează relaţia dintre costuri, preţurile „intrărilor” şi cantitatea „ieşirilor”. Relaţia se bazează pe conceptul dual dintre funcţia de producţie şi cea de cost. Funcţia de producţie $Q=Q(X)$ rezumă tehnologia firmei, cu alte cuvinte relaţia existentă între „intrări”, X, şi „ieşiri”, Q. Funcţia de cost $TC=TC(Q, P)$ indică relaţia dintre costurile totale de producţie, TC, şi preţurile diferitelor „intrări”. Condiţia de dualitate între funcţia de producţie şi de cost asigură că acestea conţin aceeaşi informaţie despre posibilităţile de producţie şi că există o corespondenţă unică între ambele funcţii. În plus, planurile de producţie observabile şi nivelurile costurilor, de regulă, nu urmează din decizii perfect raţionale şi eficiente. Din contra, asemenea factori cum sunt, de exemplu, erorile, inerţia comportamentului

---

27 DEA reprezintă o metodă non-parametrică pentru calcularea valorilor eficienţei relative într-un mediu complex de producţie format din numeroase intrări şi ieşiri. Metoda măsoară performanţa tuturor unităţilor decizionale în comparaţie cu frontiera de eficienţă generată. Băncile performante care formează frontiera DEA produc combinaţia dată de produse şi servicii cu mai puţine resurse sau ating cel mai înalt nivel de rezultate cu un volum dat de resurse, cu alte cuvinte, operează cu o combinaţie optimală de intrări-ieşiri. Firmele care nu operează la frontiera optimală suportă pierderi de eficienţă.

28 Berger A. N., DeYoung R. Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks.// Journal of banking and Finance, 1997. - Nr. 21.- p. 849-870. Berger A. N., Leusner J. H., Mingo J. The Efficiency of Bank Branches. //Journal of Monetary Economics, 1997. - Nr. 40. - p. 141-162. Mittchell K., Onvural N. M. Economies of Scale and Scope at Large Commercial Banks: Evidence from the Fourier Flexible Functional Form// Journal of Money, Credit and Banking, 1996. - Nr. 28. - p. 178-199.

29 Sealey C. W., Lindley J. T. Inputs, Outputs and a Theory of Production and Cost at Depository Financial Institutions//Journal of Finance, 1977. - Nr. 32. - p. 1251-1266

uman, comunicaţiile distorsionate şi incertitudinea reprezintă factori care pot cauza X-ineficienţă, deviind informaţia reală de la optimum.

Pentru a genera estimări ale X-eficienţei, poate fi folosită abordarea frontierei stochastice de cost. Pentru instituţia bancară *i*, modelul funcţiei de cost format dintr-o singură ecuaţie este reprezentat de

$$\ln TC_i = \ln TC(Q_{i,} P_j; B) + \varepsilon_i, \quad (1)$$

unde: TC_i reprezintă costurile totale constatate în cazul băncii *i*;

Q_i – vectorul „ieşirilor" bancare pentru banca *i*;

P_j – vectorul preţurilor la „intrări" pentru banca *j;*

B – vectorul parametrilor;

$lnTC(Q_i, P_j; B)$ reprezintă funcţia prevăzută a logaritmului costurilor băncii, care îşi minimizează costurile operând la (Q_i, P_j; *B*);

ε exprimă un termen de eroare format din două componente, care pentru banca i poate fi exprimat sub forma: $\varepsilon_i = v_i + u_i$ unde:

v_i indică un termen bilateral de eroare;

u_i indică o variabilă ne-negativă (unilaterală) aleatorie, reprezentând ineficienţa.

Pentru a cuprinde un număr mai mare de variabile, care influenţează costurile bancare totale (costurile operaţionale şi costurile financiare – dobânzile plătite la depozite), în formula (1) pot fi operate transformări ulterioare. De exemplu, în calitate de „ieşiri" bancare, pot fi considerate împrumuturile şi hârtiile de valoare; în calitate de „intrări" – preţul forţei de muncă, al depozitelor, nivelul capitalului financiar. Totodată, pot fi consideraţi şi alţi parametri specifici, cum ar fi, de exemplu, rata dintre împrumuturile neperformante şi totalul împrumuturilor.

Valoarea rezultativă a funcţiei de cost-eficienţă poate fi interpretată ca fiind proporţia costurilor sau a resurselor care este utilizată eficient. De exemplu, o bancă cu un cost-eficienţă de 0.80 este eficientă în proporţie de 80% sau, ceea ce este echivalent, pierde 20% din costurile ei, comparativ cu cele mai reuşite instituţii bancare care se confruntă cu condiţii similare.

O modalitate naturală de a exprima proporţia economiilor de scară este creşterea proporţională în costuri rezultată dintr-o creştere proporţional de mică în nivelul „ieşirilor", cu alte cuvinte, elasticitatea costurilor totale faţă de „ieşirile" bancare. Nivelul economiilor bancare (*SCALE*) este dimensionat prin următoarea relaţie: $SCALE = \sum_{i=1}^{m} \frac{\partial \ln TC}{\partial \ln Q_i}$, (2)

care reprezintă suma elasticităţilor individuale de cost şi din care rezultă, că există economii de scară, dacă *SCALE* < 1, randament constant din volum, dacă *SCALE* = 1 şi dizeconomii de scară, dacă *SCALE* > 1. Nivelul economiilor de scară este determinat prin utilizarea valorilor medii ale „ieşirilor", preţul „intrărilor", riscul şi variabilele calităţii „ieşirilor".

Profit-eficienţa sau testul de profitabilitate

Urmând concluziile lui *Spong* ş. a.[30], măsurile de cost-eficienţă, care derivă din modelul *Fourier*, trebuie supuse testului de profitabilitate. Ultimul trebuie aplicat pentru a identifica băncile care sunt în acelaşi timp atât cost-eficiente, cât şi profit-eficiente. Utilizarea acestei abordări este obligatorie, deoarece considerarea numai a aspectului ce ţine de costuri poate genera o concluzie eronată asupra eficienţei: o bancă, care, la prima vedere, pare a fi cost-ineficientă, în realitate, îşi poate compensa cheltuielile mari cu venituri înalte.

Urmează că băncile, care sunt reuşite atât în ceea ce priveşte cost-eficienţa, cât şi atunci când este aplicat testul de profitabilitate, vor fi incluse în categoria „celor mai eficiente bănci". Băncile care sunt „nereuşite" în ambele teste vor fi poziţionate în categoria „celor mai puţin eficiente" bănci.

Menţionăm în acest context că *costurile totale* sunt definite ca fiind suma plăţilor aferente dobânzilor, cheltuielilor neaferente dobânzilor şi cheltuielilor de personal pentru fiecare bancă. În plus, pentru estimarea *frontierei de profit,* vom folosi profitul până la impozitare.

Modelele pentru estimarea *funcţiei de profit* corespund în întregime funcţiei de cost estimate pentru cazul X-eficienţei, cu diferenţa că, în primul caz, variabila dependentă va fi profitul până la impozitare.

Atât rezultatele obţinute în urma măsurării cost-eficienţei şi a profit-eficienţei, cât şi concluziile aferente, diferă, în mare măsură, în funcţie de faptul dacă factorii exogeni (caracteristicile operaţionale) sunt sau nu controlaţi de bănci. În acest context, este indicată aplicarea modelului „controlat" (*„controlled"*

[30] Spong K., Sullivan R., DeYoung R. What Makes a Bank Efficient? A Look at Financial Characteristics and Bank Management and Ownership Structure, Financial and Industry Perspectives. - Federal Reserve Bank of Kansas City, 1995.

model) de cost- sau profit-eficienţă, în care unii „factori exogeni”, care pot influenţa costurile, sunt „controlaţi” de bănci şi a modelului „necontrolat” (*„uncontrolled” model*), în care băncile nu reuşesc să „controleze” factorii exogeni incluşi în model.

Controlul factorilor exogeni distorsionari – mediul macroeconomic, nivelul de dezvoltare a intermedierii financiare, structura pieţei, regimul de reglementare şi alţi factori specifici funcţie de ţară – produşi de mediul operaţional, sau absenţa unui asemenea control poate modifica rezultatele.

Abordarea eficienţei bancare prin prisma indicatorilor individuali

Pentru determinarea parametrilor cantitativi ai eficienţei bancare, pot fi aplicaţi un şir de indicatori tehnici, dintre care cei mai reprezentativi sunt următorii:

Indicatori ai eficienţei operaţionale	***Raportul dintre cheltuieli şi venituri (Cost / Income, %)*** ***Raportul dintre cheltuieli şi activele medii anuale (Cost / Average Assets, %)*** ***Dinamica anuală a cheltuielilor*** ***Raportul dintre veniturile din comisioane şi activele medii anuale (Fee Income / Average Assets, %)*** ***Raportul dintre veniturile din dobânzi şi activele medii anuale (Icome / Average Assets, %)***
Indicatori de rentabilitate	Rentabilitatea profitului net Rentabilitatea capitalului propriu, ROE Rentabilitatea activelor, ROA Rentabilitatea capitalului ajustată la risc, (Risk-Adjusted Return on Capital), RAROC Rentabilitatea generală

Dintre aceşti indicatori de rentabilitate, cei mai cuprinzători sunt RAROC, ROA şi ROE.

Bibliografie:

1. BERGER A. N., DeYOUNG R. *Problem Loans and Cost Efficiency in Commercial Banks*.// Journal of banking and Finance, 1997. - Nr. 21.- p. 849-870.
2. BERGER A. N., LEUSNER J. H., MINGO J. *The Efficiency of Bank Branches*. //Journal of Monetary Economics, 1997. - Nr. 40. - p. 141-162.
3. BERGER A. N., MESTER L. J. - *What Explains the Dramatic Changes in Cost and Profit Performance of the U.S. Banking Industry*? - Wharton school Center for Financial Institutions, Working Paper, nr. 99 – 1
4. MITTCHELL K., ONVURAL N. M. *Economies of Scale and Scope at Large Commercial Banks: Evidence from the Fourier Flexible Functional Form*// Journal of Money, Credit and Banking, 1996. - Nr. 28. - p. 178-199.
5. SEALEY C. W., LINDLEY J. T. *Inputs, Outputs and a Theory of Production and Cost at Depository Financial Institutions*//Journal of Finance, 1977. - Nr. 32. - p. 1251-1266.
6. SPONG K., SULLIVAN R., DeYOUNG R. *What Makes a Bank Efficient?* A Look at Financial Characteristics and Bank Management and Ownership Structure, Financial and Industry Perspectives. - Federal Reserve Bank of Kansas City, 1995.

ROLUL INVESTIȚIILOR PUBLICE ÎN VEDEREA ÎMBUNĂTĂȚIRII CALITĂȚII VIEȚII

Lect. sup. drd. Olga CONENCOV, ASEM

olgaconencov@yahoo.com

Public investments not only contribute to the formation of an individual, but bring benefits for whole society with advantages that can be extend for a longer duration and with greater effect on quality of life. At present, most governments face the problem of finding budgetary resources available to finance public investments. Like many other countries in the world, Republic of Moldova require the considerable needs in public investments, while preserving fiscal sustainability. In approach of this article was tried to reflect the role of public investments for society.

Cuvinte-cheie: *investiții publice, calitatea vieții, ponderea investițiilor publice în PIB, regula de aur a investițiilor publice, plan de capital.*

JEL: H5

Investițiile publice, de regulă, se prezintă sub forma cheltuielilor de infrastructură – pentru rețele rutiere și feroviare, porturi, poduri, surse generatoare de energie, structuri de telecomunicații, apă și rețele de salubritate, edificii ale administrațiilor publice – toate având o viață productivă pe parcursul mai multor decenii. Astfel de cheltuieli variază de la proiecte de infrastructură mici, limitate, care pot fi implementate într-un an, la proiecte mai complexe, de zeci de ani, numite „mega proiecte". Ca și în sectorul privat, guvernele pot investi în echipamente și tehnologii – calculatoare, echipamente de laborator, chiar și în manuale – a căror durată de viață este comparativ scurtă.

Dar și alte tipuri de cheltuieli publice pot contribui, de asemenea, la formarea de capital. În special, cheltuielile guvernamentale pentru educație și sănătate contribuie nu numai la formarea unui individ, ci aduce beneficii întregii societăți, cu avantaje ce se pot extinde pentru o durată îndelungată și cu efect sporit asupra calității vieții. Deși guvernele, în mod tradițional, tratează cheltuielile pentru educație și sănătate drept cheltuieli curente (și, prin urmare, nu ca o formă a investițiilor publice), opiniile devin controversate, atunci, când acestea (guvernele) încearcă să justifice împrumuturile pentru investițiile publice.

La etapa actuală, majoritatea guvernelor se confruntă cu problema găsirii resurselor bugetare disponibile pentru finanțarea investițiilor publice. Formarea surselor pentru investiții publice rezultă din creșterea impozitelor și taxelor, reducerea cheltuielilor neproductive, din veniturile din privatizare, împrumuturile interne etc.

În general, rare sunt cazurile, când guvernul are o poziție bugetară suficient de puternică pentru a finanța investițiile publice din venituri fiscale și non-fiscale, fără a apela la împrumuturi. Întrucât cele mai multe proiecte de capital sunt de lungă durată, de care vor beneficia generațiile prezente și viitoare, trebuie să existe o bază economică necesară guvernelor pentru a finanța o parte substanțială a investiției, dar există o limită. Contractarea unui credit pentru a asigura investițiile în infrastructură este rezonabilă pentru sectorul privat, care se așteaptă să primească, direct, beneficiile din investiții în forma unui flux viitor de venit sau valoare. În contrast, guvernele doresc să investească în baza criteriilor sociale de rentabilitate pentru a realiza mai multe beneficii non-monetare și nu pot conta pe aceste beneficii, fiind traduse în veniturile fiscale mai mari, suficiente pentru a acoperi costul serviciului datoriei unui proiect de interes public.

Guvernele trebuie să fie sensibile în ceea ce privește poziția lor fiscală generală, în special, nivelul lor de datorii. Desigur, țările cu venituri scăzute, pot beneficia de ajutoare sub formă de subvenții și creditare condiționată pentru finanțarea investițiilor publice semnificative. Însă țările cu venituri mici, cu volume mari de ajutoare, trebuie să se preocupe pentru sustenabilitatea fiscală, deoarece o rată înaltă a investițiilor publice, în cele din urmă, va atrage nevoia de fonduri pentru viitoarele operațiuni și cheltuieli de întreținere.

Problema investițiilor publice necesită o abordare extrem de responsabilă. În timp ce tehnicile cost-beneficiu sunt bine adaptate pentru proiectele considerate mici, acestea pot fi inadecvate pentru proiecte mari de infrastructură sau chiar pentru mega-proiecte, a căror punere în aplicare se poate extinde pentru mai mulți ani. Mega-proiectele, în special, trebuie supuse unei analize minuțioasă, cu investiții necesare pentru a reduce incertitudinea, inclusiv pentru managementul riscului, investigarea domeniului de aplicare și definirea sarcinilor, precum și pentru planificarea în timp util.

Necesitatea pentru investiții publice rezultă, de regulă, din obiectivul major al guvernelor de a asigura o calitate mai bună a vieții, prin: reducerea sărăciei sau incluziunea socială; creșterea capitalului educațional și biologic; îmbunătățirea eficienței energetice; reducerea emisiilor de carbon; stimularea dezvoltării durabile; sporirea natalității și reducerea mortalității; modernizarea industrială; trecerea la un nou nivel de complexitate tehnologică; stimularea antreprenoriatul etc.

Privind în viitor, dovezile referitoare la o necesitate strigentă de investiții publice de infrastructură sunt evidente. Indicatorii de disponibilitate a infrastructurii în multe țări dezvăluie probleme enorme. Acestea se prezintă sub forma numărului de gospodării fără acces la apă curată și servicii sanitare elementare, numărul de zile în care sunt prezente penurii de energie electrică sau apă, frecvența traficului rutier intens, inadecvarea capacității de generare a energiei electrice pe cap de locuitor, discrepanțele majore în infrastructură între zonele urbane și rurale sau costurile logistice sporite la întreprinderi. Chiar mai convingător, ținând cont de tendințele demografice, precum și provocările politice îndelungate ale multor guverne, se subliniază necesitatea de a soluționa problemele legate de infrastructură. Schimbările climaterice, precum și reformarea sectorului de producere a energiei, cu tehnologii care reduc emisiile de carbon necesită investiții substanțiale în vederea formării infrastructurii noi. Disponibilitatea redusă a apei argumentează necesitatea investițiilor masive pentru valorificarea surselor potențiale de apă, atât pentru a răspunde cererilor în creștere ale zonelor urbane, precum și pentru a întreține industria și agricultura. Tehnologiile emergente inovatoare necesită noi investiții în cazul în care acestea urmează să fie implementate.

Și, desigur, în vederea realizării Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, guvernele sunt chemate să investească pentru a face față provocărilor, dar și să răspundă problemelor cauzate de creșterea populației pe

glob. Cu toate acestea, cele mai multe studii sugerează că investițiile actuale nu asigură nici jumătate din cantitatea necesară și că, pe cont propriu, nici statul, nici sectorul privat nu pot finanța esențialul necesar din investițiile în infrastructură.

Eficiența investițiilor publice, pentru o piață emergentă și pentru țările cu venituri mici, rezidă din respectarea unor condiții:

- modalitățile de finanțare pentru investițiile publice trebuie să fie compatibile cu stimularea investițiilor în sectorul privat, precum și să asigure stabilitatea macroeconomică;
- sectorul public trebuie să fie în măsură, în mod eficient, să evalueze, să implementeze și să gestioneze stocul de capital public;
- să existe furnizarea de servicii publice complementare (în special, în domeniul educației și sănătății);
- statul să promoveze buna guvernare și transparența normelor de drept.

Pot fi deduse trei concluzii importante. Prima, investițiile publice pot exercita un important impact pozitiv asupra calității vieții. În al doilea rând, nevoia de investiții publice de înaltă calitate confruntă golurile existente de infrastructură și provocările strategice viitoare. În al treilea rând, și nu mai puțin important, există numeroase dovezi că avantajele de la astfel de investiții nu sunt întotdeauna la fel de mari, cum se dorește și nu există un cadru de politici adecvat pentru a asigura o productivitate înaltă.

La etapa actuală, este necesară o abordare diferită privind investițiile publice. O variantă ar fi punerea în aplicare a așa-numitei Reguli de Aur a investițiilor publice. Regula respectivă este larg utilizată și acceptată în literatura tradițională a finanțelor publice și permite finanțarea investițiilor publice de către guvern, determinând creșterea economică și socială. Prin investiții publice crește stocul de capital public și/sau social, respectiva creștere fiind în beneficiul generațiilor viitoare.

Deoarece se referă la cheltuielile guvernamentale, Regula de aur prevede că un guvern va apela la împrumuturi cu scopul de a face investiții, dar nu pentru a finanța cheltuielile existente. Cu alte cuvinte, guvernul ar trebui să împrumute bani, doar pentru a finanța investiții, care vor aduce beneficii generațiilor viitoare, iar cheltuielile curente trebuie să fie acoperite din impozitele și taxele existente.

Regula de aur a fost introdusă în Marea Britanie de către premierul guvernului laburist, Exchequer Gordon Brown, în anul 1997, și a fost practicată până în martie 2008, care, ulterior, a fost completată de „Regula de investiții durabile" sau „Regula Datoriei", care stabilește o limită în raport cu datoria publică restantă la PIB, pentru a asigura, în continuare, durabilitatea fiscală. Datoria netă a sectorului public în raport cu PIB se impune a fi la un nivel stabil și prudent pe toată durata ciclului. Acest nivel a fost stabilit în mărime de 40 la sută din PIB.

Regula de aur este justificată de principiul echității între generații și, anume, în care cheltuielile curente ar trebui să fie finanțate de către contribuabilii prezenți. Însă, întrucât investițiile publice vor aduce beneficii, de asemenea, și pentru contribuabilii viitori, prin urmare, aceștia ar trebui (parțial) să suporte cheltuielile prin intermediul serviciului datoriei de stat.

În Germania, „Regula de aur" a fost înscrisă în constituția țării, ca parte a așa-numitei „Marea Reformă a federalismului fiscal", în anul 1969. Aceasta trebuie văzută în legătură strânsă cu Legea stabilității și creșterii din anul 1967, care a solicitat o politică de stabilizare activă, macroeconomică, la nivel federal și la nivelul statelor federale, cu scopul de a atinge stabilitatea prețurilor, creșterea economică adecvată și constantă, ocuparea forței de muncă și balanța de plăți internaționale. Regula deficitului fiscal, în Germania, înainte de anul 2009, a contrazis regula de aur, tratând-o drept o regulă bugetară constituțională pentru nivelul federal și majoritatea statelor federale, cu privire la investițiile publice. Cu toate acestea, pentru a depăși deficiențele cadrului învechit, Consiliul German împreună cu experții economici s-au exprimat în favoarea unei reguli de aur pentru investițiile publice nete, însoțită de un cadru instituțional strict.

În Germania, cel puțin, volatilitatea și caracterul prociclic al investițiilor publice federale au fost constrânse. Prin urmare, se poate, într-adevăr, considerat că regula de aur a investițiilor este concepută pentru a stabiliza și a proteja investițiile publice în cazul reducerilor bugetare.

De menționat că Germania încă nu a identificat educația ca un domeniu esențial pentru investiții. În timp ce investițiile private în cercetare și dezvoltare au crescut semnificativ în ultimii ani, nivelul investițiilor în educație este încă printre cele mai mici.

În ceea ce privește ponderea investițiilor publice în PIB, se observă decalaje de la un stat la altul. Astfel, în țările care au acumulat un nivel deosebit de ridicat al datoriei publice în timpul crizei financiare și economice din anii 2008-2009, nivelul de investiții guvernamentale a început să scadă brusc, din anul 2007, până în anul 2015 (vezi figura 1).

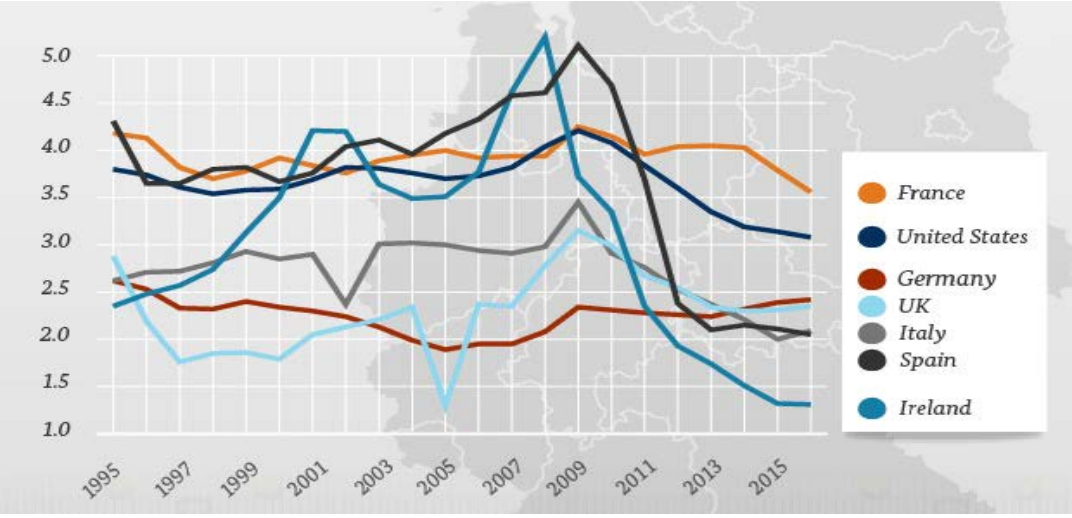

Figura 1. **Ponderea investițiilor publice în PIB în unele țări ale lumii**
Sursa: *Public investment trends in Germany*, ttps://www.bundesfinanzministerium.de

Datele din figura 1 reflectă că Franța și Statele Unite ale Americii prezintă ponderi ale investițiilor publice în PIB mai mari decât Germania, Marea Britanie, Italia, Spania și Irlanda.

Infrastructura de înaltă calitate este un element important al unei societăți moderne, care asigură creșterea economică prin sporirea eficienței, productivității și competitivității. De asemenea, ea stă la baza coeziunii sociale prin asigurarea calității vieții oamenilor sub formă de școli, transport public, îngrijirea sănătății și locuințelor. În acest context, este interesantă experiența ***Irlandei,*** care, după o cădere bruscă a investițiilor publice, în anul 2015 (vezi figura 1), a demarat, un Plan de capital cu un buget de 42 miliarde euro, pe durata anilor 2016-2021, care reflectă angajamentul guvernului de a sprijini o creștere economică puternică și durabilă și ridicarea bunăstării și standardelor de viață. Aceasta include alocări în proiecte noi pentru domenii-cheie și fonduri pentru a asigura stocul actual al infrastructurii naționale necesar de menținut.

Bugetul de 14½ miliarde euro al planului de capital va fi livrat de către companiile de stat, și anume ESB, Apă irlandeză (Water Irish) și Ervia (fosta Bord Gáis Éireann). Aceste investiții vor fi, în primul rând, orientate spre dezvoltarea infrastructurii energetice, inclusiv a energiei regenerabile și contorizarea inteligentă și formarea unei infrastructuri de aprovizionare și canalizare a apei.

Bugetul de 27 de miliarde euro, completat cu 500 milioane euro prin programul PPP, este, în primul rând, orientat spre nevoile prioritare în domeniul transporturilor, educației, locuințelor și de îngrijire a sănătății. Investițiile vor fi făcute în domeniul transportului public, inclusiv inițierea unui proiect de metrou din Dublin, modernizarea școlilor etc. Investițiile publice vor fi, de asemenea, făcute pentru reducerea riscurilor de inundații.

Cele 27 de milioane euro, menționate mai sus, sunt repartizate pe domenii de interes public, care, în ansamblu, sunt orientate spre îmbunătățirea calității vieții (vezi figura 2).

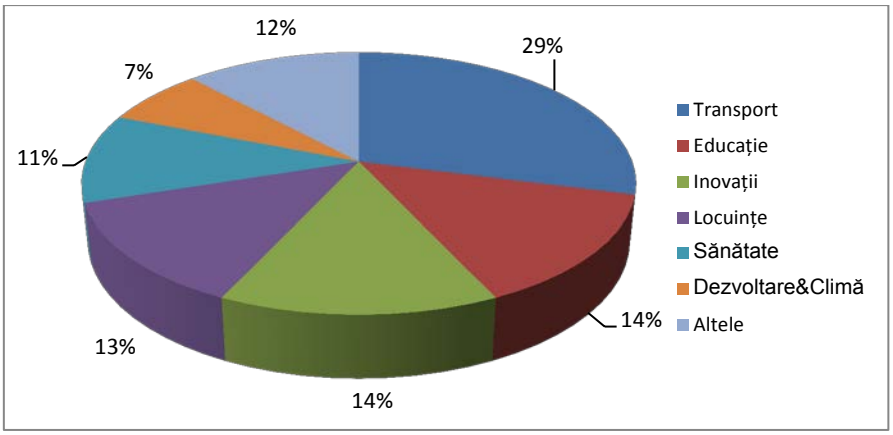

Figura 2. **Ponderea investițiilor publice pe domenii de importanță în Irlanda**
Sursa: *Department of Public Expenditure and Reform, Building on Recovery: Infrastructure and Capital Investment 2016-2021*, www.per.gov.ie

Experiența Greciei reprezintă un caz foarte interesant pentru a urmări fenomenul de politizare a investițiilor publice. Ca și alte țări din sudul Europei, precum Portugalia sau Spania, Grecia a fost expusă unor transformări politice și socio-economice masive în ultimele cinci decenii. Două transformări mai importante au constat în trecerea de la dictatură la democrație și obținerea statutului de membru al Uniunii Europene.

Într-o țară cu o administrație foarte centralizată și cu o strictă disciplină de vot în Parlament, precum în Grecia, guvernelor le revine, întotdeauna, dreptul de monopol asupra luării deciziilor cu privire la alocarea geografică a investițiilor publice.

Distribuția investițiilor publice în Grecia a fost foarte centralizată. Aproape 75% din totalul cheltuielilor de investiții publice a fost administrat de ministerele naționale. Din restul de 25% rămase, 10% au fost destinate dezvoltării regiunilor și 15% – municipalităților. Alocarea geografică a investițiilor publice nu se bazează pe nicio formulă specială, ceea ce face distribuția geografică a fondurilor publice extrem de deschisă la negocieri politice.

Bugetul de investiții publice finanțează politicile de dezvoltare ale Greciei și, în special, proiectele și inițiativele care contribuie la îmbunătățirea capitalului național public și privat; prin urmare, sprijină dezvoltarea și modernizarea economiei pe termen lung.

În acest fel, Bugetul de Investiții Publice finanțează următoarele politici importante de dezvoltare, cu impact asupra calității vieții:

1) proiectele de infrastructură, în principal, în domeniul transporturilor și mediului;
2) acțiunile ce sprijină inițiativele private de investiții și promovarea antreprenoriatului;
3) promovarea societății cunoașterii și dezvoltarea capitalului uman;
4) acțiunile de susținere a programelor investiționale ale autorităților administrației locale.

La fel ca multe alte țări din lume, Republica Moldova încearcă să satisfacă necesitățile considerabile de investiții publice, în același timp, păstrând sustenabilitatea fiscală.

Cu toate că Republica Moldova se confruntă cu probleme serioase, cum ar fi îmbătrânirea populației, fenomenul migrației, dezechilibrele structurale și vulnerabilitatea la șocurile externe, sporirea investițiilor publice este absolut necesară pentru a obține o creștere susținută și competitivă. Însă, situația reală este una controversată (vezi tabelul 1).

Tabelul 1

Evoluția investițiilor capitale publice și ponderea acestora în PIB

Anul	Volumul, miliarde lei	Ponderea în PIB, %
2011	3,5	4,8
2014	8,7	8,7
2015	3,3	2,9

Sursa: *elaborat de autor în baza Cadrului Bugetar pe Termen Mediu pe anii 2016-2018,* http://www.mf.gov.md/files/files/CBTM/CBTM%202016-2018/Anexa%203_1.pdf

Datele din tabelul 1 reflectă faptul că cheltuielile capitale publice ale Republicii Moldova, deși au crescut de la 4,8% din PIB sau 3,5 miliarde de lei în anul 2011 la 7,8% din PIB sau 8,7 miliarde de lei în anul 2014, în anul 2015, se înregistrează o diminuare a volumului investițiilor capitale față de anul 2014, atât în valoare nominală, cât și reală, atingând volumul de circa 3 353,9 mil. lei și circa 2,9% în PIB. Aceasta s-a produs ca urmare a efectelor evoluțiilor economice în anul 2015 asupra parametrilor bugetari.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020" este focalizată pe anumite priorități de dezvoltare, importante pentru subiectul abordat fiind: racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie; sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și locale, în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii vitezei de acces; ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor; diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie; asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor; sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii etc.

Ca rezultat al conștientizării importanței calității drumurilor pentru întreaga economie, estimările investițiilor publice pentru anii 2016-2018 presupun acordarea unei atenții sporite, mai mult prioritară, acestui sector (vezi tabelul 2).

În general, estimările pe termen mediu ale investițiilor capitale denotă o creștere a volumului acestora în valoare nominală – de la 3883,0 mil. lei aprobate pentru 2015 până la 5933,6 mil. lei estimate pentru anul

2017 sau cu circa 52,8 la sută. Cu toate acestea, în legătură cu finalizarea unor proiecte investiționale, în anul 2018, cheltuielile pentru investiții capitale se vor reduce până la 4663,9 mil. lei (vezi tabelul 2). În medie, pentru perioada 2016-2018, acestea vor constitui circa 8,9 la sută din cheltuielile totale ale BPN și 3,6 la sută din PIB. Dată fiind ponderea majoră a investițiilor capitale finanțate din surse externe, o premisă importantă, în contextul creșterii investițiilor capitale, o va avea consolidarea capacităților de implementare a proiectelor susținute de partenerii de dezvoltare.

Tabelul 2

Investițiile capitale în Republica Moldova

Denumirea sectorului	2015	Estimat, mii lei		
		2016	2017	2018
Investiții capital totale, dintre care:	**3883,0**	**4796,0**	**5901,9**	**4663,9**
Servicii generale de stat	61,0	48,1	54,1	42,1
Afaceri externe	0	0	30,0	30,0
Ordinea publică	6,2	13,5	14,0	0
Justiția	77,3	74,0	7,5	0
Penitenciare	51,2	90.5	376,3	528,8
Servicii economice generale	66,9	66,9	66,9	66,9
Agricultura	1015,4	-	-	-
Energetica	569,1	649,3	1063,0	798,3
Minerit, industrie și construcții	6,0	6,0	6,0	6,0
Transporturi	947,2	2422,4	2786,4	1647,8
Comunicații	-	-	-	-
Turism	-	-	-	-
Protecția mediului	45,2	23,7	23,7	79,0
Gospodăria comunală de locuințe	915,2	1183,2	1195,5	1352,8
Sănătate	49,0	5,0	0	0
Tineret și sport	43,0	6,6	11,6	13,6
Cultură	42,1	47,6	35,7	38,7
Educație	19,2	130,9	211,2	23,2
Protecție socială	7,1	27,3	19,0	16,7
Știință și inovare	0,5	1,0	1,0	20,0

Sursa: *adaptat de autor în baza Anexei 3.1 a Cadrului Bugetar pe Termen Mediu pe anii 2016-2018,* http://www.mf.gov.md/files/files/CBTM/CBTM%202016-2018/Anexa%203_1.pdf

Conform datelor din tabelul 2, în aspect sectorial, se constată că, în anii 2016-2018, circa 43,6 – 59,2% din alocațiile totale pentru investiții capitale vor fi direcționate pentru sectorul „*Transporturi*”, care, preponderent, vor fi utilizate pentru implementarea proiectelor „Susținerea programului în sectorul drumurilor” și „Reabilitarea drumurilor locale”. Concomitent cu aceasta, mijloace financiare de circa 15,8 – 21,0% se vor repartiza în sectorul „*Energetica*”, din care vor fi realizate proiectele „Construcția conductei de transport de gaze naturale pe direcția Ungheni-Chișinău”, „Modernizarea sistemului termoenergetic al municipiului Bălți” și „Reabilitarea rețelelor electrice”. În sectorul „*Gospodăria de locuințe*”, în anii 2016-2018, vor fi alocate circa 9,7 – 13,5% din cheltuielile pentru investiții capitale, din care o mare parte se va direcționa pentru proiectele „Aprovizionare cu apă și canalizare” și „Alimentare cu apă în regiunea nord”.

Pentru perioada 2016-2018, sunt incluse circa 64 de proiecte investiționale, dintre care: 17 proiecte în proces de desfășurare și 47 de proiecte spre finalizare. Costul total al proiectelor în curs de desfășurare constituie, estimativ, circa 18006,5 mil. lei și volumul resurselor necesare pentru finalizarea acestor proiecte se estimează la circa 14 634,8 mil. lei.

Republica Moldova dispune de un set activ de proiecte curente în mai multe sectoare – agricultură, sănătate, educație, transport și servicii. În parteneriat cu Banca Mondială, de exemplu, țara a alocat circa 162 milioane dolari SUA pentru șapte proiecte active realizate în diverse domenii. Or, toate eforturile depuse trebuie să se finalizeze cu îmbunătățirea calității vieții populației.

Pentru a asigura că resursele financiare limitate, disponibile pentru investiții de capital, sunt prioritizate și folosite eficient, este necesară o revizuire a portofoliului existent de proiecte pentru a determina dacă raționalizarea acestuia este justificată. Ar fi mult mai benefic, dacă resursele vor fi îndreptate spre proiectele prioritare, ce au șanse rezonabile de a fi finalizate în cadrul pachetului de resurse disponibile, decât „menținerea” proiectelor existente pe un termen nelimitat, care nu vor genera niciun beneficiu economic pentru viitorul previzibil. Acest lucru ar putea fi necesar pentru a asigura utilizarea avantajoasă, din punct de vedere economic, a resurselor investiționale viitoare.

Republica Moldova are nevoie de un set activ de programe investiționale în mai multe sectoare de interes public – agricultură, sănătate, educație, transport și servicii. Respectiv, se recomandă, urmând exemplul Irlandei, elaborarea unui Plan de capital (de investiții), solid din punct de vedere financiar, care ar presupune prioritizarea cheltuielilor publice pe acele regiuni geografice, care resimt cea mai strigentă nevoie.

Este necesar perfecționarea cadrului legislativ și instituțional de asigurare a bunei desfășurări și implementări ale programelor investiționale de interes public. Prezintă importanţă evitarea fenomenului de politizare a investițiilor publice.

Guvernul Republicii Moldova trebuie să colaboreze cu sectorul privat, prin programe investiționale de parteneriat public privat, care va produce efecte pozitive pe piaţa forţei de muncă şi în dezvoltarea durabilă a societății.

Surse bibliografice:

1. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată prin Legea nr. 166 din 11 iulie 2012, http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_ROM.pdf
2. Cadrul Bugetar pe Termen Mediu pe anii 2016-2018, http://www.mf.gov.md/files/files/CBTM/CBTM%202016-2018/Anexa%203_1.pdf
3. Department of Public Expenditure and Reform, Building on Recovery: Infrastructure and Capital Investment 2016-2021, www.per.gov.ie
4. Public investment trends in Germany, ttps://www.bundesfinanzministerium.de
5. TRUGER Achim, *Implementing the Golden Rule for Public Investment in Europe: Safeguarding Public Investment and Supporting the Recovery*, Policy Paper http://www.foreurope.eu/fileadmin/documents/ pdf/PolicyPapers/WWWforEurope_Policy_Paper_022.pdf
6. Eficientizarea investițiilor publice în Republica Moldova, http://www.worldbank.org/ro/news/feature/2014/07/15/making-public-investment-work-in-moldova
7. HELLER Peter S., *Understanding Fiscal Space*, https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/2005 /pdp04.pdf

PERSPECTIVELE GLOBALE ALE PIEȚEI DE ACHIZIȚII ŞI FUZIUNI

Lect. univ. Natalia COSTOVA, ASEM
costova.daria@mail.ru

Globalization and economies of scale to counter competition on the one hand, the development of international financial markets and widespread and steady growth in share prices in the stock markets of Western countries, on the other hand, have trained over 90s a wave mergers and acquisitions unprecedented in history. After a period of reduction of these transactions, in recent years there is again a significant increase in transactions of mergers and acquisitions internationally. Internationally, among the most dynamic sectors were the energy, medical and pharmaceutical and consumer goods sector. The last two years were very good for mergers and acquisitions activity globally, maintaining the interest rates at extremely low levels.

Cuvinte-cheie: *valoarea globală a tranzacțiilor de fuziuni și achiziții, perspectivele globale ale pieţei de fuziuni şi achiziţii, alianţe, integrare economică.*

JEL Classification: G1

Introducere. Valurile de fuziuni și achiziții, care s-au succedat în istorie, scot în evidență factorii generatori ai fiecărui val de operațiuni, precum și particularitățile specifice fiecărei perioade. Treptat, aceste instrumente de creștere și dezvoltare au devenit foarte atractive pentru firmele din întreaga Europă, iar, în prezent, fenomenul fuziunilor și achizițiilor constituie o realitate cu impact major în cadrul economiilor naționale, dar și al economiei globale. De la sfârșitul secolului al XIX-lea, cronica ciclului de viață al întreprinderilor este marcată de valuri succesive de fuziuni și achiziții, amicale sau ostile, naționale sau internaționale. În marea majoritate a țărilor, diverse sectoare au fost restructurate masiv prin intermediul fuziunilor și achizițiilor. Practic, nicio întreprindere de talie internațională nu a ignorat posibilitatea creșterii și dezvoltării prin fuziune sau achiziție a unui alt actor și chiar putem spune că aceste operațiuni au permis, în multe cazuri, obținerea poziției de lider mondial în anumite domenii de activitate.

Activitatea de fuziuni și achiziții a avut caracteristici diferite de la un val la altul. Astfel, primul val s-a caracterizat prin preponderența operațiunilor orizontale, al doilea prin operațiuni verticale, al treilea val a fost marcat de operațiuni în scopul diversificării, cel de-al patrulea de operațiuni orizontale și internaționale, cel de-al cincilea prin utilizarea schimburilor de acțiuni, iar cel de-al șaselea val s-a remarcat prin intensificarea

operațiunilor internaționale, a celor realizate de fondurile de investiții, dar și prin intensificarea preluărilor realizate de achizitorii de pe piețele emergente.

La nivel european, fuziunile și achizițiile au debutat cu timiditate în anii ’60, iar în anii ’80au început să se manifeste mai pregnant, pentru ca, în anii ’90, să asistăm la o explozie de operațiuni europene, volumul acestora atingând cote similare cu cel american. Într-adevăr, se poate considera că valurile europene constituie etape sau faze, de o intensitate mai mare, ale aceluiași proces, și anume acela al restructurării activităților economice, ca urmare a schimbărilor instituționale, economice și tehnologice care au avut loc în Europa. Schimbările de la nivel global (liberalizarea comerțului, schimbările tehnologice sau în materie de investiții) au facilitat realizarea de fuziuni și achiziții atât naționale, cât și transfrontaliere. Astfel, nu putem să nu subliniem creșterea influenței Uniunii Europene în cadrul operațiunilor globale de fuziuni și achiziții.

Luând în considerare internaționalizarea crescută a economiilor, putem afirma că operațiunile de fuziuni și achiziții prezintă, din ce în ce mai mult, similitudini de la o zonă geografică la alta. În ultimul deceniu, competiția pe piața fuziunilor și a achizițiilor a crescut semnificativ, la această situație contribuind emergența noilor actori. Fondurile de investiții sau întreprinderile ce provin din țările emergente au devenit actori cu influență puternică, capabili să achiziționeze companii-țintă de mari dimensiuni. Într-adevăr, acești actori pot fi considerați competitori serioși ai marilor întreprinderi notorii în lupta pentru achiziția de active.

Rămânând în sfera evoluțiilor care au marcat scena economică globală, apreciem că, datorită intensificării competiției, a noilor posibilități de finanțare și a schimbărilor în reglementare din toate țările, fuziunile și achizițiile, atât cele internaționale, cât și cele naționale, au devenit instrumente strategice favorite pentru mărirea portofoliilor de produse, intrarea pe noi piețe sau achiziționarea de noi tehnologii. Consolidarea pieței interne unice, în urma procesului de integrare economică, amplificarea liberalizării piețelor și intensificarea competiției, în cadrul Uniunii Europene, s-au reflectat printr-o intensificare a activității de fuziuni și achiziții transfrontaliere. Totuși, cea mai gravă recesiune economică, prin care a trecut Europa, a afectat semnificativ operațiunile de fuziuni și achiziții. Cu toate că, începând cu anul 2010, tendința referitoare la operațiunile de fuziuni și achiziții este una crescătoare, în cel de-al doilea trimestru al anului 2011 proiectele de expansiune a firmelor au fost afectate, ca urmare a intensificării volatilității pe piețele financiare și a amplificării incertitudinilor cu privire la evoluția economiei mondiale.

Previziunile în ceea ce privește creșterea economiei mondiale sunt incerte, la fel și cele referitoare la evoluția activității de fuziuni și achiziții în viitorul apropiat. Rămâne de văzut în ce măsură activitatea de preluare va fi afectată de această volatilitate a piețelor financiare și de incertitudinile care planează, în prezent, asupra viitorului mediului economic. Se poate afirma, că operațiunile de fuziuni și achiziții sunt departe de a depăși epoca de glorie. Desigur, activitatea de fuziuni și achiziții poate cunoaște o perioadă de regres atunci când economiile naționale sau economia mondială se află în recesiune, când piețele financiare trec prin turbulențe, iar piețele de capital se caracterizează prin volatilitate, însă, odată ce situația critică este depășită, piața de fuziuni și achiziții își poate relua ritmul atingând noi vârfuri. Se consideră că, în general, dimensiunea companiilor va continua să crească în timp ce gândirea strategică va deveni mai importantă.

Viteza fluxurilor de capital, a afacerilor și a difuzării informațiilor se va accelera, investitorii și managerii vor fi tot mai nerăbdători să obțină rezultate, iar noii competitori vor continua să apară din economiile emergente. Influența achizitorilor financiari nu a dispărut odată cu sfârșitul bulei creditului, însă, probabil, vor surveni anumite schimbări la nivelul celor mai activi participanți.

Perspectivele globale ale pieței de fuziuni şi achiziţii (M&A) sunt pozitive, luând în considerare faptul că 50% dintre companii intenționează să realizeze tranzacţii în ultimii ani, conform celei de-a paisprezecea ediţii a studiului EY Global Capital Confidence Barometer (CCB).

Ajuns în cel de-al şaptelea an de existenţă, barometrul CCB a identificat un apetit puternic pentru încheierea de tranzacţii şi de alianţe şi un peisaj al pieţei de fuziuni şi achiziţii extrem de competitiv, în cadrul căruia aproape o treime dintre directorii chestionaţi (28%) se aşteaptă la apariţia de noi oferte nesolicitate în următorii ani. Subliniind accentul puternic pus pe creşterea non-organică, 40% dintre reprezentanţii managementului de top caută stabilirea de alianţe cu alte companii. Florin Vasilică, liderul Departamentului de Asistenţă în tranzacţii EY România. afirmă că „...o perioadă prelungită de evoluţie economică incertă, cuplată cu fenomenele disruptive de pe anumite pieţe, generează un interes puternic pentru fuziuni şi achiziţii. Având în vedere presiunea asupra preţurilor şi ritmul schimbării, creşterea organică, de cele mai multe ori, nu mai este suficientă. Companiile sunt tot mai înclinate să încheie tranzacţii şi să formeze alianţe, ca să genereze venituri mai mari. Achiziţiile şi alianţele reprezintă, în prezent, trăsăturile-cheie ale agendei de creştere din mediul corporate”.

Potrivit studiului EY, sectoarele în care se înregistrează cel mai puternic apetit pentru achiziţii sunt petrolul şi gazele (59% din companii plănuiesc cel puţin o tranzacţie), retail-ul şi produsele de larg consum (59%), energia şi utilităţile (58%), produsele industriale (55%) şi sănătatea & produsele farmaceutice (51%).

Studiul EY a identificat existenţa unui mediu favorabil pentru accelerarea tranzacţiilor în anul următor. Evaluările sunt percepute ca stabile, iar executivii continuă să aibă încredere în numărul şi calitatea oportunităţilor disponibile, precum şi în posibilitatea de a încheia tranzacţii.

Apetitul pentru tranzacţii rămâne puternic, cu peste 80% dintre cei care intenţionează să încheie fuziuni şi achiziţii planificând cel puţin o tranzacţie în perioada următoare. Un sfert dintre executivi se aşteaptă la o creştere a oportunităţilor de încheiere a tranzacţiilor în anul următor.

Companiile încep să se orienteze către tranzacţii de dimensiuni mai mari, astfel că se înregistrează o creştere de cinci ori a numărului de companii care doresc să achiziţioneze active mai mari de 1 miliard de dolari. Această tendinţă era de aşteptat, având în vedere că orice creştere substanţială implică acţiuni mai îndrăzneţe.

„Pe lângă tranzacţii, 40% dintre companii iau în considerare încheierea unor alianţe, care să le ajute să facă faţă impactului transformărilor digitale din mediul de business în care activează.

Alianţele sunt tot mai des văzute ca un mijloc prin care poţi beneficia de experienţa altor companii. Acestea oferă o abordare mai informală, cu riscuri mai scăzute, fapt care permite companiilor să răspundă rapid schimbărilor din piaţă. Companiile pot intra şi ieşi dintr-o alianţă cu mai multă uşurinţă decât dintr-o fuziune sau dintr-o achiziţie", consideră liderul Departamentului de Asistenţă în tranzacţii EY.

Perspectivele de creştere robustă din anumite zone stimulează intenţiile legate de fuziuni şi achiziţii. Cu toate acestea, există unele motive de îngrijorare. Accentuarea instabilităţii politice globale şi regionale, mai ales în Orientul Mijlociu, Peninsula Coreea şi Marea Chinei de Sud, este percepută drept riscul cel mai mare.

Un risc potenţial la adresa mega-tranzacţiilor viitoare (de peste 10 miliarde de dolari) îl constituie de preocuparea directorilor executivi raportată la reglementările pieţelor şi ale competiţiei. Această îngrijorare a afectat deja tranzacţiile recente, pe măsură ce autorităţile au devenit tot mai intervenţioniste în cadrul anumitor consolidări mari, din diverse industrii. Companiile vor fi nevoite astfel să se gândească cum ar putea să răspundă unor astfel de provocări, atunci când evaluează consolidări de mari dimensiuni.

Dincolo de aceste preocupări, încrederea în fuziuni şi achiziţii rămâne la un nivel ridicat, iar directorii executivi nu se aşteaptă la riscuri sistemice majore – fapt evidenţiat de sentimentul pozitiv ce ţine de achiziţii şi de numărul de tranzacţii, care urmează să fie finalizate. „În acest context, în care consideră economia globală relativ stabilă, executivii trebuie să-şi genereze propriile oportunităţi într-un mediu economic aflat încă într-o prelungită perioadă de creştere modestă. Una dintre provocările-cheie pentru aceştia constă în menţinerea unui control strict al costurilor, simultan cu identificarea unor noi surse de venituri. Achiziţiile, la fel ca şi alianţele, sunt listate ca priorităţi pe agenda de creştere a corporaţiilor în viitorul apropiat", afirmă liderul Departamentului de Asistenţă în tranzacţii EY.

Anul **2015** a fost un an important pentru piața de fuziuni și achiziții, cu un volum total al tranzacțiilor anunțate, până acum, de peste 4.280 miliarde de dolari, potrivit celui mai recent raport Clifford Chance – Tendințe Globale în M&A.

Valoarea globală a tranzacțiilor a atins un nivel record, prefigurându-se drept cel mai important an din istoria acestei piețe. Acest rezultat istoric are la bază o serie de mega-tranzacții cu valori foarte mari, dar datele indică o scădere în volum în a doua jumătate a anului.

Reperele anului 2015, la nivel global *(conform Raportului Tendințelor Globale M&A, utilizând date furnizate de Thomson Reuters, ce sunt analizate de experții Clifford Chance, cu scopul de a identifica tendințe și a anticipa evoluția pieței M&A la nivel global),* sunt următoarele:

- Relocarea sediului central rămâne pe agenda M&A – Relocarea, în urma unor mega-tranzacții, cu precădere în domeniul medical și al bunurilor de consum, rămâne o parte importantă din peisajul M&A. Companiile americane caută să-și diminueze expunerea fiscală din Statele Unite prin mutarea sediului societății generate prin fuziune în jurisdicția cu un nivel mai scăzut al fiscalității. În contextul ciclului electoral actual, este puțin probabil să asistăm la acțiuni legislative menite să limiteze beneficiile fiscale aferente acestor mișcări.
- Dinamism accentuat în TMT și-n industria medicală – Industriile TMT (Tehnologie, Media și Telecomunicații) au înregistrat, până în acest moment, tranzacții în valoare de 855,9 miliarde de dolari, pe fondul consolidării segmentului de operatori de telefonie mobilă, precum și al convergenței pieței. La rândul său, industria serviciilor medicale înregistrează performanțe foarte bune, pe măsură ce marile companii din industria farmaceutică, în frunte cu cele din Statele Unite, caută să își extindă

aria de acoperire şi să obţină acces la produse noi; ele manifestă, astfel, un apetit crescut pentru achiziţii, beneficiind şi de costuri scăzute de finanţare.

- Activitate M&A, semnificativă în regiunea Asia-Pacific – În pofida îngrijorării generalizate privind încetinirea creşterii din China, activitatea M&A din Asia-Pacific a crescut cu 62%, faţă de anul anterior. Această evoluţie a fost stimulată, cu predilecţie, de o creştere cu 65% a tranzacţiilor intra-regionale, pe măsură ce companiile chineze continuă ofensiva de extindere regională şi globală, iar investiţiile japoneze susţin activitatea în regiune. Un alt element important, remarcat la nivelul tranzacţiilor intra-regionale, este restructurarea conglomeratelor.

Până în prezent, tranzacţiile din America de Nord au acoperit peste jumătate din activitatea globală de M&A (după valoarea tranzacţiilor). Pe acest continent, volumul a urcat cu 58% de la an la an, atingând, până în acest moment al anului, 2.200 miliarde de dolari. Criza financiară a inhibat până acum companiile americane în ceea ce priveşte realizarea unor tranzacţii de mare amploare, însă, în acest moment, lipsa de acţiune este percepută ca fiind mai riscantă decât decizia de a profita de oportunităţile ce apar. Condiţiile financiare favorabile, precum şi excesul de lichiditate ce nu poate fi repatriat fără evitarea unor consecinţe fiscale nefavorabile, vin să susţină acest val de mega-fuziuni şi achiziţii realizate de companiile americane, atât pe teritoriul Statelor Unite, cât şi peste hotare, cu precădere în Europa. Guy Norman, coordonatorul global al practicii corporate din cadrul Clifford Chance, spunea: „Asistăm la concretizarea mai multor tranzacţii M&A majore, unele dintre ele fiind analizate de ceva timp. Acum că majoritatea companiilor au acumulat rezerve de lichidităţi, iar condiţiile aferente finanţărilor de achiziţii sunt favorabile, aceste tranzacţii ajung la final. Însă elanul se manifestă mai ales în Statele Unite, fluxul tranzacţiilor din Europa fiind – cu câteva excepţii notabile – mai scăzut. Anticipăm ca, în viitor, să se înregistreze nivele la fel de ridicate ale valorilor M&A pe plan global, precum şi o activitate intra-regională intensă în Asia. Pe de altă parte, escaladarea tensiunilor politice globale, precum şi creşterea dobânzilor ar putea avea impact asupra pieţei, pe parcursul anului viitor”.

Concluzii: Creşterea puternică a pieţelor locale a reflectat şi evoluţia la nivel internaţional, activitatea globală de fuziuni şi achiziţii, depăşind, în 2015, recordul istoric anterior, stabilit în 2007. La nivel internaţional, în topul celor mai dinamice sectoare, s-au aflat energia, sectorul medical şi farmaceutic şi sectorul bunurilor de larg consum. Ultimii doi ani au fost foarte buni pentru activitatea de fuziuni şi achiziţii la nivel global, pe fondul menţinerii ratelor dobânzilor la niveluri extrem de scăzute. Se estimează că, anul acesta, ţările cu economiile dezvoltate vor înregistra cea mai ridicată rată de creştere a PIB-ului de după 2010, iar acest lucru se va reflecta fără îndoială şi asupra nivelului pieţei de fuziuni si achiziţii. În viitor, se preconizează ca investitorii să caute randamente tot mai ridicate, urmărind din ce în ce mai mult, oportunităţile din pieţele emergente stabile – cum sunt economiile est-europene.

Bibliografie:

1. Raportul anual a CNPF, 2015.
2. DOBRE E., *Fuziuni şi achiziţii de întreprinderi* // Tribuna Economică nr. 16, 2006.
3. VANCEA M., *Fuziunile şi achiziţiile – modalităţi de creştere şi dezvoltare a întreprinderilor. Particularităţi europene şi naţionale* // Oradea, 2011.
4. www.imcstlouis.org.
5. http://www.ziare.com/articole/piata+fuziuni+achizitii.
6. http://www.wall-street.ro/tag/fuziuni-si-achizitii.html.
7. http://www.economiczoom.ro/

UNELE IMPEDIMENTE ÎN PARTICIPAREA POPULAŢIEI ÎN PROCESUL INVESTIŢIONAL

Lect. sup. univ. Aurelia MARIANCIUC, ASEM
marianciucaurelia@gmail.com

The most important personal finance management are setting goals and follow a monthly budget and only then we can talk about how to keep their savings and invest. It is difficult to assess what, how, when and where to place their savings those who did so in the current crisis conditions, save that are most accessible and timely investments. But the uninitiated may employ experts to advise heritage to analyze variants placement economies and make recommendations to the needs and desires of investors.

JEL Classification: G 12, G22, G 18, G35

Introducere

Procesul construirii unei economii de piață democratice, în Republica Moldova, durează de ceva timp, dar, totuși, se pare că nu a fost îndeajuns, pentru ca moldovenii să se deprindă cu regulile şi principiile plasării eficiente a economiilor bănești.

Dacă, la această perpetuă tranziție, mai adăugăm şi lipsa, temeinic motivată, a unei culturi sau educații investiționale, putem obține un răspuns referitor la modul în care au fost posibile marile păcăleli naționale. Partea cea mai importantă, în gestiunea finanţelor personale, o constituie stabilirea obiectivelor şi urmărirea unui buget lunar şi, de-abia după aceea, putem vorbi despre cum păstrăm economiile şi în ce le investim.

Atunci când facem referință la economii şi investiţii, trebuie de precizat că a face economii este doar primul aspect pozitiv, dar dacă păstrăm banii în casă sau în contul curent, încă nu am făcut tot ce e necesar, mai trebuie și să investim banii, adică să îi plasăm astfel, încât să ne aducă beneficii viitoare.

Pentru ca economiile să se transforme în investiţii, ele trebuie folosite, adică financiar – plasate. Însă trebuie să fie bine plasate pentru a aduce câştig, pentru că alternativa este să avem investiţii care ne costă bani.

„Cele mai sigure plasamente sunt titlurile de stat, care au un risc egal cu cel de țară. Practic, posibilitatea de a pierde banii investiți este ca şi inexistentă, însă şi randamentele obținute sunt, de regulă, mai scăzute. Un avantaj suplimentar pe care îl oferă aceste plasamente este acela că dobânzile nu sunt impozitate.

Pe locul doi, din punct de vedere al riscului asumat, se plasează depozitele bancare şi conturile de economii. Riscul este şi în acest caz foarte scăzut, deoarece aceste produse sunt incluse în sfera de cuprindere a Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar."[31]

În cazul în care „banca dă faliment, deponentul îşi recuperează integral banii. Suma garantată de Fond este de până la 100.000 euro pe deponent şi se aplică pentru toate depozitele constituite de o persoana la o singură bancă. În cazul în care un client are sume mai mari de acest prag sub formă de depozite şi dorește să-şi acopere integral riscul de a pierde banii, poate face acest lucru prin plasarea la mai multe bănci a unor sume de până la 100.000 euro.

În ierarhia riscurilor, după plasamentele bancare, urmează fondurile mutuale. În acest caz, însă, nu există nicio garanție expresă cu privire la sumele investite, astfel că există riscul de a pierde o parte din banii plasați."[32]

Singura „garanție" o reprezintă managementul şi politica de investiții ale fondului. Unele investesc preponderent în plasamente monetare (cum sunt titlurile de stat şi depozitele) şi au prin urmare un risc mai mic. În schimb, altele sunt orientate mai mult spre plasamentele în acțiuni şi au riscuri semnificativ mai mari. Pe de altă parte, însă, riscurile mai mari asumate pot aduce câştiguri mai însemnate.

Modul în care trebuie investiți banii disponibili depinde atât de apetitul de risc al fiecăruia, cât şi obiectivul pentru care se economisește.

În cazul în care obiectivul este unul pe termen mai scurt, cum ar fi acumularea de fonduri pentru vacanță sau pentru a cumpăra o mașină, atunci, se recomandă plasamentele cu riscuri scăzute, cum sunt depozitele bancare. În schimb, pentru obiective pe termen lung, cum ar fi asigurarea de fonduri pentru pensie sau pentru educația copiilor, atunci, se poate lua în calcul diversificarea investițiilor, prin efectuarea unor plasamente mai riscante.

Înclinația spre economisire este una dintre formele raționale de manifestare a comportamentului uman, ca de altfel şi căutarea celei mai bune modalități de valorificare rezultate în urma acestui proces.

Motivele care-l determină pe individ să economisească o parte din venitul său, sunt numeroase şi variate. Fenomenul în sine este de ordin psihologic şi, întotdeauna, determinările sunt multe:

- teama faţă de un viitor incert;
- preocuparea pentru a putea rezolva evenimente prevăzute sau neprevăzute;
- dorința de a-şi apropia bunuri de valori ridicate la care, în mod obișnuit, pe baza disponibilităților curente nu ar avea acces;
- intenția de a-şi spori veniturile prin transformarea economiilor în capital.

Procesul de economisire este influențat, de asemenea, şi de către o serie de factori obiectivi şi subiectivi.

Din prima categorie, fac parte factorii de natură economică, a căror influenţă este determinată de existenţa relațiilor bănești şi a procesului de reproducție socială, precum:

- nivelul şi ritmul de dezvoltare a economiei naționale, evoluția venitului național;
- creșterea veniturilor bănești ale populației pe locuitor;

[31]SPENCER, Claire. Articol din revista electronică www.financierworldwide.com. Disponibil:http://www.financierworldwide.com/article.php?id=6101

[32] VERBONCU, Ion. *Modelarea activităţilor companie*. Disponibil: http://asecib.ase.ro/Nica/MO/Cap6.pdf

- nivelul consumului social, modificările care intervin în structura consumului populației şi în orientarea cererii acesteia;
- nivelul preţurilor cu amănuntul al mărfurilor şi tarifelor serviciilor;
- garantarea plasamentelor şi avantajele oferite populației pentru plasarea economiilor.

Factorii subiectivi influențează procesul de economisire şi acțiunile de plasare mai mult indirect. Dintre aceştia, enumerăm:

a) factori instituționali – care se referă la organizarea şi funcționarea sistemului bănesc, la existenta instituțiilor financiare şi bancare în teritoriu.
b) factori organizatorici – care se referă la organizarea şi rețeaua de distribuție a acestor instituții, repartizarea acestora pe teritoriul țării, amplasarea lor în locurile cele mai frecventate, stabilirea unui orar de lucru corelat cu timpul liber al populației etc.
c) factori psihologici – obișnuința şi tradițiile populației în privința economisirii, necesitatea constituirii unor anumite rezerve, în strânsă legătură cu politica economică, socială, financiară si monetară a statului.

De asemenea, în cadrul acestei categorii de factori, putem include: secretul operațiunilor şi calitatea societăților, care colectează economiile populației, păstrează şi restituie aceste resurse; diversificarea instrumentelor de economisire; introducerea unor noi forme, atractive şi stimulative de economisire.

Este greu de apreciat cât, cum, când şi unde să-şi plaseze economiile cei care au reuşit, totuşi, în actualele condiții de criză, să economisească, care sunt cele mai accesibile şi mai oportune plasamente. Cei neavizați pot, însă, recurge la experți în consilierea patrimonială, care să analizeze variantele de plasare a economiilor şi să facă recomandări în funcție de nevoile şi dorințele investitorilor.

Înainte de a opta pentru un plasament sau altul, atât consilierul în administrarea patrimoniului, cât şi acei investitori, care aleg să-şi gestioneze individual averea, este indicat să țină cont de câteva reguli şi principii de bază, care trebuie respectate la efectuarea plasamentelor de capital.

1) evaluarea riscului

Regula de bază, de care trebuie să se țină seama, este că profitabilitatea investiției este direct proporțională cu gradul de risc. Altfel spus, cu cât câştigul promis sau estimat este mai mare, cu atât riscul de a pierde banii creşte.

Plasamentele cu risc zero aduc cele mai mici câştiguri, dar şi cele mai sigure. Acestea pot fi: depozitele bancare în limita sumei garantate de către stat, plasamentele imobiliare făcute în clădiri solide şi bine situate, investițiile în obligațiuni sau titluri de stat.

Plasamentele cu risc scăzut sunt cele cu o stabilitate medie, cum sunt, de regulă, depozitele bancare (peste limita sumei garantate de către stat) şi plasamentele în valută.

Plasamentele cu risc mediu sunt considerate, de obicei, cele în aur, în timp ce plasamentele cu risc mare sunt cele în valori mobiliare, altele decât obligațiunile de stat şi cele în fondurile de investiții. Cu mențiunea că, în cazul celor din urmă, în funcție de plasamentele pe care le fac societățile ce administrează fondurile, acestea, în cadrul gradului de risc general ridicat, pot fi de risc mare, mediu sau scăzut.

2) stabilirea duratei plasamentelor

„Este foarte important să fixăm clar când anume dorim să culegem roadele plasamentelor efectuate, deoarece acest criteriu îl completează pe cel al gradului de risc, în opțiunea de plasament pe care o facem. Spre exemplu, pentru perioade scurte, pot fi alese depozitele bancare, pentru perioade medii, fondurile de investiții, iar pentru perioade lungi, investițiile imobiliare.

3) diversificarea plasamentelor

Indiferent de gradul de risc al plasamentelor alese, riscul total se diminuează proporțional cu gradul de diversificare a investiției. Celebra frază „Nu trebuie să punem toate ouăle în același coş” exprimă poetic, dar foarte clar, această cerință.

Astfel, „nu este indicată realizarea unui plasament unic, ci o dispersare a resurselor între diferitele opțiuni de investiție şi implicit o dispersie a riscurilor, prin constituirea unui portofoliu.

Diversificarea trebuie făcută atât între diferitele categorii de plasamente (imobiliare, financiar-bancare etc.), cât şi în cadrul aceleiaşi investiții. Astfel, nu este recomandabilă depunerea tuturor banilor la aceeaşi bancă, dacă aceştia depăşesc suma garantată de către stat, este bine să fie împărțiți între mai multe bănci, pe cât posibil în limita plafonului maxim garantat. De asemenea, nu este indicat să investim într-un singur fond mutual, ci banii destinați acestei forme de economisire colectivă să fie plasați în cel puțin 2-3 fonduri de investiții, caracterizate inclusiv prin grade de risc diferite, date de structură plasamentelor efectuate.

În cazul acțiunilor, riscul unui portofoliu depinde, în primă instanță, de numărul de titluri componente. Bineînțeles că numărul de valori incluse într-un portofoliu nu reprezintă unica măsura a diversificării acestuia. Un portofoliu a cărui valoare este egal împărțită între 10 titluri va fi a priori mai bine diversificat, decât un portofoliu, unde 90% din sumă este investită într-o valoare, iar restul va fi repartizată către celelalte 9 titluri. Pe de altă parte, unele titluri au un risc specific mai mic decât altele. Este evident că un portofoliu compus din acțiuni reprezentând societăţi recunoscute şi importante va fi mai puțin riscant decât un portofoliu de talie similară care grupează mici societăţi de cotă inferioară. De asemenea, un portofoliu diversificat este mai puțin riscant decât unul în care acțiunile aparțin aceluiaşi sector.

4) menținerea negociabilității şi mobilității plasamentului

Plasamentele nu trebuie să fie doar sigure, ci şi uşor negociabile. Chiar dacă la cumpărare se preconizează obținerea unui venit substanțial, este mai prudent să se ţină seama de faptul că poate apărea situația unei achiziții importante, care să facă necesare toate fondurile disponibile.

În general, colecțiile, bijuteriile, bunurile imobiliare nu se revând cu uşurință. Este nevoie de timp pentru a fi vândute şi, în cazul unei tranzacții rapide, trebuie făcute concesii asupra preţului.

În ceea ce priveşte mobilitatea plasamentului, aceasta presupune adaptarea la o situație care evoluează. Din când în când, trebuie reexaminată situația plasamentului. Poate s-a făcut o greşeală inițial şi este nevoie de o corecție. Acest lucru se întâmplă frecvent şi trebuie doar recunoscut. În loc de a aştepta miracole, care, de obicei, nu se mai produc, este mai bine să reparăm greşeala comisă atâta timp cât nu este prea târziu.

O soluție ar fi aceea care presupune ca, profitând de scăderea excesivă a unor valori, să acționăm în contracurentul unui fenomen ciclic, determinat de fluctuații conjuncturale sau de o simplă modă. Plasamentele contracurent necesită multă răbdare şi convingerea că va urma o perioadă în care tendința dominantă va fi de sens contrar faţă de momentul cumpărării pentru a se putea obține un câştig. Totuşi, trebuie evitată ideea ca, în mod obligatoriu, orice curs în scădere va creşte din nou. Atunci când se face o achiziție, conform acestui principiu, trebuie examinată critic situația şi făcute aprecieri pertinente ale şanselor de redresare. O firmă ale cărei acțiuni scad poate foarte bine să fie în stare de faliment.

5) etapizarea acțiunii de plasare

Obținerea unei securităţi absolute prin plasamente este imposibilă. Evenimentele nedorite sau prevăzute se produc numai cu un grad anume de probabilitate. Pentru investitor, aceasta înseamnă a acționa în etape, având în vedere mereu posibilitatea ca evenimentele să ia o altă întorsătură.

Dacă se dispune de o sumă considerabilă de plasat, este preferabilă o eşalonare în timp a achizițiilor, pentru a preveni efectele nedorite ale unor fluctuații importante şi conjuncturale ale preţurilor.

La vânzare, este recomandabil să se acționeze în acelaşi mod, etapizat, pentru a preveni căderea preţurilor în cazul unei vânzări masive.

6) informarea în permanenţă, din surse multiple

Nu trebuie acționat pe baza unor zvonuri. Dacă un fond mutual promite creşteri foarte mari ale valorii titlurilor de participare, trebuie de informat cu privire la structura plasamentelor acestuia. Trebuie de investit în acțiuni, numai după o analiză prealabilă a evoluției şi perspectivelor acestora, precum şi a situației societăţii emitente. Nu plasați banii neapărat în depozite la băncile care oferă cele mai mari dobânzi de pe piaţă, trebuie făcută diferența între băncile comerciale şi cooperativele de credit etc.

Trebuie urmărit ce se întâmplă cu investițiile făcute. Există atât în ziare, cât şi pe internet informații privind cursurile acțiunilor, valoarea la zi a unităţilor de investiție la fonduri ş.a. Se cere de calculat, în mod regulat, câştigul (sau pierderea) adus de investiția respectivă şi de comparat cu rata dobânzii, rata inflației, evoluția cursului de schimb, pentru a vedea dacă acea investiție se mai justifică în continuare.

Şi nu în ultimul rând, de dovedit flexibilitatea şi capacitatea de adaptare la condițiile pieței. Strategia cea mai buna este cea de fixare dinainte a unor limite maxime ale pierderilor ce pot fi acceptate (de ex., 30%), limite după care, automat, structura portofoliului respectiv va fi schimbată.

Concluzie

Atragerea mijloacelor populaţiei în procesul investiţional în Republica Moldova se confruntă cu o mulţime de probleme. Soluţia ar fi următoarele recomandări: şi anume recomandări privind atragerea economiilor acumulate peste hotare în circuitul economic moldovenesc:

- Votul online, pentru a menține legăturile dintre diaspora și țară;
- Recunoaşterea calificărilor formale şi neformale ale emigranților pentru a facilita reintegrarea socială a acestora prin valorificarea mai bună a calificărilor lor pe piața muncii;
- Extinderea sistemelor de transfer rapid al banilor la nivelul asociațiilor de economii și împrumut;
- Dezvoltarea aplicațiilor pentru efectuarea transferurilor rapide prin intermediul telefoanelor mobile;

- Oferirea opțiunilor de deschidere a conturilor de depozit suplinite din veniturile remise de peste hotare prin canale formale;
- Emiterea de obligațiuni în țările în care există o prezență importantă a emigranților (Italia și Rusia);
- Acordarea de credite bancare în baza depozitelor suplinite anterior de către emigrant;
- Informarea emigranților despre oportunitățile de afaceri, care există în Republica Moldova și despre succesele realizate de alți emigranți, care au revenit acasă și,
- Promovarea utilizării vaste a instrumentelor electronice de plată.

Am putea spune că economiile individuale şi ale companiilor reprezintă „tratamentul" economic strict necesar de valorificat. El poate fi valorificat prin crearea unui sistem de încredere în sistemul financiar şi prin investiţii care să nu fie dublate de tipăriri de bani şi mecanisme financiare artificiale, ci reale, ale cererii şi ofertei şi lăsând preţurile să evolueze datorită acestui mecanism şi al pieţei libere, fără intervenţia infractorilor financiari.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015**,** Nr. 73 din 12.04.2015. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* Nr. 102-104 art Nr : 174 Data intrării în vigoare : 12.04.2015
2. Legea Republicii Moldova cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător nr. 81-XV din 18.04.2004. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 64-66 din 23.04.2004
3. POPESCU, Ion; BÂRSA-PIPU, Nicolae; *Managementul riscului-concepte, metode, aplicații.* Brașov: Editura Universității Transilvania, 2003. ISNB:9736351807
4. SPENCER, Claire. Articol din revista electronică www.financierworldwide.com. Disponibil:http://www.financierworldwide.com/article.php?id=6101

ANALYSIS OF THE CAPITALIZATION OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF PRIVATE PENSION FUNDS ON THE INTERNATIONAL PLAN FOR APPLYING THE BEST PRACTICES TO THE PRIVATE PENSION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Drd. Ninel BOTEZATU, AESM
nelly.botezatu@gmail.com

In the Republic of Moldova, non-state pension funds do not have any activity since their creation. The investment opportunities for the capitalization of their investment potential are too few to contribute to the development of the system. The interaction between local regulation authorities and private pension sector is minimal. Thus, international practices come to be a good example to be taken for the development of local non-state pension funds.

Key words: *pensions, non-state pension funds, investment potential, social insurance legal frame, social insurance pillars; investment portfolio of non-state pension funds*

JEL code: **J 32, G 23**

In the entire world, pension systems had passed various stages of development. In some countries, due to lack of experience and other factors, the process might have taken quite a long period of time, while in others the development has been emerging. The fast development could have been triggered by various circumstances: favorable economic conditions and / or good application of other countries' experiences. In the Republic of Moldova, the private pension system, practically, does not exist, as the three non-state pension funds registered by the National Commission for Financial Markets do not have any activity since their registration.

Most countries of the world have a multi-pillar social security system, and a good part of them are success stories, the practices of capitalization of non-state pension funds' investment potential of which can be considered in the case of the Republic of Moldova.

Pension system in Poland is composed of three pillars, The first pillar Government pension (ZUS) collects contributions paid from the employees' taxable income. The burden is divided equally between the employers and employees. If the total pension, at reach of the retirement age, for those who contributed at least the minimum required amount of time, does not amount to guaranteed minimum pension, the difference is paid from the public funds. As well, Polish employees are subject to mandatory individual accounts, which form the second pillar. The contributions are fully paid by the employees, and are transferred to open pension

funds (OPF). The second pillar of the pension system of Poland was founded back in the '90s, and, besides its primary social goal, it was one of the most important means that helped in the development of the Polish capital market. OPFs can be founded and managed by pension fund societies, under the permission of the Insurance and Pension Funds Supervisory Commission. Each pension fund society can run two pension funds: one with an investment portfolio with a higher share of equity investments, and the other one being more conservative. OPFs can invest up to 40% of their funds into equities traded on the stock exchange, up to 40% into mortgage, municipal or corporate bonds; up to 10% – into equities traded on the non-regulated market; up to 10% – into certificates issued by close-end investment funds and up to 15% – into those issued by open-end investment funds; up to 20% can be invested into bank deposits or securities, while foreign investment have been limited to only 5% and no funds can be invested into real estate. Since their development, things have changed considerably. The financial crisis has also had an impact on the system, and since, the contributions to the second pillar of the pension system have been considerably reduced. During 2014-2015[33], the second pillar reserves were to be redistributed between the first and the third pillars. The funds transferred to the first pillar were supposed to cover the deficit of the ZUS.

The third pillar is given by voluntary contributions which have limited tax incentives, and which can be paid by the employer, but are exempt from social security levies up to 7% and should not exceed the value that amounts to 7% of the employee's wage. The employee can also pay an additional contribution. The investments of private pension funds into equities, certificates of investment funds or bank deposits are not limited, while the share of mortgage, municipal or corporate bonds must not exceed 10% of the portfolio, and the funds cannot be invested into real estate. Other reforms are to be implemented, which regard the creation of workplace savings system, to which contributions will be paid by both employers and employees.

The pension system of the Netherlands is composed of public pensions and occupational pensions. The first pillar is given by the PAYG system. The occupational pension schemes are mostly defined benefit schemes. One of the interesting aspects of the local pension funds' investments, is that part of the portfolio is usually invested conservatively, and regards investments within the country, and another part of it is invested at a higher risk and, respectively, a higher return, mostly being placed abroad.

Similarly can be viewed the investments of Canadian pension funds. First of all, Canada has a three tier pension system. The first tier is financed from the Government tax revenues. The second tier is given by the Canada Pension Plan, a contributory social insurance program, contributions to which are mandatory. The third tier is given by voluntary pension savings. The Healthcare of Ontario Pension Plan, as an example of a multi-employer defined benefit plan providing pensions to community, structures its investment portfolio into two broad categories, in the following way:

- Liability hedge portfolio, a more conservative part of the portfolio which generates baseline returns and implies low financial risks, may contain Government bonds, real return securities, interest rate swaps and real estate;
- Return seeking portfolio, implying higher returns and higher financial risks, may contain public and private equities, corporate debt or bonds and may apply hybrid investment strategies.

The pension system of Romania is also composed of three pillars. The first one is based on the PAYG principle. The second pillar pension funds are activating under the rules set by the Law on privately managed pension funds, according to which the second pillar pension is mandatory for people who have not yet reached the age of 35; and are voluntary for people who have not yet reached the age of 45, and who are already insured and pay contributions to the state pension system. In 2016, the contributions to second pillar pension funds must equal 5,1% of the employees' wage.

The privately managed pension funds' assets can be invested in money market instruments authorized for trading in Romania (up to 20% of assets); government securities issued by the Ministry of Economy and Ministry of Finance of Romania or other EU countries (up to 70%); bonds and other securities issued by local authorities of public administration from Romania and other EU or European Economic Area (EEA) countries (up to 30%); securities traded on regulated markets from Romania and other EU or EEA countries (up to 50%); Government securities and other types of securities issued by countries besides the ones mentioned above (up to 15%); bonds and other securities traded on regulated market from countries other than Romania and EU or EEA countries (up to 10%); bonds and other securities that are traded on foreign authorized stock exchanges and that meet rating requirements (up to 5%); stock issued by Undertakings for the collective investment (UCITS) from Romania or other countries (up to 5%).

[33] Retirement Income Journal. Poland's Experiment With Private Pension Funds Nears End (online). Available: http://retirementincomejournal.com/issue/july-8-2016/article/polands-experiment-with-private-pension-funds-nears-end (retrieved on 15.09.2016)

The third pillar pension funds in Romania are regulated by the Law on voluntary pensions, according to which contributions' payments to the fund are voluntary, can be divided between the employer and the employee, are calculated from the employee's gross revenue, and are tax deductible to up to the equivalent in RON of 200 Euro. The investment domains restrictions of the third pillar pension funds are similar to those of the second pillar.

Russia has a slightly different pension system. In its current form, Russian citizens bear the responsibility for the formation of their future pension on their own, as they are the ones to decide who to entrust to their pension savings: non-state pension fund, state managed company or privately managed company. According to the legal frame, people who are born in 1967 and younger and who are registered in the obligatory pension insurance system, in 2015 got the possibility to choose between forming just the social insurance pension (22%) or both the social insurance and cumulative pension (16% and 6%, respectively).

The investment portfolio of a non-state pension fund in Russia can be generally structured as follows: the total of deposits within a lending institution and securities issued by that same institution should not exceed 25% of the fund's investment portfolio; the total amount of securities issued by affiliated institutions of the pension fund, including the manager of the investment fund and depository institutions, should not exceed 10% of the portfolio; the total of deposits within lending institutions affiliated to the pension fund or to the manager of the pension fund should not exceed 20% of the portfolio; the total amount of bonds issued by one issuing institution should not exceed 40% of the portfolio, with the exception of Government securities. The total amount of foreign securities in the investment portfolio of a non-state pension fund should not exceed 20% of the portfolio.

In Bulgaria, the three pillar pension system was established and consolidated since the beginning of the current century. The first pillar is given by the PAYG system. The second pillar, according to types of pension funds, is divided into two categories: occupational pension funds (targeted at the employees working in hazardous conditions), and universal pension funds (targeted at self-employed and employees with any category of job). Participation to universal pension funds is mandatory to all citizens born after the 1st of January 1960. Universal pension funds are fully funded defined contribution (DC) schemes. According to the legal frame, pension funds can generally invest in; securities issued or guaranteed by the Government, liabilities which constitute Government or sovereign debt (mostly, up to 5%); shares issued in order to increase equity by special purpose entities (up to 5%); securities issued by Bulgarian municipalities (up to 15%); securities issued by UCITS and other securities traded on regulated markets (up to 15%); deposits in banks authorized to perform activity in Bulgaria (up to 25%); bonds, issued or guaranteed by banks with more than 50% Government equity share from Bulgaria or other EU member state in order to finance infrastructure or investment projects (up to 10%); corporate bonds and other securities authorized to be traded on regulated markets from Bulgaria or other EU member states (up to 25%), and other securities according to the legal frame in force. Recent changes allow Bulgarian non-state pension funds to invest up to 20% of their assets in a currency other than Lev and Euro, up to 20% - in equities, OECD member states, up to 25% in corporate bonds, and investment into EU member states' Government bonds are now unlimited; assets of non-state pension funds can not be invested in derivatives with the exception of hedging purposes, and for each derivative there should be a proof that it hedges a certain real instrument.[34] The third pillar pension funds are given by voluntary pension funds. Here, voluntary personal schemes are, as well, fully funded DC schemes with individual accounts.

However, despite the positive changes, the investment potential of the second pillar non-state pension funds is threatened by the fact, that people who get employed after the 1st of January 2015, are obliged to choose between two options: paying social insurance contributions to the PAYG system, or to the universal pension funds. If the right to choose in not exercised within the first year of employment, the person automatically becomes a payer to the PAYG system. In either case – making a choice or becoming automatically a payer to the PAYG system – the repartition is irreversible for the rest of the contributor's life. This is considered[35] to be of a great harm to second pillar funds' investment potential, as well as to the entire social security system of Bulgaria, due to population ageing and eventual incapacity of the PAYG system to face the payments that will have to be made.

According to the OECD report Pension Markets in Focus 2015[36] – which regards pension funds in OECD and several selected non-OECD countries - states, that pension funds (in the analyzed countries) mainly invest in traditional asset classes, as follows;

[34] Investment and Pensions Europe. Bulgaria's new pensions landscape: looking over the horizon (online). Available; https://www.ipe.com/bulgarias-new-pensions-landscape-looking-over-the-horizon/25176.fullarticle (retrieved on 11.09.2016)

[35] European Pensions. PensionsEurope expresses concern over "worrying developments" to Bulgarian pensions (online). Available; http://www.europeanpensions.net/ep/PensionsEurope-expresses-concern-over-worrying-developments-to-Bulgarian-pensions.php (retrieved on 11.09.2016)

[36] OECD. Pension Markets in Focus, 2015 (online). Available; http://www.oecd.org/pensions/private-pensions/pensionmarketsinfocus.htm (retrieved on 15.09.2016)

- In OECD countries: 23,8% of pension funds' portfolios were invested in equities, 51,3% in bills and bonds, and 9,6% in cash and deposits; on average – 84,7%;
- In reporting non-OECD selected countries, on average the same asset classes amounted to 89,6%.

Investing accordingly, the assets of private pension funds gain importance as being compared to national GDPs. Thus, in certain countries (for ex., Netherlands, Iceland, Switzerland and Australia), the total assets managed by pension funds exceed 100% of that country's GDP.

According to the legal frame in force of the Republic of Moldova, the non-state pension funds can invest their assets as follows: money market instruments, including deposits at banks authorized by the National Bank of Moldova that have an equity capital of at least the equivalent in moldovan lei of 5 million USD; securities issued by the Government of the Republic of Moldova and foreign Governments; securities issued by indexed funds with high international rating; securities registered by the National Commision for Financial Markets and listed on the national stock exchange (up to 50% of the fund's assets); other investment domains considered and regulated by the National Commission for Financial Markets of the Republic of Moldova (up to 15%). The assets of non-state pension funds can not be invested in securities which are not listed and traded on regulated stock exchanges, in real estate or in entities affiliated to the non-state pension fund. Taking an overall view, can be concluded that, as Government securities issued in the Republic of Moldova generate low returns, equities almost do not generate returns, there are no derivatives on the domestic market, and investments abroad are limited, the non-state pension funds from the Republic of Moldova do not have the possibility to invest so that they obtain at least minimum returns on their assets.

In order to capitalize the investment potential of the non-state pension funds of the Republic of Moldova, international practices should be considered. The latest tendencies on the international plan for pension funds are "search for yield". This implies switching investments from less risky to higher risk assets (and higher returns, respectively) like bills and bonds replacement with equities, prevalence of rather non-traditional assets in funds' portfolios, and increase in foreign investments, especially investments into securities of countries with emerging economies.

Another aspect to be taken into consideration is that, besides compromising and keeping the legal frames regarding investment portfolios of non-state pension funds in touch with current economic tendencies, Governments (for example, in Canada) issue securities which bear low risk, and still can generate returns to the funds: real return bonds, which are Government bonds with a rate of return adjusted to inflation.

The most important example to be taken into consideration on the international plan, is the collaboration between the Government and local pension system administrating authorities and the non-state pension funds. The goal on the international plan, followed by the Governments, is to ensure the wellbeing of the population, especially on the long-run. Considering the current economic conditions in the Republic of Moldova and future perspectives with regard to social insurance of the population, the local regulation institutions should concentrate expressly to the development of non-state pension funds' sector, and compromise and collaborate closely with the non-state pension funds, thus contributing to the welfare of the population on the long-run, as well as to the development of the local capital market and the economy as a whole.

Bibliography:

2. Law of the Republic of Moldova on non-state pension funds nr. 329-XIV from 25.03.1999. In: the Official Monitor of the Republic of Moldova nr. 87-89/423 from 12.08.1999
3. European Pensions. PensionsEurope expresses concern over "worrying developments" to Bulgarian pensions (online). Available: http://www.europeanpensions.net/ep/PensionsEurope-expresses-concern-over-worrying-developments-to-Bulgarian-pensions.php (retrieved on 11.09.2016)
4. Healthcare of Ontario Pension Plan. Investments (online). Available; http://hoopp.com/Investments/ (retrieved on 29.08.2016)
5. Investment and Pensions Europe. Bulgaria's new pensions landscape: looking over the horizon (online). Available; https://www.ipe.com/bulgarias-new-pensions-landscape-looking-over-the-horizon/25176. fullarticle (retrieved on 11.09.2016)
6. Ministry of Labor, Family, Social Protection and Elderly. Despre sistemul de pensii România (online). Available: –http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/protectie_sociala/pensii/2016_Despre_sistemul_de_pensii_Romania.pdf (retrieved on 23.09.2016)
7. OECD. Pension Markets in Focus, 2015 (online). Available; http://www.oecd.org/pensions/private-pensions/pensionmarketsinfocus.htm (retrieved on 15.09.2016)

8. Retirement Income Journal. Poland's Experiment With Private Pension Funds Nears End (online). Available: http://retirementincomejournal.com/issue/july-8-2016/article/polands-experiment-with-private-pension-funds-nears-end (retrieved on 15.09.2016)

ASPECTE LEGALE DE REGLEMENTARE A ACTIVITĂŢII INVESTIŢIONALE ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Drd. Ana LITOCENCO, ASEM
analitocenco@yahoo.com

The investment activity is an esential element in the economy of every country because it engages important financial, human resources that contributes at the economic and social development. From this reason it is important to set specific rules and the right framework that will regulate this domain. Taking into account that the European Union countries are one of the most developed countries in the world and have a great experience including in the investment field, it is considered relevant to analyze their framework related to the investment activity, especially when the Republic of Moldova tends to implement the European Union's directives.

Cuvinte-cheie: *activitate investiţională, cadru de reglementare, investiţii străine directe, politică investiţională, tratat investiţional bilateral.*

Clasificaţia JEL: G11, G15, G18

Activitatea investiţională este parte componentă a politicii comerciale comune a Uniunii Europene, motiv pentru care Comisia Europeană a elaborat reglementări şi acte normative aferente investiţiilor. Astfel, Comisia Europeană şi-a expus poziţia şi punctul de vedere privind viitoarele politici investiţionale ale Uniunii Europene prin intermediul **unui Comunicat „Spre o politică investiţională internaţională comprehensivă la nivel european"** (Towards a comprehensive European international investment policy), elaborat în anul 2010. Documentul respectiv dezvoltă obiectivele prestabilite în Strategia „Europa 2020" şi tinde spre dezvoltarea şi îmbunătăţirea creşterii economice.

Documentul menţionat conţine prevederi aferente termenului de investiţii străine directe (ISD), care reprezintă, în mare parte, orice investiţii străine care permit stabilirea unor legături directe şi de durată cu o anumită entitate/ întreprindere, în cadrul căreia capitalul investit permite desfăşurarea unei activităţi economice.

Totodată, ISD-urile reprezintă o sursă importantă de creştere a productivităţii şi joacă un rol primordial în stabilirea şi organizarea relaţiilor de afaceri, precum şi în crearea locurilor de muncă atât la nivel naţional, cât şi internaţional. Prin intermediul ISD-urilor, entităţile comerciale oferă necesarul global de resurse, care este parte componentă a unei economii internaţionale moderne. De altfel, la etapa actuală, activitatea investiţională este interdependentă de activitatea comercială.

În acest context, deciziile de investiţii sunt determinate, în primul rând, de aspecte ce ţin de piaţă, adică câştigurile ce se aşteaptă a fi obţinute din investiţii. Cu toate acestea, deciziile investiţionale sunt profund afectate de mediul economic, politic şi juridic al fiecărei economii în parte. O politică comună în domeniul investiţiilor internaţionale nu este singurul factor determinant al intrărilor şi ieşirilor de ISD în cadrul unui stat, dar aceasta serveşte drept scop fundamental al asigurării investitorilor că aceştia sunt capabili să opereze şi să activeze într-o manieră deschisă, în mod corespunzător, într-un mediu de afaceri destul de reglementat, atât în interiorul, cât şi în afara hotarelor statului respectiv. În acest sens, orientarea spre atragerea investiţiilor ar trebui să continue să fie unul dintre principalele obiective ale politicilor prestabilite.

Anume, din considerentele expuse, conform Comunicatului menţionat, Uniunea Europeană (UE) îşi propune, în continuare, să fie un mediu deschis de investiţii, care să atragă investitorii străini şi contribuţiile acestora în economia europeană şi societate în general. În acelaşi timp, UE trebuie să se asigure că investitorii – rezidenţi ai statelor UE în străinătate se bucură de condiţii de concurenţă echitabile, care asigură condiţii uniforme şi optime de investiţii prin eliminarea treptată a restricţiilor aferente activităţii investiţionale.

Cea mai activă manifestare a politicii investiţionale a statelor UE, în ultimii 50 de ani, a fost reflectată prin numărul aşa-numitelor Tratate Investiţionale Bilaterale – TIB (Bilateral Investment Treaties), care au fost încheiate cu state terţe. Germania a fost primul stat care a încheiat un astfel de tratat în anul 1959 (cu Republica Pakistan), iar, ulterior, celelalte state membre UE, cu excepţia Irlandei, i-au urmat exemplul. În prezent, numărul TIB-urilor încheiate între toate statele lumii se cuantifică la 1 200 de unităţi, acestea acoperind diverse forme ale investiţiilor, iar circa jumătate din numărul total al TIB-urilor sunt tratate încheiate de către statele membre UE, acestea fiind în vigoare până în prezent [7].

Prin intermediul TIB-urilor, statele UE şi-au asigurat existenţa garanţiilor specifice, din partea statelor terţe, privind statutul investiţiilor şi al investitorilor – rezidenţi ai UE, cum ar fi: angajamentele ţărilor-gazdă privind atitudinea discriminatorie sau incorectă faţă de investitorii UE, diverse garanţii privind compensaţiile acordate în cazul exproprierilor etc. Acest tip de garanţii de protecţie a investiţiilor constituie un element esenţial în construirea şi câştigarea încrederii în sistemul legal şi de reglementare al statului partener, sistem menit să asigure un climat favorabil pentru luarea deciziilor investiţionale. Totodată, astfel de acorduri de protecţie a investiţiilor sunt considerate a fi o metodă eficientă de promovare şi atragere a investiţiilor, în special, în statele în care autorităţile şi instituţiile naţionale nu acordă suficiente garanţii pentru domeniul investiţional.

Cu toate acestea, nu toate statele UE au optat pentru încheierea TIB-urilor, şi nu toate TIB-urile prevăd şi oferă aceleaşi tipuri de garanţii, fapt ce a generat crearea unor condiţii inechitabile de investire pentru investitorii UE, care aleg să investească în ţările terţe.

O altă caracteristică a TIB-urilor o constituie faptul că acestea se referă la tratamentul „post-intrare" al investitorilor, fapt ce presupune că TIB-urile nu oferă angajamente obligatorii specifice cu privire la condiţiile de intrare pe piaţa statului dat. Treptat, UE a soluţionat problema dată prin acorduri multilaterale şi bilaterale la nivelul UE, care acoperă accesul pe piaţa de investiţii şi liberalizarea acestora. Prin urmare, a avut loc o îmbunătăţire a condiţiilor de acces pe piaţă pentru toţi investitorii din UE, în special, prin asigurarea tratamentului nediscriminatoriu al investitorilor, în momentul intrării acesteia pe piaţa investiţională a unei ţări terţe.

Existenţa şi funcţionarea TIB-urilor va permite UE mărirea şi protejarea spaţiului competitiv disponibil tuturor investitorilor din UE. Obiectivul pe termen lung al TIB-urilor rezidă în realizarea unei situaţii şi crearea unui climat investiţional, în care investitorii din UE şi din ţările terţe nu vor mai avea nevoie să se bazeze pe prevederile TIB-urilor încheiate de unul sau celălalt stat membru pentru asigurarea protecţiei investiţiilor sale.

Politica de investiţii este adesea completată de eforturile de promovare a investiţiilor de către statele membre UE şi de nivelurile subnaţionale de guvernare. Autorităţile se angajează, în mod competitiv, în promovarea şi perfecţionarea activă şi pasivă a investiţiilor care se efectuează înspre şi dinspre jurisdicţiile lor, la fel ca în domeniul comerţului sau promovarea exportului. Eforturile lor se bazează, de obicei, pe o varietate de instrumente, acestea variind de la stimulente pentru investiţii la sistemele de asistenţă şi de sprijin acordate investitorilor [2].

La fel ca în toate domeniile de elaborare a politicilor europene, ideea politicilor elaborate de către UE este obţinerea unor rezultate mai bune ca Uniune, decât rezultatele care ar fi putut fi obţinute de către statele membre în mod individual. Din acest considerent, acţiunile întreprinse de către UE, în acest domeniu, ar trebui să fie inspirate şi ghidate de cele mai bune standarde disponibile, astfel, încât să ofere condiţii echitabile de înaltă calitate tuturor investitorilor din UE.

Cu toate acestea, elaborarea unui anumit model sau cadru al acordurilor de investiţii, menit să funcţioneze absolut cu toate ţările terţe şi în orice condiţii, este un lucru imposibil dar şi nefezabil, motiv pentru care UE trebuie să ia în considerare fiecare context de negociere specific statului respectiv.

Astfel, atât interesele investitorilor rezidenţi UE, cât şi nivelul de dezvoltare al potenţialilor parteneri ar trebui să stea la baza standardelor aplicate de către UE la etapa negocierilor investiţionale. În acelaşi timp, un aspect ce necesită a fi luat în considerare este şi natura acordurilor existente până la momentul actual. Astfel, cu toate că TIB-urile care au fost negociate şi încheiate recent au, în mare măsură, o structură şi un conţinut similar, acestea prezintă unele variaţii.

În acest context, Comisia Europeană a elaborat şi a prezentat, prin intermediul Comunicatului nominalizat, anumite principii şi parametri generali, care vor sta la baza elaborării şi negocierii viitoarelor acorduri investiţionale:

- C*riterii de selectare a statului partener*. Pieţele care dau dovadă de creştere economică semnificativă şi perspective de dezvoltare reprezintă oportunităţi investiţionale. Astfel, este important ca investitorii UE să dispună de acces la astfel de tipuri de pieţe, dar şi să beneficieze de suficiente garanţii şi protecţii, tratament echitabil şi corect din partea autorităţilor de reglementare a pieţelor date.
- *Nelimitarea doar la ISD*. În condiţiile în care investitorii tind mereu să-şi controleze activele şi investiţiile efectuate peste hotarele ţării, investiţiile date întotdeauna vor genera transferuri adiţionale, precum repatrierea profitului. Astfel, este foarte important ca politicile investiţionale nu doar să permită efectuarea investiţiilor (achiziţionarea diverselor active peste hotarele ţării), dar să asigure şi o protecţie adecvată tuturor operaţiunilor legate de investiţia dată, cum ar fi plăţile, drepturile proprietăţii intelectuale etc. În acest context, TIB-urile, de regulă, stipulează clauze specifice, conform cărora sunt

interzise restricţiile asupra plăţilor, mişcărilor de capital, inclusiv cele aferente ISD-urilor şi investiţiilor de portofoliu, care au loc între statele UE, dar şi între statele UE şi alte state terţe.

- *Stabilirea standardelor pentru protecţia investiţiilor.* La momentul actual, toate acordurile de investiţii negociate de către statele UE se bazează, în special, pe principiul nediscriminării, care reprezintă principiul de bază al sistemului mondial de comerţ. Principiul dat este, de regulă, implementat prin intermediul a 2 standarde de bază, care se axează pe angajamentul pe care ţara-gazdă şi-l asumă faţă de investitorii străini şi faţă de investitorii autohtoni. Totodată, TIB-urile mai prevăd şi alte tipuri de standard, precum tratamentul corect şi echitabil şi principiul asigurării unei protecţii şi securităţi totale. Spre deosebire de primul standard aplicat, aceste 2 standarde nu se bazează pe efectuarea unor comparaţii. Un alt standard, vizat în conţinutul TIB-urilor, este cel al exproprierii, conform căruia, procedura de expropriere trebuie să fie una nediscriminatorie şi proporţională pentru a-şi atinge obiectivul legitim. Astfel, prin aplicarea standardului dat, se asigură includerea clauzelor corespunzătoare domeniului investiţional. De altfel, investiţiile ce urmează a fi efectuate de către investitorii UE în alte state trebuie să fie în concordanţă cu politica investiţională a UE, precum şi cu alte politici ale acesteia (protecţia mediului ambient, securitatea la locul de muncă, protecţia socială şi medicală, protecţia consumatorului, politica de dezvoltare, politica concurenţială etc.), indiferent de faptul că investiţia propriu-zisă are loc în afara hotarelor UE.
- *Aplicarea angajamentelor investiţionale.* Pentru a se asigura aplicarea eficientă a angajamentelor investiţionale, acordurile de investiţii prevăd, de asemenea, clauze privind soluţionarea litigiilor, care permit unui investitor să depună plângeri împotriva guvernului statului-gazdă. Clauzele de soluţionare a litigiilor dintre investitorii străini şi ţara-gazdă constituie o componentă esenţială în stabilirea unei relaţii pe termen lung cu statul-gazdă, care nu poate fi uşor deviat către o altă piaţă, în cazul unei probleme a investiţiei. Totodată, elementele de bază, la care trebuie să se atragă o atenţie deosebită în cazul elaborării şi negocierii clauzelor privind soluţionarea litigiilor este respectarea principiului transparenţei, principiului corectei interpretări etc.
- *Responsabilitatea internaţională.* Pornind de la obiectivul Comisiei Europene de a dezvolta o politică de investiţii internaţionale la nivelul UE, problema responsabilităţii internaţionale între UE şi statele membre UE trebuie să fie abordată în acordurile de investiţii. Astfel, UE va apăra şi va proteja acţiunile întreprinse de către instituţiile UE [3].

În acest context, este de remarcat că obiectivele principale ale politicii investiţionale ale UE sunt următoarele:

- orientarea spre efectuarea investiţiilor de lungă durată, fapt ce va genera creştere economică şi existenţa locurilor de muncă;
- îmbunătăţirea condiţiilor de acces pe piaţă şi asigurarea că investitorii rezidenţi din statele UE beneficiază de aceleaşi condiţii ca şi investitorii locali;
- consolidarea transparenţei prin perfecţionarea cadrului legal al statului partener;
- asigurarea că statul partener dispune de premisele şi pârghiile necesare de a reglementa şi supraveghea sectoarele economiei naţionale;
- întreprinderea măsurilor necesare şi asigurarea facilitării mişcărilor de capital;
- liberalizarea fluxurilor de plăţi şi a mişcărilor de capital aferente investiţiilor, fiind păstrate în acelaşi timp pârghiile necesare de întreprindere a măsurilor necesare în situaţii excepţionale [5].

Pe lângă acestea, este de menţionat că, în vederea stabilirii unei proceduri clare de elaborare, negociere şi încheiere a TIB-urilor, UE a elaborat şi a aprobat **Regulamentul nr.1219-2012 din 12 decembrie 2010 de stabilire a prevederilor tranzitorii aferente TIB-urilor dintre statele membre UE şi alte state.**

Regulamentul amintit stabileşte condiţiile în care statele membre UE sunt autorizate să încheie şi să menţină în vigoare TIB-uri semnate între 1 decembrie 2009 şi 9 ianuarie 2013, precum şi stabileşte condiţiile în care statele membre UE sunt autorizate să modifice sau să încheie TIB-uri cu ţări terţe după 9 ianuarie 2013 [6].

Adiţional, se enunţă că fondurile structurale şi de investiţii europene (FSIE) reprezintă principalul instrument de politică de investiţii al UE.

Conform estimărilor UE, până în anul 2023, utilizarea FSIE va genera o masă critică de investiţii în principalele domenii prioritare ale UE, ca rezultat al acoperirii nevoilor economiei reale, al sprijinirii creării locurilor de muncă, dar şi al readucerii economiei europene pe calea creşterii durabile. În acest context, statele UE se angajează:

- să ofere resurse unui număr de peste 2 milioane de entităţi pentru a le ajuta să devină mai competitive, să dezvolte produse, să intre pe noi pieţe şi să creeze locuri de muncă;

- să investească în infrastructură în domenii, precum comunicaţiile, tehnologiile informaţionale şi telecomunicaţiile sau furnizarea apei. Acest lucru va ajuta ţările UE, în special pe cele mai puţin dezvoltate, să îmbunătăţească standardele de viaţă ale cetăţenilor şi să creeze medii de afaceri mai competitive;
- să utilizeze fonduri pentru a investi în competenţe şi-n adaptabilitatea forţei de muncă europene, oferind persoanelor, inclusiv tinerilor, refugiaţilor şi migranţilor legali, oportunităţi de formare, de reconversie sau de începere a unei afaceri.

Printre FSIE existente, se evidenţiază:

- Fondul european de dezvoltare regională;
- Fondul social european;
- Fondul de coeziune;
- Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală;
- Fondul european pentru pescuit şi afaceri maritime.

De altfel, scopul acestor norme constă în stabilirea unei legături clare cu prevederile Strategiei Europa 2020, îmbunătăţirea coordonării dintre state, garantarea unei puneri în aplicare coerente, facilitarea cât mai multă a accesului la aceste fonduri pentru beneficiarii potenţiali. De asemenea, ţările UE administrează fondurile în mod descentralizat, prin gestiune partajată [4].

Suplimentar, este de remarcat că în vederea îmbunătăţirii climatului investiţional, dar şi al atragerii noilor investitori şi investiţii, Comisia Europeană propune **o nouă strategie comercială şi de investiţii pentru UE, intitulată „Comerţ pentru toţi: Către o politică comercială şi de investiţii mai responsabilă”.** Această nouă abordare a strategiei este mai responsabilă şi corespunde noilor realităţi economice, acestea fiind în concordanţă cu politica externă a UE. În acelaşi timp, noua strategie se bazează pe istoricul UE în aspecte ce ţin de comerţ, dat fiind faptul că entităţile din UE exportă către restul lumii aproape tot atât de mult cât China şi mai mult decât exportă companiile din Statele Unite ale Americii sau din orice altă ţară. Concomitent, prevederile noii strategii va contribui la sporirea eficienţei acordurilor comerciale şi la crearea mai multor oportunităţi, fapt ce va constitui un sprijin pentru crearea de locuri de muncă în Europa.

Noua strategie reprezintă, de asemenea, un răspuns la actuala dezbatere intensă privind comerţul din UE – inclusiv privind Parteneriatul transatlantic pentru comerţ şi investiţii (TTIP), care este în curs de negociere cu Statele Unite ale Americii. Aceasta reprezintă, de asemenea, o formă de punere în aplicare a angajamentului Comisiei Juncker de a asculta şi de a răspunde preocupărilor publicului din UE.

De altfel, este cunoscut faptul că, prin comerţ, se pot crea locuri de muncă, se ajunge la o creştere economică mai mare şi investiţii pentru consumatori, lucrători şi entităţi comerciale. Cu toate că se doresc astfel de rezultate, nimeni nu vrea să facă compromisuri în ceea ce priveşte principiile-cheie, precum drepturile omului, dezvoltarea durabilă la nivel mondial sau reglementările şi serviciile publice de calitate înaltă pe plan intern. Astfel, politica comercială trebuie să devină mai eficace, mai transparentă şi bazată pe valorile UE.

Noua strategie va face ca politica comercială a UE să fie una mai responsabilă, bazându-se pe **trei principii cheie**:

- ✓ *Eficacitate* – garantează faptul că politica comercială îşi îndeplineşte promisiunea de a crea noi oportunităţi economice, ceea ce presupune abordarea problemelor care afectează economia actuală, care includ serviciile şi comerţul online. Aceasta înseamnă, de asemenea, furnizarea unor instrumente şi informaţii necesare pentru a permite entităţilor comerciale, consumatorilor şi lucrătorilor să profite din plin de o deschidere mai mare a pieţelor şi să se adapteze la acestea.
- ✓ *Transparenţă* – o mai mare deschidere a negocierilor către controlul public prin publicarea mai multor texte-cheie de negociere, astfel cum s-a procedat în cadrul negocierilor privind TTIP. Comisia Europeană a început, deja, publicarea anumitor texte noi (şi anume, acordurile de parteneriat economic cu Africa de Est şi de Vest) pe pagina sa de internet.
- ✓ *Respectarea valorilor* – menţinerea modelului social şi de reglementare european pe plan intern. Folosirea acordurilor comerciale şi programelor preferenţiale ca stimulente pentru a promova, în întreaga lume, valorile europene, precum dezvoltarea durabilă, drepturile omului, comerţul echitabil şi etic, dar şi lupta împotriva corupţiei. Acest lucru presupune includerea normelor anticorupţie în acordurile comerciale încheiate de UE şi asigurarea aplicării de către partenerii comerciali a dispoziţiilor privind standardele fundamentale în domeniul muncii, precum dreptul sindical al lucrătorilor şi eliminarea

muncii copiilor, întreţinerea eforturilor pentru a asigura gestionarea responsabilă a lanţurilor de aprovizionare.

O strategie comercială responsabilă a UE impune, de asemenea, un program actualizat de negocieri comerciale, care pot contribui la conturarea globalizării în beneficiul cetăţenilor şi entităţilor comerciale din UE şi din afara ei:

- acordă prioritate finalizării proiectelor majore în curs, precum dezbaterile OMC din cadrul Rundei de la Doha, TTIP, acordul de liber schimb dintre UE şi Japonia şi acordul între UE şi China privind investiţiile;
- deschide calea pentru noi negocieri în regiunea vitală Asia-Pacific (cum ar fi acordurile de liber schimb cu Australia, Noua Zeelandă, Filipine şi Indonezia) şi prevede consolidarea relaţiilor dintre UE şi partenerii africani. Include, în mod specific, solicitarea unui mandat din partea statelor membre UE pentru negocierea unui acord de liber schimb cu Australia şi Noua Zeelandă;
- modernizează acordurile de liber schimb existente cu Mexic şi Chile şi Uniunea vamală cu Turcia.

O strategie comercială responsabilă a UE trebuie, de asemenea, să ţină cont de marile provocări ale epocii noastre. De aceea, aşa cum Agenda europeană privind migraţia face apel la o mai bună utilizare a sinergiilor dintre diversele domenii politice în vederea stimulării cooperării ţărilor terţe privind aspectele legate de migraţie şi refugiaţi, politica comercială ar trebui să ia în considerare cadrul politic pentru returnarea şi readmisia migranţilor ilegali şi, dacă este cazul, pentru facilitarea eliberării de vize.

Strategia elaborată de către Comisia Europeană include de asemenea şi ţările Parteneriatului Estic, inclusiv Republica Moldova. În acelaşi timp, este de remarcat că Politica Europeană de Vecinătate se află, în prezent, în curs de revizuire, în contextul evoluţiilor majore din ultimii ani. Astfel, în Regiunea de est a Europei, accentul se va pune pe implementarea eficientă a Acordurilor de Asociere şi de Liber Schimb cu Ucraina, Republica Moldova şi Georgia, fapt care va duce la integrarea progresivă a pieţei. Comisia şi-a stabilit drept obiectiv cooperarea strânsă cu cele trei state astfel, încât să maximizeze rezultatele economice concrete ale acestor acorduri ambiţioase [1].

În concluzie, se remarcă faptul că Republica Moldova, în calitate de stat al cărei economii se bazează pe ISD, trebuie să implementeze și să aplice documentele de politici investiționale ale UE, cu atât mai mult că se mizează pe atragerea a cât mai multor investitori străini în economia națională. Implementarea și aplicarea cadrului legal de reglementare al activității investiționale european va oferi protecția necesară atât investitorilor străini, cât și celor autohtoni. Un pas important pentru realizarea acestui lucru se consideră a fi crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, care presupune preluarea în legislația națională a unui șir de directive și regulamente ale UE, care reglementează toate domeniile economiei, inclusiv financiar şi investițional. Cu toate acestea, Republica Moldova se află la faza incipientă de implementare a acestor reglementări, fiind necesar un anumit timp pentru elaborarea legislației naționale, care să prevadă normele europene de reglementare a activității investiționale și un alt timp pentru aplicarea acestora in practică.

Referințe bibliografice:

1. Regulamentul nr.1219-2012 de stabilire a prevederilor tranzitorii aferente TIB-urilor dintre statele membre UE şi alte state, 12 decembrie 2010 [online]. Disponibil: http: //eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri= CELEX%3A32012R1219
2. Comerţ pentru toţi: Noua strategie a UE privind comerţul şi investiţiile internaţionale [online]. Disponibil: http://infoeuropa.md/asistenta-europeana/comert-pentru-toti-noua-strategie-a-ue-privind-comertul-si-investitiile-internationale/
3. European Commission Communication „A single market for 21st century Europe" - COM(2007) 725 [online]. Disponibil: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/ 2011/may/tradoc_147884.pdf
4. European Commission Communication „Towards a comprehensive European international investment policy" COM(2010)343 [online]. Disponibil: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/may/ tradoc_147884.pdf;
5. Fondurile structurale şi de investiţii europene [online]. Disponibil: http://ec.europa.eu/contracts_grants/ funds_ro.htm
6. Investment policy [online]. Disponibil: http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment/
7. World Investment Report of the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), p. 32. [online]. Disponibil: http://trade.ec.europa.eu/doclib /docs/2011/may/tradoc_147884.pdf.

Subsecţiunea: LIMBI MODERNE APLICATE

COMPETENŢA PROFESIONALĂ – DIMENSIUNE ESENŢIALĂ A PERSONALITĂȚII PROFESORULUI MODERN

Conf. univ. dr. Djulieta RUSU, ASEM
catedralma@mail.ru

Motto: „Cine îndrăzneşte să îi înveţe pe alţii, nu trebuie să înceteze să înveţe el însuşi”
John Cotton Dana

Cet article traite le concept de compétence professionnelle comme dimension essentielle de la personnalité de l'enseignant moderne. Pour exercer efficacement leurs rôles multiples, les cadres didactiques universitaires, engagés dans la réalisation d'une formation efficace des sujets de l'éducation, doivent avoir de la personnalité, du talent et de la vocation, posséder un haut niveau de compétence dans le domaine, basé sur des connaissances solides, habiletés et compétences multiples, attitudes et aptitudes pédagogiques particulières. De plus, ils doivent faire preuve de plusieurs qualités: la responsabilité, le tact, la culture, la capacité de création scientifique et managériale, l'humanisme, l'empathie, la préoccupation pour le perfectionnement continu etc.

Cuvinte-cheie: *profesor, personalitate, competenţă profesională, competenţe, măiestrie, vocaţie.*
JEL: A 2, I 21, I 23

Introducere

În prezent, sistemul învăţământului superior din Republica Moldova traversează un proces de restructurări semnificative. Oportunitatea procesului reformator a fost condiţionată, în special, de necesitatea modernizării sistemului învăţământului superior din ţară, în contextul integrării RM în spaţiul european. Fiind declanşat în urma aderării Republicii Moldova la procesul de la Bologna, prin care se urmăreşte constituirea unui spaţiu european comun în învăţământul superior, procesul de restructurare şi modernizare vizează racordarea sistemului educaţional autohton la exigenţele şi tendinţele dezvoltării sistemului educaţional european. Întrucât viitorul omenirii depinde de formarea eficientă a specialistului în universităţi, problema asigurării calităţii devine una prioritară în sistemul nostru educaţional.

Astfel, participăm, astăzi, la un proces de transformare intensă a învăţământului clasic/ tradiţional, rigid, bazat pe memorizarea mecanică, pasivă într-un învăţământ modern, dinamic, creativ, inteligent şi eficient, axat pe student, participare şi implicare, colaborare şi cooperare dintre cadrul didactic şi discipolii săi, pe cunoaştere reciprocă, deschidere spre comunicare, pe însuşirea şi integrarea cunoştinţelor, dezvoltarea metodelor de gândire critică şi (inter)acţiune, disponibilitatea de a împărtăşi şi a asculta activ, a adopta comportamente dorite în calitate de educator/ formator sau educat/ formabil etc.

În pofida succeselor realizate la acest capitol, există numeroase deficienţe şi rezerve. Or,

- În curriculumurile universitare, stilul de muncă intelectual de tip participativ, prospectiv şi creativ, deocamdată, nu este un obiectiv bine conturat;
- Curriculumurile universitare se axează, mai cu seamă, pe probleme teoretice, în detrimentul celor practice, al cerinţelor angajatorilor şi ale pieţei muncii;
- Competenţele funcţionale şi profesionale formate la studenţi sunt, uneori, insuficiente pentru amplasarea cu succes în câmpul muncii;
- Deseori, profesorul este centrat pe transmiterea unui volum mare de informaţii, iar studentul – pe încercarea de a o înregistra, asimila şi reproduce;
- Unii studenţi manifestă indiferenţă faţă de traseul lor educaţional, lipsă de automotivaţie;
- Persistă lipsa de motivaţie din partea societăţii, care pune accentul pe valorile materiale;
- Profesorul este, practic, indisponibil de a se pregăti fundamental pentru ore, dat fiind majorarea normei didactice anuale până la 1470 de ore, pentru acelaşi salariu, care fiind divizată în patru compartimente: activitatea didactică auditorială, neauditorială, metodică şi ştiinţifică, solicită atât timp, cât şi eforturi sporite din partea cadrului didactic etc.

În acest context, menţionăm că alinierea învăţământului universitar din ţară la standardele europene de eficienţă, competenţă şi calitate, în mod firesc, necesită soluţii şi pentru ***alte probleme stringente cu care se confruntă sistemul, precum:***

- ✓ Descreşterea continuă a numărului de studenţi;
- ✓ Excluderea concursului de selecţie la admitere;
- ✓ Salarizarea necorespunzătoare a personalului didactic;
- ✓ Migrarea cadrelor didactice spre sectoare de activitate mai bine remunerate;

- ✓ Deteriorarea statutului social al profesorului şi lipsa de atractivitate a posturilor didactice;
- ✓ Lipsa personalului didactic calificat, lipsa de vocaţie pedagogică a unor cadre didactice;
- ✓ Baza materială deficitară, degradarea materială şi morală a mediului familial;
- ✓ Desconsiderarea rolului universităţii în realizarea aspiraţiilor unor studenţi;
- ✓ Blocaje în relaţia profesor-student din cauza unor preocupări şi atitudini neacceptate, nedorite, nonformale etc.

Totodată, promovarea dimensiunii europene în învăţământul superior din ţară are o finalitate determinată: formarea şi menţinerea unui învăţământ de calitate, orientat spre performanţă şi meritocraţie, cu ajutorul unor cadre didactice calificate, profesionişti în domeniul lor.

La rândul său, calitatea procesului de învăţământ în mediul academic depinde de numeroşi factori, printre care enumerăm:

- Modul în care este structurată activitatea instructiv-educativă și de cercetare în ansamblu;
- Calitatea planurilor de studii, conținutul curriculelor;
- Baza tehnico-materială a instituției și calitatea infrastructurii;
- Metodica predării şi cultura învăţării;
- Formarea competenţelor-cheie specifice muncii intelectuale şi deprinderilor aplicative;
- Evaluarea formativă, sumativă, acţională, continuă a cunoștințelor;
- Activitatea de studiu individual şi extracurriculară;
- Calitatea formării elevilor în învăţământul preuniversitar;
- Calitatea cadrelor didactice care este un factor decisiv în asigurarea calităţii în sistemul universitar, iar reformele în acest sistem se realizează, cu precădere, de profesionişti cu vocaţie şi personalitate.

În general, competenţa profesională reprezintă capacitatea de a realiza activităţile cerute la locul de muncă la nivelul specificat în standardul ocupaţional. Competenţele profesionale se dobândesc prin:

- Iniţiere – dobândirea unor cunoştinţe, priceperi şi deprinderi minime, care sunt necesare pentru desfăşurarea unei activităţi;
- Calificare – ansamblul de competenţe profesionale care permit unei persoane să desfăşoare activităţi specifice unei ocupaţii sau profesii;
- Perfecţionare – dezvoltarea competenţelor profesionale, în cadrul aceleiaşi calificări;
- Specializare – obţinerea de cunoştinţe şi deprinderi într-o arie restrânsă din sfera de cuprindere a unei ocupaţii;
- Recalificare – obţinerea competenţelor specifice unei alte ocupaţii sau profesii, care diferă de cele dobândite anterior.

Competenţele profesorului au constituit mereu şi rămân o problemă, căci, spre regret, sintagma „profesor ideal”, în realitate, nu există. Totuşi, ***standardele de competenţă profesională ale cadrelor didactice, care prezintă un sistem de referinţă important pentru autoevaluarea nivelului de performanţă al acestora, înglobează cerinţe de bază pe care trebuie să le demonstreze cadrul didactic, mereu deschis şi motivat spre dezvoltare profesională şi atingerea performanţelor superioare.***

În DEX (1998), ***termenul profesor este definit ca „persoană cu o pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate, care predă o materie de învăţământ; persoană care îndrumă, educă, învaţă pe cineva”***. Conceptul profesor include toate funcțiile de învățător, dascăl, cadru didactic, magistru, educator, formator, profesor de liceu sau universitar, care constituie personalul didactic și științifico-didactic – parte componentă a intelectualității, categorie socio-umană foarte importantă și valoroasă. Anume, profesorul are sarcina de a organiza și desfășura o activitate instructiv-educativă eficientă, atât în școală, cât și în mediul academic. Or, acest proces este unul foarte complex sub toate aspectele: organizațional, metodico-didactic, științific, de studiu individual, extracurricular etc.

De asemenea, profesorul este responsabil de modelarea personalității umane, de formarea și pregătirea tinerei generații în plan socio-profesional şi moral. În plus, profesorul – modelul, exemplul viu, contribuie la realizarea celui mai important „produs” al societății – specialistul calificat, omul cu studii, intelectualul, personalitatea, fapt pentru care povaţa lui J.-J. Rousseau este actuală şi azi: „Aminteşte-ţi, că înainte de a îndrăzni să începi a forma un om, trebuie să găseşti în tine exemplul pe care trebuie să-l dai”. Odată cu realizarea obiectivelor sale principale: educarea și formarea tinerilor, profesorul se manifestă ca un factor de progres social, de dezvoltare a științei și culturii, de ridicare a nivelului de cultură al cetățenilor, de rezolvare a multiplelor probleme ale contemporaneității.

De cele mai multe ori, munca și personalitatea profesorului lasă amprente frumoase în memoria și comportamentul discipolilor, amintiri plăcute, respect, prețuire, gratitudine care sunt menținute prin relații de colaborare sub aspect profesional, cultural, științific etc.

Astăzi, această meserie nobilă atestă, mai cu seamă, numeroase inconveniente, decât avantaje:

- Statutul social al profesorului pare să fie acel al clasei mijlocii. Meseria de profesor nu este atât de atractivă ca altădată şi nu se află în topul specialităţilor solicitate de proaspeţii absolvenţi. Cei care o îmbrăţişează au părinţi profesori sau provin din familiile în care sunt preţuite profesiile intelectuale;
- Profesia intelectuală nu oferă profesorilor putere, influenţă, venituri considerabile. Aceasta conferă satisfacţie profesorului prin vocaţie şi sentimentul de autorealizare;
- Din alte meserii se pătrunde cu dificultate în acest domeniu. În schimb, profesorii care doresc să o părăsească, de regulă, pot găsi meserii mai cotate;
- Mai mult, aceasta e o meserie feminină, dat fiind specificul acesteia: femeile mai bine valorifică dimensiunile expresivă şi afectivă ale îndeletnicirii respective;
- Reformele profunde în domeniu, cerinţele mereu crescânde, controalele sistematice externe/ interne, obiectivele multiple, autoinstruirea pe tot parcursul vieţii, responsabilităţile şi rolurile diverse, competenţele profesionale numeroase, salariile mici, perspectivele reduse de carieră, diferenţele mici dintre debutanţi şi experimentaţi, dificultatea de a schimba meseria de profesor etc., toate aceste dezavantaje îndepărtează bărbaţii care au aspiraţii mai înalte cu referire la acest gen de activitate;
- A fi profesor înseamnă a-ţi asuma un risc pentru a-i învăţa pe discipoli cum să înveţe, a-i educa şi forma atât în planul cunoştinţelor, cât şi al deprinderilor de calificare profesională;
- Meseria de dascăl implică multă răbdare, tact, empatie, momente de incertitudine, descurajare, multă muncă, pregătire, ore de studiu, care nu dau rezultate imediat cuantificabile.

Totuşi, bucuria şi satisfacţia de a motiva, stimula, provoca, suscita curiozitatea studenţilor pentru informaţii şi lucruri noi, a le modela comportamentele sociale, a le întări încrederea în forţele proprii pentru a-şi găsi identitatea, de a le preda lecţii de viaţă, nu doar a propune conţinuturi şi a formula sarcini, merită toate sacrificiile făcute de profesor.

De aceea, majoritatea susţin, pe bune, că ***performanţele instituţionale şi ale studenţilor depind, în mare parte, de calitatea, competenţa, dăruirea şi măiestria cadrelor didactice.*** Azi, în formarea sa profesională, studentul are nevoie de modele, exemple reale din viaţă pe care le poate găsi la profesorii săi, dat fiind numeroasele roluri pe care le îndeplinesc din punct de vedere social. Importanţa modelului (educatorului, învăţătorului, profesorului) este enormă pentru studenţi, căci, după cum susţinea Ioan Comănescu, „Pilda oricât ar fi ea de mută, este unul din cei mai puternici dascăli din lume”.

Din perspectiva unor abordări ale acţiunii pedagogice, J. J. Gallagher (2003) identifică următoarele roluri ale cadrului didactic:

1. Profesor – executor, care realizează obiectivele didacticii prin cele mai eficiente mijloace;
2. Profesor – empatic, care este interesat atât de problemele emoţionale, cât şi motivaţionale ale studenţilor;
3. Profesor – eliberator al minţii studenţilor, care se implică activ în dezvoltarea lor armonioasă, cognitivă, afectivă şi morală.

În baza unor cercetări, E. A. Woolfolk (2006) completează lista de mai sus cu alte roluri importante ale profesorului:

1. Expert al actului de predare-învăţare, care ia tot felul de decizii în timpul realizării acestui proces;
2. Agent motivator, care suscită şi menţine interesul sistematic al studenţilor/ discipolilor;
3. Consilier, observator, îndrumător, modificator al comportamentului studenţilor;
4. Profesionist reflexiv, ce analizează şi organizează fenomenele psihopedagogice cu care se confruntă;
5. Model, exemplu pozitiv pentru discipoli;
6. Lider al grupei de studenţi;
7. Manager al grupei de studenţi.

Din cele relatate mai sus, desprindem că atât rolurile profesorului, cât şi dimensiunile personalităţii lui, au un impact direct asupra eficienţei activităţii sale, formării personalităţii studenţilor, randamentului universitar, societăţii, depăşind, uneori, în importanţă, chiar formarea academică. Or, interrelaţia cadrelor didactice şi a studenţilor se bazează pe aşteptări, care condiţionează calitatea activităţii instructiv-educative, de predare, evaluare şi comunicare eficientă, respect, colaborare permanentă etc. În această ordine de idei, menţionăm afirmaţia lui William Arthur Ward: „Profesorul mediocru vorbeşte. Profesorul bun explică. Profesorul foarte bun demonstrează. Profesorul eminent inspiră”.

Noţiunea de personalitate este extrem de complexă, având actualmente peste 100 de definiţii. Astfel, în DER (1998) personalitatea este: 1) „ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane şi o distinge ca

individualitate, conştientă şi liberă; ansamblu de trăsături morale şi intelectuale prin care se remarcă o persoană; felul propriu de a fi al cuiva".

Cu referire la personalitatea profesorului, considerăm că cea mai explicită şi potrivită ar fi următoarea definiţie, dată de acelaşi dicţionar: ***2),, Persoană cu aptitudini deosebite şi cu alese însuşuri intelectuale şi morale, care se realizează şi se manifestă, în mod practic, prin reuşite într-un anumit domeniu de activitate".*** În acest sens, personalitatea este: unică, originală, tipică, deosebită, individuală, un sistem bio-psiho-sociocultural.

Dat fiind că, sub aspect psihologic, personalitatea se identifică, în linii generale, cu sistemul psihic uman, ***ea poate fi considerată subiect în trei situaţii concrete în care se manifestă realmente profesorul:***

1. Subiect al cunoaşterii, suma aptitudinilor şi competenţelor solicitate de activitatea instructiv-educativă;
2. Subiect axiologic, purtător de valori, principii, elemente pozitive, precum frumos, adevăr, bine, lumină, înţelepciune, inteligenţă; aptitudine didactică care asigură eficienţa intervenţiei asupra discipolilor;
3. Subiect al acţiunii, sistem dinamic, deschis perfecţionării şi autoperfecţionării psihologice, pedagogice şi sociale continue.

Personalitatea profesorului poate fi apreciată în funcţie de: rolurile, manifestările sale din activitatea desfăşurată şi din relaţiile cu colegii, discipolii, administraţia etc., precum şi după stilul/ comportamentul, atitudinea adoptată în anumite circumstanţe. Astfel, el poate manifesta deopotrivă competenţă, tact, conştiinciozitate, simţ al datoriei, responsabilitate, implicare, activism, dăruire de sine, spirit de colaborare, atenţie faţă de cei din jur, spirit novator, jovial, încredere în forţele proprii, fermitate, echilibru în acţiuni, empatie, dar şi indiferenţă, neglijenţă, iresponsabilitate, agresivitate, lipsa spiritului de colaborare, lipsă de tact etc. ***Cu toate acestea, personalitatea profesorului presupune o anumită dinamică,*** anumite transformări de ordin cantitativ şi calitativ reunite sub termenul de dezvoltare, care intervin în urma interacţiunii cu studenţii/ interlocutorii, mediul ambiant, societatea etc.

În cele ce urmează, vom trece în revistă cea mai relevantă dimensiune/ valenţă/ însuşire/ variabilă, în opinia noastră, a personalităţii profesorului modern: competenţa profesională/ pedagogică, cu numeroasele ei caracteristici/ componente. ***Originea etimologică a cuvântului „competenţă"*** (în latină competenţa înseamnă capacitatea unei persoane de a corespunde cerinţelor dintr-un anumit domeniu), sugerează sensul şi semnificaţiile acestui concept complex. Dicţionarul de psihologie propune o definiţie destul de exhaustivă şi completă a termenului: ***„capacitate profesională remarcabilă, izvorâtă din cunoştinţe şi practică, deci în urma cercetării inteligente şi sistematice a unei activităţi relativ dificile. Competenţa conferă randament, precizie, siguranţă şi permite rezolvarea de situaţii dificile în direcţia în care s-a format".***

În Dicţionarul de pedagogie, competenţa este definită drept o capacitate intelectuală (a comunica, a decide, a delecta, a selecta, a evalua date, informaţii, relaţii). ***Din perspectiva cognitivă, competenţa este o stare, o capacitate de a acţiona.*** După I. Jinga şi E. Istrate, competenţa este o capacitate de a soluţiona o problemă, de a lua decizii pozitive, de a îndeplini o misiune sau de a practica o profesie în bune condiţii şi cu rezultate recunoscute ca bune.

Literatura psihopedagogică a demonstrat că în rezultatul actului de cunoaştere, în procesul de asimilare şi aplicare a cunoştinţelor, se formează competenţe, atitudini. ***De aceea, competenţele nu sunt fixe, codificate, ci flexibile, în proces continuu de dezvoltare şi evoluţie.*** Unii autori consideră competenţele drept cunoştinţe care au devenit operaţionale (N. Mitrofan, I. Jinga, E. Istrate, M. Călin).

Odată cu reformarea sistemului de învăţământ din Republica Moldova, conceptul de competenţă a devenit prioritar şi foarte uzual în limbajul de specialitate autohton. ***Modernizarea învăţământului superior universitar a condus la identificarea competenţelor de bază (universale, transferabile) atât ale formatorilor, cât şi ale formabililor,*** cu scopul elaborării unor principii şi criterii durabile, valabile atât pentru Cadrul de referinţă al formării profesionale iniţiale, cât şi pentru evaluarea acestei activităţi complexe. ***Reforma curriculară a pus un accent deosebit pe stimularea, dezvoltarea unui set de competenţe concrete:*** de cunoaştere (empirică, teoretică, practică), de transfer şi de aplicare a cunoştinţelor în rezolvarea de probleme, de relaţionare în luarea deciziilor etc. De cele mai multe ori, competenţele se identifică cu priceperea, abilitatea. Într-o societate şi o economie a cunoaşterii, un specialist calificat este acel care are competenţe multiple, complexe, menite să asigure, într-un ritm susţinut, dezvoltarea economică durabilă, progresul.

În mediul academic, cu referire la studenţi, competenţa înseamnă concordanţa optimă dintre capacităţile studenţilor, condiţiile de lucru şi rezultatul activităţii lor. Astfel, competenţa este evaluată în baza volumului de informaţii asimilate, a gradului de înţelegere a acestora, a integrării lor în sistemul anterior de cunoştinţe şi, îndeosebi, după priceperea de a le aplica în practică.

În prezent, conceptul de competenţă are o mare valoare aplicativă şi contribuie la realizarea obiectivelor, la obținerea performanțelor instituționale. ***Competenţa înglobează multiple abilități:***

- Cunoştințele – reprezintă „totalitatea noțiunilor, ideilor, informațiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare" (DER, 1998) ;
- Priceperile – sunt capacități psihologice de aplicare activă și conștientă în practică a cunoștințelor dobândite; „îndemânare, abilitate, iscusință" (DER, 1998) ;
- Deprinderile – sunt componente automatizate ale activității; „ușurință căpătată de-a lungul timpului într-o îndeletnicire oarecare; pricepere, destoinicie, dexteritate, obișnuință, obicei" (DER, 1998);
- Atitudinile – „fel de a fi sau de a se comporta; comportare" (DER, 1998).

Toate aceste abilități (îndemânare, iscusință, pricepere, dibăcie, șmecherii, șiretlicuri) se formează pe parcursul vieții și în procesul cunoașterii empirice sau științifice, căci competenţele unui cadru didactic diferă în funcţie de nivelul său de experienţă (debutant, expert), de disciplina predată.

Din perspectiva personalității profesorului modern, competența derivă din conținutul și obiectivele învățământului, din rolurile, responsabilitățile și atribuțiile sale profesionale. Competenţa este mereu într-un proces de restructurare, modelare, transformare, diversificare, căci societatea necesită persoane cu potenţial şi capacități intelectuale noi, novatoare. Printre competenţele de bază ale cadrului didactic se regăsesc: comunicativitatea; empatia; învățarea; conducerea, analiza, diagnoza și prognoza, proiectarea, organizarea, îndrumarea, dirijarea, evaluarea, decizia; valorizarea conținutului; cercetarea și inovarea; creativitatea etc.

În acest sens, competența are următoarele caracteristici:

- Este complexă: integrează cunoștințe, strategii, abilități, atitudini;
- Este relativă: se dezvoltă treptat, trecând de la un nivel inferior spre unul superior; dacă un obiectiv poate fi atins, o competenţă niciodată;
- Este potențială: poate fi proiectată și evaluată, se bazează pe procese care permit generarea rezultatelor; o performanță poate fi măsurată, constatată cu referire la trecut sau prezent, competenţa – la viitor;
- Este exercitată într-o anumită situație: prin administrarea eficientă, modificarea, adaptarea/ acomodarea la o situație concretă;
- Este transferabilă: generează multiple performanţe în diverse contexte;
- Este conștientă și asociată cu necesitățile și intenţiile, astfel încât orice persoană trebuie să posede capacitatea de a gestiona competența pe care o deține.

Se ştie că toate tipurile de competenţe profesionale, psihopedagogice și metodice, psihoraționale sunt organizate pe trei planuri: teoretic, operațional/ practic și creator. Rezultă că un profesor competent este un cadru didactic performant sub toate cele trei aspecte.

De asemenea, un profesor competent trebuie să dispună şi de competențe specifice:

- Analiza noilor planuri de studii, conținuturi curriculare;
- Analiza informaţiilor noi, a caracteristicilor cunoştințelor care vor fi predate;
- Proiectarea demersului educaţional din perspectiva teoriei curriculare;
- Asigurarea unui mediu de învăţare dezvoltativ;
- Dirijarea şi realizarea calitativă a proceselor de predare-învăţare-evaluare-cercetare;
- Realizarea obligațiilor şi sarcinilor organizatorice, administrative;
- Gestionarea propriei dezvoltări profesionale continue etc.

Cu alte cuvinte, competența nu este nici statică, nici latentă, ea presupune acțiune, o inteligență operativă de „a ști cum", mai mult decât „a ști să".

În problematica competenței profesorului modern, se află și comportamentul didactic rațional și eficient. ***În această ordine de idei, nivelul culturii profesionale şi aptitudinile pedagogice ale profesorului modern condiţionează diverse comportamente, care interacţionează cu numeroase competenţe ale acestuia:***

- Competenţa comunicativă – pentru a se face ascultat, auzit şi înţeles;
- Competenţa informaţională – implică un volum de cunoştinţe noi cu eventuale consecinţe;
- Competenţa teleologică – vizează conceperea rezultatelor educaţiei sub forma unor obiective bine gândite, operaţionalizate;
- Competenţa instrumentală – se axează pe utilizarea metodelor şi mijloacelor educaţiei, care să genereze performanţe comportamentale dorite, conform scopurilor urmărite;
- Competenţa decizională – vizează identificarea şi luarea unor decizii de valoare, utile pentru activitatea instructiv-educativă şi de cercetare;
- Competenţa apreciativă – se referă la evaluarea corectă şi obiectivă a rezultatelor studenţilor.

Din perspectiva acestor competenţe, profesorul modern se poate caracteriza printr-un „stil pedagogic" propriu, o manieră sistematică de lucru cu discipolii săi, în funcţie de mai multe criterii: personalitate, nivel de cultură, pasiune, dedicaţie, experienţă pedagogică etc.

În general, există mai multe tipuri de „stil/ comportament pedagogic":

- cognitiv-creativ (stimulator, deschis pentru creativitate, inovaţie, imaginaţie);
- rutinar (inert, închis pentru creativitate, inovaţie);
- perceptiv (selectează anumite informaţii din diverse surse);
- directiv (responsabil, sistematic, metodic, îndrumător, riguros);
- nondirectiv (favorizează autonomia studentului);
- autoritar (egocentric, distant faţă de student);
- democratic (amabil, afectuos, înţelegător, cooperant);
- apreciativ (interpretează şi evaluează situaţiile educative într-o manieră personală) etc.

De aceea, în funcţie de stilul/ comportamentul adoptat, studenţii califică profesorul bun sau controversat, exigent sau indulgent, competent sau plicticos, empatic sau distant, responsabil sau neglijent, sincer sau ipocrit. Relaţia dintre variabilele personalităţii profesorului este deosebit de complexă, de aceea, este dificil de formulat o reţetă de mare succes. Accentul trebuie pus pe performanţă, rezultate şi pe acele trăsături de personalitate care au impact direct asupra randamentului la învăţătură al studentului.

Este evident că, astăzi, personalitatea profesorului din mediul academic nu poate fi concepută fără anumite calităţi distinctive:

- Interesul pentru profesie, pregătirea de specialitate temeinică, aptitudinea pedagogică sau didactică/ vocaţia, tactul şi măiestria pedagogică (specialist de înaltă calificare);
- Capacitatea de cercetare/ creaţie ştiinţifică (cercetător, om de ştiinţă);
- Vast orizont cultural (om cult/ de cultură);
- Pregătirea psihopedagogică temeinică (educator bun);
- Preocuparea de perfecţionarea profesională şi psihopedagogică sistematică şi continuă;
- Profilul uman/ moral-cetăţenesc demn şi civilizat;
- Capacitatea managerială etc.

În cele ce urmează, vom analiza calităţile sus-menţionate, care constituie elementele fundamentale/ părţile componente ale competenţei profesionale, căci ele definesc, cu lux de amănunte, nivelul de competenţă al cadrelor didactice şi ştiinţifico-didactice din mediul academic.

❖ ***Actualmente, un profesor universitar trebuie să posede, în primul rând, un interes sporit pentru meseria sa, o pregătire de specialitate temeinică pentru a exercita, în mod competent şi eficient, misiunea sa nobilă.*** Fără o pregătire corespunzătoare, profesorul nu poate forma discipolii în câmpul universitar, căci aceştia sunt în stare să evalueze şi să aprecieze nivelul de pregătire al dascălului. Pregătirea solidă, durabilă a profesorului implică neapărat: interes pentru meserie, responsabilitate maximă, eforturi sporite, străduinţă, pasiune, iubire de adevăr, credibilitate, dorinţa de a şti mai mult, autocontrol şi autoevaluare a nivelului de competenţă, studiu individual, sacrificii financiare pentru a procura literatură de specialitate etc.

Pentru a realiza obiectivele profesionale majore, a răspunde la aşteptările, nevoile și interesele studenților/ beneficiarilor, profesorul de azi trebuie să posede ***arta de a-i învăța pe alții, vocația pedagogică.*** Prin natura sa, profesia didactică este una vocaţională. În accepțiunea psihopedagogică, ***vocația este o aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință; chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau o anumită profesiune*** (DER, 1998). Într-adevăr, această dimensiune presupune capacitatea de a lucra cu discipolii şi conştiinţa responsabilităţii faţă de ei, societate, omenire; disponibilitate pentru valori şi credinţă în valorile socioculturale; model comportamental; capacitatea de proiectare, dirijare şi organizare a demersului didactic; abilitatea de implicare a studenţilor în procesul de formare proprie. Nu în zadar, Amiel susţine că „Profesorul este preotul sufletului şi al minţii".

Totodată, trăsăturile de personalitate ale profesorului, care însoțesc procesul instructiv-educativ și influențează rezultatele activității de învățare, au fost mereu în centrul unor discuții aprinse ale specialiștilor din domeniu. ***Numeroase studii au fost consacrate vocației/ aptitudinii pedagogice sau didactice.*** Acest concept reprezintă „însușirea psihică individuală care condiționează îndeplinirea în bune condiții a unei munci, a unei acțiuni; aplicație, înclinație, dar". (DER, 1998). ***Opiniile despre aptitudine sau vocație sunt împărțite: unii autori susțin că meseria de dascăl se învață ca oricare altă meserie, unii psihologi consideră că aptitudinile pedagogice sunt înnăscute, alții – că sunt mai mult de ordin dobândit, decât ereditar.*** Este evident că acest proces psihic trebuie abordat din punct de vedere al succesului într-o activitate, al randamentului. Bunăoară, competenţa intelectuală reprezintă o aptitudine pentru profesor, învăţarea rapidă şi eficientă pentru student, gândirea abstractă pentru matematician, imaginaţia vizuală

pentru pictor, auzul dezvoltat pentru compozitor etc. Aptitudinile didactice se concretizează în capacitatea de transfer informaţional, de organizare şi desfăşurare a orelor, de motivare a studenţilor etc.

Un rol deosebit în procesul pregătirii temeinice şi eficiente a cadrelor didactice universitare, precum şi în formarea competenţei lor profesionale, îl au măiestria şi tactul psihopedagogic.

Conform DER (1998), termenul măiestrie reprezintă „pricepere, iscusinţă deosebită; talent, dibăcie, artă; meserie, meşteşug (care cere pricepere)". Concomitent, măiestria pedagogică este o dimensiune complexă, personală şi specifică a profesorului de a concepe, organiza, proiecta şi desfăşura cu competenţă şi prestigiu, spirit creativ şi eficienţă sporită întreg procesul de predare-învăţare-evaluare şi educare a discipolilor.

Măiestria pedagogică, element definitoriu al competenţei profesorului de azi, este:

- o ştiinţă şi tehnică/ artă psihopedagogică;
- rezultatul pregătirii temeinice şi al experienţei îndelungate;
- produsul interacţiunii tuturor calităţilor personalităţii profesorului, preponderent psihopedagogice;
- a şti cât şi cum să realizezi o instruire şi educaţie de calitate la disciplinele predate;
- arta de a-l învăţa pe student cum să înveţe, să se informeze, documenteze, investigheze în mod autonom;
- realizarea unor relaţii eficiente cu studenţii, bazate pe îndrumare, consiliere, empatie, cooperare, colaborare;
- un sistem de autoorganizare în structura personalităţii;
- o orientare umanistă de organizare a procesului didactic în concordanţă cu cerinţele societăţii, agenţilor economici şi ale pieţei muncii;
- capacitatea de a opera prompt, adecvat şi eficace în anumite situaţii noi, pentru a obţine performanţe înalte în formarea şi educarea tinerei generaţii.

O componentă importantă a măiestriei pedagogice este tactul psihopedagogic care reprezintă o „facultate de a judeca o situaţie dificilă rapid şi cu fineţe, care determină o comportare corectă, delicată şi adecvată" (DER 1998). De regulă, tactul pedagogic, asociat cu un act autentic de creaţie sau lipsa acestuia se manifestă în interrelaţia profesor-student. Fiind o capacitate deosebită, personală şi specifică a profesorului modern, tactul pedagogic include numeroase caracteristici, calităţi, manifestări comportamentale ale profesorului: umanismul, spiritul de creativitate, mult calm, răbdare, pasiune, dragoste pentru munca de educator, pentru tânăra generaţie, simţul măsurii, optimism, pozitivism, atenţie, înţelegere, empatie, flexibilitate, înţelegere, respect, colaborare şi ajutor reciproc în toate ipostazele demersului didactic. Totodată, tactul pedagogic presupune şi demnitate, determinare, exigenţă şi principialitate, obiectivitate, consecvenţă în atitudini şi principii, motivaţie pozitivă, dezvoltare a personalităţii, evaluare corectă şi obiectivă, inventivitate şi originalitate etc. Dezvoltarea tactului pedagogic depinde atât de predispoziţii înnăscute, precum intuiţia, empatia, cât şi de anumiţi factori, cum ar fi: cunoştinţele, experienţa, autoeducaţia.

❖ ***O altă provocare pentru personalitatea profesorului modern este dezvoltarea capacităţii de cercetare/ creaţie ştiinţifică.*** De remarcat că dascălul de azi, informându-se şi documentându-se continuu, folosind realizările ştiinţifice în domeniul disciplinelor predate şi nu doar, încearcă să-şi dezvolte treptat şi capacitatea de creaţie care implică: analize, inducţii şi deducţii, sinteze, judecăţi de valoare; prelucrări, combinări de date; imaginaţie, atitudine prospectivă, creativitate, erudiţie, cercetări experimentale în laborator şi diverse investigaţii etc. Această competenţă amplifică pregătirea de specialitate şi valenţele sale profesionale, îl definesc drept cadru ştiinţifico-didactic, cercetător, om de ştiinţă, cerinţă stipulată în Codul educaţiei al Republicii Moldova.

❖ ***În plus, pentru a realiza cu succes funcţiile instructiv-educative şi de cercetare-investigare, în activitatea sa complexă de educator şi formator, profesorul modern necesită un amplu orizont cultural.*** Or, bogata cultură generală şi fundamentală în domeniul de activitate, a artelor (literatură, pictură, teatru, cinematografie etc.), oferă cadrelor didactice de azi posibilitatea de a rezolva mai uşor problemele referitoare la specialitate şi cele social-umane care apar în viaţa de student.

Nu întâmplător, criticul literar Garabet Ibrăileanu susţinea: „A trăi ca intelectual înseamnă a trăi în lumină şi adevăr", întrucât anume cultura oferă această şansă pentru dezvoltarea şi afirmarea reală a prestigiului profesorului contemporan în condiţiile societăţii şi economiei cunoaşterii.

❖ ***Actualmente, a fi specialist de înaltă calificare şi competenţă, om de ştiinţă şi de cultură nu este suficient, e necesar să fii profesor-educator.*** Calitatea de educator nu este înnăscută, precum şi tactul, măiestria de educator. În general, profesia de dascăl se obţine prin studii universitare, o pregătire temeinică în domeniul psihopedagogiei. În contextul unei pregătiri profesionale temeinice, un specialist învestit profesor, trebuie:

1. Să cunoască procesele psihice şi specificul acestora în evoluţia şi formarea studenţilor;
2. Să cunoască concepţiile, principiile de bază ale pedagogiei şi educaţiei moderne, democratice;

3. Să cunoască problematica psihologiei şi pedagogiei învăţământului superior;
4. Să cunoască, să transmită, să adapteze conţinuturile curriculare la personalitatea studenţilor, profilul şi specializarea lor;
5. Să posede strategii didactice eficiente pentru activitatea instructiv-educativă, individuală şi extracurriculară a studenţilor;
6. Să agreeze tânăra generaţie cu calităţile şi neajunsurile sale etc.

❖ ***Era şi explozia informaţională, schimbările permanente în toate domeniile de activitate, modernizarea sistemului de învățământ, reformele curriculare etc., solicită profesorilor de azi preocupare și capacitate de perfecționare profesională și psihopedagogică sistematică și continuă.***

La acest capitol, constatăm unele rezerve, care merită toată atenţia:

- Insuficiența pregătirii profesionale obținute la facultate;
- Necesitatea eliminării, excluderii informațiilor, cunoștințelor inutile, uzate moral;
- Pierderi cognitive și acționale pe parcursul anilor;
- Nivel redus de transmitere şi implicare a competențelor dobândite;
- Reducerea bagajului informativ obținut la facultate și prin studiu individual;
- Rutina, problemele de ordin socio-economic, mai ales, financiar etc., diminuează pregătirea profesională a cadrelor didactice.

De aceea, în virtutea funcției pe care o deține, orice profesor este obligat să se perfecționeze/ documenteze/ informeze sistematic, pe tot parcursul vieţii, să integreze cunoștințe și competențe noi.

❖ ***În plus, profesorul de azi este un modelator uman sub aspect moral-cetățănesc.*** Activitatea instructiv-educativă implică o competenţă psihosocială şi calităţi morale deosebite, o conştiinţă şi o conduită demnă, civilizată. Modelul etic şi spiritual al profesorului este o sursă de influenţare atât a discipolilor, cât şi a societăţii în care trăieşte, de optimizare a relaţiilor interumane. Or, atitudinile, deprinderile, comportamentul său etic amplifică competența, măiestria, tactul psihopedagogic, ceea ce conduce la creşterea prestigiului și autorităţii sale în mediul academic și în societate.

❖ ***Și, totuși, pentru a obține rezultate palpabile în activitatea sa profesională, profesorul modern trebuie să posede și capacitate managerială, pregătire în domeniul managementului educațional.*** Profesorul de azi este implicat în actul de administrare prin diverse funcţii: şef de catedră, de secţie, îndrumător al grupei academice, decan, şef de departament etc. De asemenea, profesorul ghidează/ conduce grupa, într-un mod competent și eficient, stăpânește limbajul de predare; concepe, dirijează situațiile de învățare; evaluează progresele învăţării; organizează, motivează, stimulează, animează grupa de studenţi, adoptând diverse stiluri de conducere, apelând la principiile şi elementele manageriale existente, utilizând adecvat puterea şi autoritatea sa.

Aşadar, profilul de competenţă al unui profesor modern reprezintă un conglomerat de cunoştinţe, aptitudini native şi specifice, competenţe/ capacităţi/ abilităţi/ atitudini şi trăsături de personalitate distincte, structurate pe diverse niveluri în funcţie de statutul/ rolul profesorului în anumite situaţii didactice. Aptitudinea pedagogică/ vocaţia este considerată unul dintre principalii factori de succes în procesul instructiv-educativ. Cât priveşte măiestria pedagogică, ea reprezintă sinteza tuturor însuşirilor general-umane şi psihopedagogice ale personalităţii profesorului. La toate acestea, am adăuga: sinceritatea şi fidelitatea faţă de sine şi discipoli, dedicaţia şi pasiunea pentru activitatea desfăşurată şi meseria de pedagog, carisma, maniera proprie/ stilul inconfundabil de a exercita rolurile multiple.

Concluzii

1. În prezent, participăm la un proces intens de reformare, modernizare, eficientizare şi optimizare a învăţământului superior din Republica Moldova, care solicită de la cadrele didactice universitare un nivel înalt de competenţă profesională şi performanţă. Acest concept foarte complex înglobează: multiple competenţe de bază şi specifice (pedagogice, psihopedagogice, ştiinţifice, psihosociale, didactice etc.), cunoştinţe temeinice, priceperi, deprinderi, atitudini, dexterităţi, abilităţi, talent, vocaţie, dedicaţie, pasiune, artă, iscusinţă deosebită, măiestrie, tact psihopedagogic, empatie, experienţă, aptitudini didactice, responsabilitate, comportament etic. Aceste calităţi, în ansamblu, constituie componente ale competenţei profesionale a profesorului universitar modern, un avantaj competitiv, care îi conferă mai mult prestigiu, mai multă autoritate şi responsabilitate;
2. Pentru a exercita cu competenţă şi eficienţă meseria sa nobilă, un profesor modern trebuie să fie un specialist de înaltă calificare; responsabil pentru reuşita propriei cariere profesionale; un bun cunoscător al tehnologiei didactice şi un practician de succes; un cercetător şi un om de ştiinţă, care manifestă iniţiativă, este creativ, flexibil, deschis la nou; un om cult, integru, cu o conduită irepro-

şabilă; un psihopedagog atent şi sensibil la nevoile de (in)formare şi problemele studenţilor, un profesionist care posedă măiestrie şi tact psihopedagogic, un profesor-expert;

3. Un profesor universitar modern, în calitate de exponent al conştiinţei morale a societăţii, trebuie să fie un model demn de urmat pentru discipoli şi semeni. În virtutea funcţiei pe care o ocupă, un cadru didactic modern trebuie să deţină şi capacitate managerială, să exceleze în domeniul său, să stăpânească materia predată, să o domine, s-o practice eficient şi să-şi iubească discipolii şi meseria;
4. Deloc surprinzător, la cea de-a 25-a aniversare, ASEM-ul se mândreşte cu marea familie de profesori competenţi, cercetători experimentaţi, implicaţi cu dăruire de sine în activitatea complexă de instruire, educare şi cercetare, în modernizarea învăţământului superior din ţară. În procesul de realizare a obiectivelor strategice în domeniul calităţii ale ASEM, profesorii competenţi aduc o plusvaloare instituţiei noastre, dat fiind că competenţa conferă randament, dezvoltare profesională, avansare în carieră;
5. Competenţa profesională a cadrelor didactice şi ştiinţifico-didactice din ASEM se dezvoltă şi se menţine inclusiv prin participarea la diverse manifestări ştiinţifice naţionale şi internaţionale, realizarea unor stagii de documentare/ perfecţionare/ specializare, uneori, chiar de recalificare, programe de instruire profesională continuă, de mobilitate academică, învăţarea pe tot parcursul vieţii;
6. Astăzi, ASEM-ul încurajează crearea, distribuirea şi utilizarea eficientă a noilor cunoştinţe şi a celor deja existente, un nivel înalt de educaţie şi formare profesională, autonomie de studiu, cercetare, numeroase competenţe şi finalităţi, deschidere către cunoaştere şi performanţă, pentru a satisface nevoile personale, profesionale, ale economiei şi societăţii. În acest context, menţionăm că pentru consolidarea dimensiunii europene în învăţământul superior universitar şi dezvoltării profesionale continue, cadrele didactice şi ştiinţifico-didactice din instituţia noastră muncesc cu abnegaţie şi dăruire de sine pentru a organiza mai eficient, mai (inter)activ orele practice şi de studiu individual, centrate pe student, a se autoinstrui, a acumula şi a disemina noi cunoştinţe şi a atinge performanţe superioare, cu scopul formării şi pregătirii profesionale de calitate a beneficiarilor/ discipolilor – potenţiala forţă de muncă de înaltă calificare pe piaţa muncii atât locale, cât şi internaţionale.

Bibliografie:

1. Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare/ Comitetul Director pentru Educaţie „Studierea limbilor şi cetăţenia europeană”. – Chişinău: Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală”, 2003. – 204 p.
2. Dicţionarul explicativ al limbii române (ediţia a II-a)/ Academia Română. – Bucureşti: Editura „Univers enciclopedic”, 2008. – 1192 p.
3. EŢCO, C., DAVIDESCU, E. *Didactica universitară. Ghid metodologic pentru profesorii universitari.* – Chişinău: Tipografia Centrală, 2011. – 286 p.
4. EŢCO, C., DAVIDESCU, E. *Psihologia studentului contemporan. Ghid pentru studenţi şi profesorii universitari.* – Chişinău, 2010. – 198 p.

ÎNVĂȚAREA EFICIENTĂ – FINALITATE FORMATIVĂ MAJORĂ A INSTRUIRII ACADEMICE

Conf. univ., dr. Djulieta RUSU, ASEM
Lect. univ. Maria BEJAN, ASEM
catedralma@mail.ru

Motto: „Se știe că un profesor bun e cel care te face ca lucrurile mai grele să ți se pară mai ușoare”
Grigore Moisil

Dans l'article ci-dessous est abordé le concept de l'enseignement efficient qui contribue à la finalité formative majeure de l`instruction. Ce processus est effectué en respectant différents lois, principes, règles, théories et en utilisant les méthodes modernes recommandées par les spécialistes du domaine.

Cuvinte-cheie: *învățare eficientă, instruire academică, stiluri, legi, principii, metode.*
JEL: A 2, I 21, I 23

Introducere

În perioada actuală, numită și epoca informatizării, a revoluției tehnico-științifice și sistemului multimedia, învățarea eficientă devine o componentă esențială a vieții profesionale și a succesului. Or, trebuie să învățăm, ca să facem față cerințelor actuale. În acest scop, un rol important are însușirea și operarea cu diverse metode și tehnici de învățare și muncă intelectuală care pot fi implementate doar în procesul de studiu.

Procesul de învățământ constituie principalul subsistem al sistemului de învățământ, în cadrul căruia are loc activitatea de învățare, unde studenții sunt îndrumați de profesori, cum să învețe și unde se realizează procedura de învățare/ evaluare. Aceste procese se află într-o relație de interdependență: calitatea predării influențează direct învățarea care poate fi atât eficientă, cât și ineficientă. Iar rezultatele evaluării depind de calitatea învățării, care, la rândul ei, depinde de calitatea predării.

Predarea este o activitate foarte importantă în procesul de învățământ, căci implică, în esență, procesul de formare a studenților prin instruire. În didactica tradițională, predarea avea ca obiectiv transmiterea de cunoștințe studenților, care urmau să le asimileze în mod pasiv. În perioada actuală, studentul este obligat să se implice activ în procesul de învățământ. Deci, predarea presupune acțiuni sistematice întreprinse în scopul organizării, desfășurării și îndrumării în procesul de învățare.

Predarea este factorul esențial în activitatea de învățare, organizare și îndrumare a studenților, ea facilitează formarea și dezvoltarea personalităților acestora. Procesul de învățământ nu poate fi lipsit de prezența profesorului. El este acel care:

- mediază învățarea, stabilește obiectivele, pune studenții la curent cu noul conținut de învățare;
- prezintă un material concret: date, fapte, exemple, evenimente, procese, fenomene, modele etc.;
- acordă sprijin studenților pentru a putea observa, compara, aplica, analiza, deduce, sintetiza;
- extrage esențialul împreună cu studenții și le fixează în noțiuni, termeni, concepte, raționamente etc.;
- operaționalizează cunoștințele studenților prin rezolvarea de exerciții și probleme aplicative, de sarcini de instruire teoretice și practice, prin organizarea activităților studenților (didactice, de studiu individual, extracurriculare) etc.

Învățarea reprezintă o activitate intelectuală și fizică desfășurată, în mod sistematic, în vederea însușirii unor informații și formării de abilități necesare pentru dezvoltarea continuă a personalității. Învățarea este activitatea studentului, care este dirijat de către profesor și presupune dobândirea unor cunoștințe, deprinderi și strategii, conform obiectivelor incluse în cadrul curriculumului universitar.

Învățarea cuprinde două aspecte :

1. Informativ – reținerea și stocarea unui conținut informațional util;
2. Formativ – dezvoltarea sistemului cognitiv-operațional al individului, care învață, adică modul în care se operează cu informațiile respective, care sunt aplicate ulterior în practică.

În procesul învățării, studentul parcurge mai multe etape:

1. Perceperea/ receptarea materialului – înregistrarea, perceperea datelor concrete incluse în cursul universitar sau a activității practice;
2. Analiza, sinteza, înțelegerea informațiilor;
3. Fixarea în memorie a informației;
4. Utilizarea informațiilor;
5. Aplicarea cunoștințelor și punerea lor în practică.

Învățarea fiind realizată, se recurge la evaluare care depinde direct de calitatea învățării și evident, în mare măsură, de calitatea predării. ***Evaluarea*** se efectuează de către profesor pentru a verifica corectitudinea realizării obiectivelor trasate în programa analitică respectivă. Evaluarea se realizează sub diferite forme, prin tehnici specifice – orale, scrise, lucrări practice, teste, examene etc.

Dar să ne axăm mai detaliat pe compartimentul învățare. Pornind de la punctele de vedere diferite, din care a fost cercetată învățarea, definițiile date conceptului de învățare sunt multiple. De exemplu, psihologul rus A. N. Leontiev definește învățarea drept „procesul dobândirii experienței individuale de comportare”. A. Clausse susține că învățarea este „o modificare în comportament, realizată prin soluționarea unei probleme care pune individul în relație cu mediul”, iar psihologul R. Gagne susține că învățarea reprezintă „modificarea dispoziției sau a capacității umane, care poate fi menținută și care nu poate fi atribuită procesului de creștere”.

Plasând învățarea în contextul procesului de instruire, teoreticienii definesc învățarea drept o activitate sistematică, dirijată, desfășurată într-un cadru organizat, în instituții specializate de instruire și educație, orientată spre asimilarea de cunoștințe, formarea structurilor psihice și de personalitate. Mai putem continua, căci învățarea este o activitate care are o funcționalitate informativă, un rol formativ de formare și transformare continuă a personalității individului, a dimensiunilor cognitive.

În acest sens, se atestă mai multe concepții despre învățare:

1. Învățarea ca acumulare de cunoștințe;
2. Învățarea ca memorare de informații;
3. Învățarea ca achiziționare de cunoștințe și abilități utile;
4. Învățarea ca înțelegere a unor conținuturi;
5. Învățarea ca interpretare personală a cunoștințelor.

Aceste concepții despre învățare sunt percepute de către studenți în mod diferit, în funcție de vârstă și nivel de instruire. Odată cu înaintarea în vârstă, ei concep învățarea din ce în ce mai profund și înțeleg ceea ce înseamnă învățare autentică, durabilă, eficientă și utilă.

Concepțiile despre învățare pot fi grupate în două categorii:

1. Învățarea concepută ca memorare și reproducere de informații (primele trei concepții);
2. Învățarea concepută ca înțelegere și interpretare personală a cunoștințelor (ultimele două concepții).

Prin învățare, înțeleasă în sensul larg al termenului, studentul asimilează și își restructurează întreaga experiență cognitivă, afectivă, volitivă, motrice, atitudinală și comportamentală.

În ultimii ani, s-au produs numeroase schimbări în abordarea învățării, a înțelesului și modalităților de realizare ale acesteia:

1. Extinderea considerabilă a sferei conceptului de învățare; se disting patru dimensiuni a învățării: a învăța ***să știi,*** a învăța ***să faci,*** a învăța ***să fii*** și a învăța pentru ***a convieţui;***
2. Transformarea instruirii periodice în „învățare permanentă”/ pe tot parcursul vieții;
3. Conceptul de „calificare” este înlocuit cu dezvoltarea competențelor profesionale;
4. În procesul învățării, accentul se pune pe consiliere.

Din cele relatate mai sus rezultă că didactica predării trebuie înlocuită cu cea a învățării, în care profesorul devine facilitator și consilier al învățării studenților. Tot mai des, în documentele de politică educațională ale diferitelor state, dar și în vocabularul practicienilor, se folosesc expresiile: „Mai multă învățare – mai puțină predare”, „De la educație – la învățare” etc., fapt care demonstrează tendința accentuării facilitării învățării.

În continuare, vom analiza unele legi, principii și reguli ale învățării eficiente.

În perioada actuală de dezvoltare rapidă, a schimbărilor și tehnologiilor informaționale, se impune orientarea metodologică a procesului de învățare: de a înzestra pe cei ce învață nu atât cu cunoștințe, cât cu legi, principii, reguli îmbinate cu tehnici de muncă intelectuală, care vor forma împreună structuri complexe și deschise de cunoaștere, adaptabile unei învățări permanente. Este deosebit de important, ca să fie urmărită dezvoltarea capacităților de învățare: cei ce studiază trebuie învățați cum să învețe, trebuie pregătiți pentru ***a putea*** și ***a dori*** să învețe, iar pentru eficiența învățării, este decisivă organizarea conținuturilor de învățare pe baza logicii didactice.

În instruirea academică, există un șir de principii, legi, regularități, care condiționează sau chiar determină conduita studentului. ***Să facem cunoștință cu cele patru legități:***

1. Legea motivației – susținerea tempoului învățării prin resurse externe sau interne;
2. Legea conexiunii inverse – asigurarea regularității și puterii de acțiune a feedbackului;
3. Legea repetiției – utilizarea exercițiilor de reluare a învățării;
4. Legea transferului – crearea mobilității pozitive a calității învățării transformative sau a celei accelerate.

Principiile învățării sunt rezultatul unei munci asidue în planul instruirii.

Legitățile principiilor învățării sunt următoarele:

- Legile conduitei umane: legea trebuinței; legea conștientizării; legea anticipării; legea interesului; legea reproducerii cazurilor asemănătoare; legea tatonării; legea compensației și legea autonomiei funcționale;
- Legile învățării propriu-zise: legea stării de pregătire; legea exersării (exercițiului); legea efectului; legea apartenenței.

Unii teoreticieni afirmă că există, cel puțin, câteva mari principii pentru a contura structuri coerente de teorii ale învățării:

- Învățarea trebuie să înceapă cu stabilirea unui scop, a unui principiu director;
- Învățarea este un proces relativ unitar, în pofida varietății formelor, tipurilor și modurilor de prezentare;
- Orice învățare începe prin diferite modalități de utilizare a experienței subiectului;
- Învățarea este puternic influențată de stările afective generate de situațiile și condițiile de desfășurare a procesului;

- Învățarea este influențată pozitiv de un sistem sociocultural de stimulare, numit *instruire;*
- Motivația pozitivă prezintă o importanță mare, dorința de învățare, competența, obținerea recompensei, evitarea pedepsei etc.;
- Motivația prea puternică, excesivă nu este favorabilă unei învățări eficiente, pentru că provoacă stări impulsive;
- Învățarea este eficientă, dacă subiectului i se stabilesc scopuri realiste și adecvate;
- Personalitatea profesorului influențează, pozitiv sau negativ, învățarea studentului;
- Participarea activă a studentului la învățare este mai eficientă decât starea lui pasivă;
- Informația despre rezultatul învățării constituie un factor de succes în învățare.

Aceste principii decurg din principalele grupări ale ***teoriilor asociaționiste, cognitive și motivaționale*** ale personalității.

Teoriile asociaționiste și ale condiționării grupează cele mai importante enunțuri astfel:

- Cel care învață trebuie să fie activ și nu un ascultător sau un observator pasiv;
- Frecvența repetițiilor este importantă în formarea deprinderilor;
- Condițiile motivaționale sunt importante în învățare;
- În învățare, conflictele nu trebuie neglijate, ci dimpotrivă, recunoscute și soluționate.

Teoriile cognitiviste propun următoarele enunțuri:

- Sarcina de învățare trebuie structurată astfel, încât să poată fi controlată de cel care învață;
- Organizarea cunoștințelor trebuie să constituie o preocupare esențială a profesorului;
- Învățarea prin înțelegere este mai eficientă decât cea mecanică;
- Feedbackul cognitiv este important în învățare, or, se confirmă cunoștințele concrete și se corectează cele eronate;
- Stabilirea scopului este importantă ca factor motivațional al învățării.

Din teoriile motivaționale, cu valoare de principii pentru procesul învățării, reținem enunțurile următoare:

- Abilitatea celui care studiază/ studentului este importantă pentru învățare, se recomandă ritmuri variate pentru niveluri diferite de abilitate;
- Învățarea este dependentă de contextul cultural în care trăiește studentul;
- Organizarea motivelor și valorilor în cadrul acțiunilor formabilului/ studentului este relevantă pentru procesul învățării;
- Nivelul de anxietate a studentului influențează învățarea: pozitiv sau negativ.

În procesul de învățare, o importanță primordială o prezintă ***stilul cognitiv*** al celui ce învață. Acesta impune diferite modalități de percepere și organizare a informației. În acest sens, modalitățile individuale constituie stilul cognitiv al persoanei. Acesta se divizează în stil cognitiv „închis” și în stil cognitiv „deschis”. Primul apelează, predominant, la memorie, iar cel de-al doilea – la flexibilitatea și originalitatea gândirii, constituind stiluri cognitive personale, care impun diferențe individuale în învățare.

În continuare, facem cunoștință cu ***stilul de învățare,*** care reprezintă „un ansamblu de factori cognitivi, afectivi și fiziologici, ce servesc drept indicatori relativ stabili ai modului în care cel ce învață percepe, interacționează și răspunde la mediul de învățare”. O altă definiție este: „Stilul de învățare corespunde preferinței studenților pentru anumite modalități de predare, maniera în care preferă să abordeze diferite experiențe de învățare”.

Astfel, stilul de învățare denotă preferința studentului pentru mediul concret de învățare în sala de studii, modul în care dorește să studieze: lucrul în echipă sau studiul individual, preferința pentru situații nestructurate sau pentru situații structurate, pentru o anumită modalitate perceptivă etc.

În procesul evaluării specialiștii diferențiază șase stiluri de învățare, situate pe trei dimensiuni bipolare:

1. Stilul participativ/ stilul nonparticipativ;
2. Stilul cooperant/ stilul competitiv;
3. Stilul autonom/ stilul dependent.

Stilul participativ se caracterizează prin dorința de a învăța în grup. ***Stilul nonparticipativ*** – prin lipsa dorinței de a învăța și prin absența participării.

Stilul cooperant se referă la dorința de a interacționa cu ceilalți. ***Stilul competitiv*** se exprimă prin dorința de întrecere, de a fi cel mai bun și de a câștiga.

Stilul autonom denotă încredere în sine, gândire independentă, capacitatea de a munci singur. ***Stilul dependent*** se caracterizează prin necesitatea ajutorului profesorului. Studenții preferă diverse moduri de

predare: proiectul, povestirea, dezbaterea, jocul, prezentarea, studiul de caz, jocul de rol, discursul magistral, studiul individual, învățământul programat etc.

Stilul vizual – studentul preferă să vadă textul scris pentru că are o bună memorie vizuală, iar cei cu o bună memorie auditivă preferă ***stilul auditiv.***

Stilul chinestezic – se caracterizează prin preferința studenților pentru activități practice, experimente, implicare în activitatea de învățare.

Unii teoreticieni susțin că o persoană învață prin descoperire și experiență, iar învățarea este un demers ciclic compus din patru faze:

1. Experiența concretă;
2. Observația reflexivă;
3. Conceptualizarea abstractă;
4. Experimentarea activă.

Cercetătorii în domeniu, bazându-se pe experiența didactică, recomandă studenților realizarea concretă, pe baza evaluării, a autocunoașterii propriului profil al stilului de învățare, care va influența negreșit reușita academică.

Studenții activi abordează problemele prin brainstorming, se implică activ în experiențe noi. Succesul lor se datorează abordării noilor experiențe, căci ei doresc să se afle în centrul activităților.

Studenții reflexivi preferă să chibzuiască fiecare experiență, să mediteze înainte de a trage vreo concluzie. Ei sunt precauți, vigilenți, le place să ia în considerare toate posibilitățile și implicațiile, înainte să facă o mișcare.

Teoreticienii – analizează problemele profund, asimilează faptele separate din teorii coerente și nu renunță până când lucrurile nu sunt ordonate într-o schemă logică. Ei tind spre perfecțiune, sunt pasionați de teorii, principii, modele și sisteme de gândire, reacționează întotdeauna cu obiectivitate.

Practicienii – sunt tentați de a proba ideile, teoriile și tehnicile pentru a se convinge dacă pot fi aplicate în practică. Le place să rezolve rapid lucrurile, să ia decizii practice în rezolvarea tuturor problemelor.

În scopul învățării eficiente, în instituția superioară de învățământ sunt utilizate diferite metode: metoda învățării sintetice, metoda analitică sau secvențială, metoda învățării progresive cu repetări recurente, metoda RICAR, învățarea asistată de calculator, învățarea creativă.

În cele ce urmează analizăm aceste metode mai detaliat:

1. Metoda învățării sintetice (integrală, concentrată) se recomandată atunci, când materialul de învățare nu este voluminos și dificil. În așa caz, trebuie citit și repetat materialul în întregime, deoarece eficiența învățării este mai mare.

Deci, efectuați operațiile următoare:

1. Citiți o dată textul (materialul) integral, pentru a înțelege bine și profund conținutul, a desprinde esențialul. Nu treceți direct la conspectarea sau însușirea materialului fără a avea o imagine de ansamblu asupra lui. Pe parcursul lecturii, accentuați următorii factori:
   - Mărimea și structura materialului ce trebuie însușit;
   - Gradul de organizare și structurare a materialului: introducere, cuprins, încheiere;
   - Ideea textului expusă cu claritate: subcapitol, pagină, paragraf, frază, propoziție, rând;
   - Stilul de abordare și tratare a problemelor de către autor.

Astfel, la finalul lecturii, încercați să desprindeți planul textului care reprezintă fundamentul învățării materialului respectiv. ***Planul*** poate fi conceput în funcție de specificul materialului de învățare și experiența proprie: în model piramidal sau nivelar, cu specificarea ideii principale și a ideii subordonate de diferite grade de generalitate, în model arborescent, enumerativ, clasificator, taxonomic, rezumativ etc.

În timpul primei lecturi, accentul trebuie pus pe identificarea esențialului și notarea lui într-o schemă de ansamblu.

2. Citiți a doua oară materialul în profunzime, cu maximum de concentrare a atenției, pentru a desprinde în parte sensurile și semnificațiile esențiale și particulare ale fiecărui capitol, paragraf, fraze, propoziții, noțiuni, argumente, ipoteze, teze, principii etc. Este foarte important de a înțelege fiecare parte separat și relația ei cu celelalte părți.
3. Citiți a treia oară materialul, notând ideile principale și secundare, argumentele, concluziile, consemnați noțiunile specifice, principiile, definițiile într-un conspect sau rezumat al textului, dar expuneți și punctele proprii de vedere, în așa fel, ca să puteți reconstrui, cât mai complet, întregul material de studiu.
4. Repetați o dată materialul (în absența lui), dar neapărat după conspectul (rezumatul) elaborat.
5. Repetați a doua oară materialul învățat în absența lui și a conspectului sau rezumatului.

6. Efectuați recapitularea generală finală a materialului înainte de seminare, de dorit seara înainte de culcare.

Respectând aceste etape, vă puteți prezenta cu succes la examen, dezbateri, seminare, ore practice etc.

Metoda învățării analitice sau secvențiale (parțială, eșalonată sau fragmentară).

Această metodă e folosită când materialul ce trebuie învățat e amplu și prezintă un grad ridicat de dificultate sau este lipsit de o structură de ansamblu, tratează problemele separat.

1. Divizați materialul în unități logice de studiu (lecții, capitole, secvențe tematice, subcapitole etc.). Nu folosiți criterii formale, ineficiente de fragmentare după numărul de pagini, ci după criterii intrinseci, care țin de logică și conținutul materialului.
2. Parcurgeți următorii pași: citiți integral pentru a vă familiariza cu conținutul textului; a doua citire – pentru a înțelege în profunzime textul (aprofundare); a treia citire – de consemnare sau notare (rezumat, extragere de idei, conspectare, citate); o ultimă repetare în memorie.

În așa mod, se asigură o reținere profundă și de durată a cunoștințelor. Performanța celor două metode variază în funcție de conținutul, volumul și gradul de dificultate ale materialelor de învățat. În cazul învățării cursului printr-una din aceste metode, se recomandă studierea bibliografiei, care se conspectează și se integrează în curs. Este foarte important de a reține cunoștințele pe o perioadă lungă de timp, fapt pentru care trebuie acordată toată atenția nu doar înțelegerii inițiale a celor învățate, dar și asimilării lor temeinice, consolidării cunoștințelor, repetiției. Specialiștii în domeniu recomandă câteva etape pentru studierea eficientă a unei lecții în scopul asimilării acesteia. În acest sens, sunt necesare următoarele acțiuni:

1. A trece în revistă toată tema, a fixa conținutul subiectului următor;
2. A căuta semnificația titlului;
3. A examina subtitlurile;
4. A citi cu atenție și în mod critic întreaga temă;
5. A citi introducerea și concluziile;
6. A sublinia lucrurile importante;
7. A face notițe marginale și trimiteri;
8. A povesti oral sau în scris (singur);
9. A revedea părțile mai puțin însușite;
10. A face un rezumat;
11. A repeta tema înainte de seminar.

Învățarea trebuie să înceapă cu subiectele mai ușoare, parțial cunoscute, trecând către cele noi și dificile. Însușind bine aceste etape și învățând sistematic, se poate produce automatizarea și prescurtarea etapelor, ba chiar și comasarea lor.

În continuare, analizăm ***metoda învățării progresive cu repetări recurente***, care reprezintă o combinare a primelor două. Ea este recomandată pentru învățarea de lungă durată (semestre, trimestre, ani de studiu) a materialelor de studiu voluminoase: manuale, cursuri universitare, cicluri de lecții etc. Această metodă se aplică în felul următor:

1. Se citește de 1-2 ori materialul pentru familiarizarea cu conținutul, structura și modul de organizare (capitole, subcapitole, teme, probleme etc.), ideile fundamentale și subordonate;
2. Se divizează materialul după principiul metodei fragmentate și secvențiale;
3. Se învață prima unitate după modelul învățării integrale sau sintetice (primele cinci etape).
4. Se învață a doua unitate după același model;
5. Se repetă împreună cele două unități de studiu învățate pentru a le integra;
6. Se învață a treia unitate de studiu, la fel, după metoda globală;
7. Se repetă împreună cele trei unități de studiu și apoi se reconstruiește structura de ansamblu și logică dintre ele;
8. Se repetă primele 2-3 unități de studiu anterioare secvenței noi, în scopul de a stabili un număr unitar și optim de repetări pentru fiecare unitate de studiu, pentru a evita efectele negative. Dacă s-ar repeta de fiecare dată toate secvențele anterioare celei noi, atunci prima ar fi supusă unui număr mare de repetări, generând supraînvățarea, care dă efecte de uitare rapidă a ceea ce s-a învățat;
9. Dacă materialul ce trebuie învățat este format din mai multe secvențe (15 – 30 cursuri), atunci, după studierea a 5-6 dintre ele, se indică o repetare generală, înainte de a trece la învățarea celor noi;
10. După ce materialul de studiu a fost însușit în întregime, se recomandă o citire și repetare pe grupuri de secvențe sau unități de studiu; apoi, pe prima și a doua jumătate a întregului material, iar la sfârșit, o citire și repetare integrală finală a întregului material studiat.

Această metodă are la bază memorarea și învățarea progresiv-cumulativă; se învață prima lecție, apoi a doua se repetă împreună cu prima, a treia lecție se învață și se repetă cu primele două, înainte de a se trece la

următoarea ș.a.m.d. În final, se fac repetiții de reconstituire a unității general-semantice a cursului (manualului).

S-a constatat că memoria are tendința de a construi unități tot mai cuprinzătoare prin „globalizarea" părților sau fragmentelor, care, pe măsură ce sunt repetate, se asimilează și se integrează reciproc. În învățare, este foarte importantă dezvoltarea capacității de a organiza, de a structura materialul după un plan de studiu, după un model de învățare, fapt ce duce la o învățare mai ușoară și reținere mai îndelungată.

În cele ce urmează, prezentăm câteva procedee de sporire a eficienței învățării, utilizând metodele de învățare prezentate mai sus:

- Să prezentăm clar obiectivele învățării, ce trebuie să știm și să putem face în urma însușirii materialului de învățat.
- Să ne manifestăm activ față de materialul de învățat: „Activitatea este la originea cunoașterii". E important să expunem, într-o formă personală, cele învățate, să căutăm și să selectăm informații din surse bibliografice, însoțite de organizarea, ierarhizarea și sistematizarea cunoștințelor, experimentarea și cercetarea etc.
- Să pornim întotdeauna de la simplu la complex, fapt ce ne va ajuta să înțelegem progresiv esența problemei. De asemenea, este foarte importantă însușirea creatoare a cunoștințelor prin înțelegerea structurii lor interne, a corelației dintre obiecte și fenomene. Practicarea învățării structurale este foarte eficientă: asimilarea prin exerciții operaționale a unor scheme fundamentale de analiză și sinteză, de generalizare și particularizare, de clasificare și sistematizare, de raționament și interpretare.

O altă metodă eficientă de învățare este ***metoda RICAR***, care provine de la inițialele a cinci faze de studiere a unui document, unei cărți, capitol, referat științific etc. Este o metodă de studiu individual, foarte utilă și care poate fi adoptată în funcție de scopul cititorului.

R – răsfoirea generală a capitolelor, studierea alineatelor, a concluziilor parțiale și generale;
Î – întrebări: studentul trebuie să pună întrebări în legătură cu opiniile proprii;
C – citirea activă cu scopul de a găsi răspunsuri la întrebările formulate, reținerea esențialului;
A – amintirea sau rememorarea conținutului, luarea notițelor la sfârșit;
R – recapitularea, reținerea esențialului.

Această metodă contribuie la însușirea deprinderii de a citi eficient și rapid, de a studia eficient. ***Metoda RICAR ne recomandă:***

1. Să răsfoim inițial sau să examinăm materialul, în ansamblu, pentru a ne crea o imagine a întregului, înainte de a începe să înțelegem părțile. Această examinare ne permite să studiem prefața, titlurile și subtitlurile capitolelor, schemele și figurile din text. Este foarte important să știm ce trebuie să studiem, planul după care este elaborată lucrarea; autorul; data apariției, introducerea; cuprinsul care indică ce probleme tratează autorul, modul în care le-a abordat; sfârșitul.
2. Să punem o serie de întrebări cu privire la titlu, capitole, iar răspunsurile să le găsim în urma lecturii textului (cărții, lucrării). Uneori, profesorul sugerează întrebările atunci când recomandă lucrarea, care va fi discutată ulterior.
3. Să citim textul, căutând răspunsuri la unele întrebări sau sub forma unui studiu propriu-zis.
4. Să ne amintim punctele și ideile principale ale conținutului. Rememorarea depinde de dificultatea textului și de caracteristicile personale. Se recomandă fixarea în memorie a ideilor principale, după fiecare capitol și subcapitol semnificativ. Notăm punctele principale pe care ni le aducem aminte, precum și detaliile pe care le considerăm importante.
5. Să recapitulăm, să revedem lucrarea pentru a verifica dacă am înțeles și am reținut esențialul. În acest scop: examinăm structura de ansamblu a capitolului, revedem întrebările pe care ni le-am pus inițial, recitim pe alocuri textul, acolo unde este nevoie, pentru a verifica ceea ce ne-am notat.

Metoda RICAR a fost aplicată și utilizată în lumea întreagă de mii de studenți, fiind considerată foarte eficientă pentru procesul de învățare.

O altă metodă eficientă de învățare este ***învățarea asistată de calculator.***

În prezent, participăm la o informatizare intensă a învățării și învățământului. În domeniul calculatoarelor și al programelor de instruire, se produce o adevărată revoluție. Unele universități dispun de câte un calculator pentru fiecare student. Grație computerelor, avem acces la uriașul tezaur al umanității: biblioteci, muzee, baze de date, colecții etc. Calculatoarele ne învață să gândim, să însușim mai ușor cunoștințele, să devenim mai creativi, să devenim mai culți și mai bine informați.

Epoca contemporană impune un model al ***învățării creative*** bazat pe schimbare, anticipare și noutate. Dezvoltarea aptitudinilor pentru creație ale tinerei generații este o sarcină importantă, de ea depinde viitorul

civilizației mondiale. Învățarea adaptivă sau de menținere, adică o învățare în criză de timp în perioada examenelor, lucrărilor de control, tezelor nu mai corespunde actualității. Învățați, deci, ***anticipativ***, zi de zi, nu pentru a susține examenele, ci pentru a face față situațiilor viitoare, imprevizibile, pentru a prevedea evenimentele ce se vor produce. Este foarte important să învățați creativ, adică să produceți noi cunoștințe din cele pe care le-ați învățat sau pe care trebuie să le învățați. Încercați să gândiți creativ și să dezvoltați prin imaginație personală ideea, tema sau problema.

În continuare, vom analiza câteva procedee și recomandări pentru a gândi și învăța creativ:

- Înainte de a asimila orice cunoștință (teză, principiu, formulă, idee, material, termen, noțiune etc.), încercați să o înțelegeți în profunzime, să identificați noi trăsături, posibilități, caracteristici;
- Priviți lucrurile altfel, modificați punctele de vedere, abordarea lor, strategiile de rezolvare, căci cea mai importantă calitate a gândirii este flexibilitatea;
- Dezvoltați-vă ***fluiditatea ideațională*** – cât mai multe idei noi și originale; ***fluiditatea expresională*** – cât mai multe sensuri, accepțiuni, expresii sau denumiri; ***fluiditatea operațională*** – cât mai multe transformări, operații;
- Investigați, problematizați și experimentați mintal. Puneți cât mai multe întrebări asupra lucrurilor. Grupați-le pe categorii: de înlocuit, de modificat, de reclasat, de reorganizat, de combinat, de comparat, de asociat etc.
- Imaginați-vă în transformare problemele, lucrurile și fenomenele.

De asemenea, pentru a gândi și învăța creativ, e necesar de format și adoptat stilurile de învățare activ-participativ, anticipativ și creativ:

1. ***Stilul activ-participativ***: învățați făcând ceva, rezumând, conspectând, elaborând proiecte, referate, recenzii, comunicări etc. Aplicați mereu cunoștințele în practică.
2. ***Stilul anticipativ***: încercați să anticipați evoluția fenomenelor, situațiilor, cunoașterii, să prevedeți soluții pentru problemele eventuale, să intuiți efectele complexe ale acțiunilor etc.
3. ***Stilul creativ***: identificați noi modalități de abordare și rezolvare a problemelor prin crearea unor alternative noi, prin investigare, explorare. Priviți cunoștințele, în mod critic și analitic, comparativ și constructiv, ca pe o trecere de la ceva cunoscut spre ceva necunoscut. De la o gândire simplă, astăzi, s-a evoluat spre o gândire complexă, spre o gândire sistematică și creativă.

În prezent, în instituțiile de învățământ, se pune cu stringență problema predării și învățării creative, misiunea cadrelor didactice fiind de a abilita tinerii studenți cu competențe cognitive, afective, valorice, creative. Abordarea sistematică și limbajele informatice, gândirea prospectivă, inovarea și creativitatea sunt metodele de muncă eficientă ale viitorului.

Concluzii

1. Actualmente, scopul primordial al instituțiilor de învățământ este de a-l învăța pe student să învețe, de a-i facilita dobândirea unor cunoștințe, priceperi și deprinderi, atitudini și comportamente etc., considerate necesare și utile pentru formarea personalității sale, pentru adaptarea lui la cerințele vieții sociale.
2. Rolul profesorului, în acest sens, este de a organiza, îndruma, facilita și a evalua activitatea instructivă, individuală, extracurriculară și educativă a studenților.
3. Rolul studentului rezidă în asimilarea cunoștințelor și-n participarea activă la parteneriatul profesor-student, iar profesorul trebuie să creeze discipolilor condiții optime pentru o învățare eficientă.
4. În acest scop, în instituțiile superioare de învățământ, sunt utilizate cu succes diferite metode de învățare: metoda analitică sau secvențială, metoda învățării progresive, învățarea creativă etc.
5. Punând în practică aceste metode și respectând legile, principale și regulile recomandate de specialiștii în domeniu, vom atinge, cu siguranță, finalitatea formativă majoră a instruirii academice și vom produce, astfel, învățarea eficientă, de durată.

Bibliografie:

1. EȚCO, C., DAVIDESCU, E. *Învățarea eficientă: Ghid metodologic pentru studenții anului I. – Chișinău:* Bons Offices SRL, 2010. – 210 p.
2. EȚCO, C., DAVIDESCU, *E. Psihologia studentului contemporan. Ghid pentru studenţi şi profesorii universitari.* – Chişinău, 2010. – 198 p.

РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Анджела МУНТЯНУ, МЭА,
Ирина КОРДУНЯНУ, МЭА,
catedralma@mail.ru

The article focuses on the major contemporary issues facing the education system of the Republic of Moldova today, as well as the changes that have taken place over the past quarter of a century. The author considers that Moldova, being a country aspiring to prosperity, is in instant need of developing a purposeful policy in the field of higher education.

Ключевые слова: *высшее образование, Республика Молдова, качество, специалист, Болонская декларация*
JEL: I 21

Образование – это общественное благо, главной задачей которого, является формирование кадрового интеллектуального потенциала, который отвечает современным требованиям, и способствует социально-экономическому развитию страны. В настоящее время высшее образование стало не общественным благом, а услугой. Соответственно, студенты стали «бенефициарами», а преподаватели – «поставщиками услуг». Любое образование – садик, лицей, ВУЗ – прежде всего – «ваяет *образ* человека» и приобщает его к социуму. Проблемы высшего образования и подготовки специалистов к качественной и эффективной деятельности в различных секторах экономики в нашей стране носят постоянный характер. Они способствуют развитию ситуации несоответствия знаний, умений и навыков выпускников профессиональных школ, колледжей и вузов реальным потребностям экономики Молдовы, что определяющим и негативным образом сказывается на ее конкурентоспособности.

Ни для кого не является секретом тот факт, что для достижения хороших результатов в жизни, для получения престижной должности, которая подразумевает карьерный рост, необходимо получить ***качественное*** высшее образование. Безусловно, что сам диплом – дверь к успеху не открывает. Необходим еще и практический опыт. Однако, опыт, не подкрепленный дипломированными знаниями специалиста – вызывает недоверие. Конечно, всегда были и есть люди, которые хорошие организаторы, имеющие жизненную хватку и не боящиеся риска. Они, зачастую, умеют набрать профессиональных специалистов и организовать свое дело.

В массе своей, большая часть населения нашей страны все еще считают высшее образование непременным атрибутом успешного человека. Люди стремятся повысить себе статус получением высшего образования. «Имея диплом о высшем образовании, человеку гарантировано устройство в этом мире», «без высшего образования никуда» – подобные заявления часто можно услышать в нашем обществе. Инертность мышления в обществе очень высока. Родители до сих пор (несмотря на то, что сейчас уже детей рожает поколение, которое не застало советской системы образования) в большинстве своем хотят, чтобы их дети получили «вышку». Работодатели до сих пор требуют «вышку» даже на тех специальностях, где она даром не нужна. К сожалению, рынок только стимулирует подобное стремление. Сейчас, чтобы устроиться простым продавцом в киоск, требуется иметь диплом о высшем образовании. Юноши и девушки получают высшее образование, «корочки», а потом все мы удивляемся – где же специалисты? Или почему у нас все так плохо в медицине, экономике, образовании? Будем надеяться, что эта профанация рано или поздно закончится.

Сегодня недостатка в высших учебных заведениях нет. Выбор обширный. Государственные и частные вузы в нашей стране и плюс огромная палитра вузов за рубежом. Но, говоря о высшем образовании, следует говорить о системе знаний. Целью высшего образования всегда была подготовка квалифицированных кадров.

Получить в наше время «верхнее» образование несложно, достаточно прилежно платить и посщать лекции. Часто в вузах сдача рефератов, зачетов, экзаменов, курсовых и дипломов зачастую превращается в скачивание информации, а порой, и готовых работ из Интернета. Нынешнее поколение молодых людей обучающихся в лицеях, колледжах, вузах и других учебных заведениях, перестали интересоваться учебой как таковой. Для них важнее получить не образование, а оценки – и не важно, какими способами. Целью стало получение не объективных знаний, а « красивых корочек».

Нынешние вузы (вот тоже странно, раньше такого количества вузов просто не могло быть) не заинтересованы в «жестком отсеве», поскольку количество абитуриентов с каждым годом сокращается, что в свою очередь, ведет к сокращению штатов, материально-технической базы и т.п.

За 25 лет независимости высшее образование в Молдове претерпело серьезные изменения. Вузам пришлось решать множество проблем, которые до этого за них решало государство. Соответственно, большая часть этих проблем требовало крупных денежных вливаний, которые и привели к коммерциализации молдавского образования. Вузам надо было выживать, а для этого нужны были деньги. А если финансовые поступления от государства уменьшались, а то и вовсе прекратились, то деньги можно было брать у бенефициаров – абитуриентов. А чтобы абитуриентов привлечь, надо было сделать высшее образование более доступным. Вузы республики были вынуждены увеличить численность обучаемых, что не могло не отразится на качестве предоставляемых знаний. А когда высшее образование становится полностью доступным для всех без разбору, когда студентов тянут до последнего, высшее образование перестает быть высшим. Как следствие – снижение показателей качества выпускников по всем специальностям. Свою лепту внесли и социальные потрясения, не обошедшие нацию: развал СССР, социальная нестабильность, нищета – все это и многое другое обрушилось на наше государство. Следствием этого стала деградация культуры и нравственности. Снизился и общий интерес к получению знаний за рамками учебного процесса.

С переходом Молдовы к рыночным отношениям в 90-ых годах особенно актуально встал вопрос об экономическом образовании. Считалось, что диплом экономиста открывает хорошие перспективы. Это привело к ажиотажному спросу на экономистов в стране. Большинство вузов, не имея должной материально-технической базы, профессорско-преподавательского состава и стремясь удовлетворить этот спрос, бросилось создавать экономические факультеты, что, безусловно, не могло не сказаться на качестве образования. Подталкивала к этому и растущая с годами конкуренция между учебными заведениями. Все эти годы лучшие традиции, к сожалению, утрачивались, образование рассматривалось почти исключительно как коммерческая отрасль.

Качество обучения стало хуже, так как основное внимание направлено не на обучение хороших специалистов, знающих свое дело, не на развитие науки, а на увеличение размера прибыли. Образование – это рынок. Деквалификация выпускаемых студентов относительно требований рынка как следствие развала системы образования, падения престижа научного труда, размытость декларируемых целей обучения – все это нивелирует ценность высшего образования в современном молдавском обществе. Приходиться констатировать, что наше высшее образование, по сути, само загнало себя в ловушку. Но при этом большая доля вины лежит на государстве, которое бросило образование на произвол судьбы и только сейчас, опомнившись, взялось за некоторые преобразования. Сейчас же перед высшей школой стоит множество задач по совершенствованию и доведению образовательного процесса до должного уровня.

Система образования должна обеспечить формирование всесторонне образованного, конкурентоспособного, востребованного на рынке труда специалиста. Прежде всего, следует определиться, что есть специалист? Википедия дает следующее определение: Специали́ст (*дипломированный* специалист) – *квалификация*, приобретаемая студентом после освоения специальной программы обучения. Молодой специалист – выпускник вуза или техникума, начинающий самостоятельную работу. Трудовой Кодекс Республики Молдова определяет лишь понятие «молодой специалист». Молодой специалист – выпускник высшего, среднего специального или среднего профессионального учебного заведения в течение первых трех лет после его окончания *[Ст. 1 понятие введено ЗП168 от 09.07.10, МО160-162/07.09.10 ст.586]* Разумется, что помимо теории он должен знать и практику, вопрос лишь только в количестве и качестве этой самой практики.

В сложившихся рыночных отношениях, когда возможности государственной поддержки системы образования существенно ограничены и наблюдается его коммерциализация, высшая школа вынуждена, в свете Болонского процесса, оптимизировать подготовку будущих специалистов, искать новые пути внедрения реформ, способствующие формированию личностного потенциала студенческой молодежи.

В мае 2005 года, Правительство Молдовы приняло решение полностью перейти на образовательные стандарты стран-участниц Болонской конвенции. Это привело к возникновению системы подготовки бакалавров в лицеях и колледжах, и магистров в вузах. Что касается бакалавриата и подготовки к его сдаче, это уже традиция, и, к сожалению, традиция низких результатов сдачи. Парадокс, но именно бакалавриат смог нам наглядно показать всю плачевность системы образования. Это реальность и реальность угрожающая. Большая часть выпускников лицеев не знают элементарных вещей, причем такие выпускники без особых проблем поступают в вузы республики.

Болонский процесс – это явление полностью добровольное и субъективное, основывающееся на ценностях европейского образования. Болонский процесс даёт возможность преодолеть устоявшиеся стереотипы в системе образования и одновременно – это выход на поле международной обра-

зовательной конкуренции. Однако следует признать, что это процесс неравномерный, противоречивый и не всегда хорошо осознанный. Существует множество мнений среди исследователей, рассматривающих аспекты присоединения Республики Молдова к Болонскому процессу. Часть из них полагают, что реформа высшего образования Молдовы в 90-е годы едва ли не стала одной из самых радикальных на постсоветском пространстве. По мнению других, высшая школа Молдовы или просто остается на месте, или движется вперед вне всяких преобразований. Понятно, что существуют различные подходы к Болонскому процессу, к его задачам, структурам и механизмам. Однако необходимо знать, что ориентация на Болонский процесс еще не гарантирует успеха при проведении реформы высшей школы. В основе интеграции европейских систем образования лежит специальный принцип «единство в многообразии». Он состоит в том, что создавая единую стандартизированную систему высшего образования, необходимо учитывать национальные и культурные особенности каждой отдельно взятой страны. Наши чиновники от образования совершенно не учитывают этот фактор. Они слепо переносят или копируют нововведения, совершенно не учитывая культурные, социальные, экономические условия. В свете современных тенденций в обществе, развитие системы высшего образования в Республике Молдова находится под сильным влиянием экономической и политической ситуации в стране. Таким образом, ситуация в образовательной сфере Республики Молдова характеризуется противоречивыми тенденциями, из которых, с одной стороны, мы видим очевидные стремления рассматривать вхождение Республики в Болонский процесс, как свидетельство высокого уровня развития высшей школы, а с другой стороны остро ощущается влияние политической ситуации на реформирование образования в стране.

В Национальной стратегии развития «Молдова–2020. 7 решений для экономического роста и сокращения уровня бедности» отмечается относительно низкий процент выпускников, которые трудоустраиваются в соответствии с полученной специальностью. Этот феномен усугубляется информационной асимметрией между спросом на рабочую силу у потенциальных работодателей и ошибочным восприятием студентов возможностей трудоустройства.

На сегодняшний день образование, получаемое студентами в вузах или других специализированных учебных заведениях, представляет собой площадку, которая дает возможность ориентироваться в будущей профессии. Этот ориентир, как правило, бывает поверхностным и не дает возможности молодому специалисту хорошо изучить все аспекты профессии, в которой он собирается работать. Поэтому после окончания вуза или колледжа молодой специалист не должен ограничиваться знаниями, которые он получил за период учебы, ему придется постоянно повышать уровень собственных знаний.

Но этот показатель вовсе не является интегральным. Уровень знаний не есть показатель успешности образования. Важна еще практическая ориентированность знаний. А вот с этим в Молдове было плохо всегда.

Поскольку жизнь человека неразрывно связана с определенной профессией, нет ничего важнее проблемы выбора жизненного пути. Зачастую нынешние абитуриенты не осознают, насколько важно выбрать профессию по душе, поскольку от нее зависит не только состояние его кармана, но и души и даже здоровья. Человек становится неудачником зачастую потому, что ему вначале жизненного пути не помогли найти свое место, на котором он смог бы творчески реализовать себя, испытать радость и свободу труда по призванию.

На протяжении последних десятилетий, выбирая будущую профессию, большая часть молодых людей руководствуются тем, сколько денег она будет ему приносить и насколько престижной она считается в обществе. Другие поступают на ту или иную специальность в вуз или колледж по принципу «за компанию» или же «куда возьмут». Третьи идут учиться, потому что «так надо» или «так сказали родители». Вот и получается, что после окончания учебного заведения молодой человек оказывается один на один с профессией, которая ему неинтересна и по которой он не хочет работать.

К сожалению, часто бывает так, что профессии, выбранные по душе, оказываются невостребованными или же низкооплачиваемыми. Чтобы избежать этого, эксперты советуют абитуриентам заранее изучить предложения на рынке труда, а также попытаться найти работу в области, близкой к выбранной профессии. Но и здесь без помощи государства не обойтись. Приведение системы образования в соответствие с требованиями рынка является настоятельной необходимостью.

Высшее образование определяет будущие перспективы страны, а необходимость в умных реформах становится очевидной. Именно поэтому сейчас так остро стоит вопрос о реформировании образования в Молдове, о доведении его до общемировых стандартов.

Много конкретных действий по реформированию системы высшего образования после присоединения Молдовы к Болонскому процессу были совершены. К примеру:

– совершенствование законодательной и нормативной базы в целях обеспечения развития/модернизации образования в Республики Молдова в соответствии с целями Болонского процесса;
– значительный прогресс был достигнут в области участия Республики Молдовы в европейских программах;
– были разработаны и утверждены вузовские программы по реализации целей Болонского процесса;
– периодически в Кишинёве проходят встречи с представителями посольств США, Германии, Великобритании и Франции, на которых и обсуждаются различные подходы к сотрудничеству между институтами и т.д. Примечательно, что западные специалисты высоко оценивают реформу высшей школы в Молдове. Хотя, признают, что оценивать систему высшего образования в Молдове можно двояко. Большинство выпускников, которые сейчас работают за рубежом, заканчивали вузы Молдовы в 90-е годах, когда в учебных заведениях еще не наблюдалось кадровых изменений. Тем не менее, сейчас таких выпускников единицы, тем более способных устроиться за рубежом.

Образование – это перманентный процесс. Человек должен учиться всю жизнь! В наше время знания накапливаются так быстро, что любому специалисту, желающему сохранять квалификацию, необходимо постоянное обучение. Принципиальной особенностью современного подхода к профессиональному образованию является его непрерывность, необходимость постоянного повышения квалификации, обучения в течении всей жизни. В Болонской декларации на это обращено особое внимание. Представляется важным то, что проблемы нашей образовательной системы начинают решаться и есть понимание того, что качественное, доступное высокопрофессиональное образование оказывает огромное влияние на социально-экономическое развитие страны.

Выводы

– Реформы, которые проводились в Молдове в последнее время не дали каких либо положительных результатов. Необходимы преобразования, которые подходят именно для нашей страны, а не копирование моделей образования других стран;
– Качество образования остается проблемой номер один, которая непосредственно влияет на наши национальные перспективы. Однако, несмотря на процессы реформирования образования, происходящие в нашей стране в последние годы, качество образования как центральная проблема реформирования, остается без должного внимания, если быть точным, она скорее приняла больше формально-бюрократическое направление;
– Несбалансированность числа выпускников учреждений профобразования и кадровой потребности рынка труда, в результате в ряде случаев выпускники вузов оказываются невостребованными, а также несоответствия уровня квалификации выпускников предъявляемым к ним требованиям, что связано, в том числе, с приёмом в вузы абитуриентов, недостаточно подготовленных и слабо мотивированных к освоению профессиональных образовательных программ. Предлагается формировать у обучаемых систему общегражданских знаний, для удачной социализации в обществе. Овладение этими знаниями помогает выработать общегражданские качества – это отношение к труду, природе, обществу, к людям и самому себе. Общепрофессиональные качества призваны сформировать ответственность перед обществом и дать уверенность обучаемым в собственном благополучии. Должностные качества специалиста это узкая специализация, посредством которой обучаемые становятся частью каких-то определенных профессиональных групп – приобретая профессию врача, педагога, инженера и т.д. Должностные знания конкретно отражают функциональные обязанности специалистов и исполнение ими своих обязанностей. К сожалению, как правило, профессорско-преподавательский состав не связан с производством и в процессе обучения отдает предпочтение общепрофессиональным знаниям и навыкам. Эти недочеты и есть актуальные проблемы высшего образования, в этом заложены издержки процесса обучения, по окончании которого у выпускников наблюдается избыток общих знаний и недостаточность знаний и навыков по специальности.

Одним из путей решения проблем высшего образования может послужить критерий отбора знаний для полноценной подготовки специалиста на основе общепрофессиональных, общегражданских и должностных качеств. Особую важность имеет составление учебных планов, отвечающих сегодняшним реалиям. Чтобы добиться качественного уровня образования, необходимо привлекать в вузы мотивированную молодежь, которая хочет и может учиться не за счет своих финансовых возможностей, а за счет своих знаний. По окончанию вуза молодые специалисты должны трудоустраиваться, быть востребованными и не чувствовать себя обманутыми;

– Мы должны восстановить честь и репутацию высшей школы. Преподаватель вуза должен вызывать уважение в глазах населения. И государство должно сыграть ключевую роль в этом процессе. Преподаватели – основное звено в цепи. Именно от них зависит, каким вырастет новое поколение. Огромную роль должно играть взаимодействие между преподавателями и студентами. Всяческое стимулирование и поощрение совместных работ, исследований должно стать нормой. Преподаватель не должен бегать за студентами – это студенты должны искать преподавателя. Государству, как наравне и с университетами, всячески следует стремиться повышать мотивацию и активность профессорско-преподавательского состава. Для этого надо постепенно повышать уровень оплаты труда в сфере образования, стимулировать научную деятельность путем предоставления грантов и т.д.
– Вуз – символ прогресса. Современный университет должен быть укомплектован самым совершенным техническим оборудованием. Это касается как обустройства научных лабораторий, так и простых аудиторий;
– Чтобы молдавские граждане имели возможность приспособиться к новым условиям рынка труда, необходима постоянная модернизация системы профессиональной подготовки, а также совершенствование механизмов непрерывного образования.
– Государство должно повысить свою социальную ответственность по отношению к молодому поколению. Реформы образования должны основываться на всестороннем развитии человека, поскольку всесторонне развитая личность больше ориентируется на «пищу духовную», нежели на потребление. Отталкиваясь от этого, мы можем говорить о воспитании настоящих граждан своей страны, для которых понятия «патриотизм», «национальная гордость», «радение за свою родину» не будут просто звуками, а станут ценностями. Естественно, что сегодня, в мире «либеральных ценностей», когда потраченное время осознается как невосполнимый ресурс, «всестороннее развитие» считается избыточным и даже вредным, и мы постоянно слышим рассуждения о том, нужна ли история технарю и физика гуманитарию. И мы имеем, то что мы имеем…

Таким образом, развитие и совершенствование системы образования зависит от воли правительства Молдовы и администрации вузов. Кризис – время перемен. Именно в кризисы рождались гениальные идеи, свершались грандиозные преобразования. Сейчас вузы формируют политический, экономический и культурный истеблишмент нации, и от того, каким вырастит этот истеблишмент, зависит будущее страны. Так давайте уже задумаемся над этим будущим.

Библиография:

1. Трудовой Кодекс Республики Молдова: nr 159-162 от 29.07.2003. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova.*2003, nr. 648.
2. Болонская декларация. ЗОНА ЕВРОПЕЙСКОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ. Электронный ресурс. Режим доступа: www.gubkin.ru/links/umongo/bolon/declaration.doc
3. Высшее образование в Молдове сталкивается с трудностями, иностранный эксперт. 04 апреля 2016. Электронный ресурс. Режим доступа: //https:/ monitorul. fisc.md/mic/vysshee_obrazovanie_v_moldove_stalkivaetsya_s_trudnostyami_inostrannyy_ekspert.html
4. ДОРОШ, Виктор. *Реформа образования в Республике Молдова. Аналитические заметки*. 19 августа 2012. Электронный ресурс. Режим доступа: https://ava.md/2012/08/19/reforma-obrazovaniya-v-respublike-moldova/
5. Стратегии развития образования в Молдове. 19 сентября 2011 Электронный ресурс. Режим доступа. : http://www.moldovenii.md/ru/section/579
6. ФЛОРЯ, Ксения. *Либералы готовят оптимизацию высшего образования и ликвидацию науки.* 22 сентября 2015. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.noi.md/ru/news_id/69108#close
7. ЧЕКАЛОВА, Наталья. *Система высшего образования в Молдове.* 06 декабря 2006. Электронный ресурс. Режим доступа: http://ia-centr.ru/Информационно-аналитический центр
8. MOLDOVANU Gh., *Predarea/învăţarea limbajelor de specialitate din perspectiva acţională: o nouă provocare a mileniului.* În: Materialele conferinţei internaţionale Predarea limbajelor de specialitate în secolul al XXI-lea: realizări şi perspective, Chişinău, aprilie, 2012, Chişinău: Editura ASEM, 2012, p.8-13. ISBN 978-9975-75-624-2.

ASIGURAREA CALITĂȚII PRODUSULUI EDUCATIONAL ȘI CĂI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE CONTINUĂ

Lect. sup. univ. Nona IONAȘ, ASEM
Lect. univ. Elena DROBÎȘEVA, ASEM
edrobiseva@mail.ru

This article considers the challenges of the modern society for quality assurance of educational services, the main issues of quality management and the proper ways of quality improvement within vocational high schools. It is also described the role and the tasks of the teaching staff in educating professionals for the economic sector.

Key-words: *quality assurance, quality management, educational product, corporate values.*
Clasificare JEL: I20

Asigurarea calității produsului a devenit o stringentă perseverență pentru domeniul educațional și este inspirată de conceptele teoretice și practicile care conduc lumea de mai mult de o jumătate de veac, de când în sistemele economice producerea serviciilor a început să prepondereze producerea bunurilor, de când calitatea serviciilor prestate a devenit o necesitate vitală pentru însăși existența entităților corporative și instituționale. Asigurarea calității unui serviciu, inclusiv a celui educațional, fără îndoială duce la asigurarea satisfacției tuturor părților implicate în acest proces, odată ce un serviciu excelent face să câștige beneficiarul, angajații, managementul, angajatorii, comunitatea și, în final națiunea.

Consiliul Europei a determinat Strategia de la Lisabona, care a devenit un angajament transnațional pentru renovarea economică, socială și de mediu din Uniunea Europeană. Strategia elaborată, pe o perioadă de 10 ani, era menită să transforme Europa într-una dintre cele mai competitive și dinamice economii bazate pe cunoaștere din lume, capabilă să susțină creșterea economică prin crearea unor locuri de muncă mai bune și pentru o mai mare coeziune socială. Conform acestei strategii o economie mai puternică ar conduce la crearea dinamică a unor locuri de muncă în conformitate cu politicile de mediu și sociale pentru asigurarea sustenabilă a dezvoltării și incluziunii sociale. În acest context, instruirea și, în mod particular, cea profesională a obținut un statut important pe agenda politică și socială europeană. Cererile de azi și de mâine pentru o forță de muncă înalt calificată sunt provocări noi și stringente pentru sectorul educațional, pentru cadrele didactice și pentru întreaga comunitate. Reformele curente care s-au produs în sistemele de educație și de instruire profesională au avut un impact major asupra mediului de predare și de învățare cu referință la practici, tehnici, metodologii și rezultate standardizate.

În același timp, managementul și asigurarea calității implică procese complexe, dar nu întotdeauna clare, deoarece însuși termenul *calitate* este ambiguu și subiectiv. Indiferent de sursele de referință cu privire la termenul *calitate*, se pare că tratarea acestuia depinde de mai mulți factori, despre care ne vom referi mai jos.

Din start, am dori să clarificăm termenul *calitate* și unele determinative ale acestuia. Unii găsesc că *calitatea* poate fi comparată cu frumusețea, ea se reflectă în ochii celor care o consideră, prin urmare, valoarea concepută a unui serviciu sau altul are o reflecție individuală. Alții interpretează calitatea drept ceva ce satisface așteptările clienților sau beneficiarilor, prin aceasta se conferă calității un grad semnificativ de subiectivitate, de aici apare termenul *calitate percepută,* definit ca o relație dintre expectanțele cu referință la un serviciu oferit și perceperea serviciului obținut, adică ce valoare este atribuită produsului primit. Această definiție a termenului *calitate* se pare a fi prea unilaterală. Cercetătorii din domeniu consideră că *calitatea* reprezintă mult mai mult decât o simplă satisfacere a beneficiarului, fiind, de fapt, un fenomen cu mai multe fațete. Termenul *calitate,* fără vreunele determinative, deja, are o conotație pozitivă, iar utilizarea termenului *calitate superioară* pare a fi nepotrivită pentru un serviciu, mai ales educațional, fiind necesar de a fi înlocuit cu *calitate relevantă* sau *adecvată*. În plus, calitatea este o categorie provizorie, deoarece satisfacția tuturor celor implicați în procesul de producere, oferire și beneficiere a serviciului se schimbă pe parcurs din cauza multor factori care depind de schimbările din viața socială sau/și economică a unei comunități sau societăți. Astfel, percepțiile noastre despre calitatea unui serviciu se formează în timp și se schimbă cu timpul, prin urmare, calitatea unui serviciu educațional nu poate fi asigurată fără un management total al calității care ar reacționa corespunzător noilor provocări. Odată ce am tratat în paralel *calitatea* și *valoarea* este necesar să menționăm că termenul valoare/valori este, de asemenea, o categorie schimbătoare și este necesar de a se ține cont de el. Sociologii identifică trei tipuri de valori: de mentenanță, care asigură existența, preconcepute ca fiind necesare pentru asigurarea cu hrană, îmbrăcăminte etc., cele externe care se impun ca răspuns la necesitatea de a aparține unui grup social potrivit, într-un mediu potrivit, străduindu-se să facă observat și să beneficieze de bunuri materiale, financiare sau de alte beneficii datorită acestei apartenențe, și cele interne, care se referă la dezvoltarea personală pentru o calitate a vieții mai bună pentru toți, nu doar pentru sine. Este

important să realizăm că, în timp de recesiune economică, valorile interne vor fi mai puțin proeminente, mai ales atunci când valorile celor de la guvernare au fost compromise. De asemenea, este rezonabil să ne întrebăm dacă valorile administrației/managementului corespund valorilor angajaților de rând. Apropo, de aceea probabil sunt interpretate ironic sau cu nedumerire, de către cetățenii noștri, filosofiile bine-cunoscutului demnitar de stat, despre valorile pe care le propagă, fără a preciza la care din cele trei grupuri se referă. Dacă închidem paranteza, ne dăm bine seama că ideal ar fi ca aceleași valori să fie împărtășite de toți cei implicați în procesul de realizare a produsului educațional. În plus, valorile sunt necesare pentru a negocia un contract de angajare, când și angajatul și angajatorul se întreabă ce valori ar putea obține de la cealaltă parte, mai târziu fiind cântărite valorile așteptate și cele reale, care determină gradul de satisfacție real. Este, deseori, auzit prin culise - cum ne plătesc așa și lucrăm - ceea ce vorbește despre insatisfacția totală sau parțială din partea angajaților, fapt deplorabil, mai ales în context educațional.

Calitatea din învățământul superior vocațional a fost discutată intens pretutindeni pe parcursul ultimilor zeci de ani atât în structuri oficiale, cât şi neoficiale. În blogul universitar al d-lui Prondzynski de la Universitatea din Irlanda, găsim critici severe referitoare la calitatea și managementul calității. Dumnealui susține că n-a identificat definiții comune pentru *calitate* , nici chiar în documentele oficiale ale Asociației Europene pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior, nemaivorbind de consiliile ministeriale sau departamentele universitare respective. Se stabilesc standardele, se descriu procesele, se pune accentul pe modalitățile de prestare a serviciilor educaționale, dar, foarte rar, se definește însăși *calitatea*. Agenția Britanică pentru Asigurarea Calității o determină ca pe o cale de a descrie cât de bine oportunitățile de învățare disponibile pentru studenți îi ajută să-și realizeze scopurile scontate, cu alte cuvinte, calitatea educațională înseamnă asigurarea relevantă și eficientă a oportunităților legate de predare, suport, evaluare și învățare.

Calitatea nu este un cuvânt neutru – ea este direct legată de *valoare* și anume acea valoare care este atribuită serviciului educațional. După cum am menționat anterior, valoarea este o categorie variabilă, percepută de cel puțin două grupuri de actori: prestatorii și beneficiarii. Cei implicați în predare au viziunile lor cu privire la expectanțele beneficiarului, atribuind calității o ***valoare profesională***, în timp ce calitatea percepută de beneficiar ține mult de experiența și practicile individuale, de imaginea și reputația produsului de pe piața educațională, de mediul ambiant și de mulți alți factori. Townsend și Gebharat concep două tipuri de calitate: cea *reală* sau efectivă și cea *percepută*. Calitatea reală subînțelege calitatea conformată specificațiilor sau standardelor, care poate fi diferită de cea percepută de beneficiar și, ca rezultat posibil – insatisfacția din partea beneficiarului. Să presupunem următorul caz: un student din anul I, la ASEM, cu specializarea în domeniul tehnologiilor informaționale, ar putea considera inutile pentru domeniul său profesional competențele achiziționate la cursul „Limba Engleză de Afaceri”, care a fost elaborat cu scopul de a înzestra studenții cu competențe de comunicare din domeniul economic și de afaceri. Aceste competențe concepute de titularii de curs, ca un produs educațional cu o valoare efectivă reală – doar educăm, în primul rând, economiști – ar putea intra în contradicție cu valoarea percepută de student, deoarece el nu vede oportunități de valorificare ale acesteia la angajare. Aceleași competențe pentru un student de la Facultatea Finanțe ar fi considerate satisfăcătoare, cu un coeficient înalt de valoare educațională. Iar un student indiferent, al cărui scop este doar de a obține diploma de licență cu orice preț, fără a conștientiza valoarea competențelor pentru satisfacerea nevoilor personale sau pentru inserția în muncă din diferite cauze: alegerea incorectă a instituției de învățământ, lipsă de inteligență vizionară ş.a., nu va atribui competențelor vreo valoare. Pentru ultimul, se pare că nu există perspective strălucitoare – nu are vreun rost să ne străduim să atingem valoarea efectivă reală, dacă cea percepută nu este din start justă.

Dilema legată de definirea termenului calitate, totuși, nu împiedică savanții din domeniu să ajungă la consensus. Numitorul comun aici ar fi *conformarea standardelor* și *satisfacerea expectanțelor* cursanților. Asigurarea produsului educațional este, deseori, privită ca o rată dintre resursele educaționale și produs, calitatea căruia este „totalitatea de tributuri sau caracteristici ale produsului, care au capacitatea de a satisface nevoile stabilite sau implicite” – din ISO1990. Pe scurt: rezultatul final este, de fapt, cel mai important lucru pentru asigurarea calității și aceasta necesită o abordare sistemică.

Aliniindu-se la standardele internaționale, managementul calității a fost introdus în sistemele educaționale naționale la inițiativa structurilor oficiale sau publice, cum ar fi Ministerul Educației, Agențiile Naționale și/sau alte structuri de resort, aducând schimbări semnificative în administrarea instituțiilor superioare de învățământ și, inițial, au produs un șoc nu doar pentru angajații de rând, dar și pentru managementul de mijloc și inferior. Terapiile de șoc ar putea fi rezultative doar în cazul când sunt conștientizate de toți cei implicați în proces și care înțeleg cauzele și efectul novației și modul în care schimbările vor afecta personalul instituției și pe fiecare angajat în parte. Introdus forțat *updown* în universitățile din Republica Moldova Managementul calității a fost considerat în mod greșit ca un sistem formal de documentare și de standardizare a unor procese formale de administrare. După un parcurs de mai

mulți ani acum înțelegem mult mai clar ce reprezintă acesta și care este esența funcționării lui. Apropo, foaia de parcurs a fost anevoioasă nu doar pentru Moldova. Frustrări de tot felul s-au perceput și în alte țări, mai ales cu referință la redactarea documentelor și rapoartelor, pe care unii și acum le consideră inutile. Deosebit de vulnerabili devin angajații și managementul în perioada auditului sau de acreditare, de aici, tensiune și stres, dar cine, oare, nu este expus astăzi evaluării?

Desigur, pe parcurs multe s-au schimbat. Managementul Calității a devenit un curs universitar independent în instituția noastră, care a înlăturat orice bariere la înțelegerea tuturor mecanismelor de realizare a unei bune funcționări a proceselor de asigurare a calității și de îmbunătățire a acesteia. Totuși, am dori să menționăm accentul, care este plasat pe unele procese, pe unii factori și pe unele aspecte din sfera managementului calității, pentru a se ține cont de ele și a le pune în prim-plan, atunci când ne dorim o îmbunătățire a calității procesului de instruire. La unele din ele, ne vom referi mai jos.

Ciclul de planificare. Ținând cont de faptul că îmbunătățirea calității sporește competitivitatea și eficiența internă și oferă satisfacție sporită atât la angajați, beneficiari, cât și la viitorii angajatori ai absolvenților instituțiilor cu profil economic, managementul de vârf trebuie să se implice, în primul rând, în elaborarea strategiei calității, care va sta la baza procesului de management al calității și va fi un ghid pentru constatarea și evaluarea situației curente cu privire la asigurarea calității, luând în considerare rata de îmbunătățire, calitatea planurilor de învățământ, capacitatea de măsurare și evaluare a produsului etc.

Implicarea personalului în ciclul de calitate. Ideea de bază presupune implicarea angajaților și mai ales a personalului didactic în planificarea și implementarea îmbunătățirii calității produsului educațional. La urma urmei, angajații de rând văd mai bine ce, unde și când trebuie îmbunătățit. Cadrele didactice care asigură produsul educațional final se bazează pe o foaie de parcurs a asigurării calității în instituția noastră cu o istorie de aproximativ 10 ani și se conduc de obiectivele calității elaborate de departamentul respectiv și specificate mai detaliat în cadrul subdiviziunilor.

Profesionalizarea. Pentru a realiza scopurile strategiei calității cu referință la piața muncii, se cere un angajament din partea tuturor și mai ales din partea celor care asigură calitatea produsului educațional. Aici trebuie menționat termenul *profesionalizare* – o strategie de protecție a profesiei prin definirea competențelor și îndemânărilor necesare pentru a profesa o ocupație. În același timp, *profesionalizarea* este strâns legată de eforturile de ajustare, perfecționare și dezvoltare a competențelor cadrelor didactice pentru a face față provocărilor cu care se confruntă domeniul profesional și de a acționa relevant în munca cotidiană. Acest termen promovează măiestria de a utiliza realizările avansate, științifice și tehnice, care îi ajută să anticipeze și să manevreze schimbarea. În acest context, programele de dezvoltare și formare continuă a cunoștințelor și capacităților profesionale ale cadrelor didactice asigură motivarea pentru instruirea cadrelor didactice, creând noi modele și noi medii pentru participanții din sfera educațională. Competențele necesare pentru cadrele didactice se referă la perfecționarea pedagogică, la cea de specialitate și la condițiile de bunăstare și confort la locul de muncă. Conceptul de formare continuă, impune îmbunătățirea competențelor pedagogice și profesionale, prin autoinstruire, prin stagii de instruire pedagogică și profesională în domeniul de specializare. Cerințele instituției noastre, cu referință la formarea continuă a cadrelor didactice, se realizează prin introducerea stagiilor, trainingurilor și instruirii la locul de muncă sau în instituții și organizații din afară, din domeniul de specialitate. Ideal ar fi ca cadrele didactice, spre exemplu, din sectorul financiar, să realizeze stagiul în sectoarele financiare reale din instituțiile publice sau private pentru o conștientizare mai adâncă a necesităților și cerințelor acestui sector specific al economiei naționale. Acreditarea educațională se referă nu doar la acreditarea universităților sau disciplinelor, ci și la acreditarea cadrelor, proces oficial acceptat prin desfășurarea concursului de ocupare a postului didactic. Aici putem menționa unele rezerve. De exemplu, cu privire la evaluarea posibil incorectă a competențelor profesionale a cadrelor de către cursanți din cauza existenței unui coeficient mai mare sau mai mic de subiectivitate despre calitățile personale și profesionale cauzat de aspectul fizic, de gradul de inteligență a evaluatorilor, cât și de aspectele de comunicare personală pe parcursul prelegerilor sau orelor practice. În plus, ne întrebăm cât de obiective pot fi aceste evaluări, mai ales în cazul frecvenței reduse sau lipsei de la orele practice sau seminare, fenomen cu care, cu părere de rău, ne confruntăm în instituție.

Orientarea pe beneficiar. Aceasta se va baza pe următoarele aspecte: înțelegerea necesităților beneficiarului, amplasarea beneficiarului în centrul activităților educaționale și implicarea lui în procesul de predare-învățare ca partener egal, flexibilitatea comunicării, abilitatea de a preveni și monitoriza incidentele critice.

Cultura organizațională, care pune accentual pe valorile ce sunt împărtășite de toți membrii colectivului, unde nu există descrepanțe între valorile managementului și ale membrilor colectivului. Apropo, multe programe de asigurare a calității au dat eșec doar din cauză că valorile și viziunile preconcepute de administrația de vârf a instituției sau organizației nu au corespuns cu cele real existente.

Atitudinea managementului. Abordarea de bază a îmbunătățirii calității se manifestă prin *atitudinea* și *comportamentul* din partea *managerilor*, care afectează direct abordarea calității din partea personalului. Aici se presupune asigurarea următorilor factori: încrederea în munca sa, respectul din partea studenților, colegilor și superiorilor și atitudinea pozitivă fată de muncă. Pentru a fi asigurată calitatea muncii, se cer realizate următoarele condiții: ajutorul eficient din partea organizației și managementului. Însăși munca joacă un rol important, ea trebuie să asigure profesorii cu provocări și stimulenți pentru a fi interesantă, dar nu atât de mulți, ca să producă stres sau extenuare fizică sau morală. Gradul relativ de dificultate aduce în final doar satisfacție. Profesorii necesită autonomie și flexibilitate – este esențial ca ei să fie capabili de a lua deciziile proprii despre faptul cum să-și monitorizeze munca, este important ca profesorii să fie capabili să coopereze și să ia decizii comune cu colegii, profesorii necesită instruire și perfecționare a competențelor profesionale, atmosfera generală de muncă trebuie să fie pozitivă, colegială pentru a face din muncă o experiență plăcută.

Interesul către calitate și îmbunătățirea calității produsului în învățământul superior vocațional a crescut recent mulțumită conștientizării rolului educației profesionale a specialiștilor pentru economia Moldovei și cea internațională mai ales din considerentele tendințelor de imigrare a cetățenilor Moldovei spre Europa sau alte direcții. Asigurarea calității joacă un rol decisiv pentru eficientizarea sistemului de management al calității din instituția noastră, deoarece sporește eficiența acestuia și eficacitatea produsului prin mărirea satisfacerii pieței de muncă cu specialiști de înaltă calificare pentru sfera economică și de afaceri. Este recunoscut faptul că multe țări au parcurs propriile experiențe pentru definirea standardelor pentru produsele educaționale. Rolul structurilor centrale educaționale, cum ar fi: Ministerul Educației al Republicii Moldova, Agenția Națională de Asigurare a Calității și altele, e să se preocupe de strategiile naționale și de determinarea standardelor naționale cu privirea la asigurarea calității resurselor, proceselor și produselor educaționale, lăsând un anumit grad de autonomie instituțiilor de învățământ superior pentru a stabili strategiile instituționale, tacticile și detaliile cu privirea la procesul de instruire propriu-zis. Departamentul de Management al Calității al ASEM dirijează aceste procese prin elaborarea obiectivelor stabilite anual la nivel instituțional, monitorizează evaluarea și rezultatele asigurării calității pe parcurs. Atenția acordată îmbunătățirii continue a produsului educaţional plasează ASEM-ul în topul celor mai prestigioase ratinguri naționale și internaționale.

Referințe bibliografice:

1. EDVARDSSON, BO. *Quality of Service*. ENGLAND: McGRAW-HILL Book Company Europe, 1994. ISBN 0-07-707949-3
2. CORT Pia, et al. *Professionalisation of VET teachers for the future*. LUXEMBOURG: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-896-0327-5
3. Assuring the quality of VET systems by defining expected outcomes. LUXEMBOURG: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. Cedefop Panorama series; 158. ISBN 978-92-896-0521-2
4. CREATIVITY IN HIGHER EDUCATION.:EUA PUBLICATIONS, Brussels 2007

VOCABULARY ACQUISITION PARTICULARITIES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Lect. univ. Elena DROBÎŞEVA, ASEM
Lect. sup. univ. Nona IONAȘ, ASEM
edrobiseva@mail.ru

Vocabulary is the key to communication. For a large majority of learners the ultimate goal of studying is to be able to communicate in a new language and the most important task is acquiring a sufficiently large vocabulary. Vocabulary that includes not just words but also their meaning, orthography, pronunciation, context and conjugation, is in the very essence of the process of learning a new language. Thus the point of having a good vocabulary is being able to choose words with greater precision, understanding the ones you already know better, hence a good vocabulary makes your communication simpler. So the teacher's role in helping the learners with the acquisition of vocabulary is quite essential and there have been considered some relevant aspects and strategies of the process of foreign language learning. This article proposes some practical activity to teach vocabulary in a context within the English classroom. It highlights the role of the active and passive vocabulary teaching process.

Key words: *vocabulary, acquisition, understanding, learning, communication, strategies*
Clasificare JEL: I21

Everyone – from beginning learner to proficient ones – knows the frustration of not having the right word immediately available. Sometimes it is a matter of not being able to recall the right word; sometimes we never knew it. It is also frustrating to read a newspaper or do some assignments and run across words whose meanings elude us. Whatever professional field you belong to, the ability of using the right word at the right place will provide you an added value, while it is of great help in maitaining effective and convenient communication. Vocabulary is central to any language learning because without sufficient vocabulary we cannot understand others or express our own ideas. While without grammer very little can be conveyed, without vocabulary nothing can be conveyed. This point reflects the idea that even without grammer, with some useful words and expressions one can manage to communicate. Thus it is significant to acquire more productive vocabulary knowledge and to develop personal vocabulary learning strategies.

There has been a great deal of research about the process of vocabulary acquisition. The article mostly refers to the importance of vocabulary to language learning, teaching the learners in the classroom and encouraging them to acquire the vocabulary. But it is necessary first to establish what vocabulary means. While most people think of vocabulary as of the *words of a language* (that is correct as vocabulary does deal with words), yet vocabulary is much more than just single words. Vocabulary also includes lexical chunks, phrases of two or more words, such as *Good morning* and *Nice to meet you*, which are suggested to learn as single lexical units. Phrases like these involve more than one word but have a clear, formulaic usage and make up a significant portion of spoken or written language usage. Also called formulaic sequences, they are central to vocabulary learning and therefore worth teachers' attention as they teach vocabulary. So vocabulary can be defined as the words of a language, including single items and phrases or chunks of several words which convey a particular meaning, the way individual words do. Vocabulary addresses single lexical items – words with specific meaning(s) – but it also includes lexical phrases or chunks.

The concept of a word can be defined in various ways, but three significant aspects teachers need to be aware of and focus on are *form*, *meaning*, and *use*. The *form* of a word involves its pronunciation (spoken form), spelling (written form), and any word parts that make up this particular item (such as a prefix, root, and suffix). An example for word parts can been seen with the word **uncommunicative,** where the prefix **un-** means negative or opposite, **communicate** is the root word, and **-ive** is a suffix denoting that someone or something is able to do something. Here, they all go together to refer to someone or something that is not able to communicate, hence **uncommunicative**. *Meaning* encompasses the way that form and meaning work together, in other words, the concept and what items it refers to, and the associations that come to mind when people think about a specific word or expression. *Use* involves the grammatical functions of the word or phrase, collocations that normally go with it, and finally any constraints on its use, in terms of frequency, level, and so forth. When teaching vocabulary it is advisable to build learners' knowledge of words and phrases in terms of these three aspects of vocabulary knowledge.

According to another research learners often instinctively acquire their vocabulary. And this instinct should be developed while teaching the vocabulary on all phases of work with a new vocabulary, i.e. on

1) the phase of presentation of new lexical units;
2) the phase of semantization (explaining the meaning of new lexical units);
3) the phase of controlling the understanding of new lexical units;
4) the phase of drilling and memorizing new lexical units;
5) the phase of exercising new lexical units (in different types of oral and written communication activities) and their perception (in receptive types of communication: reading and listening).

The work on the development of vocabulary skills on a certain phase depends on the method of teaching used at a foreign language lesson. According to modern communicative method of teaching foreign languages new lexical units are to be introduced anywhere it is possible: in contexts close to real situations of communication and relevant to the interests of the given group of learners.

Reading aloud and then memorizing lists of foreign words and their translation sometimes without even the examples of their use is not appropriate at all and contradicts the objectives of foreign language teaching – practical mastering a foreign language or getting a minimal sufficient level of communicative competence. We seldom use in the actual process of communication the words alone. We select the words, combine them and make up expressions and sentences in accordance with the situation of the communication. Besides, different words in different contexts may have different meanings. Therefore it is necessary from the very beginning of teaching a foreign language to introduce the learners into the real-life communication situations, to imitate the situations by demonstrating the use of new lexical units in practice. Only in this case the learners can have the feeling for the new language and may further get a help in the receptive type of communicative activity.

In teaching vocabulary it is very important to select the right method of semantization of new lexical units explaining their meanings. The most popular method is translation. But it should be indicated that this method can be used only if the words in foreign and native languages have the same, identical meanings and usage. Translation is also recommended if the language level of the learner is not high enough for monolingual method of semantization. However, this doesn't develop the learner's linguistic thinking and doesn't promote the development of the linguistic intuition. Therefore, the teacher should have other methods of explaining new lexical units like non-verbal, by using pictures or other relevant items, facial expressions and gestures, explanation through context, with the help of synonyms/antonyms/paraphrases and so on. The teacher's choice depends on different factors, like for instance the type of new lexical units, age of learners, the amount of vocabulary they know, learning objectives and the like. The most important is that the teacher should do all possible to develop and encourage imagination and creativity in the learners.

For the phase of drilling and memorizing new lexical units there could be found the following recommendations:

- to avoid demanding from the learners studying and memorizing the lists of new lexical units and their translation, as studying this type of studying isolated words without demonstration of their syntactic properties contradicts the communicative approach to teaching languages;
- to use and maintain two important memorizing processes – association and sorting / sequencing;
- to use multiple channels to help learners perceive and understand new lexical units by pronouncing and spelling them as well as involving other senses;
- to use such emotional component as association of foreign words with their experiences and emotions (looking for an association is a process of connecting new information with the knowledge already existing).

Exercises should reproduce real-life communication situations, be diversified and interesting for the learners, should develop their language skills and consequently, the "sense of language". Finally, for vocabulary consolidation there exist different exercises specific for the field of study with their advantages and disadvantages.

Teaching vocabulary in regular English classes involves the production of a series of strategies. As a basic approach in teaching vocabulary it is important to introduce a little at a time, starting with the most frequent, useful, and learnable vocabulary, and returning later to more difficult vocabulary and less frequent uses of previously learned items. Teachers need to repeat vocabulary often, because learners must work with a word or phrase many times before acquisition takes place, and then offer a variety of exercises to cater to different learning methods.

Classic methods that can be used for introducing vocabulary might range from the following: matching (synonyms, opposites, beginnings and endings, terms and definitions, parts of phrases etc.), filling in the blank sentences, choosing the possible answers, completing phrases / sentences, correcting the mistakes, labeling / drawing a picture, crossing out the word that doesn't belong to the others in the group, indicating categories, completing and discussing word sheets, looking for words that mean something given by a synonym or a definition, filling in crossword puzzles, acting out (pantomime) for guessing the word, asking questions for finding the word (e.g. jobs). Then, for distinguishing shades of meaning and near synonyms, several types of drills can be employed, such as: discussing analogies, choosing multiple possible answers that can complete a structure or sentence, identifying semantic categories, arranging the words on a scale, discussing which word in a pair or a group is stronger, is slang, is more polite, has a more positive connotation, etc., completing definitions with one of several variants given. When approaching a reading material, a reading passage, vocabulary can be introduced by teachers indicating learners to guess word meaning from the context, giving the definitions and letting them find the words, explaining them how to guess word meaning from the context (by relying on aspects such as: cause and effect, opposite/contrast, general sense, synonyms or paraphrases, recognizing definitions or examples from the subcategory implied by the notion etc).

The most productive techniques used to teach new vocabulary are: teaching words in the context, using associated vocabulary, morphological analysis of words, word map, idioms and crossword puzzles.

Teaching words in the context. Vocabulary should be taught in context. Words taught in isolation are generally not retained. In addition, in order to grasp the full meaning of a word or phrase, learners must be aware of the linguistic environment in which the word or phrase appears. Setting a good context which is interesting, vivid and has relevance to the lives of the learners, is an essential prerequisite for vocabulary teaching as it helps in both engaging the attention of the learners and naturally generating the target vocabulary. Maintaining the context and making sure the language surrounding the context is easy to comprehend, the teacher should start eliciting the target vocabulary. Therefore, in selection of vocabulary, it

is necessary to incorporate immediately the chosen words or phrases into the learners' linguistic range. The knowledge of a word does not only imply a definition, but also how that word fits into the world.

Associated vocabulary. If one topic consists of number of words, it is easy to teach these entire words altogether. For example, it is easier to teach words like orange, banana, grapes, lemon, pineapple, mango, and watermelon together in the context of 'fruits' than to teach anyone of these words in isolation. Examples of lexical fields: parts of the face – forehead, brow, temples, nose, nostrils, bridge/tip of the nose, septum, mouth, lips, eyes, eyebrows, eyelids, eyelashes, chin, cheeks, jaw and jowls; family members – father, mother, uncle, aunt, grannies etc.

Using morphological analysis of words. Morphology is the study of words in different terms, showing how words are broken down into smaller units, and how such units are recognized. That is to say, by using the analysis of morphemes of words, we can find out the meaning of words, even some of unfamiliar English words. It is estimated that there are over 600,000 English words concerned with the roots and affixes. But the roots and affixes are limited in numbers and simple in meaning. And the most 382 commonly used roots and affixes are only 600-800 in number. By using the analysis of roots, affixes and word structure, we can teach thousands of English words. For example, hand/handle/handful/handicap/handsome/beforehand..."

Word Map. Learners work in small groups to learn connections among words by brainstorming and organizing words according to a map that they design or a blank one that is provided by the teacher. An example might be a key-concept word in the center of the page with rays connecting related words. For example, by asking the learners to give words they think of when they hear the word "faithfulness", sixteen words or phrases can be generated: cat, friend, family, reliance, trust, dishonest, unfaithfulness, believe in friendships, bonds, obey, dog, friendly, sexual unfaithful, gossiping, marriage, love. After clustering words which they feel go together, they can map the relationships between these words.

Idioms. Teaching idioms by topic can make easier for learners to remember. An idiom is a phrase or expression in which the entire meaning is different from the usual meanings of the individual words within it. Idioms are fun to work with because they are part of everyday vocabulary. Learners enjoy working with figurative meanings. They also enjoy finding out about the origins of idiomatic expressions, some of which are very old. An idiom is an expression that cannot be fully understood by the meanings of the individual words that are contained within it. The meaning of the whole idiom has little, often nothing, to do with the meanings of the words taken one by one. Point out to learners that idioms are often used in writing or speech to make expression more colorful and that some of the most colorful English idioms make use of animals or animal comparisons.

Crossword puzzles. Crossword puzzles offer an entertaining way of reviewing vocabulary. Learners can do the puzzles in class in pairs, as a race with other learners, or at home as homework. The teacher can also design a "Word Puzzle," which is also called a "Word Cross", asking the learners to cooperate in groups to find and circle the words that the puzzle contains. The teacher might also place several versions of the word in the puzzle, with only one of them being the correct spelling. The learners must circle only the word with the correct spelling.

A new and progressive requirement to the acquisition of new vocabulary is teaching the learners to use independent strategies and techniques of learning and memorizing, the so called autonomous learning where the teacher acts as an assistant and organizer. Of course, at the initial stage of training the teacher guides and instructs the learners showing and explaining them effective techniques of memorizing words ("mnemo-technique", method of key words, creation of acronyms, the use of visualization and so on). Later the learners if they are interested and motivated in learning new vocabulary should themselves use these techniques, as well as find their own ones.

The next important particularity for the vocabulary acquisition is teaching the vocabulary for specific purposes. The main difference between teaching general English and business English is setting contexts so that the learners are practicing the language in settings they may find themselves in. The internet and corporate websites are one such source of authentic materials, where all types of activities can be adapted to suit all levels of learners. By choosing a website related to the learner's field of study and scanning it can provide the learners the vocabulary practice that they need. Scanning activities are ideal, because the learners do not need to understand every word. They work with a number of websites, then the teacher prepares a number of questions for practicing business related vocabulary and structures. The learners can also create their own questions for the rest of the class or prepare an imagined interview with a personality of their choice. The Internet also offers lots of authentic writing practice. From beginner level through to advanced, the learners will be able to practice their writing skills within a business context using the Internet. One of the most important writing skills they are likely to need is writing effective business emails. The correct tone, structures and layout are all components the learners need to learn. There are websites that give lots of useful information in writing business emails which are worth visiting.

The structures that business English learners have to learn are in principle the same as general English ones. The difference is in context and vocabulary. Websites that are not necessarily intended for business audiences can be an ideal resource for business English teachers. For example, learners could visit an airline website to practice travel vocabulary and structures.

In conclusion it should be pointed out that among the variety of strategies and methods of teaching the learners new lexical units or vocabulary it seems difficult to choose the best. Vocabulary acquisition involves a wide range of skills and is fair to say that there is no single supreme teaching strategy. But there is a tendency that the more strategies are used, the better.

References:

1. LEWIS, M., *The Lexical Approach.* Language Teaching Publication, England, 1993
2. BARCROFT, J. *Second Language Vocabulary Acquisition*: *A Lexical Input Processing Approach,* Foreign Language Annals Vol. 37 No. 2, 2004
3. WARING, R. *Basic Principles and Practice in Vocabulary Instruction.* The Language Teacher, 2002
4. CERGHIT, I. *Sisteme de instruire alternative şi complementare. Structuri, stiluri şi strategii* Editura Aramis, Bucureşti, 2008, ISBN: 978-973-46-1016-7;
5. NATION, P. *Learning vocabulary in another language.* Cambridge University Press, 2001 Waring, R. Basic Principles and Practice in Vocabulary Instruction, The Language Teacher, 2002

CULTIVATING STUDENTS' ENTREPRENEURIAL SPIRIT

Nadejda BACIMANOVA, MA
The Academy of Economic Studies of Moldova
nadejdabach@yandex.ru

The importance of entrepreneurship as one of the basic skills to be provided through lifelong learning is recognized today. Entrepreneurial skills should be given particular attention, as they not only help to deal with entrepreneurial activity, but also enhance the employability of graduates. The educational system can help to promote the spirit of enterprise in young people, thus contributing to create a more entrepreneurial culture in our society.

Key words: *entrepreneurship, education, entrepreneurial competences, entrepreneurial didactic model, development, teaching methods.*

JEL Classification: A22, I25

It is widely recognized that entrepreneurship is a key driver of modern economic growth and development. As we move forward into the 21st century it is important to reflect on the great contributions that entrepreneurs have made to the wellbeing of people and the wealth of economy. Wealth and a high majority of jobs are created by small businesses started by entrepreneurially minded individuals, many of whom go on to create big businesses. That is why higher education should provide students with knowledge and skills necessary to succeed in entrepreneurial activity, to create a wide variety of programs and activities providing students with the experiences that nurture the spirit of entrepreneurship.

Universities and other higher education institutions are ideally placed to expose students to environments which foster entrepreneurial mindsets. The higher education sector, through entrepreneurship education, has a crucial role to play in preparing graduates with entrepreneurial and innovative mindsets, behaviors and skills. Nowadays in the conditions of the knowledge-based economy graduates need more than academic attainment. "They need to have the entrepreneurial skills that enable them to seize and exploit opportunities, solve issues and problems, generate and communicate ideas, and make a difference in their communities." [2, p.6]

In meetings with entrepreneurs across the years there have been established some concepts that are believed to be the basic foundation for the importance of entrepreneurship education [9]:

- Entrepreneurs are not born; they become through the experiences of their lives.
- Entrepreneurs have a great diversity of personal characteristics, the most common one is considered being willing to take a risk in return for a profit.
- Anyone can be an entrepreneur at any time of one's life.
- Although there is no educational degree requirement to become an entrepreneur, it is helpful to have developed good support skills including communication skills, interpersonal abilities, economic understanding, digital skills, marketing, management, and math/finance skills.

- Entrepreneurial ventures are the major source of new jobs in the economy, both for the owner and for new employees.
- Entrepreneurship is not learned by reading a textbook and then taking a test to prove that you are one.
- Young people can build confidence in their abilities to become entrepreneurs in their future as a result of a variety of entrepreneurial activities provided throughout education.
- Entrepreneurship education activities are a real-life vehicle for developing academic skills.
- Entrepreneurship education enables employees to be more successful as a result of understanding the operations of a small business and the problems of their boss.
- Entrepreneurs are found in every occupation or career cluster.

Entrepreneurship education is becoming more and more important everywhere in the world. The European Commission recognizes entrepreneurship education as a tool that can support young people to be more entrepreneurial. This is about how to develop a general set of competences applicable in all walks of life, not simply about learning how to run a business. Entrepreneurship education is more than thinking about starting and doing business. It can stimulate personal attributes and improve such important skills as creativity, initiative, and can also promote innovation, self-confidence and the full potential of all individuals. Entrepreneurship is a skill that is also useful in both personal and social aspects of everyday life. "Entrepreneurship education is about developing young people's attitudes and skills to help them realise their potential. It is also about having the drive to turn ideas and opportunities into reality, enabling young people to be positive, proactive and successful in their approach to life and work." [7, p.2] Entrepreneurship education can positively impact students in a wide number of contexts, including changes in personal and career attitudes, such as self-worth, self-awareness, self-management and personality responsibility, ability to control own life, transfer of learning, motivation, teamwork, interpersonal communication, problem solving, creativity, etc.

Entrepreneurship education aims to produce graduates who are capable of identifying opportunities and developing ventures, through setting up new businesses or developing and growing part of an existing venture. It focuses on encouraging students to apply enterprising skills and abilities to a range of different contexts, including new or existing businesses, charities, non-governmental organizations, the public sector, and social enterprises. It includes all forms of learning, education and training which contribute to entrepreneurial spirit, competence and behavior – with or without a commercial objective. Acquiring entrepreneurial skills is a long arduous process, and providing students with entrepreneurial tools can help them realize their dreams even if they later decide not to go into business. Cultivating entrepreneurial qualities in students helps them across every profession. Innovativeness and ambition are critical drivers in professional success, while high self-esteem and self-control provide students with the confidence and discipline to realize their dreams. These skills and characteristics are critical to working in any profession, and by developing them, entrepreneurship elements used in the process of teaching/learning can help transform students into successful young professionals.

Entrepreneurship education plays an important role in developing characteristics that are critical to become successful entrepreneurs: self-confidence, autonomy, a strong work ethic, ambition, empathy, an internal locus of control. They provide students with the drive and personal abilities to make their goals a reality. Thus, entrepreneurship education is an effective tool for instilling these particular qualities. It reduces apathy in learners, increases their motivation to achieve success, and gives them a greater sense of self-control and higher self-esteem.

Entrepreneurship education can make a student's experience of higher education richer and more fulfilling; provided educators offer stimulating learning experiences. Students should have the chance to experiment, discover new ways of thinking, learn about successful entrepreneurs and, ideally, meet and talk to them. They should be encouraged to explore both theory and practice. Entrepreneurship education can both accentuate individual achievement, and provide opportunities for teamwork and the development of other skills that are so valuable to business and society.

To meet the needs of the growing knowledge economy young people need an increase of initiative, self-regulation, critical thinking, and lifelong learning skills. Thus, it is necessary to educate students who are willing and able to learn academic and work skills effectively, are motivated to be productive and engaged in their communities. Besides, it's necessary to develop in them success-oriented attitudes of initiative, intelligent risk-taking, collaboration, and opportunity recognition, i.e. indispensable ingredients of an entrepreneurial mindset. "Preparing today's students for success and eventual leadership in the new global marketplace is the most important responsibility in education today." [3, p.3-4] Entrepreneurship education is essential in this respect, being an important tool to achieving these objectives, helping every student

explore and develop his/her academic, leadership, and life skills. Entrepreneurship education includes all activities aiming to foster corresponding mindsets, attitudes and skills.

Nowadays many employers consider that today's young people are not ready to work as they lack necessary skills, they often lack the ability to work in teams, think creatively, or to interact effectively with colleagues or potential customers. This gap between what employers want and what our youth bring to the table has major economic consequences. Most importantly, young people lose the opportunity to enjoy successful and rewarding careers. With the pace of innovation, many of the jobs our students will hold are new enough or don't even exist yet. Globalization and technology have altered work patterns and the skills needed to build successful work lives. More than ever, it's necessary to educate students to be continual learners in order to become economically productive members of society in the 21st century global economy.

The European Commission emphasizes that, in order to build skills for the 21st century, efforts are needed to develop transversal skills such as entrepreneurship, and highlights the ability to think critically, take initiative, solve problems and work collaboratively. Thus, entrepreneurial skills should be given particular attention, as they not only help to deal with entrepreneurial activity, but also enhance the employability of young people. Needless to say, teachers have a critical role to play in this as they are facilitators or learning and multipliers of ideas. They shape learning processes and can help students to achieve entrepreneurial learning outcomes – concrete knowledge, skills and attitudes.

These challenges require a multitude of different solutions that better engage young people in their education, while also building stronger connections between communities, businesses, and educational establishments. Nurturing entrepreneurial spirit is a critical part of this solution. Entrepreneurship education instills a fundamental life skill. It prepares students to be responsible, enterprising individuals who contribute to economic development and sustainable communities. Entrepreneurship education is not just about teaching someone to run a business. It is also about encouraging creative thinking and promoting a strong sense of self-worth and accountability. Entrepreneurial education does not only enhance entrepreneurial competences, but also supports the students' academic development in general. Whether young people ultimately become entrepreneurs or work for others, they learn to invest in themselves and know they have options. Focus on entrepreneurship prepares students for a future consisting of more competition for jobs and a higher demand for creativity, initiative and entrepreneurial spirit.

Thus, one of the primary goals of higher education should be to promote and encourage an entrepreneurial mindset among students. This kind of mindset requires a number of entrepreneurial competences [8]:

- to be able to take initiative;
- to be able to communicate in different settings;
- to be able to find and utilize possibilities;
- to be able to sell ideas;
- to be able to take risks and responsibilities;
- to be able to realize ideas;
- to be able to create products/services that are of value for others.

As a key competence, entrepreneurship does not necessarily involve a specific academic subject. Rather, it requires a way of teaching in which experiential learning and project work have a main role. Teachers do not provide students with the answers, but help them to research and identify the right questions and find the best answers. To inspire their students and to help them develop an enterprising attitude, teachers need a wide range of competences related to creativity and entrepreneurship; they require academic environment where creativity and risk-taking are encouraged, and mistakes are valued as a learning opportunity.

Entrepreneurship and entrepreneurial skills can be taught as a separate subject. Besides, entrepreneurial education can and should be integrated into other subjects as well. Thus, it is necessary to encourage curricular design that can introduce entrepreneurship into any subject discipline. Besides, students should be encouraged to participate in extracurricular activities including student clubs and societies, competitions and conferences, as these provide practical opportunities to develop enterprise skills and experience entrepreneurial action in practice, allow experimentation with ideas and concepts, offer abundant opportunities to network, thus providing genuine entrepreneurial experience.

The question is not "*should we do something?*", but "*how can we make it happen?*" For sure, there are some steps that can guide teachers in helping their community to achieve a powerful yet achievable goal: to ensure that every student is exposed to entrepreneurship as part of a basic higher education experience.

The prerequisites for planning entrepreneurial education are incorporated in the entrepreneurial didactic model, which includes the key concepts and their relationships in entrepreneurial education [8]. The

model presents the factors that promote the development of entrepreneurial competences in students. Four categories have to be considered when planning and implementing entrepreneurial education: learning competences, learning culture, learning environment and learning activities. They influence each other mutually and combined create entrepreneurial competences.

The *learning environment* includes both the physical, mental and virtual environment that surrounds education. In entrepreneurial education the learning environment is characterized by openness and dynamics. The learning environment consists of involvement of different types of knowledge and involvement of the surrounding environment, which results in project based working, where also the virtual space is part of the learning environment.

The *learning culture* defines the teacher as a partner and facilitator. The interaction between students and teachers results in co-creative networks, where students have the possibility to participate in equal collaborative relationships. The learning culture is ideally characterized by partnership and team based learning.

A learning environment and a learning culture provide the opportunity to organize learning activities that promote the development of entrepreneurial competences.

Learning competences include the ability to use knowledge, skills and hold positions in certain situations in a qualified way. The goal is that the students develop entrepreneurial competences.

Learning activities take place in the above described learning culture and learning environment. They consist of generating new ideas, defining and planning projects, finding information, experimenting with different solutions and reflecting about process and progress.

Entrepreneurship learning activities should provide opportunities for learners to:

- plan activities and manage their time effectively in order to meet deadlines;
- develop team working, negotiation and problem-solving skills as well as communication, presentational and social skills;
- reflect on their learning and their actions;
- become more creative and innovative;
- develop positive attitudes and values which influence the way they behave;
- experiment with their own ideas and those of others;
- become skilful and confident, willing and able to take risks;
- develop the skills needed to make and implement well-informed decisions;
- know how to get informed advice and impartial guidance.

Entrepreneurial competences require active methods of engaging students to release their creativity and innovation. Generally, teaching methods can be categorized into two groups: traditional methods (comprising normal lectures) and innovative methods (which are more action-based), also named passive and active methods respectively.

It is generally agreed that traditional methods are less effective in encouraging entrepreneurial attributes. It is said that such methods actually make students become dormant participants. These methods prepare a student to work for an entrepreneur, but not to become one. The traditional methods of teaching worked well in the past, but today's economy is radically different. Today's students need and should be taught for entrepreneurship, but not about it. Developing entrepreneurial teaching and learning practices demands a shift from transmission models (learning about) to experiential teaching (learning for) and offers students techniques that can be applied in the real world. It challenges both teachers and students to build new skills, innovative thinking, and talents that can no longer be nurtured with outdated methods. Effective entrepreneurship education uses a host of relatively new teaching methods and techniques, such as problem-based learning, cooperative learning, case study, discussion methods, project works (group project or individual project), team building, workshops, presentations, business simulation, business plan creation, etc. This category of methods is termed "active" and is considered to be more appropriate for nurturing entrepreneurial attributes among learners. Active learning, practical experiences and learning by doing are supported. Doing something practical and having an opportunity to question, investigate, converse, and discuss gives both knowledge and skills and also stimulates entrepreneurial attitudes. To have effective entrepreneurship education, a combination of teaching methods, both traditional and more modern, should be used. They should promote the following:

- open learning, in which learning outcomes are determined by the students;
- active learning, incorporating different situations in which students choose the areas of implementation for their projects;
- learning experiences beyond the classroom, through the use of different information sources (resources, experts) and materials from society and the natural environment;

- favorable learning atmosphere, which promotes and fosters collaboration and teamwork, encourages new ideas and creativity, tolerance of trial, error and failures;
- thinking strategies, including identification of significant questions, and problem-solving skills that clarify various points of view and lead to better solutions.

Thus, to contribute effectively to fostering students' entrepreneurial behaviors, skills and attitudes, teaching/learning activities should promote and develop opportunity seeking, initiative taking, commitment to see things through, intuitive decision making with limited information, networking capacity, strategic thinking, negotiation capacity, persuasive capacity, achievement orientation, risk taking, etc. Besides, the process of instruction should inculcate and create empathy with key entrepreneurial values, which include strong sense of independence, strong sense of ownership, belief that rewards come with own effort, hard work brings its rewards, strong action orientation, strong belief in freedom to take action,

Effective use of modern techniques requires from teachers a serious commitment to professional development. To become entrepreneurial, students should be taught by entrepreneurial teachers, who are able to create an entrepreneurial spark. Entrepreneurial teachers are those who:

- reward individual initiative,
- accept failure as an integral part of a learning process and at the same time know how to mitigate risks,
- have strong team working skills,
- are networkers exchanging experience with their peers,
- use a variety of creative methods as innovative pedagogical tools,
- let students take responsibility of their own learning process,
- in their assessment methods acknowledge not only the result, but also the process,
- use technology and media in the classroom to support learning,
- use social media for their peer learning and exchange of information.

Conclusion

Education plays an essential role in shaping attitudes, skills and culture. Innovation and entrepreneurship in education provide a mix of creativity, experiential learning, skill building and most importantly, a shift in mindset. Certainly the earlier and more widespread the exposure to innovation and entrepreneurship happens, the more likely students will generate and consider entrepreneurial ideas at some point in the future. Entrepreneurship education not only has a key role in development of entrepreneurial culture in the society, but also creates the necessary knowledge for starting, survival and growth of business.

Like in any other field of education, teaching methods have an important role in entrepreneurship education. Effectiveness of entrepreneurship education is largely related to the teacher's skills and his/her knowledge of using different teaching methods.

The true benefit of entrepreneurship education is that the tools it provides are immensely beneficial both inside and outside of the business world. For those students who aspire to be business owners, it allows them to jumpstart that process by testing out and experimenting with ideas. For those who choose other career options, it helps develop skills to innovate and succeed in their field. "Entrepreneurial education is more than just building a business plan and marketing a product. It's about learning how to recognize opportunities and capitalize on them, and that's a skill every young professional should have to adapt to our changing world." [5]

References:

1. A Study of Teaching Methods in Entrepreneurship Education for Graduate Students. [online]. [viewed 27 September 2016]. Disponibil: http://www.ccsenet.org/ journal/index.php/hes/article/view/13103/10250
2. *Developing Entrepreneurial Graduates: Putting Entrepreneurship at the Centre of Higher Education.* London: NESTA, 2008. 40p. ISBN 978-1-84875-027-2.
3. *Entrepreneurship Education: a Guide for Educators.* Brussels: EU Publications Office, 2014. 100 p. ISBN 978-92-79-30910-6
4. *Enterprise and Entrepreneurship Education: Guidance for UK Higher Education Providers.* Gloucester: The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2012. 35 p. ISBN 978 1 84979 692 7.
5. GLANGCHAI, Cristal. *Growing Young Professionals: the Importance of Entrepreneurship Education*. [online]. [viewed 27 September 2016]. Disponibil: https://venturelab.org/the importance-of-entrepreneurship-education/

6. *Helping to Create an Entrepreneurial Culture: A Guide on Good Practices in Promoting Entrepreneurial Attitudes and Skills Through Education.* Luxembourg: Office for Official Publications of the European Community, 2004. 50 p. ISBN 92-894-6174-8.
7. Learning and Progression in Entrepreneurship Education [online]. [viewed 27 September 2016]. Disponibil: http://learning.gov.wales/docs/learningwales/publications/140626-careers-and-the-world-of-work-learning-and-progression-en.pdf
8. Models for Developing and Planning Entrepreneurial Education. [online]. [viewed 27 September 2016]. Disponibil: http://www.yedac.eu/media/3136/Models-for-developing-and-planning-entrepreneurial-education-140522.pdf
9. Nurturing the Entrepreneurial Spirit. [online]. [viewed 27 September 2016]. Disponibil: http://www.entre-ed.org/Standards_Toolkit/nurturing.htm
10. *Youth Entrepreneurship Education in America: a Policymaker's Action Guide.* Washington, DC: the Aspen Institute, 2008. 40 p. ISBN 0-89843-497-1.

COMUNICAREA EFICIENTĂ ÎN LIMBA ENGLEZĂ ÎN CADRUL CONTEXTELOR PROFESIONALE ŞI CULTURALE

Lect. univ. A. BONDARENCO, magistru, ASEM,
agata1982@mail.ru

This paper deals with the subject communication - means and purpose in education. From the very beginning the importance of communication in case of teaching foreign languages for specific purposes and cultural environment is underlined. Taking into consideration the objectives, aims and long-term purposes of the Foreign Language for Specific Purpose Course – the thorough academic study of a foreign language and the development of communicative abilities in favour of a professional language – the communication between teacher and student, student - student and student - teacher enhances the quality of teaching/learning having formative and informative benefits. I mentioned in my paper that communication in educational context is a special type of communication – instructive, that builds up personalities, develops abilities, stimulates inter- and intra-communication, cognitive interactivity that offers advantages to students in their future professional and cultural life.

Cuvinte-cheie: *comunicare didactică, comunicare lingvistică, obiective, metode didactice, limbaj de specialitate, norme culturale.*

Clasificare JEL:A23, I21, I23

Introducere

Articolul dat prezintă o abordare actuală şi eficientă în didactica de specialitate, „metoda comunicării", un termen-umbrelă care însumează o multitudine de metode de predare a limbii engleze. Educaţia constituie o necesitate care trebuie promovată ca o modalitate de a clădi punţi culturale între comunităţile lumii. Comunicarea în limba străină oferă implicit o deschidere spre valori şi norme culturale şi profesionale.

Argumentare

Predarea unei limbi străine trebuie să aibă ca punct de reper conştientizarea faptului că limba reprezintă atât un fenomen lingvistic, cât şi unul social. Ca urmare a caracterului ambivalent al limbii (de fenomen lingvistic şi social), comunicarea în limba străină oferă implicit o deschidere spre valori şi norme culturale şi profesionale. De aceea, această deschidere se conturează la nivelul comunicării interculturale prin conţinuturi atitudinale, care sunt complementare conţinuturilor cognitive şi acţionale.

Premisa de la care pornim în abordarea subiectului acestui material este aceea că, la baza oricărui tip de comunicare, stă ansamblul de cunoştinţe , credinţe, valori, capacitate de percepţie şi analiză, care reprezintă bagajul social şi cultural al studentului. Putem compara acest întreg ansamblu cu un sistem de operare în limitele căruia studentul acţionează şi care condiţionează întreg procesul de comunicare. În funcţie de capacitatea de adaptare a propriului sistem, persoanele se pot adapta mai dificil sau mai uşor la noile contexte culturale şi profesionale impuse de cadrul global. Limba engleză este validată, pe plan internaţional, ca limbă principală de comunicare în relaţiile economice, profesionale şi culturale. Influenţa acesteia rezultă, în mare măsură, din faptul că ţările în care această limbă este utilizată ca limbă materna influenţează fundamental domeniile de utilizare. Limba engleză, fiind de circulaţie internaţională, reprezintă un atu pentru persoana care o foloseşte, deschizând astfel accesul către noi culturi.

Cât priveşte metodele de predare/învăţare, le avem în vedere pe acelea în care aspectul comunicativ devine instrument de lucru didactic. Există mai multe clasificări ale metodelor didactice, care îmbină valorile stabile ale didacticii tradiţionale cu dinamica, inventivitatea, creativitatea şi tehnicitatea aduse în didactica modernă. Criteriile sau perspectiva în baza cărora se alcătuiesc au în vedere obiectivele şi scopurile activităţii didactice, termenele de realizare a acestora, participanţii şi timpul alocat. În general, rareori, în ora de studiu, folosim o singură metodă. După necesităţi, pentru adecvarea la temă şi la subiect, procedăm la combinarea mai multor metode sau la extragerea şi accentuarea unor secvenţe dintr-o metodă.

Repere din oferta metodică

Cea mai eficientă abordare, folosită frecvent în sălile de clasă este cea numită **„metoda comunicării", „communicative approach"**, un termen-umbrelă, care însumează o multitudine de metode de predare a limbii engleze. Având în vedere că trăim într-o societate, în care comunicarea este esenţială, învăţarea limbii engleze este orientată în acest sens. Obţinerea unui loc de muncă este condiţionată, în multe cazuri, de abilitatea de a comunica eficient în cadrul unui interviu. Succesul economic este favorizat de publicitate, tot o formă de comunicare. O clasificare cuprinzătoare şi echilibrată prezumă că principalele metode de învăţare sunt „de comunicare – orală sau scrisă", „de cercetare a realităţii" (directă sau indirectă), „bazate pe acţiunea practică" (reală sau simulată) şi de „instruire asistată de calculator" (IAC).

După criteriul obiectivelor urmărite şi modalităţii principale de realizare şi dezvoltare a acestor obiective, se propune o clasificare a metodelor de interacţiune educaţională în următoarele categorii: **de dezvoltare directă a abilităţilor de comunicare** (fiind integrate aici – ascultarea interactivă şi metoda socratică); **de cultivare a creativităţii şi rezolvare de probleme** (ex. brainstorming-ul şi metoda rezolvării creative de probleme (problem solving); **bazate pe dezbaterea de grup** (reuniunea Philips 66, focus-group, controversa creativă, tehnica dezbaterilor – debate); **de observare a interacţiunilor în cadrul grupului** (tehnica acvariului şi seminarul socratic); **de construcţie de echipă** (exerciţiile de spargere a gheţii – ice-breacking – şi metoda construcţiei de echipă – team-building).

Metode care favorizează activităţi comunicative activizatoare, interactive

Metodele constituie elementul esenţial al strategiei didactice, dar ele nu pot fi îmbrăţişate fără a ţine cont de obiectivele prestabilite ale activităţii instructive, de nivelul şi interesele cursanţilor. Din această perspectivă, **ţinând cont şi de nivelul academic la care lucrăm, avem în vedere metodele care duc la fixarea şi la adâncirea cunoştinţelor de limbă străină, la dezvoltarea priceperilor şi deprinderilor de comunicare în contexte profesionale, pe acelea care determină creativitate raţională şi expresivă, care verifică şi apreciază cunoştinţele**. Astfel:

- **conversaţia, discuţia, reţeaua de discuţii, dezbaterea, jocul de rol** – favorizează competenţele de comunicare şi relaţionare, înţelegerea conceptelor şi ideilor profesionale, a normelor şi regulilor de comunicare verbală, de decizie şi de atitudine, pentru formarea opiniilor;
- **studiul de caz, problematizarea, jocul de rol, exerciţiul –** stimulează gândirea şi creativitatea, găsirea de soluţii pentru diferite probleme, reflecţii critice şi judecăţi de valoare, compararea şi analiza de situaţii date, dezvoltă competenţele necesare unor abordări complexe şi integratoare: 275;
- **cubul, lucrul în grupe mici** (2,4-6 membri) – stimulează cooperarea, lucrul în grup/echipă, dezvoltă spiritul de solidaritate, întrajutorare, corectează greşelile şi sudează relaţii socio-afective, psiho-comportamentale în scopuri cognitive:

* **Însuşirea** limbii străine **în avantajul profesiunii** este o necesitate indiscutabilă; în fond, **stăpânirea limbajului de specialitate,** în limba-ţintă, a devenit o condiţie a integrării socio-profesionale, dar şi o valenţă definitorie a personalităţii şi a creativităţii absolventului.

Cu toţii ştim că astăzi predomină, în mod curent, învăţarea centrată pe motivaţii şi capacităţi, pe experienţa intelectuală , pe nevoile şi interesele imediate sau de perspectivă, pe participare, activizare şi creativitate. Atât profesorul, cât şi cursanţii îşi asumă roluri comutative, antrenând şi alternând funcţiile de influenţă reciprocă. Orientarea de bază este deopotrivă psihologică, sociologică şi constructivistă.

Premisele logice, criteriile şi funcţiile unei activităţi didactice eficiente:

Factori cu incidenţă majoră în continuarea învăţării unei limbi străine în anii studiilor universitare la studenţii nefilologi:

- maturitatea afectivă şi voliţională a cursanţilor;
- spectrul motivaţional şi exigenţele din câmpul muncii (interesele şi nevoile profesionale şi sociale – imediate şi de perspectivă, mutaţiile socio-economice);
- nivelul cognitiv atins şi nivelul de stăpânire a limbii din pregătirea preuniversitară,
- timpul alocat pentru studiul limbii străine (politica privind limbile străine în pregătirea de specialitate – integrarea acestora în curricula facultăţii);

- condiţiile asigurate pentru desfăşurarea activităţii didactice (dotări audio-video, laboratoare multimedia, manuale de specialitate etc.);
- calitatea formatorilor – competenţa şi experienţa, responsabilitatea şi pasiunea didactică, perfecţionarea şi cercetarea acestora;
- exigenţele întregului corp profesoral cu privire la rolul limbii în pregătire şi profesie.

Obiectivele, scopurile, ca şi **finalităţile** cursului practic – destinat predării/învăţării unei limbi străine moderne la specialităţile nefilologice – sunt deopotrivă informative şi formative:

- asimilarea de structuri gramaticale şi lexicale cu grad ridicat de dificultate;
- înţelegerea şi producerea de mesaje cu conţinut profesional atât în cazul comunicării orale, cât şi al celei scrise;
- utilizarea cu succes a limbii în orice împrejurare, dar mai cu seamă în scopuri profesionale – pentru informare şi documentare, în relaţiile directe de serviciu cu vorbitori din acelaşi domeniu, având aceeaşi profesionalizare;
- conştientizarea rolului limbii străine în creativitatea profesională, rolul acesteia în competitivitatea profesională şi în accesul pe trepte ierarhice;
- dobândirea de strategii de învăţare şi cunoaştere individuală în timpul profesionalizării şi pe termen lung.

Din perspectivă didactică propriu-zisă, ţinta cursului practic de limbă modernă este adecvarea abilităţilor de comunicare în conformitate cu/şi în termenii **limbajului de specialitate** în limba străină ţintă. De aceea, conţinutul profesional şi exigenţele pregătirii impun:

- abordare strategică şi tactică coerentă a predării/învăţării, printr-o selecţie riguroasă, adecvată şi cu maximum de eficienţă a metodelor, mijloacelor şi tehnicilor de lucru didactic;
- accentuarea unui traseu comunicativ complex în predare şi învăţare, care să ţină cont de unitatea dintre comunicarea orală şi scrisă, de nevoile comunicative prezente şi de perspectivă ale cursanţilor, de mediul, contextele şi caracteristicile structurale ale discursului de specialitate (retorica, pragmatica, stilul/registrul);
- desfăşurarea unor activităţi didactice creative, inovative în care atât profesorul, cât şi studenţii să devină comunicatori de informaţii lingvistice şi profesionale, să organizeze şi să realizeze împreună sarcinile didactice în funcţie de conţinuturile specifice ale lecţiilor, activităţi care să catalizeze reciproc energiile de comunicare ale tuturor cursanţilor în timpul orei de curs.

Predarea şi învăţarea la nivel universitar a limbii străine moderne cu accent pe activităţi activizatoare, interactive este o activitate psihopedagogică cu consecinţe deosebit de semnificative pentru ambii actori ai procesului didactic instructiv-educativ, care pot fi cuprinse în termenii responsabilitate şi perfecţionare continuă. În fapt, este vorba de:

- conceperea activităţilor şi sarcinilor didactice cu accent pe construirea cunoaşterii de către cursanţii înşişi, îndrumându-i spre strategii alternative – variante metodologice şi mijloace diversificate -, stimulatoare ale motivaţiei şi interesului pentru învăţare;
- asumarea specificului predării/învăţării limbilor străine moderne la specializările nefilologice din perspectivă psihopedagogică şi socio-lingvistică şi
- înţelegerea acestei activităţi ca fiind o componentă semnificativă a didacticii aplicate – în special, a pedagogiei universitare – în general, şi deschiderea unor orizonturi de cercetare psihopedagogică şi didactică, în cazul cadrelor didactice, şi de:
- angajarea într-un proces conştient de cunoaştere şi edificare a personalităţi, – cunoaşterea are loc pe căi proprii şi prin colaborare, nivelul atins, capacităţile, abilităţile şi motivaţia se verifică şi autoverifică în mod dinamic;
- depăşirea barierelor psihice, emoţionale şi culturale prin activităţi de grup solidare, în roluri, cu variate metode şi instrumente, cu resurse didactice şi informaţionale noi (tehnologii informaţionale şi comunicaţionale – IT&C) – în cazul cursanţilor.

Comunicare didactică şi comunicare lingvistică

Limba este un material de construcţie a **comunicării**. Comunicarea este acţie (=acţiune) şi reacţie (=răspuns). Finalitatea procesului se desăvârşeşte în limbaj, în uzul limbii. Acest fapt se împlineşte după nevoi şi capacităţi. Numai în acest fel, această materializare devine instrument de comunicare interumană = înţelegere, cunoaştere.

Procesul didactic este, în sine, un act de **comunicare**. Comunicarea „este un mijloc – sau, poate, un factor esenţial pentru educaţie”. Din această perspectivă, am adăuga imediat: comunicarea însăşi trebuie supusă procesului educativ. Căci, aşa cum comunicarea serveşte educaţiei, educaţia influenţează comunicarea!

Întreaga activitate din clasă, mediu, care, în fapt, este un context social și cultural, comportă toate formele specifice actului de comunicare. În orice moment, educatorul este comunicator; orice comportament verbal sau non-verbal devine comunicare. Aserţiunea este, însă, supusă unor limite ştiinţifice şi etice determinate. Nu orice comunicare este un act pedagogic. Sub semn pedagogic, comunicarea este un instrument didactic atunci când produce efecte raţionale şi emoţionale pozitive, când răspunde unor necesităţi. Alături de vocabularul utilizat şi de sintaxa şi logica gramaticii, actul comunicării include variabile ce aparţin şi de relaţii interpersonale. În grupul de învăţare, fiecare participant vine cu „repertoriul său" – mobilitatea cognitivă proprie, bagajul informaţional achiziţionat, abilităţile sale de negociere a sensurilor exersate deja, experienţa/putinţa sa de persuadare (=convingere a celuilalt), de acceptare a celuilalt şi a poziţiilor lui. „Confruntarea" este, desigur, inegală, când e vorba de relaţia profesor-cursant, dar ea poate fi apropiată sau armonizată; am sublinia – trebuie apropiată şi armonizată.

Acest fel de confruntare comunicativă are însă reguli, norme stabilite de pedagogie – ca ştiinţă a educaţiei, şi de didactică – definită ca teorie a instruirii sau a procesului de învăţământ. Scopul acestei confruntări este învăţarea – lărgirea repertoriului de cunoştinţe, convingeri şi deprinderi. Ştiinţele educaţiei, au adus şcoala de astăzi şi sub imperativul de a învăţa cursantul „cum să înveţe" individual şi permanent. Educaţia continuă şi autoeducaţia sunt paralelele între care se forjează personalitatea activă, creativă şi productivă a insului în epoca contemporană. Procesul de integrare socio-profesională a insului, consecinţă a necesităţii, libertăţii şi a presiunii proceselor globalizatoare este apăsător şi de copleşitor. Cauza este dinamica schimbării şi cantitatea imensă de informaţii care determină viteza şi schimbarea. De aceea, şcoala contemporană este obligată să-l înveţe pe individ cum să înveţe. Ba mai mult, cum să selecteze informaţiile şi să determine valoarea lor.

Ce este, de fapt, comunicarea pedagogică/didactică? Care sunt potenţialităţile care se confruntă?

Comunicarea este, rând pe rând, o (posibilă, necesară**) interrelaţie** umană, un **cadru** de **acţiune** şi **re-acţiune**, până la a fi, în consecinţă, un **instrument** sui-generis de cunoaştere, de transmitere şi de descoperire de cunoştinţe, în sens de informaţii; şi de instruire - în sens de edificare/de şlefuire a unei personalităţi.

Comunicarea ca situaţie cognitivă

Comunicarea este, desigur, o posibilitate sau o condiţie de interacţiune psihosocială, dar este în acelaşi timp şi o situaţie cognitivă reciprocă, de transmitere de informaţie, de descoperire. Este un „moment" de confruntare şi de solidaritate umană, de achiziţie şi de înţelegere a ceva în plus, dar şi de afirmare a creativităţii.

În învăţarea universitară nu mai sunt eficiente doar accentuarea intuitivităţii şi dezvoltarea automatismelor. După cum, nici tehnicile audio-linguale şi audio-vizuale singure nu sunt suficiente pentru dezvoltarea abilităţilor de comunicare. Cursantul nostru are nevoie de „ocazii" pentru folosirea limbii, de situaţii comunicaţionale cât mai aproape de realitatea sa profesională.

Aşadar, comunicarea didactică nu este numai (relaţie) transmitere, ci şi unealtă de lucru. Nu este numai „o metodă" – inevitabilă, generoasă – care îmbracă mai multe forme şi mijloace, ci şi un scop şi o consecinţă a actului educativ. Comunicarea didactică nu se face numai de către profesor cu unul sau cu toţi cursanţii, comunicarea din clasă este multiplă, reciprocă, pluriformă.

Comunicarea didactică dezvoltă, stimulează intercomunicarea, interactivitatea cognitivă. Fiecare dintre partenerii ansamblului comunicaţional din clasă trebuie/ sunt tentaţi/obligaţi să comunice între ei. Se produce deodată şi comunicarea cu sine – e vorba, aici, de intracomunicare sau de monologul cognitiv – critic, autocritic, analitic, strategic.

Profesorul dezvoltă comunicarea, îi învaţă pe cursanţi să comunice între ei, organizează şi evaluează comunicarea ca act psihosocial şi ca instrument didactic.

Este necesar ca studenţii să ajungă să conştientizeze că numai prin participarea la comunicare îşi stimulează propriile resurse, capacităţile de cunoaştere şi achiziţie, cale sigură pentru a ajunge la competenţă lingvistică, pentru a atinge performanţele dorite/necesare în utilizarea ocazională, culturală şi profesională a limbii străine.

În acest cadru/context se aprofundează structurile gramaticale, se asimilează lexic şi se dezvoltă registrul/sau stilul profesional, respectiv – limbajul de specialitate în limba străină ţintă. Comunicarea presupune capacităţi/cunoştinţe, dar şi comportament/atitudine.

Comunicarea nu se validează decât între emiţător [E] şi receptor [R]. În situaţia comunicării orale – se impune o replică, în cazul scris, replica se produce sau nu se produce, dar este semnificativă elaborarea.

Funcţiile comunicării, în clasa de studiu, ca act psihosocial, cognitiv şi moral-volitiv, valorizator şi integrator al insului, se pot reduce, pe scurt şi simetric, la câteva:

- de transmitere (cunoştinţe noi, informaţii/date - cuvinte, expresii, reguli gramaticale, norme de uz);
- de descoperire (sensuri lingvistice – proprii, metaforice, de context);

- de construcţie lingvistică – gramaticală, sintactică, stilistică (de exprimare şi decodare semantică şi stilistică);
- de tranzacţionare/negociere a sensului şi a mesajului (reglare, negociere, înţelegerea mutuală/ reciprocă).

Concluzie

Nu am dorit să oferim un model de lucru didactic, ci – în contextul în care beneficiem de o viziune europeană privind învăţarea limbilor şi de o politică lingvistică adecvată integrării pregătirii lingvistice în cadrul specializărilor nefilologice, perfecţionarea metodologică a cadrelor didactice şi dezvoltarea cercetării psiho-pedagogice sunt direcţii necesare. Prin observaţiile noastre, am dorit să atragem o dată în plus atenţia privind necesitatea de a accentua în cadrul metodelor specifice *comunicarea ca instrument didactic*; acest fapt, mai cu seamă în cazul limbilor străine în scopuri specifice, pentru ca limba-ţintă să devină funcţională în favoarea limbajului de specialitate, comunicarea instrumentalizată ne poate aduce beneficii instructiv-educative.

Limbajul de specialitate, exersat într-o limbă străină, este, desigur, scopul iniţial şi final al *predării limbii străine*. În această perspectiva; realizarea obiectivelor didactice de etapă pretinde competenţă şi responsabilitate, inovaţie şi tenacitate din partea participanţilor la procesul de predare-învăţare.

Bibliografie:

1. AFANAS Aliona (2013) *Metodologia dezvoltării competenţei de comunicare a elevilor în limba străină*. Chişinău, ISBN 978-9975-56-117-4.
2. BURNS, A. & RICHARDS, C. Jack. (2009). *The Cambridge Guide to Second language Teacher Education*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-76012-6 hardback. ISBN 978-0-521-75684-6 paperback
3. DUDENEY, G. (2007). *The Internet and the Language Classroom: A practical Guide for teachers* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.isbn 978-0-521-68446-0 Paperback
4. „Pledoarie pentru educaţie – cheia creativităţii şi inovării", conf. şt.-intern. (2011, Chişinău). Pledoarie pentru educaţie – cheia creativităţii şi inovării: Materialele conf. şt.- intern., 1-2 noiemb. 2011, Chişinău ISBN 978-9975-56-010-8.

INTERACŢIUNEA DINTRE COMPETENŢA DE COMUNICARE PROFESIONALĂ ŞI COMPETENŢA CULTURALĂ ÎN PROCESUL DE INSTRUIRE A LIMBII FRANCEZE

Lect. sup. univ. Irina CORDUNEANU
Lect. univ. Angela MUNTEANU
Catedra Limbi Moderne Aplicate, ASEM
catedralma@mail.ru

Cet article porte sur la complexité des compétences professionnelles et notament sur la relation constitutive entre les compétences communicative et culturelle dans le processus d'enseignement-apprentissage des langes étrangères dans le milieu universitaire qui forme réellement le profil d'un bon spécialiste. Premièrement, on va définir les conceptes les plus importants: compétence, communication, compétence communicative, compétence professionnelle, compétence culturelle. On va proposer, dans un deuxième temps, des outils pédagogiques visant à faciliter aux étudiants le développement des compétences de communication professionnelle dans une langue étrangère. Et finaement, on examine l'interaction entre la compétence de communication professionnelle et la compétence culturelle qui, à proprement parler, n'existe pas, puisque toute communication est forcément culturelle, voire interculturelle.

Cuvinte-cheie: *competenţă, comunicare profesională, competenţă culturală, cultură emoţională, cultură organizaţională, învăţământ universitar*

Clasificare JEL: A12, A 13

Introducere

Obiectivul principal al acestei cercetări este descoperirea legăturii dintre competenţa de comunicare profesională şi competenţa culturală, care formează imaginea unui bun specialist, precum şi identificarea modelelor profesionale, care au avut o influenţă în procesul de alegere a viitoarei cariere.

Învăţământul superior are misiunea nobilă de calificare profesională, care, conform actelor normative, se constituie dintr-un ansamblu de competenţe profesionale, care permit unei persoane să desfăşoare activităţi specifice unei sau mai multor ocupaţii, cuprinse într-un document-standard, care descrie rezultatele învăţării în concordanţă cu cerinţele pieţei muncii. Un imperativ major pentru angajarea în câmpul muncii este cunoaşterea unei limbi străine la nivel de comunicare, iar dezvoltarea competenţelor de comunicare,

într-o limbă străină, ar contribui, în mod incontestabil, la integrarea cu succes a tinerilor specialişti în activitatea profesională. În condiţiile aderării învăţământului naţional la spaţiul educaţional european, predarea-învăţarea limbilor străine se bazează pe reperele fundamentale ale politicii lingvistice cuprinse în documentele Consiliului Europei: Cadrul comun de referinţă pentru limbi, Portofoliul european al limbilor. În cadrul acestora, se evidenţiază partea practică a comunicării, bazată pe acţiune, care se axează pe resurse cognitive, afective, volitive, comportamentale şi pe competenţele pe care le are deja formate studentul, care învaţă o altă limbă decât cea maternă. Exigenţele societăţii în care urmează să se încadreze studenţii pentru desfăşurarea unei activităţi profesionale sunt din ce în ce mai mari, una dintre acestea rezidând în competenţa de comunicare profesională într-o limbă străină. Formarea acestei competențe este în relație directă cu formarea competenței culturale a persoanei, căci educația are nu numai sarcina de a pregăti omul ca element activ al vieţii sociale și ca forţă de muncă, ci și ca subiect al propriei formări cultural-spirituale.

Pentru început, prezentăm câteva definiţii ale celor mai importante concepte: competenţă, comunicare, competenţă comunicativă, competenţă profesională. În al doilea rând, propunem recomandări cu privire la modul de a dezvolta competenţa de comunicare profesională la studenţi într-o limbă străină. În al treilea rând, definim conceptul de cultură profesională. În cele din urmă, examinăm interferenţa dintre competenţa de comunicare profesională şi competenţa culturală.

Conceptul de **competenţă,** vizat de noul curriculum preuniversitar modernizat din Republica Moldova, este definit ca un ansamblu/sistem integrat de cunoştinţe, capacităţi, deprinderi şi atitudini dobândite de individ prin învăţare şi mobilizare, în contexte specifice de realizare, adaptate vârstei şi nivelului cognitiv al acestuia, în vederea rezolvării unor probleme cu care acesta se poate confrunta în viaţa reală.

Comunicarea este un ansamblu de acţiuni, care au în comun transmiterea de <u>informaţii</u> sub forma de mesaje, ştiri, semne sau gesturi simbolice, texte scrise etc., între două sau mai multe persoane, numite interlocutori, sau mai formal, emiţători şi receptori. Termenul de «comunicare» este legat de existența noastră ca oameni, mai apoi ca societate, fiindcă ființele umane și comunicarea sunt interdependente. Fără comunicare și limbaj, noi ca ființe ce interacționăm și relaționăm, în cea mai mare parte sau chiar în întregime, prin actul comunicări, existența noastră pe pământ ar fi inutilă.

Competenţa comunicativă este un set de abilitaţi, resurse primare cu care un comunicator este în stare să utilizeze procesul de comunicare. Aceste resurse includ cunoştinţe strategice şi capacităţi. Noţiunea de competenţă comunicativă reprezintă un grup integrat de capacităţi, care permit să se evalueze situaţia de vorbire şi să se acţioneze în mod adecvat. Cercetătoarea T. Callo menţionează că, la formarea eficientă a competenţelor comunicative, trebuie respectate şi realizate următoarele principii: relaţional, al ambianţei comunicative, al precomunicativităţii, al necesităţii motivaţionale, al personalizării, al parteneriatului,al euristicităţii, al activizării, al responsabilităţii, al influenţei acţionale, al densităţii comunicative, al intenţiei comunicative, al egalităţii şi al acordului, al socializării [3, p.61-69].

Pentru predarea limbilor străine, M. Grigoroviţă delimitează următoarele principii care stau la baza competenţelor comunicative: al orientării comunicative, al însuşirii active şi conştiente, al aplicării în practică a celor învăţate şi al motivaţiei, al corelării celor patru componente (audierea, vorbirea, citirea şi scrierea), al conştientizării şi al însuşirii fenomenelor de limbă în context, al situativităţii comunicative, al unităţii temporale în însuşirea cuvintelor (îmbinări, monolog, dialog, text) [4, p.33].

Competența profesională este o achiziție necesară unei profesii/grup de profesii înrudite, manifestată și dezvoltată în cadrul profesional. Ca și orice alt tip de competență, competența profesională nu reprezintă un produs finit, ci o valoare personală dinamică, cu prelungire ulterioară, în stare să treacă la un nivel superior de formare. Componentele competenței profesionale – cunoștințe-capacități-atitudini, în măsură mai mare decât competențele generale, sunt supuse erodajului moral și uzual. De aceea, învățământul universitar trebuie să țintească nu numai spre formarea unui set final de competenţe profesionale, ci și spre formarea competenţei de renovare oportună a competenţelor profesionale.

Formarea competenţei de comunicare profesională este o permanenţă a învăţământului profesional de toate gradele. Nu trebuie să iasă niciun absolvent din aulele universitare, fără să ştie să comunice coerent şi inteligent oral şi în scris, să îşi alcătuiască un curriculum vitae, să redacteze o scrisoare de intenţie sau cum să se prezinte la un interviu. Lucruri elementare, dar atât de importante pentru reuşita angajării la un loc de muncă potrivit. Un bun profesionist al zilei de azi, fiind neapărat şi un om cult, întreaga sa cultură, generală şi profesională, trebuie să servească nu numai interesul personal, ci, întâi de toate, binele public. În contextul acestor precizări conceptuale, se înscrie şi reforma învăţământului, care avansează un nou scop educaţional – formarea personalităţii libere şi creatoare, care presupune implicit şi capacitatea de comunicare eficientă în variate contexte, inclusiv în cel profesional. Pentru a realiza comunicarea, participanţii trebuie să deţină anumite achiziţii de ordin lingvistic şi comunicativ, pe care ştiinţa educaţiei lingvistice le delimitează în competenţă lingvistică şi competenţă de comunicare. Ambele competenţe se însuşesc în anii de şcoală şi de

liceu şi se dezvoltă întreaga viaţă, inclusiv prin formare profesională. Nivelul scăzut al acestora creează, la etapa pregătirii profesionale iniţiale, situaţii educaţionale greu de depăşit, căci exerciţiul comunicării are implicaţii pentru limbajul ştiinţific, exact, dar şi pentru limbajul obişnuit, ambele tipuri de limbaje fiind componente ale formării şi comunicării profesionale. Absenţa acestui exerciţiu generează incapacitatea unor absolvenţi de liceu de a exprima un gând şi de a organiza şi construi un discurs, fenomenul fiind constatat în mai multe ţări. Fenomenul este confirmat şi de rezultatele cercetării noastre, care a înregistrat la studenţii anului întâi, din cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, deficienţe de comunicare, precum:

- dificultatea de a susţine o temă/un subiect, cu nuanţe şi sensuri personale;
- construcţiile echivoce: se poate pe doamna X, pentru am nevoie de doamna X;
- calchierile: concediale, corect – indemnizaţii de concediu;
- evitarea greşelilor generate de paronimie: a învesti – a investi ;
- greşeli de recţiune verbală: a lua cunoştinţă cu aceste comunicări, corect – a lua cunoştinţă de aceste comunicări;
- accentuarea greşită a neologismelor, a cuvintelor recente: administrátor, corect – administratór etc.

Evitarea şi ameliorarea acestor stări este posibilă în şcoala superioară, dacă, de rând cu conştientizarea şi depăşirea lor prin efortul studenţilor, cadrelor didactice, familiei, societăţii, ar fi stabilite şi repere ştiinţifice pentru respectiva activitate. Conceptul de competenţă de comunicare profesională este un produs epistemic din conceptele de competenţă, competenţă lingvistică şi competenţă de comunicare. Incapacitatea de a comunica în profesie, fie şi la nivel elementar, le îngreunează acestora formarea în profesie, a culturii generale. De exemplu, necunoaşterea terminologiei de specialitate reprezintă un obstacol serios, fapt demonstrat şi de cercetarea noastră cu referire la studenţii economişti. Dezvoltarea competenţelor comunicative în limba străină ale studenţilor nefilologi presupune interacţiunea mai multor componente, dintre care: curricula, motivaţia, factorii psihologici, dimensiunea lingvistică, dimensiunea metodologică, motivaţia socială largă, competenţa lingvistică şi competenţa profesională. Aşadar, activitatea de învăţare este determinată de factorii psihologici. Aceştia sunt determinaţi, la rândul lor, de motivaţie şi de fenomenele motivaţionale. Motivaţia este condiţionată de conţinuturile şi obiectivele stipulate în curriculă. În continuare, factorii psihologici duc la declanşarea motivaţiei sociale largi care priveşte învăţarea ca un drum spre asimilarea valorilor culturii, ca un mijloc ce permite, printr-o formă mai raţională, de a face oamenilor lucruri bune şi utile, ca un drum spre îndeplinirea ţelului în viaţă şi spre integrarea în societate. Motivaţia socială largă implică, în mod incontestabil, competenţa lingvistică; aceasta, la rândul său, dezvoltă competenţa profesională şi, în sumă, rezultă competenţa de comunicare în limba străină. În mare parte, competenţa de comunicare în limba străină este determinată, pe de o parte, de dimensiunea lingvistică în care se încadrează textul neliterar şi, implicit, lexicul fundamental de specialitate, iar, pe de altă parte – de dimensiunea metodologică, care presupune atât relaţia profesor-student, cât şi strategiile didactice interactive. De menţionat că aceste două dimensiuni rezultă nemijlocit din curriculă şi se află în interacţiune directă cu motivaţia, activând-o pe aceasta. La lecţiile practice de predare-învăţare a limbii străine (franceze) am folosit numeroase aspecte lingvistice de largă aplicabilitate în procesul de dezvoltare a competenţei de comunicare a studenţilor, şi anume: dimensiunea semantică a lexicului de specialitate, analiza componenţială, relaţia limbaj de specialitate – limbaj curent, lexic ştiinţific/ terminologic fundamental şi lexic specializat, derivare lexicală în limbajul de specialitate, aspect cu caracter practic pertinent valorificat în exerciţii lexicale în baza textelor de specialitate. Scopul predării-învăţării lexicului de specialitate, în cadrul lecţiilor practice, este de a înlesni documentarea şi comunicarea studenţilor, acesta conducându-i în demersul cognitiv al profesiei, în tipurile de seme specifice demersului cognitiv – cele de cunoaştere ostensivă sau de cunoaştere discursivă. În textele de specialitate, aspectele lingvistice ale lexicului sunt explorate în scopul de a potenţializa competenţa de comunicare a studenţilor. Mobilizarea psihopedagogică şi didactică a acestor aspecte lingvistice ale lexicului se realizează anume în baza textelor de specialitate. În acelaşi timp, studenţii au prilejul să îmbogăţească exerciţiile lexicale, în special cele semantice, cu formulări şi termeni de specialitate. În procesul de dezvoltare a competenţei de comunicare în limba franceză în baza lexicului de specialitate primează două abordări: 1) aspectul lexic – vocabular – dicţionar şi 2) abordarea limbajului funcţional sub raport semantic, sintactic şi pragmatic ca material de construcţie a competenţei de comunicare. Tratarea textului de specialitate în limba străină necesită, la modul general, verificarea înţelegerii integrate şi profunde a textului iniţial, enumerarea problemelor tratate în acest text, apoi, în mod particular, evidenţierea problemelor principale ce conţin informaţia cea mai importantă din textul studiat. La studierea textelor originale de specialitate, profesorul ţine cont de cele trei etape de abordare a materialelor autentice, şi anume: 1) activitatea explicativă asupra dificultăţilor textului, 2) procesul de asimilare şi repetare a terminologiei de specialitate şi 3) aplicarea terminologiei studiate în actul de comunicare asupra textului studiat.

Modalitatea specifică de comunicare în cadrul unei anumite discipline ştiinţifice se realizează printr-o serie de procedee comunicaţionale (definiţia, clasificarea, descrierea, caracterizarea etc.), care prezintă anumite caracteristici funcţional-comunicative invariante. Foarte bine reprezentate în textele de specialitate sunt şi alte elemente de structură externă, ca, de pildă, structurarea pe paragrafe şi de diferite caracteristici tipo-topografice, care permit să se recunoască mai uşor structura textului, facilitând astfel înţelegerea lui. Organizarea situativ-tematică a materialului lingvistic constituie una dintre manifestările categoriei comunicativităţii şi asigură crearea la lecţii practice a condiţiilor pentru realizarea vorbirii naturale, iar folosirea abilă de către profesor a diverselor procedee de creare a situaţiilor problematice şi neproblematice, alternarea lor, în mod eficient, la modelarea intelectuală a studenţilor dezvoltă abilitatea de folosire a lexicului şi a structurilor gramaticale în situaţii noi. Pentru o mai bună asimilare a unei limbi străine e necesar de a orienta procesul de instruire spre personalitatea studentului, spre interesele şi nevoile individuale ale acestuia. Prin urmare, accentul s-ar pune nu pe obiectivele teoretice, ci pe cele practice, operaţionale care ar condiţiona dezvoltarea competenţelor de comunicare profesională. Un rol important, aici, revine aplicării principiului modulării, care constă în înlocuirea manualului unic printr-un set de materiale didactice, reprezentând module distincte, dar, în acelaşi timp, legate între ele, pe baza cărora procesul de predare-învăţare a limbii franceze poate fi (în orice etapă şi chiar în orice moment) adaptat în funcţie de problemele specifice nu doar ale fiecărei grupe de studenţi, ci şi ale fiecărui student în parte.

În opinia noastră, finalitatea principală a comunicării profesionale/economice este creativitatea verbal-economică, care presupune capacitatea studentului de a audia, a elabora şi a modifica din mers orice construcţii verbal-economice. Caracterul creativ al comunicării, în general, şi al comunicării economice, în particular, solicită cu necesitate şi o metodologie specială de formare/dezvoltare a acesteia. Sunt recomandabile, mai ales, metodologiile capabile să stimuleze orice energie creatoare şi să îmbine activitatea de grup cu cea individuală într-una productivă, printre care dezbaterea sau discuţia în colectiv ocupă locul de frunte. Acestora li se asociază Asaltul de idei, Discuţia panel, Tehnica Delphi etc. Munca în echipă este sursa ce le permite oamenilor să atingă rezultate neobişnuite. Munca în echipă este o competenţă care se regăseşte în cerinţele pentru aproape fiecare post disponibil într-o companie, conform site-urilor de profil.

Deşi pare banal, însă un rol important în asigurarea satisfacţiei, pe care o primeşte omul de la jobul profesat, dar şi în obţinerea succesului profesional îl joacă competenţele de comunicare şi relaţionare pe care le deţine. Modul în care se poziţionează într-o relaţie, atitudinea şi comportamentele pe care le adoptă sunt în strânsă legătură cu scenariul de viaţă, prejudecăţile sau valorile cu care intră în acea relaţie. Cu alte cuvinte, comunicarea şi relaţionarea lui cu colegii este determinată de atitudinea cu care a intrat în acea relaţie, de imaginea pe care o are despre el însuşi, de valorile personale, de experienţele anterioare cu alte grupuri. A fi eficient în comunicare înseamnă a deţine un set de atitudini şi comportamente învăţate, care au ca principal rezultat îmbunătăţirea relaţiilor cu colegii de serviciu sau beneficiarii/clienţii şi dezvoltarea încrederii în sine. Persoanele care dispun de un nivel ridicat al stimei de sine şi al culturii emoţionale au capacitatea de a lua decizii responsabile, abilităţi ridicate de relaţionare şi management al conflictelor. Cât priveşte segmentul comunicării eficiente, travaliul trebuie îndreptat asupra a două dimensiuni: comunicarea asertivă şi cultura emoţională.

Termenul **„cultură emoţională”,** vehiculat preponderent în sursele ruse, apare în literatura străină şi română în anii 90, ca noţiunea de ***„inteligenţă emoţională”***, concept comparativ mai îngust integrându-se în structura complexă a culturii emoţionale la nivelul culturii profesionale a specialistului. Prin urmare, în opinia noastră, cultura emoţională constituie o subcomponentă a culturii profesionale.

Studiile psiho-sociale arată că cultura emoţională este de două ori mai importantă în reuşita profesională şi socială, decât abilităţile tehnice sau intelectuale. Există patru domenii ale culturii emoţionale, care, conştientizate şi aplicate la locul de muncă, ajută la îmbunătăţirea relaţiilor cu colegii şi beneficiarii:

1. *Conştiinţa de sine şi autocontrolul.* Înţelegerea emoţiilor este esenţială pentru relaţionarea eficientă cu colegii.
2. *Empatia* reprezintă capacitatea de a se transpune în pielea celuilalt pentru a înţelege motivele din care face anumite lucruri.
3. *Abilităţile sociale* reprezintă capacitatea de a stabili relaţii şi legături autentice cu ceilalţi, de a exprima grija, preocuparea şi dezacordul într-o manieră constructivă.
4. *Cunoaşterea scopului.* Atunci când este clar ce se doreşte să se obţină, când se trasează câteva obiective este mult mai uşor să se motiveze şi să se obţină rezultatele scontate.

Comunicarea asertivă reprezintă abilitatea/capacitatea de a exprima ideile, trăirile emoţionale şi convingerile, într-o manieră comprehensibilă, fără a afecta şi ataca drepturile celorlalţi. Asertivitatea este cea mai eficientă modalitate de soluţionare a problemelor interpersonale. Comunicarea directă, deschisă şi sinceră permite recepţionarea mesajelor fără blocaje şi distorsiuni, ceea ce menţine şi îmbunătăţeşte relaţiile cu ceilalţi.

Dintre comportamentele, care trebuie formate (inclusiv pe băncile universităţii) pentru a însuşi competenţa de lucru în echipă, ar fi:

- manifestarea interesului pentru stabilirea contactului cu colegii;
- interacţionarea eficientă cu angajaţii şi cu beneficiarii/clienţii în diferite situaţii;
- înţelegerea rolului fiecărei persoane în grup;
- concentrarea pe obiectivele echipei, nu doar pe obiectivele personale;
- respectarea drepturilor şi convingerilor altora;
- ascultarea şi înţelegerea nevoilor şi sentimentelor celor din jur;
- recunoaşterea importanţei iniţiativei şi a participării active în realizarea unei acţiuni, inclusiv încurajarea discuţiilor deschise, a împărtăşirii ideilor şi a sugestiilor cu colegii.

Echipa condiţionează optimizarea abilităţilor individuale ale membrilor săi, făcând posibilă abordarea şi rezolvarea unor probleme dificile.

Formarea competenţelor prin metode interactive de predare-învăţare-evaluare reprezintă un subiect în vogă pentru pedagogia contemporană, care recunoaşte parteneriatul profesorului şi studentului în activitatea de studiu şi formare profesională, profesorul nemaifiind în stare să-şi păstreze rolul de furnizor de cunoştinţe, în timpurile noastre, suprasaturate de informaţii, oricât de capabil ar fi şi oricât de enciclopedic ar avea orizontul. Metodele interactive contribuie, în principal, la transformarea studentului în subiect al învăţării, îl scoate din sfera pasivităţii, din comoditate, din poziţia de simplu consumator de informaţii. Activităţile de grup permit evidenţierea mai pregnantă a calităţilor de colaborare, coparticipare, implicare intensivă, conştientizare, acumulare de diverse idei, dar şi a calităţii de manager (conducător, organizator), care duce la dezvoltarea complexă a personalităţii, solicitându-i, în calificarea sa profesională, manifestarea/formarea nu doar a inteligenţei cognitive, ci şi a celei sociale şi emoţionale. Cu toate progresele realizate în orientarea procesului didactic spre învăţarea interactivă, pe fondul general al cooperării dintre profesor şi studenţi, interacţiunea lor se realizează intermitent. Problematizarea, conversaţia, discuţia, aprobarea şi dezaprobarea, stimularea interogaţiilor studenţilor, dialogul viu, autentic dintre profesor şi studenţi, activitatea în grupuri sunt menite să activizeze studenţii şi, în egală măsură, să-i pună în situaţii de cooperare. Profesorului modern i se cere să fie mereu inventiv, dinamic, să caute, cooperând cu studenţii, căi, mijloace, soluţii pentru întreţinerea şi impulsionarea creşterii lor. Astfel, studenţii şi profesorul se regăsesc ca parteneri pe aceste traiecte de formare a competenţelor de comunicare profesională, care servesc ca bază în formarea culturii profesionale.

Comunicarea înseamnă o acţiune socială, un act fundamental al fiinţei umane, ce implică întregul comportament al omului, nu doar limbajul, un act ce influenţează comportamentul celorlalţi, o interacţiune vie între actorii care participă la definirea situaţiei existenţiale în care se află. În acest înţeles, comunicarea este privită ca o componentă definitorie, structurală, a existenţei umane şi a culturii. Aşadar, comunicarea este actul cultural primar, ce presupune un schimb interactiv de masaje între indivizi, grupuri, societăţi, culturi. Ea face posibilă continuitatea şi coeziunea vieţii sociale, fiind un tip de acţiune socială. În lumea contemporană, circulaţia informaţiei este decisivă şi a devenit o necesitate vitală pentru societăţi şi indivizi. Sistemul mediatic a fost asemănat cu sistemul nervos al societăţii. Comunicarea este principalul instrument de integrare a individului în societate şi de modelare a culturii sale. Ca şi cultura, comunicarea reprezintă un atribut specific, de ordin ontologic, pentru existenţa umană. Întregul univers al culturii este un rezultat cumulativ al formelor de expresie şi de comunicare pe care omul le-a inventat şi experimentat în decursul istoriei. Comunicarea este deci un factor constitutiv al culturii, un factor definitoriu şi structural, fără de care nu putem înţelege nicio formă de cultură. Ea înseamnă un permanent schimb de informaţii, mesaje şi semnificaţii între indivizi şi grupuri, ceea ce dă consistenţă şi bogăţie fenomenului cultural. Ea este esenţa vieţii sociale a omului, întrucât viaţa în comun, stocarea informaţiilor şi transmiterea moştenirii sociale către noile generaţii nu ar fi posibile fără existenţa multiplelor forme de semnificare şi de comunicare. Cultura şi comunicarea constituie o pereche conceptuală în toate ştiinţele care cercetează condiţia umană. Ambele intervin în raporturile dintre individ şi societate, ambele au o funcţie majoră în integrarea socială şi în transmiterea experienţei cognitive şi practice. Ele nu sunt identice, dar nici separate, dacă înţelegem că viaţa în comun, deci viaţa socială, în datele sale elementare, nu este posibilă fără comunicarea cotidiană. În realitate, cultura şi comunicarea formează un cuplu ciudat. Niciuna nu se explică fără cealaltă. Cele două fenomene nu sunt perfect etanşe, nu se conţin şi nici nu pot fi situate în planul reflexiilor paralele prin corespondenţă analogică. Cultura şi comunicarea interferează, însă nu putem pune semnul egalităţii între ele. Prin urmare, formarea competenţei de comunicare profesională este în relaţie directă cu formarea culturii generale a persoanei, căci educaţia are nu numai sarcina de a pregăti omul ca element activ al vieţii sociale şi ca forţă de muncă, ci şi ca subiect al propriei formări cultural-spirituale. I. Nicola distinge două niveluri în cadrul culturii generale: instrumental, care presupune asimilarea unor cunoştinţe şi formarea unor capacităţi, priceperi şi deprinderi ce devin mijloace de asimilare şi consolidare

ulterioară a culturii generale, şi operaţional, la care achiziţiile făcute sunt aplicate, în condiţii noi, la soluţionarea diverselor probleme teoretice şi practice şi care solicită elaborarea de soluţii originale, achiziţiile respective devenind astfel componente ale culturii profesionale. Cultura generală constituie, deci, fondul pe care se grefează cunoştinţele de specialitate sau cultura profesională. Cultura profesională cuprinde sistemul de cunoştinţe, priceperi, deprinderi şi capacităţi necesare exercitării unei profesiuni sau a unui grup de profesiuni înrudite. Ea asigură condiţiile necesare integrării în societate prin intermediul profesiunii, aceasta din urmă devenind un mijloc de socializare umană, căci oferă condiţii prielnice pentru afirmarea personalităţii. Orizontul cultural al omului se prezintă sub forma unui trunchi din care se pot desprinde diferite ramuri, care, prin adâncire şi specializare, se transformă în cultură profesională. În acest proces de restructurare a persoanei, cultura profesională se înscrie ca o prelungire firească a celei intelectuale. Sudura dintre cultura intelectuală şi cea profesională este posibilă numai în măsura în care studentul descoperă în structura internă a profesiunii resorturile spirituale şi sociale pe care ea le incumbă. Prin această sarcină a educaţiei profesionale studentul trebuie să fie ajutat să descopere el însuşi toate resorturile spirituale şi sociale ale profesiunii. Rezultă, deci, că orizontul cultural-profesional se constituie ca unitate dintre cultura intelectuală şi cea profesională. Aceasta impune ca, în procesul de învăţământ, să imprimăm o finalitate tehnologică cunoştinţelor ştiinţifice asimilate în cadrul diferitelor obiecte de învăţământ prin sublinierea şi demonstrarea valenţelor aplicative ale acestora. Deci problema primordială a şcolii contemporane este condiţionată de atitudinea sa faţă de valorile culturii. Nicio valoare înglobată de termenul cultură nu se produce altfel decât prin cuvânt. Educaţia răspunde oportun civilizaţiei dinamice în care trăim şi în care dezvoltarea este tot mai accelerată, omul fiind pus în situaţia de a juca roluri tot mai complexe şi mai variate, fapt care îi solicită să se adapteze rapid la situaţii noi, să asimileze noi cunoştinţe, să restructureze vechile achiziţii, să rezolve operativ diversele probleme cu care se confruntă.

În condiţiile actuale, mediul de afaceri internaţional se caracterizează printr-o mare diversitate culturală. Diferitele culturi naţionale coexistă alături de culturi sub- sau supranaţionale. La rândul lor, companiile internaţionale promovează o anumită cultură organizaţională, particulară fiecăreia în parte, adică au o anumită mentalitate şi un anumit mod de a înţelege interculturalitatea.

În societatea contemporană, conceptul de cultură (organizaţională, naţională etc.) a depăşit studiul diferenţelor între firme, naţiuni sau ţări. La examinarea uneia sau mai multor organizaţii care funcţionează în aceeaşi ţară se poate constata că membrii organizaţiilor manifestă, deopotrivă, principii ale culturii naţionale, dar şi ale culturii organizaţionale promovate de conducerea acesteia.

Pentru ca schimbările ce intervin într-o organizaţie să fie de succes, este necesar să se apeleze la o schimbare culturală optimă. În organizaţii, implementarea schimbărilor este sarcina managerilor, care deţin calităţi de leader, ca şi o serie de abilităţi specifice, precum **competenţa culturală** sau capacitatea de a promova o cultură organizaţională puternică. Schimbarea culturii organizaţionale este o parte componentă a modernizării şi mai ales a adaptării firmei la reperele date de structura social-culturală a populaţiei, care face parte din organizaţie. Respectarea acestei premise conferă o eficacitate superioară eforturilor de perfecţionare a culturii organizaţionale, mai ales în condiţiile în care organizaţia devine multiculturală.

Competenţa culturală implică, în mod automat, o abilitate bine dezvoltată a managerului care are, printre multe alte sarcini, şi pe cea de a introduce în cadrul organizaţiei sale recunoaşterea, respectarea şi acordarea unei importanţe egale tuturor evenimentelor etnice, religioase ale diferitelor culturi pe care le incorporează în interiorul ei.

În concluzie, este de menţionat că formarea competenţelor culturale şi comunicative într-un cod specializat aloglot ale studenţilor de la facultăţile nefilologice este o prioritate, deoarece, prin intermediul cunoaşterii acestui cod, se contribuie la afirmarea lor ca specialişti tocmai prin faptul că temele abordate sunt corelate cu principiul funcţionalităţii, ceea ce asigură procesului didactic o structurare strâns legată de finalitatea lui – obţinerea unui randament optim în comunicarea interumană în situaţiile profesionale în care studenţii vor fi solicitaţi. Acceptând realitatea activităţii profesionale şi abordarea formării profesionale orientate spre finalităţi exprimate în competenţe, am încercat să demonstrăm necesitatea formării sistemului de competenţe ale viitorului specialist din perspectiva formării dimensiunilor de personalitate a studentului. În acest scop, valorificăm concepţia învăţământului universitar, orientat spre formarea unui sistem de calificări rezultat din deţinerea de către absolvent a competenţelor generale (transversale) şi specifice. În situaţia concretă, când tindem să pregătim studentul pentru viaţă în condiţiile deschiderii, mobilităţii şi diversificării culturale, parcursul formativ se produce în cadrul programului de formare profesională prin disciplinele programului. Noile programe oferă profesorilor o structură coerentă de curriculum, deschisă şi îi invită la o aplicare originală, particularizată fiecărui grup-ţintă. Un aspect esenţial al programelor constă în construirea competenţei culturale, care impune crearea la elevi a unui sistem de valori, specifice comunităţii căreia aceştia îi aparţin. În acest mod, disciplina Limba franceză poate asigura conştientizarea identităţii individului, în dimensiunile intelectuală, afectivă şi morală. Disciplina în discuţie asigură competenţa culturală prin accesul dirijat la lectură, cartea fiind

un obiect cultural esenţial şi purtătoarea unui univers, în care individul se poate proiecta existenţial, fie ca regăsire a propriului destin, fie ca aspiraţie a dobândirii unui statut de perspectivă. Dirijarea lecturii şi a comprehensiunii textului, a decodării mesajului, se realizează după modelul clasic al comunicării dintre emiţător şi destinatar. Prin urmare, competenţa de comunicare profesională îşi extinde sfera în competenţa culturală, regăsindu-se ca formulă de interrelaţionare cu efect modelator asupra personalităţii umane.

Bibliografie:

1. BADEA, D., *Competenţe şi cunoştinţe,* în Revista de Pedagogie, nr. 58 (3), Bucureşti: 2010, pp. 33-53
2. BÎRZEA, C., *Definirea şi clasificarea competenţelor*, în Revista de Pedagogie, nr. 58 (3), Bucureşti: 2010, pp. 7-13
3. CALLO, T. *Educaţia comunicării verbale*. Chişinău: Litera, 2003. 148 p. ISBN: 9975-74-559-8
4. GRIGOROVIŢĂ, M. *Predarea şi învăţarea limbilor străine*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1995. 128 p. ISBN: 973-30-4220-X
5. GOLEMAN, D. *Inteligenţa Emoţională*. Bucureşti: Curtea Veche, 2008. 432p. ISBN: 978-73-669-520- 9
6. KŒCHLIN, J., La communication professionnelle. Les clés pour réussir. Lausanne: Presses politechniques et universitaires romandes, 2015. 168 p. ISBN: 978-2-88915-4
7. MÂNDRUŢ, O., CATANĂ, L., MÂNDRUŢ, M. Instruirea centrată pe competenţe. Arad: „Vasile Goldiş" University Press, 2012. 139 p.
8. NICOLA, I., *Tratat de pedagogie şcolară*. Bucureşti: ARAMIS, 2003.485 p. ISBN: 973-8473-64-0

ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTULUI DE CULTURĂ NAȚIONALĂ

Lect. sup. univ. Angela PÎRLOG, drd. ASEM
angela.pirlog@yahoo.com

The concept of national culture has been a core topic of international business research for many years of such scientists as Geert Hofstede, Shalom Schwartz, Fons Trompenaars, Kluckhohn și Strodtbeckcs and the most recent the project GLOBE. In this paper we tried to analyze the most important definitions of national cultures, their characteristics and factors that influence them. Also, we have described main dimensions of national cultures developed by different cultural models.

Cuvinte-cheie: *cultură, cultură națională, dimensiuni interculturale, Geert Hofstede, GLOBE*
Clasificarea JEL: A14, M16, Z13

Procesul de globalizare duce, în permanență, la diversificarea spațiului economic mondial, ceea ce necesită o abordare diferită a managementului, și anume o abordare interculturală la micro și macro-nivel.

Termenul de cultură și, respectiv, de cultură națională, precum și impactul acestora asupra diverselor domenii sunt subiecte pe larg discutate în rândurile cercetătorilor din sfera științelor economice. În prezentul articol, ce urmează voi încerca să fac un sumar al definirii acestora de către savanți recunoscuți la nivel mondial, precum și să prezint cele mai importante modele folosite în analiza culturilor naționale, care demonstrează legătura strânsă a acestora cu managementul intercultural.

Orice individ se defineşte spiritual prin apartenenţa la o anumită cultură, aceasta fiind caracteristica principală a profilului său sufletesc. Diferenţele specifice, care ţin de datele sale biologice, moştenite şi de elementele culturale adiţionale asimilate pe parcursul vieţii, fac el din o personalitate unică.

Cultura naţională este factorul major de identificare individuală şi de grup în condiţiile formării şi consolidării statelor-naţiune în perioada secolelor XIX-XX. Totodată, mai ales începând cu a doua jumătate a secolului trecut, tot mai importantă devine cultura de întreprindere, numită şi cultură corporativă sau organizaţională (engl. corporate culture).

Phillip Kotler [7] defineşte cultura ca fiind cea mai de bază cauză determinantă pentru dorinţele şi comportamentul unei persoane. Comportamentul uman este, în mare parte, învăţat, iar un copil care creşte într-o societate, învaţă valorile, percepţiile, nevoile şi comportamentele de bază de la familie sau de la instituţiile importante.

Dicționarul Webster's prezintă cultura drept „modelul (engl. pattern) integrat al cunoştinţelor, credinţelor şi comportamentelor umane care depind de capacitatea omului de a învăţa şi a transmite cunoştinţele către generaţiile următoare".

În continuare, vă prezint diverse abordări ale definirii conceptului de cultură, și respectiv, de cultură națională:

- „acel întreg complex care include cunoaşterea, credinţa, artele, morala, legea, obiceiurile şi orice capacităţi sau deprinderi dobândite de către om ca membru al societăţii” [4, p.233]
- „modul de viaţă al unui grup de oameni” [9, p.25]
- „programarea colectivă a gândirii care distinge membrii unui grup (categorie) de oameni de cei ai altui grup” [3, p.21]
- „modul în care oamenii rezolvă problemele” [5, p.40]
- „ansamblul formelor dobândite de comportament în societăţile umane” [12, p.166]
- „un sistem de cunoştinţe şi norme pentru a observa, crede, evalua şi acţiona” [1, p.155]
- „cunoştinţe dobândite pe care oamenii le utilizează pentru a interpreta experienţa şi a produce comportament social” [2, p.120]
- „mai degrabă un set de mecanisme de control (planuri, reţete, reguli numite de informaticieni „programe”) pentru gestionarea comportamentului uman decât un complex concret de modele comportamentale (obiceiuri, tradiţii). Natura umană este dependentă de mecanismele de control pentru a le comanda comportamente” [9, p.22]
- „Soluţii de grup pentru problemele de adaptare externă şi integrare internă” [11, p.20]

Cultura naţională, derivată din expunerile de mai sus, ar fi un ansamblu structurat de practici şi valori culturale împărtăşite de indivizii şi grupurile care aparţin unui stat naţional, ce îi fac diferiţi de reprezentanţii unui altuia și îi ajută la identificarea, evaluarea și rezolvarea problemelor interne și externe.

Crearea şi evoluția unei culturi naţionale este definită de limbă, de etnicitatea naţională și favorizată de factorii istorici, geografici, politici, de spiritualitatea şi viaţa economico-socială comună.

Principalii factori, după cum am menționat, care asigură integritatea culturii naţionale, sunt:

- limba care este mijlocul de comunicare;
- etnicitatea ce reprezintă conştiinţa apartenenţei;
- religia, identificată drept spiritualitatea comună;
- instituţiile politice şi sociale care constituie existenţa comună.

Limba este mijlocul de comunicare între membrii comunităţii şi, prin aceasta, factorul unităţii *culturale și* de coeziune internă al sistemului. Ea are însă rădăcini profunde în conştiinţa de grup – respectiv conştiinţa naţională – şi în spiritualitatea specifică acelei culturi – reflectând cultura în integritatea sa.

Etnicitatea reprezintă faptul şi conştiinţa apartenenţei la o anumită comunitate etnică şi, prin aceasta, factorul de asigurare a solidarităţii membrilor acelei comunităţi. În istoria modernă şi contemporană, etnicitatea s-a manifestat, îndeosebi, prin dezvoltarea vieţii şi conştiinţei naţionale şi afirmarea statelor-naţiune.

Religia joacă un rol important în afirmarea unor trăsături culturale transnaţionale şi chiar transcontinentale. Ea, respectiv spiritualitatea comună, este, alături de etnicitate, sursa regulilor fundamentale de existenţă în comunitate şi reprezintă temeiul concepţiei despre lume şi viaţă în societatea respectivă (Weltanschauung). Catolicismul, de exemplu, explică similaritățile dintre țările Europei Latine și cele ale Americii Latine, la rândul său, islamul pe cele din Malaysia, Orientul Mijlociu şi Africa de Nord etc.

Factorii principali menționați anterior identifică gradul de omogenizare culturală a naţiunii respective. Este adevărat faptul că există culturi naţionale cu un grad mai ridicat de eterogenitate, unde instanţa de identificare individuală este mai degrabă o sub-cultură (etnică, de exemplu) sau există forme de identificare transnaţională (ex. religioasă).

O ţară cu o mare diversitate în componentele culturii – limbă, caracter etnic, religie este considerată ca având o cultură eterogenă; în fapt, o astfel de ţară cuprinde un anumit număr de sub-culturi. Exemple sunt: Canada, Statele Unite, India. Pe de altă parte, o ţară cu diversitate redusă în ceea ce priveşte limba, etnicitatea şi religia este o ţară omogenă din punct de vedere cultural. Exemple sunt: Japonia şi Arabia Saudită.

Totodată, conţinutul culturii poate fi influenţat şi de aşa factori, precum:

- situarea geografică (Nord vs.Sud);
- spaţiul fizic al unei naţiuni (mentalitate de insulă – Japonia versus spirit de frontieră – SUA);
- ideologia dominantă (capitalism versus comunism);
- clima (ţări „reci” versus ţări „calde”) etc.

În aşa mod, cultura naţională, definită de un spaţiu naţional determinat, se află în interacţiune cu culturile regionale sub şi supranaţionale, determinate de factori menționați, și anume, geografici, istorici, de forţe politice şi economice, de limbă şi de religie. În Franţa, de exemplu, diferenţa dintre cultura bretonă, din nord-vest şi cea provensală, din sud, ţine, în principal, de limbă şi istorie (origine celtică, respectiv latină); pe

de altă parte, se poate vorbi de o „cultură flămândă” incluzând regiuni din Franţa şi Belgia şi având o bază lingvistică comună.

Cultura naţională cuprinde următoarele **caracteristici principale:** [2, p.96; 9, p.26]:

1. Prezintă caracter dobândit. Cultura se dobândeşte prin învăţare şi experienţă nu se moşteneşte şi nu ţine de datele biologice ale persoanei. Ea caracterizează omul ca personalitatea în cadrul unei culturi;
2. Are un caracter colectiv. Cultura este împărtăşită de membrii unei naţiuni, societăţi comunităţi, Ea nu este specifică individului solitar, dar nicio persoană nu poate să uite complet de „rădăcinile” sale culturale;
3. Denotă un caracter simbolic. Cultura există în mintea oamenilor. Ea reprezintă reflectarea spirituală a raporturilor interumane şi a relaţiilor societate-natură;
4. Are un caracter structurat. Cultura se prezintă ca un univers integrat, care are la bază o structură specifică. A defini o cultură specifică înseamnă a descoperi modelul (engl. pattern) său structural;
5. Are un caracter persistent. Cultura se transmite, pe fondul unor acumulări treptate, de la o generaţie la alta;
6. Are un caracter dinamic pentru că ea se schimbă în timp. Cultura națională se adaptează gradual şi continuu, chiar dacă individul sau forţele sociale încearcă să se opună schimbării.

Pentru a evalua asemănările și deosebirile dintre culturile naționale este necesară cu siguranță, utilizarea unor modele specifice cu ajutorul cărora să se examineze dimensiunile valorilor culturale și să se compare diversele culturi naționale prin prisma acestor dimensiuni. Modelele, propuse de diverşi specialişti în domeniu nu sunt atotcuprinzătoare și nici nu se exclud mutual. Ele. Mai curând, propun modalități de examinare a asemănărilor și deosebirilor culturale. Fiecare abordare prezintă perspective diferite și poate fi utilă separat sau în combinație cu altele.

Una dintre cele mai influente lucrări despre diferențele culturale ale societăților a fost dezvoltată **de Geert Hofstede**. Lucrările lui științifice au avut o influență semnificativă asupra literaturii de management şi au fost utilizate pe scară largă în diferite proiecte de cercetare.

Hofstede, folosind o analogie între felul în care sunt programate calculatoarele, numește aceste modele de a gândi, simţi şi acţiona, programe mentale, și definește cultura națională drept un software al minţii membrilor unui grup care îi distinge de membrii altui grup. Aici, autorul reliefează termenul de înțelesuri (meanings) dobândite prin învățare și experiență, astfel devenind elemente ale unui soft mental, care, ulterior, este utilizat în diferite situații din viață.

Dar, comportamentul unei persoane este doar parţial pre-determinat de procesele mentale. Procesele mentale sunt determinate de mediul social înconjurător, în care persoana crește și, mai apoi, colectează experienţă de viaţă. Programarea începe cu familia, se continuă cu cartierul, școala, grupurile sociale în care îţi petreci tinereţea, locul de muncă. Un termen potrivit pentru această programare îl constituie cultura. Acest cuvânt are multe înţelesuri, toate de origine latină. Sensul propus de autor pentru cultură este cel de software al minţii, care corespunde unui sens mult mai larg, folosit de sociologi și antropologi. Cultura este întotdeauna un fenomen colectiv, pentru că este cel puţin parţial împărţit cu oameni care locuiesc în același mediu social. Cultura se compune din regulile nescrise ale jocului social și constă în programarea colectivă a minţii, care ajută la diferenţierea membrilor unui grup de oamenii care fac parte din alt grup. Cultura este învăţată, nu este înnăscută, derivând din mediul social, nu din genele unui om. Hofstede atrage atenţia că termenul de cultură trebuie diferenţiat de cel de natură umană și de cel de personalitate individuală.

Acelaşi autor, dar, de această dată, în altă carte [4] , susţine că diferenţele culturale se manifestă în multe feluri, doar că dintre numeroșii termeni care se utilizează pentru a descrie manifestările culturii, cele patru elemente, și anume, **simboluri, eroi, ritualuri și valori,** acoperă cel mai bine acest concept. Din acestea derivă cele cinci dimensiuni descrise de el, şi anume:

1. Distanța față de putere;
2. Indicele de evitare a nesiguranței;
3. Individualism versus colectivism;
4. Masculinitate versus opusul său, feminitate;
5. Orientarea pe termen lung versus orientarea pe termen scurt.

Conform lui **Fons Trompenaars**, Director al Centrului Olandez de Studii Internaționale în Afaceri, diferențele culturale sunt generate de trei aspecte: [10]

- relațiile interumane;
- atitudinea față de timp;
- atitudinea vis-à-vis de natură.

Fons Trompenaars este de ideea că toate cele trei aspecte sunt probleme universale ale căror soluții pot fi oferite de diferite grupuri/colectivități în mod diferit. Savantul identifică șapte dimensiuni culturale distincte asociate diverselor soluții date (*WS*) pentru a soluționa cele trei tipuri de probleme (P). Cea mai complexă problemă este cea care presupune relațiile interumane. Aceasta, la rândul ei, generează alte cinci dimensiuni culturale:

2. Universalism/particularism;
3. Individualism/colectivism;
4. Neutru/afectiv;
5. Specific/difuz;
6. Statut câștigat/statut atribuit.

Modelul valorilor propus de Kluckhohn şi Strodtbeckcs explică asemănările și deosebirile culturilor naționale, având la bază cinci repere [6]:

1) relația cu natura;
2) orientarea vis-a-vis de timp (temporală);
3) natura umană primară;
4) orientarea activității;
5) relațiile umane.

Un alt cercetător, care afirmă că există un număr limitat de valori universal, prezente în orice cultură, este **S. H. Schwartz**. Cele zece valori pe care Schwartz [2010] le propune ca fiind universale sunt:

1) conformitatea;
2) tradiția;
3) bunăvoința;
4) universalismul;
5) autodirecționarea;
6) stimularea;
7) hedonismul;
8) realizarea;
9) puterea;
10) securitatea.

O largă aplicabilitate, în analiza culturii naţionale, o are **modelul elaborat de GLOBE** (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness). Peste 200 de cercetători, specialişti în sociologie şi management, din 62 de țări reprezentând majoritatea culturilor lumii sunt implicați în acest proiect de anvergură. Temelia modelul propus de GLOBE o constituie cercetările pornite de Robert J. House (2002) și sunt construite pe constatările lui Hofstede (1980), Schwartz (1994), Smith (1995), Inglehart (1997) şi alții, şi se bazează pe interdependenţa ce există între cultura naţională / societală, cultura organizaţională şi leadership.

Realizarea majoră a proiectului este descrierea completă a modul în care culturile sunt diferite sau similare una cu alta.

În urma cercetărilor GLOBE, a fost avansată următoarea ipoteză de bază: caracteristicile sau entităţile, care diferenţiază o anumită cultură națională de altele, pot prezice practicile organizaţionale, caracteristicile şi comportamentele liderilor, care vor fi cel mai des folosite, acceptate şi eficiente într-un anumit mediu cultural.

GLOBE are drept obiectiv de bază dezvoltarea unui model teoretic, care să descrie, să evidenţieze şi să prezică impactul unor valori culturale specifice asupra leadershipului şi proceselor organizaţionale, precum şi asupra eficienţei acestora. Conform acestui model, pentru cultura naţională / societală, dar şi pentru cultura organizaţională sunt analizate următoarele nouă dimensiuni:

1. Evitarea incertitudinii;
2. Egalitarismul din punct de vedere al genului (bărbaţi vs. femei);
3. Fermitate / agresivitate;
4. Colectivism I: colectivismul instituţional;
5. Colectivism II: colectivismul de grup;
6. Orientarea umană;
7. Orientarea spre viitor;
8. Orientarea spre performanţă;
9. Distanţa faţă de putere.

Concluzii

În ultimele decenii, mediul academic și-a manifestat, din ce în ce mai mult, dorința de a analiza și înțelege diferențele dintre culturile naționale, precum și efectul pe care acestea îl au asupra altor variabile.

Abordările din lucrările de management analizate mai sus reliefează câteva elemente de bază ce vizează conceptul de cultură națională, şi anume, cultura națională este un fenomen intelectual, dobândit, colectiv, persistent, structurat și în permanentă schimbare, care reflectă, în plan spiritual modul specific de existenţă al unui grup uman, al unei comunităţi sau unei naţiuni. Ea este constituită dintr-un ansamblu de valori, comportamente şi simboluri – care disting membrii unui grup de cei ai altui grup.

Cultura națională este influenţată de acţiunea mai multor categorii de factori, care delimitează diferite sfere ale culturii, aflate în interdependenţă. Limba, naţionalitatea, religia, instituţiile, precum și amplasarea geografică, clima, infrastructura îşi pun amprenta asupra practicilor şi valorilor culturii naţionale.

Din acest motiv, se impunea crearea unor sisteme de cuantificare a conceptului de cultură națională. Prin urmare, în această perioadă, iau naștere o serie de modele ce urmăreau să definească cultura prin prisma unor variabile numerice. Câteva exemple ar fi modelele lui **Schwartz, Fons Trompenaars**,, **Geert Hofstede**, **Kluckhohn și Strodtbeckcs.**

Modele culturale şi răstălmăcirea dimensiunilor acestora ajută la analizarea consecinţelor culturale asupra individului și personalităţii lui, asupra proceselor mentale și sociale, la fel, și asupra felului în care acestea influenţează strategiile de management la micro și macro-nivel. Cel mai folosit este cel al lui Geert Hofstede, dar aceleași dimensiuni au fost identificate și la alte modele, cum ar fi cel al lui Schwartz, alți cercetători menționați în articol și cel mai recent, studiul GLOBE.

Bibliografie:

1. FATEHI, Kamal, *International Management, A Cross-Cultural and Functional Perspective*, Prentice Hall, New Jersey, 1996
2. HODGETTS, Richard M., LUTHANS, Fred, *International Management*, Third Edition, McGraw- Hill Book Company, Inc., New York, 1997
3. HOFSTEDE, Geert, *Cultures and Organisations*. Software of the Mind, McGraw-Hill Company, London, 1991
4. HOFSTEDE, Geert, *Managementul structurilor multiculturale*, Editura Economică, Bucureşti, 1996
5. JOYNT, Pat, WARNER, Malcom, *Managing across cultures*, International Thomson Business Press, 1996
6. KLUCKHOHN, F. R. & STRODTBECK, F. L. (1961). *Variations in value orientations.* Evanston, IL: Row, Peterson
7. KOTLER, Phillip. *Principles of Marketing*. Second European Edition, Prentice Hall Europe, 1991
8. De MOOIJ Marieke. *Global Marketing and Advertising*. Understanding Cultural Paradoxes, ed.cit., p. 22
9. SCHNEIDER, Susan C, BARSOUX, Jean-Louis, *Managing across cultures*, Prentice Hall, 1997
10. TROMPENAARS, Fons, *Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business*, The Economist Books, London, 1993
11. URBAN, Sabine, *Management internaţional*, Litec, Paris, 1994
12. USUNIER, Jean-Claude, *Commerce entre cultures. Une approche culturelle du marketing international*, Tome I, PUF, Paris, 1992

Lectură – Constantin Crăciun
Procesare computerizată – Vera Chiruță, Natalia Ivanova

Semnat pentru tipar 05.12.2016
Coli edit. 42,65. Coli de tipar 34. Comanda 62
Format 46,5 × 84 1/8.

Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
Tel. 402-910